๚ นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส๚

ขุทฺทกนิกาเย

ชาตกปาฬิ

(ทุติโย ภาโค)

๑๗. จตฺตาลีสนิปาโต

๕๒๑. เตสกุณชาตกํ (๑)

๑. “เวสฺสนฺตรํ ตํ ปุจฺฉามิ, สกุณ ภทฺทมตฺถุ เต;
รชฺชํ กาเรตุกาเมน, กึ สุ กิจฺจํ กตํ วรํ”๚

๒. “จิรสฺสํ วต มํ ตาโต, กํโส พาราณสิคฺคโห;
ปมตฺโต อปฺปมตฺตํ มํ, ปิตา ปุตฺตํ อโจทยิ๚

๓. “ปฐเมเนว วิตถํ, โกธํ หาสํ นิวารเย;
ตโต กิจฺจานิ กาเรยฺย, ตํ วตํ อาหุ ขตฺติย๚

๔. “ยํ ตฺวํ ตาต ตโปกมฺมํ [ตเป กมฺมํ (สี. สฺยา. ปี.)], ปุเพฺพ กตมสํสยํ;
รตฺโต ทุฏฺโฐ จ ยํ กยิรา, น ตํ กยิรา ตโต ปุน [ปุนํ (ปี.)]๚

๕. “ขตฺติยสฺส ปมตฺตสฺส, รฏฺฐสฺมึ รฏฺฐวฑฺฒน;
สเพฺพ โภคา วินสฺสนฺติ, รโญฺญ ตํ วุจฺจเต อฆํ๚

๖. “สิรี ตาต อลกฺขี จ [สิรี จ ตาต ลกฺขี จ (สฺยา. ปี.)], ปุจฺฉิตา เอตทพฺรวุํ;
อุฏฺฐาน [อุฏฺฐาเน (สฺยา.)] วีริเย โปเส, รมาหํ อนุสูยเก๚

๗. “อุสูยเก ทุหทเย, ปุริเส กมฺมทุสฺสเก;
กาลกณฺณี มหาราช, รมติ [รมาติ (ก.)] จกฺกภญฺชนี๚

๘. “โส ตฺวํ สเพฺพสุ สุหทโย [โส ตฺวํ สเพฺพสํ สุหทโย (สฺยา. ปี.), โส ตฺวํ สเพฺพ สุหท โย (ก.)], สเพฺพสํ รกฺขิโต ภว;
อลกฺขึ นุท มหาราช, ลกฺขฺยา ภว นิเวสนํ๚

๙. “ส ลกฺขีธิติสมฺปโนฺน, ปุริโส หิ มหคฺคโต;
อมิตฺตานํ กาสิปติ, มูลํ อคฺคญฺจ ฉินฺทติ๚

๑๐. “สโกฺกปิ หิ ภูตปติ, อุฏฺฐาเน นปฺปมชฺชติ;
ส กลฺยาเณ ธิตึ กตฺวา, อุฏฺฐาเน กุรุเต มโน๚

๑๑. “คนฺธพฺพา ปิตโร เทวา, สาชีวา [สญฺชีวา (ปี.)] โหนฺติ ตาทิโน;

อุฎฺฐาหโต [อุฏฺฐหโต (สฺยา. ปี.)] อปฺปมชฺชโต [มปฺปมชฺชโต (ก.)], อนุติฏฺฐนฺติ เทวตาฯ

๑๒. “โส อปฺปมโตฺต อกฺกุโทฺธ [อกฺกุโฎฺฐ (ปี.)], ตาต กิจฺจานิ การย;
วายมสฺสุ จ กิเจฺจสุ, นาลโส วินฺทเต สุขํฯ

๑๓. “ตเตฺถว เต วตฺตปทา, เอสาว [เอสา จ (ปี.)] อนุสาสนี;
อลํ มิเตฺต สุขาเปตุํ, อมิตฺตานํ ทุขาย [ทุกฺขาย (ปี.)] จ”ฯ

๑๔. “สกฺขิสิ ตุวํ [สกฺขี ตุวํ (สี. สฺยา. ปี.)] กุณฺฑลินิ, มญฺญสิ ขตฺตพนฺธุนิ [ขตฺติยพนฺธุนี (ปี.)];
รชฺชํ กาเรตุกาเมน, กึ สุ กิจฺจํ กตํ วรํ”ฯ

๑๕. “เทฺวว ตาต ปทกานิ, ยตฺถ [เยสุ (ปี.)] สพฺพํ ปติฏฺฐิตํ;
อลทฺธสฺส จ โย ลาโภ, ลทฺธสฺส จานุรกฺขณาฯ

๑๖. “อมเจฺจ ตาต ชานาหิ, ธีเร อตฺถสฺส โกวิเท;
อนกฺขา กิตเว ตาต, อโสเณฺฑ อวินาสเกฯ

๑๗. “โย จ ตํ ตาต รเกฺขยฺย, ธนํ ยเญฺจว เต สิยา;
สูโตว รถํ สงฺคเณฺห, โส เต กิจฺจานิ การเยฯ

๑๘. “สุสงฺคหิตนฺตชโน, สยํ วิตฺตํ อเวกฺขิย;
นิธิญฺจ อิณทานญฺจ, น กเร ปรปตฺติยาฯ

๑๙. “สยํ อายํ วยํ [อายวยํ (ปี.)] ชญฺญา, สยํ ชญฺญา กตากตํ;
นิคฺคเณฺห นิคฺคหารหํ, ปคฺคเณฺห ปคฺคหารหํฯ

๒๐. “สยํ ชานปทํ อตฺถํ, อนุสาส รเถสภ;
มา เต อธมฺมิกา ยุตฺตา, ธนํ รฎฺฐญฺจ นาสยุํฯ

๒๑. “มา จ เวเคน กิจฺจานิ, กโรสิ [กาเรสิ (สี. สฺยา. ปี.)] การเยสิ วา;
เวคสา หิ กตํ กมฺมํ, มโนฺท ปจฺฉานุตปฺปติฯ

๒๒. “มา เต อธิสเร มุญฺจ, สุพาฬฺหมธิโกธิตํ [โกปิตํ (สี. สฺยา.)];
โกธสา หิ พหู ผีตา, กุลา อกุลตํ คตาฯ

๒๓. “มา ตาต อิสฺสโรมฺหีติ, อนตฺถาย ปตารยิ;
อิตฺถีนํ ปุริสานญฺจ, มา เต อาสิ ทุขุทฺรโยฯ

๒๔. “อเปตโลมหํสสฺส, รโญฺญ กามานุสาริโน;
สเพฺพ โภคา วินสฺสนฺติ, รโญฺญ ตํ วุจฺจเต อฆํฯ

๒๕. “ตเตฺถว เต วตฺตปทา, เอสาว อนุสาสนี;
ทกฺขสฺสุทานิ ปุญฺญกโร, อโสโณฺฑ อวินาสโก;
สีลวาสฺสุ [สีลวาสฺส (ฎีกา)] มหาราช, ทุสฺสีโล วินิปาติโก” [วินิปาตโก (ปี.)]ฯ

๒๖. “อปุจฺฉิมฺห โกสิยโคตฺตํ [อปุจฺฉิมฺหา โกสิยโคตฺตํ (สฺยา.), อปุจฺฉมฺหาปิ โกสิกํ (ปี.)], กุณฺฑลินึ ตเถว จ;
ตฺวํ ทานิ วเทหิ ชมฺพุก [ชมฺพุก ตฺวํ ทานิ วเทหิ (สฺยา. ปี.)], พลานํ พลมุตฺตมํ”ฯ

๒๗. “พลํ ปญฺจวิธํ โลเก, ปุริสสฺมึ มหคฺคเต;
ตตฺถ พาหุพลํ นาม, จริมํ วุจฺจเต พลํฯ

๒๘. “โภคพลญฺจ ทีฆาวุ, ทุติยํ วุจฺจเต พลํ;
อมจฺจพลญฺจ ทีฆาวุ, ตติยํ วุจฺจเต พลํฯ

๒๙. “อภิชจฺจพลํ เจว, ตํ จตุตฺถํ อสํสยํ;
ยานิ เจตานิ สพฺพานิ, อธิคณฺหาติ ปณฺฑิโตฯ

๓๐. “ตํ พลานํ พลํ เสฏฺฐํ, อคฺคํ ปญฺญาพํ พลํ [วรํ (สี.)];
ปญฺญาพเลนุปตฺถทฺโธ, อตฺถํ วินฺทติ ปณฺฑิโตฯ

๓๑. “อปิ เจ ลภติ มนฺโท, ผีตํ ธรณิมุตฺตมํ;
อกามสฺส ปสยฺหํ วา, อโญฺญ ตํ ปฏิปชฺชติฯ

๓๒. “อภิชาโตปิ เจ โหติ, รชฺชํ ลทฺธาน ขตฺติโย;
ทุปฺปโญฺญ หิ กาสิปติ, สเพฺพนปิ น ชีวติฯ

๓๓. “ปญฺญาว สุตํ วินิจฺฉินี [ปญฺญา สุตวินิจฺฉินี (สฺยา. ปี.)], ปญฺญา กิตฺติ สิโลกวฑฺฒนี [วฑฺฒนี (ปี.)];
ปญฺญาสหิโต นโร อิธ, อปิ ทุเกฺข สุขานิ วินฺทติฯ

๓๔. “ปญฺญญฺจ โข อสุสฺสูสํ, น โกจิ อธิคจฺฉติ;
พหุสฺสุตํ อนาคมฺม, ธมฺมฏฺฐํ อวินิพฺภุชํฯ

๓๕. “โย จ ธมฺมวิภงฺคญฺญู [โย ธมฺมญฺจ วิภาคญฺญู (ปี.)], กาลุฏฺฐายี มตนฺทิโต;
อนุฏฺฐหติ กาเลน, กมฺมผลํ ตสฺส อิชฺฌติ [กมฺมผลํ ตสฺสิชฺฌติ, ผลํ ตสฺส สมิชฺฌติ (ก.)]ฯ

๓๖. “อนายตน [นา’นายตน (ปี.)] สีลสฺส, อนายตน [นา’นายตน (ปี.)] เสวิโน;
น นิพฺพินฺทิยการิสฺส, สมฺมทโตฺถ วิปจฺจติฯ

๓๗. “อชฺฌตฺตญฺจ ปยุตฺตสฺส, ตถายตนเสวิโน;
อนิพฺพินฺทิยการิสฺส, สมฺมทโตฺถ วิปจฺจติฯ

๓๘. “โยคปฺปโยคสงฺขาตํ, สมฺภตสฺสานุรกฺขณํ;
ตานิ ตฺวํ ตาต เสวสฺสุ, มา อกมฺมาย รนฺธยิ;
อกมฺมุนา หิ ทุเมฺมโธ, นฬาคารํว สีทติ”ฯ

๓๙. “ธมฺมํ จร มหาราช, มาตาปิตูสุ ขตฺติย;
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน, ราช สคฺคํ คมิสฺสสิฯ

๔๐. “ธมฺมํ จร มหาราช, ปุตฺตทาเรสุ ขตฺติย;

อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน, ราช สคฺคํ คมิสฺสสิฯ

๔๑. “ธมฺมํ จร มหาราช, มิตฺตามจฺเจสุ ขตฺติย;
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน, ราช สคฺคํ คมิสฺสสิฯ

๔๒. “ธมฺมํ จร มหาราช, วาหเนสุ พเลสุ จ;
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน, ราช สคฺคํ คมิสฺสสิฯ

๔๓. “ธมฺมํ จร มหาราช, คาเมสุ นิคเมสุ จ…เป.…ฯ
๔๔. “ธมฺมํ จร มหาราช, รฏฺเฐสุ [รฏฺฐ (ปี.)] ชนปเทสุ จ…เป.…ฯ
๔๕. “ธมฺมํ จร มหาราช, สมณ [สมเณ (สฺยา. ก.)] พฺราหฺมเณสุ จ…เป.…ฯ
๔๖. “ธมฺมํ จร มหาราช, มิคปกฺขีสุ ขตฺติย;
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน, ราช สคฺคํ คมิสฺสสิฯ

๔๗. “ธมฺมํ จร มหาราช, ธโมฺม จิโณฺณ สุขาวโห [ธโมฺม สุจิโณฺณ สุขมาวหติ (ก.)];
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน, ราช สคฺคํ คมิสฺสสิฯ

๔๘. “ธมฺมํ จร มหาราช, สอินฺทา [อิโนฺท (ปี.), สินฺทา (ก.)] เทวา สพฺรหฺมกา;
สุจิเณฺณน ทิวํ ปตฺตา, มา ธมฺมํ ราช ปามโท [ปมาโท (ปี. ก.)]ฯ

๔๙. “ตเตฺถว เต [วเต (ปี.)] วตฺตปทา, เอสาว [เอสา จ (ปี.)] อนุสาสนี;
สปฺปญฺญเสวี กลฺยาณี, สมตฺตํ สาม [สามํ (ก.)] ตํ วิทู”ติฯ

เตสกุณชาตกํ ปฐมํฯ

๕๒๒. สรภงฺคชาตกํ (๒)

๕๐. “อลงฺกตา กุณฺฑลิโน สุวตฺถา, เวฬุริยมุตฺตาถรุขคฺคพนฺธา [พทฺธา (ปี.)];
รเถสภา ติฏฺฐถ เก นุ ตุเมฺห, กถํ โว ชานนฺติ มนุสฺสโลเก”ฯ

๕๑. “อหมฏฺฐโก ภีมรโถ ปนายํ, กาลิงฺคราชา ปน อุคฺคโตยํ [อุคฺคโต อยํ (ปี.), อุคฺคตายํ (ก.)];
สุสญฺญตานํ อิสีนํ [สุสญฺญตานิสินํ (ปี.)] ทสฺสนาย, อิธาคตา ปุจฺฉิตาเยมฺห ปเญฺห”ฯ

๕๒. “เวหายสํ ติฏฺฐสิ [ติฏฺฐติ (ปี.)] อนฺตลิเกฺข, ปถทฺธุโน ปนฺนรเสว จโนฺท;
ปุจฺฉามิ ตํ ยกฺข มหานุภาว, กถํ ตํ ชานนฺติ มนุสฺสโลเก”ฯ

๕๓. “ยมาหุ เทเวสุ สุชมฺปตีติ, มฆวาติ ตํ อาหุ มนุสฺสโลเก;
ส เทวราชา อิทมชฺช ปโตฺต, สุสญฺญตานํ อิสีนํ ทสฺสนาย”ฯ

๕๔. “ทูเร สุตา โน อิสโย สมาคตา, มหิทฺธิกา อิทฺธิคุณูปปนฺนา;
วนฺทามิ เต อยิเร ปสนฺนจิโตฺต, เย ชีวโลเกตฺถ มนุสฺสเสฏฺฐา”ฯ

๕๕. คโนฺธ อิสีนํ จิรทิกฺขิตานํ [ทกฺขิตานํ (สฺยา. ปี.)], กายา จุโต คจฺฉติ มาลุเตน;
อิโต ปฏิกฺกมฺม สหสฺสเนตฺต, คโนฺธ อิสีนํ อสุจิ เทวราช”ฯ

๕๖. “คโนฺธ อิสีนํ จิรทิกฺขิตานํ, กายา จุโต คจฺฉตุ มาลุเตน;

วิจิตฺรปุปฺผํ สุรภึว มาลํ, คนฺธญฺจ เอตํ ปาฏิกงฺขาม ภเนฺต;
น เหตฺถ เทวา ปฏิกฺกูลสญฺญิโน''ฯ

๕๗. ''ปุรินฺทโท ภูตปตี ยสสฺสี, เทวานมิโนฺท สโกฺก [อิทํ ปทํ นตฺถิ (สี. สฺยา. ปี. โปตฺถเกสุ)] มฆวา สุชมฺปติ;
ส เทวราชา อสุรคณปฺปมทฺทโน, โอกาสมากงฺขติ ปญฺห ปุจฺฉิตุํฯ

๕๘. ''โก เนวิเมสํ อิธ ปณฺฑิตานํ, ปเญฺห ปุฏฺโฐ นิปุเณ พฺยากริสฺสติ;
ติณฺณญฺจ รญฺญํ มนุชาธิปานํ, เทวานมินฺทสฺส จ วาสวสฺส''ฯ

๕๙. ''อยํ อิสิ [อิสี (สี. ปี.)] สรภโงฺค ตปสฺสี [ยสสฺสี (สี.)], ยโต ชาโต วิรโต เมถุนสฺมา;
อาเจรปุโตฺต [อาจริยปุโตฺต (ปี. ก.)] สุวินีตรูโป, โส เนสํ ปญฺหานิ วิยากริสฺสติ''ฯ

๖๐. ''โกณฺฑญฺญ ปญฺหานิ วิยากโรหิ, ยาจนฺติ ตํ อิสโย สาธุรูปา;
โกณฺฑญฺญ เอโส มนุเชสุ ธโมฺม, ยํ วุทฺธ [วทฺธ (ปี.), พุทฺธ (ก.)] มาคจฺฉติ เอส ภาโร''ฯ

๖๑. ''กตาวกาสา ปุจฺฉนฺตุ โภโนฺต, ยํ กิญฺจิ ปญฺหํ มนสาภิปตฺถิตํ;
อหญฺหิ ตํ ตํ โว วิยากริสฺสํ, ญตฺวา สยํ โลกมิมํ ปรญฺจ''ฯ

๖๒. ''ตโต จ มฆวา สโกฺก, อตฺถทสฺสี ปุรินฺทโท;
อปุจฺฉิ ปฐมํ ปญฺหํ, ยญฺจาสิ อภิปตฺถิตํ''ฯ

๖๓. ''กึ สู วธิตฺวา น กทาจิ โสจติ, กิสฺสปฺปหานํ อิสโย วณฺณยนฺติ;
กสฺสีธ วุตฺตํ ผรุสํ ขเมถ, อกฺขาหิ เม โกณฺฑญฺญ เอตมตฺถํ''ฯ

๖๔. ''โกธํ วธิตฺวา น กทาจิ โสจติ, มกฺขปฺปหานํ อิสโย วณฺณยนฺติ;
สเพฺพสํ วุตฺตํ ผรุสํ ขเมถ, เอตํ ขนฺตึ อุตฺตมมาหุ สโนฺต''ฯ

๖๕. ''สกฺกา อุภินฺนํ [หิ ทฺวินฺนํ (ปี.)] วจนํ ติติกฺขิตุํ, สทิสสฺส วา เสฏฺฐตรสฺส [เสฏฺฐนรสฺส (ปี.)] วาปิ;
กถํ นุ หีนสฺส วโจ ขเมถ, อกฺขาหิ เม โกณฺฑญฺญ เอตมตฺถํ''ฯ

๖๖. ''ภยา หิ เสฏฺฐสฺส วโจ ขเมถ, สารมฺภเหตู ปน สาทิสสฺส;
โย จีธ หีนสฺส วโจ ขเมถ, เอตํ ขนฺตึ อุตฺตมมาหุ สโนฺต''ฯ

๖๗. ''กถํ วิชญฺญา จตุปตฺถรูปํ [จตุมฏฺฐรูปํ (สฺยา. ปี.)], เสฏฺฐํ สริกฺขํ อถวาปิ หีนํ;
วิรูปรูเปน จรนฺติ สโนฺต, ตสฺมา หิ สเพฺพสํ วโจ ขเมถ''ฯ

๖๘. ''น เหตมตฺถํ มหตีปิ เสนา, สราชิกา ยุชฺฌมานา ลเภถ;
ยํ ขนฺติมา สปฺปุริโส ลเภถ, ขนฺตี พลสฺสูปสมนฺติ เวรา''ฯ

๖๙. ''สุภาสิตํ เต อนุโมทิยาน, อญฺญํ ตํ ปุจฺฉามิ ตทิงฺฆ พฺรูหิ;
ยถา อหุํ [อหู (สี. สฺยา. ปี.)] ทณฺฑกี นาฬิเกโร [นาฬิกีโร (สี. สฺยา. ปี.)], อเถชฺชุโน กลาพุ จาปิ ราชา;
เตสํ คตึ พฺรูหิ สุปาปกมฺมินํ, กตฺถูปปนฺนา อิสินํ วิเหฐกา''ฯ

๗๐. “กิสญฺหิ [กิสํปิ (ปี.)] วจฺฉํ อวกิริย ทณฺฑกี, อุจฺฉินฺนมูโล สชโน สรโฏฺฐ;
กุกฺกุฬนาเม นิรยมฺหิ ปจฺจติ, ตสฺส ผุลิงฺคานิ ปตนฺติ กาเยฯ

๗๑. “โย สญฺญเต ปพฺพชิเต อเหฐยิ [อวญฺจสิ (ปี.)], ธมฺมํ ภณเนฺต สมเณ อทูสเก;
ตํ นาฬิเกรํ สุนขา ปรตฺถ, สงฺคมฺม ขาทนฺติ วิผนฺทมานํฯ

๗๒. “อถชฺชุโน นิรเย สตฺติสูเล, อวํสิโร ปติโต อุทฺธํปาโท [อุทฺธปาโท (สฺยา.), อทฺธปาโท (ปี.)];
องฺคีรสํ โคตมํ เหฐยิตฺวา, ขนฺติํ ตปสฺสิํ จิรพฺรหฺมจาริํฯ

๗๓. “โย ขณฺฑโส ปพฺพชิตํ อเฉทยิ, ขนฺติํ วทนฺตํ สมณํ อทูสกํ;
กลาพุวีจิํ อุปปชฺช ปจฺจติ, มหาปตาปํ [มหาภิตาปํ (ปี.)] กฏุกํ ภยานกํฯ

๗๔. “เอตานิ สุตฺวา นิรยานิ ปณฺฑิโต, อญฺญานิ ปาปิฏฺฐตรานิ เจตฺถ;
ธมฺมํ จเร สมณพฺราหฺมเณสุ, เอวงฺกโร สคฺคมุเปติ ฐานํ”ฯ

๗๕. “สุภาสิตํ เต อนุโมทิยาน, อญฺญํ ตํ ปุจฺฉามิ ตทิงฺฆ พฺรูหิ;
กถํวิธํ สีลวนฺตํ วทนฺติ, กถํวิธํ ปญฺญวนฺตํ วทนฺติ;
กถํวิธํ สปฺปุริสํ วทนฺติ, กถํวิธํ โน สิริ โน ชหาติ”ฯ

๗๖. “กาเยน วาจาย จ โย’ธ [โย จ (ปี.)] สญฺญโต, มนสา จ กิญฺจิ น กโรติ ปาปํ;
น อตฺตเหตู อลิกํ ภเณติ [ภณาติ (สี. สฺยา. ปี.)], ตถาวิธํ สีลวนฺตํ วทนฺติฯ

๗๗. “คมฺภีรปญฺหํ มนสาภิจินฺตยํ [มนสา วิจินฺตยํ (สี.)], นาจฺจาหิตํ กมฺม กโรติ ลุทฺทํ;
กาลาคตํ [กาลาภตํ (ปี.)] อตฺถปทํ น ริญฺจติ, ตถาวิธํ ปญฺญวนฺตํ วทนฺติฯ

๗๘. “โย เว กตญฺญู กตเวที ธีโร, กลฺยาณมิโตฺต ทฬฺหภตฺติ จ โหติ;
ทุขิตสฺส สกฺกจฺจ กโรติ กิจฺจํ, ตถาวิธํ สปฺปุริสํ วทนฺติฯ

๗๙. “เอเตหิ สเพฺพหิ คุเณหุเปโต, สโทฺธ มุทู สํวิภาคี วทญฺญู;
สงฺคาหกํ สขิลํ สณฺหวาจํ, ตถาวิธํ โน สิริ โน ชหาติ”ฯ

๘๐. “สุภาสิตํ เต อนุโมทิยาน, อญฺญํ ตํ ปุจฺฉามิ ตทิงฺฆ พฺรูหิ;
สีลํ สิริญฺจาปิ สตญฺจ ธมฺมํ, ปญฺญญฺจ กํ เสฏฺฐตรํ วทนฺติ”ฯ

๘๑. “ปญฺญา หิ เสฏฺฐา กุสลา วทนฺติ, นกฺขตฺตราชาริว ตารกานํ;
สีลํ สิรี จาปิ สตญฺจ ธโมฺม [ธมฺมา (ปี.)], อนฺวายิกา ปญฺญวโต ภวนฺติ”ฯ

๘๒. “สุภาสิตํ เต อนุโมทิยาน, อญฺญํ ตํ ปุจฺฉามิ ตทิงฺฆ พฺรูหิ;
กถํกโร กินฺติกโร กิมาจรํ, กิํ เสวมาโน ลภตีธ ปญฺญํ;
ปญฺญาย ทานิปฺปฏิปํ [ทานิ ปฏิปทํ (สี. สฺยา. ปี.)] วเทหิ, กถํกโร ปญฺญวา โหติ มโจฺจ”ฯ

๘๓. “เสเวถ วุเทฺธ นิปุเณ พหุสฺสุเต, อุคฺคาหโก จ ปริปุจฺฉโก สิยา;
สุเณยฺย สกฺกจฺจ สุภาสิตานิ, เอวํกโร ปญฺญวา โหติ มโจฺจฯ

๘๔. “ ปญฺญวา กามคุเณ อเวกฺขติ, อนิจฺจโต ทุกฺขโต โรคโต จ;

เอวํ วิปสฺสี ปชหาติ ฉนฺทํ, ทุกฺขสุ กาเมสุ มหพฺภเยสุฯ

๘๕. ‘‘ส วีตราโค ปวิเนยฺย โทสํ, เมตฺตํ [เมตฺต (สฺยา. ก.)] จิตฺตํ ภาวเย [ภาเวยฺย (สี. สฺยา. ก.)] อปฺปมาณํ;
สเพฺพสุ ภูเตสุ นิธาย ทณฺฑํ, อนินฺทิโต พฺรหฺมมุเปติ ฐานํ’’ฯ

๘๖. ‘‘มหตฺถิยํ [มหิทฺธิยํ (สี. สฺยา. ปี.)] อาคมนํ อโหสิ, ตวมฏฺฐกา [มฏฺฐก (สี. สฺยา. ก.)] ภีมรถสฺส จาปิ;
กาลิงฺคราชสฺส จ อุคฺคตสฺส, สเพฺพส โว กามราโค ปหีโน’’ฯ

๘๗. ‘‘เอวเมตํ ปรจิตฺตเวทิ, สเพฺพส โน กามราโค ปหีโน;
กโรหิ โอกาสมนุคฺคหาย, ยถา คตึ เต อภิสมฺภเวม’’ฯ

๘๘. ‘‘กโรมิ โอกาสมนุคฺคหาย, ตถา หิ โว กามราโค ปหีโน;
ผราถ กายํ วิปุลาย ปีติยา, ยถา คตึ เม อภิสมฺภเวถ’’ฯ

๘๙. ‘‘สพฺพํ กริสฺสาม ตวานุสาสนึ, ยํ ยํ ตุวํ วกฺขสิ ภูริปญฺญ;
ผราม กายํ วิปุลาย ปีติยา, ยถา คตึ เต อภิสมฺภเวม’’ฯ

๙๐. ‘‘กตาย [กตายํ (สี. ปี.)] วจฺฉสฺส กิสสฺส ปูชา, คจฺฉนฺตุ โภโนฺต อิสโย สาธุรูปา;
ฌาเน รตา โหถ สทา สมาหิตา, เอสา รตี ปพฺพชิตสฺส เสฏฺฐา’’ฯ

๙๑. ‘‘สุตฺวาน คาถา ปรมตฺถสํหิตา, สุภาสิตา อิสินา ปณฺฑิเตน;
เต เวทชาตา อนุโมทมานา, ปกฺกามุ [ปกฺกมุ (ก.)] เทวา เทวปุรํ ยสสฺสิโนฯ

๙๒. ‘‘คาถา อิมา อตฺถวตี สุพฺยญฺชนา, สุภาสิตา อิสินา ปณฺฑิเตน;
โย โกจิมา อฎฺฐิกตฺวา [อฏฺฐึ กตฺวา (ก.)] สุเณยฺย, ลเภถ ปุพฺพาปริยํ วิเสสํ;
ลทฺธาน ปุพฺพาปริยํ วิเสสํ, อทสฺสนํ มจฺจุราชสฺส คเจฺฉ’’ฯ

๙๓. ‘‘สาลิสฺสโร สาริปุโตฺต, เมณฺฑิสฺสโร จ กสฺสโป;
ปพฺพโต อนุรุโทฺธ จ, กจฺจายโน จ เทวโล [เทวิโล (สฺยา. ก.)]ฯ

๙๔. ‘‘อนุสิโสฺส จ อานโนฺท, กิสวโจฺฉ จ โกลิโต;
นารโท อุทายี เถโร [นารโท ปุโณฺณ มนฺตานีปุโตฺต (สี.)], ปริสา พุทฺธปริสา;
สรภโงฺค โลกนาโถ, เอวํ ธาเรถ ชาตก’’นฺติฯ

สรภงฺคชาตกํ ทุติยํฯ

๕๒๓. อลมฺพุสาชาตกํ (๓)

๙๕. ‘‘อถ พฺรวิ พฺรหา อิโนฺท, วตฺรภู ชยตํ ปิตา;
เทวกญฺญํ ปราเภตฺวา, สุธมฺมายํ อลมฺพุสํฯ

๙๖. ‘‘มิเสฺส เทวา ตํ ยาจนฺติ, ตาวตึสา สอินฺทกา;
อิสิปฺปโลภเน [อิสิปโลภิเก (สี. สฺยา.), อิสึ ปโลภิเก (ปี.)] คจฺฉ, อิสิสิงฺคํ อลมฺพุเสฯ

๙๗.

“ปุรายํ อเมฺห อเจฺจติ [นาเจฺจติ (สฺยา. ก.)], วตฺตวา [วตวา (สี. สฺยา. ปี.)] พฺรหฺม
จริยวา;
นิพฺพานาภิรโต วุโทฺธ [วโทฺธ (ปี.), พุโทฺธ (สฺยา. ก.)], ตสฺส มคฺคานิ อาวร”ฯ

๙๘. “เทวราช กิเมว ตฺวํ, มเมว ตุวํ สิกฺขสิ;
อิสิปฺปโลภเน [อิสิปโลภิเก (สี. สฺยา.), อิสิํ ปโลภิเก (ปี.)] คจฺฉ, สนฺติ อญฺญาปิ
อจฺฉราฯ

๙๙. “มาทิสิโย ปวรา เจว, อโสเก นนฺทเน วเน;
ตาสมฺปิ โหตุ ปริยาโย, ตาปิ ยนฺตุ ปโลภนา” [ปโลภิกา (สฺยา. ปี.)]ฯ

๑๐๐. “อทฺธา หิ สจฺจํ ภณสิ, สนฺติ อญฺญาปิ อจฺฉรา;
ตาทิสิโย ปวรา เจว, อโสเก นนฺทเน วเนฯ

๑๐๑. “น ตา เอวํ ปชานนฺติ, ปาริจริยํ ปุมํ คตา;
ยาทิสํ ตฺวํ ปชานาสิ, นาริ สพฺพงฺคโสภเนฯ

๑๐๒. “ตฺวเมว คจฺฉ กลฺยาณิ, อิตฺถีนํ ปวรา จสิ;
ตเวว วณฺณรูเปน, สวสมานยิสฺสสิ” [วสมานาปยิสฺสสิ (สฺยา.), วสมานามยิสฺสสิ
(ปี.), ตํ วสมานยิสฺสสิ (ก.)]ฯ

๑๐๓. “น วาหํ น คมิสฺสามิ, เทวราเชน เปสิตา;
วิเภมิ เจตํ อาสาทุํ, อุคฺคเตโช หิ พฺราหฺมโณฯ

๑๐๔. “อเนเก นิรยํ ปตฺตา, อิสิมาสาทิยา ชนา;
อาปนฺนา โมหสํสารํ, ตสฺมา โลมานิ หํสเย”ฯ

๑๐๕. “อิทํ วตฺวาน ปกฺกามิ, อจฺฉรา กามวณฺณินี;
มิสฺสา มิสฺสิตุ [มิเสฺสตุ (สี. สฺยา. ปี.)] มิจฺฉนฺตี, อิสิสิงฺคํ อลมฺพุสาฯ

๑๐๖. “สา จ ตํ วนโมคยฺห, อิสิสิเงฺคน รกฺขิตํ;
พิมฺพชาลกสญฺฉนฺนํ , สมนฺตา อฑฺฒโยชนํฯ

๑๐๗. “ปาโตว ปาตราสมฺหิ, อุทณฺหสมยํ [อุทยสมยํ (สฺยา.), อุทนฺตสมยํ (ก.)] ปติ;
อคฺคิฏฺฐํ ปริมชฺชนฺตํ, อิสิสิงฺคํ อุปาคมิ”ฯ

๑๐๘. “กา นุ วิชฺชุริวาภาสิ, โอสธี วิย ตารกา;
วิจิตฺตหตฺถาภรณา [วิจิตฺตวตฺถาภรณา (สี.)], อามุตฺตมณิกุณฺฑลา [อามุกฺกมณิ
กุณฺฑลา (?)]ฯ

๑๐๙. “อาทิจฺจวณฺณสงฺกาสา, เหมจนฺทนคนฺธินี;
สญฺญตูรู มหามายา, กุมารี จารุทสฺสนาฯ

๑๑๐. “วิลคฺคา [วิลากา (สี. สฺยา. ปี.)] มุทุกา สุทฺธา, ปาทา เต สุปฺปติฏฺฐิตา;
คมนา กามนียา [กมนา กมนียา (สี. ปี.)] เต, หรนฺติเยว เม มโนฯ

๑๑๑. “อนุปุพฺพาว เต อูรู, นาคนาสสมูปมา;

วิมฏฺฐา ตุยฺหํ สุโสฺสณี, อกฺขสฺส ผลกํ ยถาฯ

๑๑๒. ‘‘อุปฺปลเสฺสว กิญฺชกฺขา, นาภิ เต สาธุ สณฺฐิตา;
ปูรา กณฺหญฺชนเสฺสว, ทูรโต ปฏิทิสฺสติฯ

๑๑๓. ‘‘ทุวิธา ชาตา อุรชา, อวณฺฎา สาธุ ปจฺจุทา;
ปโยธรา อปติตา [อปฺปตีตา (สี. สฺยา. ปี.)], อฑฺฒลาพุสมา ถนาฯ

๑๑๔. ‘‘ทีฆา กมฺพุตลาภาสา, คีวา เอเณยฺยกา ยถา;
ปณฺฑราวรณา วคฺคุ, จตุตฺถมนสนฺนิภาฯ

๑๑๕. ‘‘อุทฺธคฺคา จ อธคฺคา จ, ทุมคฺคปริมชฺชิตา;
ทุวิชา เนลสมฺภูตา, ทนฺตา ตว สุทสฺสนาฯ

๑๑๖. ‘‘อปณฺฑรา โลหิตนฺตา, ชิญฺชูก [ชิญฺชุก (สี. สฺยา. ปี.)] ผลสนฺนิภา;
อายตา จ วิสาลา จ, เนตฺตา ตว สุทสฺสนาฯ

๑๑๗. ‘‘นาติทีฆา สุสมฺมฏฺฐา, กนกพฺยา [กนกคฺคา (ปี.)] สโมจิตา;
อุตฺตมงฺครุหา ตุยฺหํ, เกสา จนฺทนคนฺธิกาฯ

๑๑๘. ‘‘ยาวตา กสิโครกฺขา, วาณิชานํ [วณิชานํ (ปี.)] จ ยา คติ;
อิสีนญฺจ ปรกฺกนฺตํ, สญฺญตานํ ตปสฺสินํฯ

๑๑๙. ‘‘น เต สมสมํ ปเสฺส, อสฺมึ ปถวิ [ปุถุวิ (ปี.)] มณฺฑเล;
โก วา ตฺวํ กสฺส วา ปุโตฺต, กถํ ชาเนมุ ตํ มยํ’’ฯ

๑๒๐. ‘‘น ปณฺหกาโล ภทฺทเนฺต, กสฺสเปวํ คเต สติ;
เอหิ สมฺม รมิสฺสาม, อุโภ อสฺมากมสฺสเม;
เอหิ ตํ อุปคูหิสฺสํ [อุปคุยฺหิสฺสํ (สฺยา.)], รตีนํ กุสโล ภว’’ฯ

๑๒๑. ‘‘อิทํ วตฺวาน ปกฺกามิ, อจฺฉรา กามวณฺณินี;
มิสฺสา มิสฺสิตุมิจฺฉนฺตี, อิสิสิงฺคํ อลมฺพุสา’’ฯ

๑๒๒. ‘‘โส จ เวเคน นิกฺขมฺม, เฉตฺวา ทนฺธปรกฺกมํ [ทนฺธปทกฺกมํ (ก.)];
ตมุตฺตมาสุ เวณีสุ, อชฺฌปฺปโตฺต [อชฺฌาปโตฺต (ปี.)] ปรามสิ;

๑๒๓. ‘‘ตมุทาวตฺต กลฺยาณี, ปลิสฺสชิ สุโสภนา [สุโสภณี (สฺยา. ก.)];
จวิตมฺหิ [จวิ ตมฺหา (สฺยา. ก.)] พฺรหฺมจริยา, ยถา ตํ อถ โตสิตาฯ

๑๒๔. ‘‘มนสา อคมา อินฺทํ, วสนฺตํ นนฺทเน วเน;
ตสฺสา สงฺกปฺปมญฺญาย, มฆวา เทวกุญฺชโรฯ

๑๒๕. ‘‘ปลฺลงฺกํ ปหิณี ขิปฺปํ, โสวณฺณํ โสปวาหนํ;
สอุตฺตรจฺฉทปญฺญาสํ, สหสฺสปฏิยตฺถตํ [ปฏิกตฺถตํ (สี.)]ฯ

๑๒๖. ‘‘ตเมนํ ตตฺถ ธาเรสิ, อุเร กตฺวาน โสภนา;
ยถา เอกมุหุตฺตํว, ตีณิ วสฺสานิ ธารยิฯ

๑๒๗. วิมโท ตีหิ วเสฺสหิ, ปพฺชฺณิตฺวาน พฺราหฺมโณ;
อทฺทสาสิ หริต [หรี (ปี.)] รุเกฺข, สมนฺตา อคฺคิยายนํฯ

๑๒๘. ‘‘นวปตฺตวนํ ผุลฺลํ, โกกิลคฺคณโฆสิตํ;
สมนฺตา ปวิโลเกตฺวา, รุทํ อสฺสูนิ วตฺตยิฯ

๑๒๙. ‘‘น ชุเห น ชเป [ชเปฺป (ก.)] มเนฺต, อคฺคิหุตฺตํ ปหาปิตํ;
โก นุ เม ปาริจริยาย, ปุเพฺพ จิตฺตํ ปโลภยิฯ

๑๓๐. ‘‘อรเญฺญ เม วิหรโต, โย เม เตชา ห สมฺภตํ [สมฺภตํ (ปี.)];
นานารตฺนปริปูรํ, นาวํว คณฺหิ อณฺณเว’’ฯ

๑๓๑. ‘‘อหํ เต ปาริจริยาย, เทวราเชน เปสิตา;
อวธิํ [อวธี (สฺยา. ปี. ก.)] จิตฺตํ จิเตฺตน, ปมาโท [ปมาทา (สฺยา. ปี.)] ตฺวํ น พุชฺฌ
สิ’’ฯ

๑๓๒. ‘‘อิมานิ กิร มํ ตาโต, กสฺสโป อนุสาสติ;
กมลาสทิสิตฺถิโย [สริสิตฺถิโย (สฺยา. ปี.)], ตาโย พุเชฺฌสิ มาณวฯ

๑๓๓. ‘‘อุเร คณฺฑาโย พุเชฺฌสิ, ตาโย พุเชฺฌสิ มาณว;
อิจฺจานุสาสิ มํ ตาโต, ยถา มํ อนุกมฺปโกฯ

๑๓๔. ‘‘ตสฺสาหํ วจนํ นากํ, ปิตุ วุทฺธสฺส สาสนํ;
อรเญฺญ นิมฺมนุสฺสมฺหิ, สฺวชฺช ฌายามิ [สฺวาชฺชชฺฌายามิ (สี. ปี.)] เอกโกฯ

๑๓๕. ‘‘โสหํ ตถา กริสฺสามิ, ธิรตฺถุ ชีวิเตน เม;
ปุน วา ตาทิโส เหสฺสํ, มรณํ เม ภวิสฺสติ’’ฯ

๑๓๖. ‘‘ตสฺส เตชํ [เตชญฺจ (สี. ปี.)] วีริยญฺจ, ธิติํ [ธิติญฺจ (ปี.)] ญตฺวา อวฏฺฐิตํ [สฺวฑฺฒิตํ
(สี.)];
สิรสา อคฺคหี ปาเท, อิสิสิงฺคํ อลมฺพุสาฯ

๑๓๗. ‘‘มา เม กุชฺฌ [กุชฺฌิ (ปี.)] มหาวีร, มา เม กุชฺฌ [กุชฺฌิ (ปี.)] มหาอิเส;
มหา อโตฺถ มยา จิโณฺณ, ติทสานํ ยสสฺสินํ;
ตยา สํกมฺปิตํ อาสิ, สพฺพํ เทวปุรํ ตทา’’ฯ

๑๓๘. ‘‘ตาวติํสา จ เย เทวา, ติทสานญฺจ วาสโว;
ตฺวญฺจ ภเทฺท สุขี โหหิ, คจฺฉ กเญฺญ ยถาสุขํ’’ฯ

๑๓๙. ‘‘ตสฺส ปาเท คเหตฺวาน, กตฺวา จ นํ ปทกฺขิณํ;
อญฺชลิํ ปคฺคเหตฺวาน, ตมฺหา ฐานา อปกฺกมิฯ

๑๔๐. ‘‘โย จ ตสฺสาสิ ปลฺลโงฺก, โสวโณฺณ โสปวาหโน;
สอุตฺตรจฺฉทปญฺญาโส, สหสฺสปฏิยตฺถโต;
ตเมว ปลฺลงฺกมารุยฺห, อคา เทวาน สนฺติเกฯ

๑๔๑. ‘‘ตโมกฺกมิว อายนฺติํ, ชลนฺติํ วิชฺชุตํ ยถา;

ปตีโต สุมโน วิโตฺต, เทวิโนฺท อททา วรํ’’ฯ

๑๔๒. ‘‘วรเญฺจ เม อโท สกฺก, สพฺพภูตานมิสฺสร;
นิสิปฺปโลภิกา [น อิสิปโลภิกา (สฺยา.), น อิสิปโลภิยํ (ปี.)] คเจฺฉ, เอตํ สกฺก วรํ วเร’’ติฯ

อลมฺพุสาชาตกํ ตติยํฯ

๕๒๔. สงฺขปาลชาตกํ (๔)

๑๔๓. ‘‘อริยาวกาโสสิ ปสนฺนเนโตฺต, มเญฺญ ภวํ ปพฺพชิโต กุลมฺหา;
กถํ นุ วิตฺตานิ ปหาย โภเค, ปพฺพชิ นิกฺขมฺม ฆรา สปญฺญ’’ [สปโญฺญ (สฺยา.), สปญฺญา (ปี.)]ฯ

๑๔๔. ‘‘สยํ วิมานํ นรเทว ทิสฺวา, มหานุภาวสฺส มโหรคสฺส;
ทิสฺวาน ปุญฺญาน มหาวิปากํ, สทฺธายหํ ปพฺพชิโตมฺหิ ราช’’ฯ

๑๔๕. ‘‘น กามกามา น ภยา น โทสา, วาจํ มุสา ปพฺพชิตา ภณนฺติ;
อกฺขาหิ เม ปุจฺฉิโต เอตมตฺถํ, สุตฺวาน เม ชายิหิติปฺปสาโท’’ฯ

๑๔๖. ‘‘วาณิชฺช [วณิชฺช (ปี.)] รฏฺฐาธิป คจฺฉมาโน, ปเถ อทฺทสาสิมฺหิ โภชปุเตฺต [มิลาจปุเตฺต (สี. ปี.)];
ปวทฺธกายํ อุรคํ มหนฺตํ, อาทาย คจฺฉเนฺต ปโมทมาเน’’ฯ

๑๔๗. ‘‘โสหํ สมาคมฺม ชนินฺท เตหิ, ปหฏฺฐโลโม อวจมฺหิ ภีโต;
กุหิํ อยํ นียติ [นิยฺยติ (ก.)] ภีมกาโย, นาเคน กิํ กาหถ โภชปุตฺตาฯ

๑๔๘. ‘‘นาโค อยํ นียติ โภชนตฺถา [โภชนตฺถํ (สี. สฺยา. ปี.)], ปวทฺธกาโย อุรโค มหโนฺต;
สาทุญฺจ ถูลญฺจ มุทุญฺจ มํสํ, น ตฺวํ รสญฺญาสิ วิเทหปุตฺตฯ

๑๔๙. ‘‘อิโต มยํ คนฺตฺวา สกํ นิเกตํ [นิเกตนํ (ปี.)], อาทาย สตฺถานิ วิโกปยิตฺวา;
มํสานิ โภกฺขาม [ภกฺขาม (สฺยา.)] ปโมทมานา, มยญฺหิ เว สตฺตโว ปนฺนคานํฯ

๑๕๐. ‘‘สเจ อยํ นียติ โภชนตฺถา, ปวทฺธกาโย อุรโค มหโนฺต;
ททามิ โว พลิพทฺทานิ [พลิวทฺทานิ (ปี.)] โสฬส, นาคํ อิมํ มุญฺจถ พนฺธนสฺมาฯ

๑๕๑. ‘‘อทฺธา หิ โน ภโกฺข อยํ มนาโป, พหู จ โน อุรคา ภุตฺตปุพฺพา [พหุํ จ โน อุรโค ภุตฺตปุโพฺพ (ก.)];
กโรม เต ตํ วจนํ อฬาร [อาฬาร (ก.) เอวมุปริปิ], มิตฺตญฺจ โน โหหิ วิเทหปุตฺตฯ

๑๕๒. ‘‘ตทสฺสุ เต พนฺธนา โมจยิํสุ, ยํ นตฺถุโต ปฏิโมกฺกสฺส ปาเส;
มุโตฺต จ โส พนฺธนา นาคราชา, ปกฺกามิ ปาจีนมุโข มุหุตฺตํฯ

๑๕๓. ‘‘คนฺตฺวาน ปาจีนมุโข มุหุตฺตํ, ปุเณฺณหิ เนเตฺตหิ ปโลกยี มํ;
ตทาสฺสหํ ปิฏฺฐิโต อนฺวคจฺฉิํ, ทสงฺคุลิํ อญฺชลิํ ปคฺคเหตฺวาฯ

๑๕๔. ‘‘คจฺฉว โข ตฺวํ ตรมานรูโป, มา ตํ อมิตฺตา ปุนรคฺคเหสุํ;
ทุโกฺข หิ ลุเทฺทหิ ปุนา สมาคโม, อทสฺสนํ โภชปุตฺตาน คจฺฉฯ

๑๕๕. ‘‘อคมาสิ โส รหทํ วิปฺปสนฺนํ, นีโลภาสํ รมณียํ สุติตฺถํ;
สโมตตํ [สโมนตํ (สฺยา. ก.)] ชมฺพุหิ เวตสาหิ, ปาเวกฺขิ นิตฺติณฺณภโย ปตีโตฯ

๑๕๖. ‘‘โส ตํ ปวิสฺส น จิรสฺส นาโค, ทิเพฺพน เม ปาตุรหุํ ชนินฺท;
อุปฏฺฐหี มํ ปิตรํว ปุโตฺต, หทยงฺคมํ กณฺณสุขํ ภณโนฺตฯ

๑๕๗. ‘‘ตฺวํ เมสิ มาตา จ ปิตา [ปิตา จ (ปี.)] อฬาร, อพฺภนฺตโร ปาณทโท สหาโย;
สกญฺจ อิทฺธึ ปฏิลาภโกสฺมิ [ปฏิลาภิโตสฺมิ (ปี.)], อฬาร ปสฺส เม นิเวสนานิ;
ปหูตภกฺขํ พหุอนฺนปานํ, มสกฺกสารํ วิย วาสวสฺส’’ฯ

๑๕๘. ‘‘ตํ ภูมิภาเคหิ อุเปตรูปํ, อสกฺขรา เจว มุทู สุภา จ;
นีจตฺติณา [นีจา ติณา (สฺยา. ปี.)] อปฺปรชา จ ภูมิ, ปาสาทิกา ยตฺถ ชหนฺติ โสกํฯ

๑๕๙. ‘‘อนาวกุลา เวฬุริยูปนีลา, จตุทฺทิสํ อมฺพวนํ สุรมฺมํ;
ปกฺกา จ เปสี จ ผลา สุผุลฺลา, นิโจฺจตุกา ธารยนฺตี ผลานิฯ

๑๖๐. ‘‘เตสํ วนานํ นรเทว มเชฺฌ, นิเวสนํ ภสฺสรสนฺนิกาสํ;
รชตคฺคฬํ โสวณฺณมยํ อุฬารํ, โอภาสตี วิชฺชุริวนฺตลิเกฺขฯ

๑๖๑. ‘‘มณีมยา โสณฺณมยา [โสวณฺณมยา (สี. สฺยา. ปี.)] อุฬารา, อเนกจิตฺตา สตตํ สุนิมฺมิตา;
ปริปูรา กญฺญาหิ อลงฺกตาภิ, สุวณฺณกายูรธราหิ ราชฯ

๑๖๒. ‘‘โส สงฺขปาโล ตรมานรูโป, ปาสาทมารุยฺห อโนมวโณฺณ;
สหสฺสถมฺภํ อตุลานุภาวํ, ยตฺถสฺส ภริยา มเหสี อโหสิฯ

๑๖๓. ‘‘เอกา จ นารี ตรมานรูปา, อาทาย เวฬุริยมยํ มหคฺฆํ;
สุภํ มณึ ชาติมนฺตูปปนฺนํ, อโจทิตา อาสนมพฺภิหาสิฯ

๑๖๔. ‘‘ตโต มํ อุรโค หเตฺถ คเหตฺวา, นิสีทยี ปามุขอาสนสฺมึ;
อิทมาสนํ อตฺร ภวํ นิสีทตุ, ภวญฺหิ เม อญฺญตโร ครูนํฯ

๑๖๕. ‘‘อญฺญา จ นารี ตรมานรูปา, อาทาย วารึ อุปสงฺกมิตฺวา;
ปาทานิ ปกฺขาลยี เม ชนินฺท, ภริยาว [ภริยา จ (ปี.)] ภตฺตู ปติโน ปิยสฺสฯ

๑๖๖. ‘‘อปรา จ นารี ตรมานรูปา, ปคฺคยฺห โสวณฺณมยาย [โสวณฺณมยา (ปี.)] ปาติยา;
อเนกสูปํ วิวิธํ วิยญฺชนํ, อุปนามยี ภตฺต มนุญฺญรูปํฯ

๑๖๗. ‘‘ตุริเยหิ [ตูริเยหิ (ก.)] มํ ภารต ภุตฺตวนฺตํ, อุปฏฺฐหุํ ภตฺตุ มโน วิทิตฺวา;
ตตุตฺตรึ [ตทุตฺตรึ (ก.)] มํ นิปตี มหนฺตํ, ทิเพฺพหิ กาเมหิ อนปฺปเกหิฯ

๑๖๘. ‘‘ภริยา มเมตา ติสตา อฬาร, สพฺพตฺตมชฺฌา ปทุมุตฺตราภา;
อฬาร เอตาสฺสุ เต กามการา, ททามิ เต ตา ปริจารยสฺสุฯ

๑๖๙. ‘‘สํวจฺฉรํ ทิพฺพรสานุภุตฺวา, ตทาสฺสุหํ [ตทสฺสหํ (ปี.)] อุตฺตริมชฺฌภาสึ [อุตฺตริปจฺจภาสึ (สี. สฺยา.), อุตฺตรึ ปจฺจภาสึ (ปี.)];
นาคสฺสิทํ กินฺติ กถญฺจ ลทฺธํ, กถชฺฌคมาสิ วิมานเสฏฺฐํ’’ฯ

๑๗๐. “อธิจฺจ ลทฺธํ ปริณามชํ เต, สยํกตํ อุทาหุ เทเวหิ ทินฺนํ;
ปุจฺฉามิ ตํ [เต (ปี.)] นาคราเชตมตฺถํ, กถชฺฌคมาสิ วิมานเสฏฺฐํ”ฯ

๑๗๑. “นาธิจฺจ ลทฺธํ น ปริณามชํ เม, น สยํกตํ นาปิ เทเวหิ ทินฺนํ;
สเกหิ กมฺมหิ อปาปเกหิ, ปุญฺญหิ เม ลทฺธมิทํ วิมานํ”ฯ

๑๗๒. “กึ เต วตํ กึ ปน พฺรหฺมจริยํ, กิสฺส สุจิณฺณสฺส อยํ วิปาโก;
อกฺขาหิ เม นาคราเชตมตฺถํ, กถํ นุ เต ลทฺธมิทํ วิมานํ”ฯ

๑๗๓. “ราชา อโหสึ มคธานมิสฺสโร, ทุโยฺยธโน นาม มหานุภาโว;
โส อิตฺตรํ ชีวิตํ สํวิทิตฺวา, อสสฺสตํ วิปริณามธมฺมํฯ

๑๗๔. “อนฺนญฺจ ปานญฺจ ปสนฺนจิตฺโต, สกฺกจฺจ ทานํ วิปุลํ อทาสึ [อทาสิ (ปี.)];
โอปานภูตํ เม ฆรํ ตทาสิ, สนฺตปฺปิตา สมณพฺราหฺมณา จฯ

๑๗๕. [อยํ คาถา ปี. โปตฺถเก นตฺถิ] “มาลญฺจ คนฺธญฺจ วิเลปนญฺจ, ปทีปิยํ [ปทีปยํ (สฺยา. ก.)] ยานมุปสฺสยญฺจ;
อจฺฉาทนํ เสยฺยมถนฺนปานํ, สกฺกจฺจ ทานานิ อทมฺห ตตฺถ [อยํ คาถา ปี. โปตฺถเก นตฺถิ]ฯ

๑๗๖. “ตํ เม วตํ ตํ ปน พฺรหฺมจริยํ, ตสฺส สุจิณฺณสฺส อยํ วิปาโก;
เตเนว เม ลทฺธมิทํ วิมานํ, ปหูตภกฺขํ พหุอนฺนปานํ”;
“นจฺจหิ คีเตหิ จุเปตรูปํ, จิรฏฺฐิติกํ น จ สสฺสตายํฯ

๑๗๗. “อปฺปานุภาวา ตํ มหานุภาวํ, เตชสฺสินํ หนฺติ อเตชวนฺโต;
กิเมว ทาฐาวุธ กึ ปฏิจฺจ, หตฺถตฺต [หตฺถตฺถ (สี. สฺยา. ปี.)] มาคจฺฉิ วนิพฺพกานํ [วณิพฺพกานํ (สี.)]ฯ

๑๗๘. “ภยํ นุ เต อนฺวคตํ มหนฺตํ, เตโช นุ เต นานฺวคํ ทนฺตมูลํ;
กิเมว ทาฐาวุธ กึ ปฏิจฺจ, กิเลสมาปชฺชิ วนิพฺพกานํ”ฯ

๑๗๙. “น เม ภยํ อนฺวคตํ มหนฺตํ, เตโช น สกฺกา มม เตหิ หนฺตุํ [เตภิหนฺตุํ (สฺยา. ก.)];
สตญฺจ ธมฺมานิ สุกิตฺติตานิ, สมุทฺทเวลาว ทุรจฺจยานิฯ

๑๘๐. “จาตุทฺทสึ ปญฺจทสึ อฬาร, อุโปสถํ นิจฺจมุปาวสามิ;
อถาคมุํ โสฬส โภชปุตฺตา, รชฺชุํ คเหตฺวาน ทฬฺหญฺจ ปาสํฯ

๑๘๑. “เภตฺวาน นาสํ อติกสฺส [อนฺตกสฺส (ก.)] รชฺชุํ, นยึสุ มํ สมฺปริคยฺห ลุทฺทา;
เอตาทิสํ ทุกฺขมหํ ติติกฺขํ [ติติกฺขึ (ปี.)], อุโปสถํ อปฺปฏิโกปยนฺโต”ฯ

๑๘๒. “เอกายเน ตํ ปเถ อทฺทสํสุ, พเลน วณฺเณน จุเปตรูปํ;
สิริยา ปญฺญาย จ ภาวิโตสิ, กึ ปตฺถยํ [กิมตฺถิยํ (สี. สฺยา. ปี.)] นาค ตโป กโรสิฯ

๑๘๓. “น ปุตฺตเหตู น ธนสฺส เหตุ, น อายุโน จาปิ อฬาร เหตุ;
มนุสฺสโยนึ อภิปตฺถยาโน, ตสฺมา ปรกฺกมฺม ตโป กโรมิ”ฯ

๑๘๔. “ตฺวํ โลหิตกฺโข วิหตนฺตรํโส, อลงฺกโต กปฺปิตเกสมสฺสุ;

สุโรสิโต โลหิตจนฺทเนน, คนฺธพฺพราชาว ทิสา ปภาสสิ [ปภาสิ (ก.)]ฯ

๑๘๕. ‘‘เทวิทฺธิปโตฺตสิ มหานุภาโว, สเพฺพหิ กาเมหิ สมงฺคิภูโต;
ปุจฺฉามิ ตํ นาคราเชตมตฺถํ, เสโยฺย อิโต เกน มนุสฺสโลโก’’ฯ

๑๘๖. ‘‘อฬาร นาญฺญตฺร มนุสฺสโลกา, สุทฺธี ว สํวิชฺชติ สํยโม วา;
อหญฺจ ลทฺธาน มนุสฺสโยนิํ, กาหามิ ชาติมรณสฺส อนฺตํ’’ฯ

๑๘๗. ‘‘สํวจฺฉโร เม วสโต [วุสิโต (ปี.)] ตวนฺติเก, อเนฺนน ปาเนน อุปฎฺฐิโตสฺมิ;
อามนฺตยิตฺวาน ปเลมิ นาค, จิรปฺปวุโฎฺฐสฺมิ [จิรปฺปวุโตฺถ อสฺมิ (ปี.)] อหํ ชนินฺท’’ฯ

๑๘๘. ‘‘ปุตฺตา จ ทารา อนุชีวิโน จ [จ’นุชีวิโน (สฺยา. ปี.)], นิจฺจานุสิฎฺฐา อุปติฎฺฐเต ตํ;
กจฺจินฺนุ ตํ นาภิสปิตฺถ [นาภิสํสิตฺถ (สฺยา. ปี.)] โกจิ, ปิยญฺหิ เม ทสฺสนํ ตุยฺหํ [ตุยฺห (ปี.)] อฬาร’’ฯ

๑๘๙. ‘‘ยถาปิ มาตู จ ปิตู อคาเร, ปุโตฺต ปิโย ปฎิวิหิโต วเสยฺย [เสโยฺย (ปี.)];
ตโตปิ มยฺหํ อิธเมว เสโยฺย, จิตฺตญฺหิ เต นาค มยี ปสนฺนํ’’ฯ

๑๙๐. ‘‘มณี มมํ วิชฺชติ โลหิตงฺโก [โลหิตงฺค (ก.)], ธนาหโร มณิรตนํ อุฬารํ;
อาทาย ตฺวํ [ตํ (ปี.)] คจฺฉ สกํ นิเกตํ, ลทฺธา ธนํ ตํ มณิโมสฺสชสฺสุ’’ฯ

๑๙๑. ‘‘ทิฎฺฐา มยา มานุสกาปิ กามา, อสสฺสตา วิปริณามธมฺมา;
อาทีนวํ กามคุเณสุ ทิสฺวา, สทฺธายหํ ปพฺพชิโตมฺหิ ราชฯ

๑๙๒. ‘‘ทุมปฺผลานีว ปตนฺติ มาณวา, ทหรา จ วุทฺธา จ สรีรเภทา;
เอตมฺปิ ทิสฺวา ปพฺพชิโตมฺหิ ราช, อปณฺณกํ สามญฺญเมว เสโยฺย’’ฯ

๑๙๓. ‘‘อทฺธา หเว เสวิตพฺพา สปญฺญา, พหุสฺสุตา เย พหุฐานจินฺติโน;
นาคญฺจ สุตฺวาน ตวญฺจฬาร, กาหามิ ปุญฺญานิ อนปฺปกานิ’’ฯ

๑๙๔. ‘‘อทฺธา หเว เสวิตพฺพา สปญฺญา, พหุสฺสุตา เย พหุฐานจินฺติโน;
นาคญฺจ สุตฺวาน มมญฺจ ราช, กโรหิ ปุญฺญานิ อนปฺปกานี’’ติฯ

สงฺขปาลชาตกํ จตุตฺถํฯ

๕๒๕. จูฬสุตโสมชาตกํ (๕)

๑๙๕. ‘‘อามนฺตยามิ นิคมํ, มิตฺตามเจฺจ ปริสฺสเช [ปาริสเชฺช (สี. สฺยา.)];
สิรสฺมิํ ปลิตํ ชาตํ, ปพฺพชฺชํ ทานิ โรจหํ’’ฯ

๑๙๖. ‘‘อภุเมฺม กถํ นุ ภณสิ, สลฺลํ เม เทว อุรสิ กเปฺปสิ [กเมฺปสิ (ปี.)];
สตฺตสตา เต ภริยา, กถํ นุ เต ตา ภวิสฺสนฺติ’’ฯ

๑๙๗. ‘‘ปญฺญายิหินฺติ เอตา, ทหรา อญฺญมฺปิ ตา คมิสฺสนฺติ;
สคฺคญฺจสฺส ปตฺถยาโน, เตน อหํ ปพฺพชิสฺสามิ’’ฯ

๑๙๘. ‘‘ทุลฺลทฺธํ เม อาสิ สุตโสม, ยสฺส เต โหมหํ มาตา;
ยํ เม วิลปนฺติยา, อนเปโกฺข ปพฺพชสิ เทวฯ

๑๙๙. “ทุลลทฺธํ เม อาสิ สุตโสม, ยํ ตํ อหํ วิชายิสฺสํ;
ยํ เม วิลปนฺติยา, อนเปกฺข ปพฺพชสิ เทว”ฯ

๒๐๐. “โก นาเมโส ธมฺโม, สุตโสม กา จ นาม ปพฺพชฺชา;
ยํ โน อเมฺห ชิเณฺณ, อนเปกฺข ปพฺพชสิ เทวฯ

๒๐๑. “ปุตฺตาปิ ตุยฺหํ พหโว, ทหรา อปฺปตฺตโยพฺพนา;
มญฺชู เตปิ [เต (สี. ปี.)] ตํ อปสฺสนฺตา, มเญฺญ ทุกฺขํ นิคจฺฉนฺติ”ฯ

๒๐๒. “ปุเตฺตหิ จ เม เอเตหิ, ทหเรหิ อปฺปตฺตโยพฺพเนหิ;
มญฺชูหิ สเพฺพหิปิ ตุเมฺหหิ, จิรมฺปิ ฐตฺวา วินาสภาโว” [วินาภาโว (สี. สฺยา. ปี.)]ฯ

๒๐๓. “ฉินฺนํ นุ ตุยฺหํ หทยํ, อทุ เต [อาทุ (สี. ปี.), อาทู (สฺยา.)] กรุณา จ นตฺถิ อเมฺหสุ;
ยํ โน วิกนฺทนฺติโย [วิกฺกนฺทนฺติโย (สี.)], อนเปกฺข ปพฺพชสิ เทว”ฯ

๒๐๔. “น จ มยฺหํ ฉินฺนํ หทยํ, อตฺถิ กรุณาปิ มยฺหํ ตุเมฺหสุ;
สคฺคญฺจ ปตฺถยาโน, เตน อหํ [เตนาหํ (สี. สฺยา.), เตนมหํ (ปี.)] ปพฺพชิสฺสามิ”ฯ

๒๐๕. “ทุลลทฺธํ เม อาสิ, สุตโสม ยสฺส เต อหํ ภริยา;
ยํ เม วิลปนฺติยา, อนเปกฺข ปพฺพชสิ เทวฯ

๒๐๖. “ทุลลทฺธํ เม อาสิ, สุตโสม ยสฺส เต อหํ ภริยา;
ยํ เม กุจฺฉิปฏิสนฺธึ [มํ กุจฺฉิมตึ สนฺตึ (ปี.)], อนเปกฺข ปพฺพชสิ เทวฯ

๒๐๗. “ปริปกฺโก เม คโพฺภ, กุจฺฉิคโต ยาว นํ วิชายามิ;
มาหํ เอกา วิธวา, ปจฺฉา ทุกฺขานิ อทฺทกฺขิํ”ฯ

๒๐๘. “ปริปกฺโก เต คโพฺภ, กุจฺฉิคโต อิงฺฆ ตฺวํ [ตฺว (สี.), นํ (ปี.)] วิชายสฺสุ;
ปุตฺตํ อโนมวณฺณํ, ตํ หิตฺวา ปพฺพชิสฺสามิ”ฯ

๒๐๙. “มา ตฺวํ จเนฺท รุทิ, มา โสจิ วนติมิรมตฺตกฺขิ;
อาโรห วรปาสาทํ [จ ปาสาทํ (ปี.)], อนเปกฺข อหํ คมิสฺสามิ”ฯ

๒๑๐. “โก ตํ อมฺม โกเปสิ, กึ โรทสิ เปกฺขสิ จ มํ พาฬฺหํ;
กํ อวชฺฌํ ฆาเตมิ [ฆาเตมิ กํ อวชฺฌํ (ปี.), ตํ อวชฺฌํ ฆาเตมิ (ก.)], ญาตีนํ อุทิกฺขมานานํ”ฯ

๒๑๑. “น หิ โส สกฺกา หนฺตุํ, วิชิตาวี [ชีวิตาวี (ปี.)] โย มํ ตาต โกเปสิ;
ปิตา เต มํ ตาต อวจ, อนเปกฺข อหํ คมิสฺสามิ”ฯ

๒๑๒. “โยหํ ปุเพฺพ นิยฺยามิ, อุยฺยานํ มตฺตกุญฺชเร จ โยเธมิ;
สุตโสเม ปพฺพชิเต, กถํ นุ ทานิ กริสฺสามิ”ฯ

๒๑๓. “มาตุจฺจ [มาตุ จ (สี. สฺยา.)] เม รุทนฺตฺยา [รุทตฺยา (ปี.)], เชฎฺฐสฺส จ ภาตุโน อกามสฺส;
หเตฺถปิ เต คเหสฺสํ, น หิ คจฺฉสิ [คญฺฉิสิ (ปี.)] โน อกามานํ”ฯ

๒๑๔. “อุเฏฺฐหิ ตุวํ ธาติ, อิมํ กุมารํ รเมหิ อญฺญตฺถ;
มา เม ปริปนฺถมกาสิ [มกา (สี. ปี.)], สคฺคํ มม ปตฺถยานสฺส”ฯ

๒๑๕. “ยํ นูนิมํ ททเยฺยํ [ชเหยฺยํ (ปี.)] ปภงฺกรํ, โก นุ เม อิมินาโตฺถ [โก นุ เม อิมินา อโตฺถ (สี. สฺยา.), โก นุ เม นโตฺถ (ปี.)];
สุตโสเม ปพฺพชิเต, กึ นุ เมนํ กริสฺสามิ”ฯ

๒๑๖. “โกโส จ ตุยฺหํ วิปุโล, โกฏฺฐาคารญฺจ ตุยฺหํ ปริปูรํ;
ปถวี จ ตุยฺหํ วิชิตา, รมสฺสุ มา ปพฺพชิ [ปพฺพชสฺสุ (สี.), ปพฺพช (ปี.)] เทว”ฯ

๒๑๗. “โกโส จ มยฺหํ วิปุโล, โกฏฺฐาคารญฺจ มยฺหํ ปริปูรํ;
ปถวี จ มยฺหํ วิชิตา, ตํ หิตฺวา ปพฺพชิสฺสามิ”ฯ

๒๑๘. “มยฺหมฺปิ ธนํ ปหูตํ, สงฺขาตุํ [สงฺขฺยาตุํ (สี.)] โนปิ เทว สโกฺกมิ;
ตํ เต ททามิ สพฺพมฺปิ [ตํ เทว เต ททามิ สพฺพมฺปิ (สี.), ตํ เต ททามิ สพฺพํ (ปี.)], รมสฺสุ มา ปพฺพชิ เทว”ฯ

๒๑๙. “ชานามิ [ชานามิ เต (สี. สฺยา.)] ธนํ ปหูตํ, กุลวทฺธน ปูชิโต ตยา จสฺมิ;
สคฺคญฺจ ปตฺถยาโน, เตน อหํ ปพฺพชิสฺสามิ”ฯ

๒๒๐. “อุกฺกณฺฐิโตสฺมิ พาฬฺหํ, อรติ มํ โสมทตฺต อาวิสติ [อาวีสติ (ก.)];
พหุกาปิ [พหุกา หิ (สี. สฺยา.)] เม อนฺตรายา, อเชฺชวาหํ ปพฺพชิสฺสามิ”ฯ

๒๒๑. “อิทญฺจ ตุยฺหํ รุจิตํ, สุตโสม อเชฺชว ทานิ ตุวํ ปพฺพช;
อหมฺปิ ปพฺพชิสฺสามิ, น อุสฺสเห ตยา วินา อหํ ฐาตุํ”ฯ

๒๒๒. “น หิ สกฺกา ปพฺพชิตุํ, นคเร น หิ ปจฺจติ ชนปเท จ”;
“สุตโสเม ปพฺพชิเต, กถํ นุ ทานิ กริสฺสาม”ฯ

๒๒๓. “อุปนียติทํ มเญฺญ, ปริตฺตํ อุทกํว จงฺกวารมฺหิ;
เอวํ สุปริตฺตเก ชีวิเต, น จ ปมชฺชิตุํ กาโลฯ

๒๒๔. “อุปนียติทํ มเญฺญ, ปริตฺตํ อุทกํว จงฺกวารมฺหิ;
เอวํ สุปริตฺตเก ชีวิเต, อนฺธพาลา [อถ พาลา (สี. สฺยา. ปี.)] ปมชฺชนฺติฯ

๒๒๕. “เต วฑฺฒยนฺติ นิรยํ, ติรจฺฉานโยนิญฺจ เปตฺติวิสยญฺจ;
ตณฺหาย พนฺธนพทฺธา, วเฑฺฒนฺติ อสุรกายํ”ฯ

๒๒๖. “อูหญฺญเต รชคฺคํ, อวิทูเร ปุพฺพกมฺหิ จ [ปุปฺผกมฺหิ จ (สี. ปี.)] ปาสาเท;
มเญฺญ โน เกสา ฉินฺนา, ยสสฺสิโน ธมฺมราชสฺส”ฯ

๒๒๗. “อยมสฺส ปาสาโท, โสวณฺณ [โสวโณฺณ (ปี.)] ปุปฺผมาลฺยวีติกิโณฺณ;
ยหิ [ยมฺหิ (ปี.)] มนฺวิจริ ราชา, ปริกิโณฺณ อิตฺถาคาเรหิฯ

๒๒๘. “อยมสฺส ปาสาโท, โสวณฺณปุปฺผมาลฺยวีติกิโณฺณ;
ยหิมนฺวิจริ ราชา, ปริกิโณฺณ ญาติสเงฺฆนฯ

๒๒๙. “อิทมสฺส กูฏาคารํ, โสวณฺณปุปฺผมาลฺยวีติกิณฺณํ;
ยหิมนุวิจริ ราชา, ปริกิโณฺณ อิตฺถาคาเรหิฯ

๒๓๐. “อิทมสฺส กูฏาคารํ, โสวณฺณ [โสวณฺณํ (ปี.)] ปุปฺผมาลฺยวีติกิณฺณํ;
ยหิมนุวิจริ ราชา, ปริกิโณฺณ ญาติสงฺฆนฯ

๒๓๑. “อยมสฺส อโสกวนิกา, สุปุปฺผิตา สพฺพกาลิกา รมฺมา;
ยหิมนุวิจริ ราชา, ปริกิโณฺณ อิตฺถาคาเรหิฯ

๒๓๒. “อยมสฺส อโสกวนิกา, สุปุปฺผิตา สพฺพกาลิกา รมฺมา;
ยหิมนุวิจริ ราชา, ปริกิโณฺณ ญาติสงฺฆนฯ

๒๓๓. “อิทมสฺส อุยฺยานํ, สุปุปฺผิตํ สพฺพกาลิกํ รมฺมํ;
ยหิมนุวิจริ ราชา, ปริกิโณฺณ อิตฺถาคาเรหิฯ

๒๓๔. “อิทมสฺส อุยฺยานํ, สุปุปฺผิตํ สพฺพกาลิกํ รมฺมํ;
ยหิมนุวิจริ ราชา, ปริกิโณฺณ ญาติสงฺฆนฯ

๒๓๕. “อิทมสฺส กณิการวนํ, สุปุปฺผิตํ สพฺพกาลิกํ รมฺมํ;
ยหิมนุวิจริ ราชา, ปริกิโณฺณ อิตฺถาคาเรหิฯ

๒๓๖. “อิทมสฺส กณิการวนํ, สุปุปฺผิตํ สพฺพกาลิกํ รมฺมํ;
ยหิมนุวิจริ ราชา, ปริกิโณฺณ ญาติสงฺฆนฯ

๒๓๗. “อิทมสฺส ปาฏลิวนํ [ปาฏลีวนํ (สี.)], สุปุปฺผิตํ สพฺพกาลิกํ รมฺมํ;
ยหิมนุวิจริ ราชา, ปริกิโณฺณ อิตฺถาคาเรหิฯ

๒๓๘. “อิทมสฺส ปาฏลิวนํ, สุปุปฺผิตํ สพฺพกาลิกํ รมฺมํ;
ยหิมนุวิจริ ราชา, ปริกิโณฺณ ญาติสงฺฆนฯ

๒๓๙. “อิทมสฺส อมฺพวนํ, สุปุปฺผิตํ สพฺพกาลิกํ รมฺมํ;
ยหิมนุวิจริ ราชา, ปริกิโณฺณ อิตฺถาคาเรหิฯ

๒๔๐. “อิทมสฺส อมฺพวนํ, สุปุปฺผิตํ สพฺพกาลิกํ รมฺมํ;
ยหิมนุวิจริ ราชา, ปริกิโณฺณ ญาติสงฺฆนฯ

๒๔๑. “อยมสฺส โปกฺขรณี, สญฺฉนฺนา อณฺฑชเชหิ วีติกิณฺณา;
ยหิมนุวิจริ ราชา, ปริกิโณฺณ อิตฺถาคาเรหิฯ

๒๔๒. “อยมสฺส โปกฺขรณี, สญฺฉนฺนา อณฺฑชเชหิ วีติกิณฺณา;
ยหิมนุวิจริ ราชา, ปริกิโณฺณ ญาติสงฺฆน”ฯ

๒๔๓. “ราชา โว โข [ราชา โข (สี. สฺยา. ปี.)] ปพฺพชิโต, สุตฺโสโม รชฺชํ อิมํ ปหตฺวาน [ปหนฺตฺวาน (สฺยา. ก.)];
กาสายวตฺถวสโน, นาโคว เอกโก [เอกโกว (สี.)] จรติ”ฯ

๒๔๔. “มาสฺสุ ปุเพฺพ รติกีฬิตานิ, หสิตานิ จ อนุสฺสริตฺถ [อนุสฺสริโตฺถ (ปี.)];

มา โว กามา หนิํสุ, รมฺมํ หิ [สุรมฺมณฺหิ (สฺยา. ก.)] สุทสฺสนํ [สุทสฺสนํ นาม (สี.)] นครํฯ

๒๔๕. ‘‘เมตฺตจิตฺตญฺจ [เมตฺตญฺจ (ปี.)] ภาเวถ, อปฺปมาณํ ทิวา จ รโตฺต จ;
อคจฺฉิตฺถ [อถ คญฺฉิตฺถ (สี. สฺยา. ปี.)] เทวปุรํ, อาวาสํ ปุญฺญกมฺมิน’’นฺติ [ปุญฺญกมฺมานนฺติ (ปี.)]ฯ

จูฬสุตโสมชาตกํ ปญฺจมํฯ

จตฺตาลีสนิปาตํ นิฏฺฐิตํฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สุวปณฺฑิตชมฺพุกกุณฺฑลิโน, วรกญฺญมลมฺพุสชาตกญฺจ;
ปวรุตฺตมสงฺขสิรีวฺหยโก, สุตโสมอรินฺธมราชวโรฯ

๑๘. ปณฺณาสนิปาโต

๕๒๖. นิฬินิกาชาตกํ (๑)

๑. “อุทฺทยฺหเต [อุฑฺฑยฺหเต (สี. ปี.)] ชนปโท, รฏฺฐญฺจาปิ วินสฺสติ;
เอหิ นิฬินิเก [นิฬิเก (สี. สฺยา. ปี.), เอวมุปริปิ] คจฺฉ, ตํ เม พฺราหฺมณมานย”ฯ

๒. “นาหํ ทุกฺขกฺขมา ราช, นาหํ อทฺธานโกวิทา;
กถํ อหํ คมิสฺสามิ, วนํ กุญฺชรเสวิตํ”ฯ

๓. “ผีตํ ชนปทํ คนฺตฺวา, หตฺถินา จ รเถน จ;
ทารุสงฺฆาฏยาเนน, เอวํ คจฺฉ นิฬินิเกฯ

๔. “หตฺถิอสฺสรเถ ปตฺตี, คเจฺฉวาทาย ขตฺติเย;
ตเวว วณฺณรูเปน, วสํ ตมานยิสฺสสิ”ฯ

๕. “กทลีธชปญฺญาโณ, อาภุชีปริวาริโต;
เอโส ปทิสฺสติ รโมฺม, อิสิสิงฺคสฺส อสฺสโมฯ

๖. “เอโส อคฺคิสฺส สงฺขาโต, เอโส ธูโม ปทิสฺสติ;
มเญฺญ โน อคฺคิํ หาเปติ, อิสิสิโงฺค มหิทฺธิโก”ฯ

๗. “ตญฺจ ทิสฺวาน อายนฺติํ, อามุตฺตมณิกุณฺฑลํ;
อิสิสิโงฺค ปาวิสิ ภีโต, อสฺสมํ ปณฺณฉาทนํฯ

๘. “อสฺสมสฺส จ สา ทฺวาเร, เคณฺฑุเกนสฺส [เภณฺฑุเกนสฺส (สี. ปี.)] กีฬติ;
วิทํสยนฺตี องฺคานิ, คุยฺหํ ปกาสิตานิ จฯ

๙. “ตญฺจ ทิสฺวาน กีฬนฺติํ, ปณฺณสาลคโต ชฏี;
อสฺสมา นิกฺขมิตฺวาน, อิทํ วจนมพฺรวิฯ

๑๐. “อโมฺภ โก นาม โส รุกฺโข, ยสฺส เตวํคตํ ผลํ;
ทูเรปิ ขิตฺตํ ปเจฺจติ, น ตํ โอหาย คจฺฉติ”ฯ

๑๑. “อสฺสมสฺส มม [มํ (สี.)] พฺรเหฺม, สมีเป คนฺธมาทเน;
พหโว [ปพฺพเต (สี.)] ตาทิสา รุกฺขา, ยสฺส เตวํคตํ ผลํ;
ทูเรปิ ขิตฺตํ ปเจฺจติ, น มํ โอหาย คจฺฉติ”ฯ

๑๒. “เอตู [เอตุ (สี. สฺยา. ก.)] ภวํ อสฺสมิมํ อเทตุ, ปชฺชญฺจ ภกฺขญฺจ ปฏิจฺฉ ทมฺมิ;
อิทมาสนํ อตฺร ภวํ นิสีทตุ, อิโต ภวํ มูลผลานิ ภุญฺชตุ” [ขาทตุ (สี.)]ฯ

๑๓. “กิํ เต อิทํ อูรุนมนฺตรสฺมิํ, สุปิจฺฉิตํ กณฺหริวปฺปกาสติ;
อกฺขาหิ เม ปุจฺฉิโต เอตมตฺถํ, โกเส นุ เต อุตฺตมงฺคํ ปวิฏฺฐํ”ฯ

๑๔. “อหํ วเน มูลผเลสนํ จรํ, อาสาทยิํ [อสฺสาทยิํ (ก.)] อจฺฉํ สุโฆรรูปํ;
โส มํ ปติตฺวา สหสาชฺฌปโตฺต, ปนุชฺช มํ อพฺพหิ [อพฺพุหิ (สฺยา. ก.)] อุตฺตมงฺคํฯ

๑๕. “สฺวายํ วโณ ขชฺชติ กณฺฑุวายติ, สพฺพญฺจ กาลํ น ลภามิ สาตํ;

ปโห ภวํ กณฺฑุมิมํ วิเนตุํ, กุรุตํ ภวํ ยาจิโต พฺราหฺมณตฺถํ’’ฯ

๑๖. ‘‘คมฺภีรรูโป เต วโณ สโลหิโต, อปูติโก วณคนฺโธ [ปกฺกคนฺโธ (สี.), ปนฺนคนฺโธ (สฺยา. ปี.)] มหา จ;
กโรมิ เต กิญฺจิ กสายโยคํ, ยถา ภวํ ปรมสุขี ภเวยฺย’’ฯ

๑๗. ‘‘น มนฺตโยคา น กสายโยคา, น โอสธา พฺรหฺมจาริ [พฺรหฺมจารี (สี. สฺยา. ปี.)] กมนฺติ;
ฆเฏฺฏ มุทุเกน [ยํ เต มุทุ เตน (สี.), ยํ เต มุทู เตน (ปี.)] วิเนหิ กณฺฑุํ [กณฺฑุกํ (ปี.)], ยถา อหํ ปรมสุขี ภเวยฺยํ’’ฯ

๑๘. ‘‘อิโต นุ โภโต กตเมน อสฺสโม, กจฺจิ ภวํ อภิรมสิ [อภิรมสี (ปี.)] อรญฺญ;
กจฺจิ นุ เต [กจฺจิ เต (ปี.)] มูลผลํ ปหูตํ, กจฺจิ ภวนฺตํ น วิหึสนฺติ วาฬา’’ฯ

๑๙. ‘‘อิโต อุชุํ อุตฺตรายํ ทิสายํ, เขมานที หิมวตา ปภาวี [ปภาติ (สี. ปี.)];
ตสฺสา ตีเร อสฺสโม มยฺห รโมฺม, อโห ภวํ อสฺสมํ มยฺหํ ปเสฺสฯ

๒๐. ‘‘อมฺพา จ สาลา ติลกา จ ชมฺพุโย, อุทฺทาลกา ปาฏลิโย จ ผุลฺลา;
สมนฺตโต กิมฺปุริสาภิคีตํ, อโห ภวํ อสฺสมํ มยฺหํ ปเสฺสฯ

๒๑. ‘‘ตาลา จ มูลา จ ผลา จ เมตฺถ, วเณฺณน คนฺธน อุเปตรูปํ;
ตํ ภูมิภาเคหิ อุเปตรูปํ, อโห ภวํ อสฺสมํ มยฺหํ ปเสฺสฯ

๒๑. ‘‘ผลา จ มูลา จ ปหูตเมตฺถ, วเณฺณน คนฺธน รเสนุเปตา;
อายนฺติ จ ลุทฺทกา ตํ ปเทสํ, มา เม ตโต มูลผลํ อหาสุํ’’ฯ

๒๓. ‘‘ปิตา มมํ มูลผเลสนํ คโต, อิทานิ อาคจฺฉติ สายกาเล;
อุโภว คจฺฉามเส อสฺสมํ ตํ, ยาว ปิตา มูลผลโต เอตุ’’ฯ

๒๔. ‘‘อเญฺญ พหู อิสโย สาธุรูปา, ราชีสโย อนุมเคฺค วสนฺติ;
เต เยว ปุเจฺฉสิ มมสฺสมํ ตํ, เต ตํ นยิสฺสนฺติ มมํ สกาเส’’ฯ

๒๕. ‘‘น เต กฏฺฐานิ ภินฺนานิ, น เต อุทกมาภตํ;
อคฺคีปิ เต น หาปิโต [หาสิโต (สี. สฺยา.)], กึ นุ มโนฺทว ฌายสิฯ

๒๖. ‘‘ภินฺนานิ กฏฺฐานิ หุโต จ อคฺคิ, ตปนีปิ เต สมิตา พฺรหฺมจารี [พฺรหฺมจาริ (?)];
ปีฐญฺจ มยฺหํ อุทกญฺจ โหติ, รมสิ ตุวํ [ตฺวํ (สี.)] พฺรหฺมภูโต ปุรตฺถาฯ

๒๗. ‘‘อภินฺนกโฏฺฐสิ อนาภโตทโก, อหาปิตคฺคีสิ [อหาปิตคฺคีปิ (ก.)] อสิทฺธโภชโน [อสิฏฺฐโภชโน (ก.)];
น เม ตุวํ อาลปสี มมชฺช, นฏฺฐํ นุ กึ เจตสิกญฺจ ทุกฺขํ’’ฯ

๒๘. ‘‘อิธาคมา ชฏิโล พฺรหฺมจารี, สุทสฺสเนโยฺย สุตนู วิเนติ;
เนวาติทีโฆ น ปนาติรโสฺส, สุกณฺหกณฺหจฺฉทเนหิ โภโตฯ

๒๙. ‘‘อมสฺสุชาโต อปุราณวณฺณี, อาธารรูปญฺจ ปนสฺส กเณฺฐ;

เทฺว ยมา [เทฺว ปสฺส (สี.), ทฺวาสฺส (ปี.)] คณฺฑา อุเรสฺ ชาตา, สุวณฺณตินฺทุกนิภา [สุวณฺณปินฺทูปนิภา (สี.), สุวณฺณติณฺฑุสนฺนิภา (สฺยา.), โสวนฺนปิณฺฑูปนิภา (ปี.)] ปภสฺสราฯ

๓๐. ‘‘มุขญฺจ ตสฺส ภุสทสฺสเนยฺยํ, กณฺณสุ ลมฺพนฺติ จ กุญฺจิตคฺคา;
เต โชตเร จรโต มาณวสฺส, สุตฺตญฺจ ยํ สํยมนํ ชฏานํฯ

๓๑. ‘‘อญฺญา จ ตสฺส สํยมานิ [สํยมนี (สี. ปี.)] จตโสฺส, นีลา ปีตา [นีลาปิ ตา (ปี.)] โลหิติกา [โลหิตกา (สฺยา. ปี. ก.)] จ เสตา;
ตา ปึสเร [สํสเร (สี. สฺยา.)] จรโต มาณวสฺส, ติริฏิ [จิรีฏิ (สี. ปี.)] สงฺฆาริว ปาวุสมฺหิฯ

๓๒. ‘‘น มิขลํ มุญฺชมยํ ธาเรติ, น สนฺถเร [สนฺตเจ (สี.), สนฺตจํ (ปี.), สนฺตเร (ก.)] โน ปน ปพฺพชสฺส;
ตา โชตเร ชฆนนฺตเร [ชฆนวเร (สี. ปี.)] วิลคฺคา, สเตรตา วิชฺชุริวนฺตลิเกฺขฯ

๓๓. ‘‘อขีลกานิ จ อวณฺฏกานิ, เหฏฺฐา นภฺยา กฏิสโมหิตานิ;
อฆฏฺฏิตา นิจฺจกีฬํ กโรนฺติ, หํ ตาต กึรุกฺขผลานิ ตานิฯ

๓๔. ‘‘ชฏา จ ตสฺส ภุสทสฺสเนยฺยา, ปโรสตํ เวลฺลิตคฺคา สุคนฺธา;
เทฺวธา สิโร สาธุ วิภตฺตรูโป, อโห นุ โข มยฺห ตถา ชฏาสฺสุฯ

๓๕. ‘‘ยทา จ โส ปกิรติ ตา ชฏาโย, วณฺเณน คเนฺธน อุเปตรูปา;
นีลุปฺปลํ วาตสเมริตํว, ตเถว สํวาติ ปนสฺสโม อยํฯ

๓๖. ‘‘ปโงฺก จ ตสฺส ภุสทสฺสเนโยฺย, เนตาทิโส ยาทิโส มยฺหํ กาเย [กาโย (สี. สฺยา. ปี.)];
โส วายตี เอริโต มาลุเตน, วนํ ยถา อคฺคคิเมฺห สุผุลฺลํฯ

๓๗. ‘‘นิหนฺติ โส รุกฺขผลํ ปถฺยา, สุจิตฺตรูปํ รุจิรํ ทสฺสเนยฺยํ;
ขิตฺตญฺจ ตสฺส ปุนเรติ หตฺถํ, หํ ตาต กึรุกฺขผลํ นุ โข ตํฯ

๓๘. ‘‘ทนฺตา จ ตสฺส ภุสทสฺสเนยฺยา, สุทฺธา สมา สงฺขวรูปปนฺนา;
มโน ปสาเทนฺติ วิวริยมานา, น หิ [น ห (สี. ปี.)] นูน โส สากมขาทิ เตหิฯ

๓๙. ‘‘อกกฺกสํ อคฺคฬิตํ มุหุํ มุทุํ, อุชุํ อนุทฺธตํ อจปลมสฺส ภาสิตํ;
รุทํ มนุญฺญํ กรวีกสุสฺสรํ, หทยงฺคมํ รญฺชยเตว เม มโนฯ

๔๐. ‘‘พินฺทุสฺสโร นาติวิสฏฺฐวาโกฺย [นาติวิสฺสฏฺฐวาโกฺย (สี. สฺยา. ปี.)], น นูน สชฺฌา ยมิติปฺปยุโตฺต;
อิจฺฉามิ โภ [โข (สี. สฺยา. ปี.)] ตํ ปุนเทว ทฏฺฐุํ, มิโตฺต หิ [มิตฺตํ หิ (สี. สฺยา. ปี.)] เม มาณโวหุ [มาณวาหุ (สี. สฺยา.), มาณวาหู (ปี.)] ปุรตฺถาฯ

๔๑. ‘‘สุสนฺธิ สพฺพตฺถ วิมฏฺฐิมํ วณํ, ปุถู [ปุถุํ (ปี.), ปุถุ (ก.)] สุชาตํ ขรปตฺตสนฺนิภํ;
เตเนว มํ อุตฺตริยาน มาณโว, วิวริตํ อูรุํ ชฆเนน ปีฬยิฯ

๔๒. “ตปนฺติ อาภนฺติ วิโรจเร จ, สเตรตา วิชฺชุริวนฺตลิเกฺข;
พาหา มุทู อญฺชนโลมสาทิสา, วิจิตฺรวฏฺฏงฺคุลิกาสฺส โสภเรฯ

๔๓. “อกกฺกสงฺโค น จ ทีฆโลโม, นขาสฺส ทีฆา อปิ โลหิตคฺคา;
มุทูหิ พาหาหิ ปลิสฺสชนฺโต, กลฺยาณรูโป รมยํ [รมยฺหํ (ก.)] อุปฏฺฐหิฯ

๔๔. “ทุมสฺส ตูลูปนิภา ปภสฺสรา, สุวณฺณกมฺพุตลวฏฺฏสุจฺฉวี;
หตฺถา มุทู เตหิ มํ สํผุสิตฺวา, อิโต คโต เตน มํ ทหนฺติ ตาตฯ

๔๕. “น นูน [น ห นูน (สี. ปี.)] โส ขาริวิธํ อหาสิ, น นูน โส กฏฺฐานิ สยํ อภญฺชิ;
น นูน โส หนฺติ ทุเม กุฐาริยา [กุธาริยา (ก.)], น หิสฺส [น ปิสฺส (สี. สฺยา. ปี.)] หตฺเถสุ ขิลานิ อตฺถิฯ

๔๖. “อจฺโฉ จ โข ตสฺส วณํ อกาสิ, โส มํพฺรวิ สุขิตํ มํ กโรหิ;
ตาหํ กรึ เตน มมาสิ โสขฺยํ, โส จพฺรวิ สุขิโตสฺมีติ พฺรเหฺมฯ

๔๗. “อยญฺจ เต มาลุวปณฺณสนฺถตา, วิกิณฺณรูปาว มยา จ เตน จ;
กิลนฺตรูปา อุทเก รมิตฺวา, ปุนปฺปุนํ ปณฺณกุฏึ วชามฯ

๔๘. “น มชฺช มนฺตา ปฏิภนฺติ ตาต, น อคฺคิหุตฺตํ นปิ ยญฺญตนฺตํ [ยญฺญตนฺตฺรํ (สี.), ยญฺญํ ตตฺร (ปี. ก.), ยญฺญตตฺร (สฺยา.)];
น จาปิ เต มูลผลานิ ภุเญฺช, ยาว น ปสฺสามิ ตํ พฺรหฺมจารึฯ

๔๙. “อทฺธา ปชานาสิ ตุวมฺปิ ตาต, ยสฺสํ ทิสํ [ทิสายํ (สฺยา. ปี. ก.)] วสเต พฺรหฺมจารี;
ตํ มํ ทิสํ ปาปย ตาต ขิปฺปํ, มา เต อหํ อมริมสฺสมมฺหิฯ

๕๐. “วิจิตฺรผุลฺลํ [วิจิตฺรปุปฺผํ (สี. ปี.)] หิ วนํ สุตํ มยา, ทิชาภิฆุฏฺฐํ ทิชสงฺฆเสวิตํ;
ตํ มํ วนํ ปาปย ตาต ขิปฺปํ, ปุรา เต ปาณํ วิชหามิ อสฺสเม”ฯ

๕๑. “อิมสฺมาหํ โชติรเส วนมฺหิ, คนฺธพฺพเทวจฺฉรสงฺฆเสวิเต;
อิสีนมาวาเส สนนฺตนมฺหิ, เนตาทิสํ อรตึ ปาปุเณถฯ

๕๒. “ภวนฺติ มิตฺตานิ อโถ น โหนฺติ, ญาตีสุ มิเตฺตสุ กโรนฺติ เปมํ;
อยญฺจ ชโมฺม กิสฺส วา นิวิโฏฺฐ, โย เนว ชานาติ กุโตมฺหิ อาคโตฯ

๕๓. “สํวาเสน หิ มิตฺตานิ, สนฺธิยนฺติ [สนฺธียนฺติ (สี. ปี.)] ปุนปฺปุนํ;
เสฺวว มิโตฺต [สา จ เมตฺติ (ปี.)] อสํคนฺตุ, อสํวาเสน ชีรติฯ

๕๔. “สเจ ตุวํ ทกฺขสิ พฺรหฺมจารึ, สเจ ตุวํ สลฺลเป [สลฺลปิ (สี.)] พฺรหฺมจารินา;
สมฺปนฺนสสฺสํว มโหทเกน, ตโปคุณํ ขิปฺปมิมํ ปหิสฺสสิ [ปหสฺสสิ (สี. สฺยา. ปี.)]ฯ

๕๕. “ปุนปิ [ปุนปฺปิ (ปี.)] เจ ทกฺขสิ พฺรหฺมจารึ, ปุนปิ [ปุนปฺปิ (ปี.)] เจ สลฺลเป พฺรหฺมจารินา;
สมฺปนฺนสสฺสํว มโหทเกน, อุสฺมาคตํ ขิปฺปมิมํ ปหิสฺสสิฯ

๕๖. “ภูตานิ เหตานิ [เอตานิ (ปี.)] จรนฺติ ตาต, วิรูปรูเปน มนุสฺสโลเก;
น ตานิ เสเวถ นโร สปโญฺญ, อาสชฺช นํ นสฺสติ พฺรหฺมจารี”ติฯ

๕๗. ‘‘นิเวสนํ กสฺส นุทํ สุนนฺท, ปากาเรน ปณฺฑุมเยน คุตฺตํ;
กา ทิสฺสติ อคฺคิสิขาว ทูเร, เวหายสํ [เวหาสยํ (สี. ปี.)] ปพฺพตเคฺคว อจฺจิฯ

๕๘. ‘‘ธีตา นฺวยํ [นยํ (สี. ปี.), นฺวายํ (สฺยา.)] กสฺส สุนนฺท โหติ, สุณิสา นฺวยํ [นยํ (สี. ปี.), นฺวายํ (สฺยา.)] กสฺส อโถปิ ภริยา;
อกฺขาหิ เม ขิปฺปมิเธว ปุฏฺโฐ, อวาวฏา ยทิ วา อตฺถิ ภตฺตา’’ฯ

๕๙. ‘‘อหญฺหิ ชานามิ ชนินฺท เอตํ, มตฺยา จ เปตฺยา จ อโถปิ อสฺสา;
ตเวว โส ปุริโส ภูมิปาล, รตฺตินฺทิวํ อปฺปมตฺโต ตวเตฺถฯ

๖๐. ‘‘อิโทฺธ จ ผีโต จ สุวฑฺฒิโต [สุพาฬฺหิโก (ปี.)] จ, อมโจฺจ จ เต อญฺญตโร ชนินฺท;
ตเสฺสสา ภริยาภิปารกสฺส [อหิปารกสฺส (สี. ปี.), อภิปาทกสฺส (ก.)], อุมฺมาทนฺตี [อุมฺมาทนฺตีติ (ก.)] นามเธยฺยเยน ราช’’ฯ

๖๑. ‘‘อโมฺภ อโมฺภ นามมิทํ อิมิสฺสา, มตฺยา จ เปตฺยา จ กตํ สุสาธุ;
ตทา [ตถา (สี. สฺยา. ปี.)] หิ มยฺหํ อวโลกยนฺตี, อุมฺมตฺตกํ อุมฺมทนฺตี อกาสิ’’ฯ

๖๒. ‘‘ยา ปุณฺณมาเส [ปุณฺณมาเย (ก.)] มิคมนฺทโลจนา, อุปาวิสิ ปุณฺฑรีกตฺตจงฺคี;
เทฺว ปุณฺณมาโย ตทหู อมญฺญหํ, ทิสฺวาน ปาราวตรตฺตวาสินิํฯ

๖๓. ‘‘อฬารปเมฺหหิ สุเภหิ วคฺคุภิ, ปโลภยนฺตี มํ ยทา อุทิกฺขติ;
วิชมฺภมานา หรเตว เม มโน, ชาตา วเน กิมฺปุริสีว ปพฺพเตฯ

๖๔. ‘‘ตทา หิ พฺรหตี สามา, อามุตฺตมณิกุณฺฑลา;
เอกจฺจวสนา นารี, มิคี ภนฺตาวุทิกฺขติฯ

๖๕. ‘‘กทาสฺสุ มํ ตมฺพนขา สุโลมา, พาหามุทู จนฺทนสารลิตฺตา;
วฏฺฏงฺคุลี สนฺนตธีรกุตฺติยา, นารี อุปญฺญิสฺสติ สีสโต สุภาฯ

๖๖. ‘‘กทาสฺสุ มํ กญฺจนชาลุรจฺฉทา, ธีตา ติรีฏิสฺส วิลคฺคมชฺฌา;
มุทูหิ พาหาหิ ปลิสฺสชิสฺสติ, พฺรหาวเน ชาตทุมํว มาลุวาฯ

๖๗. ‘‘กทาสฺสุ [กทาสฺสุ มํ (สฺยา. ก.)] ลาขารสรตฺตสุจฺฉวี, พินฺทุตฺถนี ปุณฺฑรีกตฺตจงฺคี;
มุขํ มุเขน อุปนามยิสฺสติ, โสโณฺฑว โสณฺฑสฺส สุราย ถาลํฯ

๖๘. ‘‘ยทาทฺทสํ [ยถาทฺทสํ (ปี.)] ตํ ติฏฺฐนฺติํ, สพฺพภทฺทํ [สพฺพคตฺตํ (สี. สฺยา. ปี.)] มโนรมํ;
ตโต สกสฺส จิตฺตสฺส, นาวโพธามิ กญฺจินํ [กิญฺจินํ (ก.), กิญฺจนํ (ปี.)]ฯ

๖๙. ‘‘อุมฺมาทนฺติมหํ ทฏฺฐา [ทิฏฺฐา (สี. สฺยา. ปี. ก.)], อามุตฺตมณิกุณฺฑลํ;
น สุปามิ ทิวารตฺติํ, สหสฺสํว ปราชิโตฯ

๗๐. ‘‘สโกฺก เจ [จ (สี. ปี.)] เม วรํ ทชฺชา, โส จ ลเพฺภถ เม วโร;
เอกรตฺตํ ทฺวิรตฺตํ [ทิรตฺตํ (ปี.)] วา, ภเวยฺยํ อภิปารโก;

อุมฺมาทนฺตฺยา รมิตฺวาน, สิวิราชา ตโต สิยํ” [สิยา (สฺยา. ปี.)]ฯ

๗๑. “ภูตานิ เม ภูตปตี นมสฺสโต, อาคมฺม ยโกฺข อิทเมตทพฺรวิ;
รโญฺญ มโน อุมฺมทนฺตฺยา นิวิโฐฺฐ, ททามิ เต ตํ ปริจารยสฺสุ”ฯ

๗๒. “ปุญฺญา วิธํเส อมโร น จมฺหิ, ชโน จ เม ปาปมิทญฺจ [ปาปมิทนฺติ (สี. ปี.)]
ชญฺญา;
ภุโส จ ตฺยสฺส มนโส วิฆาโต, ทตฺวา ปิยํ อุมฺมทนฺตึ อทฎฺฐา”ฯ

๗๓. “ชนินฺท นาญฺญตฺร ตยา มยา วา, สพฺพาปิ กมฺมสฺส กตสฺส ชญฺญา;
ยํ เต มยา อุมฺมทนฺตี ปทินฺนา, ภุเสหิ ราชา วนถํ สชาหิ”ฯ

๗๔. “โย ปาปกํ กมฺม กรํ มนุโสฺส, โส มญฺญติ มายิท [มายิธ (ก.)] มญฺญึสุ อเญฺญ;
ปสฺสนฺติ ภูตานิ กโรนฺตเมตํ, ยุตฺตา จ เย โหนฺติ นรา ปถพฺยาฯ

๗๕. “อโญฺญ นุ เต โกจิ [โกธ (ปี.)] นโร ปถพฺยา, สเทฺธยฺย [สทฺทเหยฺย (สี.)] โลกสฺมิ
น เม ปิยาติ;
ภุโส จ ตฺยสฺส มนโส วิฆาโต, ทตฺวา ปิยํ อุมฺมทนฺตึ อทฎฺฐา”ฯ

๗๖. “อทฺธา ปิยา มยฺห ชนินฺท เอสา, น สา มมํ อปฺปิยา ภูมิปาล;
คเจฺฉว ตฺวํ อุมฺมทนฺตึ ภทเนฺต, สีโหว เสลสฺส คุหํ อุเปติ”ฯ

๗๗.“น ปีฬิตา อตฺตทุเขน ธีรา, สุขปฺผลํ กมฺม ปริจฺจชนฺติ;
สโมฺมหิตา วาปิ สุเขน มตฺตา, น ปาปกมฺมญฺจ [ปาปกํ กมฺม (ปี.)] สมาจรนฺติ”ฯ

๗๘. “ตุวญฺหิ มาตา จ ปิตา จ มยฺหํ, ภตฺตา ปตี โปสโก เทวตา จ;
ทาโส อหํ ตุยฺห สปุตฺตทาโร, ยถาสุขํ สามิ [สิพฺพ (สี.), สีวิ (สฺยา.)] กโรหิ กามํ”ฯ

๗๙.“โย อิสฺสโรมฺหีติ กโรติ ปาปํ, กตฺวา จ โส นุตฺตสเต [นุตฺตปเต (ปี.)] ปเรสํ;
น เตน โส ชีวติ ทีฆมายุ [ทีฆมายุํ (สี. สฺยา.)], เทวาปิ ปาเปน สเมกฺขเร นํฯ

๘๐. “อญฺญาตกํ สามิเกหี ปทินฺนํ, ธเมฺม ฐิตา เย ปฎิจฺฉนฺติ ทานํ;
ปฎิจฺฉกา ทายกา จาปิ ตตฺถ, สุขปฺผลเญฺญว กโรนฺติ กมฺมํ”ฯ

๘๑. “อโญฺญ นุ เต โกจิ นโร ปถพฺยา, สเทฺธยฺย โลกสฺมิ น เม ปิยาติ;
ภุโส จ ตฺยสฺส มนโส วิฆาโต, ทตฺวา ปิยํ อุมฺมทนฺตึ อทฎฺฐา”ฯ

๘๒. “อทฺธา ปิยา มยฺห ชนินฺท เอสา, น สา มมํ อปฺปิยา ภูมิปาล;
ยํ เต มยา อุมฺมทนฺตี ปทินฺนา, ภุเสหิ ราชา วนถํ สชาหิ”ฯ

๘๓. “โย อตฺตทุเกฺขน ปรสฺส ทุกฺขํ, สุเขน วา อตฺตสุขํ ทหาติ;
ยเถวิทํ มยฺห ตถา ปเรสํ, โย [โส (ปี.)] เอวํ ชานาติ [ปชานาติ (ก.)] ส เวทิ ธมฺมํฯ

๘๔. “อโญฺญ นุ เต โกจิ นโร ปถพฺยา, สเทฺธยฺย โลกสฺมิ น เม ปิยาติ;
ภุโส จ ตฺยสฺส มนโส วิฆาโต, ทตฺวา ปิยํ อุมฺมทนฺตึ อทฎฺฐา”ฯ

๘๕. “ชนินฺท ชานาสิ ปิยา มเมสา, น สา มมํ อปฺปิยา ภูมิปาล;

ปิเยน เต ทมฺมิ ปิยํ ชนินฺท, ปิยทายิโน เทว ปิยํ ลภนฺติ''ฯ

๘๖. ''โส นูนาหํ วธิสฺสามิ, อตฺตานํ กามเหตุกํ;
น หิ ธมฺมํ อธมฺเมน, อหํ วธิตุมุสฺสเห''ฯ

๘๗. ''สเจ ตุวํ มยฺห สตึ [สนฺตึ (ก.)] ชนินฺท, น กามยาสิ นรวีร เสฏฺฐ;
จชามิ นํ สพฺพชนสฺส สิพฺยา [สิพฺพ (สี. ปี.), มเชฺฌ (สฺยา.)], มยา ปมุตฺตํ ตโต อวฺหเยสิ [อวฺหยาสิ (ก.)] นํ''ฯ

๘๘. ''อทูสิยํ เจ อภิปารก ตุวํ, จชาสิ กเตฺต อหิตาย ตฺยสฺส;
มหา จ เต อุปวาโทปิ อสฺส, น จาปิ ตฺยสฺส นครมฺหิ ปโกฺข''ฯ

๘๙. ''อหํ สหิสฺสํ อุปวาทเมตํ, นินฺทํ ปสํสํ ครหญฺจ สพฺพํ;
มเมตมาคจฺฉตุ ภูมิปาล, ยถาสุขํ สิวิ [สิพฺพ (สี. ปี.)] กโรหิ กามํ''ฯ

๙๐. ''โย เนว นินฺทํ น ปนปฺปสํสํ, อาทิยติ ครหํ โนปิ ปูชํ;
สิรี จ ลกฺขี จ อเปติ ตมฺหา, อาโป สุวุฏฺฐีว ยถา ถลมฺหา''ฯ

๙๑. ''ยํ กิญฺจิ ทุกฺขญฺจ สุขญฺจ เอเตฺต, ธมฺมาติสารญฺจ มโนวิฆาตํ;
อุรสา อหํ ปจฺจุตฺตริสฺสามิ [ปฏิจฺฉิสฺสามิ (สี. สฺยา.), ปจฺจุปทิสฺสามิ (ปี.)] สพฺพํ, ปถวี ยถา ถาวรานํ ตสานํ''ฯ

๙๒. ''ธมฺมาติสารญฺจ มโนวิฆาตํ, ทุกฺขญฺจ นิจฺฉามิ อหํ ปเรสํ;
เอโกวิมํ หารยิสฺสามิ ภารํ, ธเมฺม ฐิโต กิญฺจิ อหาปยโนฺต''ฯ

๙๓. ''สคฺคูปคํ ปุญฺญกมฺมํ ชนินฺท, มา เม ตุวํ อนฺตรายํ อกาสิ;
ททามิ เต อุมฺมทนฺตึ ปสโนฺน, ราชาว ยเญฺญ ธนํ พฺราหฺมณานํ''ฯ

๙๔. ''อทฺธา ตุวํ กเตฺต หิเตสิ มยฺหํ, สขา มมํ อุมฺมทนฺตี ตุวญฺจ;
นิเนฺทยฺยุ เทวา ปิตโร จ สเพฺพ, ปาปญฺจ ปสฺสํ อภิสมฺปรายํ''ฯ

๙๕. ''น เหตธมฺมํ สิวิราช วชฺชุํ, สเนคมา ชานปทา จ สเพฺพ;
ยํ เต มยา อุมฺมทนฺตี ปทินฺนา, ภุเสหิ ราชา วนถํ สชาหิ''ฯ

๙๖. ''อทฺธา ตุวํ กเตฺต หิเตสิ มยฺหํ, สขา มมํ อุมฺมทนฺตี ตุวญฺจ;
สตญฺจ ธมฺมานิ สุกิตฺติตานิ, สมุทฺทเวลาว ทุรจฺจยานิ''ฯ

๙๗. ''อาหุเนโยฺย เมสิ หิตานุกมฺปี, ธาตา วิธาตา จสิ กามปาโล;
ตยี หุตา ราช มหปฺผลา หิ [มหปฺผลา หิ เม (ปี.)], กาเมน เม อุมฺมทนฺตึ ปฏิจฺฉ''ฯ

๙๘. ''อทฺธา หิ สพฺพํ อภิปารก ตุวํ, ธมฺมํ อจารี มม กตฺตุปุตฺต;
อโญฺญ นุ เต โก อิธ โสตฺถิกตฺตา, ทฺวิปโท นโร อรุเณ ชีวโลเก''ฯ

๙๙. ''ตุวํ นุ เสโฏฺฐ ตฺวมนุตฺตโรสิ, ตฺวํ ธมฺมคู [ธมฺมคุโตฺต (สี.)] ธมฺมวิทู สุเมโธ;
โส ธมฺมคุโตฺต จิรเมว ชีว, ธมฺมญฺจ เม เทสย ธมฺมปาล''ฯ

๑๐๐. ''ตทิงฺฆ อภิปารก, สุโณหิ วจนํ มม;

ธมฺมํ เต เทสยิสฺสามิ, สตํ อาเสวิตํ อหํฯ

๑๐๑.“สาธุ ธมฺมรุจิ ราชา, สาธุ ปญฺญาณวา นโร;
สาธุ มิตฺตานมทฺทุโพฺภ, ปาปสฺสากรณํ สุขํฯ

๑๐๒.“อโกฺกธนสฺส วิชิเต, ฐิตธมฺมสฺส ราชิโน;
สุขํ มนุสฺสา อาเสถ, สีตจฺฉายาย สงฺฆเรฯ

๑๐๓.“น จาหเมตํ อภิโรจยามิ, กมฺมํ อสเมกฺขกตํ อสาธุ;
เย วาปิ ญตฺวาน สยํ กโรนฺติ, อุปมา อิมา มยฺหํ ตุวํ สุโณหิฯ

๑๐๔.“ควํ เจ ตรมานานํ, ชิมฺหํ คจฺฉติ ปุงฺคโว;
สพฺพา ตา ชิมฺหํ คจฺฉนฺติ, เนเตฺต ชิมฺหํ คเต สติฯ

๑๐๕.“เอวเมว [เอวเมวํ (ปี.)] มนุเสฺสสุ, โย โหติ เสฎฺฐสมฺมโต;
โส เจ อธมฺมํ จรติ, ปเคว อิตรา ปชา;
สพฺพํ รฎฺฐํ ทุขํ เสติ, ราชา เจ โหติ อธมฺมิโกฯ

๑๐๖.“ควํ เจ ตรมานานํ, อุชุํ คจฺฉติ ปุงฺคโว;
สพฺพา คาวี อุชุํ ยนฺติ, เนเตฺต อุชุํ คเต สติฯ

๑๐๗.“เอวเมว มนุเสฺสสุ, โย โหติ เสฎฺฐสมฺมโต;
โส สเจ ธมฺมํ จรติ, ปเคว อิตรา ปชา;
สพฺพํ รฎฺฐํ สุขํ เสติ, ราชา เจ โหติ ธมฺมิโกฯ

๑๐๘.“น จาปาหํ อธเมฺมน, อมรตฺตมภิปตฺถเย;
อิมํ วา ปถวิํ สพฺพํ, วิเชตุํ อภิปารกฯ

๑๐๙.“ยญฺหิ กิญฺจิ มนุเสฺสสุ, รตนํ อิธ วิชฺชติ;
คาโว ทาโส หิรญฺญญฺจ, วตฺถิยํ หริจนฺทนํฯ

๑๑๐.“อสฺสิตฺถิโย [อสฺสิตฺถิโย จ (สี.)] รตนํ มณิกญฺจ, ยญฺจาปิ เม จนฺทสูริยา อภิปาลยนฺติ;
น ตสฺส เหตุ วิสมํ จเรยฺยํ, มเชฺฌ สิวีนํ อุสโภมฺหิ ชาโตฯ

๑๑๑.“เนตา หิตา [เนตาภิ ตา (สี.)] อุคฺคโต รฎฺฐปาโล, ธมฺมํ สิวีนํ อปจายมาโน;
โส ธมฺมเมวานุวิจินฺตยโนฺต, ตสฺมา สเก จิตฺตวเส น วโตฺต”ฯ

๑๑๒.“อทฺธา ตุวํ มหาราช, นิจฺจํ อพฺยสนํ สิวํ;
กริสฺสสิ จิรํ รชฺชํ, ปญฺญา หิ ตว ตาทิสีฯ

๑๑๓.“เอตํ เต อนุโมทาม, ยํ ธมฺมํ นปฺปมชฺชสิ;
ธมฺมํ ปมชฺช ขตฺติโย, รฎฺฐา [ฐานา (สี.)] จวติ อิสฺสโรฯ

๑๑๔.“ธมฺมํ จร มหาราช, มาตาปิตูสุ ขตฺติย;
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน, ราช สคฺคํ คมิสฺสสิฯ

๑๑๕. ‘‘ธมฺมํ จร มหาราช, ปุตฺตทาเรสุ ขตฺติย…เป.…ฯ
๑๑๖. ‘‘ธมฺมํ จร มหาราช, มิตฺตามเจฺจสุ ขตฺติย…เป.…ฯ
๑๑๗. ‘‘ธมฺมํ จร มหาราช, วาหเนสุ พเลสุ จ…เป.…ฯ
๑๑๘. ‘‘ธมฺมํ จร มหาราช, คาเมสุ นิคเมสุ จ…เป.…ฯ
๑๑๙. ‘‘ธมฺมํ จร มหาราช, รฏฺเฐสุ ชนปเทสุ จ…เป.…ฯ
๑๒๐. ‘‘ธมฺมํ จร มหาราช, สมณพฺราหฺมเณสุ จ…เป.…ฯ
๑๒๑. ‘‘ธมฺมํ จร มหาราช, มิคปกฺขีสุ ขตฺติย…เป.…ฯ
๑๒๒. ‘‘ธมฺมํ จร มหาราช, ธมฺโม จิณฺโณ สุขาวโห;
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน, ราช สคฺคํ คมิสฺสสิฯ

๑๒๓. ‘‘ธมฺมํ จร มหาราช, สอินฺทา เทวา สพฺรหฺมกา;
สุจิณฺเณน ทิวํ ปตฺตา, มา ธมฺมํ ราช ปามโท’’ติฯ

อุมฺมาทนฺตีชาตกํ ทุติยํฯ

๕๒๘. มหาโพธิชาตกํ (๓)

๑๒๔. ‘‘กึ นุ ทณฺฑํ กิมชินํ, กึ ฉตฺตํ กิมุปาหนํ;
กิมงฺกุสญฺจ ปตฺตญฺจ, สงฺฆาฏิญฺจาปิ พฺราหฺมณ;
ตรมานรูโปหาสิ [คณฺหาสิ (สี. สฺยา. ปี.)], กึ นุ ปตฺถยเส ทิสํ’’ฯ

๑๒๕. ‘‘ทฺวาทเสตานิ วสฺสานิ, วุสิตานิ ตวนฺติเก;
นาภิชานามิ โสเณน, ปิงฺคเลนาภิกูชิตํฯ

๑๒๖. ‘‘สฺวายํ ทิโตฺตว นทติ, สุกฺกทาฐํ วิทํสยํ;
ตว สุตฺวา สภริยสฺส, วีตสทฺธสฺส มํ ปติ’’ฯ

๑๒๗. ‘‘อหุ เอส กโต โทโส, ยถา ภาสสิ พฺราหฺมณ;
เอส ภิโยฺย ปสีทามิ, วส พฺราหฺมณ มาคมา’’ฯ

๑๒๘. ‘‘สพฺพเสโต ปุเร อาสิ, ตโตปิ สพโล อหุ;
สพฺพโลหิตโก ทานิ, กาโล ปกฺกมิตุํ มมฯ

๑๒๙. ‘‘อพฺภนฺตรํ ปุเร อาสิ, ตโต มเชฺฌ ตโต พหิ;
ปุรา นิทฺธมนา โหติ, สยเมว วชามหํฯ

๑๓๐. ‘‘วีตสทฺธํ น เสเวยฺย, อุทปานํวโนทกํ;
สเจปิ นํ อนุขเณ, วาริ กทฺทมคนฺธิกํฯ

๑๓๑. ‘‘ปสนฺนเมว เสเวยฺย, อปฺปสนฺนํ วิวชฺชเย;
ปสนฺนํ ปยิรุปาเสยฺย, รหทํ วุทกตฺถิโกฯ

๑๓๒. ‘‘ภเช ภชนฺตํ ปุริสํ, อภชนฺตํ น ภชฺชเย [ภาชเย (ปี.)];
อสปฺปุริสธโมฺม โส, โย ภชนฺตํ น ภชฺชติ [ภาชติ (ปี.)]ฯ

๑๓๓. ‘‘โย ภชนฺตํ น ภชติ, เสวมานํ น เสวติ;
ส เว มนุสฺสปาปิโฏฺฐ, มิโค สาขสฺสิโต ยถาฯ

๑๓๔.‘‘อจฺจาภิกฺขณสํสคฺคา, อสโมสรเณน จ;
เอเตน มิตฺตา ชีรนฺติ, อกาเล ยาจนาย จฯ

๑๓๕.‘‘ตสฺมา นาภิกฺขณํ คเจฺฉ, น จ คเจฺฉ จิราจิรํ;
กาเลน ยาจํ ยาเจยฺย, เอวํ มิตฺตา น ชียเร [ชีรเร (สฺยา. ปี.)]ฯ

๑๓๖.‘‘อติจิรํ นิวาเสน, ปิโย ภวติ อปฺปิโย;
อามนฺต โข ตํ คจฺฉาม, ปุรา เต โหม อปฺปิยา’’ฯ

๑๓๗.‘‘เอวํ เจ ยาจมานานํ, อญฺชลึ นาวพุชฺฌสิ;
ปริจารกานํ สตํ [ปริจาริกานํ สตฺตานํ (สี. สฺยา. ปี.)], วจนํ น กโรสิ โน;
เอวํ ตํ อภิยาจาม, ปุน กยิราสิ ปริยายํ’’ฯ

๑๓๘.‘‘เอวํ เจ โน วิหรตํ, อนฺตราโย น เหสฺสติ;
ตุยฺหํ วาปิ [ตุมฺหญฺจาปิ (สี.), ตุยฺหญฺจาปิ (ปี.)] มหาราช, มยฺหํ วา [อมฺหํ วา (สี.), มยฺหญฺจ (ปี.)] รฏฺฐวทฺธน;
อเปฺปว นาม ปเสฺสม, อโหรตฺตานมจฺจเย’’ฯ

๑๓๙.‘‘อุทีรณา เจ สํคตฺยา, ภาวาย มนุวตฺตติ;
อกามา อกรณียํ วา, กรณียํ วาปิ กุพฺพติ;
อากามากรณียมฺหิ, กฺวิธ ปาเปน ลิปฺปติ [ลิมฺปติ (สฺยา. ก.)]ฯ

๑๔๐.‘‘โส เจ อโตฺถ จ ธโมฺม จ, กลฺยาโณ น จ ปาปโก;
โภโต เจ วจนํ สจฺจํ, สุหโต วานโร มยาฯ

๑๔๑.‘‘อตฺตโน เจ หิ วาทสฺส, อปราธํ วิชานิยา [วิชานิย (สี. สฺยา. ปี.)];
น มํ ตฺวํ ครเหยฺยาสิ, โภโต วาโท หิ ตาทิโส’’ฯ

๑๔๒.‘‘อิสฺสโร สพฺพโลกสฺส, สเจ กเปฺปติ ชีวิตํ;
อิทฺธึ [อิทฺธิ (ปี. ก.)] พฺยสนภาวญฺจ, กมฺมํ กลฺยาณปาปกํ;
นิเทฺทสการี ปุริโส, อิสฺสโร เตน ลิปฺปติฯ

๑๔๓.‘‘โส เจ อโตฺถ จ ธโมฺม จ, กลฺยาโณ น จ ปาปโก;
โภโต เจ วจนํ สจฺจํ, สุหโต วานโร มยาฯ

๑๔๔.‘‘อตฺตโน เจ หิ วาทสฺส, อปราธํ วิชานิยา;
น มํ ตฺวํ ครเหยฺยาสิ, โภโต วาโท หิ ตาทิโส’’ฯ

๑๔๕.‘‘สเจ ปุเพฺพกตเหตุ, สุขทุกฺขํ นิคจฺฉติ;
โปราณกํ กตํ ปาปํ, ตเมโส มุจฺจเต [มุญฺจเต (สี. สฺยา.)] อิณํ;
โปราณกอิณโมโกฺข, กฺวิธ ปาเปน ลิปฺปติฯ

๑๔๖.‘‘โส เจ อโตฺถ จ ธโมฺม จ, กลฺยาโณ น จ ปาปโก;
โภโต เจ วจนํ สจฺจํ, สุหโต วานโร มยาฯ

๑๔๗.‘‘อตฺตโน เจ หิ วาทสฺส, อปราธํ วิชานิยา;

น มํ ตฺวํ ครเหยฺยาสิ, โภโต วาโท หิ ตาทิโส’’ฯ

๑๔๘. ‘‘จตุนฺนํเยวุปาทาย, รูปํ สโมฺภติ ปาณินํ;
ยโต จ รูปํ สโมฺภติ, ตเตฺถวานุปคจฺฉติ;
อิเธว ชีวติ ชีโว, เปจฺจ เปจฺจ วินสฺสติฯ

๑๔๙. อุจฺฉิชฺชติ อยํ โลโก, เย พาลา เย จ ปณฺฑิตา;
อุจฺฉิชฺชมาเน โลกสฺมิํ, กฺวิธ ปาเปน ลิปฺปติฯ

๑๕๐. ‘‘โส เจ อโตฺถ จ ธโมฺม จ, กลฺยาโณ น จ ปาปโก;
โภโต เจ วจนํ สจฺจํ, สุหโต วานโร มยาฯ

๑๕๑. ‘‘อตฺตโน เจ หิ วาทสฺส, อปราธํ วิชานิยา;
น มํ ตฺวํ ครเหยฺยาสิ, โภโต วาโท หิ ตาทิโส’’ฯ

๑๕๒. ‘‘อาหุ ขตฺตวิทา [ขตฺตวิธา (สี. สฺยา. ปี.)] โลเก, พาลา ปณฺฑิตมานิโนฯ
มาตรํ ปิตรํ หเญฺญ, อโถ เชฎฺฐมฺปิ ภาตรํ;
หเนยฺย ปุตฺต [ปุเตฺต จ (ปี.)] ทาเร จ, อโตฺถ เจ ตาทิโส สิยาฯ

๑๕๓. ‘‘ยสฺส รุกฺขสฺส ฉายาย, นิสีเทยฺย สเยยฺย วา;
น ตสฺส สาขํ ภเญฺชยฺย, มิตฺตทุโพฺภ [มิตฺตทูภี (ปี.)] หิ ปาปโกฯ

๑๕๔. ‘‘อถ อเตฺถ สมุปฺปเนฺน, สมูลมฺปิ อพฺพเห [อพฺภเห (สฺยา. ก.)];
อโตฺถ เม สมฺพเลนาปิ, สุหโต วานโร มยาฯ

๑๕๕. [อยํ คาถา สีหฬโปตฺถเก นตฺถิ] ‘‘โส เจ อโตฺถ จ ธโมฺม จ, กลฺยาโณ น จ ปาปโก;
โภโต เจ วจนํ สจฺจํ, สุหโต วานโร มยา [อยํ คาถา สีหฬโปตฺถเก นตฺถิ]ฯ

๑๕๖. ‘‘อตฺตโน เจ หิ วาทสฺส, อปราธํ วิชานิยา;
น มํ ตฺวํ ครเหยฺยาสิ, โภโต วาโท หิ ตาทิโสฯ

๑๕๗. ‘‘อเหตุวาโท ปุริโส, โย จ อิสฺสรกุตฺติโก;
ปุเพฺพกตี จ อุเจฺฉที, โย จ ขตฺตวิโท นโรฯ

๑๕๘. ‘‘เอเต อสปฺปุริสา โลเก, พาลา ปณฺฑิตมานิโน;
กเรยฺย ตาทิโส ปาปํ, อโถ อญฺญมฺปิ การเย;
อสปฺปุริสสํสโคฺค , ทุกฺขโนฺต [ทุกฺกโฏ (สี.)] กฎุกุทฺรโยฯ

๑๕๙. ‘‘อุรพฺภรูเปน วกสฺสุ [พกาสุ (สี. สฺยา.), วกาสุ (ปี.)] ปุเพฺพ, อสํกิโต อชยูถํ อุเปติ;
หนฺตฺวา อุรณิํ อชิกํ [อชิยํ (สี. สฺยา. ปี.)] อชญฺจ, อุตฺราสยิตฺวา [จิตฺราสยิตฺวา (สี. ปี.)] เยน กามํ ปเลติฯ

๑๖๐. ‘‘ตถาวิเธเก สมณพฺราหฺมณาเส, ฉทนํ กตฺวา วญฺจยนฺติ มนุเสฺส;
อนาสกา ถณฺฑิลเสยฺยกา จ, รโชชลฺลํ อุกฺกุฎิกปฺปธานํ;
ปริยายภตฺตญฺจ อปานกตฺตา, ปาปาจารา อรหโนฺต วทานาฯ

๑๖๑. ‘‘เอเต อสปฺปุริสา โลเก, พาลา ปณฺฑิตมานิโน;

กเรยฺย ตาทิโส ปาปํ, อโถ อญฺญมฺปิ การเย;
อสปฺปุริสสํสคฺโค, ทุกฺขโนฺต กฏุกุทฺรโยฯ

๑๖๒.‘‘ยมาหุ นตฺถิ วีริยนฺติ, อเหตุญฺจ ปวทนฺติ [เหตุญฺจ อปวทนฺติ (สี. สฺยา. ปี.)] เย;
ปรการํ อตฺตการญฺจ, เย ตุจฺฉํ สมวณฺณยุํฯ

๑๖๓.‘‘เอเต อสปฺปุริสา โลเก, พาลา ปณฺฑิตมานิโน;
กเรยฺย ตาทิโส ปาปํ, อโถ อญฺญมฺปิ การเย;
อสปฺปุริสสํสคฺโค, ทุกฺขโนฺต กฏุกุทฺรโยฯ

๑๖๔.‘‘สเจ หิ วีริยํ นาสฺส, กมฺมํ กลฺยาณปาปกํ;
น ภเร วฑฺฒกึ ราชา, นปิ ยนฺตานิ การเยฯ

๑๖๕.‘‘ยสฺมา จ วีริยํ อตฺถิ, กมฺมํ กลฺยาณปาปกํ;
ตสฺมา ยนฺตานิ กาเรติ, ราชา ภรติ วฑฺฒกึฯ

๑๖๖.‘‘ยทิ วสฺสสตํ เทโว, น วเสฺส น หิมํ ปเต;
อุจฺฉิเชฺชยฺย อยํ โลโก, วินเสฺสยฺย อยํ ปชาฯ

๑๖๗.‘‘ยสฺมา จ วสฺสตี เทโว, หิมญฺจานุผุสายติ;
ตสฺมา สสฺสานิ ปจฺจนฺติ, รฏฺฐญฺจ ปาลิเต [ปลฺลเต (สี. ปี.), โปลยเต (สฺยา.)] จิรํฯ

๑๖๘.‘‘ควํ เจ ตรมานานํ, ชิมฺหํ คจฺฉติ ปุงฺคโว;
สพฺพา ตา ชิมฺหํ คจฺฉนฺติ, เนเตฺต ชิมฺหํ [ชิมฺห (ปี.)] คเต สติฯ

๑๖๙.‘‘เอวเมว [เอวเมวํ (ปี.)] มนุเสฺสสุ, โย โหติ เสฏฺฐสมฺมโต;
โส เจ อธมฺมํ จรติ, ปเคว อิตรา ปชา;
สพฺพํ รฏฺฐํ ทุขํ เสติ, ราชา เจ โหติ อธมฺมิโกฯ

๑๗๐.‘‘ควํ เจ ตรมานานํ, อุชุํ คจฺฉติ ปุงฺคโว;
สพฺพา คาวี อุชุํ ยนฺติ, เนเตฺต อุชุํ [อุชู (ปี.)] คเต สติฯ

๑๗๑.‘‘เอวเมว มนุเสฺสสุ, โย โหติ เสฏฺฐสมฺมโต;
โส สเจ [เจว (สี.), เจปิ (ก.)] ธมฺมํ จรติ, ปเคว อิตรา ปชา;
สพฺพํ รฏฺฐํ สุขํ เสติ, ราชา เจ โหติ ธมฺมิโกฯ

๑๗๒.‘‘มหารุกฺขสฺส ผลิโน, อามํ ฉินฺทติ โย ผลํ;
รสญฺจสฺส น ชานาติ, พีชญฺจสฺส วินสฺสติฯ

๑๗๓.‘‘มหารุกฺขูปมํ รฏฺฐํ, อธเมฺมน ปสาสติ;
รสญฺจสฺส น ชานาติ, รฏฺฐญฺจสฺส วินสฺสติฯ

๑๗๔.‘‘มหารุกฺขสฺส ผลิโน, ปกฺกํ ฉินฺทติ โย ผลํ;
รสญฺจสฺส วิชานาติ, พีชญฺจสฺส น นสฺสติฯ

๑๗๕.‘‘มหารุกฺขูปมํ รฏฺฐํ, ธเมฺมน โย ปสาสติ;
รสญฺจสฺส วิชานาติ, รฏฺฐญฺจสฺส น นสฺสติฯ

๑๗๖.“โย จ ราชา ชนปทํ, อธมฺเมน ปสาสติ;
สโพฺพสธีหิ โส ราชา, วิรุโทฺธ โหติ ขตฺติโยฯ

๑๗๗.“ตเถว เนคเม หึสํ, เย ยุตฺตา กยวิกฺกเย;
โอชทานพลีกาเร, ส โกเสน วิรุชฺฌติฯ

๑๗๘.“ปหารวรเขตฺตญฺญู, สงฺคาเม กตนิสฺสเม [กตนิยเม (ก.)];
อุสฺสิเต หึสยํ ราชา, ส พเลน วิรุชฺฌติฯ

๑๗๙.“ตเถว อิสโย หึสํ, สญฺญเต [สํยเม (สฺยา. ก.)] พฺรหฺมจาริโย [พฺรหฺมจาริโน (สี.)];
อธมฺมจารี ขตฺติโย, โส สเคฺคน วิรุชฺฌติฯ

๑๘๐.“โย จ ราชา อธมฺมฏฺโฐ, ภริยํ หนฺติ อทูสิกํ;
ลุทฺทํ ปสวเต ฐานํ [ปาปํ (สี.)], ปุเตฺตหิ จ วิรุชฺฌติฯ

๑๘๑.“ธมฺมํ จเร ชานปเท, เนคเมสุ [นิคเมสุ (สี.)] พเลสุ จ;
อิสโย จ น หึเสยฺย, ปุตฺตทาเร สมํ จเรฯ

๑๘๒.“ส ตาทิโส ภูมิปติ, รฏฺฐปาโล อโกธโน;
สปเตฺต [สามเนฺต (สี. สฺยา. ปี.)] สมฺปกเมฺปติ, อิโนฺทว อสุราธิโป”ติฯ

มหาโพธิชาตกํ ตติยํฯ

ปณฺณาสนิปาตํ นิฏฺฐิตํฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สนิฬีนิกมวฺหยโน ปฐโม, ทุติโย ปน สอุมฺมทนฺติวโร;
ตติโย ปน โพธิสิรีวฺหยโน, กถิตา ปน ตีณิ ชิเนน สุภาติฯ

๑๙. สฏฺฐินิปาโต

๕๒๙. โสณกชาตกํ (๑)

๑. “ตสฺส สุตฺวา สตํ ทมฺมิ, สหสฺสํ ทิฏฺฐ [ทฏฺฐุ (สี. ปี.)] โสณกํ;
โก เม โสณกมกฺขาติ, สหายํ ปํสุกีฬิตํ”ฯ

๒. “อถพฺรวี มาณวโก, ทหโร ปญฺจจูฬโก;
มยฺหํ สุตฺวา สตํ เทหิ, สหสฺสํ ทิฏฺฐ [ทฏฺฐุ (สี. ปี.)] โสณกํ;
อหํ เต โสณกกฺขิสฺสํ [อหํ โสณกมกฺขิสฺสํ (สี. ปี.), อหํ เต โสณกมกฺขิสฺสํ (สฺยา.)],
สหายํ ปํสุกีฬิตํ”ฯ

๓. “กตมสฺมึ [กตรสฺมึ (สี. สฺยา. ปี.)] โส ชนปเท, รฏฺเฐสุ นิคเมสุ จ;
กตฺถ โสณกมทฺทกฺขิ [กตฺถ เต โสณโก ทิโฏฺฐ (สี. ปี.)], ตํ เม อกฺขาหิ ปุจฺฉิโต”ฯ

๔. “ตเวว เทว วิชิเต, ตเววุยฺยานภูมิยา;
อุชุวํสา มหาสาลา, นีโลภาสา มโนรมาฯ

๕. “ติฏฺฐนฺติ เมฆสมานา, รมฺมา อโญฺญญฺญนิสฺสิตา;
เตสํ มูลมฺหิ [มูลสฺมึ (สี. ปี.), มูลสฺมิ (สฺยา.)] โสณโก, ฌายตี อนุปาทโน [อนุปาทิโน (สฺยา.), อนุปาทาโน (ปี.)];
อุปาทาเนสุ โลเกสุ, ฑยฺหมาเนสุ นิพฺพุโตฯ

๖. “ตโต จ ราชา ปายาสิ, เสนาย จตุรงฺคิยา;
การาเปตฺวา สมํ มคฺคํ, อคมา เยน โสณโกฯ

๗. “อุยฺยานภูมึ คนฺตฺวาน, วิจรนฺโต พฺรหาวเน;
อาสีนํ โสณกํ ทกฺขิ, ฑยฺหมาเนสุ นิพฺพุตํ”ฯ

๘. “กปโณ วตยํ ภิกฺขุ, มุโณฺฑ สงฺฆาฏิปารุโต;
อมาติโก อปิติโก, รุกฺขมูลสฺมิ ฌายติ”ฯ

๙. “อิมํ วากฺยํ นิสาเมตฺวา, โสณโก เอตทพฺรวิ;
‘น ราช กปโณ โหติ, ธมฺมํ กาเยน ผสฺสยํ [ผุสยํ (ก.)]ฯ

๑๐. ‘โย จ [โยธ (สี. สฺยา.)] ธมฺมํ นิรํกตฺวา [นิรากตฺวา (?)], อธมฺมมนุวตฺตติ;
ส ราช กปโณ โหติ, ปาโป ปาปปรายโน’”ฯ

๑๑. “‘อรินฺทโมติ เม นามํ, กาสิราชาติ มํ วิทู;
กจฺจิ โภโต สุขเสฺสยฺยา [สุขา เสยฺยา (ปี.), สุขเสโยฺย (ก.)], อิธ ปตฺตสฺส โสณก’”ฯ

๑๒. “สทาปิ ภทฺรมธนสฺส, อนาคารสฺส ภิกฺขุโน;
น เตสํ โกเฏฺฐ โอเปนฺติ, น กุมฺภึ น ขโฬปิยํ [น กุเมฺภ น กโฬปิยา (สฺยา. ปี.)];
ปรนิฏฺฐิตเมสานา, เตน ยาเปนฺติ สุพฺพตาฯ

๑๓. “ทุติยมฺปิ ภทฺรมธนสฺส, อนาคารสฺส ภิกฺขุโน;

อนวชฺชปิโณฺฑ [อนวโชฺช ปิณฺฑา (ปี.)] โภตฺตโพฺพ, น จ โกจูปโรธติฯ

๑๔. “ตติยมฺปิ ภทฺรมธนสฺส, อนาคารสฺส ภิกฺขุโน;
นิพฺพุโต ปิโณฺฑ โภตฺตโพฺพ, น จ โกจูปโรธติฯ

๑๕. “จตุตฺถมฺปิ [จตุตฺถํ (ปี.)] ภทฺรมธนสฺส, อนาคารสฺส ภิกฺขุโน;
มุตฺตสฺส รเฎฺฐ จรโต, สโงฺค ยสฺส น วิชฺชติฯ

๑๖. “ปญฺจมมฺปิ [ปญฺจมํ (ปี.)] ภทฺรมธนสฺส, อนาคารสฺส ภิกฺขุโน;
นครมฺหิ ฑยฺหมานมฺหิ, นาสฺส กิญฺจิ อฑยฺหถฯ

๑๗. “ฉฎฺฐมฺปิ [ฉฎฺฐํ (ปี.)] ภทฺรมธนสฺส, อนาคารสฺส ภิกฺขุโน;
รเฎฺฐ วิลุมฺปมานมฺหิ [วิลุปฺปมานมฺหิ (ก.)], นาสฺส กิญฺจิ อหีรถ [อหารถ (สี. สฺยา.)]ฯ

๑๘. “สตฺตมมฺปิ [สตฺตมํ (ปี.)] ภทฺรมธนสฺส, อนาคารสฺส ภิกฺขุโน;
โจเรหิ รกฺขิตํ มคฺคํ, เย จเญฺญ ปริปนฺถิกา;
ปตฺตจีวรมาทาย, โสตฺถึ คจฺฉติ สุพฺพโตฯ

๑๙. “อฎฺฐมมฺปิ [อฎฺฐมํ (ปี.)] ภทฺรมธนสฺส, อนาคารสฺส ภิกฺขุโน;
ยํ ยํ ทิสํ ปกฺกมติ, อนเปโกฺขว คจฺฉติ”ฯ

๒๐. “พหูปิ ภทฺรา [พหูนิ สมณภทฺรานิ (สี.), พหูปิ ภทฺรกา เอเต (ปี.)] เอเตสํ, โย ตฺวํ ภิกฺขุ ปสํสสิ;
อหญฺจ คิโทฺธ กาเมสุ, กถํ กาหามิ โสณกฯ

๒๑. “ปิยา เม มานุสา กามา, อโถ ทิพฺยาปิ เม ปิยา;
อถ เกน นุ วเณฺณน, อุโภ โลเก ลภามเส”ฯ

๒๒. “กาเม คิทฺธา [กาเมสุ คิทฺธา (สี. ปี.)] กามรตา, กาเมสุ อธิมุจฺฉิตา;
นรา ปาปานิ กตฺวาน, อุปปชฺชนฺติ ทุคฺคตึฯ

๒๓. “เย จ กาเม ปหนฺตฺวาน [ปหตฺวาน (สี. ปี.)], นิกฺขนฺตา อกุโตภยา;
เอโกทิภาวาธิคตา, น เต คจฺฉนฺติ ทุคฺคตึฯ

๒๔. “อุปมํ เต กริสฺสามิ, ตํ สุโณหิ อรินฺทม;
อุปมาย มิเธกเจฺจ [ปิเธกเจฺจ (สี. ปี.)], อตฺถํ ชานนฺติ ปณฺฑิตาฯ

๒๕. “คงฺคาย กุณปํ ทิสฺวา, วุยฺหมานํ มหณฺณเว;
วายโส สมจิเนฺตสิ, อปฺปปโญฺญ อเจตโสฯ

๒๖. “‘ยานญฺจ วติทํ ลทฺธํ, ภโกฺข จายํ อนปฺปโก’;
ตตฺถ รตฺตึ ตตฺถ ทิวา, ตเตฺถว นิรโต มโนฯ

๒๗. “ขาทํ นาคสฺส มํสานิ, ปิวํ ภาคีรโถทกํ [ภาคิรโสทกํ (สี. สฺยา. ปี. ก.)];
สมฺปสฺสํ วนเจตฺยานิ, น ปเลตฺถ [ปเลตฺวา (ก.)] วิหงฺคโมฯ

๒๘. “ตญฺจ [ตํว (ปี.)] โอตรณี คงฺคา, ปมตฺตํ กุณเป รตํ;
สมุทฺทํ อชฺฌคาหาสิ [อชฺฌคาหยิ (ปี.)], อคตี ยตฺถ ปกฺขินํฯ

๒๙. “โส จ ภกฺขปริกฺขีโณ, อุทปตฺวา [อุปฺปติตฺวา (สี. สฺยา.), อุทาปตฺวา (ปี.)] วิหงฺคโมฯ
น ปจฺฉโต น ปุรโต, นุตฺตรํ โนปิ ทกฺขิณํฯ

๓๐. “ทีปํ โส นชฺฌคาคญฺฉิ [น อชฺฌคญฺฉิ (สี.), น อชฺฌคจฺฉิ (ปี.)], อคตี ยตฺถ ปกฺขินํ;
โส จ ตเตฺถว ปาปตฺถ, ยถา ทุพฺพลโก ตถาฯ

๓๑. “ตญฺจ สามุทฺทิกา มจฺฉา, กุมฺภีลา มกรา สุสู;
ปสยฺหการา ขาทึสุ, ผนฺทมานํ วิปกฺขกํ [วิปกฺขินํ (สี. ปี.), วิปกฺขิกํ (สฺยา.)]ฯ

๓๒. “เอวเมว ตุวํ ราช, เย จเญฺญ กามโภคิโน;
คิทฺธา เจ น วมิสฺสนฺติ, กากปญฺญาว [กากปญฺญาย (สี. สฺยา. ปี.)] เต วิทูฯ

๓๓. “เอสา เต อุปมา ราช, อตฺถสนฺทสฺสนี กตา;
ตฺวญฺจ ปญฺญายเส เตน, ยทิ กาหสิ วา น วาฯ

๓๔. “เอกวาจมฺปิ ทฺวิวาจํ, ภเณยฺย อนุกมฺปโก;
ตตุตฺตรึ น ภาเสยฺย, ทาโสวยฺยสฺส [ทาโส อยฺยสฺส (สี.), ทาโส อยิรสฺส (ปี.)] สนฺติเก”ฯ

๓๕. “อิทํ วตฺวาน ปกฺกามิ, โสณโก อมิตพุทฺธิมา [โสณโก’มิตพุทฺธิมา (?)];
เวหาเส อนฺตลิกฺขสฺมึ, อนุสาสิตฺวาน ขตฺติยํ”ฯ

๓๖. “โก นุเม ราชกตฺตาโร, สุทฺทา เวยฺยตฺตมาคตา [สูตา เวยฺยตฺติมาคตา (สี. สฺยา. ปี.)];
รชฺชํ นิยฺยาทยิสฺสามิ, นาหํ รเชฺชน มตฺถิโกฯ

๓๗. “อเชฺชว ปพฺพชิสฺสามิ, โก ชญฺญา มรณํ สุเว;
มาหํ กาโกว ทุมฺเมโธ, กามานํ วสมนฺวคํ” [วสมนฺนคา (ปี.)]ฯ

๓๘. “อตฺถิ เต ทหโร ปุโตฺต, ทีฆาวุ รฏฺฐวฑฺฒโน;
ตํ รเชฺช อภิสิญฺจสฺสุ, โส โน ราชา ภวิสฺสติ”ฯ

๓๙. “ขิปฺปํ กุมารมาเนถ, ทีฆาวุํ รฏฺฐวฑฺฒนํ;
ตํ รเชฺช อภิสิญฺจิสฺสํ, โส โว ราชา ภวิสฺสติ”ฯ

๔๐. “ตโต กุมารมาเนสุํ, ทีฆาวุํ รฏฺฐวฑฺฒนํ;
ตํ ทิสฺวา อาลปี ราชา, เอกปุตฺตํ มโนรมํฯ

๔๑. “สฏฺฐิ คามสหสฺสานิ, ปริปุณฺณานิ สพฺพโส;
เต ปุตฺต ปฏิปชฺชสฺสุ, รชฺชํ นิยฺยาทยามิ เตฯ

๔๒. “อเชฺชว ปพฺพชิสฺสามิ, โก ชญฺญา มรณํ สุเว;
มาหํ กาโกว ทุมฺเมโธ, กามานํ วสมนฺวคํ [วสมนฺนคา (ปี.)]ฯ

๔๓. “สฎฺฐิ นาคสหสฺสานิ, สพฺพาลงฺการภูสิตา;
สุวณฺณกจฺฉา มาตงฺคา, เหมกปฺปนวาสสาฯ

๔๔. “อารูฬฺหา คามณีเยหิ, โตมรงฺกุสปาณิภิ;
เต ปุตฺต ปฏิปชฺชสฺสุ, รชฺชํ นิยฺยาทยามิ เตฯ

๔๕. “อเชฺชว ปพฺพชิสฺสามิ, โก ชญฺญา มรณํ สุเว;
มาหํ กาโกว ทุมฺเมโธ, กามานํ วสมนฺวคํฯ

๔๖. “สฎฺฐิ อสฺสสหสฺสานิ, สพฺพาลงฺการภูสิตา;
อาชานียาว ชาติยา, สินฺธวา สีฆวาหิโนฯ

๔๗.“อารูฬฺหา คามณีเยหิ, อิลฺลิยาจาปธาริภิ [อินฺทิยาจาปธาริภิ (ก.)];
เต ปุตฺต ปฏิปชฺชสฺสุ, รชฺชํ นิยฺยาทยามิ เตฯ

๔๘. “อเชฺชว ปพฺพชิสฺสามิ, โก ชญฺญา มรณํ สุเว;
มาหํ กาโกว ทุมฺเมโธ, กามานํ วสมนฺวคํฯ

๔๙. “สฎฺฐิ รถสหสฺสานิ, สนฺนทฺธา อุสฺสิตทฺธชา;
ทีปา อโถปิ เวยฺยคฺฆา, สพฺพาลงฺการภูสิตาฯ

๕๐. “อารูฬฺหา คามณีเยหิ, จาปหตฺถหิ วมฺมิภิ;
เต ปุตฺต ปฏิปชฺชสฺสุ, รชฺชํ นิยฺยาทยามิ เตฯ

๕๑. “อเชฺชว ปพฺพชิสฺสามิ, โก ชญฺญา มรณํ สุเว;
มาหํ กาโกว ทุมฺเมโธ, กามานํ วสมนฺวคํฯ

๕๒. “สฎฺฐิ เธนุสหสฺสานิ, โรหญฺญา ปุงฺควูสภา;
ตา ปุตฺต ปฏิปชฺชสฺสุ, รชฺชํ นิยฺยาทยามิ เตฯ

๕๓. “อเชฺชว ปพฺพชิสฺสามิ, โก ชญฺญา มรณํ สุเว;
มาหํ กาโกว ทุมฺเมโธ, กามานํ วสมนฺวคํฯ

๕๔. “โสฬสิตฺถิสหสฺสานิ , สพฺพาลงฺการภูสิตา;
วิจิตฺรวตฺถาภรณา, อามุตฺตมณิกุณฺฑลา;
ตา ปุตฺต ปฏิปชฺชสฺสุ, รชฺชํ นิยฺยาทยามิ เตฯ

๕๕. “อเชฺชว ปพฺพชิสฺสามิ, โก ชญฺญา มรณํ สุเว;
มาหํ กาโกว ทุมฺเมโธ, กามานํ วสมนฺวค”ฯ

๕๖. “ทหรเสฺสว เม ตาต, มาตา มตาติ เม สุตํ;
ตยา วินา อหํ ตาต, ชีวิตุมฺปิ น อุสฺสเหฯ

๕๗.“ยถา อารญฺญกํ นาคํ, โปโต อเนฺวติ ปจฺฉโต;
เชสฺสนฺตํ คิริทุเคฺคสุ, สเมสุ วิสเมสุ จฯ

๕๘. “เอวํ ตํ อนุคจฺฉามิ, ปุตฺตมาทาย [ปตฺตมาทาย (ปี.)] ปจฺฉโต;

สุภโร เต ภวิสฺสามิ, น เต เหสฺสามิ ทุพฺภโร’’ฯ

๕๙. ‘‘ยถา สามุทฺทิกํ นาวํ, วาณิชานํ ธเนสินํ;
โวหาโร ตตฺถ คเณฺหยฺย, วาณิชา พฺยสนี [พฺยสนํ (ก.)] สิยาฯ

๖๐. ‘‘เอวเมวายํ ปุตฺตกลิ [ปุตฺตก (สฺยา.)], อนฺตรายกโร มม [มมํ (ปี.)];
อิมํ กุมารํ ปาเปถ, ปาสาทํ รติวฑฺฒนํฯ

๖๑. ‘‘ตตฺถ กมฺพุสหตฺถาโย, ยถา สกฺกํว อจฺฉรา;
ตา นํ ตตฺถ รเมสฺสนฺติ [รมิสฺสนฺติ (สฺยา. ก.)], ตาหิ เจโส [เมโส (ปี.)] รมิสฺสติฯ

๖๒. ‘‘ตโต กุมารํ ปาเปสุํ, ปาสาทํ รติวฑฺฒนํ;
ตํ ทิสฺวา อวจุํ กญฺญา, ทีฆาวุํ รฏฺฐวฑฺฒนํฯ

๖๓. ‘‘เทวตา นุสิ คนฺธพฺพ, อทุ [อาทุ (สี. ปี.)] สกฺโก ปุรินฺทโท;
โก วา ตฺวํ กสฺส วา ปุตฺโต, กถํ ชาเนมุ ตํ มยํ’’ฯ

๖๔. ‘‘นมฺหิ เทโว น คนฺธพฺพ, นาปิ [นมฺหิ (ก.)] สกฺโก ปุรินฺทโท;
กาสิรโญฺญ อหํ ปุตฺโต, ทีฆาวุ รฏฺฐวฑฺฒโน;
มมํ [มม (ปี.)] ภรถ ภทฺทํ โว [ภทฺทเนฺต (ก.)], อหํ ภตฺตา ภวามิ โว’’ฯ

๖๕. ‘‘ตํ ตตฺถ อวจุํ กญฺญา, ทีฆาวุํ รฏฺฐวฑฺฒนํ;
‘กุหิํ ราชา อนุปฺปโตฺต, อิโต ราชา กุหิํ คโต’’’ฯ

๖๖. ‘‘ปงฺกํ ราชา อติกฺกโนฺต, ถเล ราชา ปติฏฺฐิโต;
อกณฺฏกํ อคหนํ, ปฏิปโนฺน มหาปถํฯ

๖๗. ‘‘อหญฺจ ปฏิปโนฺนสฺมิ, มคฺคํ ทุคฺคติคามินํ;
สกณฺฏกํ สคหนํ, เยน คจฺฉนฺติ ทุคฺคติํ’’ฯ

๖๘. ‘‘ตสฺส เต สฺวาคตํ ราช, สีหเสฺสว คิริพฺพชํ;
อนุสาส มหาราช, ตฺวํ โน สพฺพาสมิสฺสโร’’ติฯ

โสณกชาตกํ ปฐมํฯ

๕๓๐. สํกิจฺจชาตกํ (๒)

๖๙. ‘‘ทิสฺวา นิสินฺนํ ราชานํ, พฺรหฺมทตฺตํ รเถสภํ;
อถสฺส ปฏิเวเทสิ, ยสฺสาสิ อนุกมฺปโกฯ

๗๐. ‘‘สํกิจฺจายํ อนุปฺปโตฺต, อิสีนํ สาธุสมฺมโต;
ตรมานรูโป นิยฺยาหิ, ขิปฺปํ ปสฺส มเหสินํฯ

๗๑. ‘‘ตโต จ ราชา ตรมาโน, ยุตฺตมารุยฺห สนฺทนํ;
มิตฺตามจฺจปริพฺยูโฬฺห [ปริพฺพูโฬฺห (สี. ปี.)], อคมาสิ รเถสโภฯ

๗๒. ‘‘นิกฺขิปฺป ปญฺจ กกุธานิ, กาสีนํ รฏฺฐวฑฺฒโน;
วาฬพีชนิ [วา ฬวีชนี (สี. ปี.)] มุณฺหีสํ, ขคฺคํ ฉตฺตญฺจุปาหนํ;

๗๓. “โอรุยฺห ราชา ยานมฺหา, ฐปยิตฺวา ปฏิจฺฉทํ;
อาสีนํ ทายปสฺสสฺมึ, สํกิจฺจมุปสงฺกมิฯ

๗๔. “อุปสงฺกมิตฺวา โส ราชา, สโมฺมทิ อิสินา สห;
ตํ กถํ วีติสาเรตฺวา, เอกมนฺตํ อุปาวิสิฯ

๗๕. “เอกมนฺตํ นิสีโนฺนว, อถ กาลํ อมญฺญถ;
ตโต ปาปานิ กมฺมานิ, ปุจฺฉิตุํ ปฏิปชฺชถฯ

๗๖. “อิสึ ปุจฺฉาม [ปุจฺฉามิ (สี. ปี.)] สํกิจฺจํ, อิสีนํ สาธุสมฺมตํ;
อาสีนํ ทายปสฺสสฺมึ, อิสิสงฺฆปุรกฺขตํ [ปุรกฺขิตํ (ก.)]ฯ

๗๗. “กํ คตึ เปจฺจ คจฺฉนฺติ, นรา ธมฺมาติจาริโน;
อติจิโณฺณ มยา ธโมฺม, ตํ เม อกฺขาหิ ปุจฺฉิโตฯ

๗๘. “อิสี อวจ สํกิโจฺจ, กาสีนํ รฎฺฐวฑฺฒนํ;
อาสีนํ ทายปสฺสสฺมึ, มหาราช สุโณหิ เมฯ

๗๙. “อุปฺปเถน วชนฺตสฺส, โย มคฺคมนุสาสติ;
ตสฺส เจ วจนํ กยิรา, นาสฺส มเคฺคยฺย กณฺฏโกฯ

๘๐. “อธมฺมํ ปฏิปนฺนสฺส, โย ธมฺมมนุสาสติ;
ตสฺส เจ วจนํ กยิรา, น โส คเจฺฉยฺย ทุคฺคตึฯ

๘๑. “ธโมฺม ปโถ มหาราช, อธโมฺม ปน อุปฺปโถ;
อธโมฺม นิรยํ เนติ, ธโมฺม ปาเปติ สุคฺคตึฯ

๘๒. “อธมฺมจาริโน ราช, นรา วิสมชีวิโน;
ยํ คตึ เปจฺจ คจฺฉนฺติ, นิรเย เต สุโณหิ เมฯ

๘๓. “สญฺชีโว กาฬสุโตฺต จ, สงฺฆาโต [สงฺขาโฎ (สฺยา. ก.)] เทฺว จ โรรุวา;
อถาปโร มหาวีจิ, ตาปโน [ตปโน (สี. ปี.)] จ ปตาปโนฯ

๘๔. “อิเจฺจเต อฎฺฐ นิรยา, อกฺขาตา ทุรติกฺกมา;
อากิณฺณา ลุทฺทกเมฺมหิ, ปเจฺจกา โสฬสุสฺสทาฯ

๘๕. “กทริยตาปนา [กทริยตปนา (สี. ปี.)] โฆรา, อจฺจิมโนฺต [อจฺจิมนฺตา (ปี.)] มหพฺภยา;
โลมหํสนรูปา จ, เภสฺมา ปฏิภยา ทุขาฯ

๘๖. “จตุกฺกณฺณา จตุทฺวารา, วิภตฺตา ภาคโส มิตา;
อโยปาการปริยนฺตา, อยสา ปฏิกุชฺชิตาฯ

๘๗. “เตสํ อโยมยา ภูมิ, ชลิตา เตชสา ยุตา;
สมนฺตา โยชนสตํ, ผุฎา [ผริตฺวา (อ. นิ. ๓.๓๖; เป. ว. ๗๑)] ติฎฺฐนฺติ สพฺพทาฯ

๘๘. “เอเต ปตนฺติ นิรเย, อุทฺธํปาทา อวํสิรา;

อิสีนํ อติวตฺตาโร, สญฺญตานํ ตปสฺสินํฯ

๘๙. “เต ภูนหุโน ปจฺจนฺติ, มจฺฉา พิลกตา ยถา;
สํวจฺฉเร อสงฺเขยฺเย, นรา กิพฺพิสการิโนฯ

๙๐. “ฑยฺหมาเนน คตฺเตน, นิจฺจํ สนฺตรพาหิรํ;
นิรยา นาธิคจฺฉนฺติ, ทฺวารํ นิกฺขมเนสิโนฯ

๙๑. “ปุรตฺถิเมน ธาวนฺติ, ตโต ธาวนฺติ ปจฺฉโต;
อุตฺตเรนปิ ธาวนฺติ, ตโต ธาวนฺติ ทกฺขิณํ;
ยํ ยญฺหิ ทฺวารํ คจฺฉนฺติ, ตํ ตเทว ปิธียเร [ปิถิยฺยติ (สี.), ปิถิยฺยเร (สฺยา.), ปิถียเร (ปี.)]ฯ

๙๒. “พหูนิ วสฺสสหสฺสานิ, ชนา นิรยคามิโน;
พาหา ปคฺคยฺห กนฺทนฺติ, ปตฺวา ทุกฺขํ อนปฺปกํฯ

๙๓. “อาสีวิสํว กุปิตํ, เตชสฺสิํ ทุรติกฺกมํ;
น สาธุรูเป อาสีเท, สญฺญตานํ ตปสฺสินํฯ

๙๔. “อติกาโย มหิสฺสาโส, อชฺชุโน เกกกาธิโป;
สหสฺสพาหุ อุจฺฉิโนฺน, อิสิมาสชฺช โคตมํฯ

๙๕. “อรชํ รชสา วจฺฉํ, กิสํ อวกิริย ทณฺฑกี;
ตาโลว มูลโต [สมูโล (ก.)] ฉิโนฺน, ส ราชา วิภวงฺคโตฯ

๙๖. “อุปหจฺจ มนํ มโชฺฌ [เมโชฺฌ (ก.)], มาตงฺคสฺมิํ ยสสฺสิเน;
สปาริสโชฺช อุจฺฉิโนฺน, มชฺฌารญฺญํ ตทา อหุฯ

๙๗. “กณฺหทีปายนาสชฺช, อิสิํ อนฺธกเวณฺฑโย [เวณฺหุโย (สี. ปี.), ปิณฺหโย (?)];
อโญฺญญฺญํ [อญฺญมญฺญํ (สี. ปี.)] มุสลา [มุสเล (สี. สฺยา. ปี.)] หนฺตฺวา, สมฺปตฺตา ยมสาธนํ [ยมสาทนํ (ปี.)]ฯ

๙๘. “อถายํ อิสินา สโตฺต, อนฺตลิกฺขจโร ปุเร;
ปาเวกฺขิ ปถวิํ [ปฐวิํ (สี. สฺยา. ปี.)] เจจฺจ, หีนโตฺต ปตฺตปริยายํฯ

๙๙. “ตสฺมา หิ ฉนฺทาคมนํ, นปฺปสํสนฺติ ปณฺฑิตา;
อทุฎฺฐจิโตฺต ภาเสยฺย, คิรํ สจฺจูปสํหิตํฯ

๑๐๐. “มนสา เจ ปทุเฎฺฐน, โย นโร เปกฺขเต มุนิํ;
วิชฺชาจรณสมฺปนฺนํ, คนฺตา โส นิรยํ อโธฯ

๑๐๑. “เย วุเฑฺฒ [วเทฺธ (ก.)] ปริภาสนฺติ, ผรุสูปกฺกมา ชนา;
อนปจฺจา อทายาทา, ตาลวตฺถุ [ตาลวตฺถู (สฺยา.), ตาลาวตฺถุ (ปี.)] ภวนฺติ เตฯ

๑๐๒. “โย จ ปพฺพชิตํ หนฺติ, กตกิจฺจํ มเหสินํ;
ส กาฬสุเตฺต นิรเย, จิรรตฺตาย ปจฺจติฯ

๑๐๓. “โย จ ราชา อธมฺมโฏฺฐ, รฏฺฐวิทฺธํสโน มโค [จุโต (สี.)];
ตาปยิตฺวา ชนปทํ, ตาปเน เปจฺจ ปจฺจติฯ

๑๐๔. “โส จ วสฺสสหสฺสานิ [วสฺสสหสฺสานํ (สี. สฺยา.)], สตํ ทิพฺพานิ ปจฺจติ;
อจฺจิสงฺฆปเรโต โส, ทุกฺขํ เวเทติ เวทนํฯ

๑๐๕. “ตสฺส อคฺคิสิขา กายา, นิจฺฉรนฺติ ปภสฺสรา;
เตโชภกฺขสฺส คตฺตานิ, โลเมหิ จ [โลมเคฺคหิ จ (สี. สฺยา. ปี.)] นเขหิ จฯ

๑๐๖. “ทยฺหมาเนน คเตฺตน, นิจฺจํ สนฺตรพาหิรํ;
ทุกฺขาภิตุนฺโน นทติ, นาโค ตุตฺตฏฺฏิโต [ตุตฺตทฺทิโต (สี.)] ยถาฯ

๑๐๗. “โย โลภา ปิตรํ หนฺติ, โทสา วา ปุริสาธโม;
ส กาฬสุเตฺต นิรเย, จิรรตฺตาย ปจฺจติฯ

๑๐๘. “ส ตาทิโส ปจฺจติ โลหกุมฺภิยํ, ปกฺกญฺจ สตฺตีหิ หนนฺติ นิตฺตจํ;
อนฺธํ กริตฺวา มุตฺตกรีสภกฺขํ, ขาเร นิมุชฺชนฺติ ตถาวิธํ นรํฯ

๑๐๙. “ตตฺตํ ปกฺกุถิตมโยคุฬญฺจ [ปกฺกุธิตมโยคุฬญฺจ (ก.)], ทีเฆ จ ผาเล จิรรตฺตตาปิเต;
วิกฺขมฺภมาทาย วิพนฺธ [วิพทฺธ (สี.), วิภชฺช (สฺยา. ปี.)] รชฺชุภิ, วิวเฏ มุเข สมฺปวิสนฺติ [สํจวนฺติ (สี. สฺยา. ปี.)] รกฺขสาฯ

๑๑๐. “สามา จ โสณา สพลา จ คิชฺฌา, กาโกฬสงฺฆา จ ทิชา อโยมุขา;
สงฺคมฺม ขาทนฺติ วิปฺผนฺทมานํ, ชิวฺหํ วิภชฺช วิฆาสํ สโลหิตํฯ

๑๑๑. “ตํ ทฑฺฒตาลํ ปริภินฺนคตฺตํ, นิโปฺปถยนฺตา อนุวิจรนฺติ รกฺขสา;
รตี หิ เนสํ ทุขิโน ปนีตเร, เอตาทิสสฺมิํ นิรเย วสนฺติ;
เย เกจิ โลเก อิธ เปตฺติฆาติโนฯ

๑๑๒. “ปุโตฺต จ มาตรํ หนฺตฺวา, อิโต คนฺตฺวา ยมกฺขยํ;
ภุสมาปชฺชเต ทุกฺขํ, อตฺตกมฺมผลูปโคฯ

๑๑๓. “อมนุสฺสา อติพลา, หนฺตารํ ชนยนฺติยา;
อโยมเยหิ วาเฬหิ [ผาเลหิ (ปี.)], ปีฬยนฺติ ปุนปฺปุนํฯ

๑๑๔. “ตมสฺสวํ [ตํ ปสฺสวํ (สี. สฺยา.), ตํ ปสฺสุตํ (ปี.)] สกา คตฺตา, รุหิรํ [รุธิรํ (สี. สฺยา.)] อตฺตสมฺภวํ;
ตมฺพโลหวิลีนํว, ตตฺตํ ปาเยนฺติ มตฺติฆํ [มตฺติยํ (สี.)]ฯ

๑๑๕. “ชิคุจฺฉํ กุณปํ ปูติํ, ทุคฺคนฺธํ คูถกทฺทมํ;
ปุพฺพโลหิตสงฺกาสํ, รหทโมคยฺห [รหโทคฺคยฺห (ก.)] ติฏฺฐติฯ

๑๑๖. “ตเมนํ กิมโย ตตฺถ, อติกายา อโยมุขา;
ฉวิํ เภตฺวาน [เฉตฺวาน (สี. ปี.)] ขาทนฺติ, สํคิทฺธา [ปคิทฺธา (สี. สฺยา. ปี.)] มํสโลหิเตฯ

๑๑๗. ‘‘โส จ ตํ นิรยํ ปโตฺต, นิมฺโคฺค สตโปริสํ;
ปูติกํ กุณปํ วาติ, สมนฺตา สตโยชนํฯ

๑๑๘. ‘‘จกฺขุมาปิ หิ จกฺขูหิ, เตน คเนฺธน ชียติ;
เอตาทิสํ พฺรหฺมทตฺต, มาตุโฆ ลภเต ทุขํฯ

๑๑๙. ‘‘ขุรธารมนุกฺกมฺม, ติกฺขํ ทุรภิสมฺภวํ;
ปตนฺติ คพฺภปาติโย [คพฺภปาตินิโย (สี. สฺยา. ปี.)], ทุคฺคํ เวตรณิํ [เวตฺตรณิํ (สฺยา. ก.)] นทิํฯ

๑๒๐. ‘‘อโยมยา สิมฺพลิโย, โสฬสงฺคุลกณฺฏกา;
อุภโต อภิลมฺพนฺติ, ทุคฺคํ เวตรณิํ [เวตฺตรณิํ (สฺยา. ก.)] นทิํฯ

๑๒๑. ‘‘เต อจฺจิมโนฺต ติฎฺฐนฺติ, อคฺคิกฺขนฺธาว อารกา;
อาทิตฺตา ชาตเวเทน, อุทฺธํ โยชนมุคฺคตาฯ

๑๒๒. ‘‘เอเต วชนฺติ [สชนฺติ (สี. ปี.), ปชฺชนฺติ (สฺยา.)] นิรเย, ตเตฺต ติขิณกณฺฎเก;
นาริโย จ อติจารา [อติจารินิโย (สี. สฺยา. ปี.)], นรา จ ปรทารคูฯ

๑๒๓. ‘‘เต ปตนฺติ อโธกฺขนฺธา, วิวตฺตา วิหตา ปุถู;
สยนฺติ วินิวิทฺธงฺคา, ทีฆํ ชคฺคนฺติ สพฺพทา [สํวริํ (สี. ปี.)]ฯ

๑๒๔. ‘‘ตโต รตฺยา วิวสาเน [วิวสเน (สี. สฺยา. ปี.)], มหติํ ปพฺพตูปมํ;
โลหกุมฺภิํ ปวชฺชนฺติ, ตตฺตํ อคฺคิสมูทกํฯ

๑๒๕. ‘‘เอวํ ทิวา จ รโตฺต จ, ทุสฺสีลา โมหปารุตา;
อนุโภนฺติ สกํ กมฺมํ, ปุเพฺพ ทุกฺกฎมตฺตโนฯ

๑๒๖. ‘‘ยา จ ภริยา ธนกฺกีตา, สามิกํ อติมญฺญติ;
สสฺสุํ วา สสุรํ วาปิ, เชฎฺฐํ วาปิ นนนฺทรํ [นนนฺทนํ (สฺยา. ก.)]ฯ

๑๒๗. ‘‘ตสฺสา วงฺกเนน ชิวฺหคฺคํ, นิพฺพหนฺติ สพนฺธนํ;
ส พฺยามมตฺตํ กิมินํ, ชิวฺหํ ปสฺสติ อตฺตนิ [อตฺตโน (สี. สฺยา.)];
วิญฺญาเปตุํ น สโกฺกติ, ตาปเน เปจฺจ ปจฺจติฯ

๑๒๘. ‘‘โอรพฺภิกา สูกริกา, มจฺฉิกา มิคพนฺธกา;
โจรา โคฆาตกา ลุทฺทา, อวเณฺณ วณฺณการกาฯ

๑๒๙. ‘‘สตฺตีหิ โลหกูเฎหิ, เนตฺติํเสหิ อุสูหิ จ;
หญฺญมานา ขารนทิํ, ปปตนฺติ [สมฺปตนฺติ (ก.)] อวํสิราฯ

๑๓๐. ‘‘สายํ ปาโต กูฎการี, อโยกูเฎหิ หญฺญติ;
ตโต วนฺตํ ทุรตฺตานํ, ปเรสํ ภุญฺชเร [ภุญฺชเต (สี. สฺยา. ปี.)] สทาฯ

๑๓๑. ‘‘ธงฺกา เภรณฺฑกา [เภทณฺฑกา (ก.)] คิชฺฌา, กาโกฬา จ อโยมุขา;
วิปฺผนฺทมานํ ขาทนฺติ, นรํ กิพฺพิสการกํ [กิพฺพิสการินํ (ปี.)]ฯ

๑๓๒. ‘‘เย มิเคน มิคํ หนฺติ, ปกฺขึ วา ปน ปกฺขินา;
อสโนฺต รชสา ฉนฺนา, คนฺตา [คตา (ก.)] เต นิรยุสฺสทํ [นิรยํ อโธ (ปี.)]ฯ

๑๓๓. ‘‘สโนฺต จ [สโนฺตว (สฺยา.)] อุทฺธํ คจฺฉนฺติ, สุจิเณฺณนิธ กมฺมุนา;
สุจิณฺณสฺส ผลํ ปสฺส, สอินฺทา [สหินฺทา (สี.)] เทวา สพฺรหฺมกาฯ

๑๓๔. ‘‘ตํ ตํ พฺรูมิ มหาราช, ธมฺมํ รฏฺฐปตี จร;
ตถา [ตถา ตถา (สี. สฺยา. ปี.)] ราช จราหิ ธมฺมํ, ยถา ตํ สุจิณฺณํ นานุตเปฺปยฺย ปจฺฉา’’ติฯ

สํกิจฺจชาตกํ ทุติยํฯ

สฏฺฐินิปาตํ นิฏฺฐิตํฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อถ สฏฺฐินิปาตมฺหิ, สุณาถ มม ภาสิตํ;
ชาตกสวฺหยโน ปวโร, โสณกอรินฺทมสวฺหยโน;
ตถา วุตฺตรเถสภกิจฺจวโรติฯ

๒๐. สตฺตตินิปาโต

๕๓๑. กุสชาตกํ (๑)

๑. “อิทํ เต รฏฺฐํ สธนํ สโยคฺคํ, สกายุรํ สพฺพกามูปปนฺนํ;
อิทํ เต รชฺชํ [รฏฺฐํ (ก.)] อนุสาส อมฺม, คจฺฉามหํ ยตฺถ ปิยา ปภาวตี”ฯ

๒. “อนุชฺชุภูเตน หรํ มหนฺตํ, ทิวา จ รตฺโต จ นิสีถกาเล [นิสีท กาเล (ก.)];
ปฏิคจฺฉ ตฺวํ ขิปฺปํ กุสาวตึ กุส [กุสาวตึ (สฺยา. ก.)], นิจฺฉามิ ทุพฺพณฺณมหํ ว สนฺตํ”ฯ

๓. “นาหํ คมิสฺสามิ อิโต กุสาวตึ, ปภาวตี วณฺณปโลภิโต ตว;
รมามิ มทฺทสฺส นิเกตรมฺเม, หิตฺวาน รฏฺฐํ ตว ทสฺสเน รโตฯ

๔. “ปภาวตี วณฺณปโลภิโต ตว, สมฺมูฬฺหรูโป วิจรามิ เมทินึ [เมทนึ (สฺยา. ก.)];
ทิสํ น ชานามิ กุโตมฺหิ อาคโต, ตยมฺหิ มตฺโต มิคมนฺทโลจเนฯ

๕. “สุวณฺณจีรวสเน, ชาตรูปสุเมขเล;
สุโสฺสณิ ตว กามา หิ [กาเมหิ (สี. สฺยา. ปี.)], นาหํ รชฺเชน มตฺถิโก”ฯ

๖. “อพฺภูติ [อพฺภู หิ (สี.), อภูติ (สฺยา.), อพฺภุ หิ (ปี.)] ตสฺส โภ โหติ, โย อนิจฺฉนฺตมิจฺฉติ;
อกามํ ราช กาเมสิ [กาเมหิ (สี. ปี.)], อกนฺตํ กนฺตุ [อกโนฺต กนฺต (สี. สฺยา. ปี.)] มิจฺฉสิ”ฯ

๗. “อกามํ วา สกามํ วา, โย นโร ลภเต ปิยํ;
ลาภเมตฺถ ปสํสาม, อลาโภ ตตฺถ ปาปโก”ฯ

๘. “ปาสาณสารํ ขณสิ, กณิการสฺส ทารุนา;
วาตํ ชาเลน พาเธสิ, โย อนิจฺฉนฺตมิจฺฉสิ”ฯ

๙. “ปาสาโณ นูน เต หทเย, โอหิโต มุทุลกฺขเณ;
โย เต สาตํ น วินฺทามิ, ติโรชนปทาคโตฯ

๑๐. “ยทา มํ ภกุฏึ [ภูกุฏึ (สี. ปี.)] กตฺวา, ราชปุตฺตี อุทิกฺขติ [ราชปุตฺติ อุทิกฺขสิ (สี. ปี.)];
อาฬาริโก ตทา โหมิ, รโญฺญ มทฺทสฺสเนฺตปุเร [มทฺทสฺส ถีปุเร (สี. ปี.) เอวมุปริปิ]ฯ

๑๑. “ยทา อุมฺหยมานา มํ, ราชปุตฺตี อุทิกฺขติ [ราชปุตฺติ อุทิกฺขสิ (สี. ปี.)];
นาฬาริโก ตทา โหมิ, ราชา โหมิ ตทา กุโส”ฯ

๑๒. “สเจ หิ วจนํ สจฺจํ, เนมิตฺตานํ ภวิสฺสติ;
เนว เม ตฺวํ ปตี อสฺส, กามํ ฉินฺทนฺตุ สตฺตธา”ฯ

๑๓. “สเจ หิ วจนํ สจฺจํ, อเญฺญสํ ยทิ วา มมํ;
เนว ตุยฺหํ ปตี อตฺถิ, อโญฺญ สีหสฺสรา กุสา”ฯ

๑๔. “เนกฺขํ คีวํ เต การเรสฺสํ, ปตฺวา ขุเชฺช กุสาวติํ;
สเจ มํ นาคนาสูรู, โอโลเกยฺย ปภาวตีฯ

๑๕. “เนกฺขํ คีวํ เต การเรสฺสํ, ปตฺวา ขุเชฺช กุสาวติํ;
สเจ มํ นาคนาสูรู, อาลเปยฺย ปภาวตีฯ

๑๖. “เนกฺขํ คีวํ เต การเรสฺสํ, ปตฺวา ขุเชฺช กุสาวติํ;
สเจ มํ นาคนาสูรู, อุมฺหาเยยฺย ปภาวตีฯ

๑๗. “เนกฺขํ คีวํ เต การเรสฺสํ, ปตฺวา ขุเชฺช กุสาวติํ;
สเจ มํ นาคนาสูรู, ปมฺหาเยยฺย ปภาวตีฯ

๑๘. “เนกฺขํ คีวํ เต การเรสฺสํ, ปตฺวา ขุเชฺช กุสาวติํ;
สเจ เม นาคนาสูรู, ปาณีหิ อุปสมฺผุเส”ฯ

๑๙. “น หิ นูนายํ ราชปุตฺตี, กุเส สาตมฺปิ วินฺทติ;
อาฬาริเก ภเต โปเส, เวตเนน อนตฺถิเก”ฯ

๒๐. “น หิ นูนายํ สา [นูน อยํ (สี. สฺยา.)] ขุชฺชา, ลภติ ชิวฺหาย เฉทนํ;
สุนิสิเตน สเตฺถน, เอวํ ทุพฺภาสิตํ ภณํ”ฯ

๒๑. “มา นํ รูเปน ปาเมสิ, อาโรเหน ปภาวติ;
มหายโสติ กตฺวาน, กรสฺสุ รุจิเร ปิยํฯ

๒๒. “มา นํ รูเปน ปาเมสิ, อาโรเหน ปภาวติ;
มหทฺธโนติ กตฺวาน, กรสฺสุ รุจิเร ปิยํฯ

๒๓. “มา นํ รูเปน ปาเมสิ, อาโรเหน ปภาวติ;
มหพฺพโลติ กตฺวาน, กรสฺสุ รุจิเร ปิยํฯ

๒๔. “มา นํ รูเปน ปาเมสิ, อาโรเหน ปภาวติ;
มหารโฏฺฐติ กตฺวาน, กรสฺสุ รุจิเร ปิยํฯ

๒๕. “มา นํ รูเปน ปาเมสิ, อาโรเหน ปภาวติ;
มหาราชาติ กตฺวาน, กรสฺสุ รุจิเร ปิยํฯ

๒๖. “มา นํ รูเปน ปาเมสิ, อาโรเหน ปภาวติ;
สีหสฺสโรติ กตฺวาน, กรสฺสุ รุจิเร ปิยํฯ

๒๗. “มา นํ รูเปน ปาเมสิ, อาโรเหน ปภาวติ;
วคฺคุสฺสโรติ กตฺวาน, กรสฺสุ รุจิเร ปิยํฯ

๒๘. “มา นํ รูเปน ปาเมสิ, อาโรเหน ปภาวติ;
พินฺทุสฺสโรติ กตฺวาน, กรสฺสุ รุจิเร ปิยํฯ

๒๙. “มา นํ รูเปน ปาเมสิ, อาโรเหน ปภาวติ;
มญฺชุสฺสโรติ กตฺวาน, กรสฺสุ รุจิเร ปิยํฯ

๓๐. “มา นํ รูเปน ปาเมสิ, อาโรเหน ปภาวติ;
มธุสฺสโรติ [มธุรสฺสโรติ (สี.)] กตฺวาน, กรสฺสุ รุจิเร ปิยํฯ

๓๑. “มา นํ รูเปน ปาเมสิ, อาโรเหน ปภาวติ;
สตสิโปฺปติ กตฺวาน, กรสฺสุ รุจิเร ปิยํฯ

๓๒. “มา นํ รูเปน ปาเมสิ, อาโรเหน ปภาวติ;
ขตฺติโยติปิ กตฺวาน [กริตฺวาน (สี.)], กรสฺสุ รุจิเร ปิยํฯ

๓๓. “มา นํ รูเปน ปาเมสิ, อาโรเหน ปภาวติ;
กุสราชาติ กตฺวาน, กรสฺสุ รุจิเร ปิยํ”ฯ

๓๔. “เอเต นาคา อุปตฺถทฺธา, สเพฺพ ติฏฺฐนฺติ วมฺมิตา [วมฺมิกา (สฺยา.)];
ปุรา มทฺทนฺติ ปาการํ, อาเนนฺเตตํ ปภาวตึ”ฯ

๓๕. “สตฺต พิเล [ขเณฺฑ (สี. ปี.)] กริตฺวาน, อหเมตํ ปภาวตึ;
ขตฺติยานํ ปทสฺสามิ, เย มํ หนฺตุํ อิธาคตา”ฯ

๓๖. “อวุฏฺฐหิ ราชปุตฺตี, สามา โกเสยฺยวาสินี;
อสฺสุปุเณฺณหิ เนเตฺตหิ, ทาสีคณปุรกฺขตา”ฯ

๓๗. “ตํ นูน กกฺกูปนิเสวิตํ มุขํ, อาทาสทนฺตาถรุปจฺจเวกฺขิตํ;
สุภํ สุเนตฺตํ วิรชํ อนงฺคณํ, ฉุฑฺฑํ วเน ฐสฺสติ ขตฺติเยหิฯ

๓๘. “เต นูน เม อสิเต เวลฺลิตเคฺค, เกเส มุทู จนฺทนสารลิเตฺต;
สมากุเล สีวถิกาย มเชฺฌ, ปาเทหิ คิชฺฌา ปริกฑฺฒิสฺสนฺติ [ปริกฑฺฒยนฺติ (สี. สฺยา. ปี.)]ฯ

๓๙. “ตา นูน เม ตมฺพนขา สุโลมา, พาหา มุทู จนฺทนสารลิตฺตา;
ฉินฺนา วเน อุชฺฌิตา ขตฺติเยหิ, คยฺห ธโงฺก [วโก (ปี.)] คจฺฉติ เยน กามํฯ

๔๐. “เต นูน ตาลูปนิเภ อลเมฺพ, นิเสวิเต กาสิกจนฺทเนน;
ถเนสุ เม ลมฺพิสฺสติ [ลมฺพหีติ (ปี.)] สิงฺคาโล [สิคาโล (สี. สฺยา. ปี.)], มาตูว ปุโตฺต ตรุโณ ตนูโชฯ

๔๑. “ตํ นูน โสณึ ปุถุลํ สุโกฏฺฏิตํ, นิเสวิตํ กญฺจนเมขลาหิ;
ฉินฺนํ วเน ขตฺติเยหี อวตฺถํ, สิงฺคาลสงฺฆา ปริกฑฺฒิสฺสนฺติ [คยฺหา วโก คจฺฉติ เยน กามํ (ปี.)]ฯ

๔๒. “โสณา ธงฺกา [วกา (ปี.)] สิงฺคาลา จ, เย จเญฺญ สนฺติ ทาฐิโน;
อชรา นูน เหสฺสนฺติ, ภกฺขยิตฺวา ปภาวตึฯ

๔๓. “สเจ มํสานิ หริํสุ, ขตฺติยา ทูรคามิโน;
อฏฺฐีนิ อมฺม ยาจิตฺวา, อนุปเถ ทหาถ นํฯ

๔๔. “เขตฺตานิ อมฺม กาเรตฺวา, กณิกาเรตฺถ โรปย [โรปเย (ก.)];
ยทา เต ปุปฺผิตา อสฺสุ, เหมนฺตานํ หิมจฺจเย;

สเรยฺยาถ มมํ [มม (ปี.)] อมฺม, เอวํวณฺณา ปภาวตี''ฯ

๔๕. ''ตสฺสา มาตา อุทฏฺฐาสิ, ขตฺติยา เทววณฺณินี;
ทิสฺวา อสิญฺจ สูนญฺจ, รโญฺญ มทฺทสฺสเนฺตปุเร''ฯ

๔๖. ''อิมินา นูน อสินา, สุสญฺญํ ตนุมชฺฌิมํ;
ธีตรํ มทฺท [มม (สี.), มโทฺท (ปี.)] หนฺตฺวาน, ขตฺติยานํ ปทสฺสสิ'' [ปทสฺสติ (ปี. ก.)]ฯ

๔๗.''น เม อกาสิ วจนํ, อตฺถกามาย ปุตฺติเก;
สาชฺช โลหิตสญฺฉนฺนา, คจฺฉสิ [คญฺฉิสิ (สี. ปี.)] ยมสาธนํฯ

๔๘. ''เอวมาปชฺชตี โปโส, ปาปิยญฺจ นิคจฺฉติ;
โย เว หิตานํ วจนํ, น กโรติ [น กรํ (สี.)] อตฺถทสฺสินํฯ

๔๙. ''สเจ จ อชฺช [ตฺวํ อมฺม (สี.)] ธาเรสิ [วาเรสิ (ปี.)], กุมารํ จารุทสฺสนํ;
กุเสน ชาตํ ขตฺติยํ, สุวณฺณมณิเมขลํ;
ปูชิตํ [ปูชิตา (ปี.)] ญาติสงฺฆหิ, น คจฺฉสิ [คญฺฉิสิ (สี. ปี.)] ยมกฺขยํฯ

๕๐. ''ยตฺถสฺสุ เภรี นทติ, กุญฺชโร จ นิกูชติ [นิกุญฺชติ (ปี.)];
ขตฺติยานํ กุเล ภเทฺท, กึ นุ สุขตรํ ตโตฯ

๕๑. ''อโสฺส จ สิสติ [อโสฺส หสิสติ (สี.), อโสฺส หสิยติ (สฺยา.), อโสฺส จ สึสติ (ปี.)] ทฺวาเร, กุมาโร อุปโรทติ;
ขตฺติยานํ กุเล ภเทฺท, กึ นุ สุขตรํ ตโตฯ

๕๒. ''มยูรโกญฺจาภิรุเท, โกกิลาภินิกูชิเต;
ขตฺติยานํ กุเล ภเทฺท, กึ นุ สุขตรํ ตโต''ฯ

๕๓. ''กหํ นุ โส สตฺตุมทฺทโน, ปรรฏฺฐปฺปมทฺทโน;
กุโส โสฬารปญฺญาโณ, โย โน ทุกฺขา ปโมจเย''ฯ

๕๔. ''อิเธว โส สตฺตุมทฺทโน, ปรรฏฺฐปฺปมทฺทโน;
กุโส โสฬารปญฺญาโณ, โย เต สเพฺพ วธิสฺสติ'' [โย โน ทุกฺขา ปโมจเย (สี.), โส โน สเพฺพ วธิสฺสติ (ปี.)]ฯ

๕๕. ''อุมฺมตฺติกา นุ ภณสิ, อนฺธพาลา ปภาสสิ [อาทุ พาลาว ภาสสิ (สี. ปี.)];
กุโส เจ อาคโต อสฺส, กึ น [กินฺนุ (สฺยา. ก.)] ชาเนมุ ตํ มยํ''ฯ

๕๖. ''เอโส อาฬาริโก โปโส, กุมารีปุรมนฺตเร;
ทฬฺหํ กตฺวาน สํเวลฺลึ, กุมฺภึ โธวติ โอณโต''ฯ

๕๗.''เวณี ตฺวมสิ จณฺฑาลี, อทูสิ กุลคนฺธินี;
กถํ มทฺทกุเล ชาตา, ทาสํ กยิราสิ กามุกํ''ฯ

๕๘. ''นมฺหิ เวณี น จณฺฑาลี, น จมฺหิ กุลคนฺธินี;
โอกฺกากปุโตฺต ภทฺทเนฺต, ตฺวํ นุ ทาโสติ มญฺญสิ''ฯ

๕๙. “โย พฺราหฺมณสหสฺสานิ, สทา โภเชติ วีสตึ;
โอกฺกากปฺโตฺต ภทฺทเนฺต, ตฺวํ นุ ทาโสติ มญฺญสิ”ฯ

๖๐. “ยสฺส นาคสหสฺสานิ, สทา โยเชนฺติ วีสตึ;
โอกฺกากปฺโตฺต ภทฺทเนฺต, ตฺวํ นุ ทาโสติ มญฺญสิฯ

๖๑. “ยสฺส อสฺสสหสฺสานิ, สทา โยเชนฺติ วีสตึ;
โอกฺกากปฺโตฺต ภทฺทเนฺต, ตฺวํ นุ ทาโสติ มญฺญสิฯ

๖๒. “ยสฺส รถสหสฺสานิ, สทา โยเชนฺติ วีสตึ;
โอกฺกากปฺโตฺต ภทฺทเนฺต, ตฺวํ นุ ทาโสติ มญฺญสิฯ

[( ) อยํ คาถา สี. ปี. โปตฺถเกสุเยว ทิสฺสติ] (“ยสฺส อุสภสหสฺสานิ, สทา โยเชนฺติ วีสตึ;
โอกฺกากปฺโตฺต ภทฺทเนฺต, ตฺวํ นุ ทาโสติ มญฺญสิ) [( ) อยํ คาถา สี. ปี. โปตฺถเกสุ เยว ทิสฺสติ]ฯ

๖๓. “ยสฺส เธนุสหสฺสานิ, สทา ทุหนฺติ วีสตึ [ทุยฺหนฺติ วีสติ (สี. ปี.)];
โอกฺกากปฺโตฺต ภทฺทเนฺต, ตฺวํ นุ ทาโสติ มญฺญสิ”ฯ

๖๔. “ตคฺฆ เต ทุกฺกฏํ พาเล, ยํ ขตฺติยํ มหพฺพลํ;
นาคํ มณฺฑูกวเณฺณน, น นํ [น ตํ (สี. ปี.)] อกฺขาสิธาคตํ” [อกฺขาสิ อาคตํ (สี.)]ฯ

๖๕. “อปราธํ มหาราช, ตฺวํ โน ขม รเถสภ;
ยํ ตํ อญฺญาตเวเสน, นาญฺญาสิมฺหา อิธาคตํ”ฯ

๖๖. “มาทิสสฺส น ตํ ฉนฺนํ, โยหํ อาฬาริโก ภเว;
ตฺวเญฺญว เม ปสีทสฺสุ, นตฺถิ เต เทว ทุกฺกฏํ”ฯ

๖๗. “คจฺฉ พาเล ขมาเปหิ, กุสราชํ มหพฺพลํ;
ขมาปิโต กุโส ราชา [กุสราชา (สพฺพตฺถ)], โส เต ทสฺสติ ชีวิตํ”ฯ

๖๘. “ปิตุสฺส วจนํ สุตฺวา, เทววณฺณี ปภาวตี;
สิรสา อคฺคหี ปาเท, กุสราชํ มหพฺพลํ”ฯ

๖๙. “ยามา รโตฺย อติกฺกนฺตา, ตามา เทว ตยา วินา;
วเนฺท เต สิรสา ปาเท, มา เม กุชฺฌํ รเถสภฯ

๗๐. “สพฺพํ [สจฺจํ (สี. สฺยา. ปี.)] เต ปฏิชานามิ, มหาราช สุโณหิ เม;
น จาปิ อปฺปิยํ ตุยฺหํ, กเรยฺยามิ อหํ ปุนฯ

๗๑. “เอวํ เจ ยาจมานาย, วจนํ เม น กาหสิ;
อิทานิ มํ ตาโต หนฺตฺวา, ขตฺติยานํ ปทสฺสติ”ฯ

๗๒. “เอวํ เต ยาจมานาย, กึ น กาหามิ เต วโจ;
วิกฺโทฺธ ตฺยสฺมิ กลฺยาณิ, มา ตฺวํ ภายิ ปภาวติฯ

๗๓. ‘‘สพฺพํ เต ปฏิชานามิ, ราชปุตฺติ สุโณหิ เม;
น จาปิ อปฺปิยํ ตุยฺหํ, กเรยฺยามิ อหํ ปุน฿

๗๔. ‘‘ตว กามา หิ สุโสฺสณิ, ปหุ [พหุ (สฺยา.), พหู (ปี.), พหุํ (ก.)] ทุกฺขํ ติติกฺขิสํ [ติติกฺขิสฺสํ (สี. ปี.)];
พหุํ มทฺทกุลํ หนฺตฺวา, นยิตุํ ตํ ปภาวติ’’฿

๗๕. ‘‘โยชยนฺตุ รเถ อเสฺส, นานาจิตฺเต สมาหิเต;
อถ ทกฺขถ เม เวคํ, วิธมนฺตสฺส [วิธเมนฺตสฺส (สพฺพตฺถ)] สตฺตโว’’฿

๗๖. ‘‘ตญฺจ ตตฺถ อุทิกฺขึสุ, รโญฺญ มทฺทสฺสเนฺตปุเร;
วิชมฺภมานํ สีหํว, โผเฏนฺตํ ทิคุณํ ภุชํ฿

๗๗. ‘‘หตฺถิกฺขนฺธญฺจ อารุยฺห, อาโรเปตฺวา ปภาวตึ;
สงฺคามํ โอตริตฺวาน, สีหนาทํ นที กุโส฿

๗๘. ‘‘ตสฺส ตํ นทโต สุตฺวา, สีหเสฺสวิตเร มิคา;
ขตฺติยา วิปลายึสุ, กุสสทฺทภยฏฺฏิตา [กุสสทฺทภยฏฺฐิตา (ปี.)]฿

๗๙. ‘‘หตฺถาโรหา อนีกฏฺฐา, รถิกา ปตฺติการกา;
อญฺญมญฺญสฺส ฉินฺทนฺติ, กุสสทฺทภยฏฺฏิตา฿

๘๐. ‘‘ตสฺมึ สงฺคามสีสสฺมึ, ปสฺสิตฺวา หฏฺฐ [ตุฏฺฐ (สี.)] มานโส;
กุสสฺส รโญฺญ เทวิโนฺท, อทา เวโรจนํ มณึ฿

๘๑. ‘‘โส ตํ วิชิตฺวา สงฺคามํ, ลทฺธา เวโรจนํ มณึ;
หตฺถิกฺขนฺธคโต ราชา, ปาเวกฺขิ นครํ ปุรํ฿

๘๒. ‘‘ชีวคฺคาหํ [ชีวคาหํ (สี. ปี.)] คเหตฺวาน, พนฺธิตฺวา สตฺต ขตฺติเย;
สสุรสฺสุปนาเมสิ, อิเม เต เทว สตฺตโว฿

๘๓. ‘‘สเพฺพว เต วสํ คตา, อมิตฺตา วิหตา ตว;
กามํ กโรหิ เต ตยา, มุญฺจ วา เต หนสฺสุ วา’’฿

๘๔. ‘‘ตุเยฺหว สตฺตโว เอเต, น หิ เต มยฺห สตฺตโว;
ตฺวเญฺญว โน มหาราช, มุญฺจ วา เต หนสฺสุ วา’’฿

๘๕. ‘‘อิมา เต ธีตโร สตฺต, เทวกญฺญูปมา สุภา;
ททาหิ เนสํ เอเกกํ, โหนฺตุ ชามาตโร ตว’’฿

๘๖. ‘‘อมฺหากเญฺจว ตาสญฺจ, ตฺวํ โน สเพฺพสมิสฺสโร;
ตฺวเญฺญว โน มหาราช, เทหิ เนสํ ยทิจฺฉสิ’’฿

๘๗. ‘‘เอกเมกสฺส เอเกกํ, อทา สีหสฺสโร กุโส;
ขตฺติยานํ ตทา เตสํ, รโญฺญ มทฺทสฺส ธีตโร฿

๘๘. ‘‘ปีณิตา เตน ลาเภน, ตุฏฺฐา สีหสฺสเร กุเส;

สกรฏฺฐานิ ปายึสุ, ขตฺติยา สตฺต ตาวเทฯ

๘๙. “ปภาวติญฺจ อาทาย, มณึ เวโรจนํ สุภํ [ตทา (ปี.)];
กุสาวตึ กุโส ราชา, อคมาสิ มหพฺพโลฯ

๙๐. “ตฺยสฺสุ เอกรเถ ยนฺตา, ปวิสนฺตา กุสาวตึ;
สมานา วณฺณรูเปน, นาญฺญมญฺญาติโรจิสุํ [นาญฺญมญฺญมติโรจยุํ (สี.)]ฯ

๙๑. “มาตา ปุตฺเตน สงฺคจฺฉิ [สงฺคญฺฉิ (สี. สฺยา. ปี.)], อุภโย จ ชยมฺปตี;
สมคฺคา เต ตทา อาสุํ, ผีตํ ธรณิมาวสุ’’นฺติฯ

กุสชาตกํ ปฐมํฯ

๕๓๒. โสณนนฺทชาตกํ (๒)

๙๒. “เทวตา นุสิ คนฺธพฺพ, อทุ [อาทุ (สี. สฺยา.)] สกฺโก ปุรินฺทโท;
มนุสฺสภูโต อิทฺธิมา, กถํ ชาเนมุ ตํ มยํ’’ฯ

๙๓. “นาปิ เทโว น คนฺธพฺพ, นาปิ สกฺโก ปุรินฺทโท;
มนุสฺสภูโต อิทฺธิมา, เอวํ ชานาหิ ภารธ’’ [ภารภ (ก.)]ฯ

๙๔. “กตรูปมิทํ โภโต [โภโต (สี. ปี.)], เวยฺยาวจฺจํ อนปฺปกํ;
เทวมฺหิ วสฺสมานมฺหิ, อโนวสฺสํ ภวํ อกาฯ

๙๕. “ตโต วาตาตเป โฆเร, สีตจฺฉายํ ภวํ อกา;
ตโต อมิตฺตมชฺฌสุ [อมิตฺตมชฺฌ จ (สี.)], สรตาณํ ภวํ อกาฯ

๙๖. “ตโต ผีตานิ รฏฺฐานิ, วสิโน เต ภวํ อกา;
ตโต เอกสตํ ขตฺเย, อนุยนฺต [อนุยุตฺต (ปี.)] ภวํ อกาฯ

๙๗. “ปตีตาสฺสุ มยํ โภโต, วท ตํ [วร ตํ (สี. สฺยา. ปี.)] ภญฺช [ภญฺญ (สี. ปี.), ภุญฺช (สฺยา. ก.)] มิจฺฉสิ;
หตฺถิยานํ อสฺสรถํ, นาริโย จ อลงฺกตา;
นิเวสนานิ รมฺมานิ, มยํ โภโต ททามเสฯ

๙๘. “อถ วงฺเค [อถ วา สเงฺค (สี. ปี.)] วา มคเธ, มยํ โภโต ททามเส;
อถ วา อสฺสกาวนฺตี [อสฺสกาวนฺตึ (สี. สฺยา. ปี.)], สุมนา ทมฺม เต มยํฯ

๙๙. “อุปฑฺฒํ วาปิ รชฺชสฺส, มยํ โภโต ททามเส;
สเจ เต อโตฺถ รเชฺชน, อนุสาส ยทิจฺฉสิ’’ฯ

๑๐๐. “น เม อโตฺถปิ รเชฺชน, นคเรน ธเนน วา;
อโถปิ ชนปเทน, อโตฺถ มยฺหํ น วิชฺชติฯ

๑๐๑. “โภโตว รเฏฺฐ วิชิเต, อรเญฺญ อตฺถิ อสฺสโม;
ปิตา มยฺหํ ชเนตฺตี จ, อุโภ สมฺมนฺติ อสฺสเมฯ

๑๐๒. “เตสาหํ [เตสฺวหํ (ก.)] ปุพฺพาจริเยสุ, ปุญฺญํ น ลภามิ กาตเว;

ภวนฺตํ อชฺฌาวรํ กตฺวา, โสณํ [โสนํ (ปี.)] ยาเจมุ สํวรํ’’ฯ

๑๐๓. ‘‘กโรมิ เต ตํ วจนํ, ยํ มํ ภณสิ พฺราหฺมณ;
เอตญฺจ โข โน อกฺขาหิ, กีวโนฺต โหนฺตุ ยาจกา’’ฯ

๑๐๔. ‘‘ปโรสตํ ชานปทา, มหาสาลา จ พฺราหฺมณา;
อิเม จ ขตฺติยา สเพฺพ, อภิชาตา ยสสฺสิโน;
ภวญฺจ ราชา มโนโช, อลํ เหสฺสนฺติ ยาจกา’’ฯ

๑๐๕. ‘‘หตฺถี อเสฺส จ โยเชนฺตุ, รถํ สนฺนยฺห สารถิ [นํ รถิ (ปี.)];
อาพนฺธนานิ คณฺหาถ, ปาทาสุสฺสารยทฺธเช [ปาเทสุสฺสารยํ ธเช (สี.), ปาทาสุสฺสารยํ ธเช (ปี.)];
อสฺสมํ ตํ คมิสฺสามิ, ยตฺถ สมฺมติ โกสิโย’’ฯ

๑๐๖. ‘‘ตโต จ ราชา ปายาสิ, เสนาย จตุรงฺคินี;
อคมา อสฺสมํ รมฺมํ, ยตฺถ สมฺมติ โกสิโย’’ฯ

๑๐๗. ‘‘กสฺส กาทมฺพโย [กสฺส กาทมฺพมโย (ก.)] กาโช, เวหาสํ จตุรงฺคุลํ;
อํสํ อสมฺผุสํ เอติ, อุทหาราย [อุทหารสฺส (สี. สฺยา. ปี.)] คจฺฉโต’’ฯ

๑๐๘. ‘‘อหํ โสโณ มหาราช, ตาปโส สหิตพฺพโต [สหิตํ วโต (ปี.)];
ภรามิ มาตาปิตโร, รตฺตินฺทิวมตนฺทิโตฯ

๑๐๙. ‘‘วเน ผลญฺจ มูลญฺจ, อาหริตฺวา ทิสมฺปติ;
โปเสมิ มาตาปิตโร, ปุเพฺพ กตมนุสฺสรํ’’ฯ

๑๑๐. ‘‘อิจฺฉาม อสฺสมํ คนฺตุํ, ยตฺถ สมฺมติ โกสิโย;
มคฺคํ โน โสณ อกฺขาหิ, เยน คเจฺฉมุ [คจฺฉาม (สี.)] อสฺสมํ’’ฯ

๑๑๑. ‘‘อยํ เอกปที ราช, เยเนตํ [เยน ตํ (ก.)] เมฆสนฺนิภํ;
โกวิฬาเรหิ สญฺฉนฺนํ, เอตฺถ สมฺมติ โกสิโย’’ฯ

๑๑๒. ‘‘อิทํ วตฺวาน ปกฺกามิ, ตรมาโน มหาอิสิ;
เวหาเส อนฺตลิกฺขสฺมิํ, อนุสาสิตฺวาน ขตฺติเยฯ

๑๑๓. ‘‘อสฺสมํ ปริมชฺชิตฺวา, ปญฺญเปตฺวาน [ปญฺญเปตฺวาน (สี. สฺยา.)] อาสนํ;
ปณฺณสาลํ ปวิสิตฺวา, ปิตรํ ปฏิโพธยิฯ

๑๑๔. ‘‘อิเม อายนฺติ ราชาโน, อภิชาตา ยสสฺสิโน;
อสฺสมา นิกฺขมิตฺวาน, นิสีท ตฺวํ [นิสีทาหิ (สี.)] มหาอิเสฯ

๑๑๕. ‘‘ตสฺส ตํ วจนํ สุตฺวา, ตรมาโน มหาอิสิ;
อสฺสมา นิกฺขมิตฺวาน, สทฺวารมฺหิ อุปาวิสิ’’ฯ

๑๑๖. ‘‘ตญฺจ ทิสฺวาน อายนฺตํ, ชลนฺตํริว เตชสา;
ขตฺยสงฺฆปริพฺยูฬฺหํ, โกสิโย เอตทพฺรวิฯ

๑๑๗.“กสฺส เภรี มุทิงฺคา จ [มุติงฺคา จ (ปี.)], สงฺขา ปณวทินฺทิมา [เทณฺฑิมา (สี. ปี.)];
ปุรโต ปฏิปนฺนานิ, หาสยนฺตา รเถสภํฯ

๑๑๘.“กสฺส กญฺจนปเฏฺฐน, ปุถุนา วิชฺชุวณฺณินา;
ยุวา กลาปสนฺนโทฺธ, โก เอติ สิริยา ชลํฯ

๑๑๙.“อุกฺกามุขปหฏฺฐํว, ขทิรงฺคารสนฺนิภํ;
มุขญฺจ รุจิรา ภาติ, โก เอติ สิริยา ชลํฯ

๑๒๐.“กสฺส ปคฺคหิตํ ฉตฺตํ, สสลากํ มโนรมํ;
อาทิจฺจรํสาวรณํ, โก เอติ สิริยา ชลํฯ

๑๒๑.“กสฺส องฺคํ ปริคฺคยฺห, วาฬพีชนิมุตฺตมํ;
จรนฺติ วรปุญฺญสฺส [วรปญฺญสฺส (สี. ปี.)], หตฺถิกฺขเนฺธน อายโตฯ

๑๒๒.“กสฺส เสตานิ ฉตฺตานิ, อาชานียา จ วมฺมิตา;
สมนฺตา ปริกิเรนฺติ [ปริกิรนฺติ (สี. สฺยา. ปี.)], โก เอติ สิริยา ชลํฯ

๑๒๓.“กสฺส เอกสตํ ขตฺยา, อนุยนฺตา [อนุยุตฺตา (ปี.)] ยสสฺสิโน;
สมนฺตานุปริยนฺติ, โก เอติ สิริยา ชลํฯ

๑๒๔.“หตฺถิ อสฺสรถ ปตฺติ [หตฺถี อสฺสา รถา ปตฺตี (สี.)], เสนา จ จตุรงฺคินี;
สมนฺตานุปริยนฺติ [สมนฺตา อนุปริยาติ (ปี.)], โก เอติ สิริยา ชลํฯ

๑๒๕.“กเสฺสสา มหตี เสนา, ปิฏฺฐิโต อนุวตฺตติ;
อโกฺขภณี [อกฺขาภนี (สี.), อโกฺขภินี (สฺยา.)] อปริยนฺตา, สาครเสฺสว อูมิโย”ฯ

๑๒๖.“ราชาภิราชา [ราชาธิราชา (ก.)] มโนโช, อิโนฺทว ชยตํ ปติ;
นนฺทสฺสชฺฌาวรํ เอติ, อสฺสมํ พฺรหฺมจารินํฯ

๑๒๗.“ตเสฺสสา มหตี เสนา, ปิฏฺฐิโต อนุวตฺตติ;
อโกฺขภณี อปริยนฺตา, สาครเสฺสว อูมิโย”ฯ

๑๒๘.“อนุลิตฺตา จนฺทเนน, กาสิกุตฺตมธาริโน [กาสิกวตฺถธาริโน (ปี.)];
สเพฺพ ปญฺชลิกา หุตฺวา, อิสีนํ อชฺฌุปาคมุํ”ฯ

๑๒๙.“กจฺจิ นุ โภโต กุสลํ, กจฺจิ โภโต อนามยํ;
กจฺจิ อุเญฺฉน ยาเปถ, กจฺจิ มูลผลา พหูฯ

๑๓๐.“กจฺจิ ฑํสา มกสา จ, อปฺปเมว สรีสปา [สิรึสปา (สี. สฺยา. ปี.)];
วเน วาฬมิคากิเณฺณ, กจฺจิ หึสา น วิชฺชติ”ฯ

๑๓๑.“กุสลเญฺจว โน ราช, อโถ ราช อนามยํ;
อโถ อุเญฺฉน ยาเปม, อโถ มูลผลา พหูฯ

๑๓๒.“อโถ ฑํสา มกสา จ [ฑํสา จ มกสา (สี.), ฑํสา จ มกสา จ (ปี.)], อปฺปเมว สรีสปา
[สิรึสปา (สี. สฺยา. ปี.)];

วเน วาฬมิคากิเณฺณ, หึสา มยฺหํ [อ มฺหํ (สี. ปี.)] น วิชฺชติฯ

๑๓๓. ‘‘พหูนิ วสฺสปูคานิ, อสฺสเม สมฺมตํ [วสโต (สี.)] อิธ;
นาภิชานามิ อุปฺปนฺนํ, อาพาธํ อมโนรมํฯ

๑๓๔. ‘‘สฺวาคตํ เต มหาราช, อโถ เต อทุราคตํ;
อิสฺสโรสิ อนุปฺปโตฺต, ยํ อิธตฺถิ ปเวทยฯ

๑๓๕. ‘‘ตินฺทุกานิ ปิยาลานิ, มธุเก กาสุมาริโย [กาสมาริโย (สี. สฺยา.)];
ผลานิ ขุทฺทกปฺปานิ, ภุญฺช ราช วรํ วรํฯ

๑๓๖. ‘‘อิทมฺปิ ปานียํ สีตํ, อาภตํ คิริคพฺภรา;
ตโต ปิว มหาราช, สเจ ตฺวํ อภิกงฺขสิ’’ฯ

๑๓๗. ‘‘ปฏิคฺคหิตํ ยํ ทินฺนํ, สพฺพสฺส อคฺฆิยํ กตํ;
นนฺทสฺสาปิ นิสาเมถ, วจนํ โส [ยํ (สี.), ยํ โส (ปี.)] ปวกฺขติฯ

๑๓๘. ‘‘อชฺฌาวรมฺหา นนฺทสฺส, โภโต สนฺติกมาคตา;
สุณาตุ [สุณาตุ เม (สี. สฺยา.)] ภวํ วจนํ, นนฺทสฺส ปริสาย จ’’ฯ

๑๓๙. ‘‘ปโรสตํ ชานปทา [ชนปทา (ปี.)], มหาสาลา จ พฺราหฺมณา;
อิเม จ ขตฺติยา สเพฺพ, อภิชาตา ยสสฺสิโน;
ภวญฺจ ราชา มโนโช, อนุมญฺญนฺตุ เม วโจฯ

๑๔๐. ‘‘เย จ สนฺติ [เย วสนฺติ (สี.), เย หิ สนฺติ (ปี.)] สมีตาโร, ยกฺขานิ อิธ มสฺสเม;
อรเญฺญ ภูตภพฺยานิ, สุณนฺตุ วจนํ มมฯ

๑๔๑. ‘‘นโม กตฺวาน ภูตานํ, อิสึ วกฺขามิ สุพฺพตํ;
โส ตฺยาหํ ทกฺขิณา พาหุ, ตว โกสิย สมฺมโตฯ

๑๔๒. ‘‘ปิตรํ เม ชเนตฺติญฺจ, ภตฺตุกามสฺส เม สโต;
วีร ปุญฺญมิทํ ฐานํ, มา มํ โกสิย วารยฯ

๑๔๓. ‘‘สพฺภิ เหตํ อุปญฺญาตํ, มเมตํ อุปนิสฺสช;
อุฏฺฐานปาริจริยาย, ทีฆรตฺตํ ตยา กตํ;
มาตาปิตูสุ ปุญฺญานิ, มม โลกทโท ภวฯ

๑๔๔. ‘‘ตเถว สนฺติ มนุชา, ธเมฺม ธมฺมปทํ วิทู;
มโคฺค สคฺคสฺส โลกสฺส, ยถา ชานาสิ ตฺวํ อิเสฯ

๑๔๕. ‘‘อุฏฺฐานปาริจริยาย, มาตาปิตุสุขาวหํ;
ตํ มํ ปุญฺญา นิวาเรติ, อริยมคฺคาวโร นโร’’ฯ

๑๔๖. ‘‘สุณนฺตุ โภโนฺต วจนํ, ภาตุรชฺฌาวรา มม;
กุลวํสํ มหาราช, โปราณํ ปริหาปยํ;
อธมฺมจารี เชฏฺฐสฺสุ [โย เชโฏฺฐ (สี.)], นิรยํ โสปปชฺชติ [โส อุปปชฺชติ (สี. สฺยา. ปี.)]ฯ

๑๔๗. เย จ ธมฺมสฺส กุสลา, โปราณสฺส ทิสมฺปติ;
จาริเตฺตน จ สมฺปนฺนา, น เต คจฺฉนฺติ ทุคฺคตึฯ

๑๔๘. ‘‘มาตาปิตา จ ภาตา จ, ภคินี ญาติพนฺธวา;
สเพฺพ เชฏฺฐสฺส เต ภารา, เอวํ ชานาหิ ภารธ [ภารถ (สฺยา.)]ฯ

๑๔๙. ‘‘อาทิยิตฺวา ครุํ ภารํ, นาวิโก วิย อุสฺสเห;
ธมฺมญฺจ นปฺปมชฺชามิ, เชโฏฺฐ จสฺมิ รเถสภ’’ฯ

๑๕๐. ‘‘อธิคมา [อธิคตมฺหา (สี.), อธิคมฺหา (สฺยา.), อธิคตมฺห (ปี.)] ตเม ญาณํ, ชาลํว ชาตเวทโต;
เอวเมว โน ภวํ ธมฺมํ, โกสิโย ปวิทํสยิฯ

๑๕๑. ‘‘ยถา อุทยมาทิโจฺจ, วาสุเทโว ปภงฺกโร;
ปาณีนํ ปวิทํเสติ, รูปํ กลฺยาณปาปกํ;
เอวเมว โน ภวํ ธมฺมํ, โกสิโย ปวิทํสยิ’’ฯ

๑๕๒. ‘‘เอวํ เม ยาจมานสฺส, อญฺชลึ นาวพุชฺฌถ;
ตว ปทฺธจโร [ตว ปฏฺฐจโร (สฺยา.), ตว พทฺธญฺจโร (ปี.), ตวุปฏฺฐจโร (ก.)] เหสฺสํ, วุฏฺฐิโต ปริจารโก’’ฯ

๑๕๓. ‘‘อทฺธา นนฺท วิชานาสิ [ปชานาสิ (สี.)], สทฺธมฺมํ สพฺภิ เทสิตํ;
อริโย อริยสมาจาโร, พาฬฺหํ ตฺวํ มม รุจฺจสิฯ

๑๕๔. ‘‘ภวนฺตํ วทามิ โภติญฺจ, สุณาถ วจนํ มม;
นายํ ภาโร ภารมโต [ภารมโตฺต (สี. สฺยา.)], อหุ มยฺหํ กุทาจนํฯ

๑๕๕. ‘‘ตํ มํ อุปฏฺฐิตํ สนฺตํ, มาตาปิตุสุขาวหํ;
นโนฺท อชฺฌาวรํ กตฺวา, อุปฏฺฐานาย ยาจติฯ

๑๕๖. ‘‘โย เว อิจฺฉติ กาเมน, สนฺตานํ พฺรหฺมจารินํ;
นนฺทํ โว วรถ เอโก [นนฺทํ วทถ เอเก (ปี.)], กํ นโนฺท อุปติฏฺฐตุ’’ฯ

๑๕๗. ‘‘ตยา ตาต อนุญฺญาตา, โสณ ตํ นิสฺสิตา มยํ;
อุปฆาตุํ [อุปฆายิตุํ (สี.)] ลเภ นนฺทํ, มุทฺธนิ พฺรหฺมจารินํ’’ฯ

๑๕๘. ‘‘อสฺสตฺถเสฺสว ตรุณํ, ปวาฬํ มาลุเตริตํ;
จิรสฺสํ นนฺทํ ทิสฺวาน, หทยํ เม ปเวธติฯ

๑๕๙. ‘‘ยทา สุตฺตาปิ สุปิเน [สุปฺปเนฺต (สฺยา. ปี.)], นนฺทํ ปสฺสามิ อาคตํ;
อุทคฺคา สุมนา โหมิ, นโนฺท โน อาคโต อยํฯ

๑๖๐. ‘‘ยทา จ ปฏิพุชฺฌิตฺวา, นนฺทํ ปสฺสามิ นาคตํ;
ภิโยฺย อาวิสตี โสโก, โทมนสฺสญฺจนปฺปกํฯ

๑๖๑. ‘‘สาหํ อชฺช จิรสฺสมฺปิ, นนฺทํ ปสฺสามิ อาคตํ;
ภตฺตุจฺจ [ภตฺตุญฺจ (ก.)] มยฺหญฺจ ปิโย, นโนฺท โน ปาวิสี ฆรํฯ

๑๖๒."ปิตุปิ นโนฺท สุปฺปิโย, ยํ นโนฺท นปฺปวเส [ปาวิสี (ปี.)] ฆรา [ฆรํ (สฺยา. ปี. ก.)];
ลภตู ตาต นโนฺท ตํ, มํ นโนฺท อุปติฏฺฐตุ"ฯ

๑๖๓."อนุกมฺปิกา ปติฏฺฐา จ, ปุเพฺพ รสทที จ โน;
มโคฺค สคฺคสฺส โลกสฺส, มาตา ตํ วรเต อิเสฯ

๑๖๔."ปุเพฺพ รสทที โคตฺตี, มาตา ปุญฺญูปสํหิตา;
มโคฺค สคฺคสฺส โลกสฺส, มาตา ตํ วรเต อิเส"ฯ

๑๖๕."อากงฺขมานา ปุตฺตผลํ, เทวตาย นมสฺสติ;
นกฺขตฺตานิ จ ปุจฺฉติ, อุตุสํวจฺฉรานิ จฯ

๑๖๖."ตสฺสา อุตุมฺหิ นฺหาตาย [อุตุสินาตาย (ปี.)], โหติ คพฺภสฺส โวกฺกโม [คพฺภสฺส’วกฺกโม (สี. สฺยา. ปี.)];
เตน โทหฬินี โหติ, สุหทา เตน วุจฺจติฯ

๑๖๗."สํวจฺฉรํ วา อูนํ วา, ปริหริตฺวา วิชายติ;
เตน สา ชนยนฺตีติ, ชเนตฺติ [ชเนตฺตี (สี. สฺยา. ปี.)] เตน วุจฺจติฯ

๑๖๘."ถนขีเรน [ถนกฺขีเรน (สี.)] คีเตน, องฺคปาวุรเณน [องฺคปาปุรเณน (ปี.)] จ;
โรทนฺตํ ปุตฺตํ [เอว (ปี.)] โตเสติ, โตเสนฺตี เตน วุจฺจติฯ

๑๖๙."ตโต วาตาตเป โฆเร, มมํ กตฺวา อุทิกฺขติ;
ทารกํ อปฺปชานนฺตํ, โปเสนฺตี เตน วุจฺจติฯ

๑๗๐."ยญฺจ มาตุธนํ โหติ, ยญฺจ โหติ ปิตุทฺธนํ;
อุภยเมฺปตสฺส โคเปติ, อปิ ปุตฺตสฺส โน สิยาฯ

๑๗๑."เอวํ ปุตฺต อทุํ ปุตฺต, อิติ มาตา วิหญฺญติ;
ปมตฺตํ ปรทาเรสุ, นิสีเถ ปตฺตโยพฺพเน;
สายํ ปุตฺตํ อนายนฺตํ, อิติ มาตา วิหญฺญติฯ

๑๗๒."เอวํ กิจฺฉา ภโต โปโส, มาตุ อปริจารโก;
มาตริ มิจฺฉา จริตฺวาน, นิรยํ โสปปชฺชติฯ

๑๗๓."เอวํ กิจฺฉา ภโต โปโส, ปิตุ อปริจารโก;
ปิตริ มิจฺฉา จริตฺวาน, นิรยํ โสปปชฺชติฯ

๑๗๔.ธนาปิ ธนกามานํ, นสฺสติ อิติ เม สุตํ;
มาตรํ อปริจริตฺวาน, กิจฺฉํ วา โส นิคจฺฉติฯ

๑๗๕.ธนาปิ ธนกามานํ, นสฺสติ อิติ เม สุตํ;
ปิตรํ อปริจริตฺวาน, กิจฺฉํ วา โส นิคจฺฉติฯ

๑๗๖."อานโนฺท จ ปโมโท จ, สทา หสิตกีฬิตํ;
มาตรํ ปริจริตฺวาน, ลพฺภเมตํ วิชานโตฯ

๑๗๗. อานโนฺท จ ปโมโท จ, สทา หสิตกีฬิตํ;
ปิตรํ ปริจริตฺวาน, ลพฺภเมตํ วิชานโตฯ

๑๗๘. ทานญฺจ เปยฺยวชฺชญฺจ [ปิยวาจา จ (สี. สฺยา. ก.)], อตฺถจริยา จ ยา อิธ;
สมานตฺตตา [สมานตฺตา (ปี.)] จ ธมฺเมสุ, ตตฺถ ตตฺถ ยถารหํ;
เอเต โข สงฺคหา โลเก, รถสฺสาณีว ยายโตฯ

๑๗๙. เอเต จ สงฺคหา นาสฺสุ, น มาตา ปุตฺตการณา;
ลเภถ มานํ ปูชํ วา [ปูชญฺจ (ปี.)], ปิตา วา ปุตฺตการณาฯ

๑๘๐. ‘‘ยสฺมา จ สงฺคหา [สงฺคเห (ที. นิ. ๓.๒๗๓; อ. นิ. ๔.๓๒) ตทฏฺฐกถาโย โอโลเกตพฺพา] เอเต, สมฺมเปกฺขนฺติ [สมเวกฺขนฺติ (สี. สฺยา. ปี.) อ. นิ. ๔.๓๒] ปณฺฑิตา;
ตสฺมา มหตฺตํ ปปฺโปนฺติ, ปาสํสา จ ภวนฺติ เตฯ

๑๘๑. ‘‘พฺรหฺมาติ [พฺรหฺมา หิ (ปี.)] มาตาปิตโร, ปุพฺพาจริยาติ วุจฺจเร;
อาหุเนยฺยา จ ปุตฺตานํ, ปชาย อนุกมฺปกาฯ

๑๘๒. ‘‘ตสฺมา หิ เน นมเสฺสยฺย, สกฺกเรยฺย จ ปณฺฑิโต;
อนฺเนน อโถ [มโถ (ปี.), อถ (อ. นิ. ๔.๖๓; อิติวุ. ๑๐๖)] ปาเนน, วตฺเถน สยเนน จ;
อุจฺฉาทเนน นฺหาปเนน [นหาปเนน (สี. ปี.)], ปาทานํ โธวเนน จฯ

๑๘๓. ‘‘ตาย นํ ปาริจริยาย [ปริจริยาย (ปี.)], มาตาปิตูสุ ปณฺฑิตา;
อิเธว นํ ปสํสนฺติ, เปจฺจ สเคฺค ปโมทตี’’ติฯ

โสณนนฺทชาตกํ ทุติยํฯ

สตฺตตินิปาตํ นิฏฺฐิตํฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อถ สตฺตติมมฺหิ นิปาตวเร, สภาวนฺตุ กุสาวติราชวโร;
อถ โสณสุนนฺทวโร จ ปุน, อภิวาสิตสตฺตติมมฺหิ สุเตติฯ

๒๑. อสีตินิปาโต

๕๓๓. จูฬหํสชาตกํ (๑)

๑. “สุมุข อนุปจินนฺตา, ปกฺกมนฺติ วิหงฺคมา;
คจฺฉ ตุวมฺปิ มา กงฺขิ, นตฺถิ พเทฺธ [พเนฺธ (สฺยา. ก.)] สหายตา”ฯ

๒. “คเจฺฉ วาหํ น วา คเจฺฉ, น เตน อมโร สิยํ;
สุขิตํ ตํ อุปาสิตฺวา, ทุกฺขิตํ ตํ กถํ ชเหฯ

๓. “มรณํ วา ตยา สทฺธึ, ชีวิตํ วา ตยา วินา;
ตเทว มรณํ เสโยฺย, ยเญฺจ ชีเว ตยา วินาฯ

๔. “เนส ธโมฺม มหาราช, ยํ ตํ เอวํ คตํ ชเห;
ยา คติ ตุยฺหํ สา มยฺหํ, รุจฺจเต วิหคาธิปฯ

๕. “กา นุ ปาเสน พทฺธสฺส [พนฺธสฺส (สฺยา. ก.)], คติ อญฺญา มหานสา;
สา กถํ เจตยานสฺส, มุตฺตสฺส ตว รุจฺจติฯ

๖. “กํ วา ตฺวํ ปสฺสเส อตฺถํ, มม ตุยฺหญฺจ ปกฺขิม;
ญาตีนํ วาวสิฎฺฐานํ, อุภินฺนํ ชีวิตกฺขเยฯ

๗. “ยํ น กญฺจนเทปิญฺฉ [เทปิจฺฉ (สี. ปี.), เทฺวปิจฺฉ (สฺยา.)], อเนฺธน ตมสา คตํ;
ตาทิเส สญฺจชํ ปาณํ, กมตฺถมภิโชตเย”ฯ

๘. “กถํ นุ ปตตํ เสฎฺฐ, ธเมฺม อตฺถํ น พุชฺฌสิ [พุชฺฌเส (สี.)];
ธโมฺม อปจิโต สโนฺต, อตฺถํ ทเสฺสติ ปาณินํฯ

๙. “โสหํ ธมฺมํ อเปกฺขาโน, ธมฺมา จตฺถํ สมุฎฺฐิตํ;
ภตฺติญฺจ ตยิ สมฺปสฺสํ, นาวกงฺขามิ ชีวิตํ”ฯ

๑๐. “อทฺธา เอโส สตํ ธโมฺม, โย มิโตฺต มิตฺตมาปเท;
น จเช ชีวิตสฺสาปิ, เหตุธมฺมมนุสฺสรํฯ

๑๑. “สฺวายํ ธโมฺม จ เต จิโณฺณ, ภตฺติ จ วิทิตา มยิ;
กามํ กรสฺสุ มเยฺหตํ, คเจฺฉวานุมโต มยา”ฯ

๑๒. “อปิ เตฺววํ คเต กาเล, ยํ ขณฺฑํ [พทฺธํ (สี.), พนฺธํ (ปี.)] ญาตินํ มยา;
ตยา ตํ พุทฺธิสมฺปนฺนํ [พุทฺธิสมฺปนฺน (สี. สฺยา. ปี.)], อสฺส ปรมสํวุตํฯ

๑๓. “อิเจฺจวํ [อิเจฺจว (สี. ปี.)] มนฺตยนฺตานํ, อริยานํ อริยวุตฺตินํ;
ปจฺจทิสฺสถ เนสาโท, อาตุรานมิวนฺตโกฯ

๑๔. “เต สตฺตุมภิสญฺจิกฺข, ทีฆรตฺตํ หิตา ทิชา;
ตุณฺหีมาสิตฺถ อุภโย, น สญฺจเลสุมาสนา [น จ สเญฺจสฺ’มาสนา (สี. ปี.)]ฯ

๑๕. “ธตรเฎฺฐ จ ทิสฺวาน, สมุเฑฺฑเนฺต ตโต ตโต;
อภิกฺกมถ เวเคน, ทิชสตฺตุ ทิชาธิเปฯ

๑๖. “โส จ เวเคนภิกฺกมฺม, อาสชฺช ปรเม ทิเช;
ปจฺจกมิตฺถ [ปจฺจกมฺปิตฺถ (สี. สฺยา. ปี.)] เนสาโท, พทฺธา อิติ วิจินฺตยํฯ

๑๗. “เอกํว พทฺธมาสีนํ, อพทฺธญฺจ ปุนาปรํ;
อาสชฺช พทฺธมาสีนํ, เปกฺขมานมทีนวํฯ

๑๘. “ตโต โส วิมโตเยว, ปณฺฑเร อชฺฌภาสถ;
ปวฑฺฒกาเย อาสีเน, ทิชสงฺฆคณาธิเปฯ

๑๙. “ยํ นุ ปาเสน มหตา, พโทฺธ น กุรุเต ทิสํ;
อถ กสฺมา อพโทฺธ ตฺวํ, พลี ปกฺขิ น คจฺฉสิฯ

๒๐. “กินฺนุ ตฺยายํ [ตา’ยํ (สี. ปี. ก.)] ทิโช โหติ, มุโตฺต พทฺธํ อุปาสสิ;
โอหาย สกุณา ยนฺติ, กึ เอโก อวหียสิ”ฯ

๒๑. “ราชา เม โส ทิชามิตฺต, สขา ปาณสโม จ เม;
เนว นํ วิชหิสฺสามิ, ยาว กาลสฺส ปริยายํฯ

๒๒. “กถํ ปนายํ วิหโงฺค, นาทฺทส ปาสโมฑฺฑิตํ;
ปทเณฺหตํ มหนฺตานํ, โพทฺธุมรหนฺติ อาปทํฯ

๒๓. “ยทา ปราภโว โหติ, โปโส ชีวิตสงฺขเย;
อถ ชาลญฺจ ปาสญฺจ, อาสชฺชาปิ น พุชฺฌติฯ

๒๔. “อปิ เตฺวว มหาปญฺญ, ปาสา พหุวิธา ตตา [ตตา (สฺยา. ก.)];
คุยฺหมาสชฺช [คูฬฺหมาสชฺช (สี. ปี.)] พชฺฌนฺติ, อเถวํ ชีวิตกฺขเย”ฯ

๒๕. “อปิ นายํ ตยา สทฺธึ, สํวาสสฺส [สมฺภาสสฺส (สี. ปี.)] สุขุทฺรโย;
อปิ โน อนุมญฺญาสิ, อปิ โน ชีวิตํ ทเท”ฯ

๒๖. “น เจว เม ตฺวํ พโทฺธสิ, นปิ อิจฺฉามิ เต วธํ;
กามํ ขิปฺปมิโต คนฺตฺวา, ชีว ตฺวํ อนิโฆ จิรํ”ฯ

๒๗. “เนวาหเมตมิจฺฉามิ , อญฺญเตฺรตสฺส ชีวิตา;
สเจ เอเกน ตุโฎฺฐสิ, มุญฺเจตํ มญฺจ ภกฺขยฯ

๒๘. “อาโรหปริณาเหน, ตุลฺยาสฺมา [ตุลฺยามฺหา (ก.)] วยสา อุโภ;
น เต ลาเภน ชีวตฺถิ [ชีนตฺถิ (สี. สฺยา. ปี.)], เอเตน นิมินา ตุวํฯ

๒๙. “ตทิงฺฆ สมเปกฺขสฺสุ [สมเวกฺขสฺสุ (สี. ปี.)], โหตุ คิทฺธิ ตวมฺหสุ [ตวสฺมสุ (สี. สฺยา.)];
มํ ปุเพฺพ พนฺธ ปาเสน, ปจฺฉา มุญฺจ ทิชาธิปํฯ

๓๐. “ตาวเทว จ เต ลาโภ, กตาสฺส [กตสฺสา (สี. ปี.)] ยาจนาย จ;
มิตฺติ จ ธตรเฎฺฐหิ, ยาวชีวาย เต สิยา”ฯ

๓๑. “ปสฺสนฺตุ โน มหาสงฺฆา, ตยา มุตฺตํ อิโต คตํ;

มิตฺตามจฺจา จ ภจฺจา จ, ปุตฺตทารา จ พนฺธวาฯ

๓๒. “น จ เต ตาทิสา มิตฺตา, พหูนํ [พหุนฺนํ (สี. ปี.)] อิธ วิชฺชติ;
ยถา ตุวํ ธตรฏฺฐสฺส, ปาณสาธารโณ สขาฯ

๓๓. “โส เต สหายํ มุญฺจามิ, โหตุ ราชา ตวานุโค;
กามํ ขิปฺปมิโต คนฺตฺวา, ญาติมชฺฌ วิโรจถ”ฯ

๓๔. “โส ปตีโต ปมุตฺเตน, ภตฺตุนา [ภตฺตุโน (สฺยา.)] ภตฺตุคารโว;
อชฺฌภาสถ วกฺกโงฺค [วงฺกโงฺค (สฺยา.)], วาจํ กณฺณสุขํ ภณํฯ

๓๕. “เอวํ ลุทฺทก นนฺทสฺสุ, สห สเพฺพหิ ญาติภิ;
ยถาหมชฺช นนฺทามิ, มุตฺตํ ทิสฺวา ทิชาธิปํ”ฯ

๓๖. “เอหิ ตํ อนุสิกฺขามิ, ยถา ตฺวมปิ ลจฺฉเส;
ลาภํ ตวายํ [ยถายํ (สี. ปี.)] ธตรโฏฺฐ, ปาปํ กิญฺจิ [กญฺจิ (สี.)] น ทกฺขติฯ

๓๗. “ขิปฺปมเนฺตปุรํ เนตฺวา [คนฺตฺวา (สฺยา. ก.)], รโญฺญ ทเสฺสหิ โน อุโภ;
อพทฺเธ ปกติภูเต, กาเช [กาเจ (ปี.)] อุภยโต ฐิเตฯ

๓๘. “ธตรฏฺฐา มหาราช, หํสาธิปติโน อิเม;
อยญฺหิ ราชา หํสานํ, อยํ เสนาปตีตโรฯ

๓๙. “อสํสยํ อิมํ ทิสฺวา, หํสราชํ นราธิโป;
ปตีโต สุมโน วิโตฺต [จิโตฺต (ก.)], พหุํ ทสฺสติ เต ธนํ”ฯ

๔๐. “ตสฺส ตํ วจนํ สุตฺวา, กมฺมุนา อุปปาทยิ;
ขิปฺปมเนฺตปุรํ คนฺตฺวา, รโญฺญ หํเส อทสฺสยิ;
อพทฺเธ ปกติภูเต, กาเช อุภยโต ฐิเตฯ

๔๑. “ธตรฏฺฐา มหาราช, หํสาธิปติโน อิเม;
อยญฺหิ ราชา หํสานํ, อยํ เสนาปตีตโร”ฯ

๔๒. “กถํ ปนิเม วิหงฺคา [วิหคา (สี. ปี.)], ตว หตฺถตฺตมาคตา [หตฺถตฺถ’มาคตา (สี. สฺยา. ปี.)];
กถํ ลุโทฺท มหนฺตานํ, อิสฺสเร อิธ อชฺฌคา”ฯ

๔๓. “วิหิตา สนฺติเม ปาสา, ปลฺลเลสุ ชนาธิป;
ยํ ยทายตนํ มเญฺญ, ทิชานํ ปาณโรธนํฯ

๔๔. “ตาทิสํ ปาสมาสชฺช, หํสราชา อพชฺฌถ;
ตํ อพโทฺธ อุปาสีโน, มมายํ อชฺฌภาสถฯ

๔๕. “สุทุกฺกรํ อนริเยหิ, ทหเต ภาวมุตฺตมํ;
ภตฺตุรเตฺถ ปรกฺกนฺโต, ธมฺมยุโตฺต [ธเมฺม ยุโตฺต (สี. ปี.)] วิหงฺคโมฯ

๔๖. “อตฺตนายํ [อตฺตโน ยํ (สฺยา.)] จชิตฺวาน, ชีวิตํ ชีวิตารโห;

อนุตฺถุนโนฺต อาสีโน, ภตฺตุ ยาจิตฺถ ชีวิตํฯ

๔๗. ‘‘ตสฺส ตํ วจนํ สุตฺวา, ปสาทมหมชฺฌคา;
ตโต นํ ปามุจึ [ปามุญฺจึ (ปี. ก.)] ปาสา, อนุญฺญาสึ สุเขน จฯ

๔๘. ‘‘‘โส ปตีโต ปมุตฺเตน, ภตฺตุนา ภตฺตุคารโว;
อชฺฌภาสถ วกฺกโงฺค, วาจํ กณฺณสุขํ ภณํฯ

๔๙. ‘‘‘เอวํ ลุทฺทก นนฺทสฺสุ, สห สเพฺพหิ ญาติภิ;
ยถาหมชฺช นนฺทามิ, มุตฺตํ ทิสฺวา ทิชาธิปํฯ

๕๐. ‘‘‘เอหิ ตํ อนุสิกฺขามิ, ยถา ตฺวมปิ ลจฺฉเส;
ลาภํ ตวายํ ธตรโฎฺฐ, ปาปํ กิญฺจิ น ทกฺขติฯ

๕๑. ‘‘‘ขิปฺปมเนฺตปุรํ เนตฺวา [คนฺตฺวา (สพฺพตฺถ)], รโญฺญ ทเสฺสหิ โน อุโภ;
อพเทฺธ ปกติภูเต, กาเช อุภยโต ฐิเตฯ

๕๒. ‘‘‘ธตรฎฺฐา มหาราช, หํสาธิปติโน อิเม;
อยญฺหิ ราชา หํสานํ, อยํ เสนาปตีตโรฯ

๕๓. ‘‘‘อสํสยํ อิมํ ทิสฺวา, หํสราชํ นราธิโป;
ปตีโต สุมโน วิโตฺต, พหุํ ทสฺสติ เต ธนํ’ฯ

๕๔. ‘‘เอวเมตสฺส วจนา, อานีตาเม อุโภ มยา;
เอเตฺถว หิ อิเม อาสุํ [อสฺสุ (สี. สฺยา. ปี.)], อุโภ อนุมตา มยาฯ

๕๕. ‘‘โสยํ เอวํ คโต ปกฺขี, ทิโช ปรมธมฺมิโก;
มาทิสสฺส หิ ลุทฺทสฺส, ชนเยยฺยาถ มทฺทวํฯ

๕๖. ‘‘อุปายนญฺจ เต เทว, นาญฺญํ ปสฺสามิ เอทิสํ;
สพฺพสากุณิกาคาเม, ตํ ปสฺส มนุชาธิป’’ฯ

๕๗. ‘‘ทิสฺวา นิสินฺนํ ราชานํ, ปีเฐ โสวณฺณเย สุเภ;
อชฺฌภาสถ วกฺกโงฺค, วาจํ กณฺณสุขํ ภณํฯ

๕๘. ‘‘กจฺจินฺนุ โภโต กุสลํ, กจฺจิ โภโต อนามยํ;
กจฺจิ รฎฺฐมิทํ ผีตํ, ธเมฺมน มนุสาสสิ’’ฯ

๕๙. ‘‘กุสลเญฺจว เม หํส, อโถ หํส อนามยํ;
อโถ รฎฺฐมิทํ ผีตํ, ธเมฺมน มนุสาสหํ’’ [มนุสิสฺสติ (สี. ปี.)]ฯ

๖๐. ‘‘กจฺจิ โภโต อมเจฺจสุ, โทโส โกจิ น วิชฺชติ;
กจฺจิ จ [กจฺจินฺนุ (สี. ปี.)] เต ตวเตฺถสุ, นาวกงฺขนฺติ ชีวิตํ’’ฯ

๖๑. ‘‘อโถปิ เม อมเจฺจสุ, โทโส โกจิ น วิชฺชติ;
อโถปิ เต [อโถปิเม (สี. ปี.)] มมเตฺถสุ, นาวกงฺขนฺติ ชีวิตํ’’ฯ

๖๒. “กจฺจิ เต สาทิสี ภริยา, อสฺสวา ปิยภาณินี;
ปุตฺตรูปยสูเปตา, ตว ฉนฺทวสานุคา”ฯ

๖๓. “อโถ เม สาทิสี ภริยา, อสฺสวา ปิยภาณินี;
ปุตฺตรูปยสูเปตา, มม ฉนฺทวสานุคา”ฯ

๖๔. “ภวนฺตํ [ภวํ ตุ (สี. ปี.), ภวนฺนุ (สฺยา.)] กจฺจิ นุ มหา-สตฺตุหตฺถตฺตตํ [หตฺถตฺตตํ (สี. สฺยา. ปี.)] คโต;
ทุกฺขมาปชฺชิ วิปุลํ, ตสฺมึ ปฐมมาปเทฯ

๖๕. “กจฺจิ ยนฺตาปติตฺวาน, ทเณฺฑน สมโปถยิ;
เอวเมเตสํ ชมฺมานํ, ปาติกํ [ปากติกํ (สี. ปี.)] ภวติ ตาวเท”ฯ

๖๖. “เขมมาสิ มหาราช, เอวมาปทิยา สติ [เอวมาปทิ สํสติ (สี. ปี.)];
น จายํ กิญฺจิ รสฺมาสุ, สตฺตูว สมปชฺชถฯ

๖๗. “ปจฺจคมิตฺถ เนสาโท, ปุเพฺพว อชฺฌภาสถ;
ตทายํ สุมุโขเยว, ปณฺฑิโต ปจฺจภาสถฯ

๖๘. “ตสฺส ตํ วจนํ สุตฺวา, ปสาทมยมชฺฌคา;
ตโต มํ ปามุจี ปาสา, อนุญฺญาสิ สุเขน จฯ

๖๙. “อิทญฺจ สุมุเขเนว, เอตทตฺถาย จินฺติตํ;
โภโต สกาเสคมนํ [สกาเส + อาคมนํ], เอตสฺส ธนมิจฺฉตา”ฯ

๗๐. “สฺวาคตเญฺจวิทํ ภวตํ, ปตีโต จสฺมิ ทสฺสนา;
เอโส จาปิ พหุํ วิตฺตํ, ลภตํ ยาวทิจฺฉติ” [ยาวติจฺฉติ (สี. ปี.)]ฯ

๗๑. “สนฺตปฺปยิตฺวา เนสาทํ, โภเคหิ มนุชาธิโป;
อชฺฌภาสถ วกฺกงฺคํ, วาจํ กณฺณสุขํ ภณํ”ฯ

๗๒. “ยํ ขลุ ธมฺมมาธีนํ, วโส วตฺตติ กิญฺจนํ;
สพฺพตฺถิสฺสริยํ ตว [สพฺพตฺถิสฺสริยํ ภวตํ (สี. สฺยา. ปี.), สพฺพิสฺสริยํ ภวตํ (สฺยา. ก.)], ตํ ปสาส [ปสาสถ (สี. สฺยา. ปี.)] ยทิจฺฉถฯ

๗๓. “ทานตฺถํ อุปโภตฺตุํ วา, ยํ จญฺญํ อุปกปฺปติ;
เอตํ ททามิ โว วิตฺตํ, อิสฺสริยํ [อิเสฺสรํ (สี.), อิสฺสรํ (ปี.)] วิสฺสชามิ โว”ฯ

๗๔. “ยถา จ มฺยายํ สุมุโข, อชฺฌภาเสยฺย ปณฺฑิโต;
กามสา พุทฺธิสมฺปนฺโน, ตํ มฺยาสฺส ปรมปฺปิยํ”ฯ

๗๕. “อหํ ขลุ มหาราช, นาคราชาริวนฺตรํ;
ปฏิวตฺตุํ น สโกฺกมิ, น เม โส วินโย สิยาฯ

๗๖. “อมฺหากเญฺจว โส [โย (สี. ปี.)] เสโฏฺฐ, ตฺวญฺจ อุตฺตมสตฺตโว;
ภูมิปาโล มนุสฺสินฺโท, ปูชา พหูหิ เหตุหิฯ

๗๗.“เตสํ อุภินฺนํ ภณตํ, วตฺตมาเน วินิจฺฉเย;
นนฺตรํ [นานฺตรํ (สี. ปี.)] ปฏิวตฺตพฺพํ, เปเสฺสน [เปเสน (ก.)] มนุชาธิป”ฯ

๗๘.“ธเมฺมน กิร เนสาโท, ปณฺฑิโต อณฺฑโช อิติ;
น เหว อกตตฺตสฺส, นโย เอตาทิโส สิยาฯ

๗๙.“เอวํ อคฺคปกติมา, เอวํ อุตฺตมสตฺตโว;
ยาวตตฺถิ มยา ทิฏฺฐา, นาญฺญํ ปสฺสามิ เอทิสํฯ

๘๐. “ตุฏฺโฐสฺมิ โว ปกติยา, วาเกฺยน มธุเรน จ;
เอโส จาปิ มมจฺฉนฺโท, จิรํ ปเสฺสยฺย โว อุโภ”ฯ

๘๑. “ยํ กิจฺจํ [ยํกิญฺจิ (ปี.)] ปรเม มิเตฺต, กตมสฺมาสุ [รสฺมาสุ (สี. ปี.)] ตํ ตยา;
ปตฺตา นิสฺสํสยํ ตฺยามฺหา [ตฺยมฺหา (ปี.)], ภตฺติรสฺมาสุ ยา ตวฯ

๘๒. “อทฺธา จ นูน สฺมหา, ญาติสงฺฆสฺส มนฺตรํ;
อทสฺสเนน อสฺมากํ [อมฺหากํ (สี. ปี.)], ทุกฺขํ พหูสุ ปกฺขิสุฯ

๘๓. “เตสํ โสกวิฆาตาย, ตยา อนุมตา มยํ;
ตํ ปทกฺขิณโต กตฺวา, ญาตึ [ญาตี (สี. สฺยา. ปี.)] ปเสฺสมฺรินฺทม [ปเสฺสมรินฺทม (สี. ปี.)]ฯ

๘๔. “อทฺธาหํ วิปุลํ ปีตึ, ภวตํ วินฺทามิ ทสฺสนา;
เอโส จาปิ มหา อโตฺถ, ญาติวิสฺสาสนา สิยา”ฯ

๘๕. “อิทํ วตฺวา ธตรโฏฺฐ [ธตรฏฺฐา (สี.)], หํสราชา นราธิปํ;
อุตฺตมํ ชวมนฺวาย [อุตฺตมชวมตฺตาย (สี. ปี.)], ญาติสงฺฆํ อุปาคมุํฯ

๘๖. “เต อโรเค อนุปฺปเตฺต, ทิสฺวาน ปรเม ทิเช;
เกกาติ มกรุํ หํสา, ปุถุสโทฺท อชายถฯ

๘๗.“เต ปตีตา ปมุเตฺตน, ภตฺตุนา ภตฺตุคารวา;
สมนฺตา ปริกิรึสุ [ปริกริํสุ (สี. สฺยา. ปี.)], อณฺฑชา ลทฺธปจฺจยา”ฯ

๘๘. “เอวํ มิตฺตวตํ อตฺถา, สเพฺพ โหนฺติ ปทกฺขิณา;
หํสา ยถา ธตรฏฺฐา, ญาติสงฺฆํ อุปาคมุ”นฺติฯ

จูฬ [จุลฺล (สี. สฺยา. ปี.)] หํสชาตกํ ปฐมํฯ

๕๓๔. มหาหํสชาตกํ (๒)

๘๙. “เอเต หํสา ปกฺกมนฺติ, วกฺกงฺคา ภยเมริตา;
หริตฺตจ เหมวณฺณ, กามํ สุมุข ปกฺกมฯ

๙๐. “โอหาย มํ ญาติคณา, เอกํ ปาสวสํ คตํ;
อนเปกฺขมานา คจฺฉนฺติ, กึ เอโก อวหียสิฯ

๙๑. “ปเตว ปตตํ เสฏฺฐ, นตฺถิ พเทฺธ สหายตา;

มา อนีฆาย หาเปสิ, กามํ สุมุข ปกฺกม’’ฯ

๙๒. ‘‘นาหํ ทุกฺขปเรโตปิ [ทุกฺขปเรโต’’ติ (ชา. ๑.๑๕.๑๓๖) อฎฺฐกถาโย โอโลเกตพฺพา], ธตรฎฺฐ ตุวํ [ตวํ (สี. ปี.)] ชเห;
ชีวิตํ มรณํ วา เม, ตยา สทฺธึ ภวิสฺสติฯ

๙๓. ‘‘นาหํ ทุกฺขปเรโตปิ, ธตรฎฺฐ ตุวํ ชเห;
น มํ อนริยสํยุตฺเต, กมฺเม โยเชตุมรหสิฯ

๙๔. ‘‘สกุมาโร สขา ตฺยสฺมิ, สจิตฺเต จสฺมิ เต [สมิเต (ปี.), ตฺยสฺมิ เต (ก.)] ฐิโต;
ญาโต เสนาปติ ตฺยาหํ, หํสานํ ปวรุตฺตมฯ

๙๕. ‘‘กถํ อหํ วิกตฺถิสฺสํ [วิกตฺติสฺสํ (ปี.)], ญาติมชฺฌ อิโต คโต;
ตํ หิตฺวา ปตตํ เสฎฺฐ, กึ เต วกฺขามิโต คโต;
อิธ ปาณํ จชิสฺสามิ, นานริยํ [น อนริยํ (ปี.)] กตฺตุมุสฺสเห’’ฯ

๙๖. ‘‘เอโส หิ ธมฺโม สุมุข, ยํ ตฺวํ อริยปเถ ฐิโต;
โย ภตฺตารํ สขารํ มํ, น ปริจฺจตฺตุมุสฺสเหฯ

๙๗.‘‘ตญฺหิ เม เปกฺขมานสฺส, ภยํ นเตฺวว ชายติ;
อธิคจฺฉสิ ตฺวํ มยฺหํ, เอวํ ภูตสฺส ชีวิตํ’’ฯ

๙๘. ‘‘อิเจฺจวํ [อิเจฺจว (สี. ปี.)] มนฺตยนฺตานํ, อริยานํ อริยวุตฺตินํ;
ทณฺฑมาทาย เนสาโท, อาปตี [อาปที (ก.)] ตุริโต ภุสํฯ

๙๙. ‘‘ตมาปตนฺตํ ทิสฺวาน, สุมุโข อติพฺรูหยิ [อปริพฺรูหยิ (สี. ปี.)];
อฎฺฐาสิ ปุรโต รโญฺญ, หํโส วิสฺสาสยํ พฺยธํ [พฺยถํ (สี. สฺยา. ปี.)]ฯ

๑๐๐.‘‘มา ภายิ ปตตํ เสฎฺฐ, น หิ ภายนฺติ ตาทิสา;
อหํ โยคํ ปยุญฺชิสฺสํ, ยุตฺตํ ธมฺมูปสํหิตํ;
เตน ปริยาปทาเนน [ปริยาทาเนน (ก.)], ขิปฺปํ ปาสา ปโมกฺขสิ’’ฯ

๑๐๑.‘‘ตสฺส ตํ วจนํ สุตฺวา, สุมุขสฺส สุภาสิตํ;
ปหฎฺฐโลโม เนสาโท, อญฺชลิสฺส ปณามยิฯ

๑๐๒.‘‘น เม สุตํ วา ทิฎฺฐํ วา, ภาสโนฺต มานุสึ ทิโช;
อริยํ พฺรุวาโน [พฺรูหโนฺต (สฺยา. ก.)] วกฺกโงฺค, จชโนฺต มานุสึ คิรํฯ

๑๐๓.‘‘กินฺนุ ตายํ ทิโช โหติ, มุเตฺต พทฺธํ อุปาสสิ;
โอหาย สกุณา ยนฺติ, กึ เอโก อวหียสิ’’ฯ

๑๐๔.‘‘ราชา เม โส ทิชามิตฺต, เสนาปจฺจสฺส การยึ;
ตมาปเท ปริจฺจตฺตุํ, นุสฺสเห วิหคาธิปํฯ

๑๐๕.‘‘มหาคณาย ภตฺตา เม, มา เอโก พฺยสนํ อคา;
ตถา ตํ สมฺม เนสาท, ภตฺตายํ อภิโต รเม’’ฯ

๑๐๖. “อริยวตฺตสิ วกฺกงฺค, โย ปิณฺฑมปจายสิ;
จชามิ เต ตํ ภตฺตารํ, คจฺฉถูโภ [คจฺฉตุ โภ (ปี.)] ยถาสุขํ”ฯ

๑๐๗. ‘‘สเจ อตฺตปฺปโยเคน, โอหิโต หํสปกฺขินํ;
ปฏิคณฺหาม เต สมฺม, เอตํ อภยทกฺขิณํฯ

๑๐๘. ‘‘โน เจ อตฺตปฺปโยเคน, โอหิโต หํสปกฺขินํ;
อนิสฺสโร มุญฺจมเมฺห, เถยฺยํ กยิราสิ ลุทฺทก”ฯ

๑๐๙. ‘‘ยสฺส ตฺวํ ภตโก [ภฏโก (ก.)] รโญฺญ, กามํ ตเสฺสว ปาปย;
ตตฺถ สํยมโน [สํยมาโน (ปี.)] ราชา, ยถาภิญฺญํ กริสฺสติ”ฯ

๑๑๐. “อิเจฺจวํ วุโตฺต เนสาโท, เหมวเณฺณ หริตฺตเจ;
อุโภ หเตฺถหิ สงฺคเยฺห [ปคฺคเยฺห (สฺยา. ก.)], ปญฺชเร อชฺฌโวทหิฯ

๑๑๑. “เต ปญฺชรคเต ปกฺขี, อุโภ ภสฺสรวณฺณิเน;
สุมุขํ ธตรฎฺฐญฺจ, ลุโทฺท อาทาย ปกฺกมิ”ฯ

๑๑๒. “หรียมาโน ธตรโฎฺฐ, สุมุขํ เอตทพฺรวิ;
พาฬฺหํ ภายามิ สุมุข, สามาย ลกฺขณูรุยา;
อสฺมากํ วธมญฺญาย, อถตฺตานํ วธิสฺสติฯ

๑๑๓. “ปากหํสา จ สุมุข, สุเหมา เหมสุตฺตจา;
โกญฺจี สมุทฺทตีเรว, กปณา นูน รุจฺฉติ”ฯ

๑๑๔. ‘‘เอวํ มหนฺต โลกสฺส, อปฺปเมโยฺย มหาคณี;
เอกิตฺถิมนุโสเจยฺย, นยิทํ ปญฺญวตามิวฯ

๑๑๕. ‘‘วาโตว คนฺธมาเทติ, อุภยํ เฉกปาปกํ;
พาโล อามกปกฺกํว, โลโล อโนฺธว อามิสํฯ

๑๑๖. “อวินิจฺฉยญฺญุ อเตฺถสุ, มโนฺทว ปฏิภาสิ [ปฏิภาติ (ก.)] มํ;
กิจฺจากิจฺจํ น ชานาสิ, สมฺปโตฺต กาลปริยายํฯ

๑๑๗. ‘‘อฑฺฒุมฺมโตฺต อุทีเรสิ, โย เสยฺยา มญฺญสิตฺถิโย;
พหุสาธารณา เหตา, โสณฺฑานํว สุราฆรํฯ

๑๑๘. ‘‘มายา เจสา มรีจี จ, โสโก โรโค จุปทฺทโว;
ขรา จ พนฺธนา เจตา, มจฺจุปาสา คุหาสยา [ปจฺจุปาโส คุหาสโย (สี. ปี.)];
ตาสุ โย วิสฺสเส โปโส, โส นเรสุ นราธโม”ฯ

๑๑๙. ‘‘ยํ วุเทฺธหิ อุปญฺญาตํ, โก ตํ นินฺทิตุมรหติ;
มหาภูติตฺถิโย นาม, โลกสฺมึ อุทปชฺชิสุํฯ

๑๒๐. “ขิฑฺฑา ปณิหิตา ตฺยาสุ, รติ ตฺยาสุ ปติฎฺฐิตา;
พีชานิ ตฺยาสุ รูหนฺติ, ยทิทํ สตฺตา ปชายเร;
ตาสุ โก นิพฺพิเท [นิพฺพิเช (ก.)] โปโส, ปาณมาสชฺช ปาณิภิ [ปาณหิ (สี.)]ฯ

๑๒๑.“ตฺวเมว นโญฺญ สุมุข, ถีนํ อเตฺถสุ ยุญฺชสิ;
ตสฺส ตฺยชฺช ภเย ชาเต, ภีเตน ชายเต มติฯ

๑๒๒.“สโพฺพ หิ สํสยํ ปโตฺต, ภยํ ภีรุ ติติกฺขติ;
ปณฺฑิตา จ มหนฺตาโน [มหตฺตาโน (สี.)], อเตฺถ ยุญฺชนฺติ ทุยฺยุเชฯ

๑๒๓.“เอตทตฺถาย ราชาโน, สูรมิจฺฉนฺติ มนฺตินํ;
ปฏิพาหติ ยํ สูโร, อาปทํ อตฺตปริยายํฯ

๑๒๔.“มา โน อชฺช วิกนฺตึสุ, รโญฺญ สูทา มหานเส;
ตถา หิ วโณฺณ ปตฺตานํ, ผลํ เวฬุํว ตํ วธิฯ

๑๒๕.“มุโตฺตปิ น อิจฺฉิ [นิจฺฉสิ (ก.)] อุเฑฺฑตุํ [โอเฑฺฑตุํ (สี.)], สยํ พนฺธํ อุปาคมิ;
โสปชฺช สํสยํ ปโตฺต, อตฺถํ คณฺหาหิ มา มุขํ”ฯ

๑๒๖.“โส ตํ [ตฺวํ (สฺยา. ปี.)] โยคํ ปยุญฺชสฺสุ, ยุตฺตํ ธมฺมูปสํหิตํ [ธโมฺมปสญฺหิตํ (ก.)];
ตว ปริยาปทาเนน, มม ปาเณสนํ จร”ฯ

๑๒๗.“มา ภายิ ปตตํ เสฏฺฐ, น หิ ภายนฺติ ตาทิสา;
อหํ โยคํ ปยุญฺชิสฺสํ, ยุตฺตํ ธมฺมูปสํหิตํ [ธโมฺมปสญฺหิตํ (ก.)];
มม ปริยาปทาเนน, ขิปฺปํ ปาสา ปโมกฺขสิ”ฯ

๑๒๘.“โส [ส (สี.)] ลุโทฺท หํสกาเชน [หํสกาเจน (ปี.)], ราชทฺวารํ อุปาคมิ;
ปฏิเวเทถ มํ รโญฺญ, ธตรฏฺฐายมาคโต”ฯ

๑๒๙.“เต ทิสฺวา ปุญฺญสํกาเส, อุโภ ลกฺขณสมฺมเต [ลกฺขณญฺญาสมฺมเต (สี. ปี.)];
ขลุ สํยมโน ราชา, อมเจฺจ อชฺฌภาสถฯ

๑๓๐.“เทถ ลุทฺทสฺส วตฺถานิ, อนฺนํ ปานญฺจ โภชนํ;
กามํ กโร หิรญฺญสฺส, ยาวโนฺต เอส อิจฺฉติ”ฯ

๑๓๑.“ทิสฺวา ลุทฺทํ ปสนฺนตฺตํ, กาสิราชา ตทพฺรวิ;
ยทฺยายํ [ยทายํ (สี. สฺยา. ปี.)] สมฺม เขมก, ปุณฺณา หํเสหิ ติฏฺฐติฯ

๑๓๒.“กถํ รุจิมชฺฌคตํ, ปาสหโตฺถ อุปาคมิ;
โอกิณฺณํ ญาติสเงฺฆหิ, นิมฺมชฺฌิมํ [นิมชฺฌิมํ (สี. ปี. ก.)] กถํ คหิ”ฯ

๑๓๓.“อชฺช เม สตฺตมา รตฺติ, อทนานิ [อาทานานิ (สฺยา. ปี. ก.)] อุปาสโต [อุปาคโต (ก.)];
ปทเมตสฺส อเนฺวสํ, อปฺปมโตฺต ฆฏสฺสิโตฯ

๑๓๔.“อถสฺส ปทมทฺทกฺขึ, จรโต อทเนสนํ;
ตตฺถาหํ โอทหึ ปาสํ, เอวํ ตํ [เอวตํ (สี. ปี.)] ทิชมคฺคหึ”ฯ

๑๓๕.“ลุทฺท เทฺว อิเม สกุณา, อถ เอโกติ ภาสสิ;
จิตฺตํ นุ เต วิปริยตฺตํ [วิปริยตฺถํ (ปี.)], อทุ กินฺนุ ชิคีสสิ” [ชิคึสสิ (สี. ปี.)]ฯ

๑๓๖.“ยสฺส โลหิตกา ตาลา, ตปนียนิภา สุภา;
อุรํ สํหจฺจ ติฏฺฐนฺติ, โส เม พนฺธํ อุปาคมิฯ

๑๓๗.“อถายํ ภสฺสโร ปกฺขี, อพโทฺธ พทฺธมาตุรํ;
อริยํ พฺรุวาโน อฏฺฐาสิ, จชโนฺต มานุสึ คิรํ”ฯ

๑๓๘.“อถ กึ [อถ กินฺนุ (สี. ปี.), กถํ นุ (สฺยา.)] ทานิ สุมุข, หนุํ สํหจฺจ ติฏฺฐสิ;
อทุ เม ปริสํ ปโตฺต, ภยา ภีโต น ภาสสิ”ฯ

๑๓๙.“นาหํ กาสิปติ ภีโต, โอคยฺห ปริสํ ตว;
นาหํ ภยา น ภาสิสฺสํ, วากฺยํ อตฺถมฺหิ ตาทิเส”ฯ

๑๔๐.“น เต อภิสรํ ปเสฺส, น รเถ นปิ ปตฺติเก;
นาสฺส จมฺมํ ว กีฏํ วา, วมฺมิเต จ ธนุคฺคเหฯ

๑๔๑.“น หิรญฺญํ สุวณฺณํ วา, นครํ วา สุมาปิตํ;
โอกิณฺณปริขํ ทุคฺคํ, ทฬฺหมฏฺฏาลโกฏฺฐกํ;
ยตฺถ ปวิโฏฺฐ สุมุข, ภายิตพฺพํ น ภายสิ”ฯ

๑๔๒.“น เม อภิสเรนโตฺถ, นคเรน ธเนน วา;
อปเถน ปถํ ยาม, อนฺตลิเกฺขจรา มยํฯ

๑๔๓.“สุตา จ ปณฺฑิตา ตฺยมฺหา, นิปุณา อตฺถจินฺตกา [จตฺถจินฺตกา (ก.)];
ภาเสมตฺถวตึ วาจํ, สเจฺจ จสฺส ปติฏฺฐิโตฯ

๑๔๔.“กิญฺจ ตุยฺหํ อสจฺจสฺส, อนริยสฺส กริสฺสติ;
มุสาวาทิสฺส ลุทฺทสฺส, ภณิตมฺปิ สุภาสิตํ”ฯ

๑๔๕.“ตํ พฺราหฺมณานํ วจนา, อิมํ เขมมการยิ [เขมิการยิ (สี. ปี.)];
อภยญฺจ ตยา ฆุฏฺฐํ, อิมาโย ทสธา ทิสาฯ

๑๔๖.“โอคยฺห เต โปกฺขรณึ, วิปฺปสโนฺนทกํ สุจึ;
ปหูตํ จาทนํ ตตฺถ, อหึสา เจตฺถ ปกฺขินํฯ

๑๔๗.“อิทํ สุตฺวาน นิโคฺฆสํ, อาคตมฺห ตวนฺติเก;
เต เต พนฺธสฺม ปาเสน, เอตํ เต ภาสิตํ มุสาฯ

๑๔๘.“มุสาวาทํ ปุรกฺขตฺวา, อิจฺฉาโลภญฺจ ปาปกํ;
อุโภ สนฺธิมติกฺกมฺม, อสาตํ อุปปชฺชติ”ฯ

๑๔๙.“นาปรชฺฌาม สุมุข, นปิ โลภาว มคฺคหึ;
สุตา จ ปณฺฑิตาตฺยตฺถ, นิปุณา อตฺถจินฺตกาฯ

๑๕๐.“อเปฺปวตฺถวตึ วาจํ, พฺยาหเรยฺยุํ [พฺยากเรยฺยุํ (สี. ปี.)] อิธาคตา;
ตถา ตํ สมฺม เนสาโท, วุโตฺต สุมุข มคฺคหิ”ฯ

๑๕๑.“เนว ภีตา [ภูตา (สฺยา. ก.)] กาสิปติ, อุปนีตสฺมิ ชีวิเต;

ภาเสมตฺถวตึ วาจํ, สมฺปตฺตา กาลปริยายํฯ

๑๕๒.“โย มิเคน มิคํ หนฺติ, ปกฺขึ วา ปน ปกฺขินา;
สุเตน วา สุตํ กิณฺยา [กิเณ (สี. ปี.)], กึ อนริยตรํ ตโตฯ

๑๕๓.“โย จาริยรุทํ [จ อริยรุทํ (สี. ปี.)] ภาเส, อนริยธมฺมวสฺสิโต [อนริยธมฺมมวสฺสิโต (สี.)];
อุโภ โส ธํสเต โลกา, อิธ เจว ปรตฺถ จฯ

๑๕๔.“น มเชฺชถ ยสํ ปตฺโต, น พฺยาเธ [พฺยเธ (สี. ปี.)] ปตฺตสํสยํ;
วายเมเถว กิเจฺจสุ, สํวเร วิวรานิ จฯ

๑๕๕.“เย วุทฺธา อพฺภติกฺกนฺตา [นาพฺภจิกฺขนฺตา (ก.)], สมฺปตฺตา กาลปริยายํ;
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน, เอวํเต [เอเวเต (สี. ปี.)] ติทิวํ คตาฯ

๑๕๖.“อิทํ สุตฺวา กาสิปติ, ธมฺมมตฺตนิ ปาลย;
ธตรฏฺฐญฺจ มุญฺจาหิ, หํสานํ ปวรุตฺตมํ”ฯ

๑๕๗.“อาหรนฺตุทกํ ปชฺชํ, อาสนญฺจ มหารหํ;
ปญฺชรโต ปโมกฺขามิ, ธตรฏฺฐํ ยสสฺสินํฯ

๑๕๘.“ตญฺจ เสนาปตึ ธีรํ, นิปุณํ อตฺถจินฺตกํ;
โย สุเข สุขิโต รโญฺญ [รโญฺญ (สี. สฺยา. ปี. ก.)], ทุกฺขิเต โหติ ทุกฺขิโตฯ

๑๕๙.“เอทิโส โข อรหติ, ปิณฺฑมสฺนาตุ ภตฺตุโน;
ยถายํ สุมุโข รโญฺญ, ปาณสาธารโณ สขา”ฯ

๑๖๐.“ปีฐญฺจ สพฺพโสวณฺณํ, อฏฺฐปาทํ มโนรมํ;
มฏฺฐํ กาสิกมตฺถนฺนํ [กาสิกปตฺถิณฺณํ (สี.), กาสิกวตฺถินํ (สฺยา. ปี.)], ธตรโฏฺฐ อุปาวิสิฯ

๑๖๑.“โกจฺฉญฺจ สพฺพโสวณฺณํ, เวยฺยคฺฆปริสิพฺพิตํ;
สุมุโข อชฺฌุปาเวกฺขิ, ธตรฏฺฐสฺสนนฺตรา [อนนฺตรํ (สี.)]ฯ

๑๖๒.“เตสํ กญฺจนปเตฺตหิ, ปุถู อาทาย กาสิโย;
หํสานํ อภิหาเรสุํ, อคฺครโญฺญ ปวาสิตํ”ฯ

๑๖๓.“ทิสฺวา อภิหฏํ อคฺคํ, กาสิราเชน เปสิตํ;
กุสโล ขตฺตธมฺมานํ, ตโต ปุจฺฉิ อนนฺตราฯ

๑๖๔.“กจฺจินฺนุ โภโต กุสลํ, กจฺจิ โภโต อนามยํ;
กจฺจิ รฏฺฐมิทํ ผีตํ, ธเมฺมน มนุสาสสิ”ฯ

๑๖๕.“กุสลเญฺจว เม หํส, อโถ หํส อนามยํ;
อโถ รฏฺฐมิทํ ผีตํ, ธเมฺมนํ มนุสาสหํฯ

๑๖๖.“กจฺจิ โภโต อมเจฺจสุ, โทโส โกจิ น วิชฺชติ;

กจฺจิ จ เต ตวเตฺถสฺ, นาวกงฺขนฺติ ชีวิตํ’’ฯ

๑๖๗. ‘‘อโถปิ เม อมเจฺจสฺ, โทโส โกจิ น วิชฺชติ;
อโถปิ เต มมเตฺถสฺ, นาวกงฺขนฺติ ชีวิตํ’’ฯ

๑๖๘. ‘‘กจฺจิ เต สาทิสี ภริยา, อสฺสวา ปิยภาณินี;
ปุตฺตรูปยสูเปตา, ตว ฉนฺทวสานุคา’’ฯ

๑๖๙. ‘‘อโถ เม สาทิสี ภริยา, อสฺสวา ปิยภาณินี;
ปุตฺตรูปยสูเปตา, มม ฉนฺทวสานุคา’’ฯ

๑๗๐. ‘‘กจฺจิ รฏฺฐํ อนุปฺปีฬํ, อกุโตจิอุปทฺทวํ;
อสาหเสน ธเมฺมน, สเมน มนุสาสสิ’’ฯ

๑๗๑. ‘‘อโถ รฏฺฐํ อนุปฺปีฬํ, อกุโตจิอุปทฺทวํ;
อสาหเสน ธเมฺมน, สเมน มนุสาสหํ’’ฯ

๑๗๒. ‘‘กจฺจิ สโนฺต อปจิตา, อสโนฺต ปริวชฺชิตา;
โน เจ [จ (สฺยา. ก.)] ธมฺมํ นิรํกตฺวา, อธมฺมมนุวตฺตสิ’’ฯ

๑๗๓. ‘‘สโนฺต จ เม อปจิตา, อสโนฺต ปริวชฺชิตา;
ธมฺมเมวานุวตฺตามิ, อธโมฺม เม นิรงฺกโต’’ฯ

๑๗๔. ‘‘กจฺจิ นานาคตํ [กจฺจิ นุนาคตํ (สฺยา. ก.)] ทีฆํ, สมเวกฺขสิ ขตฺติย;
กจฺจิ มโตฺต [น มโตฺต (สี.)] มทนีเย, ปรโลกํ น สนฺตสิ’’ฯ

๑๗๕. ‘‘นาหํ อนาคตํ [อหํ อนาคตํ (สฺยา.)] ทีฆํ, สมเวกฺขามิ ปกฺขิม;
ฐิโต ทสสุ ธเมฺมสุ, ปรโลกํ น สนฺตเส [สนฺตสิํ (สฺยา.)]ฯ

๑๗๖. ‘‘ทานํ สีลํ ปริจฺจาคํ, อชฺชวํ มทฺทวํ ตปํ;
อโกฺกธํ อวิหิํสญฺจ, ขนฺติญฺจ [ขนฺตี จ (ก.)] อวิโรธนํฯ

๑๗๗. ‘‘อิเจฺจเต กุสเล ธเมฺม, ฐิเต ปสฺสามิ อตฺตนิ;
ตโต เม ชายเต ปีติ, โสมนสฺสญฺจนปฺปกํฯ

๑๗๘. ‘‘สุมุโข จ อจิเนฺตตฺวา, วิสชฺชิ [วิสฺสชิ (สี. ปี.)] ผรุสํ คิรํ;
ภาวโทสมนญฺญาย, อสฺมากายํ วิหงฺคโมฯ

๑๗๙. ‘‘โส กุโทฺธ ผรุสํ วาจํ, นิจฺฉาเรสิ อโยนิโส;
ยานสฺมาสุ [ยานสฺมาสุ (สี. สฺยา ปี.)] น วิชฺชนฺติ, นยิทํ [น อิทํ (สี. ปี.)] ปญฺญวตา มิว’’ฯ

๑๘๐. ‘‘อตฺถิ เม ตํ อติสารํ, เวเคน มนุชาธิป;
ธตรเฏฺฐ จ พทฺธสฺมิํ, ทุกฺขํ เม วิปุลํ อหุฯ

๑๘๑. ‘‘ตฺวํ โน ปิตาว ปุตฺตานํ, ภูตานํ ธรณีริว;
อสฺมากํ อธิปนฺนานํ, ขมสฺสุ ราชกุญฺชร’’ฯ

๑๘๒. ‘‘เอตํ [เอวํ (สฺยา. ก.)] เต อนุโมทาม, ยํ ภวํ น นิคูหสิ;
ขิลํ ปภินฺทสิ ปกฺขิ, อุชุโกสิ วิหงฺคม’’ฯ

๑๘๓. ‘‘ยํ กิญฺจิ รตนํ อตฺถิ, กาสิราช นิเวสเน;
รชตํ ชาตรูปญฺจ, มุตฺตา เวฬุริยา พหูฯ

๑๘๔. ‘‘มณโย สงฺขมุตฺตญฺจ, วตฺถกํ หริจนฺทนํ;
อชินํ ทนฺตภณฺฑญฺจ, โลหํ กาฬายสํ พหุํ;
เอตํ ททามิ โว วิตฺตํ, อิสฺสริยํ [อิเสฺสรํ (สี.), อิสฺสรํ (สฺยา. ปี. ก.)] วิสฺสชามิ โว’’ฯ

๑๘๕. ‘‘อทฺธา อปจิตา ตฺยมฺหา, สกฺกตา จ รเถสภ;
ธเมฺมสุ วตฺตมานานํ, ตฺวํ โน อาจริโย ภวฯ

๑๘๖. ‘‘อาจริย สมนุญฺญาตา, ตยา อนุมตา มยํ;
ตํ ปทกฺขิณโต กตฺวา, ญาตึ [ญาตี (สี. สฺยา. ปี.)] ปเสฺสมุรินฺทม’’ [ปเสฺสมรินฺทม (สี. ปี.)]ฯ

๑๘๗. ‘‘สพฺพรตฺตึ จินฺตยิตฺวา, มนฺตยิตฺวา ยถาตถํ;
กาสิราชา อนุญฺญาสิ, หํสานํ ปวรุตฺตมํ’’ฯ

๑๘๘. ‘‘ตโต รตฺยา วิวสาเน, สูริยุคฺคมนํ [สุริยสฺสุคฺคมนํ (สี. สฺยา.), สุริยุคฺคมนํ (ปี.)] ปติ;
เปกฺขโต กาสิราชสฺส, ภวนา เต [ภวนโต (สฺยา. ก.)] วิคาหิสุํ’’ฯ

๑๘๙. ‘‘เต อโรเค อนุปฺปเตฺต, ทิสฺวาน ปรเม ทิเช;
เกกาติ มกรุํ หํสา, ปุถุสโทฺท อชายถฯ

๑๙๐. ‘‘เต ปตีตา ปมุเตฺตน, ภตฺตุนา ภตฺตุคารวา;
สมนฺตา ปริกิรึสุ, อณฺฑชา ลทฺธปจฺจยา’’ฯ

๑๙๑. ‘‘เอวํ มิตฺตวตํ อตฺถา, สเพฺพ โหนฺติ ปทกฺขิณา;
หํสา ยถา ธตรฏฺฐา, ญาติสงฺฆํ อุปาคมุ’’นฺติฯ

มหาหํสชาตกํ ทุติยํฯ

๕๓๕. สุธาโภชนชาตกํ (๓)

๑๙๒. ‘‘เนว กิณามิ นปิ วิกฺกิณามิ, น จาปิ เม สนฺนิจโย จ อตฺถิ [อิธตฺถิ (สฺยา.)];
สุกิจฺฉรูปํ วติทํ ปริตฺตํ, ปโตฺถทโน นาลมยํ ทุวินฺนํ’’ฯ

๑๙๓. ‘‘อปฺปมฺหา อปฺปกํ ทชฺชา, อนุมชฺฌโต มชฺฌกํ;
พหุมฺหา พหุกํ ทชฺชา, อทานํ นุปปชฺชติ [น อุปปชฺชติ (สี. ปี.)]ฯ

๑๙๔. ‘‘ตํ ตํ วทามิ โกสิย, เทหิ ทานานิ ภุญฺช จ;
อริยมคฺคํ สมารูห [อริยํ มคฺคํ สมารุห (สี. ปี.)], เนกาสี ลภเต สุขํ’’ฯ

๑๙๕. ‘‘โมฆญฺจสฺส หุตํ โหติ, โมฆญฺจาปิ สมีหิตํ;
อติถิสฺมึ โย นิสินฺนสฺมึ, เอโก ภุญฺชติ โภชนํฯ

๑๙๖. ‘‘ตํ ตํ วทามิ โกสิย, เทหิ ทานานิ ภุญฺช จ;
อริยมคฺคํ สมารูห, เนกาสี ลภเต สุขํ’’ฯ

๑๙๗. ‘‘สจฺจญฺจสฺส หุตํ โหติ, สจฺจญฺจาปิ สมีหิตํ;
อติถิสฺมึ โย นิสินฺนสฺมึ, เนโก ภุญฺชติ โภชนํฯ

๑๙๘. ‘‘ตํ ตํ วทามิ โกสิย, เทหิ ทานานิ ภุญฺช จ;
อริยมคฺคํ สมารูห, เนกาสี ลภเต สุขํ’’ฯ

๑๙๙. ‘‘สรญฺจ ชุหติ โปโส, พหุกาย คยาย จ;
โทเณ ติมฺพรุติตฺถสฺมึ, สีฆโสเต มหาวเหฯ

๒๐๐. ‘‘อตฺร จสฺส หุตํ โหติ, อตฺร จสฺส สมีหิตํ;
อติถิสฺมึ โย นิสินฺนสฺมึ, เนโก ภุญฺชติ โภชนํฯ

๒๐๑. ‘‘ตํ ตํ วทามิ โกสิย, เทหิ ทานานิ ภุญฺช จ;
อริยมคฺคํ สมารูห, เนกาสี ลภเต สุขํ’’ฯ

๒๐๒. ‘‘พฬิสญฺหิ โส นิคิลติ [นิคฺคิลติ (สี. ปี.)], ทีฆสุตฺตํ สพนฺธนํ;
อติถิสฺมึ โย นิสินฺนสฺมึ, เอโก ภุญฺชติ โภชนํฯ

๒๐๓. ‘‘ตํ ตํ วทามิ โกสิย, เทหิ ทานานิ ภุญฺช จ;
อริยมคฺคํ สมารูห, เนกาสี ลภเต สุขํ’’ฯ

๒๐๔. ‘‘อุฬารวณฺณา วต พฺราหฺมณา อิเม, อยญฺจ โว สุนโข กิสฺส เหตุ;
อุจฺจาวจํ วณฺณนิภํ วิกุพฺพติ, อกฺขาถ โน พฺราหฺมณา เก นุ ตุเมฺห’’ฯ

๒๐๕. ‘‘จโนฺท จ สูริโย จ [สุริโย จ (ก.)] อุโภ อิธาคตา, อยํ ปน มาตลิ เทวสารถิ;
สโกฺกหมสฺมิ ติทสานมิโนฺท, เอโส จ โข ปญฺจสิโขติ วุจฺจติฯ

๒๐๖. ‘‘ปาณิสฺสรา มุทิงฺคา จ [มุติงฺคา จ (สี. สฺยา. ปี.)], มุรชาลมฺพรานิ จ;
สุตฺตเมนํ ปโพเธนฺติ, ปฎิพุโทฺธ จ นนฺทติ’’ฯ

๒๐๗. ‘‘เย เกจิเม มจฺฉริโน กทริยา, ปริภาสกา สมณพฺราหฺมณานํ;
อิเธว นิกฺขิปฺป สรีรเทหํ, กายสฺส เภทา นิรยํ วชนฺติ’’ฯ

๒๐๘. ‘‘เย เกจิเม สุคฺคติมาสมานา [สุคฺคติมาสสานา (สี. ปี.), สุคฺคตาสิสมานา (ก.)], ธเมฺม ฐิตา สํยเม สํวิภาเค;
อิเธว นิกฺขิปฺป สรีรเทหํ, กายสฺส เภทา สุคตึ วชนฺติ’’ฯ

๒๐๙. ‘‘ตฺวํ โนสิ ญาติ ปุริมาสุ ชาติสุ, โส มจฺฉรี โรสโก [โกสิโย (สฺยา. ก.)] ปาปธโมฺม;
ตเวว อตฺถาย อิธาคตมฺหา, มา ปาปธโมฺม นิรยํ คมิตฺถ’’ [อปตฺถ (ก. สี. สฺยา. ปี.)]ฯ

๒๑๐. ‘‘อทฺธา หิ มํ โว หิตกามา, ยํ มํ สมนุสาสถ;
โสหํ ตถา กริสฺสามิ, สพฺพํ วุตฺตํ หิเตสิภิฯ

๒๑๑. ‘‘เอสาหมเชฺชว อุปารมามิ, น จาปิหํ [น จาปหํ (สี. ปี.)] กิญฺจิ กเรยฺย ปาปํ;

น จาปิ เม กิญฺจิ อเทยฺยมตฺถิ, น จาปิทตฺวา อุทกํ ปิวามิ [อุทกมฺปหํ ปิเพ (สี.)]ฯ

๒๑๒. ‘‘เอวญฺจ เม ททโต สพฺพกาลํ [สพฺพกาเล (ก.)], โภคา อิเม วาสว ขียิสฺสนฺติ;
ตโต อหํ ปพฺพชิสฺสามิ สกฺก, หิตฺวาน กามานิ ยโถธิกานิ’’ฯ

๒๑๓. ‘‘นคุตฺตเม คิริวเร คนฺธมาทเน, โมทนฺติ ตา เทววราภิปาลิตา;
อถาคมา อิสิวโร สพฺพโลกคู, สุปุปฺผิตํ ทุมวรสาขมาทิยฯ

๒๑๔. ‘‘สุจึ สุคนฺธํ ติทเสหิ สกฺกตํ, ปุปฺผุตฺตมํ อมรวเรหิ เสวิตํ;
อลทฺธ มเจฺจหิ ว ทานเวหิ วา, อญฺญตฺร เทเวหิ ตทารหํ หิทํ [หิตํ (สฺยา.)]ฯ

๒๑๕. ‘‘ตโต จตสฺโส กนกตฺตจูปมา, อุฏฺฐาย นาริโย ปมทาธิปา มุนึ;
อาสา จ สทฺธา จ สิรี ตโต หิรี, อิจฺจพฺรวุํ นารทเทว พฺราหฺมณํฯ

๒๑๖. ‘‘สเจ อนุทฺทิฏฺฐํ ตยา มหามุนิ, ปุปฺผํ อิมํ ปาริฉตฺตสฺส พฺรเหฺม;
ททาหิ โน สพฺพา คติ เต อิชฺฌตุ, ตุวมฺปิ โน โหหิ ยเถว วาสโวฯ

๒๑๗. ‘‘ตํ ยาจมานาภิสเมกฺข นารโท, อิจฺจพฺรวี สํกลหํ อุทีรยิ;
น มยฺหมตฺถตฺถิ อิเมหิ โกจิ นํ, ยาเยว โว เสยฺยสิ สา ปิฬนฺธถ’’ [ปิฬยฺหถ (สี. ปี.)]ฯ

๒๑๘. ‘‘ตฺวํ โนตฺตเมวาภิสเมกฺข นารท, ยสฺสิจฺฉสิ ตสฺสา อนุปฺปเวจฺฉสุ;
ยสฺสา หิ โน นารท ตฺวํ ปทสฺสสิ, สาเยว โน เหหิติ เสฏฺฐสมฺมตา’’ฯ

๒๑๙. ‘‘อกลฺลเมตํ วจนํ สุคเตฺต, โก พฺราหฺมโณ สํกลหํ อุทีรเย;
คนฺตฺวาน ภูตาธิปเมว ปุจฺฉถ, สเจ น ชานาถ อิธุตฺตมาธมํ’’ฯ

๒๒๐. ‘‘ตา นารเทน ปรมปฺปโกปิตา, อุทีริตา วณฺณมเทน มตฺตา;
สกาเส [สกาสํ (ก.)] คนฺตฺวาน สหสฺสจกฺขุโน, ปุจฺฉึสุ ภูตาธิปํ กา นุ เสยฺยสิ’’ฯ

๒๒๑. ‘‘ตา ทิสฺวา อายตฺตมนา ปุรินฺทโท, อิจฺจพฺรวี เทววโร กตญฺชลี;
สพฺพาว โว โหถ สุคเตฺต สาทิสี, โก เนว ภเทฺท กลหํ อุทีรยิ’’ฯ

๒๒๒. ‘‘โย สพฺพโลกจฺจริโต [สพฺพโลกํ จรโก (สี. สฺยา. ปี.)] มหามุนิ, ธเมฺม ฐิโต นารโท [นารท (สฺยา.)] สจฺจนิกฺกโม;
โส โนพฺรวิ [พฺรวี (สี. สฺยา. ปี.)] คิริวเร คนฺธมาทเน, คนฺตฺวาน ภูตาธิปเมว ปุจฺฉถ;
สเจ น ชานาถ อิธุตฺตมาธมํ’’ฯ

๒๒๓. ‘‘อสุ [อสู (สฺยา.)] พฺรหารญฺญจโร มหามุนิ, นาทตฺวา ภตฺตํ วรคเตฺต ภุญฺชติ;
วิเจยฺย ทานานิ ททาติ โกสิโย, ยสฺสา หิ โส ทสฺสติ สาว เสยฺยสิ’’ฯ

๒๒๔. ‘‘อสู หิ โย สมฺมติ ทกฺขิณํ ทิสํ, คงฺคาย ตีเร หิมวนฺตปสฺสนิ [หิมวนฺตปสฺมนิ (สี. ปี. ก.)];
ส โกสิโย ทุลฺลภปานโภชโน, ตสฺส สุธํ ปาปย เทวสารถิ’’ฯ

๒๒๕. ‘‘ส [โส (สฺยา.)] มาตลี เทววเรน เปสิโต, สหสฺสยุตฺตํ อภิรุยฺห สนฺทนํ;
สุขิปฺปเมว [ส ขิปฺปเมว (สี. ปี.)] อุปคมฺม อสฺสมํ, อทิสฺสมาโน มุนิโน สุธํ อทา’’ฯ

๒๒๖.“อุทคฺคิหุตฺตํ อุปติฏฺฐโต หิ เม, ปภงฺกรํ โลกตโมนุทุตฺตมํ;
สพฺพานิ ภูตานิ อธิจฺจ [อติจฺจ (สี. ปี.)] วาสโว, โก เนว เม ปาณิสุ กึ สุโธทหิฯ

๒๒๗.“สงฺขูปมํ เสตมตุลฺยทสฺสนํ, สุจึ สุคนฺธํ ปิยรูปมพฺภุตํ;
อทิฏฺฐปุพฺพํ มม ชาตุ จกฺขุภิ [ชาตจกฺขุหิ (สี. ปี.)], กา เทวตา ปาณิสุ กึ สุโธทหิ”ฯ

๒๒๘.“อหํ มหินฺเทน มเหสิ เปสิโต, สุธาภิหาสึ ตุริโต มหามุนิ;
ชานาสิ มํ มาตลิ เทวสารถิ, ภุญฺชสฺสุ ภตฺตุตฺตม มาภิวารยิ [มา วิจารยิ (สี. ปี.)]ฯ

๒๒๙.“ภุตฺตา จ สา ทฺวาทส หนฺติ ปาปเก, ขุทํ ปิปาสํ อรตึ ทรกฺลมํ [ทรถํ กิลํ (สฺยา.), ทรถกฺขมํ (ก.)];
โกธูปนาหญฺจ วิวาทเปสุณํ, สีตุณฺหตนฺทิญฺจ รสุตฺตมํ อิทํ”ฯ

๒๓๐.“น กปฺปตี มาตลิ มยฺห ภุญฺชิตุํ, ปุพฺเพ อทตฺวา อิติ เม วตุตฺตมํ;
น จาปิ เอกาสฺนมรียปูชิตํ [เอกาสนํ อริยปูชิตํ (สี. ปี.)], อสํวิภาคี จ สุขํ น วินฺทติ”ฯ

๒๓๑.“ถีฆาตกา เย จิเม ปารทาริกา, มิตฺตทฺทุโน เย จ สปนฺติ สุพฺพเต;
สเพฺพ จ เต มจฺฉริปญฺจมาธมา, ตสฺมา อทตฺวา อุทกมฺปิ นาสฺนิเย [นาสฺมิเย (สี. ปี.)]ฯ

๒๓๒.“โส หิตฺถิยา วา ปุริสสฺส วา ปน, ทสฺสามิ ทานํ วิทุสมฺปวณฺณิตํ;
สทฺธา วทญฺญู อิธ วีตมจฺฉรา, ภวนฺติ เหเต สุจิสจฺจสมฺมตา” [สมฺมสมฺมตา (สี.)]ฯ

๒๓๓.“อโต มตา [มุตา (สี. ปี.)] เทววเรน เปสิตา, กญฺญา จตโสฺส กนกตฺตจูปมา;
อาสา จ สทฺธา จ สิรี ตโต หิรี [สิรี หิรี ตโต (ปี.)], ตํ อสฺสมํ อาคมุ [อาคมุํ (สี. ปี. ก.)] ยตฺถ โกสิโยฯ

๒๓๔.“ตา ทิสฺวา สโพฺพ ปรมปฺปโมทิโต [สพฺพา ปรมปฺปโมทิตา (สฺยา.)], สุเภน วณฺเณน สิขาริวคฺคิโน;
กญฺญา จตโสฺส จตุโร จตุทฺทิสา, อิจฺจพฺรวี มาตลิโน จ สมฺมุขาฯ

๒๓๕.“ปุริมํ ทิสํ กา ตฺวํ ปภาสิ เทวเต, อลงฺกตา ตารวราว โอสธี;
ปุจฺฉามิ ตํ กญฺจนเวลฺลิวิคฺคเห, อาจิกฺข เม ตฺวํ กตมาสิ เทวตาฯ

๒๓๖.“สิราห เทวีมนุเชภิ [มนุเชสุ (สี. สฺยา. ปี.)] ปูชิตา, อปาปสตฺตูปนิเสวินี สทา;
สุธาวิวาเทน ตวนฺติมาคตา, ตํ มํ สุธาย วรปญฺญ ภาชยฯ

๒๓๗.“ยสฺสาหมิจฺฉามิ สุธํ [สุขํ (ปี.)] มหามุนิ, โส [ส (สี. ปี.)] สพฺพกาเมหิ นโร ปโมทติ;
สิรีติ มํ ชานหิ ชูหตุตฺตม, ตํ มํ สุธาย วรปญฺญ ภาชย”ฯ

๒๓๘.“สิปฺเปน วิชฺชาจรเณน พุทฺธิยา, นรา อุเปตา ปคุณา สกมฺมุนา [สกมฺมนา (สี. ปี.)];
ตยา วิหีนา น ลภนฺติ กิญฺจนํ [กิญฺจินํ (ก.)], ตยิทํ น สาธุ ยทิทํ ตยา กตํฯ

๒๓๙. ‘‘ปสฺสามิ โปสํ อลสํ มหคฺฆสํ, สุทุกฺกุลีนมฺปิ อรูปิมํ นรํ;
ตยานุคุโตฺต สิริ ชาติมามปิ [ชาติมํ อปิ (สี.)], เปเสติ ทาสํ วิย โภควา สุขีฯ

๒๔๐. ‘‘ตํ ตํ อสจฺจํ อวิภชฺชเสวินิํ, ชานามิ มูฬฺหํ วิทุรานุปาตินิํ;
น ตาทิสี อรหติ อาสนูทกํ, กุโต สุธา คจฺฉ น มยฺห รุจฺจสิ’’ฯ

๒๔๑. ‘‘กา สุกฺกทาฐา ปฏิมุกฺกกุณฺฑลา, จิตฺตงฺคทา กมฺพุวิมฏฺฐธารินี;
โอสิตฺตวณฺณํ ปริทยฺห โสภสิ, กุสคฺคิรตฺตํ อปิฬยฺห มญฺชริํฯ

๒๔๒. ‘‘มิคีว ภนฺตา สรจาปธารินา, วิราธิตา มนฺทมิว อุทิกฺขสิ;
โก เต ทุตีโย อิธ มนฺทโลจเน, น ภายสิ เอกิกา กานเน วเน’’ฯ

๒๔๓. ‘‘น เม ทุตีโย อิธ มตฺถิ โกสิย, มสกฺกสารปฺปภวมฺหิ เทวตา;
อาสา สุธาสาย ตวนฺติมาคตา, ตํ มํ สุธาย วรปญฺญ ภาชย’’ฯ

๒๔๔. ‘‘อาสาย ยนฺติ วาณิชา ธเนสิโน, นาวํ สมารุยฺห ปเรนฺติ อณฺณเว;
เต ตตฺถ สีทนฺติ อโถปิ เอกทา, ชีนาธนา เอนฺติ วินฏฺฐปาภตาฯ

๒๔๕. ‘‘อาสาย เขตฺตานิ กสนฺติ กสฺสกา, วปนฺติ พีชานิ กโรนฺตุปายโส;
อีตีนิปาเตน อวุฏฺฐิตาย [อวุฏฺฐิกาย (สี. ปี.)] วา, น กิญฺจิ วินฺทนฺติ ตโต ผลาคมํฯ

๒๔๖. ‘‘อถตฺตการานิ กโรนฺติ ภตฺตุสุ, อาสํ ปุรกฺขตฺวา นรา สุเขสิโน;
เต ภตฺตุรตฺถา อติคาฬฺหิตา ปุน, ทิสา ปนสฺสนฺติ อลทฺธ กิญฺจนํฯ

๒๔๗. ‘‘หิตฺวาน [ชหิตฺว (สี. สฺยา. ปี.)] ธญฺญญฺจ ธนญฺจ ญาตเก, อาสาย สคฺคาธิมนา สุเขสิโน;
ตปนฺติ ลูขมฺปิ ตปํ จิรนฺตรํ, กุมคฺคมารุยฺห [กุมฺมคฺคมารุยฺห (สี. สฺยา. ปี.)] ปเรนฺติ ทุคฺคติํฯ

๒๔๘. ‘‘อาสา วิสํวาทิกสมฺมตา อิเม, อาเส สุธาสํ [สุธาย (สฺยา ปี. ก.)] วินยสฺสุ อตฺตนิ;
น ตาทิสี อรหติ อาสนูทกํ, กุโต สุธา คจฺฉ น มยฺห รุจฺจสิ’’ฯ

๒๔๙. ‘‘ททฺทลฺลมานา ยสสา ยสสฺสินี, ชิฆญฺญนามวฺหยนํ ทิสํ ปติ;
ปุจฺฉามิ ตํ กญฺจนเวลฺลิวิคฺคเห, อาจิกฺข เม ตฺวํ กตมาสิ เทวตา’’ฯ

๒๕๐. ‘‘สทฺธาห เทวีมนุเชหิ [เทวีมนุเชสุ (สี. สฺยา. ปี.)] ปูชิตา, อปาปสตฺตูปนิเสวินี สทา;
สุธาวิวาเทน ตวนฺติมาคตา, ตํ มํ สุธาย วรปญฺญ ภาชย’’ฯ

๒๕๑. ‘‘ทานํ ทมํ จาคมโถปิ สํยมํ, อาทาย สทฺธาย กโรนฺติ เหกทา;
เถยฺยํ มุสา กูฏมโถปิ เปสุณํ, กโรนฺติ เหเก ปุน วิจฺจุตา ตยาฯ

๒๕๒. ‘‘ภริยาสุ โปโส สทิสีสุ เปกฺขวา [เปขวา (ปี.)], สีลูปปนฺนาสุ ปติพฺพตาสุปิ;
วิเนตฺวาน [วิเนตฺวา (สี. สฺยา. ปี.)] ฉนฺทํ กุลิตฺถิยาสุปิ [กุลธีติยาสุปิ (สี. ปี.)], กโรติ สทฺธํ ปุน [ปน (สี. ปี.)] กุมฺภทาสิยาฯ

๒๕๓. ‘‘ตฺวเมว สเทฺธ ปรทารเสวินี, ปาปํ กโรสิ กุสลมฺปิ ริญฺจสิ;

น ตาทิสี อรหติ อาสนูทกํ, กุโต สุธา คจฺฉ น มยฺห รุจฺจสิ’’ฯ

๒๕๔. ‘‘ชิฆญฺญรตฺตึ อรุณสฺมิมูหเต, ยา ทิสฺสติ อุตฺตมรูปวณฺณินี;
ตถูปมา มํ ปฏิภาสิ เทวเต, อาจิกฺข เม ตฺวํ กตมาสิ อจฺฉราฯ

๒๕๕. ‘‘กาลา นิทาเฆริว อคฺคิชาริว [อคฺคชาติว (สี.), อคฺคิชาติว (ปี.)], อนิเลริตา โลหิตปตฺตมาลินี;
กา ติฏฺฐสิ มนฺทมิคาวโลกยํ [มนฺทมิวาวโลกยํ (สี. ปี.)], ภาเสสมานาว คิรํ น มุญฺจสิ’’ฯ

๒๕๖. ‘‘หิราห เทวีมนุเชหิ ปูชิตา, อปาปสตฺตูปนิเสวินี สทา;
สุธาวิวาเทน ตวนฺติมาคตา, สาหํ น สโกฺกมิ สุธมฺปิ ยาจิตุํ;
โกปีนรูปา วิย ยาจนิตฺถิยา’’ฯ

๒๕๗. ‘‘ธเมฺมน ญาเยน สุคเตฺต ลจฺฉสิ, เอโส หิ ธโมฺม น หิ ยาจนา สุธา;
ตํ ตํ อยาจนฺติมหํ นิมนฺตเย, สุธาย ยญฺจิจฺฉสิ ตมฺปิ ทมฺมิ เตฯ

๒๕๘. ‘‘สา ตฺวํ มยา อชฺช สกมฺหิ อสฺสเม, นิมนฺติตา กญฺจนเวลฺลิวิคฺคเห;
ตุวญฺหิ เม สพฺพรเสหิ ปูชิยา, ตํ ปูชยิตฺวาน สุธมฺปิ อสฺนิเย’’ฯ

๒๕๙. ‘‘สา โกสิเยนานุมตา ชุตีมตา, อทฺธา หิริ รมฺมํ ปาวิสิ ยสฺสมํ;
อุทกวนฺตํ [อุทญฺญวนฺตํ (สี. ปี.)] ผลมริยปูชิตํ, อปาปสตฺตูปนิเสวิตํ สทาฯ

๒๖๐. ‘‘รุกฺขคฺคหานา พหุเกตฺถ ปุปฺผิตา, อมฺพา ปิยาลา ปนสา จ กึสุกา;
โสภญฺชนา โลทฺทมโถปิ ปทฺมกา, เกกา จ ภงฺคา ติลกา สุปุปฺผิตาฯ

๒๖๑. ‘‘สาลา กเรรี พหุเกตฺถ ชมฺพุโย, อสฺสตฺถนิโคฺรธมธุกเวตสา [เวทิสา (ก.)];
อุทฺทาลกา ปาฏลิ สินฺทุวารกา [สินฺทุวาริตา (พหูสุ)], มนุญฺญคนฺธา มุจลินฺทเกตกาฯ

๒๖๒. ‘‘หเรณุกา เวฬุกา เกณุ [เวณุ (สี. ปี.)] ตินฺทุกา, สามากนีวารมโถปิ จีนกา;
โมจา กทลี พหุเกตฺถ สาลิโย, ปวีหโย อาภูชิโน จ [อาภุชิโนปิ (สี. สฺยา.)] ตณฺฑุลาฯ

๒๖๓. ‘‘ตเสฺสวุตฺตรปเสฺสน [ตสฺส จ อุตฺตเร ปเสฺส (สี. ปี.), ตสฺส จ อุตฺตรปเสฺสน (สฺยา.)], ชาตา โปกฺขรณี สิวา;
อกกฺกสา อปพฺภารา, สาธุ อปฺปฏิคนฺธิกาฯ

๒๖๔. ‘‘ตตฺถ มจฺฉา สนฺนิรตา, เขมิโน พหุโภชนา;
สิงฺคู สวงฺกา สํกุลา [สกุลา (สี. สฺยา. ปี.)], สตวงฺกา จ โรหิตา;
อาฬิคฺครกากิณฺณา, ปาฐีนา กากมจฺฉกาฯ

๒๖๕. ‘‘ตตฺถ ปกฺขี สนฺนิรตา, เขมิโน พหุโภชนา;
หํสา โกญฺจา มยูรา จ, จกฺกวากา จ กุกฺกุหา;
กุณาลกา พหู จิตฺรา, สิขณฺฑี ชีวชีวกาฯ

๒๖๖. ‘‘ตตฺถ ปานาย มายนฺติ, นานา มิคคณา พหู;
สีหา พฺยคฺฆา วราหา จ, อจฺฉโกกตรจฺฉโยฯ

๒๖๗. ‘‘ปลาสาทา ควชา จ, มหึสา [มหิสา (สี. สฺยา. ปี.)] โรหิตา รุรู;
เอเณยฺยา จ วราหา จ, คณิโน นีกสูกรา;
กทลิมิคา พหุเกตฺถ, พิฬารา สสกณฺณิกา [สสกณฺณกา (สี.)]ฯ

๒๖๘. ‘‘ฉมาคิรี ปุปฺผวิจิตฺรสนฺถตา, ทิชาภิฆุฏฺฐา ทิชสงฺฆเสวิตา’’ฯ
๒๖๙. ‘‘สา สุตฺตจา นีลทุมาภิลมฺพิตา, วิชฺชุ มหาเมฆริวานุปชฺชถ;
ตสฺสา สุสมฺพนฺธสิรํ กุสามยํ, สุจึ สุคนฺธํ อชินูปเสวิตํ;
อตฺริจฺจ [อตฺริจฺฉ (สี. สฺยา. ปี.)] โกจฺฉํ หิริเมตทพฺรวิ, ‘นิสีท กลฺยาณิ สุขยิทมา
สนํ’ฯ

๒๗๐. ‘‘ตสฺสา ตทา โกจฺฉคตาย โกสิโย, ยทิจฺฉมานาย ชฏาชินนฺธโร [ชฏาชุตินฺธโร
(สฺยา. ก.)];
นเวหิ ปเตฺตหิ สยํ สหูทกํ, สุธาภิหาสี ตุริโต มหามุนิฯ

๒๗๑. ‘‘สา ตํ ปฏิคฺคยฺห อุโภหิ ปาณิภิ, อิจฺจพฺรวิ อตฺตมนา ชฏาธรํ;
‘หนฺทาหํ เอตรหิ ปูชิตา ตยา, คเจฺฉยฺยํ พฺรเหฺม ติทิวํ ชิตาวินี’ฯ

๒๗๒. ‘‘สา โกสิเยนานุมตา ชุตีมตา, อุทีริตา [อุทิรยิ (ก.)] วณฺณมเทน มตฺตา;
สกาเส คนฺตฺวาน สหสฺสจกฺขุโน, อยํ สุธา วาสว เทหิ เม ชยํฯ

๒๗๓. ‘‘ตเมน [ตเมนํ (สฺยา. ก.)] สโกฺกปิ ตทา อปูชยิ, สหินฺทเทวา [สหินฺทา จ เทวา (สี.
ปี.)] สุรกญฺญมุตฺตมํ;
สา ปญฺชลี เทวมนุสฺสปูชิตา, นวมฺหิ โกจฺฉมฺหิ ยทา อุปาวิสิ’’ฯ

๒๗๔. ‘‘ตเมว สํสี [ตเมว อสํสี (สฺยา.)] ปุนเทว มาตลึ, สหสฺสเนโตฺต ติทสานมิโนฺท;
คนฺตฺวาน วากฺยํ มม พฺรูหิ โกสิยํ, อาสาย สทฺธา [สทฺธ (ปี.)] สิริยา จ โกสิย;
หิรี สุธํ เกน มลตฺถ เหตุนาฯ

๒๗๕. ‘‘ตํ สุ วตฺถํ อุทตารยี รถํ, ททฺทลฺลมานํ อุปการิยสาทิสํ [อุปกิริยสาทิสํ (สี. สฺยา.
ปี.)]ฯ
ชโมฺพนทีสํ ตปเนยฺยสนฺนิภํ [สนฺติกํ (สี.ปี.)], อลงฺกตํ กญฺจนจิตฺตสนฺนิภํฯ

๒๗๖. ‘‘สุวณฺณจเนฺทตฺถ พหู นิปาติตา, หตฺถี ควสฺสา กิกิพฺยคฺฆทีปิโย [กิมฺปุริสพฺยคฺฆ
ทีปิโย (ก.)];
เอเณยฺยกา ลงฺฆมเยตฺถ ปกฺขิโน [ปกฺขิโย (สี. ปี.)], มิเคตฺถ เวฬุริยมยา ยุธา ยุตาฯ

๒๗๗. ‘‘ตตฺถสฺสราชหรโย อโยชยุํ, ทสสตานิ สุสุนาคสาทิเส;
อลงฺกเต กญฺจนชาลุรจฺฉเท, อาเวฬิเน สทฺทคเม อสงฺคิเตฯ

๒๗๘. ‘‘ตํ ยานเสฏฺฐํ อภิรุยฺห มาตลิ, ทิสา อิมาโย [ทส ทิสา อิมา (สี. สฺยา. ปี.)] อภินาท
ยิตฺถ;
นภญฺจ เสลญฺจ วนปฺปตินิญฺจ [วนสฺปตีนิ จ (สี. ปี.), วนปฺปติญฺจ (สฺยา. ก.)], ส
สาครํ ปพฺยธยิตฺถ [ปพฺยาถยิตฺถ (สี. ปี.)] เมทินิํฯ

๒๗๙.ส ขิปฺปเมว อุปคมฺม อสฺสมํ, ปาวารเมกํสกโต กตญฺชลี;
พหุสฺสุตํ วุทฺธํ วินีตวนฺตํ, อิจฺจพฺรวี มาตลิ เทวพฺราหฺมณํฯ

๒๘๐.‘‘อินฺทสฺส วากฺยํ นิสาเมหิ โกสิย, ทูโต อหํ ปุจฺฉติ ตํ ปุรินฺทโท;
อาสาย สทฺธา สิริยา จ โกสิย, หิรี สุธํ เกน มลตฺถ เหตุนา’’ฯ

๒๘๑.‘‘อนฺธา สิรี มํ ปฏิภาติ มาตลิ, สทฺธา อนิจฺจา ปน เทวสารถิ;
อาสา วิสํวาทิกสมฺมตา หิ เม, หิรี จ อริยมฺหิ คุเณ ปติฏฺฐิตา’’ฯ

๒๘๒.‘‘กุมาริโย ยาจิมา โคตฺตรกฺขิตา, ชิณฺณา จ ยา ยา จ สภตฺตุอิตฺถิโย;
ตา ฉนฺทราคํ ปุริเสสุ อุคฺคตํ, หิริยา นิวาเรนฺติ สจิตฺตมตฺตโนฯ

๒๘๓.‘‘สงฺคามสีเส สรสตฺติสํยุเต, ปราชิตานํ ปตตํ ปลายินํ;
หิริยา นิวตฺตนฺติ ชหิตฺว [ชหิตฺวาน (สฺยา. ก.)] ชีวิตํ, เต สมฺปฏิจฺฉนฺติ ปุนา หิรีมนาฯ

๒๘๔.‘‘เวลา ยถา สาครเวควารินี, หิราย หิ ปาปชนํ นิวารินี;
ตํ สพฺพโลเก หิริมริยปูชิตํ, อินฺทสฺส ตํ เวทย เทวสารถี’’ฯ

๒๘๕.‘‘โก เต อิมํ โกสิย ทิฏฺฐิโมทหิ, พฺรหฺมา มหินฺโท อถ วา ปชาปติ;
หิราย เทเวสุ หิ เสฏฺฐสมฺมตา, ธีตา มหินฺทสฺส มเหสิ ชายถ’’ฯ

๒๘๖.‘‘หนฺทหิ ทานิ ติทิวํ อปกฺกม [สมกฺกม (สี. ปี.)], รถํ สมารุยฺห มมายิตํ อิมํ [อิทํ (สฺยา. ก.)];
อิโนฺท จ ตํ อินฺทสโคตฺต กงฺขติ, อเชฺชว ตฺวํ อินฺทสหพฺยตํ วช’’ฯ

๒๘๗.‘‘เอวํ วิสุชฺฌนฺติ [สมิชฺฌนฺติ (สี. ปี.)] อปาปกมฺมิโน, อโถ สุจิณฺณสฺส ผลํ น นสฺสติ;
เย เกจิ มทฺทกฺขุ สุธาย โภชนํ, สเพฺพว เต อินฺทสหพฺยตํ คตา’’ฯ

๒๘๘.‘‘หิรี อุปฺปลวณฺณาสิ, โกสิโย ทานปติ ภิกฺขุ;
อนุรุโทฺธ ปญฺจสิโข, อานโนฺท อาสิ มาตลิฯ

๒๘๙.‘‘สูริโย กสฺสโป ภิกฺขุ, โมคฺคลฺลาโนสิ จนฺทิมา;
นารโท สาริปุโตฺตสิ, สมฺพุโทฺธ อาสิ วาสโว’’ติฯ

สุธาโภชนชาตกํ ตติยํฯ

๕๓๖. กุณาลชาตกํ (๔)

เอวมกฺขายติ, เอวมนุสูยติ [สุยฺยติ (ก.)]ฯ สโพฺพสธธรณิธเร เนกปุปฺผมาลฺยวิตเต คช-ควช มหึส-รุรุ-จมร-ปสท-ขคฺค-โคกณฺณ-สีห-พฺยคฺฆ-ทีปิ-อจฺฉ-โกก-ตรจฺฉ-อุทฺทาร-กทลิมิค- พิฬาร-สส-กณฺณิกานุจริเตอากิณฺณเนลมณฺฑลมหาวราหนาคกุลกเรณุ [กเณรุ (สี. ปี.)] -สงฺฆาธิวุเฏฺฐ [วุตฺถ (สี. ปี.)] อิสฺสมิค- สาขมิค-สรภมิค-เอณีมิค-วาตมิค-ปสทมิค-ปุริสาลุ [ปุริสลฺลุ (สี. ปี.)] -กิมฺปุริส-ยกฺข-รกฺขสนิเสวิเต อมชฺชวมญฺชรีธร-ปหฏฺฐ [พฺรหฏฺฐ (สี. ปี.)] -ปุปฺผผุสิตคฺคา [ปุปฺผิตคฺค (สี. ปี.)] เนกปาทปคณวิตเตกุรร-จโกร-วารณ-มยูร-ปรภต- ชีวญฺชีวก-เจลาวกา-ภิงฺการ-กรวีกมตฺตวิหงฺคคณ-สตต [วิหงฺคสต (สี. ปี.)] สมฺปฆุเฏฺฐอญฺชน-มโน

สิลา-หริตาล- หิงฺคุลกเหม-รชตกนกาเนกธาตุสตวินฺทฺธปฏิมณฺฑิตปฺปเทเส เอวรูเป ขลุ, โภ, รเมฺม วนสเณฺฑ **กุณาโล** นาม สกุโณ ปฏิวสติ อติวิย จิโตฺต อติวิย จิตฺตปตฺตจฺฉทโนฯ

ตเสฺสว ขลุ, โภ, กุณาลสฺส สกุณสฺส อฑฺฒุฑฺฒานิ อิตฺถิสหสฺสานิ ปริจาริกา ทิชกญฺญาโยฯ อถ ขลุ, โภ, เทฺว ทิชกญฺญาโย กฏฺฐํ มุเขน ฑํสิตฺวา [ฑสิตฺวา (สี. ปี.) เอวมุปริปิ] ตํ กุณาลํ สกุณํ มเชฺฌ นิสีทาเปตฺวา อุเฑฺฑนฺติ [เฑนฺติ (สี. ปี.) เอวมุปริปิ] – “มา นํ กุณาลํ สกุณํ อทฺธานปริยายปเถ กิลมโถ อุพฺพาเหตฺถา”ติ [อุพฺพาเหถาติ (สฺยา. ก.)]ฯ

ปญฺจสตา [ปญฺจสต (ปี.)] ทิชกญฺญาโย เหฏฺฐโต เหฏฺฐโต อุเฑฺฑนฺติ – [เฑนฺติ (สี. ปี.) เอวมุปริปิ] “สจายํ กุณาโล สกุโณ อาสนา ปริปติสฺสติ, มยํ ตํ ปเกฺขหิ ปฏิคฺคเหสฺสามาติฯ

ปญฺจสตา ทิชกญฺญาโย อุปรูปริ อุเฑฺฑนฺติ – [เฑนฺติ (สี. ปี.) เอวมุปริปิ] “มา นํ กุณาลํ สกุณํ อาตโป ปริตาเปสี”ติ [ปริกาปีติ (สี. ปี.)]ฯ

ปญฺจสตา ปญฺจสตา [สี. ปี. โปตฺถเกสุ “ปญฺจสตา”ติ สกิเทว อาคตํ] ทิชกญฺญาโย อุภโตปเสฺสน อุเฑฺฑนฺติ – [เฑนฺติ (สี. ปี.) เอวมุปริปิ] “มา นํ กุณาลํ สกุณํ สีตํ วา อุณฺหํ วา ติณํ วา รโช วา วาโต วา อุสฺสาโว วา อุปปฺผุสี”ติฯ

ปญฺจสตา ทิชกญฺญาโย ปุรโต ปุรโต อุเฑฺฑนฺติ – “มา นํ กุณาลํ สกุณํ โคปาลกา วา ปสุปาลกา วา ติณหารกา วา กฏฺฐหารกา วา วนกมฺมิกา วา กเฏฺฐน วา กฐเลน วา [กถลาย วา (ก.)] ปาณินา วา ( ) [(ปาสาเณน วา) (สฺยา.)] เลฑฺฑุนา วา ทเณฺฑน วา สเตฺถน วา สกฺขราหิ วา [สกฺขราย วา (สี.)] ปหารํ อทํสุฯ มายํ กุณาโล สกุโณ คเจฺฉหิ วา ลตาหิ วา รุเกฺขหิ วา สาขาหิ วา [อิทํ ปทฑฺวยํ สี. ปี. โปตฺถเกสุ นตฺถิ] ถเมฺภหิ วา ปาสาเณหิ วา พลวเนฺตหิ วา ปกฺขีหิ สงฺคเมสี”ติ [สงฺคาเมสีติ (สี. ปี.)]ฯ

ปญฺจสตา ทิชกญฺญาโย ปจฺฉโต ปจฺฉโต อุเฑฺฑนฺติ สณฺหาหิ สขิลาหิ มญฺชูหิ มธุราหิ วาจาหิ สมุทาจรนฺติโย – “มายํ กุณาโล สกุโณ อาสเน ปริยุกฺกณฺฐี”ติฯ

ปญฺจสตา ทิชกญฺญาโย ทิโสทิสํ อุเฑฺฑนฺติ อเนกรุกฺขวิวิธวิกติผลมาหรนฺติโย – “มายํ กุณาโล สกุโณ ขุทาย ปริกิลมิตฺถา”ติฯ

อถ ขลุ, โภ, ตา [นตฺถิ สี. ปี. โปตฺถเกสุ] ทิชกญฺญาโย ตํ กุณาลํ สกุณํ อาราเมเนว อารามํ อุยฺยาเนเนว อุยฺยานํ นทีติเตฺถเนว นทีติตฺถํ ปพฺพตสิขเรเนว ปพฺพตสิขรํ อมฺพวเนเนว อมฺพวนํ ชมฺพุวเนเนว ชมฺพุวนํ ลพุชวเนเนว ลพุชวนํ นาฬิเกรสญฺจาริเยเนว [สญฺชาทิเยเนว (ปี.)] นาฬิเกรสญฺจาริยํ ขิปฺปเมว อภิสมฺภุเนฺติ รติตฺถาย [รตตฺถาย (สี. ปี.)]ฯ

อถ ขลุ, โภ, กุณาโล สกุโณ ตาหิ ทิชกญฺญาหิ ทิวสํ ปริพฺยูโฬฺห เอวํ อปสาเทติ – “นสฺสถ ตุเมฺห วสลิโย, วินสฺสถ ตุเมฺห วสลิโย, โจริโย ธุตฺติโย อสติโย ลหุจิตฺตาโย กตสฺส อปฺปฏิการิกาโย อนิโล วิย เยนกามํคมาโย”ติฯ

ตเสฺสว ขลุ, โภ, หิมวโต ปพฺพตราชสฺส ปุรตฺถิมทิสาภาเค สุสุขุมสุนิปุณคิริปฺปภว [ปฺปภวา (สี. ปี.)] – หริตุปยนฺติโยฯ

อุปฺปล ปทุม กุมุท นฬิน สตปตฺต โสคนฺธิก มนฺทาลก [มนฺทาลว (สี. ปี.), มนฺทารว (ก.)] สมฺปติวิรูฬฺหสุจิคนฺธ มนุญฺญมาวกปฺปเทเส [ปาวกปฺปเทเส (สี. ปี.)]ฯ

กุรวก-มุจลินฺท-เกตก-เวทิส-วญฺชุล [เวตสมญฺชุล (สี.)] -ปุนฺนาคพกุล-ติลก-ปิยก-หสนสาล-สฬลจมฺปก อโสก-นาครุกฺข-ติรีฏิ-ภุชปตฺต-โลทฺท-จนฺทโนฆวเนกาฬาครุ-ปทฺมก-ปิยงฺคุ-เทวทารุกโจจคหเน กกุธกุฏชอโงฺกล-กจฺจิการ [กจฺฉิการ (ก.)] -กณิการ-กณฺณิการ-กนเวร-โกรณฺฑก-โกวิฬาร-กึสุก-โยธิก วนมลฺลิก [นวมลฺลิก (สี. ปี.)] -มนงฺคณ-มนวชฺช-ภณฺฑิ-สุรุจิร-ภคินิมาลามลฺยธเร ชาติสุมนมธุคนฺธิก- [มธุกพนฺธุก (ก.)] ธนุตกฺการิ [ธนุการิ (สี.), ธนุการิก (ปี.)] ตาลีส-ตครมุสีรโกฏฺฐ-กจฺฉวิตเต อติมุตฺตกสํกุสุมิตลตาวิตตปฏิมณฺฑิตปฺปเทเส หํส-ปิลว-กาทมฺพ-การณฺฑวาภินทิเต วิชฺชาธร-สิทฺธ [สินฺธว (สี. ปี.)] -สมณ-ตาปสคณาธิวุเฏฺฐ วรเทว-ยกฺข-รกฺขส-ทานว-คนฺธพฺพ-กินฺนรมโหรคานุจิณฺณปฺปเทเส เอวรูเป ขลุ, โภ, รเมฺม วนสเณฺฑ **ปุณฺณมุโข** นาม ผุสฺสโกกิโล ปฏิวสติ อติวิย มธุรคิโร วิลาสิตนยโน มตฺตโกฺข [สวิลาสิตนยนมตฺตโกฺข (ก.)]ฯ

ตเสฺสว ขลุ, โภ, ปุณฺณมุขสฺส ผุสฺสโกกิลสฺส อฑฺฒุฑฺฒานิ อิตฺถิสตานิ ปริจาริกา ทิชกญฺญาโยฯ อถ ขลุ, โภ, เทฺว ทิชกญฺญาโย กฏฺฐํ มุเขน ฑํสิตฺวา ตํ ปุณฺณมุขํ ผุสฺสโกกิลํ มเชฺฌ นิสีทาเปตฺวา อุเฑฺฑนฺติ – ‘‘มา นํ ปุณฺณมุขํ ผุสฺสโกกิลํ อทฺธานปริยายปเถ กิลมโถ อุพฺพาเหตฺถา’’ติฯ

ปญฺญาส ทิชกญฺญาโย เหฎฺฐโต เหฎฺฐโต อุเฑฺฑนฺติ – ‘‘สจายํ ปุณฺณมุโข ผุสฺสโกกิโล อาสนา ปริปติสฺสติ, มยํ ตํ ปเกฺขหิ ปฏิคฺคเหสฺสามา’’ติฯ

ปญฺญาส ทิชกญฺญาโย อุปรูปริ อุเฑฺฑนฺติ – ‘‘มา นํ ปุณฺณมุขํ ผุสฺสโกกิลํ อาตโป ปริตาเปสี’’ติฯ

ปญฺญาส ปญฺญาส ทิชกญฺญาโย อุภโตปเสฺสน อุเฑฺฑนฺติ – ‘‘มา นํ ปุณฺณมุขํ ผุสฺสโกกิลํ สีตํ วา อุณฺหํ วา ติณํ วา รโช วา วาโต วา อุสฺสาโว วา อุปปฺผุสี’’ติฯ

ปญฺญาส ทิชกญฺญาโย ปุรโต ปุรโต อุเฑฺฑนฺติ – ‘‘มา นํ ปุณฺณมุขํ ผุสฺสโกกิลํ โคปาลกา วา ปสุปาลกา วา ติณหารกา วา กฏฺฐหารกา วา วนกมฺมิกา วา กเฎฺฐน วา กถลาย วา ปาณินา วา เลฑฺฑุนา วา ทเณฺฑน วา สเตฺถน วา สกฺขราหิ วา ปหารํ อทํสุฯ มายํ ปุณฺณมุโข ผุสฺสโกกิโล คเจฺฉหิ วา ลตาหิ วา รุเกฺขหิ วา สาขาหิ วา ถเมฺภหิ วา ปาสาเณหิ วา พลวเนฺตหิ วา ปกฺขีหิ สงฺคาเมสี’’ติฯ

ปญฺญาส ทิชกญฺญาโย ปจฺฉโต ปจฺฉโต อุเฑฺฑนฺติ สณฺหาหิ สขิลาหิ มญฺชูหิ มธุราหิ วาจาหิ สมุทาจรนฺติโย – ‘‘มายํ ปุณฺณมุโข ผุสฺสโกกิโล อาสเน ปริยุกฺกณฺฐี’’ติฯ

ปญฺญาส ทิชกญฺญาโย ทิโสทิสํ อุเฑฺฑนฺติ อเนกรุกฺขวิวิธวิกติผลมาหรนฺติโย – ‘‘มายํ ปุณฺณมุโข ผุสฺสโกกิโล ขุทาย ปริกิลมิตฺถา’’ติฯ

อถ ขลุ, โภ, ตา ทิชกญฺญาโย ตํ ปุณฺณมุขํ ผุสฺสโกกิลํ อาราเมเนว อารามํ อุยฺยาเนเนว อุยฺยานํ นทีติเตฺถเนว นทีติตฺถํ ปพฺพตสิขเรเนว ปพฺพตสิขรํ อมฺพวเนเนว อมฺพวนํ ชมฺพุวเนเนว ชมฺพุวนํ ลพุชวเนเนว ลพุชวนํ นาฬิเกรสญฺจาริเยเนว นาฬิเกรสญฺจาริยํ ขิปฺปเมว อภิสโมฺภนฺติ รติตฺถายฯ

อถ ขลุ, โภ, ปุณฺณมุโข ผุสฺสโกกิโล ตาหิ ทิชกญฺญาหิ ทิวสํ ปริพฺยูโฬฺห เอวํ ปสํสติ – “สาธุ, สาธุ, ภคินิโย, เอตํ โข, ภคินิโย, ตุมฺหากํ ปติรูปํ กุลธีตานํ, ยํ ตุเมฺห ภตฺตารํ ปริจเรยฺยาถา”ติฯ

อถ ขลุ, โภ, ปุณฺณมุโข ผุสฺสโกกิโล เยน กุณาโล สกุโณ เตนุปสงฺกมิฯ อทฺทสํสุ โข กุณาลสฺส สกุณสฺส ปริจาริกา ทิชกญฺญาโย ตํ ปุณฺณมุขํ ผุสฺสโกกิลํ ทูรโตว อาคจฺฉนฺตํ; ทิสฺวาน เยน ปุณฺณมุโข ผุสฺสโกกิโล เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ปุณฺณมุขํ ผุสฺสโกกิลํ เอตทโวจุํ – “อยํ, สมฺม ปุณฺณมุข, กุณาโล สกุโณ อติวิย ผรุโส อติวิย ผรุสวาโจ, อเปฺปวนาม ตวมฺปิ อาคมฺม ปิยวาจํ ลเภยฺยามา”ติฯ “อเปฺปวนาม, ภคินิโย”ติ วตฺวา เยน กุณาโล สกุโณ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา กุณาเลน สกุเณน สทฺธึ ปฏิสโมฺมทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข ปุณฺณมุโข ผุสฺสโกกิโล ตํ กุณาลํ สกุณํ เอตทโวจ – “กิสฺส ตฺวํ, สมฺม กุณาล, อิตฺถีนํ สุชาตานํ กุลธีตานํ สมฺมาปฏิปนฺนานํ มิจฺฉาปฏิปโนฺน’สิ [ปฏิปโนฺน (สี. ปี.)]? อมนาปภาณีนมฺปิ กิร, สมฺม กุณาล, อิตฺถีนํ มนาปภาณินา ภวิตพฺพํ, กิมงฺค ปน มนาปภาณีน”นฺติ!

เอวํ วุเตฺต, กุณาโล สกุโณ ตํ ปุณฺณมุขํ ผุสฺสโกกิลํ เอวํ อปสาเทสิ – “นสฺส ตฺวํ, สมฺม ชมฺม วสล, วินสฺส ตฺวํ, สมฺม ชมฺม วสล, โก นุ ตยา วิยโตฺต ชายาชิเนนา”ติฯ เอวํ อปสาทิโต จ ปน ปุณฺณมุโข ผุสฺสโกกิโล ตโตเยว [ตโต เหว (สี. ปี.)] ปฏินิวตฺติฯ

อถ ขลุ, โภ, ปุณฺณมุขสฺส ผุสฺสโกกิลสฺส อปเรน สมเยน นจิรเสฺสว [อจิรเสฺสว อจฺจเยน (ก.)] ขโร อาพาโธ อุปฺปชฺชิ โลหิตปกฺขนฺทิกาฯ พาฬฺหา เวทนา วตฺตนฺติ มารณนฺติกา [มรณนฺติกา (สฺยา.)]ฯ อถ ขลุ, โภ, ปุณฺณมุขสฺส ผุสฺสโกกิลสฺส ปริจาริกานํ ทิชกญฺญานํ เอตทโหสิ – “อาพาธิโก โข อยํ ปุณฺณมุโข ผุสฺสโกกิโล, อเปฺปวนาม อิมมฺหา อาพาธา วุฎฺฐเหยฺยา”ติ เอกํ อทุติยํ โอหาย เยน กุณาโล สกุโณ เตนุปสงฺกมึสุฯ อทฺทสา โข กุณาโล สกุโณ ตา ทิชกญฺญาโย ทูรโตว อาคจฺฉนฺติโย, ทิสฺวาน ตา ทิชกญฺญาโย เอตทโวจ – “กหํ ปน ตุมฺหํ วสลิโย ภตฺตา”ติ? “อาพาธิโก โข, สมฺม กุณาล, ปุณฺณมุโข ผุสฺสโกกิโล อเปฺปวนาม ตมฺหา อาพาธา วุฎฺฐเหยฺยา”ติฯ เอวํ วุเตฺต, กุณาโล สกุโณ ตา ทิชกญฺญาโย เอวํ อปสาเทสิ – “นสฺสถ ตุเมฺห วสลิโย, วินสฺสถ ตุเมฺห วสลิโย, โจริโย ธุตฺติโย อสติโย ลหุจิตฺตาโย กตสฺส อปฺปฏิการิกาโย อนิโล วิย เยนกามํคมาโย”ติ; วตฺวา เยน ปุณฺณมุโข ผุสฺสโกกิโล เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ปุณฺณมุขํ ผุสฺสโกกิลํ เอตทโวจ – “หํ, สมฺม, ปุณฺณมุขา”ติฯ “หํ, สมฺม, กุณาลา”ติฯ

อถ ขลุ, โภ กุณาโล สกุโณ ตํ ปุณฺณมุขํ ผุสฺสโกกิลํ ปเกฺขหิ จ มุขตุณฺฑเกน จ ปริคฺคเหตฺวา วุฎฺฐาเปตฺวา นานาเภสชฺชานิ ปายาเปสิฯ อถ ขลุ, โภ, ปุณฺณมุขสฺส ผุสฺสโกกิลสฺส โส อาพาโธ ปฏิปฺปสฺสมฺภีติฯ อถ ขลุ, โภ, กุณาโล สกุโณ ตํ ปุณฺณมุขํ ผุสฺสโกกิลํ คิลานวุฎฺฐิตํ [คิลานาวุฎฺฐิตํ (สี. สฺยา. ปี.)] อจิรวุฎฺฐิตํ เคลญฺญา เอตทโวจ –

“ทิฎฺฐา มยา, สมฺม ปุณฺณมุข, กณฺหา เทฺวปิติกา ปญฺจปติกาย ฉฎฺเฐ ปุริเส จิตฺตํ ปฏิพนฺธนฺติยา, ยทิทํ กพเนฺธ [กวเนฺธ (สี. ปี.)] ปีฐสปฺปิมฺหีติฯ ภวติ จ ปนุตฺตเรตฺถ [ปุนุตฺตเจตฺถ (ก.) เอวมุปริปิ] วากฺยํ –

๒๙๐. “อถชฺชุโน นกุโล ภีมเสโน [ภิมฺมเสโน (สี. สฺยา. ปี.)], ยุธิฎฺฐิโล สหเทโว [สีหเทโว (ก.)] จ ราชา;

เอเต ปตี ปญฺจ มตฺติจฺจ นารี, อกาสิ ขุชฺชวามนเกน [ขุชฺชวามเนน (ปี.)] ปาป''นฺติฯ

''ทิฏฺฐา มยา, สมฺม ปุณฺณมุข, สจฺจตปาปี [สจฺจตปาวี (สี. ปี.), ปญฺจตปาวี (สฺยา.)] นาม สมณี สุสานมชฺเฌ วสนฺตี จตุตฺถภตฺตํ ปริณามยมานา สุราธุตฺตเกน [ตุลาปุตฺตเกน (สี. ปี.), สา สุราธุตฺตเกน (ก.)] ปาปมกาสิฯ

''ทิฏฺฐา มยา, สมฺม ปุณฺณมุข, กากวตี [กากาตี (สี.), กากาติ (ปี.)] นาม เทวี สมุทฺทมชฺเฌ วสนฺตี ภริยา เวนเตยฺยสฺส นฏกุเวเรน ปาปมกาสิฯ

ทิฏฺฐา มยา, สมฺม ปุณฺณมุข, กุรุงฺคเทวี [กุรงฺควี (สี. ปี.)] นาม โลมสุทฺทรี [โลมสุนฺทรี (สี. สฺยา. ปี.)] เอฬิกกุมารํ [เอฬมารกํ (สี.), เอฬกกุมารํ (สฺยา.), เอฬกมารํ (ปี.)] กามยมานา ฉฬงฺคกุมารธนนฺเตวาสินา ปาปมกาสิฯ

เอวเณฺหตํ มยา ญาตํ, พฺรหฺมทตฺตสฺส มาตรํ [มาตุกา (สฺยา.)] โอหาย โกสลราชํ ปญฺจาลจเณฺฑน ปาปมกาสิฯ

๒๙๑. ''เอตา จ อญฺญา จ อกํสุ ปาปํ, ตสฺมาหมิตฺถีนํ น วิสฺสเส นปฺปสํเส;
มหี ยถา ชคติ สมานรตฺตา, วสุนฺธรา อิตรีตราปติฏฺฐา [อิตรีตรานํ ปติฏฺฐา (สฺยา.), อิตฺตรีตรปฺปติฏฺฐา (?)];
สพฺพสหา อผนฺทนา อกุปฺปา, ตถิตฺถิโย ตาโย น วิสฺสเส นโรฯ

๒๙๒. ''สีโห ยถา โลหิตมํสโภชโน, วาฬมิโค ปญฺจาวุโธ [ปญฺจหโตฺถ (สี. ปี.)] สุรุทฺโธ;
ปสยฺหขาที ปรหิํสเน รโต, ตถิตฺถิโย ตาโย น วิสฺสเส นโรฯ

''น ขลุ [น ขลุ โภ (สฺยา. ก.)], สมฺม ปุณฺณมุข, เวสิโย นาริโย คมนิโย, น เหตา พนฺธกิโย นาม, วธิกาโย นาม เอตาโย, ยทิทํ เวสิโย นาริโย คมนิโย''ติฯ

''โจโร [โจรา (สี. สฺยา. ปี.)] วิย เวณิกตา, มทิราว [มทิรา วิย (สี. สฺยา.), มทิริว (ปี.)] ทิทฺธา [ทิฏฺฐา (ก.), วิสทุฏฺฐา (สฺยา.)] วาณิโช [วาณิชา (ปี.)] วิย วาจาสนฺถุติโย, อิสฺสสิงฺฆมิว วิปริวตฺตาโย [ปริวตฺตาโย (ปี.), วิปริวตฺตาโร (ก.)], อุรคามิว ทุชิวฺหาโย, โสพฺภมิว ปฏิจฺฉนฺนา, ปาตาลมิว ทุปฺปูรา รกฺขสี วิย ทุโตฺตสา, ยโมเวกนฺตหาริโย, สิขีริว สพฺพภกฺขา, นทีริว สพฺพวาหี, อนิโล วิย เยนกามํจรา, เนรุ วิย อวิเสสกรา, วิสรุโกฺข วิย นิจฺจผลิตาโย''ติฯ ภวติ จ ปนุตฺตเรตฺถ วากฺยํ –

๒๙๓. ''ยถา โจโร ยถา ทิโทฺธ, วาณิโชว วิกตฺถนี;
อิสฺสสิงฺฆมิว ปริวตฺตา [มิวาวโฏฺฏ (สี.), มิวาวตฺตา (ปี.)], ทุชิวฺหา [ทุชฺชิวฺห (ปี.)] อุรโค วิยฯ

๒๙๔. ''โสพฺภมิว ปฏิจฺฉนฺนา, ปาตาลมิว ทุปฺปุรา;
รกฺขสี วิย ทุโตฺตสา, ยโมเวกนฺตหาริโยฯ

๒๙๕. [ยถา สิขี นทีวาโห, อนิโล กามจารวา;§เนรูว อวิเสสา จ, วิสรุโกฺข วิย นิจฺจผลา;§นาสยนฺติ ฆเร โภคํ, รตนานนฺตกริตฺถิ โยติ; (สี. สฺยา.)]
''ยถา สิขี นที วาโต, เนรุนาว สมาคตาฯ

วิสรุโกฺข วิย นิจฺจผลา, นาสยนฺติ ฆเร โภคํ;
รตนนฺตกริตฺถิโย’’ติ [ยถา สิขี นทีวาโห, อนิโล กามจารวา;§เนรูว อวิเสสา จ, วิสรุโกฺข วิย นิจฺจผลา;§นาสยนฺติ ฆเร โภคํ, รตนานนฺตกริตฺถิ โยติ; (สี. สฺยา.)]ฯ

‘‘จตฺตาริมานิ, สมฺม ปุณฺณมุข, ยานิ (วตฺถูนิ กิจฺจ ชาเต อนตฺถจรานิ ภวนฺติ; ตานิ) [( ) สี. สฺยา. โปตฺถเกสุ น ทิสฺสติ] ปรกุเล น วาเสตพฺพานิ – โคณํ เธนุํ ยานํ ภริยาฯ จตฺตาริ เอตานิ ปณฺฑิโต ธนานิ [ยานิ (สี. สฺยา. ปี.)] ฆรา น วิปฺปวาสเยฯ

๒๙๖.‘โคณํ เธนุญฺจ ยานญฺจ, ภริยํ ญาติกุเล น วาสเย;
ภญฺชนฺติ รถํ อยานกา, อติวาเหน หนนฺติ ปุงฺควํ;
โทเหน หนนฺติ วจฺฉกํ, ภริยา ญาติกุเล ปทุสฺสตี’’’ติฯ

‘‘ฉ อิมานิ, สมฺม ปุณฺณมุข, ยานิ (วตฺถูนิ) [( ) สี. ปี. โปตฺถเกสุ นฺ ทิสฺสติ] กิจฺจ ชาเต อนตฺถจรานิ ภวนฺติ –

๒๙๗.‘อคุณํ ธนุ ญาติกุเล จ ภริยา, ปารํ นาวา อกฺขภคฺคญฺจ ยานํ;
ทูเร มิโตฺต ปาปสหายโก จ, กิจฺจ ชาเต อนตฺถจรานิ ภว’’’นฺติฯ

‘‘อฏฺฐหิ ขลุ, สมฺม ปุณฺณมุข, ฐาเนหิ อิตฺถี สามิกํ อวชานาติฯ ทลิทฺทตา, อาตุรตา, ชิณฺณตา, สุราโสณฺฑตา, มุทฺธตา, ปมตฺตตา, สพฺพกิจฺจสุ อนฺวตฺตนตา, สพฺพธนอนุปฺปทาเนน – อิเมหิ ขลุ, สมฺม ปุณฺณมุข, อฏฺฐหิ ฐาเนหิ อิตฺถี สามิกํ อวชานาติฯ ภวติ จ ปนุตฺตเรตฺถ วากฺยํ –

๒๙๘.‘ทลิทฺทํ อาตุรญฺจาปิ, ชิณฺณกํ สุรโสณฺฑกํ;
ปมตฺตํ มุทฺธปตฺตญฺจ, สพฺพกิจฺจสุ [รตฺตํ กิจฺจสุ (สี. ปี.)] หาปนํ;
สพฺพกามปฺปทาเนน [สพฺพกามปณิธาเนน (สฺยา)], อวชานาติ [อวชานนฺติ (สี. ปี.)] สามิก’’’นฺติฯ

‘‘นวหิ ขลุ, สมฺม ปุณฺณมุข, ฐาเนหิ อิตฺถี ปโทสมาหรติฯ อารามคมนสีลา จ โหติ, อุยฺยานคมนสีลา จ โหติ, นทีติตฺถคมนสีลา จ โหติ, ญาติกุลคมนสีลา จ โหติ, ปรกุลคมนสีลา จ โหติ, อาทาสทุสฺสมณฺฑนานุโยคมนุยุตฺตสีลา จ โหติ, มชฺชปายินี จ โหติ, นิโลฺลกนสีลา จ โหติ, สทฺวารฐายินี [ปทฺวารฏฺฐายินี (สี. สฺยา. ปี.)] จ โหติ – อิเมหิ ขลุ, สมฺม ปุณฺณมุข, นวหิ ฐาเนหิ อิตฺถี ปโทสมาหรตีติฯ ภวติ จ ปนุตฺตเรตฺถ วากฺยํ –

๒๙๙.‘อารามสีลา จ [อารามสีลา (สี. ปี.)] อุยฺยานํ, นที ญาติ ปรกุลํ;
อาทาสทุสฺสมณฺฑนมนุยุตฺตา, ยา จิตฺถี มชฺชปายินีฯ

๓๐๐.‘ยา จ นิโลฺลกนสีลา, ยา จ สทฺวารฐายินี;
นวเหเตหิ ฐาเนหิ, ปโทสมาหรนฺติ อิตฺถิโย’’’ติฯ

‘‘จตฺตาลีสาย [จตฺตาลีสายิ (ปี. ก.)] ขลุ, สมฺม ปุณฺณมุข, ฐาเนหิ อิตฺถี ปุริสํ อจฺจาจรติ [อจฺจาวทติ (สี. สฺยา. ปี.)]ฯ วิชมฺภติ, วินมติ, วิลสติ, วิลชฺชติ, นเขน นขํ ฆเฏฺฏติ, ปาเทน ปาทํ อกฺกมติ, กเฏฺฐน ปถวึ วิลิขติ [ลิขติ (สี. ปี.)], ทารกํ อุลฺลงฺฆติ อุลฺลงฺฆาเปติ [ทารกํ อุลฺลเงฺฆติ โอลเงฺฆติ (สี. ปี.)], กีฬติ กีฬาเปติ, จุมฺพติ จุมฺพาเปติ, ภุญฺชติ ภุญฺชาเปติ, ททา

ติ, ยาจติ, กตมนุกโรติ, อุจฺจํ ภาสติ, นีจํ ภาสติ, อวิจฺจํ ภาสติ, วิวิจฺจํ ภาสติ, นเจฺจน คีเตน วาทิเตน โรทเนน [โรทิเตน (สี. ปี.)] วิลสิเตน วิภูสิเตน ชคฺฆติ, เปกฺขติ, กฏึ จาเลติ, คุยฺหภณฺฑกํ สญฺจาเลติ, อูรุํ วิวรติ, อูรุํ ปิทหติ, ถนํ ทเสฺสติ, กจฺฉํ ทเสฺสติ, นาภึ ทเสฺสติ, อกฺขึ นิขนติ, ภมุกํ อุกฺขิปติ, โอฏฺฐํ อุปลิขติ [โอฏฺฐํ ปลิขติ ชิวฺหํ ปลิขติ (สี. ปี.)], ชิวฺหํ นิลฺลาเลติ, ทุสฺสํ มุญฺจติ, ทุสฺสํ ปฏิพนฺธติ, สิรสํ มุญฺจติ, สิรสํ พนฺธติ – อิเมหิ ขลุ, สมฺม ปุณฺณมุข, จตฺตาลีสาย ฐาเนหิ อิตฺถี ปุริสํ อจฺจาจรติฯ

''ปญฺจวีสาย [ปญฺจวีสาหิ (ปี. ก.)] ขลุ, สมฺม ปุณฺณมุข, ฐาเนหิ อิตฺถี ปทุฏฺฐา เวทิตพฺพา ภวติฯ สามิกสฺส ปวาสํ วเณฺณติ, ปวุฏฺฐํ น สรติ, อาคตํ นาภินนฺทติ, อวณฺณํ ตสฺส ภณติ, วณฺณํ ตสฺส น ภณติ, อนตฺถํ ตสฺส จรติ, อตฺถํ ตสฺส น จรติ, อกิจฺจํ ตสฺส กโรติ, กิจฺจํ ตสฺส น กโรติ, ปริทหิตฺวา สยติ, ปรมฺมุขี นิปชฺชติ, ปริวตฺตกชาตา โข ปน โหติ กุงฺกุมิยชาตา, ทีฆํ อสฺสสติ, ทุกฺขํ เวทยติ, อุจฺจารปสฺสาวํ อภิณฺหํ คจฺฉติ, วิโลมมาจรติ, ปรปุริสสทฺทํ สุตฺวา กณฺณโสตํ วิวรโมทหติ [วิวรติ กโมทหติ (ปี.)], นิหตโภคา โข ปน โหติ, ปฏิวิสฺสเกหิ สนฺถวํ กโรติ, นิกฺขนฺตปาทา โข ปน โหติ, วิสิขานุจาริณี อติจาริณี โข ปน โหติ, นิจฺจํ [นตฺถิ สี. สฺยา. ปี. โปตฺถเกสุ] สามิเก อคารวา ปทุฏฺฐมนสงฺกปฺปา, อภิณฺหํ ทฺวาเร ติฏฺฐติ, กจฺฉานิ องฺคานิ ถนานิ ทเสฺสติ, ทิโสทิสํ คนฺตฺวา เปกฺขติ – อิเมหิ ขลุ, สมฺม ปุณฺณมุข, ปญฺจวีสาย [ปญฺจวีสาหิ (ก.)] ฐาเนหิ อิตฺถี ปทุฏฺฐา เวทิตพฺพา ภวติฯ ภวติ จ ปนุตฺตเรตฺถ วากฺยํ –

๓๐๑. 'ปวาสํ ตสฺส วเณฺณติ, คตํ ตสฺส น โสจติ [ปวาส'มสฺส วเณฺณติ คตึ นานุโสจติ (สี. ปี.)];
ทิสฺวาน ปติมาคตํ [ทิสฺวาปตึ อาคตํ (สี. ปี.)] นาภินนฺทติ;
ภตฺตารวณฺณํ น กทาจิ ภาสติ, เอเต ปทุฏฺฐาย ภวนฺติ ลกฺขณาฯ

๓๐๒. 'อนตฺถํ ตสฺส จรติ อสญฺญตา, อตฺถญฺจ หาเปติ อกิจฺจการินี;
ปริทหิตฺวา สยติ ปรมฺมุขี, เอเต ปทุฏฺฐาย ภวนฺติ ลกฺขณาฯ

๓๐๓. 'ปริวตฺตชาตา จ [ปราวตฺตกชาตา จ (สี.)] ภวติ กุงฺกุมี, ทีฆญฺจ อสฺสสติ ทุกฺขเวทินี;
อุจฺจารปสฺสาวมภิณฺหํ คจฺฉติ, เอเต ปทุฏฺฐาย ภวนฺติ ลกฺขณาฯ

๓๐๔. ''วิโลมมาจรติ อกิจฺจการินี, สทฺทํ นิสาเมติ ปรสฺส ภาสโต;
นิหตโภคา จ กโรติ สนฺถวํ, เอเต ปทุฏฺฐาย ภวนฺติ ลกฺขณาฯ

๓๐๕. 'กิเจฺฉน ลทฺธํ กสิราภตํ [กสิเรนาภตํ (สี.)] ธนํ, วิตฺตํ วินาเสติ ทุเกฺขน สมฺภตํ;
ปฏิวิสฺสเกหิ จ กโรติ สนฺถวํ, เอเต ปทุฏฺฐาย ภวนฺติ ลกฺขณาฯ

๓๐๖. 'นิกฺขนฺตปาทา วิสิขานุจาริณี, นิจฺจญฺจ สามิมฺหิ [นิจฺจํ สสามิมฺหิ (ปี. ก.)] ปทุฏฺฐมานสา;
อติจาริณี โหติ อเปตคารวา [ตเถว'คารวา (สี. ปี.)], เอเต ปทุฏฺฐาย ภวนฺติ ลกฺขณาฯ

๓๐๗. 'อภิกฺขณํ ติฏฺฐติ ทฺวารมูเล, ถนานิ กจฺฉานิ จ ทสฺสยนฺตี;
ทิโสทิสํ เปกฺขติ ภนฺตจิตฺตา, เอเต ปทุฏฺฐาย ภวนฺติ ลกฺขณาฯ

๓๐๘.‘สพฺพา นที วงฺกคตี [วงฺกนที (ก.)], สเพฺพ กฏฺฐมยา วนา;
สพฺพิตฺถิโย กเร ปาปํ, ลภมาเน นิวาตเกฯ

๓๐๙.‘สเจ ลเภถ ขณํ วา รโห วา, นิวาตกํ วาปิ ลเภถ ตาทิสํ;
สพฺพาว อิตฺถี กยิรุํ นุ [กเรยฺยุ โน (สี.), กเรยฺยุํ โน (ปี.)] ปาปํ, อญฺญํ อลตฺถ [อลทฺธา (สฺยา. ปี. ก.)] ปีฐสปฺปินาปิ สทฺธิํฯ

๓๑๐.‘‘นรานมารามกราสุ นาริสุ, อเนกจิตฺตาสุ อนิคฺคหาสุ จ;
สพฺพตฺถ นาปีติกราปิ [สพฺพ’ตฺตนา’ปีติการาปิ (สี. สฺยา.)] เจ สิยา [สิยุํ (สฺยา.)], น วิสฺสเส ติตฺถสมา หิ นาริโย’’ติฯ

๓๑๑.‘ยํ เว [ยญฺจ (สฺยา. ก.)] ทิสฺวา กณฺฑรีกินฺนรานํ [กินฺนรกินฺนรีนํ (สฺยา.), กินฺนรีกินฺนรานํ (ก.)], สพฺพิตฺถิโย น รมนฺติ อคาเร;
ตํ ตาทิสํ มจฺจํ จชิตฺวา ภริยา, อญฺญํ ทิสฺวา ปุริสํ ปีฐสปฺปิํฯ

๓๑๒.‘พกสฺส จ พาวริกสฺส [ปาวาริกสฺส (สี.), พาวริยสฺส (สฺยา.)] รโญฺญ, อจฺจนฺตกามานุคตสฺส ภริยา;
อวาจรี [อจฺจาจริ (สฺยา.), อนาจริ (ก.)] ปฏฺฐวสานุคสฺส [พทฺธวสานุคสฺส (สี. สฺยา.), ปตฺตวสานุคตสฺส (ก.)], กํ วาปิ อิตฺถี นาติจเร ตทญฺญํฯ

๓๑๓.‘ปิงฺคิยานี สพฺพโลกิสฺสรสฺส, รโญฺญ ปิยา พฺรหฺมทตฺตสฺส ภริยา;
อวาจรี ปฏฺฐวสานุคสฺส, ตํ วาปิ สา นาชฺฌคา กามกามินีฯ

๓๑๔.‘ลุทฺธานํ [ขุทฺทานํ (สี. สฺยา. ปี.)] ลหุจิตฺตานํ, อกตญฺญูน ทุพฺภินํ;
นาเทวสโตฺต ปุริโส, ถีนํ สทฺธาตุมรหติฯ

๓๑๕.‘น ตา ปชานนฺติ กตํ น กิจฺจํ, น มาตรํ ปิตรํ ภาตรํ วา;
อนริยา สมติกฺกนฺตธมฺมา, สเสฺสว จิตฺตสฺส วสํ วชนฺติฯ

๓๑๖.‘จิรานุวุฏฺฐมฺปิ [จิรานุวุตฺถมฺปิ (สี. ปี.)] ปิยํ มนาปํ, อนุกมฺปกํ ปาณสมมฺปิ ภตฺตุํ [สนฺตํ (สี. สฺยา. ปี.)];
อาวาสุ กิเจฺจสุ จ นํ ชหนฺติ, ตสฺมาหมิตฺถีนํ น วิสฺสสามิฯ

๓๑๗.‘ถีนญฺหิ จิตฺตํ ยถา วานรสฺส, กนฺนปฺปกนฺนํ ยถา รุกฺขฉายา;
จลาจลํ หทยมิตฺถิยานํ, จกฺกสฺส เนมิ วิย ปริวตฺตติฯ

๓๑๘.‘ยทา ตา ปสฺสนฺติ สเมกฺขมานา, อาเทยฺยรูปํ ปุริสสฺส วิตฺตํ;
สณฺหาหิ วาจาหิ นยนฺติ เมนํ, กโมฺพชกา ชลเชเนว อสฺสํฯ

๓๑๙.‘ยทา น ปสฺสนฺติ สเมกฺขมานา, อาเทยฺยรูปํ ปุริสสฺส วิตฺตํ;
สมนฺตโต นํ ปริวชฺชยนฺติ, ติโณฺณ นทีปารคโตว กุลฺลํฯ

๓๒๐.‘สิเลสูปมา สิขิริว สพฺพภกฺขา, ติกฺขมายา นทีริว สีฆโสตา;
เสวนฺติ เหตา ปิยมปฺปิยญฺจ, นาวา ยถา โอรกูลํ [โอรกุลํ (สี.) เอวมุปริปิ] ปรญฺจฯ

๓๒๑.‘น ตา เอกสฺส น ทฺวินฺนํ, อาปโณว ปสาริโต;

โย ตา มยฺหนฺติ มเณฺญยฺย, วาตํ ชาเลน พาธเย [พนฺธเย (สฺยา. ก.)]ฯ

๓๒๒. ‘‘ยถา นที จ ปนฺโถ จ, ปานาคารํ สภา ปปา;
เอวํ โลกิตฺถิโย นาม, เวลา ตาสํ น วิชฺชติ [เกสุจิ โปตฺถเกสุ อิมิสฺสา คาถาย ปุพฺพทฺธาปรทฺธํ วิปริยาเยน ทิสฺสติ]ฯ

๓๒๓. ‘‘ฆตาสนสมา เอตา, กณฺหสปฺปสิรูปมา;
คาโว พหิติณเสฺสว, โอมสนฺติ วรํ วรํฯ

๓๒๔. ‘‘ฆตาสนํ กุญฺชรํ กณฺหสปฺปํ, มุทฺธาภิสิตฺตํ ปมทา จ สพฺพา;
เอเต นโร [เอเตน โส (ปี.)] นิจฺจยโต [นิจฺจยโตฺต (สี. ปี.)] ภเชถ, เตสํ หเว ทุพฺพิทุ สพฺพภาโว [สจฺจภาโว (สฺยา.)]ฯ

๓๒๕. ‘‘นจฺจนฺตวณฺณา น พหูนํ กนฺตา, น ทกฺขิณา ปมทา เสวิตพฺพา;
น ปรสฺส ภริยา น ธนสฺส เหตุ, เอติตฺถิโย ปญฺจ น เสวิตพฺพา’’’ฯ

อถ ขลุ, โภ, อานนฺโท คิชฺฌราชา กุณาลสฺส สกุณสฺส อาทิมชฺฌกถาปริโยสานํ [อาทิมชฺฌคาถาปริโยสานํ (สฺยา. ก.)] วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมา คาถาโย อภาสิ –

๓๒๖. ‘‘ปุณฺณมฺปิ เจมํ ปถวึ ธเนน, ทชฺชิตฺถิยา ปุริโส สมฺมตาย;
ลทฺธา ขณํ อติมเณฺญยฺย ตมฺปิ, ตาสํ วสํ อสตีนํ น คเจฺฉฯ

๓๒๗. ‘‘อุฎฺฐาหกํ เจปิ อลีนวุตฺตึ, โกมารภตฺตารํ ปิยํ มนาปํ;
อาวาสุ กิเจฺจสุ จ นํ ชหนฺติ, ตสฺมาหมิตฺถีนํ [ตสฺมา หิ อิตฺถีนํ (สี. ปี.)] น วิสฺสสามิฯ

๓๒๘. ‘‘น วิสฺสเส อิจฺฉติ มนฺติ โปโส, น วิสฺสเส โรทติ เม สกาเส;
เสวนฺติ เหตา ปิยมปฺปิยญฺจ, นาวา ยถา โอรกูลํ ปรญฺจฯ

๓๒๙. ‘‘น วิสฺสเส สาขปุราณสนฺถตํ, น วิสฺสเส มิตฺตปุราณโจรํ;
น วิสฺสเส ราชานํ สขา [ราชา สขา (สี. ปี.)] มมนฺติ, น วิสฺสเส อิตฺถิ ทสนฺน มาตรํฯ

๓๓๐. ‘‘น วิสฺสเส รามกราสุ นาริสุ, อจฺจนฺตสีลาสุ อสญฺญตาสุ;
อจฺจนฺตเปมานุคตสฺส ภริยา, น วิสฺสเส ติตฺถสมา หิ นาริโยฯ

๓๓๑. ‘‘หเนยฺยุํ ฉิเนฺทยฺยุํ เฉทาเปยฺยุมฺปิ [หเนยฺยุ ฉิเนฺทยฺยุํปิ ฉทเยยฺยุํ (สี. ปี.), หเนยฺยุํปิ ฉิเนฺทยฺยุํปิ เฉทาเปยฺยุํปิ (สฺยา.)], กณฺฐปิ [กณฺฐมฺปิ (สี. สฺยา.)] เฉตฺวา รุธิรํ ปิเวยฺยุํ;
มา ทีนกามาสุ อสญฺญตาสุ, ภาวํ กเร คงฺคติตฺถูปมาสุฯ

๓๓๒. ‘‘มุสา ตาสํ ยถา สจฺจํ, สจฺจํ ตาสํ ยถา มุสา;
คาโว พหิติณเสฺสว, โอมสนฺติ วรํ วรํฯ

๓๓๓. ‘‘คเตเนตา ปโลเภนฺติ, เปกฺขิเตน มฺหิเตน จ;
อโถปิ ทุนฺนิวเตฺถน, มญฺชุนา ภณิเตน จฯ

๓๓๔. ‘‘โจริโย กถินา [กฐินา (สี. สฺยา. ปี.)] เหตา, วาฬา จ ลปสกฺขรา;
น ตา กิญฺจิ น ชานนฺติ, ยํ มนุเสฺสสุ วญฺจนํฯ

๓๓๕. ‘‘อสา โลกิตฺถิโย นาม, เวลา ตาสํ น วิชฺชติ;
สารตฺตา จ ปคพฺภา จ, สิขี สพฺพฆโส ยถาฯ

๓๓๖. ‘‘นตฺถิตฺถีนํ ปิโย นาม, อปฺปิโยปิ น วิชฺชติ;
เสวนฺติ เหตา ปิยมปฺปิยญฺจ, นาวา ยถา โอรกูลํ ปรญฺจฯ

๓๓๗. ‘‘นตฺถิตฺถีนํ ปิโย นาม, อปฺปิโยปิ น วิชฺชติ;
ธนตฺตา [ธนตฺถา (สฺยา.)] ปฏิวลฺลนฺติ, ลตาว ทุมนิสฺสิตาฯ

๓๓๘. ‘‘หตฺถิพนฺธํ อสฺสพนฺธํ, โคปุริสญฺจ มณฺฑลํ [จณฺฑลํ (สี. สฺยา. ปี.)];
ฉวฑาหกํ ปุปฺผฉฑฺฑกํ, สธนมนุปตนฺติ นาริโยฯ

๓๓๙. ‘‘กุลปุตฺตมฺปิ ชหนฺติ อกิญฺจนํ, ฉวกสมสทิสมฺปิ [ฉวกสมํ (สฺยา. ปี.)];
อนุคจฺฉนฺติ [คจฺฉนฺติ (ปี.)] อนุปตนฺติ, ธนเหตุ หิ นาริโย’’ติ [ธนเหตุ จ นาริโย (สฺยา.), ธนเหตุ นาริโย (ปี.)]ฯ

อถ ขลุ, โภ, นารโท เทวพฺราหฺมโณ อานนฺทสฺส คิชฺฌราชสฺส อาทิมชฺฌกถาปริโยสานํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมา คาถาโย อภาสิ –

๓๔๐. ‘‘จตฺตาโรเม น ปูเรนฺติ, เต เม สุณาถ ภาสโต;
สมุทฺโท พฺราหฺมโณ ราชา, อิตฺถี จาปิ ทิชมฺปติฯ

๓๔๑. ‘‘สริตา สาครํ ยนฺติ, ยา กาจิ ปถวิสฺสิตา;
ตา สมุทฺทํ น ปูเรนฺติ, อูนตฺตา หิ น ปูรติฯ

๓๔๒. ‘‘พฺราหฺมโณ จ อธียาน, เวทมกฺขานปญฺจมํ;
ภิโยฺยปิ สุตมิเจฺฉยฺย, อูนตฺตา หิ น ปูรติฯ

๓๔๓. ‘‘ราชา จ ปถวึ สพฺพํ, สสมุทฺทํ สปพฺพตํ;
อชฺฌาวสํ วิชินิตฺวา, อนนฺตรตโนจิตํ;
ปารํ สมุทฺทํ ปเตฺถติ, อูนตฺตา หิ น ปูรติฯ

๓๔๔. ‘‘เอกเมกาย อิตฺถิยา, อฏฺฐฏฺฐ ปติโน สิยา;
สูรา จ พลวนฺโต จ, สพฺพกามรสาหรา;
กเรยฺย นวเม ฉนฺทํ, อูนตฺตา หิ น ปูรติฯ

๓๔๕. ‘‘สพฺพิตฺถิโย สิขิริว สพฺพภกฺขา, สพฺพิตฺถิโย นทีริว สพฺพวาหี;
สพฺพิตฺถิโย กณฺฏกานํว สาขา, สพฺพิตฺถิโย ธนเหตุ วชนฺติฯ

๓๔๖. ‘‘วาตญฺจ ชาเลน นโร ปรามเส, โอสิญฺจเย [โอสญฺจิยา (สี. ปี.)] สาครเมกปาณินา;
สเกน หเตฺถน กเรยฺย โฆสํ [สเกน กาเลน หเนยฺย โฆสนํ (ปี.)], โย สพฺพภาวํ ปมทาสุ โอสเชฯ

๓๔๗. ‘‘โจรีนํ พหุพุทฺธีนํ, ยาสุ สจฺจํ สุทุลฺลภํ;
ถีนํ ภาโว ทุราชาโน, มจฺฉเสฺสโวทเก คตํฯ

๓๔๘. ‘‘อนลา มุทุสมฺภาสา, ทุปฺปูรา ตา นทีสมา;
สีทนฺติ นํ วิทิตฺวาน, อารกา ปริวชฺชเยฯ

๓๔๙. ‘‘อาวฏฺฏนี มหามายา, พฺรหฺมจริยวิโกปนา;
สีทนฺติ นํ วิทิตฺวาน, อารกา ปริวชฺชเยฯ

๓๕๐. ‘‘ยํ เอตา [ยเญฺจตา (สฺยา.)] อุปเสวนฺติ, ฉนฺทสา วา ธเนน วา;
ชาตเวโทว สณฺฐานํ, ขิปฺปํ อนุทหนฺติ น’’นฺติฯ

อถ ขลุ, โภ, กุณาโล สกุโณ นารทสฺส เทวพฺราหฺมณสฺส อาทิมชฺฌกถาปริโยสานํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมา คาถาโย อภาสิ –

๓๕๑. ‘‘สลฺลเป นิสิตขคฺคปาณินา, ปณฺฑิโต อปิ ปิสาจโทสินา;
อุคฺคเตชมฺุรคมฺปิ อาสิเท, เอโก เอกาย ปมทาย นาลเป [เอโก เอกปมทํ หิ นาลเป (ปี.) เอโก เอกปมาทาย นาลเป (?)]ฯ

๓๕๒. ‘‘โลกจิตฺตมถนา หิ นาริโย, นจฺจคีตภณิตมฺหิตาวุธา;
พาธยนฺติ อนุปฏฺฐิตสฺสตึ [อนุปฏฺฐิตาสตี (ปี.)], ทีเป รกฺขสิคโณว [ทีปรกฺขสิคณาว (สี.)] วาณิเชฯ

๓๕๓. ‘‘นตฺถิ ตาสํ วินโย น สํวโร, มชฺชมํสนิรตา [มชฺชมํสาภิรตา (ก.)] อสญฺญตา;
ตา คิลนฺติ ปุริสสฺส ปาภตํ, สาคเรว มกรํ ติมิงฺคโล [ติมิงฺคิโล (สี. ปี.)]ฯ

๓๕๔. ‘‘ปญฺจกามคุณสาตโคจรา, อุทฺธตา อนิยตา อสญฺญตา;
โอสรนฺติ ปมทา ปมาทินํ, โลณโตยวติยํว อาปกาฯ

๓๕๕. ‘‘ยํ นรํ อุปลเปนฺติ [อุปรมนฺติ (สี. ปี.), ปลาเปนฺติ (ก.)] นาริโย, ฉนฺทสา ว รติยา ธเนน วา;
ชาตเวทสทิสมฺปิ ตาทิสํ, ราคโทสวธิโย [ราคโทสวติโย (สี. ปี.)] ทหนฺติ นํฯ

๓๕๖. ‘‘อฑฺฒํ ญตฺวา ปุริสํ มหทฺธนํ, โอสรนฺติ สธนา สหตฺตนา;
รตฺตจิตฺตมติเวฐยนฺติ นํ, สาล มาลุวลตาว กานเนฯ

๓๕๗. ‘‘ตา อุเปนฺติ วิวิเธน ฉนฺทสา, จิตฺรพิมฺพมุขิโย อลงฺกตา;
อุหสนฺติ [อูหสนฺติ (สี. ปี.), โอหสนฺติ (สฺยา.)] ปหสนฺติ นาริโย, สมฺพโรว [สํวโรว (สฺยา. ปี. ก.)] สตมายโกวิทาฯ

๓๕๘. ‘‘ชาตรูปมณิมุตฺตภูสิตา, สกฺกตา ปติกุเลสุ นาริโย;
รกฺขิตา อติจรนฺติ สามิกํ, ทานวํว หทยนฺตรสฺสิตา [หทยนฺตนิสฺสิตา (ก.), หทยนฺตรนิสฺสิตา (สฺยา.)]ฯ

๓๕๙. ‘‘เตชวาปิ หิ นโร วิจกฺขโณ, สกฺกโต พหุชนสฺส ปูชิโต;
นารินํ วสคโต น ภาสติ, ราหุนา อุปหโตว จนฺทิมาฯ

๓๖๐. ‘‘ยํ กเรยฺย กุปิโต ทิโส ทิสํ, ทุฏฺฐจิตฺโต วสมาคตํ อริํ [อริ (สี. ปี.)];
เตน ภิโยฺย พฺยสนํ นิคจฺฉติ, นารินํ วสคโต อเปกฺขวาฯ

๓๖๑. “เกสลูนนขฉินฺนตชฺชิตา, ปาทปาณิกสทณฺฑตาฬิตา;
หีนเมวุปคตา หิ นาริโย, ตา รมนฺติ กุณเปว มกฺขิกาฯ

๓๖๒. “ตา กุเลสุ วิสิขนฺตเรสุ วา, ราชธานินิคเมสุ วา ปุน [วา ปน (สฺยา.)];
โอฑฺฑิตํ นมุจิปาสวากรํ [วาคุรํ (สฺยา.)], จกฺขุมา ปริวเชฺช สุขตฺถิโกฯ

๓๖๓. “โอสฺสชิตฺว กุสลํ ตโปคุณํ, โย อนริยจริตานิ มาจริ;
เทวตาหิ นิรยํ นิมิสฺสติ, เฉทคามิมณิยํว วาณิโชฯ

๓๖๔. “โส อิธ ครหิโต ปรตฺถ จ, ทุมฺมตี อุปหโต [อุปคโต (สี. ปี.)] สกมฺมุนา;
คจฺฉตี อนิยโต คฬาคฬํ, ทุฏฺฐคทฺรภรโถว อุปฺปเถฯ

๓๖๕. “โส อุเปติ นิรยํ ปตาปนํ, สตฺติสิมฺพลิวนญฺจ อายสํ;
อาวสิตฺวา ติรจฺฉานโยนิยํ, เปตราชวิสยํ น มุญฺจติ [มุจฺจติ (ก.)]ฯ

๓๖๖. “ทิพฺยขิฑฺฑรติโยํ จ นนฺทเน, จกฺกวตฺติจริตญฺจ มานุเส;
นาสยนฺติ ปมทา ปมาทินํ, ทุคฺคติญฺจ ปฏิปาทยนฺติ นํฯ

๓๖๗. “ทิพฺยขิฑฺฑรติโย น ทุลฺลภา, จกฺกวตฺติจริตญฺจ มานุเส;
โสณฺณพฺยมฺหนิลยา [สุวณฺณพฺยมฺหนิลยา (สฺยา. ก.), โสวณฺณพฺยมฺหนิลยา (ปี.)] จ อจฺฉรา, เย จรนฺติ ปมทาหนตฺถิกาฯ

๓๖๘. “กามธาตุสมติกฺกมา คติ, รูปธาตุยา ภาโว [รูปธาตุยา ภโว (สี.), รูปธาตุสมฺภโว (สฺยา.)] น ทุลฺลโภ;
วีตราควิสยูปปตฺติยา, เย จรนฺติ ปมทาหนตฺถิกาฯ

๓๖๙. “สพฺพทุกฺขสมติกฺกมํ สิวํ, อจฺจนฺตมจลิตํ อสงฺขตํ;
นิพฺพุเตหิ สุจิหี น ทุลฺลภํ, เย จรนฺติ ปมทาหนตฺถิกา”ติฯ

๓๗๐. “กุณาโลหํ ตทา อาสึ, อุทายี ผุสฺสโกกิโล;
อานโนฺท คิชฺฌราชาสิ, สาริปุตฺโต จ นารโท;
ปริสา พุทฺธปริสา, เอวํ ธาเรถ ชาตก”นฺติฯ

กุณาลชาตกํ จตุตฺถํฯ

๕๓๗. มหาสุตโสมชาตกํ (๕)

๓๗๑. “กสฺมา ตุวํ รสก เอทิสานิ, กโรสิ กมฺมานิ สุทารุณานิ;
หนาสิ อิตฺถี ปุริเส จ มูโฬฺห, มํสสฺส เหตุ อทุ [อาทุ (สี. สฺยา.)] ธนสฺส การณา”ฯ

๓๗๒. “นํ อตฺตเหตู น ธนสฺส การณา, น ปุตฺตทารสฺส สหายญาตินํ;
ภตฺตา จ เม ภควา ภูมิปาโล, โส ขาทติ มํสํ ภทนฺเตทิสํ”ฯ

๓๗๓. “สเจ ตุวํ ภตฺตุรตฺถ ปยุโตฺต, กโรสิ กมฺมานิ สุทารุณานิ;
ปาโตว อเนฺตปุรํ ปาปุณิตฺวา, ลเปยฺยาสิ เม ราชิโน สมฺมุเข ตํ”ฯ

๓๗๔. “ตถา กริสฺสามิ อหํ ภทนฺต, ยถา ตุวํ [ยเมว ตุวํ (สี.)] ภาสสิ กาฬหตฺถิ;
ปาโตว อเนฺตปุรํ ปาปุณิตฺวา, วกฺขามิ เต ราชิโน สมฺมุเข ตํ”ฯ

๓๗๕. โส โต รตฺยา วิวสาเน [วิวสเน (สี. สฺยา. ปี.)], สูริยุคฺคมนํ ปติ;
กาโฬ รสกมาทาย, ราชานํ อุปสงฺกมิ;
อุปสงฺกมฺม [อุปสงฺกมิตฺวา (สี. สฺยา. ปี.)] ราชานํ, อิทํ วจนมพฺรวิฯ

๓๗๖. ‘‘สจฺจํ กิร มหาราช, รสโก เปสิโต ตยา;
หนติ อิตฺถิปุริเส, ตุวํ มํสานิ ขาทสิ’’ฯ

๓๗๗. ‘‘เอวเมว ตถา กาฬ, รสโก เปสิโต มยา;
มม อตฺถํ กโรนฺตสฺส, กิเมตํ ปริภาสสิ’’ฯ

๓๗๘. ‘‘อานนฺโท สพฺพมจฺฉานํ, ขาทิตฺวา รสคิทฺธิมา;
ปริกฺขีณาย ปริสาย, อตฺตานํ ขาทิยา มโตฯ

๓๗๙. ‘‘เอวํ ปมตฺโต รสคารเว รตฺโต [รโต (สี. สฺยา. ปี.)], พาโล ยที อายติ นาวพุชฺฌติ;
วิธมฺม ปุตฺเต จชิ [จชิตฺวา (ก.)] ญาตเก จ, ปริวตฺติย อตฺตานเญฺญว [อตฺตานเมว (สี. ปี.)] ขาทติฯ

๓๘๐. ‘‘อิทํ เต สุตฺวาน วิเคตุ [วิเหตุ (สี. ปี.)] ฉนฺโท, มา ภกฺขยี [มา ภกฺขสี (สี. ปี.)] ราช มนุสฺสมํสํ;
มา ตฺวํ อิมํ เกวลํ วาริโชว, ทฺวิปทาธิป [ทิปทาทิป (สี. ปี.) เอวมุปริปิ] สุญฺญมกาสิ รฏฺฐํ’’ฯ

๓๘๑. ‘‘สุชาโต นาม นาเมน, โอรโส ตสฺส อตฺรโช [ตสฺส โอรส อตฺรโช (สี.), ตสฺส อตฺรช โอรโส (ปี.)];
ชมฺพุเปสิมลทฺธาน, มโต โส ตสฺส สงฺขเยฯ

๓๘๒. ‘‘เอวเมว อหํ กาฬ, ภุตฺวา ภกฺขํ รสุตฺตมํ;
อลทฺธา มานุสํ มํสํ, มเญฺญ หิสฺสามิ [เหสฺสามิ (สี. สฺยา.), หสฺสามิ (ปี.)] ชีวิตํ’’ฯ

๓๘๓. ‘‘มาณว อภิรูโปสิ, กุเล ชาโตสิ โสตฺถิเย;
น ตฺวํ อรหสิ ตาต, อภกฺขํ ภกฺขเยตเว’’ฯ

๓๘๔. ‘‘รสานํ อญฺญตรํ เอตํ, กสฺมา [ยสฺมา (สี. ปี.)] มํ ตฺวํ นิวารเย;
โสหํ ตตฺถ คมิสฺสามิ, ยตฺถ ลจฺฉามิ เอทิสํฯ

๓๘๕. ‘‘โสวาหํ นิปฺปติสฺสามิ, น เต วจฺฉามิ สนฺติเก;
ยสฺส เม ทสฺสเนน ตฺวํ, นาภินนฺทสิ พฺราหฺมณ’’ฯ

๓๘๖. ‘‘อทฺธา อเญฺญปิ ทายาเท, ปุตฺเต ลจฺฉาม มาณว;
ตฺวญฺจ ชมฺม วินสฺสสฺสุ, ยตฺถ ปตฺตํ น ตํ สุเณ’’ฯ

๓๘๗. ‘‘เอวเมว ตุวํ ราช, ทฺวิปทินฺท สุโณหิ เม;
ปพฺพาเชสฺสนฺติ ตํ รฏฺฐา, โสณฺฑํ มาณวกํ ยถา’’ฯ

๓๘๘. ‘‘สุชาโต นาม นาเมน, ภาวิตตฺตาน สาวโก;
อจฺฉรํ กามยนฺโตว, น โส ภุญฺชิ น โส ปิวิฯ

๓๘๙. ‘‘กุสเคฺคนุทกมาทาย [กุสเคฺค อุทกมาทาย (สี. ปี.)], สมุเทฺท อุทกํ มิเน;
เอวํ มานุสกา กามา, ทิพฺพกามาน สนฺติเกฯ

๓๙๐. ‘‘เอวเมว อหํ กาฬ, ภุตฺวา ภกฺขํ รสุตฺตมํ;
อลทฺธา มานุสํ มํสํ, มเญฺญ หิสฺสามิ ชีวิตํ’’ฯ

๓๙๑. ‘‘ยถาปิ เต ธตรฏฺฐา, หํสา เวหายสงฺคมา;
อภุตฺตปริโภเคน [อวุตฺติปริโภเคน (สี. ปี.), อยุตฺตปริโภเคน (สฺยา.)], สเพฺพ อพฺภตฺถตํ คตาฯ

๓๙๒. ‘‘เอวเมว ตุวํ ราช, ทฺวิปทินฺท สุโณหิ เม;
อภกฺขํ ราช ภเกฺขสิ, ตสฺมา ปพฺพาชยนฺติ ตํ’’ฯ

๓๙๓. ‘‘ติฏฺฐาหีติ มยา วุโตฺต, โส ตฺวํ คจฺฉสิ ปมฺมุโข [ปามุโข (ก.)];
อฏฺฐิโต ตฺวํ ฐิโตมฺหีติ, ลปสิ พฺรหฺมจารินิ;
อิทํ เต สมณายุตฺตํ, อสิญฺจ เม มญฺญสิ กงฺกปตฺตํ’’ [กงฺขปตฺตํ (สฺยา. ก.)]ฯ

๓๙๔. ‘‘ฐิโตหมสฺมี สธเมฺมสุ ราช, น นามโคตฺตํ ปริวตฺตยามิ;
โจรญฺจ โลเก อฐิตํ วทนฺติ, อาปายิกํ เนรยิกํ อิโต จุตํฯ

๓๙๕. ‘‘สเจ ตฺวํ สทฺทหสิ [สเจปิ สหสิ (สี. ปี.)] ราช, สุตํ คณฺหาหิ ขตฺติย [ขตฺติยํ (สฺยา.)];
เตน ยญฺญํ ยชิตฺวาน, เอวํ สคฺคํ คมิสฺสสิ’’ฯ

๓๙๖. ‘‘กิสฺมิํ นุ รเฎฺฐ ตว ชาติภูมิ [ชาตภูมิ (สี.)], อถ เกน อเตฺถน อิธานุปโตฺต;
อกฺขาหิ เม พฺราหฺมณ เอตมตฺถํ, กิมิจฺฉสี เทมิ ตยชฺช ปตฺถิตํ’’ฯ

๓๙๗. ‘‘คาถา จตโสฺส ธรณีมหิสฺสร, สุคมฺภิรตฺถา วรสาครูปมา;
ตเวว อตฺถาย อิธาคโตสฺมิ, สุโณหิ คาถา ปรมตฺถสํหิตา’’ฯ

๓๙๘. ‘‘น เว รุทนฺติ มติมโนฺต สปญฺญา, พหุสฺสุตา เย พหุฏฺฐานจินฺติโน;
ทีปญฺหิ เอตํ ปรมํ นรานํ, ยํ ปณฺฑิตา โสกนุทา ภวนฺติฯ

๓๙๙. ‘‘อตฺตานํ ญาตี อุทาหุ [อุท (สี. ปี.)] ปุตฺตทารํ, ธญฺญํ ธนํ รชตํ ชาตรูปํ;
กิเมว ตฺวํ [กิโม นุ ตฺวํ (สี. ปี.)] สุตโสมานุตเปฺป, โกรพฺยเสฏฺฐ วจนํ สุโณม เตตํ’’ฯ

๔๐๐. ‘‘เนวาหมตฺตานมนุตฺถุนามิ, น ปุตฺตทารํ น ธนํ น รฏฺฐํ;
สตญฺจ ธโมฺม จริโต ปุราโณ, ตํ สงฺครํ [สงฺครํ (สี. สฺยา. ปี.) เอวมุปริปิ] พฺราหฺมณสฺสานุตเปฺปฯ

๔๐๑. ‘‘กโต มยา สงฺกโร พฺราหฺมเณน, รเฏฺฐ สเก อิสฺสริเย ฐิเตน;
ตํ สงฺครํ พฺราหฺมณสปฺปทาย, สจฺจานุรกฺขี ปุนราวชิสฺสํ’’ฯ

๔๐๒. ‘‘เนวาหเมตํ อภิสทฺทหามิ, สุขี นโร มจฺจุมุขา ปมุโตฺต;
อมิตฺตหตฺถํ ปุนราวเชยฺย, โกรพฺยเสฏฺฐ น หิ มํ อุเปสิฯ

๔๐๓. ‘‘มุโตฺต ตุวํ โปริสาทสฺส หตฺถา, คนฺตฺวา สกํ มนฺทิรํ กามกามี;

มธุรํ ปิยํ ชีวิตํ ลทฺธ ราช, กุโต ตุวํ เอหิสิ เม สกาสํ’’ฯ

๔๐๔. ‘‘มตํ วเรยฺย ปริสุทฺธสีโล, น ชีวิตํ [น หิ ชีวิตํ (สี.)] ครหิโต ปาปธมฺโม;
น หิ ตํ นรํ ตายติ [ตายเต (สี. สฺยา. ปี. ก.)] ทุคฺคตีหิ, ยสฺสาปิ เหตุ อลิกํ ภเณยฺยฯ

๔๐๕. ‘‘สเจปิ วาโต คิริมาวเหยฺย, จนฺโท จ สูริโย จ ฉมา ปเตยฺยุํ;
สพฺพา จ นโชฺช ปฏิโสตํ วเชยฺยุํ, น เตฺววหํ ราช มุสา ภเณยฺยํฯ

๔๐๖. [อยํ คาถา สี. ปี. โปตฺถเกสุ น ทิสฺสติ] ‘‘นภํ ผเลยฺย อุทธีปิ สุสฺเส, สํวฏฺฏเย ภูต
ธรา วสุนฺธรา;
สิลุจฺจโย เมรุ สมูลมุปฺปเต, น เตฺววหํ ราช มุสา ภเณยฺยํ’’ [อยํ คาถา สี. ปี. โปตฺถ
เกสุ น ทิสฺสติ]ฯ

๔๐๗. ‘‘อสิญฺจ สตฺติญฺจ ปรามสามิ, สปถมฺปิ เต สมฺม อหํ กโรมิ;
ตยา ปมุตฺโต อนโณ ภวิตฺวา, สจฺจานุรกฺขี ปุนราวชิสฺสํ’’ฯ

๔๐๘. ‘‘โย เต กโต สงฺกโร พฺราหฺมเณน, รเฏฺฐ สเก อิสฺสริเย ฐิเตน;
ตํ สงฺกรํ พฺราหฺมณสปฺปทาย, สจฺจานุรกฺขี ปุนราวชสฺสุ’’ฯ

๔๐๙. ‘‘โย เม กโต สงฺกโร พฺราหฺมเณน, รเฏฺฐ สเก อิสฺสริเย ฐิเตน;
ตํ สงฺกรํ พฺราหฺมณสปฺปทาย, สจฺจานุรกฺขี ปุนราวชิสฺสํ’’ฯ

๔๑๐. ‘‘มุโตฺต จ โส โปริสาทสฺส หตฺถา, คนฺตฺวาน ตํ พฺราหฺมณํ เอตทโวจ;
สุโณม [สุโณมิ (สี. สฺยา.)] คาถาโย สตารหาโย, ยา เม สุตา อสฺสุ หิตาย พฺร
เหฺม’’ฯ

๔๑๑. ‘‘สกิเทว สุตโสม, สพฺภิ โหติ [โหตุ (ปี.)] สมาคโม;
สา นํ สงฺคติ ปาเลติ, นาสพฺภิ พหุสงฺคโมฯ

๔๑๒. ‘‘สพฺภิเรว สมาเสถ, สพฺภิ กุพฺพถ สนฺถวํ;
สตํ สทฺธมฺมมญฺญาย, เสโยฺย โหติ น ปาปิโยฯ

๔๑๓. ‘‘ชีรนฺติ เว ราชรถา สุจิตฺตา, อโถ สรีรมฺปิ ชรํ อุเปติ;
สตญฺจ ธมฺโม น ชรํ อุเปติ, สโนฺต หเว สพฺภิ ปเวทยนฺติฯ

๔๑๔. ‘‘นภญฺจ ทูเร ปถวี จ ทูเร, ปารํ สมุทฺทสฺส ตทาหุ ทูเร;
ตโต หเว ทูรตรํ วทนฺติ, สตญฺจ ธมฺมํ [ธมฺมํ (สี. ปี.)] อสตญฺจ ราช’’ฯ

๔๑๕. ‘‘สหสฺสิยา [สหสฺสิโย (สี. ปี.)] อิมา คาถา, นหิมา [น อิมา, (สี. ปี.) นยิมา (สฺยา.)]
คาถา สตารหา;
จตฺตาริ ตฺวํ สหสฺสานิ, ขิปฺปํ คณฺหาหิ พฺราหฺมณ’’ฯ

๔๑๖. ‘‘อาสีติยา นาวุติยา [อสีติยา นวุติยา (ปี.)] จ คาถา, สตารหา จาปิ ภเวยฺย [ภเวยฺ
ยุ (สี. สฺยา. ปี.)] คาถา;
ปจฺจตฺตเมว สุตโสม ชานหิ, สหสฺสิยา นาม กา อตฺถิ [สหสฺสิโย นาม อิธตฺถิ (สี.)]
คาถา’’ฯ

๔๑๗. ‘‘อิจฺฉามิ โวหํ สุตวุทฺธิมตฺตโน, สโนฺตติ มํ [สโนฺต มมํ (สฺยา.), สโนฺต จ มํ (สี. ปี. ก.)] สปฺปุริสา ภเชยฺยุํ;
อหํ สวนฺตีหิ มโหทธีว, น หิ ตาต ตปฺปามิ สุภาสิเตน ฯ

๔๑๘. ‘‘อคฺคิ ยถา ติณกฏฺฐํ ทหโนฺต, น ตปฺปตี สาคโรว [สาคโร วา (สี. ปี.)] นทีหิ;
เอวมฺปิ เต ปณฺฑิตา ราชเสฏฺฐ, สุตฺวา น ตปฺปนฺติ สุภาสิเตน ฯ

๔๑๙. ‘‘สกสฺส ทาสสฺส ยทา สุโณมิ, คาถํ อหํ อตฺถวตึ [คาถา อหํ อตฺถวตี (สี. ปี.)] ชนินฺท;
ตเมว สกฺกจฺจ นิสามยามิ, น หิ ตาต ธเมฺมสุ มมตฺถิ ติตฺติ’’ ฯ

๔๒๐. ‘‘อิทํ เต รฏฺฐํ สธนํ สโยคฺคํ, สกายุรํ สพฺพกามูปปนฺนํ;
กึ กามเหตุ ปริภาสสิมํ [ภาสเส มํ (สี. สฺยา. ปี.)], คจฺฉามหํ โปริสาทสฺส ญเตฺต’’ [โปริสาทสฺส กเนฺต (สี. ปี.), โปริสาทสฺสุปเนฺต (ก.)] ฯ

๔๒๑. ‘‘อตฺตานุรกฺขาย ภวนฺติ เหเต, หตฺถาโรหา รถิกา ปตฺติกา จ;
อสฺสารุหา [อสฺสาโรหา (สฺยา. ปี.)] เย จ ธนุคฺคหาเส, เสนํ ปยุญฺชาม หนาม สตฺตุํ’’ ฯ

๔๒๒. ‘‘สุทุกฺกรํ โปริสาโท อกาสิ, ชีวํ คเหตฺวาน อวสฺสชี มํ;
ตํ ตาทิสํ ปุพฺพกิจฺจํ สรโนฺต, ทุเพฺภ อหํ ตสฺส กถํ ชนินฺท’’ ฯ

๔๒๓. ‘‘วนฺทิตฺวา โส ปิตรํ มาตรญฺจ, อนุสาเสตฺวา เนคมญฺจ พลญฺจ;
สจฺจวาที สจฺจานุรกฺขมาโน, อคมาสิ โส ยตฺถ โปริสาโท’’ ฯ

๔๒๔. ‘‘กโต มยา สงฺกโร พฺราหฺมเณน, รเฏฺฐ สเก อิสฺสริเย ฐิเตน;
ตํ สงฺกรํ พฺราหฺมณสปฺปทาย, สจฺจานุรกฺขี ปุนราคโตสฺมิ;
ยชสฺสุ ยญฺญํ ขาท มํ โปริสาท’’ ฯ

๔๒๕. ‘‘น หายเต ขาทิตํ [ขาทิตุํ (สี. สฺยา. ปี.)] มยฺหํ ปจฺฉา, จิตกา อยํ ตาว สธูมิกาว [สธูมกา จ (สฺยา.)];
นิทฺธูมเก ปจิตํ สาธุปกฺกํ, สุโณม [สุโณมิ (สี.), สุณาม (ปี.)] คาถาโย สตารหา โย’’ ฯ

๔๒๖. ‘‘อธมฺมิโก ตฺวํ โปริสาทกาสิ [โปริสาทมกาสิ (ก.)], รฏฺฐา จ ภโฏฺฐ อุทรสฺส เหตุ;
ธมฺมญฺจิมา อภิวทนฺติ คาถา, ธโมฺม จ อธโมฺม จ กุหึ สเมติ ฯ

๔๒๗. ‘‘อธมฺมิกสฺส ลุทฺทสฺส, นิจฺจํ โลหิตปาณิโน;
นตฺถิ สจฺจํ กุโต ธโมฺม, กึ สุเตน กริสฺสสิ’’ ฯ

๔๒๘. ‘‘โย มํสเหตุ มิควํ จเรยฺย, โย วา หเน ปุริสมตฺตเหตุ;
อุโภปิ เต เปจฺจ สมา ภวนฺติ, กสฺมา โน [กสฺมา นุ (ก.)] อธมฺมิกํ พฺรูสิ มํ ตฺวํ’’ ฯ

๔๒๙. ‘‘ปญฺจ ปญฺจนขา ภกฺขา, ขตฺติเยน ปชานตา;
อภกฺขํ ราช ภเกฺขสิ, ตสฺมา อธมฺมิโก ตุวํ’’ ฯ

๔๓๐.“มุโตฺต ตุวํ โปริสาทสฺส หตฺถา, คนฺตฺวา สกํ มนฺทิรํ กามกามี;
อมิตฺตหตฺถํ ปุนราคโตสิ, น ขตฺตธเมฺม กุสโลสิ ราช”ฯ

๔๓๑.“เย ขตฺตธเมฺม กุสลา ภวนฺติ, ปาเยน เต เนรยิกา ภวนฺติ;
ตสฺมา อหํ ขตฺตธมฺมํ ปหาย, สจฺจานุรกฺขี ปุนราคโตสฺมิ;
ยชสฺสุ ยญฺญํ ขาท มํ โปริสาท”ฯ

๔๓๒.“ปาสาทวาสา ปถวีควสฺสา, กามิตฺถิโย กาสิกจนฺทนญฺจ;
สพฺพํ ตหึ ลภสิ [ลพฺภติ (ปี.)] สามิตาย, สเจฺจน กึ ปสฺสสิ อานิสํสํ”ฯ

๔๓๓.“เย เกจิเม อตฺถิ รสา ปถพฺยา, สจฺจํ เตสํ สาธุตรํ รสานํ;
สเจฺจ ฐิตา สมณพฺราหฺมณา จ, ตรนฺติ ชาติมรณสฺส ปารํ”ฯ

๔๓๔.“มุโตฺต ตุวํ โปริสาทสฺส หตฺถา, คนฺตฺวา สกํ มนฺทิรํ กามกามี;
อมิตฺตหตฺถํ ปุนราคโตสิ, น หิ นูน เต มรณภยํ ชนินฺท;
อลีนจิโตฺต อสิ [จ’สิ (สี. สฺยา. ปี.)] สจฺจวาที”ฯ

๔๓๕.“กตา เม กลฺยาณา อเนกรูปา, ยญฺญา ยิฏฺฐา เย วิปุลา ปสตฺถา;
วิโสธิโต ปรโลกสฺส มโคฺค, ธเมฺม ฐิโต โก มรณสฺส ภาเยฯ

๔๓๖.“กตา เม กลฺยาณา อเนกรูปา, ยญฺญา ยิฏฺฐา เย วิปุลา ปสตฺถา;
อนานุตปฺปํ ปรโลกํ คมิสฺสํ, ยชสฺสุ ยญฺญํ อท [ขาท (สี. สฺยา. ปี.)] มํ โปริสาทฯ

๔๓๗.“ปิตา จ มาตา จ อุปฏฺฐิตา เม, ธเมฺมน เม อิสฺสริยํ ปสตฺถํ;
วิโสธิโต ปรโลกสฺส มโคฺค, ธเมฺม ฐิโต โก มรณสฺส ภาเยฯ

๔๓๘.“ปิตา จ มาตา จ อุปฏฺฐิตา เม, ธเมฺมน เม อิสฺสริยํ ปสตฺถํ;
อนานุตปฺปํ ปรโลกํ คมิสฺสํ, ยชสฺสุ ยญฺญํ อท มํ โปริสาทฯ

๔๓๙.“ญาตีสุ มิเตฺตสุ กตา เม การา [กตูปกาโร (สฺยา. ก.)], ธเมฺมน เม อิสฺสริยํ ปสตฺถํ;
วิโสธิโต ปรโลกสฺส มโคฺค, ธเมฺม ฐิโต โก มรณสฺส ภาเยฯ

๔๔๐.“ญาตีสุ มิเตฺตสุ กตา เม การา, ธเมฺมน เม อิสฺสริยํ ปสตฺถํ;
อนานุตปฺปํ ปรโลกํ คมิสฺสํ, ยชสฺสุ ยญฺญํ อท มํ โปริสาทฯ

๔๔๑.“ทินฺนํ เม ทานํ พหุธา พหูนํ, สนฺตปฺปิตา สมณพฺราหฺมณา จ;
วิโสธิโต ปรโลกสฺส มโคฺค, ธเมฺม ฐิโต โก มรณสฺส ภาเยฯ

๔๔๒.“ทินฺนํ เม ทานํ พหุธา พหูนํ, สนฺตปฺปิตา สมณพฺราหฺมณา จ;
อนานุตปฺปํ ปรโลกํ คมิสฺสํ, ยชสฺสุ ยญฺญํ อท มํ โปริสาท”ฯ

๔๔๓.“วิสํ ปชานํ ปุริโส อเทยฺย, อาสีวิสํ ชลิตมุคฺคเตชํ;
มุทฺธาปิ ตสฺส วิผเลยฺย [วิปเตยฺย (สี. ปี.)] สตฺตธา, โย ตาทิสํ สจฺจวาทึ อเทยฺย”ฯ

๔๔๔.“สุตฺวา ธมฺมํ วิชานนฺติ, นรา กลฺยาณปาปกํ;
อปิ คาถา สุณิตฺวาน, ธเมฺม เม รมเต [รมตี (สี. ปี.)] มโน”ฯ

๔๔๕. “สกิเทว มหาราช [สุตโสม (สี. ปี.)], สพฺภิ โหติ สมาคโม;
สา นํ สงฺคติ ปาเลติ, นาสพฺภิ พหุสงฺคโมฯ

๔๔๖. “สพฺภิเรว สมาเสถ, สพฺภิ กุพฺเพถ สนฺถวํ;
สตํ สทฺธมฺมมญฺญาย, เสโยฺย โหติ น ปาปิโยฯ

๔๔๗. “ชีรนฺติ เว ราชรถา สุจิตฺตา, อโถ สรีรมฺปิ ชรํ อุเปติ;
สตญฺจ ธโมฺม น ชรํ อุเปติ, สโนฺต หเว สพฺภิ ปเวทยนฺติฯ

๔๔๘. “นภญฺจ ทูเร ปถวี จ ทูเร, ปารํ สมุทฺทสฺส ตทาหุ ทูเร;
ตโต หเว ทูรตรํ วทนฺติ, สตญฺจ ธโมฺม [ธมฺมํ (สี. ปี.)] อสตญฺจ ราช”ฯ

๔๔๙. “คาถา อิมา อตฺถวตี สุพฺยญฺชนา, สุภาสิตา ตุยฺห ชนินฺท สุตฺวา;
อานนฺทิ วิตฺโต สุมโน ปตีโต, จตฺตาริ เต สมฺม วเร ททามิ”ฯ

๔๕๐. “โย นตฺตโน มรณํ พุชฺฌสิ ตุวํ [พุชฺฌเส ตุวํ (สี. ปี.), พุชฺฌเส ตุวํ (สฺยา.)], หิตาหิตํ วินิปาตญฺจ สคฺคํ;
คิโทฺธ รเส ทุจฺจริเต นิวิโฎฺฐ, กึ ตฺวํ วรํ ทสฺสสิ ปาปธมฺมฯ

๔๕๑. “อหญฺจ ตํ เทหิ วรนฺติ วชฺชํ, ตฺวญฺจาปิ ทตฺวาน อวากเรยฺย;
สนฺทิฎฺฐิกํ กลหมิมํ วิวาทํ, โก ปณฺฑิโต ชานมุปพฺพเชยฺย”ฯ

๔๕๒. “น ตํ วรํ อรหติ ชนฺตุ ทาตุํ, ยํ วาปิ ทตฺวาน อวากเรยฺย;
วรสฺสุ สมฺม อวิกมฺปมาโน, ปาณํ จชิตฺวานปิ ทสฺสเมว”ฯ

๔๕๓. “อริยสฺส อริเยน สเมติ สขฺยํ [สกฺขิ (สี. สฺยา. ปี.)], ปญฺญสฺส ปญฺญาณวตา สเมติ;
ปเสฺสยฺย ตํ วสฺสสตํ อโรคํ [อาโรคฺยํ (ก.)], เอตํ วรานํ ปฐมํ วรามิ”ฯ

๔๕๔. “อริยสฺส อริเยน สเมติ สขฺยํ, ปญฺญสฺส ปญฺญาณวตา สเมติ;
ปสฺสาสิ มํ วสฺสสตํ อโรคํ, เอตํ วรานํ ปฐมํ ททามิ”ฯ

๔๕๕. “เย ขตฺติยาเส อิธ ภูมิปาลา, มุทฺธาภิสิตฺตา กตนามเธยฺยา;
น ตาทิเส ภูมิปตี อเทสิ, เอตํ วรานํ ทุติยํ วรามิ”ฯ

๔๕๖. “เย ขตฺติยาเส อิธ ภูมิปาลา, มุทฺธาภิสิตฺตา กตนามเธยฺยา;
น ตาทิเส ภูมิปตี อเทมิ, เอตํ วรานํ ทุติยํ ททามิ”ฯ

๔๕๗. “ปโรสตํ ขตฺติยา เต คหิตา, ตลาวุตา อสฺสุมุขา รุทนฺตา;
สเก เต รเฎฺฐ ปฎิปาทยาหิ, เอตํ วรานํ ตติยํ วรามิ”ฯ

๔๕๘. “ปโรสตํ ขตฺติยา เม คหิตา, ตลาวุตา อสฺสุมุขา รุทนฺตา;
สเก เต รเฎฺฐ ปฎิปาทยามิ [สเกน รเฎฺฐน ปฎิปาทยามิ เต (สี.)], เอตํ วรานํ ตติยํ ททามิ”ฯ

๔๕๙. “ฉิทฺทํ เต รฎฺฐํ พฺยถิตา [พฺยถิตํ (สี.), พฺยาธิตํ (ปี.)] ภยา หิ, ปุถู นรา เลณมนุปฺปวิฎฺฐา;
มนุสฺสมํสํ วิรเมหิ [วิรมาหิ (สฺยา.)] ราช, เอตํ วรานํ จตุตฺถํ วรามิ”ฯ

๔๖๐. “อทฺธา หิ โส ภกฺข มม [มมํ (สี. สฺยา. ปี.)] มนาโป, เอตสฺส เหตุมฺหิ [เหตุมฺปิ (ปี.)] วนํ ปวิโฏฺฐ;
โสหํ กถํ เอโตฺต อุปารเมยฺยํ, อญฺญํ วราน จตุตฺถํ วรสฺสุ”ฯ

๔๖๑. “นํ เว ปิยํ เมติ ชนินฺท ตาทิโส, อตฺตํ นิรํกจฺจ [นิรํกตฺวา (สี. สฺยา. ปี.)] ปิยานิ เสวติ;
อตฺตาว เสโยฺย ปรมา จ [ปรมาว (พหูสุ) ชา. ๑.๖.๘๑ สํสเนฺทตพฺพํ] เสโยฺย, ลพฺภา ปิยา โอจิตเตฺถน [โอจิตเตฺตน (ก.)] ปจฺฉา”ฯ

๔๖๒. “ปิยํ เม มานุสํ มํสํ, สุตโสม วิชานหิ;
นมฺหิ สกฺกา [นมฺหิ สโกฺก (สี. ปี.)] นิวาเรตุํ, อญฺญํ [อญฺญํ ตุวํ (สี. สฺยา. ปี.)] วรํ สมฺม วรสฺสุ”ฯ

๔๖๓. “โย เว ปิยํ เมติ ปิยานุรกฺขี [ปิยานุกงฺขี (สี. ปี.)], อตฺตํ นิรํกจฺจ ปิยานิ เสวติ;
โสโณฺฑว ปิตฺวา วิสมิสฺสปานํ [ปิตฺวาน วิสสฺส ถาลํ (สี. ปี.), ปิตฺวา วิสมิสฺสถาลํ (สฺยา. ก.)], เตเนว โส โหติ ทุกฺขี ปรตฺถฯ

๔๖๔. “โย จีธ สงฺขาย ปิยานิ หิตฺวา, กิเจฺฉนปิ เสวติ อริยธเมฺม [อริยธมฺมํ (สี. ปี.)];
ทุกฺขิโตว ปิตฺวาน ยโถสธานิ, เตเนว โส โหติ สุขี ปรตฺถ”ฯ

๔๖๕. “โอหายหํ ปิตรํ มาตรญฺจ, มนาปิเย กามคุเณ จ [กามคุเณปิ (สฺยา. ก.)] ปญฺจ;
เอตสฺส เหตุมฺหิ วนํ ปวิโฏฺฐ, ตํ เต วรํ กินฺติ มหํ ททามิ”ฯ

๔๖๖. “น ปณฺฑิตา ทิคุณมาหุ วากฺยํ, สจฺจปฺปฏิญฺญาว ภวนฺติ สโนฺต;
วรสฺสุ สมฺม อิติ มํ อโวจ, อิจฺจพฺรวี ตฺวํ น หิ เต สเมติ”ฯ

๔๖๗. “อปุญฺญลาภํ อยสํ อกิตฺติํ, ปาปํ พหุํ ทุจฺจริตํ กิเลสํ;
มนุสฺสมํสสฺส กเต [ภโว (สฺยา. ก.)] อุปาคา, ตํ เต วรํ กินฺติ มหํ ทเทยฺยํฯ

๔๖๘. “นํ ตํ วรํ อรหติ ชนฺตุ ทาตุํ, ยํ วาปิ ทตฺวาน อวากเรยฺย;
วรสฺสุ สมฺม อวิกมฺปมาโน, ปาณํ จชิตฺวานปิ ทสฺสเมว”ฯ

๔๖๙. “ปาณํ จชนฺติ สโนฺต นาปิ ธมฺมํ, สจฺจปฺปฏิญฺญาว ภวนฺติ สโนฺต;
ทตฺวา วรํ ขิปฺปมวากโรหิ, เอเตน สมฺปชฺช สุราชเสฏฺฐฯ

๔๗๐. “จเช ธนํ [ธนํ จเช (สี.)] องฺควรสฺส เหตุ [โย ปน องฺคเหตุ (สี. ปี.)], องฺคํ จเช ชีวิตํ รกฺขมาโน;
องฺคํ ธนํ ชีวิตญฺจาปิ สพฺพํ, จเช นโร ธมฺมมนุสฺสรโนฺต”ฯ

๔๗๑. “ยสฺมา หิ ธมฺมํ ปุริโส วิชญฺญา, เย จสฺส กงฺขํ วินยนฺติ สโนฺต;
ตํ หิสฺส ทีปญฺจ ปรายณญฺจ, น เตน มิตฺติํ ชิรเยถ [ชรเยถ (สี. ปี.)] ปโญฺญฯ

๔๗๒. “อทฺธา หิ โส ภกฺข มม มนาโป, เอตสฺส เหตุมฺหิ วนํ ปวิโฏฺฐ;
สเจ จ มํ ยาจสิ เอตมตฺถํ, เอตมฺปิ เต สมฺม วรํ ททามิฯ

๔๗๓. “สตฺถา จ เม โหสิ สขา จ เมสิ, วจนมฺปิ เต สมฺม อหํ อกาสิํ;

ตุวมฺปิ [ตฺวํปิ (สฺยา. ก.)] เม สมฺม กโรหิ วากฺยํ, อุโภปิ คนฺตฺวาน ปโมจยาม''ฯ

๔๗๔. สตฺถา จ เต โหมิ สขา จ ตฺยมฺหิ, วจนมฺปิ เม สมฺม ตุวํ อกาสิ;
อหมฺปิ เต สมฺม กโรมิ วากฺยํ, อุโภปิ คนฺตฺวาน ปโมจยาม''ฯ

๔๗๕. กมฺมาสปาเทน วิเหฐิตตฺถ [วิเหฐิตมฺหา (สฺยา. ก.)], ตลาวุตา อสฺสุมุขา รุทนฺตา;
น ชาตุ ทุเพฺภถ อิมสฺส รโญฺญ, สจฺจปฺปฏิญฺญํ เม ปฏิสฺสุณาถ''ฯ

๔๗๖. ''กมฺมาสปาเทน วิเหฐิตมฺหา, ตลาวุตา อสฺสุมุขา รุทนฺตา;
น ชาตุ ทุเพฺภม อิมสฺส รโญฺญ, สจฺจปฺปฏิญฺญํ เต ปฏิสฺสุณาม''ฯ

๔๗๗. ''ยถา ปิตา วา อถ วาปิ มาตา, อนุกมฺปกา อตฺถกามา ปชานํ;
เอวเมว โว [เอวเมว (สี.), เอวมฺปิ โว (สฺยา.)] โหตุ อยญฺจ ราชา, ตุเมฺห จ โว โหถ ยเถว ปุตฺตา''ฯ

๔๗๘. ยถา ปิตา วา อถ วาปิ มาตา, อนุกมฺปกา อตฺถกามา ปชานํ;
เอวเมว โน โหตุ [เอวมฺปิ โน (สฺยา.)] อยญฺจ ราชา, มยมฺปิ เหสฺสาม ยเถว [ตเถว (ปี.)] ปุตฺตา''ฯ

๔๗๙. ''จตุปฺปทํ สกุณญฺจาปิ มํสํ, สูเทหิ รนฺธํ สุกตํ สุนิฏฺฐิตํ;
สุธํว อิโนฺท ปริภุญฺชิยาน, หิตฺวา กเถโก รมสี อรเญฺญฯ

๔๘๐. ''ตา ขตฺติยา วลฺลิวิลากมชฺฌา, อลงฺกตา สมฺปริวารยิตฺวา;
อิโนฺทว เทเวสุ ปโมทยึสุ, หิตฺวา กเถโก รมสี อรเญฺญฯ

๔๘๑. ''ตมฺพูปธาเน พหุโคณกมฺหิ, สุภมฺหิ [สุจิมฺหิ (สี. ปี.)] สพฺพสฺสยนมฺหิ สเงฺค [สญฺญเต (สี. ปี.), ลงฺคเต (สฺยา.)];
เสยฺยสฺส [สยนสฺส (สี. สฺยา. ปี. ก.)] มชฺฌมฺหิ สุขํ สยิตฺวา, หิตฺวา กเถโก รมสี อรเญฺญฯ

๔๘๒. ''ปาณิสฺสรํ กุมฺภถูณํ นิสีเถ, อโถปิ เว นิปฺปุริสมฺปิ ตูริยํ;
พหุํ สุคีตญฺจ สุวาทิตญฺจ, หิตฺวา กเถโก รมสี อรเญฺญฯ

๔๘๓. ''อุยฺยานสมฺปนฺนํ ปหูตมาลฺยํ, มิคาชินูเปตปุรํ [มิคาจิรูเปตปุรํ (สี. ปี.)] สุรมฺมํ;
หเยหิ นาเคหิ รเถหุเปตํ, หิตฺวา กเถโก รมสี อรเญฺญ''ฯ

๔๘๔. ''กาฬปกฺเข ยถา จโนฺท, หายเตว สุเว สุเว;
กาฬปกฺขูปโม ราช, อสตํ โหติ สมาคโมฯ

๔๘๕. ''ยถาหํ [ยถา (สี.)] รสกมาคมฺม, สูทํ กาปุริสาธมํ [สูทกํ ปุริสาธมํ (สี. ปี.)];
อกาสึ ปาปกํ กมฺมํ, เยน คจฺฉามิ ทุคฺคตึฯ

๔๘๖. ''สุกฺกปกฺเข ยถา จโนฺท, วฑฺฒเตว สุเว สุเว;
สุกฺกปกฺขูปโม ราช, สตํ โหติ สมาคโมฯ

๔๘๗. ''ยถาหํ ตุวมาคมฺม, สุตโสม วิชานหิ;
กาหามิ กุสลํ กมฺมํ, เยน คจฺฉามิ สุคฺคตึฯ

๔๘๘.ถเล ยถา วาริ ชนินฺท วุฏฺฐํ [วฏฺฏํ (สี. ปี.)], อนทฺธเนยฺยํ น จิรฏฺฐิตีกํ;
เอวมฺปิ โหติ อสตํ สมาคโม, อนทฺธเนยฺโย อุทกํ ถเลวฯ

๔๘๙.สเร ยถา วาริ ชนินฺท วุฏฺฐํ, จิรฏฺฐิตีกํ นรวีรเสฏฺฐ [นรวิริยเสฏฺฐ (สี. ปี.)];
เอวมฺปิ เว [เอวมฺปิ เม (สฺยา.), เอวมฺปิ เจ (ปี. ก.)] โหติ สตํ สมาคโม, จิรฏฺฐิตีโก [จิรฏฺฐิติกํ (ก.)] อุทกํ สเรวฯ

๔๙๐.‘‘อพฺยายิโก โหติ สตํ สมาคโม, ยาวมฺปิ ติฏฺเฐยฺย ตเถว โหติ;
ขิปฺปญฺหิ เวติ อสตํ สมาคโม, ตสฺมา สตํ ธมฺโม อสพฺภิ อารกา’’ฯ

๔๙๑.‘‘น โส ราชา โย [ราชา น โส โย (ก.)] อเชยฺยํ ชินาติ, น โส สขา โย สขารํ ชินาติ;
น สา ภริยา ยา ปติโน น วิเภติ, น เต ปุตฺตา [ปุตฺตา น เต (ก.)] เย น ภรนฺติ ชิณฺณํฯ

๔๙๒.‘‘น สา สภา ยตฺถ น สนฺติ สนฺโต, น เต สนฺโต [สนฺโต น เต (ก.)] เย น ภณนฺติ ธมฺมํ;
ราคญฺจ โทสญฺจ ปหาย โมหํ, ธมฺมํ ภณนฺตาว ภวนฺติ สนฺโตฯ

๔๙๓.‘‘นาภาสมานํ ชานนฺติ, มิสฺสํ พาเลหิ ปณฺฑิตํ;
ภาสมานญฺจ ชานนฺติ, เทเสนฺตํ อมตํ ปทํฯ

๔๙๔.ภาสเย โชตเย ธมฺมํ, ปคฺคเณฺห อิสินํ ธชํ;
สุภาสิตทฺธชา อิสโย, ธมฺโม หิ อิสินํ ธโช’’ติฯ

มหาสุตโสมชาตกํ ปญฺจมํฯ

อสีตินิปาตํ นิฏฺฐิตํฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สุมุโข ปน หํสวโร จ มหา, สุธโภชนิโก จ ปโร ปวโร;
สกุณาลทิชาธิปติวฺหยโน, สุตโสมวรุตฺตมสวฺหยโนติฯ

๒๒. มหานิปาโต

๕๓๘. มูคปกฺขชาตกํ (๑)

๑. “มา ปณฺฑิจฺจยํ [ปณฺฑิติยํ (สี.), ปณฺฑิจฺจิยํ (ปี.)] วิภาวย, พาลมโต ภว สพฺพปาณินํ;
สโพฺพ ตํ ชโน โอจินายตุ, เอวํ ตว อโตฺถ ภวิสฺสติ”ฯ

๒. “กโรมิ เต ตํ วจนํ, ยํ มํ ภณสิ เทวเต;
อตฺถกามาสิ เม อมฺม, หิตกามาสิ เทวเต”ฯ

๓. “กิํ นุ สนฺตรมาโนว, กาสุํ ขณสิ สารถิ;
ปุโฎฺฐ เม สมฺม อกฺขาหิ, กิํ กาสุยา กริสฺสสิ”ฯ

๔. “รโญฺญ มูโค จ ปโกฺข จ, ปุโตฺต ชาโต อเจตโส;
โสมฺหิ รญฺญา สมชฺฌิโฎฺฐ, ปุตฺตํ เม นิขณํ วเน”ฯ

๕. “น พธิโร น มูโคสฺมิ, น ปโกฺข น จ วีกโล [นปิ ปงฺคุโล (สี. ปี.), น จ ปิงฺคโล (สฺยา.)];
อธมฺมํ สารถิ กยิรา, มํ เจ ตฺวํ นิขณํ วเน”ฯ

๖. “อูรู พาหุํ [พาหู (สี. ก.)] จ เม ปสฺส, ภาสิตญฺจ สุโณหิ เม;
อธมฺมํ สารถิ กยิรา, มํ เจ ตฺวํ นิขณํ วเน”ฯ

๗. “เทวตา นุสิ คนฺธโพฺพ, อทุ [อาทุ (สี.), อาทู (สฺยา.)] สโกฺก ปุรินฺทโท;
โก วา ตฺวํ กสฺส วา ปุโตฺต, กถํ ชาเนมุ ตํ มยํ”ฯ

๘. “นมฺหิ เทโว น คนฺธโพฺพ, นาปิ สโกฺก ปุรินฺทโท;
กาสิรโญฺญ อหํ ปุโตฺต, ยํ กาสุยา นิขญฺญสิ [นิฆญฺญสิ (สี. ปี.), นิขญฺฉสิ (?)]ฯ

๙. “ตสฺส รโญฺญ อหํ ปุโตฺต, ยํ ตฺวํ สมฺมูปชีวสิ [สมฺปชีวสิ (สี. ปี.)];
อธมฺมํ สารถิ กยิรา, มํ เจ ตฺวํ นิขณํ วเนฯ

๑๐. “ยสฺส รุกฺขสฺส ฉายาย, นิสีเทยฺย สเยยฺย วา;
น ตสฺส สาขํ ภเญฺชยฺย, มิตฺตทุโพฺภ [มิตฺตทูโภ (สี. ปี.)] หิ ปาปโกฯ

๑๑. “ยถา รุโกฺข ตถา ราชา, ยถา สาขา ตถา อหํ;
ยถา ฉายูปโค โปโส, เอวํ ตฺวมสิ สารถิ;
อธมฺมํ สารถิ กยิรา, มํ เจ ตฺวํ นิขณํ วเนฯ

๑๒. “ปหูตภโกฺข [พหุตฺตภโกฺข (ก.)] ภวติ, วิปฺปวุโฎฺฐ [วิปฺปวุโตฺถ (สี. ปี.), วิปฺปมุโตฺต (ก.)] สกํ [สกา (สี. ปี.)] ฆรา;
พหู นํ อุปชีวนฺติ, โย มิตฺตานํ น ทุพฺภติฯ

๑๓. “ยํ ยํ ชนปทํ ยาติ, นิคเม ราชธานิโย;
สพฺพตฺถ ปูชิโต โหติ, โย มิตฺตานํ น ทุพฺภติฯ

๑๔. “นาสฺส โจรา ปสาหนฺติ [ปสหนฺติ (สี. สฺยา. ปี.)], นาติมญฺญนฺติ ขตฺติยา [นาติมเญฺญติ ขตฺติโย (สี. สฺยา. ปี.)];
สเพฺพ อมิเตฺต ตรติ, โย มิตฺตานํ น ทุพฺภติฯ

๑๕. “อกฺกุโทฺธ สฆรํ เอติ, สภายํ [สภาย (สี. สฺยา. ปี.)] ปฏินนฺทิโต;
ญาตีนํ อุตฺตโม โหติ, โย มิตฺตานํ น ทุพฺภติฯ

๑๖. “สกฺกตฺวา สกฺกโต โหติ, ครุ โหติ สคารโว [ครุโก โหติ คารโว (ก.)];
วณฺณกิตฺติภโต โหติ, โย มิตฺตานํ น ทุพฺภติฯ

๑๗. “ปูชโก ลภเต ปูชํ, วนฺทโก ปฏิวนฺทนํ;
ยโส กิตฺติญฺจ ปโปฺปติ, โย มิตฺตานํ น ทุพฺภติฯ

๑๘. “อคฺคิ ยถา ปชฺชลติ, เทวตาว วิโรจติ;
สิริยา อชหิโต โหติ, โย มิตฺตานํ น ทุพฺภติฯ

๑๙. “คาโว ตสฺส ปชายนฺติ, เขเตฺต วุตฺตํ วิรูหติ;
วุตฺตานํ ผลมสฺนาติ, โย มิตฺตานํ น ทุพฺภติฯ

๒๐. “ทริโต ปพฺพตาโต วา, รุกฺขโต ปติโต นโร;
จุโต ปติฏฺฐํ ลภติ, โย มิตฺตานํ น ทุพฺภติฯ

๒๑. “วิรูฬฺหมูลสนฺตานํ, นิโคฺรธมิว มาลุโต;
อมิตฺตา นปฺปสาหนฺติ, โย มิตฺตานํ น ทุพฺภติ”ฯ

๒๒. “เอหิ ตํ ปฏิเนสฺสามิ, ราชปุตฺต สกํ ฆรํ;
รชฺชํ กาเรหิ ภทฺทเนฺต, กึ อรเญฺญ กริสฺสสิ”ฯ

๒๓. “อลํ เม เตน รเชฺชน, ญาตเกหิ [ญาตเกน (สฺยา. ก.)] ธเนน วา;
ยํ เม อธมฺมจริยาย, รชฺชํ ลเพฺภถ สารถิ”ฯ

๒๔. “ปุณฺณปตฺตํ มํ ลาเภหิ [ปลาเภหิ (สี. ปี.)], ราชปุตฺต อิโต คโต;
ปิตา มาตา จ เม ทชฺชุํ, ราชปุตฺต ตยี คเตฯ

๒๕. “โอโรธา จ กุมารา จ, เวสิยานา จ พฺราหฺมณา;
เตปิ อตฺตมนา ทชฺชุํ, ราชปุตฺต ตยี คเตฯ

๒๖. “หตฺถาโรหา [หตฺถารูหา (สี. ปี.) เอวมุปริปิ] อนีกฏฺฐา, รถิกา ปตฺติการกา;
เตปิ อตฺตมนา ทชฺชุํ [เตปิ ทชฺชุํ ปตีตาเม (สี. ปี.)], ราชปุตฺต ตยี คเตฯ

๒๗. “พหุธญฺญา ชานปทา [พหู ชานปทา จเญฺญ (สี.), พหู ชนปทา จเญฺญ (ปี.)], เนคมา จ สมาคตา;
อุปายนานิ เม ทชฺชุํ, ราชปุตฺต ตยี คเต”ฯ

๒๘. “ปิตุ มาตุ จหํ จโตฺต, รฏฺฐสฺส นิคมสฺส จ;
อโถ สพฺพกุมารานํ, นตฺถิ มยฺหํ สกํ ฆรํฯ

๒๙. “อนุญฺญาโต อหํ มตฺยา, สญฺจโตฺต ปิตรา มหํ;
เอโกรเญฺญ ปพฺพชิโต, น กาเม อภิปตฺถเยฯ

๓๐. “อปิ อตรมานานํ, ผลาสาว สมิชฺฌติ;
วิปกฺกพฺรหฺมจริโยสฺมิ, เอวํ ชานาหิ สารถิฯ

๓๑. “อปิ อตรมานานํ, สมฺมทโตฺถ วิปจฺจติ;
วิปกฺกพฺรหฺมจริโยสฺมิ, นิกฺขโนฺต อกุโตภโย”ฯ

๓๒. “เอวํ วคฺคุกโถ สโนฺต, วิสฏฺฐวจโน จสิ [จ โส (สฺยา. ก.)];
กสฺมา ปิตุ จ มาตุจฺจ, สนฺติเก น ภณี ตทา”ฯ

๓๓. “นาหํ อสนฺธิตา [อสตฺถิตา (สี.)] ปโกฺข, น พธิโร อโสตตา;
นาหํ อชิวฺหตา มูโค, มา มํ มูคมธารยิ [มูโค อธารยิ (สี.)]ฯ

๓๔. “ปุริมํ สรามหํ ชาติํ, ยตฺถ รชฺชมการยิํ;
การยิตฺวา ตหิํ รชฺชํ, ปาปตฺถํ นิรยํ ภุสํฯ

๓๕. “วีสติเญฺจว วสฺสานิ, ตหิํ รชฺชมการยิํ;
อสีติวสฺสสหสฺสานิ, นิรยมฺหิ อปจฺจิสํ [อปจฺจสิํ (สฺยา.), อปจฺจยิํ (ปี.)]ฯ

๓๖. “ตสฺส รชฺชสฺสหํ ภีโต, มา มํ รชฺชาภิเสจยุํ [รเชฺชภิเสจยุํ (สฺยา. ก.)];
ตสฺมา ปิตุ จ มาตุจฺจ, สนฺติเก น ภณิํ ตทาฯ

๓๗. “อุจฺฉเงฺค มํ นิสาเทตฺวา, ปิตา อตฺถานุสาสติ;
เอกํ หนถ พนฺธถ, เอกํ ขาราปตจฺฉิกํ [ขราปติจฺฉกํ (สฺยา.), ขราปฏิจฺฉกํ (ก.)];
เอกํ สูลสฺมิํ อุเปฺปถ [อเปฺปถ (สี.), อุเพฺพถ (สฺยา.), อเจฺจถ (ปี.)], อิจฺจสฺส มนุสาสติฯ

๓๘. “ตายาหํ [ตสฺสาหํ (สี. ปี.)] ผรุสํ สุตฺวา, วาจาโย สมุทีริตา;
อมูโค มูควเณฺณน, อปโกฺข ปกฺขสมฺมโต;
สเก มุตฺตกรีสสฺมิํ, อจฺฉาหํ สมฺปริปฺลุโตฯ

๓๙. “กสิรญฺจ ปริตฺตญฺจ, ตญฺจ ทุเกฺขน สํยุตํ;
โกมํ [โก ตํ (สี. ปี.)] ชีวิตมาคมฺม, เวรํ กยิราถ เกนจิฯ

๔๐. “ปญฺญาย จ อลาเภน, ธมฺมสฺส จ อทสฺสนา;
โกมํ [โก ตํ (สี. ปี.)] ชีวิตมาคมฺม, เวรํ กยิราถ เกนจิฯ

๔๑. “อปิ อตรมานานํ, ผลาสาว สมิชฺฌติ;
วิปกฺกพฺรหฺมจริโยสฺมิ, เอวํ ชานาหิ สารถิฯ

๔๒. “อปิ อตรมานานํ, สมฺมทโตฺถ วิปจฺจติ;
วิปกฺกพฺรหฺมจริโยสฺมิ, นิกฺขโนฺต อกุโตภโย”ฯ

๔๓. “อหมฺปิ ปพฺพชิสฺสามิ, ราชปุตฺต ตวนฺติเก;
อวฺหายสฺสุ [อวฺหยสฺสุ (สี. ปี.)] มํ ภทฺทเนฺต, ปพฺพชฺชา มม รุจฺจติ”ฯ

๔๔. “รถํ นิยฺยาทยิตฺวาน, อนโณ เอหิ สารถิ;
อนณสฺส หิ ปพฺพชฺชา, เอตํ อิสีหิ วณฺณิตํ”ฯ

๔๕. “ยเทว ตฺยาหํ วจนํ, อกรํ ภทฺทมตฺถุ เต;
ตเทว เม ตฺวํ วจนํ, ยาจิโต กตฺตุมรหสิฯ

๔๖. “อิเธว ตาว อจฺฉสฺสุ, ยาว ราชานมานเย;
อเปฺปว เต ปิตา ทิสฺวา, ปตีโต สุมโน สิยา”ฯ

๔๗. “กโรมิ เตตํ วจนํ, ยํ มํ ภณสิ สารถิ;
อหมฺปิ ทฏฺฐุกาโมสฺมิ, ปิตรํ เม อิธาคตํฯ

๔๘. “เอหิ สมฺม นิวตฺตสฺสุ, กุสลํ วชฺชาสิ ญาตินํ;
มาตรํ ปิตรํ มยฺหํ, วุตฺโต วชฺชาสิ วนฺทนํ”ฯ

๔๙. ตสฺส ปาเท คเหตฺวาน, กตฺวา จ นํ ปทกฺขิณํ;
สารถิ รถมารุยฺห, ราชทฺวารํ อุปาคมิฯ

๕๐. “สุญฺญํ มาตา รถํ ทิสฺวา, เอกํ สารถิมาคตํ;
อสฺสุปุณฺณหิ เนเตฺตหิ, โรทนฺตี นํ อุทิกฺขติฯ

๕๑. “อยํ โส สารถิ เอติ, นิหนฺตฺวา มม อตฺรชํ;
นิหโต นูน เม ปุโตฺต, ปถพฺยา ภูมิวฑฺฒโนฯ

๕๒. “อมิตฺตา นูน นนฺทนฺติ, ปตีตา นูน เวริโน;
อาคตํ สารถึ ทิสฺวา, นิหนฺตฺวา มม อตฺรชํฯ

๕๓. “สุญฺญํ มาตา รถํ ทิสฺวา, เอกํ สารถิมาคตํ;
อสฺสุปุณฺณหิ เนเตฺตหิ, โรทนฺตี ปริปุจฺฉิ นํ [โรทนฺตี ปริปุจฺฉติ (สี. ปี.), โรทนฺตี นํ ปริปุจฺฉติ (สฺยา.)]ฯ

๕๔. “กินฺนุ มูโค กึ นุ ปโกฺข, กินฺนุ โส วิลปี ตทา;
นิหญฺญมาโน ภูมิยา, ตํ เม อกฺขาหิ สารถิฯ

๕๕. “กถํ หเตฺถหิ ปาเทหิ, มูคปโกฺข วิวชฺชยิ;
นิหญฺญมาโน ภูมิยา, ตํ เม อกฺขาหิ ปุจฺฉิโต”ฯ

๕๖. “อเกฺขยฺยํ [อกฺขิสฺสํ (สี. ปี.)] เต อหํ อเยฺย, ทชฺชาสิ อภยํ มม;
ยํ เม สุตํ วา ทิฏฺฐํ วา, ราชปุตฺตสฺส สนฺติเก”ฯ

๕๗. “อภยํ สมฺม เต ทมฺมิ, อภีโต ภณ สารถิ;
ยํ เต สุตํ วา ทิฏฺฐํ วา, ราชปุตฺตสฺส สนฺติเก”ฯ

๕๘. “น โส มูโค น โส ปโกฺข, วิสฏฺฐวจโน จ โส;
รชฺชสฺส กิร โส ภีโต, อกรา [อกรี (สี. ปี.)] อาลเย พหูฯ

๕๙. “ปุริมํ สรติ โส ชาตึ, ยตฺถ รชฺชมการยิ;

การยิตฺวา ตหึ รชฺชํ, ปาปตฺถ นิรยํ ภุสํฯ

๖๐. “วีสติเญฺจว วสฺสานิ, ตหึ รชฺชมการยิ;
อสีติวสฺสสหสฺสานิ, นิรยมฺหิ อปจฺจิ โสฯ

๖๑. “ตสฺส รชฺชสฺส โส ภีโต, มา มํ รชฺชาภิเสจยุํ;
ตสฺมา ปิตุ จ มาตุจฺจ, สนฺติเก น ภณึ ตทาฯ

๖๒. “องฺคปจฺจงฺคสมฺปโนฺน, อาโรหปริณาหวา;
วิสฎฺฐวจโน ปโญฺญ, มเคฺค สคฺคสฺส ติฎฺฐติฯ

๖๓. “สเจ ตุวํ ทฎฺฐุกามาสิ, ราชปุตฺตํ [ราชปุตฺติ (สี.)] ตวตฺรชํ;
เอหิ ตํ ปาปยิสฺสามิ, ยตฺถ สมฺมติ เตมิโย”ฯ

๖๔. “โยชยนฺตุ รเถ อเสฺส, กจฺฉํ นาคาน [นาคานิ (สฺยา. ก.)] พนฺธถ;
อุทีรยนฺตุ สงฺขปณวา, วาทนฺตุ [วทนฺตุ (สี.), นทนฺตุ (สฺยา. ก.), วทตํ (ปี.)] เอก
โปกฺขราฯ

๖๕. “วาทนฺตุ [นทนฺตุ (สี. สฺยา. ปี.)] เภรี สนฺนทฺธา, วคฺคู วาทนฺตุ ทุนฺทุภี;
เนคมา จ มํ อเนฺวนฺตุ, คจฺฉํ ปุตฺตนิเวทโก [นิวาทโก (สฺยา. ก.)]ฯ

๖๖. “โอโรธา จ กุมารา จ, เวสิยานา จ พฺราหฺมณา;
ขิปฺปํ ยานานิ โยเชนฺตุ, คจฺฉํ ปุตฺตนิเวทโก [นิวาทโก (สฺยา. ก.)]ฯ

๖๗. “หตฺถาโรหา อนีกฎฺฐา, รถิกา ปตฺติการกา;
ขิปฺปํ ยานานิ โยเชนฺตุ, คจฺฉํ ปุตฺตนิเวทโก [นิวาทโก (สฺยา. ก.)]ฯ

๖๘. “สมาคตา ชานปทา, เนคมา จ สมาคตา;
ขิปฺปํ ยานานิ โยเชนฺตุ, คจฺฉํ ปุตฺตนิเวทโก” [นิวาทโก (สฺยา. ก.)]ฯ

๖๙. “อเสฺส จ สารถี ยุเตฺต, สินฺธเว สีฆวาหเน;
ราชทฺวารํ อุปาคจฺฉุํ, ยุตฺตา เทว อิเม หยา”ฯ

๗๐. “ถูลา ชเวน หายนฺติ, กิสา หายนฺติ ถามุนา;
กิเส ถูเล วิวเชฺชตฺวา, สํสฎฺฐา โยชิตา หยา”ฯ

๗๑. “ตโต ราชา ตรมาโน, ยุตฺตมารุยฺห สนฺทนํ;
อิตฺถาคารํ อชฺฌภาสิ [อภาสถ (ก.)], สพฺพาว อนุยาถ มํฯ

๗๒. “วาลพีชนิมุณฺหีสํ, ขคฺคํ ฉตฺตญฺจ ปณฺฑรํ;
อุปาธิ รถมารุยฺห [อุปาทิรถมารุยฺห (สี.), อุปาธี รถมารุยฺห (สฺยา.)], สุวเณฺณหิ อ
ลงฺกตาฯ

๗๓. “ตโต ส [จ (สี. สฺยา. ปี.)] ราชา ปายาสิ, ปุรกฺขตฺวาน สารถึ;
ขิปฺปเมว อุปาคจฺฉิ, ยตฺถ สมฺมติ เตมิโยฯ

๗๔. “ตญฺจ ทิสฺวาน อายนฺตํ, ชลนฺตมิว เตชสา;

ขตฺตสงฺฆปริพฺยูฬฺหํ [ปริพฺพูฬฺหํ (สี.)], เตมิโย เอตทพฺรวิ’’ฯ

๗๕. ‘‘กจฺจิ นุ ตาต กุสลํ, กจฺจิ ตาต อนามยํ;
สพฺพา จ [กจฺจินฺนุ (สี. ปี.)] ราชกญฺญาโย, อโรคา มยฺห มาตโร’’ฯ

๗๖. ‘‘กุสลญฺเจว เม ปุตฺต, อโถ ปุตฺต อนามยํ;
สพฺพา จ ราชกญฺญาโย, อโรคา ตุยฺห มาตโร’’ฯ

๗๗. ‘‘กจฺจิ อมชฺชโป [กจฺจิสฺส’มชฺชโป (สี. ปี.)] ตาต, กจฺจิ เต สุรมปฺปิยํ;
กจฺจิ สเจฺจ จ ธมฺเม จ, ทาเน เต รมเต มโน’’ฯ

๗๘. ‘‘อมชฺชโป อหํ ปุตฺต, อโถ เม สุรมปฺปิยํ;
อโถ สเจฺจ จ ธมฺเม จ, ทาเน เม รมเต มโน’’ฯ

๗๙. ‘‘กจฺจิ อโรคํ โยคฺคํ เต, กจฺจิ วหติ วาหนํ;
กจฺจิ เต พฺยาธโย นตฺถิ, สรีรสฺสุปตาปนา’’ฯ

๘๐. ‘‘อโถ อโรคํ โยคฺคํ เม, อโถ วหติ วาหนํ;
อโถ เม พฺยาธโย นตฺถิ, สรีรสฺสุปตาปนา’’ [สรีรสฺสุปตาปิยา (สฺยา. ก.)]ฯ

๘๑. ‘‘กจฺจิ อนฺตา จ เต ผีตา, มเชฺฌ จ พหลา ตว;
โกฏฺฐาคารญฺจ โกสญฺจ, กจฺจิ เต ปฏิสนฺถตํ’’ [ปฏิสณฺฐิตํ (สฺยา. ก.)]ฯ

๘๒. ‘‘อโถ อนฺตา จ เม ผีตา, มเชฺฌ จ พหลา มม;
โกฏฺฐาคารญฺจ โกสญฺจ, สพฺพํ เม ปฏิสนฺถตํ’’ฯ

๘๓. ‘‘สฺวาคตํ เต มหาราช, อโถ เต อทุราคตํ;
ปติฏฺฐเปนฺตุ [ปติฏฺฐาเปนฺตุ (สี. สฺยา. ปี.)] ปลฺลงฺกํ, ยตฺถ ราชา นิสกฺกติ’’ฯ

๘๔. ‘‘อิเธว เต นิสีทสฺสุ [นิสินฺนสฺส (สี. สฺยา. ปี.), นิสินฺนสฺสุ (ก.)], นิยเต ปณฺณสนฺถเร;
เอโตฺต อุทกมาทาย, ปาเท ปกฺขาลยสฺสุ [ปกฺขาลยนฺตุ (สี.), ปกฺขาลยนฺติ (ปี.)] เต’’ฯ

๘๕. ‘‘อิทมฺปิ ปณฺณกํ มยฺหํ, รนฺธํ ราช อโลณกํ;
ปริภุญฺช มหาราช, ปาหุโน เมสิธาคโต’’ [อาคโต (สี. สฺยา.)]ฯ

๘๖. ‘‘น จาหํ [น วาหํ (ก.)] ปณฺณํ ภุญฺชามิ, น เหตํ มยฺห โภชนํ;
สาลีนํ โอทนํ ภุเญฺชฺช, สุจึ มํสูปเสจนํ’’ฯ

๘๗. ‘‘อเจฺฉรกํ มํ ปฏิภาติ, เอกกมฺปิ รโหคตํ;
เอทิสํ ภุญฺชมานานํ, เกน วโณฺณ ปสีทติ’’ฯ

๘๘. ‘‘เอโก ราช นิปชฺชามิ, นิยเต ปณฺณสนฺถเร;
ตาย เม เอกเสยฺยาย, ราช วโณฺณ ปสีทติฯ

๘๙. ‘‘น จ เนตฺตึสพนฺธา [เนตฺติสพทฺธา (สี. ปี.)] เม, ราชรกฺขา อุปฏฺฐิตา;
ตาย เม สุขเสยฺยาย, ราช วโณฺณ ปสีทติฯ

๙๐. “อตีตํ นานุโสจามิ, นปฺปชปฺปามินาคตํ [นปฺปชปฺปาม’นาคตํ (สี. สฺยา. ปี.)];
ปจฺจุปฺปเนฺนน ยาเปมิ, เตน วโณฺณ ปสีทติฯ

๙๑. “อนาคตปฺปชปฺปาย, อตีตสฺสานุโสจนา;
เอเตน พาลา สุสฺสนฺติ, นโฬว หริโต ลุโต”ฯ

๙๒. “หตฺถานีกํ รถานีกํ, อเสฺส ปตฺตี จ วมฺมิโน;
นิเวสนานิ รมฺมานิ, อหํ ปุตฺต ททามิ เตฯ

๙๓. “อิตฺถาคารมฺปิ เต ทมฺมิ, สพฺพาลงฺการภูสิตํ;
ตา ปุตฺต ปฏิปชฺชสฺสุ [ตาสุ ปุเตฺต ปฏิปชฺช (ก.)], ตฺวํ โน ราชา ภวิสฺสสิฯ

๙๔. “กุสลา นจฺจคีตสฺส, สิกฺขิตา จาตุริตฺถิโย [จตุริตฺถิโย (สี. ปี.)];
กาเม ตํ รมยิสฺสนฺติ, กึ อรเญฺญ กริสฺสสิฯ

๙๕. “ปฏิราชูหิ เต กญฺญา, อานยิสฺสํ อลงฺกตา;
ตาสุ ปุเตฺต ชเนตฺวาน, อถ ปจฺฉา ปพฺพชิสฺสสิฯ

๙๖. “ยุวา จ ทหโร จาสิ [จาปิ (สฺยา. ก.)], ปฐมุปฺปตฺติโก [ปฐมุปฺปตฺติโต (สี. ปี.)] สุสุ;
รชฺชํ กาเรหิ ภทฺทเนฺต, กึ อรเญฺญ กริสฺสสิ”ฯ

๙๗.“ยุวา จเร พฺรหฺมจริยํ, พฺรหฺมจารี ยุวา สิยา;
ทหรสฺส หิ ปพฺพชฺชา, เอตํ อิสีหิ วณฺณิตํฯ

๙๘. “ยุวา จเร พฺรหฺมจริยํ, พฺรหฺมจารี ยุวา สิยา;
พฺรหฺมจริยํ จริสฺสามิ, นาหํ รเชฺชน มตฺถิโกฯ

๙๙.“ปสฺสามิ โวหํ ทหรํ, อมฺม ตาต วทนฺตรํ [วทํ นรํ (สี.)];
กิจฺฉาลทฺธํ ปิยํ ปุตฺตํ, อปฺปตฺวาว ชรํ มตํฯ

๑๐๐.“ปสฺสามิ โวหํ ทหรึ, กุมารึ จารุทสฺสนึ;
นววํสกฬีรํว, ปลุคฺคํ ชีวิตกฺขยํ [ชีวิตกฺขเย (สี. ปี.)]ฯ

๑๐๑.“ทหราปิ หิ มิยฺยนฺติ, นรา จ อถ นาริโย;
ตตฺถ โก วิสฺสเส โปโส, ทหโรมฺหีติ ชีวิเตฯ

๑๐๒.“ยสฺส รตฺยา วิวสาเน, อายุ อปฺปตรํ สิยา;
อโปฺปทเกว มจฺฉานํ, กึ นุ โกมารกํ [โกมารตํ (ก.)] ตหึฯ

๑๐๓.“นิจฺจมพฺภาหโต โลโก, นิจฺจญฺจ ปริวาริโต;
อโมฆาสุ วชนฺตีสุ, กึ มํ รเชฺชภิสิญฺจสิ” [รเชฺชน สิญฺจสิ (สี. ปี.)]ฯ

๑๐๔.“เกน มพฺภาหโต โลโก, เกน จ ปริวาริโต;
กาโย อโมฆา คจฺฉนฺติ, ตํ เม อกฺขาหิ ปุจฺฉิโต”ฯ

๑๐๕.“มจฺจุนาพฺภาหโต โลโก, ชราย ปริวาริโต;
รโตฺย อโมฆา คจฺฉนฺติ, เอวํ ชานาหิ ขตฺติยฯ

๑๐๖. ‘‘ยถาปิ ตเนฺต วิตเต [วิตเนฺต (สฺยา. ก.)], ยํ ยเทวูปวิยฺยติ [ยํ ยํ เทวูปวิยฺยติ (สี. ปี.)];
อปฺปกํ โหติ เวตพฺพํ, เอวํ มจฺจาน ชีวิตํฯ

๑๐๗. ‘‘ยถา วาริวโห ปูโร, คจฺฉํ นุปนิวตฺตติ [น ปริวตฺตติ (สฺยา.), นุปริวตฺตติ (ก.)];
เอวมายุ มนุสฺสานํ, คจฺฉํ นุปนิวตฺตติฯ

๑๐๘. ‘‘ยถา วาริวโห ปูโร, วเห รุเกฺขปกูลเช;
เอวํ ชรามรเณน, วุยฺหเนฺต สพฺพปาณิโน’’ฯ

๑๐๙. ‘‘หตฺถานีกํ รถานีกํ, อเสฺส ปตฺตี จ วมฺมิโน;
นิเวสนานิ รมฺมานิ, อหํ ปุตฺต ททามิ เตฯ

๑๑๐. ‘‘อิตฺถาคารมฺปิ เต ทมฺมิ, สพฺพาลงฺการภูสิตํ;
ตา ปุตฺต ปฏิปชฺชสฺสุ, ตฺวํ โน ราชา ภวิสฺสสิฯ

๑๑๑. ‘‘กุสลา นจฺจคีตสฺส, สิกฺขิตา จาตุริตฺถิโย;
กาเม ตํ รมยิสฺสนฺติ, กึ อรเญฺญ กริสฺสสิฯ

๑๑๒. ‘‘ปฏิราชูหิ เต กญฺญา, อานยิสฺสํ อลงฺกตา;
ตาสุ ปุเตฺต ชเนตฺวาน, อถ ปจฺฉา ปพฺพชิสฺสสิฯ

๑๑๓. ‘‘ยุวา จ ทหโร จาสิ, ปฐมุปฺปตฺติโก สุสุ;
รชฺชํ กาเรหิ ภทฺทเนฺต, กึ อรเญฺญ กริสฺสสิฯ

๑๑๔. ‘‘โกฏฺฐาคารญฺจ โกสญฺจ, วาหนานิ พลานิ จ;
นิเวสนานิ รมฺมานิ, อหํ ปุตฺต ททามิ เตฯ

๑๑๕. ‘‘โคมณฺฑลปริพฺยูโฬฺห, ทาสิสงฺฆปุรกฺขโต;
รชฺชํ กาเรหิ ภทฺทเนฺต, กึ อรเญฺญ กริสฺสสิ’’ฯ

๑๑๖. ‘‘กึ ธเนน ยํ ขีเยถ [กึ ธเนน ยํ ชีเยถ (สี.), กึ มํ ธเนน กีเยถ (สฺยา. ก.)], กึ ภริยาย มริสฺสติ;
กึ โยพฺพเนน ชิเณฺณน [จิเณฺณน (สี. ปี.), วเณฺณน (ก.)], ยํ ชรายาภิภุยฺยติ [ยํ ชรา อภิเหสฺสติ (สี. ปี.)]ฯ

๑๑๗. ‘‘ตตฺถ กา นนฺทิ กา ขิฑฺฑา, กา รติ กา ธเนสนา;
กึ เม ปุเตฺตหิ ทาเรหิ, ราช มุโตฺตสฺมิ พนฺธนาฯ

๑๑๘. ‘‘โยหํ [โสหํ (สี. ปี.)] เอวํ ปชานามิ, มจฺจุ เม นปฺปมชฺชติ;
อนฺตเกนาธิปนฺนสฺส, กา รตี กา ธเนสนาฯ

๑๑๙. ‘‘ผลานมิว ปกฺกานํ, นิจฺจํ ปตนโต ภยํ;
เอวํ ชาตาน มจฺจานํ, นิจฺจํ มรณโต ภยํฯ

๑๒๐. ‘‘สายเมเก น ทิสฺสนฺติ, ปาโต ทิฏฺฐา พหู ชนา;
ปาโต เอเก น ทิสฺสนฺติ, สายํ ทิฏฺฐา พหู ชนาฯ

๑๒๑.“อเชฺชว กิจฺจํ อาตปฺปํ, โก ชญฺญา มรณํ สุเว;
น หิ โน สงฺกรํ [สงฺครํ (สี. ปี.) ม. นิ. ๓.๒๗๒] เตน, มหาเสเนน มจฺจุนาฯ

๑๒๒.“โจรา ธนสฺส ปเตฺถนฺติ, ราชมุโตฺตสฺมิ พนฺธนา;
เอหิ ราช นิวตฺตสฺสุ, นาหํ รเชฺชน มตฺถิโก”ติฯ

มูคปกฺขชาตกํ ปฐมํฯ

๕๓๙. มหาชนกชาตกํ (๒)

๑๒๓.“โกยํ มเชฺฌ สมุทฺทสฺมิํ, อปสฺสํ ตีรมายุเห;
กํ [กิํ (สฺยา. ก.)] ตฺวํ อตฺถวสํ ญตฺวา, เอวํ วายมเส ภุสํ”ฯ

๑๒๔.“นิสมฺม วตฺตํ โลกสฺส, วายามสฺส จ เทวเต;
ตสฺมา มเชฺฌ สมุทฺทสฺมิํ, อปสฺสํ ตีรมายุเห”ฯ

๑๒๕.“คมฺภีเร อปฺปเมยฺยสฺมิํ, ตีรํ ยสฺส น ทิสฺสติ;
โมโฆ เต ปุริสวายาโม, อปฺปตฺวาว มริสฺสสิ”ฯ

๑๒๖.“อนโณ ญาตินํ โหติ, เทวานํ ปิตุนญฺจ [ปิตุโน จ (สี. ปี.)] โส;
กรํ ปุริสกิจฺจานิ, น จ ปจฺฉานุตปฺปติ”ฯ

๑๒๗.“อปารเณยฺยํ ยํ กมฺมํ, อผลํ กิลมถุทฺทยํ;
ตตฺถ โก วายเมนโตฺถ, มจฺจุ ยสฺสาภินิปฺปตํ” [ยสฺสาภินิปฺผตํ (สฺยา.)]ฯ

๑๒๘.“อปารเณยฺยมจฺจนฺตํ , โย วิทิตฺวาน เทวเต;
น รเกฺข อตฺตโน ปาณํ, ชญฺญา โส ยทิ หาปเยฯ

๑๒๙.“อธิปฺปายผลํ เอเก, อสฺมิํ โลกสฺมิ เทวเต;
ปโยชยนฺติ กมฺมานิ, ตานิ อิชฺฌนฺติ วา น วาฯ

๑๓๐.“สนฺทิฏฺฐิกํ กมฺมผลํ, นนุ ปสฺสสิ เทวเต;
สนฺนา อเญฺญ ตรามหํ, ตญฺจ ปสฺสามิ สนฺติเกฯ

๑๓๑.“โส อหํ วายมิสฺสามิ, ยถาสตฺติ ยถาพลํ;
คจฺฉํ ปารํ สมุทฺทสฺส, กสฺสํ [กาสํ (สี. ปี.)] ปุริสการิยํ”ฯ

๑๓๒.“โย ตฺวํ เอวํ คเต โอเฆ, อปฺปเมเยฺย มหณฺณเว;
ธมฺมวายามสมฺปนฺโน, กมฺมุนา นาวสีทสิ;
โส ตฺวํ ตเตฺถว คจฺฉาหิ, ยตฺถ เต นิรโต มโน”ฯ

๑๓๓.“อาสีเสเถว [อาสิํเสเถว (สี. สฺยา. ปี.)] ปุริโส, น นิพฺพิเนฺทยฺย ปณฺฑิโต;
ปสฺสามิ โวหํ อตฺตานํ, ยถา อิจฺฉิํ ตถา อหุฯ

๑๓๔.“อาสีเสเถว ปุริโส, น นิพฺพิเนฺทยฺย ปณฺฑิโต;
ปสฺสามิ โวหํ อตฺตานํ, อุทกา ถลมุพฺภตํฯ

๑๓๕.“วายเมเถว ปุริโส, น นิพฺพิเนฺทยฺย ปณฺฑิโต;

ปสฺสามิ โวหํ อตฺตานํ, ยถา อิจฺฉึ ตถา อหุฯ

๑๓๖. ‘‘วายเมเถว ปุริโส, น นิพฺพิเนฺทยฺย ปณฺฑิโต;
ปสฺสามิ โวหํ อตฺตานํ, อุทกา ถลมุพฺภตํฯ

๑๓๗. ‘‘ทุกฺขูปนีโตปิ นโร สปโญฺญ, อาสํ น ฉิเนฺทยฺย สุขาคมาย;
พหู หิ ผสฺสา อหิตา หิตา จ, อวิตกฺกิตา มจฺจุมุปพฺพชนฺติ [มจฺจุมุปฺปชฺชนฺติ (สฺยา.)]ฯ

๑๓๘. ‘‘อจินฺติตมฺปิ ภวติ, จินฺติตมฺปิ วินสฺสติ;
น หิ จินฺตามยา โภคา, อิตฺถิยา ปุริสสฺส วา’’ฯ

๑๓๙. ‘‘อโปราณํ [อปุราณํ (สี. ปี.)] วต โภ ราชา, สพฺพภุโมฺม ทิสมฺปติ;
นาชฺช นเจฺจ [น จ นเจฺจ (ก.)] นิสาเมติ, น คีเต กุรุเต มโนฯ

๑๔๐. ‘‘น มิเค [มเค (ก.)] นปิ อุยฺยาเน, นปิ หํเส อุทิกฺขติ;
มูโคว ตุณฺหิมาสีโน, น อตฺถมนุสาสติ’’ฯ

๑๔๑. ‘‘สุขกามา รโหสีลา, วธพนฺธา อุปารตา [อุปารุตา (สฺยา. ก.)];
กสฺส [เกสํ (สี. ปี.)] นุ อชฺช อาราเม, ทหรา วุทฺธา จ อจฺฉเรฯ

๑๔๒. ‘‘อติกฺกนฺตวนถา ธีรา, นโม เตสํ มเหสินํ;
เย อุสฺสุกมฺหิ โลกมฺหิ, วิหรนฺติ มนุสฺสุกาฯ

๑๔๓. ‘‘เต เฉตฺวา มจฺจุโน ชาลํ, ตตํ [ตนฺตํ (สี. สฺยา. ปี.), ตํ ตํ (ก.)] มายาวิโน ทฬฺหํ;
ฉินฺนาลยตฺตา [สนฺตาลยนฺตา (สฺยา. ก.)] คจฺฉนฺติ, โก เตสํ คติมาปเย’’ [เนสํ คติ ปาปเย (ก.)]ฯ

๑๔๔. ‘‘กทาหํ มิถิลํ [มิธิลํ (ก.)] ผีตํ, วิภตฺตํ ภาคโส มิตํ;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ [กทาสฺสุ (สี. ปี.), กทาสุ (สฺยา.)] ภวิสฺสติฯ

๑๔๕. ‘‘กทาหํ มิถิลํ ผีตํ, วิสาลํ สพฺพโตปภํ;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๔๖. ‘‘กทาหํ มิถิลํ ผีตํ, พหุปาการโตรณํ;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๔๗. ‘‘กทาหํ มิถิลํ ผีตํ, ทฬฺหมฏฺฏาลโกฏฺฐกํ;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๔๘. ‘‘กทาหํ มิถิลํ ผีตํ, สุวิภตฺตํ มหาปถํ;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๔๙. ‘‘กทาหํ มิถิลํ ผีตํ, สุวิภตฺตนฺตราปณํ;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๕๐. ‘‘กทาหํ มิถิลํ ผีตํ, ควสฺสรถปีฬิตํ;

ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๕๑. ‘‘กทาหํ มิถิลํ ผีตํ, อารามวนมาลินิํ;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๕๒. ‘‘กทาหํ มิถิลํ ผีตํ, อุยฺยานวนมาลินิํ;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๕๓. ‘‘กทาหํ มิถิลํ ผีตํ, ปาสาทวนมาลินิํ;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๕๔. ‘‘กทาหํ มิถิลํ ผีตํ, ติปุรํ ราชพนฺธุนิํ;
มาปิตํ โสมนสฺเสน, เวเทเหน ยสสฺสินา;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๕๕. ‘‘กทาหํ เวเทเห ผีเต, นิจิเต ธมฺมรกฺขิเต;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๕๖. ‘‘กทาหํ เวเทเห ผีเต, อเชยฺเย ธมฺมรกฺขิเต;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๕๗. ‘‘กทาหํ อเนฺตปุรํ [กทา อเนฺตปุรํ (สี. ปี.)] รมฺมํ, วิภตฺตํ ภาคโส มิตํ;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๕๘. ‘‘กทาหํ อเนฺตปุรํ รมฺมํ, สุธามตฺติกเลปนํ;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๕๙. ‘‘กทาหํ อเนฺตปุรํ รมฺมํ, สุจิคนฺธํ มโนรมํ;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๖๐. ‘‘กทาหํ กูฎาคาเร จ, วิภเตฺต ภาคโส มิเต;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๖๑. ‘‘กทาหํ กูฎาคาเร จ, สุธามตฺติกเลปเน;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๖๒. ‘‘กทาหํ กูฎาคาเร จ, สุจิคเนฺธ มโนรเม;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๖๓. ‘‘กทาหํ กูฎาคาเร จ, ลิเตฺต จนฺทนโผสิเต;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๖๔. ‘‘กทาหํ โสณฺณปลฺลเงฺก [สุวณฺณปลฺลเงฺก (สี. สฺยา. ปี.)], โคนเก จิตฺตสนฺถเต;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๖๕. [อยํ คาถา สี. ปี. โปตฺถเกสุ น ทิสฺสติ] ‘‘กทาหํ มณิปลฺลเงฺก, โคนเก จิตฺตสนฺถเต;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติ [อยํ คาถา สี. ปี. โปตฺถเกสุ น ทิสฺสติ]ฯ

๑๖๖. ‘‘กทาหํ กปฺปาสโกเสยฺยํ, โขมโกฏุมฺพรานิ จ;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๖๗. ‘‘กทาหํ โปกฺขรณี รมฺมา, จกฺกวากปกูชิตา [จกฺกวากูปกูชิตา (สี. ปี.)];
มนฺทาลเกหิ สญฺฉนฺนา, ปทุมุปฺปลเกหิ จ;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๖๘. ‘‘กทาหํ หตฺถิคุมฺเพ จ, สพฺพาลงฺการภูสิเต;
สุวณฺณกจฺเฉ มาตงฺเค, เหมกปฺปนวาสเสฯ

๑๖๙. ‘‘อารูเฬฺห คามณีเยหิ, โตมรงฺกุสปาณิภิ;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๗๐. ‘‘กทาหํ อสฺสคุมฺเพ จ, สพฺพาลงฺการภูสิเต;
อาชานีเยว ชาติยา, สินฺธเว สีฆวาหเนฯ

๑๗๑. ‘‘อารูเฬฺห คามณีเยหิ, อิลฺลิยาจาปธาริภิ;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๗๒. ‘‘กทาหํ รถเสนิโย, สนฺนทฺเธ อุสฺสิตทฺธเช;
ทีเป อโถปิ เวยฺยเคฺฆ, สพฺพาลงฺการภูสิเตฯ

๑๗๓. ‘‘อารูเฬฺห คามณีเยหิ, จาปหตฺเถหิ วมฺมิภิ;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๗๔. ‘‘กทาหํ โสวณฺณรเถ, สนฺนทฺเธ อุสฺสิตทฺธเช;
ทีเป อโถปิ เวยฺยเคฺฆ, สพฺพาลงฺการภูสิเตฯ

๑๗๕. ‘‘อารูเฬฺห คามณีเยหิ, จาปหตฺเถหิ วมฺมิภิ;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๗๖. ‘‘กทาหํ สชฺฌุรเถ จ, สนฺนทฺเธ อุสฺสิตทฺธเช;
ทีเป อโถปิ เวยฺยเคฺฆ, สพฺพาลงฺการภูสิเตฯ

๑๗๗. ‘‘อารูเฬฺห คามณีเยหิ, จาปหตฺเถหิ วมฺมิภิ;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๗๘. ‘‘กทาหํ อสฺสรเถ จ, สนฺนทฺเธ อุสฺสิตทฺธเช;
ทีเป อโถปิ เวยฺยเคฺฆ, สพฺพาลงฺการภูสิเตฯ

๑๗๙. ‘‘อารูเฬฺห คามณีเยหิ, จาปหตฺเถหิ วมฺมิภิ;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๘๐. ‘‘กทาหํ โอฏฺฐรเถ จ, สนฺนทฺเธ อุสฺสิตทฺธเช;
ทีเป อโถปิ เวยฺยเคฺฆ, สพฺพาลงฺการภูสิเตฯ

๑๘๑. ‘‘อารูเฬฺห คามณีเยหิ, จาปหตฺเถหิ วมฺมิภิ;

ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๘๒. ‘‘กทาหํ โคณรเถ จ, สนฺนเทฺธ อุสฺสิตทฺธเช;
ทีเป อโถปิ เวยฺยเคฺฆ, สพฺพาลงฺการภูสิเตฯ

๑๘๓. ‘‘อารูเฬฺห คามณีเยหิ, จาปหเตฺถหิ วมฺมิภิ;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๘๔. ‘‘กทาหํ อชรเถ จ, สนฺนเทฺธ อุสฺสิตทฺธเช;
ทีเป อโถปิ เวยฺยเคฺฆ, สพฺพาลงฺการภูสิเตฯ

๑๘๕. ‘‘อารูเฬฺห คามณีเยหิ, จาปหเตฺถหิ วมฺมิภิ;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๘๖. ‘‘กทาหํ เมณฺฑรเถ จ, สนฺนเทฺธ อุสฺสิตทฺธเช;
ทีเป อโถปิ เวยฺยเคฺฆ, สพฺพาลงฺการภูสิเตฯ

๑๘๗. ‘‘อารูเฬฺห คามณีเยหิ, จาปหเตฺถหิ วมฺมิภิ;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๘๘. ‘‘กทาหํ มิครเถ จ, สนฺนเทฺธ อุสฺสิตทฺธเช;
ทีเป อโถปิ เวยฺยเคฺฆ, สพฺพาลงฺการภูสิเตฯ

๑๘๙. ‘‘อารูเฬฺห คามณีเยหิ, จาปหเตฺถหิ วมฺมิภิ;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๙๐. ‘‘กทาหํ หตฺถาโรเห จ, สพฺพาลงฺการภูสิเต;
นีลวมฺมธเร สูเร, โตมรงฺกุสปาณิเน [ปาณิโน (สฺยา. ก.)];
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๙๑. ‘‘กทาหํ อสฺสาโรเห จ, สพฺพาลงฺการภูสิเต;
นีลวมฺมธเร สูเร, อิลฺลิยาจาปธาริเน [ธาริโน (สฺยา. ก.)];
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๙๒. ‘‘กทาหํ รถาโรเห จ, สพฺพาลงฺการภูสิเต;
นีลวมฺมธเร สูเร, จาปหเตฺถ กลาปิเน [กลาปิโน (สฺยา. ก.)];
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๙๓. [อยํ คาถา สี. ปี. โปตฺถเกสุ น ทิสฺสติ] ‘‘กทาหํ ธนุคฺคเห จ, สพฺพาลงฺการภูสิเต;
นีลวมฺมธเร สูเร, จาปหเตฺถ กลาปิเน;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติ [อยํ คาถา สี. ปี. โปตฺถเกสุ น ทิสฺสติ]ฯ

๑๙๔. ‘‘กทาหํ ราชปุเตฺต จ, สพฺพาลงฺการภูสิเต;
จิตฺรวมฺมธเร สูเร, กญฺจนาเวฬธาริเน;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๙๕. ‘‘กทาหํ อริยคเณ จ, วตวเนฺต [วตฺถวเนฺต (สี. สฺยา. ปี.)] อลงฺกเต;

หริจนฺทนลิตฺตเงฺค, กาสิกุตฺตมธาริเน;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๙๖. [อยํ คาถา สี. ปี. โปตฺถเกสุ น ทิสฺสติ] ‘‘กทาหํ อมจฺจคเณ จ, สพฺพาลงฺการภูสิเต;
ปีตวมฺมธเร สูเร, ปุรโต คจฺฉมาลิเน [คจฺฉมาลิโน (สฺยา. ก.)];
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติ [อยํ คาถา สี. ปี. โปตฺถเกสุ น ทิสฺสติ]ฯ

๑๙๗. ‘‘กทาหํ [กทา (สี. ปี.)] สตฺตสตา ภริยา, สพฺพาลงฺการภูสิตา;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๙๘. ‘‘กทาหํ [กทา (สี. ปี.)] สตฺตสตา ภริยา, สุสญฺญา ตนุมชฺฌิมา;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๑๙๙. ‘‘กทาหํ [กทา (สี. ปี.)] สตฺตสตา ภริยา, อสฺสวา ปิยภาณินี;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๒๐๐. ‘‘กทาหํ [กทา (สี. ปี.)] สตปลํ กํสํ, โสวณฺณํ สตราชิกํ;
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๒๐๑. ‘‘กทาสฺสุ มํ หตฺถิคุมฺพา, สพฺพาลงฺการภูสิตา;
สุวณฺณกจฺฉา มาตงฺคา, เหมกปฺปนวาสสาฯ

๒๐๒. ‘‘อารูฬฺหา คามณีเยหิ, โตมรงฺกุสปาณิภิ;
ยนฺตํ มํ นานุยิสฺสนฺติ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๒๐๓. ‘‘กทาสฺสุ มํ อสฺสคุมฺพา, สพฺพาลงฺการภูสิตา;
อาชานียาว ชาติยา, สินฺธวา สีฆวาหนาฯ

๒๐๔. ‘‘อารูฬฺหา คามณีเยหิ, อิลฺลิยาจาปธาริภิ;
ยนฺตํ มํ นานุยิสฺสนฺติ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๒๐๕. ‘‘กทาสฺสุ มํ รถเสนี, สนฺนทฺธา อุสฺสิตทฺธชา;
ทีปา อโถปิ เวยฺยคฺฆา, สพฺพาลงฺการภูสิตาฯ

๒๐๖. ‘‘อารูฬฺหา คามณีเยหิ, จาปหตฺถหิ วมฺมิภิ;
ยนฺตํ มํ นานุยิสฺสนฺติ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๒๐๗. ‘‘กทาสฺสุ มํ โสณฺณรถา [โสวณฺณรถา (ปี. ก.)], สนฺนทฺธา อุสฺสิตทฺธชา;
ทีปา อโถปิ เวยฺยคฺฆา, สพฺพาลงฺการภูสิตาฯ

๒๐๘. ‘‘อารูฬฺหา คามณีเยหิ, จาปหตฺถหิ วมฺมิภิ;
ยนฺตํ มํ นานุยิสฺสนฺติ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๒๐๙. ‘‘กทาสฺสุ มํ สชฺฌุรถา, สนฺนทฺธา อุสฺสิตทฺธชา;
ทีปา อโถปิ เวยฺยคฺฆา, สพฺพาลงฺการภูสิตาฯ

๒๑๐. ‘‘อารูฬฺหา คามณีเยหิ, จาปหตฺถหิ วมฺมิภิ;

ยนฺตํ มํ นานุยิสฺสนฺติ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๒๑๑. ‘‘กทาสฺสุ มํ อสฺสรถา, สนฺนทฺธา อุสฺสิตทฺธชา;
ทีปา อโถปิ เวยฺยคฺฆา, สพฺพาลงฺการภูสิตาฯ

๒๑๒. ‘‘อารูฬฺหา คามณีเยหิ, จาปหเตฺถหิ วมฺมิภิ;
ยนฺตํ มํ นานุยิสฺสนฺติ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๒๑๓. ‘‘กทาสฺสุ มํ โอฏฺฐรถา, สนฺนทฺธา อุสฺสิตทฺธชา;
ทีปา อโถปิ เวยฺยคฺฆา, สพฺพาลงฺการภูสิตาฯ

๒๑๔. ‘‘อารูฬฺหา คามณีเยหิ, จาปหเตฺถหิ วมฺมิภิ;
ยนฺตํ มํ นานุยิสฺสนฺติ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๒๑๕. ‘‘กทาสฺสุ มํ โคณรถา, สนฺนทฺธา อุสฺสิตทฺธชา;
ทีปา อโถปิ เวยฺยคฺฆา, สพฺพาลงฺการภูสิตาฯ

๒๑๖. ‘‘อารูฬฺหา คามณีเยหิ, จาปหเตฺถหิ วมฺมิภิ;
ยนฺตํ มํ นานุยิสฺสนฺติ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๒๑๗. ‘‘กทาสฺสุ มํ อชรถา, สนฺนทฺธา อุสฺสิตทฺธชา;
ทีปา อโถปิ เวยฺยคฺฆา, สพฺพาลงฺการภูสิตาฯ

๒๑๘. ‘‘อารูฬฺหา คามณีเยหิ, จาปหเตฺถหิ วมฺมิภิ;
ยนฺตํ มํ นานุยิสฺสนฺติ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๒๑๙. ‘‘กทาสฺสุ มํ เมณฺฑรถา, สนฺนทฺธา อุสฺสิตทฺธชา;
ทีปา อโถปิ เวยฺยคฺฆา, สพฺพาลงฺการภูสิตาฯ

๒๒๐. ‘‘อารูฬฺหา คามณีเยหิ, จาปหเตฺถหิ วมฺมิภิ;
ยนฺตํ มํ นานุยิสฺสนฺติ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๒๒๑. ‘‘กทาสฺสุ มํ มิครถา, สนฺนทฺธา อุสฺสิตทฺธชา;
ทีปา อโถปิ เวยฺยคฺฆา, สพฺพาลงฺการภูสิตาฯ

๒๒๒. ‘‘อารูฬฺหา คามณีเยหิ, จาปหเตฺถหิ วมฺมิภิ;
ยนฺตํ มํ นานุยิสฺสนฺติ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๒๒๓. ‘‘กทาสฺสุ มํ หตฺถาโรหา, สพฺพาลงฺการภูสิตา;
นีลวมฺมธรา สูรา, โตมรงฺกุสปาณิโน;
ยนฺตํ มํ นานุยิสฺสนฺติ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๒๒๔. ‘‘กทาสฺสุ มํ อสฺสาโรหา, สพฺพาลงฺการภูสิตา;
นีลวมฺมธรา สูรา, อิลฺลิยาจาปธาริโน;
ยนฺตํ มํ นานุยิสฺสนฺติ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๒๒๕. ‘‘กทาสฺสุ มํ รถาโรหา, สพฺพาลงฺการภูสิตา;

นีลวมฺมธรา สูรา, จาปหตฺถา กลาปิโน;
ยนฺตํ มํ นานุยิสฺสนฺติ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๒๒๖. ‘‘กทาสฺสุ มํ ธนุคฺคหา, สพฺพาลงฺการภูสิตา;
นีลวมฺมธรา สูรา, จาปหตฺถา กลาปิโน;
ยนฺตํ มํ นานุยิสฺสนฺติ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๒๒๗. ‘‘กทาสฺสุ มํ ราชปุตฺตา, สพฺพาลงฺการภูสิตา;
จิตฺรวมฺมธรา สูรา, กญฺจนาเวฬธาริโน;
ยนฺตํ มํ นานุยิสฺสนฺติ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๒๒๘. ‘‘กทาสฺสุ มํ อริยคณา, วตวนฺตา อลงฺกตา;
หริจนฺทนลิตฺตงฺคา, กาสิกุตฺตมธาริโน;
ยนฺตํ มํ นานุยิสฺสนฺติ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๒๒๙. ‘‘กทาสฺสุ มํ อมจฺจคณา, สพฺพาลงฺการภูสิตา;
ปีตวมฺมธรา สูรา, ปุรโต คจฺฉมาลิโน [คจฺฉมาลินี (สฺยา. ก.)];
ยนฺตํ มํ นานุยิสฺสนฺติ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๒๓๐. ‘‘กทาสฺสุ มํ สตฺตสตา ภริยา, สพฺพาลงฺการภูสิตา;
ยนฺตํ มํ นานุยิสฺสนฺติ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๒๓๑. ‘‘กทาสฺสุ มํ สตฺตสตา ภริยา, สุสญฺญา ตนุมชฺฌิมา;
ยนฺตํ มํ นานุยิสฺสนฺติ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๒๓๒. ‘‘กทาสฺสุ มํ สตฺตสตา ภริยา, อสฺสวา ปิยภาณินี;
ยนฺตํ มํ นานุยิสฺสนฺติ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๒๓๓. ‘‘กทาหํ ปตฺตํ คเหตฺวาน, มุณฺฑो สงฺฆาฏิปารุโต;
ปิณฺฑิกาย จริสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๒๓๔. ‘‘กทาหํ ปํสุกูลานํ, อุชฺฌิตานํ [อุชฺฌิฏฺฐานํ (ก.)] มหาปเถ;
สงฺฆาฏึ ธารยิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๒๓๕. ‘‘กทาหํ สตฺตาหสเมฺมเฆ [สตฺตาหํ เมเฆ (สี. สฺยา.)], โอวโฏฺฐ อลฺลจีวโร;
ปิณฺฑิกาย จริสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๒๓๖. ‘‘กทาหํ สพฺพตฺถ คนฺตฺวา [สพฺพหํ ฐานํ (สี.), สพฺพณฺหํ คนฺตฺวา (สฺยา.), สพฺพาหํ ฐานํ (ปี.), สพฺพฎฺฐานํ (ก.)], รุกฺขา รุกฺขํ วนา วนํ;
อนเปโกฺข คมิสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๒๓๗. ‘‘กทาหํ คิริทุเคฺคสุ, ปหีนภยเภรโว;
อทุติโย คมิสฺสามิ [วิหริสฺสามิ (สี. ปี.)], ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๒๓๘. ‘‘กทาหํ วีณํ วรุชฺชโก [วีณรุชฺชโก (สฺยา.), วีณํ วิรุชฺชโก (ก.)], สตฺตตนฺตึ มโนรมํ;
จิตฺตํ อุชุํ กริสฺสามิ, ตํ กุทาสฺสุ ภวิสฺสติฯ

๒๓๙. ‘‘กทาหํ รถกาโรว, ปริกนฺตํ อุปาหนํ;
กามสโญฺญชเน เฉจฺฉํ [เฉตฺวา (ก.)], เย ทิพฺพ เย จ มานุเส’’ฯ

๒๔๐. ‘‘ตา จ สตฺตสตา ภริยา, สพฺพาลงฺการภูสิตา;
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุํ, กสฺมา โน วิชหิสฺสสิฯ

๒๔๑. ‘‘ตา จ สตฺตสตา ภริยา, สุสญฺญา ตนุมชฺฌิมา;
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุํ, กสฺมา โน วิชหิสฺสสิฯ

๒๔๒. ‘‘ตา จ สตฺตสตา ภริยา, อสฺสวา ปิยภาณินี;
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุํ, กสฺมา โน วิชหิสฺสสิฯ

๒๔๓. ‘‘ตา จ สตฺตสตา ภริยา, สพฺพาลงฺการภูสิตา;
หิตฺวา สมฺปทฺทวี [สมฺปทฺทยี (สี.)] ราชา, ปพฺพชฺชาย ปุรกฺขโตฯ

๒๔๔. ‘‘ตา จ สตฺตสตา ภริยา, สุสญฺญา ตนุมชฺฌิมา;
หิตฺวา สมฺปทฺทวี ราชา, ปพฺพชฺชาย ปุรกฺขโตฯ

๒๔๕. ‘‘ตา จ สตฺตสตา ภริยา, อสฺสวา ปิยภาณินี;
หิตฺวา สมฺปทฺทวี ราชา, ปพฺพชฺชาย ปุรกฺขโต’’ฯ

๒๔๖. ‘‘หิตฺวา สตปลํ กํสํ, โสวณฺณํ สตราชิกํ;
อคฺคหี มตฺติกํ ปตฺตํ, ตํ ทุติยาภิเสจนํ’’ฯ

๒๔๗. ‘‘เภสฺมา [เวสฺมา (สี.), ภึสา (ปี.), ภีสา (ก.)] อคฺคิสมา ชาลา, โกสา ฑยฺหนฺติ ภาคโส;
รชตํ ชาตรูปญฺจ, มุตฺตา เวฬุริยา พหูฯ

๒๔๘. ‘‘มณโย สงฺขมุตฺตา จ, วตฺถิกํ หริจนฺทนํ;
อชินํ ทณฺฑภณฺฑญฺจ, โลหํ กาฬายสํ พหู;
เอหิ ราช นิวตฺตสฺสุ, มา เตตํ วินสา ธนํ’’ [วินสฺสา ธนํ (สฺยา. ก.)]ฯ

๒๔๙. ‘‘สุสุขํ วต ชีวาม, เยสํ โน นตฺถิ กิญฺจนํ;
มิถิลาย ฑยฺหมานาย, น เม กิญฺจิ อฑยฺหถ’’ฯ

๒๕๐. ‘‘อฏวิโย สมุปฺปนฺนา, รฏฺฐํ วิทฺธํสยนฺติ ตํ;
เอหิ ราช นิวตฺตสฺสุ, มา รฏฺฐํ วินสา อิทํ’’ฯ

๒๕๑. ‘‘สุสุขํ วต ชีวาม, เยสํ โน นตฺถิ กิญฺจนํ;
รฏฺเฐ วิลุมฺปมานมฺหิ, น [มา (ก.)] เม กิญฺจิ อหีรถฯ

๒๕๒. ‘‘สุสุขํ วต ชีวาม, เยสํ โน นตฺถิ กิญฺจนํ;
ปีติภกฺขา ภวิสฺสาม, เทวา อาภสฺสรา ยถา’’ฯ

๒๕๓. ‘‘กิเมฺหโส มหโต โฆโส, กา นุ คาเมว กีฬิยา [คาเม กิลีลิยา (สี.)];
สมณ เตว [สมณเญฺญว (สี. ปี.), สมณเตฺวว (สฺยา.)] ปุจฺฉาม, กเตฺถโส อภิสโฏ ชโน’’ฯ

๒๕๔. ‘‘มมํ โอหาย คจฺฉนฺตํ, เอเตฺถโส อภิสโฏ ชโน;
สีมาติกฺกมนํ ยนฺตํ, มุนิโมนสฺส ปตฺติยา;
มิสฺสํ นนฺทีหิ คจฺฉนฺตํ, กึ ชานมนุปุจฺฉสิ’’ฯ

๒๕๕. ‘‘มาสฺสุ ติณฺณ อมญฺญิตฺถ [อมญฺญิโตฺถ (สี. สฺยา. ปี.)], สรีรํ ธารยํ อิมํ;
อตีรเณยฺย ยมิทํ [อตีรเณยฺยมิทํ กมฺมํ (สี. สฺยา. ปี.)], พหู หิ ปริปนฺถโย’’ฯ

๒๕๖. ‘‘โก นุ เม ปริปนฺถสฺส, มมํ เอวํวิหาริโน;
โย เนว ทิเฏฺฐ นาทิเฏฺฐ, กามานมภิปตฺถเย’’ฯ

๒๕๗. ‘‘นิทฺทา ตนฺที วิชมฺภิตา, อรตี ภตฺตสมฺมโท;
อาวสนฺติ สรีรฏฺฐา, พหู หิ ปริปนฺถโย’’ฯ

๒๕๘. ‘‘กลฺยาณํ วต มํ ภวํ, พฺราหฺมณ มนุสาสติ [มนุสาสสิ (สี.)];
พฺราหฺมณ เตว [พฺราหฺมณเญฺญว (สี.)] ปุจฺฉามิ, โก นุ ตฺวมสิ มาริส’’ฯ

๒๕๙. ‘‘นารโท อิติ เม นามํ [นาเมน (สฺยา. ก.)], กสฺสโป อิติ มํ วิทู;
โภโต สกาสมาคจฺฉึ, สาธุ สพฺภิ สมาคโมฯ

๒๖๐. ‘‘ตสฺส เต สโพฺพ อานโนฺท, วิหาโร อุปวตฺตตุ;
ยํ อูนํ [ยทูนํ (สี. สฺยา. ปี.)] ตํ ปริปูเรหิ, ขนฺติยา อุปสเมน จฯ

๒๖๑. ‘‘ปสารย สนฺนตญฺจ, อุนฺนตญฺจ ปสารย [ปหารย (สฺยา. ปี. ก.)];
กมฺมํ วิชฺชญฺจ ธมฺมญฺจ, สกฺกตฺวาน ปริพฺพช’’ฯ

๒๖๒. ‘‘พหู หตฺถี จ อเสฺส จ, นคเร ชนปทานิ จ;
หิตฺวา ชนก ปพฺพชิโต, กปาเล [กปเลฺล (สี. ปี.)] รติมชฺฌคาฯ

๒๖๓. ‘‘กจฺจิ นุ เต ชานปทา, มิตฺตามจฺจา จ ญาตกา;
ทุพฺภิมกํสุ ชนก, กสฺมา เต ตํ อรุจฺจถ’’ฯ

๒๖๔. ‘‘น มิคาชิน ชาตุเจฺฉ [ชาตุจฺจ (สี. ปี.)], อหํ กญฺจิ กุทาจนํ;
อธเมฺมน ชิเน ญาตึ, น จาปิ ญาตโย มมํฯ

๒๖๕. ‘‘ทิสฺวาน โลกวตฺตนฺตํ, ขชฺชนฺตํ กทฺทมีกตํ;
หญฺญเร พชฺฌเร เจตฺถ, ยตฺถ สโนฺน [สโตฺต (สี.)] ปุถุชฺชโน;

เอตาหํ อุปมํ กตฺวา, ภิกฺขโกสฺมิ มิคาชิน’’ฯ
๒๖๖. ‘‘โก นุ เต ภควา สตฺถา, กเสฺสตํ วจนํ สุจิ;
น หิ กปฺปํ วา วิชฺชํ วา, ปจฺจกฺขาย รเถสภ;

สมณํ อาหุ วตฺตนฺตํ, ยถา ทุกฺขสฺสติกฺกโม’’ฯ

๒๖๗. ‘‘น มิคาชิน ชาตุเจฺฉ, อหํ กญฺจิ กุทาจนํ;
สมณํ พฺราหฺมณํ วาปิ, สกฺกตฺวา อนุปาวิสึ’’ฯ

๒๖๘. ‘‘มหตา จานุภาเวน, คจฺฉโนฺต สิริยา ชลํ;

คียมาเนสุ คีเตสุ, วชฺชมาเนสุ วคฺคุสุฯ

๒๖๙."ตูริยตาฬสงฺฆุฏฺเฐ [ตุริยตาฬิตสงฺฆุฏฺเฐ (สี. ปี.)], สมฺมตาลสมาหิเต;
ส มิคาชิน มทฺทกฺขิํ, ผลิํ [ผลํ (สี. ปี. ก.)] อมฺพํ ติโรจฺฉทํ;
หญฺญมานํ [ตุชฺชมานํ (สี.), ตุทมานํ (สฺยา.), ตทฺทมานํ (ปี.), หตมานํ (ก.)] มนุเสฺสหิ, ผลกาเมหิ ชนฺตุภิฯ

๒๗๐."โส โขหํ ตํ สิริํ หิตฺวา, โอโรหิตฺวา มิคาชิน;
มูลํ อมฺพสฺสุปาคจฺฉิํ, ผลิโน นิปฺผลสฺส จฯ

๒๗๑."ผลิํ [ผลํ (สี. ปี. ก.)] อมฺพํ หตํ ทิสฺวา, วิทฺธํสฺตํ วินฬีกตํ;
อเถกํ [อเถตํ (สี. ปี.)] อิตรํ อมฺพํ, นีโลภาสํ มโนรมํฯ

๒๗๒."เอวเมว นูนเมฺหปิ [นูน อเมฺห (สี. ปี.)], อิสฺสเร พหุกณฺฏเก;
อมิตฺตา โน วธิสฺสนฺติ, ยถา อโมฺพ ผลี หโตฯ

๒๗๓."อชินมฺหิ หญฺญเต ทีปิ, นาโค ทนฺเตหิ หญฺญเต;
ธนมฺหิ ธนิโน หนฺติ, อนิเกตมสนฺถวํ;
ผลี อโมฺพ อผโล จ, เต สตฺถาโร อุโภ มม"ฯ

๒๗๔."สโพฺพ ชโน ปพฺยาธิโต, ราชา ปพฺพชิโต อิติ;
หตฺถาโรหา อนีกฏฺฐา, รถิกา ปตฺติการกาฯ

๒๗๕."อสฺสาสยิตฺวา ชนตํ, ฐปยิตฺวา ปฏิจฺฉทํ;
ปุตฺตํ รเชฺช ฐเปตฺวาน, อถ ปจฺฉา ปพฺพชิสฺสสิ"ฯ

๒๗๖."จตฺตา มยา ชานปทา, มิตฺตามจฺจา จ ญาตกา;
สนฺติ ปุตฺตา วิเทหานํ, ทีฆาวุ รฏฺฐวฑฺฒโน;
เต รชฺชํ การยิสฺสนฺติ, มิถิลายํ ปชาปติ"ฯ

๒๗๗."เอหิ ตํ อนุสิกฺขามิ, ยํ วากฺยํ มม รุจฺจติ;
รชฺชํ ตุวํ การยสิ [การยนฺตี (สี. สฺยา. ปี.)], ปาปํ ทุจฺจริตํ พหุํ;
กาเยน วาจา มนสา, เยน คจฺฉสิ [กญฺฉิสิ (สี. ปี.)] ทุคฺคติํฯ

๒๗๘."ปรทินฺนเกน ปรนิฏฺฐิเตน, ปิเณฺฑน ยาเปหิ ส ธีรธโมฺม"ฯ

๒๗๙."โยปิ จตุเตฺถ ภตฺตกาเล น ภุเญฺช, อชุฏฺฐมารีว [อชทฺธุมารีว (สี.), อชฺฌฏฺฐมาริว (สฺยา.), อชทฺธุมาริว (ปี.) มชฺฌิมนิกาเย, องฺคุตฺตรนิกาเย จ ปสฺสิตพฺพํ] ขุทาย มิเยฺย;
น เตฺวว ปิณฺฑํ ลุฬิตํ อนริยํ, กุลปุตฺตรูโป สปฺปุริโส น เสเว;
ตยิทํ น สาธุ ตยิทํ น สุฏฺฐุ, สุนขุจฺฉิฏฺฐกํ ชนก ภุญฺชเส ตุวํ"ฯ

๒๘๐."น จาปิ เม สีวลิ โส อภโกฺข, ยํ โหติ จตฺตํ คิหิโน สุนสฺส วา;
เย เกจิ โภคา อิธ ธมฺมลทฺธา, สโพฺพ โส ภโกฺข อนวโยติ [อนวโชฺชติ (สี. ปี.)] วุโตฺต"ฯ

๒๘๑."กุมาริเก อุปเสนิเย, นิจฺจํ นิคฺคฬมณฺฑิเต;

กสฺมา เต เอโก ภุโช ชนติ, เอโก เต น ชนตี ภุโช''ฯ

๒๘๒. ''อิมสฺมึ เม สมณ หเตฺถ, ปฏิมุกฺกา ทุนีวรา [ทุนีธุรา (สี. ปี.)];
สงฺฆาตา [สํฆฏฺฏา (สฺยา. ก.)] ชายเต สโทฺท, ทุติยเสฺสว สา คติฯ

๒๘๓. ''อิมสฺมึ เม สมณ หเตฺถ, ปฏิมุโกฺก เอกนีวโร [เอกนีธุโร (สี. ปี.)];
โส อทุติโย น ชนติ, มุนิภูโตว ติฏฺฐติฯ

๒๘๔. ''วิวาทปฺปโตฺต [วิวาทมโตฺต (ปี.)] ทุติโย, เกเนโก วิวทิสฺสติ;
ตสฺส เต สคฺคกามสฺส, เอกตฺตมุปโรจตํ''ฯ

๒๘๕. ''สุณาสิ สีวลิ กถา [คาถา (สี. สฺยา. ปี.)], กุมาริยา ปเวทิตา;
เปสิยา [เปสฺสิยา (สี. ปี.)] มํ ครหิโตฺถ, ทุติยเสฺสว สา คติฯ

๒๘๖. ''อยํ เทฺวธาปโถ ภเทฺท, อนุจิโณฺณ ปถาวิหิ;
เตสํ ตฺวํ เอกํ คณฺหาหิ, อหเมกํ ปุนาปรํฯ

๒๘๗. ''มาวจ [เนว (สี. ปี.), มา จ (สฺยา. ก.)] มํ ตฺวํ ปติ เมติ, นาหํ [มาหํ (สี. ปี.)] ภริยาติ วา ปุน'';
''อิมเมว กถยนฺตา, ถูณํ นครุปาคมุํฯ

๒๘๘. ''โกฏฺฐเก อุสุการสฺส, ภตฺตกาเล อุปฏฺฐิเต;
ตตฺรา จ โส อุสุกาโร, (เอกํ ทณฺฑํ อุชุํ กตํ;) [( ) นตฺถิ พหูสุ]
เอกญฺจ จกฺขุํ นิคฺคยฺห, ชิมฺหเมเกน เปกฺขติ''ฯ

๒๘๙. ''เอวํ โน สาธุ ปสฺสสิ, อุสุการ สุโณหิ เม;
ยเทกํ จกฺขุํ นิคฺคยฺห, ชิมฺหเมเกน เปกฺขสิ''ฯ

๒๙๐. ''ทฺวีหิ สมณ จกฺขูหิ, วิสาลํ วิย ขายติ;
อสมฺปตฺวา ปรมํ [ปรํ (สี. ปี.)] ลิงฺคํ, นุชุภาวาย กปฺปติฯ

๒๙๑. ''เอกญฺจ จกฺขุํ นิคฺคยฺห, ชิมฺหเมเกน เปกฺขโต;
สมฺปตฺวา ปรมํ ลิงฺคํ, อุชุภาวาย กปฺปติฯ

๒๙๒. ''วิวาทปฺปโตฺต [วิวาทมโตฺต (ปี.)] ทุติโย, เกเนโก วิวทิสฺสติ;
ตสฺส เต สคฺคกามสฺส, เอกตฺตมุปโรจตํ''ฯ

๒๙๓. ''สุณาสิ สีวลิ กถา [คาถา (สี. สฺยา. ปี.)], อุสุกาเรน เวทิตา;
เปสิยา มํ ครหิโตฺถ, ทุติยเสฺสว สา คติฯ

๒๙๔. ''อยํ เทฺวธาปโถ ภเทฺท, อนุจิโณฺณ ปถาวิหิ;
เตสํ ตฺวํ เอกํ คณฺหาหิ, อหเมกํ ปุนาปรํฯ

๒๙๕. ''มาวจ มํ ตฺวํ ปติ เมติ, นาหํ ภริยาติ วา ปุน'';
''มุญฺชาเวสิกา ปวาฬฺหา, เอกา วิหร สีวลี''ติฯ

๕๔๐. สุวณฺณสามชาตกํ (๓) มหาชนกชาตกํ ทุติยํฯ

๒๙๖.“โก นุ มํ อุสุนา วิชฺฌิ, ปมตฺตํ อุทหารกํ [หาริกํ (สฺยา.), หาริยํ (ก.)];
ขตฺติโย พฺราหฺมโณ เวโสฺส, โก มํ วิทฺธา นิลียสิฯ

๒๙๗.“น เม มํสานิ ขชฺชานิ, จมฺมเนฺตฺถ น วิชฺชติ;
อถ เกน นุ วเณฺณน, วิเทฺธยฺยํ มํ อมญฺญถฯ

๒๙๘.“โก วา ตฺวํ กสฺส วา ปุโตฺต, กถํ ชาเนมุ ตํ มยํ;
ปุโฎฺฐ เม สมฺม อกฺขาหิ, กิํ มํ วิทฺธา นิลียสิ”ฯ

๒๙๙.“ราชาหมสฺมิ กาสีนํ, ปีฬิยโกฺขติ มํ วิทู;
โลภา รฎฺฐํ ปหิตฺวาน, มิคเมสํ จรามหํฯ

๓๐๐.“อิสฺสเตฺถ จสฺมิ กุสโล, ทฬฺหธโมฺมติ วิสฺสุโต;
นาโคปิ เม น มุเจฺจยฺย, อาคโต อุสุปาตนํฯ

๓๐๑.“โก วา ตฺวํ กสฺส วา ปุโตฺต [ตฺวํ จ กสฺส วา ปุโตฺตสิ (สี. ปี.)], กถํ ชาเนมุ ตํ มยํ;
ปิตุโน อตฺตโน จาปิ, นามโคตฺตํ ปเวทย”ฯ

๓๐๒.“เนสาทปุโตฺต ภทฺทเนฺต, สาโม อิติ มํ ญาตโย;
อามนฺตยิํสุ ชีวนฺตํ, สฺวเชฺชวาหํ คโต [สฺวาเชฺชวงฺคโต (สฺยา.), สฺวเชฺชวงฺคเต (ก.)] สเยฯ

๓๐๓.“วิโทฺธสฺมิ ปุถุสเลฺลน, สวิเสน ยถา มิโค;
สกมฺหิ โลหิเต ราช, ปสฺส เสมิ ปริปฺลุโตฯ

๓๐๔.“ปฎิวามคตํ [ปฎิธมฺมํ คตํ (สี. ปี.)] สลฺลํ, ปสฺส ธิมฺหามิ [วิหามฺหิ (สี. ปี.)] โลหิตํ;
อาตุโร ตฺยานุปุจฺฉามิ, กิํ มํ วิทฺธา นิลียสิฯ

๓๐๕.“อชินมฺหิ หญฺญเต ทีปิ, นาโค ทเนฺตหิ หญฺญเต;
อถ เกน นุ วเณฺณน, วิเทฺธยฺยํ มํ อมญฺญถ”ฯ

๓๐๖.“มิโค อุปฎฺฐิโต อาสิ, อาคโต อุสุปาตนํ;
ตํ ทิสฺวา อุพฺพิชี สาม, เตน โกโธ มมาวิสิ”ฯ

๓๐๗.“ยโต สรามิ อตฺตานํ, ยโต ปโตฺตสฺมิ วิญฺญุตํ;
น มํ มิคา อุตฺตสนฺติ, อรเญฺญ สาปทานิปิฯ

๓๐๘.“ยโต นิธิํ ปริหริํ, ยโต ปโตฺตสฺมิ โยพฺพนํ;
น มํ มิคา อุตฺตสนฺติ, อรเญฺญ สาปทานิปิฯ

๓๐๙.“ภีรู กิมฺปุริสา ราช, ปพฺพเต คนฺธมาทเน;
สโมฺมทมานา คจฺฉาม, ปพฺพตานิ วนานิ จฯ

๓๑๐(“น มํ มิคา อุตฺตสนฺติ, อรเญฺญ สาปทานิปิ;) [( ) นตฺถิ สี. สฺยา. ปี. โปตฺถเกสุ]
อถ เกน นุ วเณฺณน, อุตฺราสนฺติ มิคา มมํ” [อุตฺราเส โส มิโค มมํ (สี. ปี.)]ฯ

๓๑๑.“น ตํ ตส [น ตทฺทสา (สี. ปี.)] มิโค สาม, กิํ ตาหํ อลิกํ ภเณ;

โกธโลภาภิภูตาหํ, อุสุํ เต ตํ อวสฺสชึ [อวิสฺสชึ (สฺยา.)]ฯ

๓๑๒. ‘‘กุโต นุ สาม อาคมฺม, กสฺส วา ปหิโต ตุวํ;
อุทหาโร นทึ คจฺฉ, อาคโต มิคสมฺมตํ’’ฯ

๓๑๓. ‘‘อนฺธา มาตาปิตา มยฺหํ, เต ภรามิ พฺรหาวเน;
เตสาหํ อุทกาหาโร, อาคโต มิคสมฺมตํฯ

๓๑๔. ‘‘อตฺถิ เนสํ อุสามตฺตํ, อถ สาหสฺส ชีวิตํ;
อุทกสฺส อลาเภน , มญฺญ อนฺธา มริสฺสเรฯ

๓๑๕. ‘‘น เม อิทํ ตถา ทุกฺขํ, ลพฺภา หิ ปุมฺนา อิทํ;
ยญฺจ อมฺมํ น ปสฺสามิ, ตํ เม ทุกฺขตรํ อิโตฯ

๓๑๖. ‘‘น เม อิทํ ตถา ทุกฺขํ, ลพฺภา หิ ปุมฺนา อิทํ;
ยญฺจ ตาตํ น ปสฺสามิ, ตํ เม ทุกฺขตรํ อิโตฯ

๓๑๗. ‘‘สา นูน กปณา อมฺมา, จิรรตฺตาย รุจฺฉติ [รุจฺจติ (ก.)];
อฑฺฒรตฺเตว รตฺเต วา, นทีว อวสุจฺฉติ [อวสุสฺสติ (สฺยา.)]ฯ

๓๑๘. ‘‘โส นูน กปโณ ตาโต, จิรรตฺตาย รุจฺฉติ [รุจฺจติ (ก.)];
อฑฺฒรตฺเตว รตฺเต วา, นทีว อวสุจฺฉติ [อวสุสฺสติ (สฺยา.)]ฯ

๓๑๙. ‘‘อุฏฺฐานปาทจริยาย [ปาริจริยาย (สี. ปี.)], ปาทสมฺพาหนสฺส จ;
สาม ตาต วิลปนฺตา, หิณฺฑิสฺสนฺติ พฺรหาวเนฯ

๓๒๐. ‘‘อิทมฺปิ ทุติยํ สลฺลํ, กเมฺปติ หทยํ มมํ;
ยญฺจ อเนฺธ น ปสฺสามิ, มญฺญ หิสฺสามิ [ยญฺจ เหสฺสามิ (สี. ปี.), ตํ เมํ หิสฺสามิ (ก.)] ชีวิตํ’’ฯ

๓๒๑. ‘‘มา พาฬฺหํ ปริเทเวสิ, สาม กลฺยาณทสฺสน;
อหํ กมฺมกโร หุตฺวา, ภริสฺสํ เต พฺรหาวเนฯ

๓๒๒. ‘‘อิสฺสเตฺถ จสฺมิ กุสโล, ทฬฺหธโมฺมติ วิสฺสุโต;
อหํ กมฺมกโร หุตฺวา, ภริสฺสํ เต พฺรหาวเนฯ

๓๒๓. ‘‘มิคานํ [มคานํ (ก.)] วิฆาสมเนฺวสํ, วนมูลผลานิ จ;
อหํ กมฺมกโร หุตฺวา, ภริสฺสํ เต พฺรหาวเนฯ

๓๒๔. ‘‘กตมํ ตํ วนํ สาม, ยตฺถ มาตาปิตา ตว;
อหํ เต ตถา ภริสฺสํ, ยถา เต อภรี ตุวํ’’ฯ

๓๒๕. ‘‘อยํ เอกปที ราช, โยยํ อุสฺสีสเก มม;
อิโต คนฺตฺวา อฑฺฒโกสํ, ตตฺถ เนสํ อคารกํ;
ยตฺถ มาตาปิตา มยฺหํ, เต ภรสฺสุ อิโต คโตฯ

๓๒๖. ‘‘นโม เต กาสิราชตฺถุ, นโม เต กาสิวฑฺฒน;

อนฺธา มาตาปิตา มยฺหํ, เต ภรสฺสุ พฺรหาวเนฯ

๓๒๗. ‘‘อญฺชลึ เต ปคฺคณฺหามิ, กาสิราช นมตฺถุ เต;
มาตรํ ปิตรํ มยฺหํ, วุตฺโต วชฺชาสิ วนฺทนํ’’ฯ

๓๒๘. ‘‘อิทํ วตฺวาน โส สาโม, ยุวา กลฺยาณทสฺสโน;
มุจฺฉิโต วิสเวเคน, วิสญฺญี สมปชฺชถฯ

๓๒๙. ‘‘ส ราชา ปริเทเวสิ, พหุํ การุญฺญสญฺหิตํ;
อชรามโรหํ อาสึ, อเชฺชตํ ญามิ [อชฺชหญฺญามิ (ก.)] โน ปุเร;
สามํ กาลงฺกตํ ทิสฺวา, นตฺถิ มจฺจุสฺส นาคโมฯ

๓๓๐. ‘‘ยสฺสุ มํ ปฏิมนฺเตติ, สวิเสน สมปฺปิโต;
สฺวเชฺชวํ คเต กาเล, น กิญฺจิ มภิภาสติฯ

๓๓๑. ‘‘นิรยํ นูน คจฺฉามิ, เอตฺถ เม นตฺถิ สํสโย;
ตทา หิ ปกตํ ปาปํ, จิรรตฺตาย กิพฺพิสํฯ

๓๓๒. ‘‘ภวนฺติ ตสฺส วตฺตาโร, คาเม กิพฺพิสการโก;
อรเญฺญ นิมฺมนุสฺสมฺหิ, โก มํ วตฺตุมรหติฯ

๓๓๓. ‘‘สารยนฺติ หิ กมฺมานิ, คาเม สํคจฺฉ มาณวา;
อรเญฺญ นิมฺมนุสฺสมฺหิ, โก นุ มํ สารยิสฺสติ’’ฯ

๓๓๔. ‘‘สา เทวตา อนฺตรหิตา, ปพฺพเต คนฺธมาทเน;
รโญฺญว อนุกมฺปาย, อิมา คาถา อภาสถฯ

๓๓๕. ‘‘อาคุํ กิร มหาราช, อกริ [อกรา (สี.)] กมฺม ทุกฺกฏํ;
อทูสกา ปิตาปุตฺตา, ตโย เอกูสุนา หตาฯ

๓๓๖. ‘‘เอหิ ตํ อนุสิกฺขามิ, ยถา เต สุคตี สิยา;
ธเมฺมนเนฺธ วเน โปส, มเญฺญหํ สุคตี ตยาฯ

๓๓๗. ‘‘ส ราชา ปริเทวิตฺวา, พหุํ การุญฺญสญฺหิตํ;
อุทกกุมฺภมาทาย, ปกฺกามิ ทกฺขิณามุโขฯ

๓๓๘. ‘‘กสฺส นุ เอโส ปทสโทฺท, มนุสฺสเสฺสว อาคโต;
เนโส สามสฺส นิโคฺฆโส, โก นุ ตฺวมสิ มาริสฯ

๓๓๙. ‘‘สนฺตญฺหิ สาโม วชติ, สนฺตํ ปาทานิ เนยติ [อุตฺตหิ (สี.)];
เนโส สามสฺส นิโคฺฆโส, โก นุ ตฺวมสิ มาริส’’ฯ

๓๔๐. ‘‘ราชาหมสฺมิ กาสีนํ, ปีฬิยโกฺขติ มํ วิทู;
โลภา รฏฺฐํ ปหิตฺวาน, มิคเมสํ จรามหํฯ

๓๔๑. ‘‘อิสฺสเตฺถ จสฺมิ กุสโล, ทฬฺหธโมฺมติ วิสฺสุโต;
นาโคปิ เม น มุเจฺจยฺย, อาคโต อุสุปาตนํ’’ฯ

๓๔๒. ‘‘สฺวาคตํ เต มหาราช, อโถ เต อทุราคตํ;
อิสฺสโรสิ อนุปฺปตฺโต, ยํ อิธตฺถิ ปเวทยฯ

๓๔๓. ‘‘ตินฺทุกานิ ปิยาลานิ, มธุเก กาสุมาริโย;
ผลานิ ขุทฺทกปฺปานิ, ภุญฺช ราช วรํ วรํฯ

๓๔๔. ‘‘อิทมฺปิ ปานียํ สีตํ, อาภตํ คิริคพฺภรา;
ตโต ปิว มหาราช, สเจ ตฺวํ อภิกงฺขสิ’’ฯ

๓๔๕. ‘‘นาลํ อนฺธา วเน ทฏฺฐุํ, โก นุ โว ผลมาหริ;
อนนฺธเสฺสวยํ สมฺมา, นิวาโป มยฺห ขายติ’’ฯ

๓๔๖. ‘‘ทหโร ยุวา นาติพฺรหา, สาโม กลฺยาณทสฺสโน;
ทีฆสฺส เกสา อสิตา, อโถ สูนคฺค [โสนคฺค (ก.)] เวลฺลิตาฯ

๓๔๗. ‘‘โส หเว ผลมาหริตฺวา, อิโต อาทาย [อาทา (สี. ปี.)] กมณฺฑลุํ;
นทึ คโต อุทหาโร, มเญฺญ น ทูรมาคโต’’ฯ

๓๔๘. ‘‘อหํ ตํ อวธึ สามํ, โย ตุยฺหํ ปริจารโก;
ยํ กุมารํ ปเวเทถ, สามํ กลฺยาณทสฺสนํฯ

๓๔๙. ‘‘ทีฆสฺส เกสา อสิตา, อโถ สูนคฺคเวลฺลิตา;
เตสุ โลหิตลิตฺเตสุ, เสติ สาโม มยา หโต’’ฯ

๓๕๐. ‘‘เกน ทุกูลมเนฺตสิ, หโต สาโมติ วาทินา;
หโต สาโมติ สุตฺวาน, หทยํ เม ปเวธติฯ

๓๕๑. ‘‘อสฺสตฺถเสฺสว ตรุณํ, ปวาฬํ มาลุเตริตํ;
หโต สาโมติ สุตฺวาน, หทยํ เม ปเวธติ’’ฯ

๓๕๒. ‘‘ปาริเก กาสิราชายํ, โส สามํ มิคสมฺมเต;
โกธสา อุสุนา วิชฺฌิ, ตสฺส มา ปาปมิจฺฉิมฺหา’’ฯ

๓๕๓. ‘‘กิจฺฉา ลโทฺธ ปิโย ปุโตฺต, โย อเนฺธ อภรี วเน;
ตํ เอกปุตฺตํ ฆาติมฺหิ, กถํ จิตฺตํ น โกปเย’’ฯ

๓๕๔. ‘‘กิจฺฉา ลโทฺธ ปิโย ปุโตฺต, โย อเนฺธ อภรี วเน;
ตํ เอกปุตฺตํ ฆาติมฺหิ, อโกฺกธํ อาหุ ปณฺฑิตา’’ฯ

๓๕๕. ‘‘มา พาฬฺหํ ปริเทเวถ, หโต สาโมติ วาทินา;
อหํ กมฺมกโร หุตฺวา, ภริสฺสามิ พฺรหาวเนฯ

๓๕๖. ‘‘อิสฺสเตฺถ จสฺมิ กุสโล, ทฬฺหธโมฺมติ วิสฺสุโต;
อหํ กมฺมกโร หุตฺวา, ภริสฺสามิ พฺรหาวเนฯ

๓๕๗. ‘‘มิคานํ วิฆาสมเนฺวสํ, วนมูลผลานิ จ;
อหํ กมฺมกโร หุตฺวา, ภริสฺสามิ พฺรหาวเน’’ฯ

๓๕๘.“เนส ธมฺโม มหาราช, เนตํ อเมฺหสุ กปฺปติ;
ราชา ตฺวมสิ อมฺหากํ, ปาเท วนฺทาม เต มยํ”ฯ

๓๕๙.“ธมฺมํ เนสาท ภณถ, กตา อปจิตี ตยา;
ปิตา ตฺวมสิ [ตฺวมหิ (?)] อมฺหากํ, มาตา ตฺวมสิ ปาริเก”ฯ

๓๖๐.“นโม เต กาสิราชตฺถุ, นโม เต กาสิวฑฺฒน;
อญฺชลึ เต ปคฺคณฺหาม, ยาว สามานุปาปย”ฯ

๓๖๑.“ตสฺส ปาเท สมชฺชนฺตา [ปวฏฺฏนฺตา (ปี.)], มุขญฺจ ภุชทสฺสนํ;
สํสุมฺภมานา อตฺตานํ, กาลมาคมยามเส”ฯ

๓๖๒.“พฺรหา วาฬมิคากิณฺณํ, อากาสนฺตํว ทิสฺสติ;
ยตฺถ สาโม หโต เสติ, จนฺโทว ปติโต ฉมาฯ

๓๖๓.“พฺรหา วาฬมิคากิณฺณํ, อากาสนฺตํว ทิสฺสติ;
ยตฺถ สาโม หโต เสติ, สูริโยว ปติโต ฉมาฯ

๓๖๔.“พฺรหา วาฬมิคากิณฺณํ, อากาสนฺตํว ทิสฺสติ;
ยตฺถ สาโม หโต เสติ, ปํสุนา ปติกุนฺติโต [กุณฺฐิโต (สี. สฺยา. ปี.) เอวมุปริปิ]ฯ

๓๖๕.“พฺรหา วาฬมิคากิณฺณํ, อากาสนฺตํว ทิสฺสติ;
ยตฺถ สาโม หโต เสติ, อิเธว วสถสฺสเม”ฯ

๓๖๖.“ยทิ ตตฺถ สหสฺสานิ, สตานิ นิยุตานิ [นหุตานิ (สี. สฺยา. ปี.)] จ;
เนวมฺหากํ ภยํ โกจิ, วเน วาเฬสุ วิชฺชติ”ฯ

๓๖๗.“ตโต อนฺธานมาทาย, กาสิราชา พฺรหาวเน;
หตฺเถ คเหตฺวา ปกฺกามิ, ยตฺถ สาโม หโต อหุฯ

๓๖๘.“ทิสฺวาน ปติตํ สามํ, ปุตฺตกํ ปํสุกุนฺถิตํ;
อปวิทฺธํ พฺรหารเญฺญ, จนฺทํว ปติตํ ฉมาฯ

๓๖๙.“ทิสฺวาน ปติตํ สามํ, ปุตฺตกํ ปํสุกุนฺถิตํ;
อปวิทฺธํ พฺรหารเญฺญ, สูริยํว ปติตํ ฉมาฯ

๓๗๐.“ทิสฺวาน ปติตํ สามํ, ปุตฺตกํ ปํสุกุนฺถิตํ;
อปวิทฺธํ พฺรหารเญฺญ, กลูนํ [กรุณํ (สี. ปี.)] ปริเทวยุํฯ

๓๗๑.“ทิสฺวาน ปติตํ สามํ, ปุตฺตกํ ปํสุกุนฺถิตํ;
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุํ, อธมฺโม กิร โภ อิติฯ

๓๗๒.“พาฬฺหํ โข ตฺวํ ปมตฺโตสิ, สาม กลฺยาณทสฺสน;
โย อเชฺชวํ [สฺวเชฺชวํ (ก.) เอวมุปริปิ] คเต กาเล, น กิญฺจิ มภิภาสสิฯ

๓๗๓.“พาฬฺหํ โข ตฺวํ ปทิโตฺตสิ, สาม กลฺยาณทสฺสน;
โย อเชฺชวํ คเต กาเล, น กิญฺจิ มภิภาสสิฯ

๓๗๔.พาฬฺหํ โข ตฺวํ ปกุโทฺธสิ, สาม กลฺยาณทสฺสน;
โย อเชฺชวํ คเต กาเล, น กิญฺจิ มภิภาสสิฯ

๓๗๕.พาฬฺหํ โข ตฺวํ ปสุโตฺตสิ, สาม กลฺยาณทสฺสน;
โย อเชฺชวํ คเต กาเล, น กิญฺจิ มภิภาสสิฯ

๓๗๖.‘‘พาฬฺหํ โข ตฺวํ วิมโนสิ, สาม กลฺยาณทสฺสน;
โย อเชฺชวํ คเต กาเล, น กิญฺจิ มภิภาสสิฯ

๓๗๗.‘‘ชฏํ วลินํ ปํสุคตํ [ปงฺกหตํ (สี. ปี.)], โก ทานิ สณฺฐเปสฺสติ [สณฺฐเปสฺสติ (สี. สฺยา. ปี.)];
สาโม อยํ กาลงฺกโต, อนฺธานํ ปริจารโกฯ

๓๗๘.โก เม สมฺมชฺชมาทาย [เจ สมฺมชฺชนาทาย (สี.), โน สมฺมชฺชนาทาย (สฺยา.), เม สมฺมชฺชนาทาย (ปี.)], สมฺมชฺชิสฺสติ อสฺสมํ;
สาโม อยํ กาลงฺกโต, อนฺธานํ ปริจารโกฯ

๓๗๙.‘‘โก ทานิ นฺหาปยิสฺสติ, สีเตนุโณฺหทเกน จ;
สาโม อยํ กาลงฺกโต, อนฺธานํ ปริจารโกฯ

๓๘๐.‘‘โก ทานิ โภชยิสฺสติ, วนมูลผลานิ จ;
สาโม อยํ กาลงฺกโต, อนฺธานํ ปริจารโก’’ฯ

๓๘๑.‘‘ทิสฺวาน ปติตํ สามํ, ปุตฺตกํ ปํสุกุนฺถิตํ;
อฏฺฏิตา ปุตฺตโสเกน, มาตา สจฺจํ อภาสถฯ

๓๘๒.‘‘เยน สเจฺจนยํ สาโม, ธมฺมจารี ปุเร อหุ;
เอเตน สจฺจวเชฺชน, วิสํ สามสฺส หญฺญตุฯ

๓๘๓.‘‘เยน สเจฺจนยํ สาโม, พฺรหฺมจารี ปุเร อหุ;
เอเตน สจฺจวเชฺชน, วิสํ สามสฺส หญฺญตุฯ

๓๘๔.‘‘เยน สเจฺจนยํ สาโม, สจฺจวาที ปุเร อหุ;
เอเตน สจฺจวเชฺชน, วิสํ สามสฺส หญฺญตุฯ

๓๘๕.‘‘เยน สเจฺจนยํ สาโม, มาตาเปตฺติภโร [มาตาเปตฺติภโร (สฺยา.), มาตาปิตฺติภโร (ก.)] อหุ;
เอเตน สจฺจวเชฺชน, วิสํ สามสฺส หญฺญตุฯ

๓๘๖.‘‘เยน สเจฺจนยํ สาโม, กุเล เชฏฺฐาปจายิโก;
เอเตน สจฺจวเชฺชน, วิสํ สามสฺส หญฺญตุฯ

๓๘๗.‘‘เยน สเจฺจนยํ สาโม, ปาณา ปิยตโร มม;
เอเตน สจฺจวเชฺชน, วิสํ สามสฺส หญฺญตุฯ

๓๘๘.‘‘ยํ กิญฺจิตฺถิ กตํ ปุญฺญํ, มยฺหเญฺจว ปิตุจฺจ เต;
สเพฺพน เตน กุสเลน, วิสํ สามสฺส หญฺญตุ’’ฯ

๓๘๙. ‘‘ทิสฺวาน ปติตํ สามํ, ปุตฺตกํ ปํสุกุนฺถิตํ;
อฏฺฏิโต ปุตฺตโสเกน, ปิตา สจฺจํ อภาสถฯ

๓๙๐. ‘‘เยน สเจฺจนยํ สาโม, ธมฺมจารี ปุเร อหุ;
เอเตน สจฺจวเชฺชน, วิสํ สามสฺส หญฺญตุฯ

๓๙๑. ‘‘เยน สเจฺจนยํ สาโม, พฺรหฺมจารี ปุเร อหุ;
เอเตน สจฺจวเชฺชน, วิสํ สามสฺส หญฺญตุฯ

๓๙๒. ‘‘เยน สเจฺจนยํ สาโม, สจฺจวาที ปุเร อหุ;
เอเตน สจฺจวเชฺชน, วิสํ สามสฺส หญฺญตุฯ

๓๙๓. ‘‘เยน สเจฺจนยํ สาโม, มาตาเปตฺติภโร อหุ;
เอเตน สจฺจวเชฺชน, วิสํ สามสฺส หญฺญตุฯ

๓๙๔. ‘‘เยน สเจฺจนยํ สาโม, กุเล เชฏฺฐาปจายิโก;
เอเตน สจฺจวเชฺชน, วิสํ สามสฺส หญฺญตุฯ

๓๙๕. ‘‘เยน สเจฺจนยํ สาโม, ปาณา ปิยตโร มม;
เอเตน สจฺจวเชฺชน, วิสํ สามสฺส หญฺญตุฯ

๓๙๖. ‘‘ยํ กิญฺจิตฺถิ [กิญฺจตฺถิ (สี. ปี.)] กตํ ปุญฺญํ, มยฺหเญฺจว มาตุจฺจ เต;
สเพฺพน เตน กุสเลน, วิสํ สามสฺส หญฺญตุฯ

๓๙๗. ‘‘สา เทวตา อนฺตรหิตา, ปพฺพเต คนฺธมาทเน;
สามสฺส อนุกมฺปาย, อิมํ สจฺจํ อภาสถฯ

๓๙๘. ‘‘ปพฺพตฺยาหํ คนฺธมาทเน, จิรรตฺตนิวาสินี [จิรํ รตฺตํ นิวาสินี (สฺยา.)];
น เม ปิยตโร โกจิ, อโญฺญ สาเมน [สามา น (สี. ปี.)] วิชฺชติ;
เอเตน สจฺจวเชฺชน, วิสํ สามสฺส หญฺญตุฯ

๓๙๙. ‘‘สเพฺพ วนา คนฺธมยา, ปพฺพเต คนฺธมาทเน;
เอเตน สจฺจวเชฺชน, วิสํ สามสฺส หญฺญตุ’’ฯ

๔๐๐. เตสํ ลาลปฺปมานานํ, พหุํ การุญฺญสญฺหิตํ;
ขิปฺปํ สาโม สมุฏฺฐาสิ, ยุวา กลฺยาณทสฺสโนฯ

๔๐๑. ‘‘สาโมหมสฺมิ ภทฺทํ โว [ภทฺทเนฺต (ก.)], โสตฺถินามฺหิ สมุฏฺฐิโต;
มา พาฬฺหํ ปริเทเวถ, มญฺชุนาภิวเทถ มํ’’ฯ

๔๐๒. ‘‘สฺวาคตํ เต มหาราช, อโถ เต อทุราคตํ;
อิสฺสโรสิ อนุปฺปโตฺต, ยํ อิธตฺถิ ปเวทยฯ

๔๐๓. ‘‘ติณฺฑุกานิ ปิยาลานิ, มธุเก กาสุมาริโย;
ผลานิ ขุทฺทกปฺปานิ, ภุญฺช ราช วรํ วรํฯ

๔๐๔. ‘‘อตฺถิ เม ปานิยํ สีตํ, อาภตํ คิริคพฺภรา;

ตโต ปิว มหาราช, สเจ ตฺวํ อภิกงฺขสิ’’ฯ

๔๐๕. ‘‘สมฺมุยฺหามิ ปมุยฺหามิ, สพฺพา มุยฺหนฺติ เม ทิสา;
เปตํ ตํ สามมทฺทกฺขึ, โก นุ ตฺวํ สาม ชีวสิ’’ฯ

๔๐๖. ‘‘อปิ ชีวํ มหาราช, ปุริสํ คาฬฺหเวทนํ;
อุปนีตมนสงฺกปฺปํ, ชีวนฺตํ มญฺญเต มตํฯ

๔๐๗. ‘‘อปิ ชีวํ มหาราช, ปุริสํ คาฬฺหเวทนํ;
ตํ นิโรธคตํ สนฺตํ, ชีวนฺตํ มญฺญเต มตํฯ

๔๐๘. ‘‘โย มาตรํ ปิตรํ วา, มโจฺจ ธมฺเมน โปสติ;
เทวาปิ นํ ติกิจฺฉนฺติ, มาตาเปตฺติภรํ นรํฯ

๔๐๙. ‘‘โย มาตรํ ปิตรํ วา, มโจฺจ ธมฺเมน โปสติ;
อิเธว นํ ปสํสนฺติ, เปจฺจ สเคฺค ปโมทติ’’ฯ

๔๑๐. ‘‘เอส ภิโยฺย ปมุยฺหามิ, สพฺพา มุยฺหนฺติ เม ทิสา;
สรณํ ตํ สาม คจฺฉามิ [สรณํ สาม คจฺฉามิ (สฺยา. ก.)], ตฺวญฺจ เม สรณํ ภว’’ฯ

๔๑๑. ‘‘ธมฺมํ จร มหาราช, มาตาปิตูสุ ขตฺติย;
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน, ราช สคฺคํ คมิสฺสสิฯ

๔๑๒. ‘‘ธมฺมํ จร มหาราช, ปุตฺตทาเรสุ ขตฺติย;
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน, ราช สคฺคํ คมิสฺสสิฯ

๔๑๓. ‘‘ธมฺมํ จร มหาราช, มิตฺตามเจฺจสุ ขตฺติย;
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน, ราช สคฺคํ คมิสฺสสิฯ

๔๑๔. ‘‘ธมฺมํ จร มหาราช, วาหเนสุ พเลสุ จ;
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน, ราช สคฺคํ คมิสฺสสิฯ

๔๑๕. ‘‘ธมฺมํ จร มหาราช, คาเมสุ นิคเมสุ จ;
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน, ราช สคฺคํ คมิสฺสสิฯ

๔๑๖. ‘‘ธมฺมํ จร มหาราช, รเฏฺฐสุ ชนปเทสุ จ;
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน, ราช สคฺคํ คมิสฺสสิฯ

๔๑๗. ‘‘ธมฺมํ จร มหาราช, สมณพฺราหฺมเณสุ จ;
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน, ราช สคฺคํ คมิสฺสสิฯ

๔๑๘. ‘‘ธมฺมํ จร มหาราช, มิคปกฺขีสุ ขตฺติย;
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน, ราช สคฺคํ คมิสฺสสิฯ

๔๑๙. ‘‘ธมฺมํ จร มหาราช, ธโมฺม จิโณฺณ สุขาวโห;
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน, ราช สคฺคํ คมิสฺสสิฯ

๔๒๐. “ธมฺมํ จร มหาราช, สอินฺทา เทวา สพฺรหฺมกา;
สุจิเณฺณน ทิวํ ปตฺตา, มา ธมฺมํ ราช ปามโท”ติฯ

สุวณฺณสามชาตกํ [สามชาตกํ (สี. ปี.)] ตติยํฯ

๕๔๑. นิมิชาตกํ (๔)

๔๒๑. “อจฺเฉรํ วต โลกสฺมิํ, อุปฺปชฺชนฺติ วิจกฺขณา;
ยทา อหุ นิมิราชา, ปณฺฑิโต กุสลตฺถิโกฯ

๔๒๒. “ราชา สพฺพวิเทหานํ, อทา ทานํ อรินฺทโม;
ตสฺส ตํ ททโต ทานํ, สงฺกปฺโป อุทปชฺชถ;
ทานํ วา พฺรหฺมจริยํ วา, กตมํ สุ มหปฺผลํฯ

๔๒๓. ตสฺส สงฺกปฺปมญฺญาย, มฆวา เทวกุญฺชโร;
สหสฺสเนตฺต ปาตุรหุ, วเณฺณน วิหนํ [นิหนํ (สี. ปี.), วิหตํ (สฺยา. ก.)] ตมํฯ

๔๒๔. สโลมหโฏฺฐ มนุชิโนฺท, วาสวํ อวจา นิมิ;
“เทวตา นุสิ คนฺธโพฺพ, อทุ สโกฺก ปุรินฺทโทฯ

๔๒๕. “น จ เม ตาทิโส วโณฺณ, ทิโฏฺฐ วา ยทิ วา สุโต;
[นตฺถิ สี. ปี. โปตฺถเกสุ] อาจิกฺข เม ตฺวํ ภทฺทเนฺต, กถํ ชาเนมุ ตํ มยํ” [นตฺถิ สี. ปี. โปตฺถเกสุ]ฯ

๔๒๖. สโลมหฎฺฐํ ญตฺวาน, วาสโว อวจา นิมิํ;
“สโกฺกหมสฺมิ เทวิโนฺท, อาคโตสฺมิ ตวนฺติเก;
อโลมหโฏฺฐ มนุชินฺท, ปุจฺฉ ปญฺหํ ยมิจฺฉสิ”ฯ

๔๒๗. โส จ เตน กโตกาโส, วาสวํ อวจา นิมิ;
“ปุจฺฉามิ ตํ มหาราช [มหาพาหุ (สี. ปี.), เทวราช (ก.)], สพฺพภูตานมิสฺสร;
ทานํ วา พฺรหฺมจริยํ วา, กตมํ สุ มหปฺผลํ”ฯ

๔๒๘. โส ปุโฏฺฐ นรเทเวน, วาสโว อวจา นิมิํ;
“วิปากํ พฺรหฺมจริยสฺส, ชานํ อกฺขาสิชานโตฯ

๔๒๙. “หีเนน พฺรหฺมจริเยน, ขตฺติเย อุปปชฺชติ;
มชฺฌิเมน จ เทวตฺตํ, อุตฺตเมน วิสุชฺฌติฯ

๔๓๐. “น เหเต สุลภา กายา, ยาจโยเคน เกนจิ;
เย กาเย อุปปชฺชนฺติ, อนาคารา ตปสฺสิโนฯ

๔๓๑. “ทุทีโป [ทุติโป (ก.)] สาคโร เสโล, มุชกิโนฺท [มุจลิโนฺท (สี. สฺยา. ปี.), มุชกิโนฺต (ก.)] ภคีรโส;
อุสินฺทโร [อุสีนโร (สี. ปี.)] กสฺสโป จ [อฎฺฐโก จ (สี. ปี.), อตฺถโก จ (สฺยา.)], อสโก จ ปุถุชฺชโนฯ

๔๓๒. “เอเต จเญฺญ จ ราชาโน, ขตฺติยา พฺราหฺมณา พหู;
ปุถุยญฺญํ ยชิตฺวาน, เปตตฺตํ [เปตํ เต (สี. ปี.)] นาติวตฺติสุํฯ

๔๓๓. ‘‘อถ ยีเม [อทฺธา อิเม (สี. ปี.), อทฺธายิเม (สฺยา.)] อวตฺตึสุ, อนาคารา ตปสฺสิโน;
สตฺติสโย ยามหนุ, โสมยาโม [โสมยาโค (สี. สฺยา. ปี.)] มโนชโวฯ

๔๓๔. ‘‘สมุทฺโท มาโฆ ภรโต จ, อิสิ กาลปุรกฺขโต [กาลิกริกฺขิโย (สี. ปี.)];
องฺคีรโส กสฺสโป จ, กิสวโจฺฉ อกตฺติ [อกิตฺติ (สี. ปี.), อกนฺติ (สฺยา.)] จฯ

๔๓๕. ‘‘อุตฺตเรน นที สีทา, คมฺภีรา ทุรติกฺกมา;
นฬคฺคิวณฺณา โชตนฺติ, สทา กญฺจนปพฺพตาฯ

๔๓๖. ‘‘ปรูฬฺหกจฺฉา ตครา, รูฬฺหกจฺฉา วนา นคา;
ตตฺราสุํ ทสสหสฺสา, โปราณา อิสโย ปุเรฯ

๔๓๗. ‘‘อหํ เสโฏฺฐสฺมิ ทาเนน, สํยเมน ทเมน จ;
อนุตฺตรํ วตํ กตฺวา, ปกิรจารี สมาหิเตฯ

๔๓๘. ‘‘ชาติมนฺตํ อชจฺจญฺจ, อหํ อุชุคตํ นรํ;
อติเวลํ นมสฺสิสฺสํ, กมฺมพนฺธู หิ มาณวา [มาติยา (สี. ปี.)]ฯ

๔๓๙. ‘‘สเพฺพ วณฺณา อธมฺมฎฺฐา, ปตนฺติ นิรยํ อโธ;
สเพฺพ วณฺณา วิสุชฺฌนฺติ, จริตฺวา ธมฺมมุตฺตมํ’’ฯ

๔๔๐. อิทํ วตฺวาน มฆวา, เทวราชา สุชมฺปติ;
เวเทหมนุสาสิตฺวา, สคฺคกายํ อปกฺกมิฯ

๔๔๑. ‘‘อิมํ โภโนฺต นิสาเมถ, ยาวเนฺตตฺถ สมาคตา;
ธมฺมิกานํ มนุสฺสานํ, วณฺณํ อุจฺจาวจํ พหุํฯ

๔๔๒. ‘‘ยถา อยํ นิมิราชา, ปณฺฑิโต กุสลตฺถิโก;
ราชา สพฺพวิเทหานํ, อทา ทานํ อรินฺทโมฯ

๔๔๓. ‘‘ตสฺส ตํ ททโต ทานํ, สงฺกโปฺป อุทปชฺชถ;
ทานํ วา พฺรหฺมจริยํ วา, กตมํ สุ มหปฺผลํ’’ฯ

๔๔๔. อพฺภุโต วต โลกสฺมิํ, อุปฺปชฺชิ โลมหํสโน;
ทิโพฺพ รโถ ปาตุรหุ, เวเทหสฺส ยสสฺสิโนฯ

๔๔๕. เทวปุโตฺต มหิทฺธิโก, มาตลิ เทวสารถิ;
นิมนฺตยิตฺถ ราชานํ, เวเทหํ มิถิลคฺคหํฯ

๔๔๖. ‘‘เอหิมํ รถมารุยฺห, ราชเสฎฺฐ ทิสมฺปติ;
เทวา ทสฺสนกามา เต, ตาวตึสา สอินฺทกา;
สรมานา หิ เต เทวา, สุธมฺมายํ สมจฺฉเร’’ฯ

๔๔๗. ตโต ราชา ตรมาโน, เวเทโห มิถิลคฺคโห;
อาสนา วุฎฺฐหิตฺวาน, ปมุโข รถมารุหิฯ

๔๔๘. อภิรูฬฺหํ รถํ ทิพฺพํ, มาตลิ เอตทพฺรวิ;

“เกน ตํ เนมิ มเคฺคน, ราชเสฏฺฐ ทิสมฺปติ;
เยน วา ปาปกมฺมนฺตา, ปุญฺญกมฺมา จ เย นรา”ฯ

๔๔๙. “อุภเยเนว มํ เนหิ, มาตลิ เทวสารถิ;
เยน วา ปาปกมฺมนฺตา, ปุญฺญกมฺมา จ เย นรา”ฯ

๔๕๐. “เกน ตํ ปฐมํ เนมิ, ราชเสฏฺฐ ทิสมฺปติ;
เยน วา ปาปกมฺมนฺตา, ปุญฺญกมฺมา จ เย นรา”ฯ

๔๕๑. “นิรเย [นิริยํ (สฺยา. ก.)] ตาว ปสฺสามิ, อาวาเส [อาวาสํ (สฺยา. ก.)] ปาปกมฺมินํ;
ฐานานิ ลุทฺทกมฺมานํ, ทุสฺสีลานญฺจ ยา คติ”ฯ

๔๕๒. ทเสฺสสิ มาตลิ รโญฺญ, ทุคฺคํ เวตรณึ นทึ;
กุถิตํ ขารสํยุตฺตํ, ตตฺตํ อคฺคิสิขูปมํ [อคฺคิสโมทกํ (ก.)]ฯ

๔๕๓. นิมี หเว มาตลิมชฺฌภาสถ [มาตลิมชฺฌภาสิ (สฺยา.)], ทิสฺวา ชนํ ปตมานํ วิทุเคฺค;
“ภยญฺหิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา, ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ;
อิเม นุ มจฺจา กิมกํสุ ปาปํ, เยเม ชนา เวตรณึ ปตนฺติ”ฯ

๔๕๔. ตสฺส ปุโฏฺฐ วิยากาสิ, มาตลิ เทวสารถิ;
วิปากํ ปาปกมฺมานํ, ชานํ อกฺขาสิชานโตฯ

๔๕๕. “เย ทุพฺพเล พลวนฺตา ชีวโลเก, หึสนฺติ โรสนฺติ สุปาปธมฺมา;
เต ลุทฺทกมฺมา ปสเวตฺว ปาปํ, เตเม ชนา เวตรณึ ปตนฺติ”ฯ

๔๕๖. “สามา จ โสณา สพลา จ คิชฺฌา, กาโกลสงฺฆา อทนฺติ [อเทนฺติ (สี. สฺยา. ปี.) เอวมุปริปิ] เภรวา;
ภยญฺหิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา, ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ;
อิเม นุ มจฺจา กิมกํสุ ปาปํ, เยเม ชเน กาโกลสงฺฆา อทนฺติ”ฯ

๔๕๗. ตสฺส ปุโฏฺฐ วิยากาสิ, มาตลิ เทวสารถิ;
วิปากํ ปาปกมฺมานํ, ชานํ อกฺขาสิชานโตฯ

๔๕๘. “เย เกจิเม มจฺฉริโน กทริยา, ปริภาสกา สมณพฺราหฺมณานํ;
หึสนฺติ โรสนฺติ สุปาปธมฺมา, เต ลุทฺทกมฺมา ปสเวตฺว ปาปํ;
เตเม ชเน กาโกลสงฺฆา อทนฺติ”ฯ

๔๕๙. “สโชติภูตา ปถวึ กมนฺติ, ตเตฺตหิ ขเนฺธหิ จ โปถยนฺติ;
ภยญฺหิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา, ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ;
อิเม นุ มจฺจา กิมกํสุ ปาปํ, เยเม ชนา ขนฺธหตา สยนฺติ”ฯ

๔๖๐. ตสฺส ปุโฏฺฐ วิยากาสิ, มาตลิ เทวสารถิ;
วิปากํ ปาปกมฺมานํ, ชานํ อกฺขาสิชานโตฯ

๔๖๑. “เย ชีวโลกสฺมิ สุปาปธมฺมิโน, นรญฺจ นาริญฺจ อปาปธมฺมํ;
หึสนฺติ โรสนฺติ สุปาปธมฺมา [สุปาปธมฺมิโน (ก.)], เต ลุทฺทกมฺมา ปสเวตฺว ปาปํ;

เตเม ชนา ขนฺธหตา สยนฺติ’’ฯ

๔๖๒. ‘‘องฺคารกาสุํ อปเร ผุณนฺติ [ถุนนฺติ (สี. สฺยา.), ผุนนฺติ (ปี.)], นรา รุทนฺตา ปริทฑฺฒคตฺตา;
ภยญฺหิ มํ วิทนฺติ สูต ทิสฺวา, ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ;
อิเม นุ มจฺจา กิมกํสุ ปาปํ, เยเม ชนา องฺคารกาสุํ ผุณนฺติ’’ฯ

๔๖๓. ตสฺส ปุฏฺโฐ วิยากาสิ, มาตลิ เทวสารถิ;
วิปากํ ปาปกมฺมานํ, ชานํ อกฺขาสิชานโตฯ

๔๖๔. ‘‘เย เกจิ ปูคาย ธนสฺส [ปูคายตนสฺส (สี. ปี.)] เหตุ, สกฺขึ กริตฺวา อิณํ ชาปยนฺติ;
เต ชาปยิตฺวา ชนตํ ชนินฺท, เต ลุทฺทกมฺมา ปสเวตฺว ปาปํ;
เตเม ชนา องฺคารกาสุํ ผุณนฺติ’’ฯ

๔๖๕. ‘‘สโชติภูตา ชลิตา ปทิตฺตา, ปทิสฺสติ มหตี โลหกุมฺภี;
ภยญฺหิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา, ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ;
อิเม นุ มจฺจา กิมกํสุ ปาปํ, เยเม ชนา อวํสิรา โลหกุมฺภึ ปตนฺติ’’ฯ

๔๖๖. ตสฺส ปุฏฺโฐ วิยากาสิ, มาตลิ เทวสารถิ;
วิปากํ ปาปกมฺมานํ, ชานํ อกฺขาสิชานโตฯ

๔๖๗. ‘‘เย สีลวนฺตํ [สีลวํ (ปี.)] สมณํ พฺราหฺมณํ วา, หึสนฺติ โรสนฺติ สุปาปธมฺมา;
เต ลุทฺทกมฺมา ปสเวตฺว ปาปํ, เตเม ชนา อวํสิรา โลหกุมฺภึ ปตนฺติ’’ฯ

๔๖๘. ‘‘ลุญฺจนฺติ คีวํ อถ เวฐยิตฺวา [อวิเวฐยิตฺวา (ก.)], อุโณฺหทกสฺมึ ปกิเลทยิตฺวา [ปกิเลทยิตฺวา (สี. ปี.)];
ภยญฺหิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา, ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ;
อิเม นุ มจฺจา กิมกํสุ ปาปํ, เยเม ชนา ลุตฺตสิรา สยนฺติ’’ฯ

๔๖๙. ตสฺส ปุฏฺโฐ วิยากาสิ, มาตลิ เทวสารถิ;
วิปากํ ปาปกมฺมานํ, ชานํ อกฺขาสิชานโตฯ

๔๗๐. ‘‘เย ชีวโลกสฺมิ สุปาปธมฺมิโน, ปกฺขี คเหตฺวาน วิเหฐยนฺติ เต;
วิเหฐยิตฺวา สกุณํ ชนินฺท, เต ลุทฺทกามา ปสเวตฺว ปาปํ;
เตเม ชนา ลุตฺตสิรา สยนฺติฯ

๔๗๑. ‘‘ปหูตโตยา อนิคาธกูลา [อนิขาตกูลา (สี. สฺยา. ปี.)], นที อยํ สนฺทติ สุปฺปติตฺถา;
ฆมฺมาภิตตฺตา มนุชา ปิวนฺติ, ปีตญฺจ [ปิวตํ จ (สี. สฺยา. ปี. ก.)] เตสํ ภุส โหติ ปานิฯ

๔๗๒. ‘‘ภยญฺหิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา, ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ;
อิเม นุ มจฺจา กิมกํสุ ปาปํ, ปีตญฺจ เตสํ ภุส โหติ ปานิ’’ฯ

๔๗๓. ตสฺส ปุฏฺโฐ วิยากาสิ, มาตลิ เทวสารถิ;
วิปากํ ปาปกมฺมานํ, ชานํ อกฺขาสิชานโตฯ

๔๗๔. ‘‘เย สุทฺธธญฺญํ ปลาเสน มิสฺสํ, อสุทฺธกมฺมา กยิโน ททนฺติ;

ฆมฺมาภิตตฺตาน ปิปาสิตานํ, ปีตญฺจ เตสํ ภุส โหติ ปานิ’’ฯ

๔๗๕. อุสูหิ สตฺตีหิ จ โตมเรหิ, ทุภยานิ ปสฺสานิ ตุทนฺติ กนฺทตํ;
ภยญฺหิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา, ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ;
อิเม นุ มจฺจา กิมกํสุ ปาปํ, เยเม ชนา สตฺติหตา สยนฺติ’’ฯ

๔๗๖. ตสฺส ปุฏฺโฐ วิยากาสิ, มาตลิ เทวสารถิ;
วิปากํ ปาปกมฺมานํ, ชานํ อกฺขาสิชานโตฯ

๔๗๗. ‘‘เย ชีวโลกสฺมิ อสาธุกมฺมิโน, อทินฺนมาทาย กโรนฺติ ชีวิกํ;
ธญฺญํ ธนํ รชตํ ชาตรูปํ, อเชฬกญฺจาปิ ปสุํ มหิํสํ [มหีสํ (สี. ปี.)];
เต ลุทฺทกมฺมา ปสเวตฺว ปาปํ, เตเม ชนา สตฺติหตา สยนฺติ’’ฯ

๔๗๘. ‘‘คีวาย พทฺธา กิสฺส อิเม ปุเนเก, อเญฺญ วิกนฺตา [วิกตฺตา (สี. ปี.)] พิลกตา สยนฺติ [ปุเนเก (สี. ปี.)];
ภยญฺหิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา, ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ;
อิเม นุ มจฺจา กิมกํสุ ปาปํ, เยเม ชนา พิลกตา สยนฺติ’’ฯ

๔๗๙. ตสฺส ปุฏฺโฐ วิยากาสิ, มาตลิ เทวสารถิ;
วิปากํ ปาปกมฺมานํ, ชานํ อกฺขาสิชานโตฯ

๔๘๐. ‘‘โอรพฺภิกา สูกริกา จ มจฺฉิกา, ปสุํ มหิํสญฺจ อเชฬกญฺจ;
หนฺตฺวาน สูเนสุ ปสารยิํสุ, เต ลุทฺทกมฺมา ปสเวตฺว ปาปํ;
เตเม ชนา พิลกตา สยนฺติฯ

๔๘๑. ‘‘รหโท อยํ มุตฺตกรีสปูโร, ทุคฺคนฺธรูโป อสุจิ ปูติ วาติ;
ขุทาปเรตา มนุชา อทนฺติ, ภยญฺหิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา;
ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ, อิเม นุ มจฺจา กิมกํสุ ปาปํ;
เยเม ชนา มุตฺตกรีสภกฺขา’’ฯ

๔๘๒. ตสฺส ปุฏฺโฐ วิยากาสิ, มาตลิ เทวสารถิ;
วิปากํ ปาปกมฺมานํ, ชานํ อกฺขาสิชานโตฯ

๔๘๓. ‘‘เย เกจิเม การณิกา วิโรสกา, ปเรสํ หิํสาย สทา นิวิฏฺฐา;
เต ลุทฺทกมฺมา ปสเวตฺว ปาปํ, มิตฺตทฺทุโน มีฬฺหมทนฺติ พาลาฯ

๔๘๔. ‘‘รหโท อยํ โลหิตปุพฺพปูโร, ทุคฺคนฺธรูโป อสุจิ ปูติ วาติ;
ฆมฺมาภิตตฺตา มนุชา ปิวนฺติ, ภยญฺหิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา;
ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ, อิเม นุ มจฺจา กิมกํสุ ปาปํ;
เยเม ชนา โลหิตปุพฺพภกฺขา’’ฯ

๔๘๕. ตสฺส ปุฏฺโฐ วิยากาสิ, มาตลิ เทวสารถิ;
วิปากํ ปาปกมฺมานํ, ชานํ อกฺขาสิชานโตฯ

๔๘๖. ‘‘เย มาตรํ วา ปิตรํ วา ชีวโลเก [ปิตรํ ว ชีวโลเก (สี.), ปิตรํ ว โลเก (ปี.)], ปาราชิกา อรหเนฺต หนนฺติ;

เต ลุทฺทกมฺมา ปสเวตฺว ปาปํ, เตเม ชนา โลหิตปุพฺพภกฺขา’’ฯ

๔๘๗. ‘‘ชิวฺหญฺจ ปสฺส พฬิเสน วิทฺธํ, วิหตํ ยถา สงฺกุสเตน จมฺมํ;
ผนฺทนฺติ มจฺฉาว ถลมฺหิ ขิตฺตา, มุญฺจนฺติ เขฬํ รุทมานา กิเมเตฯ

๔๘๘. ‘‘ภยญฺหิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา, ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ;
อิเม นุ มจฺจา กิมกํสุ ปาปํ, เยเม ชนา วงฺกฆสฺตา สยนฺติ’’ฯ

๔๘๙. ตสฺส ปุฏฺโฐ วิยากาสิ, มาตลิ เทวสารถิ;
วิปากํ ปาปกมฺมานํ, ชานํ อกฺขาสิชานโตฯ

๔๙๐. ‘‘เย เกจิ สนฺธานคตา [สนฺถานคตา (สี. ปี.), สณฺฐานคตา (สฺยา.)] มนุสฺสา, อเคฺฆน อคฺฆํ กยํ หาปยนฺติ;
กุเฏน กุฏํ ธนโลภเหตุ, ฉนฺนํ ยถา วาริจรํ วธายฯ

๔๙๑. ‘‘น หิ กูฏการิสฺส ภวนฺติ ตาณา, สเกหิ กมฺเมหิ ปุรกฺขตสฺส;
เต ลุทฺทกมฺมา ปสเวตฺว ปาปํ, เตเม ชนา วงฺกฆสฺตา สยนฺติ’’ฯ

๔๙๒. ‘‘นารี อิมา สมฺปริภินฺนคตฺตา, ปคฺคยฺห กนฺทนฺติ ภุเช ทุชจฺจา;
สมฺมกฺขิตา [สมกฺขิตา (สฺยา.), สมกฺขิกา (ก.)] โลหิตปุพฺพลิตฺตา, คาโว ยถา อาฆาตเน วิกนฺตา;
ตา ภูมิภาคสฺมึ สทา นิขาตา, ขนฺธาติวตฺตนฺติ สโชติภูตาฯ

๔๙๓. ‘‘ภยญฺหิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา, ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ;
อิมา นุ นาริโย กิมกํสุ ปาปํ, ยา ภูมิภาคสฺมึ สทา นิขาตา;
ขนฺธาติวตฺตนฺติ สโชติภูตา’’ฯ

๔๙๔. ตสฺส ปุฏฺโฐ วิยากาสิ, มาตลิ เทวสารถิ;
วิปากํ ปาปกมฺมานํ, ชานํ อกฺขาสิชานโตฯ

๔๙๕. ‘‘โกลิตฺถิยาโย [โกลินิยาโย (สี. ปี.)] อิธ ชีวโลเก, อสุทฺธกมฺมา อสตํ อจารุํ;
ตา ทิตฺตรูปา [ธุตฺตรูปา (ก.)] ปติ วิปฺปหาย, อญฺญํ อจารุํ รติขิฑฺฑเหตุ;
ตา ชีวโลกสฺมึ รมาปยิตฺวา, ขนฺธาติวตฺตนฺติ สโชติภูตาฯ

๔๙๖. ‘‘ปาเท คเหตฺวา กิสฺส อิเม ปุเนเก, อวํสิรา นรเก ปาตยนฺติ;
ภยญฺหิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา, ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ;
อิเม นุ มจฺจา กิมกํสุ ปาปํ, เยเม ชนา อวํสิรา นรเก ปาตยนฺติ’’ฯ

๔๙๗. ตสฺส ปุฏฺโฐ วิยากาสิ, มาตลิ เทวสารถิ;
วิปากํ ปาปกมฺมานํ, ชานํ อกฺขาสิชานโตฯ

๔๙๘. ‘‘เย ชีวโลกสฺมิ อสาธุกมฺมิโน, ปรสฺส ทารานิ อติกฺกมนฺติ;
เต ตาทิสา อุตฺตมภณฺฑเถนา, เตเม ชนา อวํสิรา นรเก ปาตยนฺติฯ

๔๙๙. ‘‘เต วสฺสปูคานิ พหูนิ ตตฺถ, นิรเยสุ ทุกฺขํ เวทนํ เวทยนฺติ;
น หิ ปาปการิสฺส [กูฏการิสฺส (ก.)] ภวนฺติ ตาณา, สเกหิ กมฺเมหิ ปุรกฺขตสฺส;

เต ลุทฺทกมฺมา ปสเวตฺว ปาปํ, เตเม ชนา อวํสิรา นรเก ปาตยนฺติ’’ฯ

๕๐๐. ‘‘อุจฺจาวจาเม วิวิธา อุปกฺกมา, นิรเยสุ ทิสฺสนฺติ สุโฆรรูปา;
ภยญฺหิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา, ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ;
อิเม นุ มจฺจา กิมกํสุ ปาปํ, เยเม ชนา อธิมตฺตา ทุกฺขา ติพฺพา;
ขรา กฏุกา เวทนา เวทยนฺติ’’ฯ

๕๐๑. ตสฺส ปุฏฺโฐ วิยากาสิ, มาตลิ เทวสารถิ;
วิปากํ ปาปกมฺมานํ, ชานํ อกฺขาสิชานโตฯ

๕๐๒. ‘‘เย ชีวโลกสฺมิ สุปาปทิฏฺฐิโน, วิสฺสาสกมฺมานิ กโรนฺติ โมหา;
ปรญฺจ ทิฏฺฐีสุ สมาทเปนฺติ, เต ปาปทิฏฺฐึ [ปาปทิฏฺฐี (สี. สฺยา.), ปาปทิฏฺฐีสุ (ปี.)]
ปสเวตฺว ปาปํ;
เตเม ชนา อธิมตฺตา ทุกฺขา ติพฺพา, ขรา กฏุกา เวทนา เวทยนฺติฯ

๕๐๓. ‘‘วิทิตา เต มหาราช, อาวาสา ปาปกมฺมินํ;
ฐานานิ ลุทฺทกมฺมานํ, ทุสฺสีลานญฺจ ยา คติ;
อุยฺยาหิ ทานิ ราชีสิ, เทวราชสฺส สนฺติเก’’ฯ

๕๐๔. ‘‘ปญฺจถูปํ ทิสฺสติทํ วิมานํ, มาลาปิฬนฺธา สยนสฺส มชฺเฌ;
ตตฺถจฺฉติ นารี มหานุภาวา, อุจฺจาวจํ อิทฺธิ วิกุพฺพมานาฯ

๕๐๕. ‘‘วิตฺตี หิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา, ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ;
อยํ นุ นารี กิมกาสิ สาธุํ, ยา โมทติ สคฺคปตฺตา วิมาเน’’ฯ

๕๐๖. ตสฺส ปุฏฺโฐ วิยากาสิ, มาตลิ เทวสารถิ;
วิปากํ ปุญฺญกมฺมานํ, ชานํ อกฺขาสิชานโตฯ

๕๐๗. ‘‘ยทิ เต สุตา พีรณี ชีวโลเก, อามายทาสี อหุ พฺราหฺมณสฺส;
สา ปตฺตกาเล [ปตฺตกาลํ (สี. สฺยา. ปี.)] อติถึ วิทิตฺวา, มาตาว ปุตฺตํ สกิมาภินนฺที;
สํยมา สํวิภาคา จ, สา วิมานสฺมิ โมทติฯ

๕๐๘. ‘‘ทททลฺลมานา อาเภนฺติ [อาภนฺติ (สฺยา. ก.)], วิมานา สตฺต นิมฺมิตา;
ตตฺถ ยกฺโข มหิทฺธิโก, สพฺพาภรณภูสิโต;
สมนฺตา อนุปริยาติ, นารีคณปุรกฺขโตฯ

๕๐๙. ‘‘วิตฺตี หิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา, ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ;
อยํ นุ มจฺโจ กิมกาสิ สาธุํ, โย โมทติ สคฺคปตฺโต วิมาเน’’ฯ

๕๑๐. ตสฺส ปุฏฺโฐ วิยากาสิ, มาตลิ เทวสารถิ;
วิปากํ ปุญฺญกมฺมานํ, ชานํ อกฺขาสิชานโตฯ

๕๑๑. ‘‘โสณทินฺโนน คหปติ, เอส ทานปตี อหุ;
เอส ปพฺพชิตุทฺทิสฺส, วิหาเร สตฺต การยิฯ

๕๑๒. ‘‘สกฺกจฺจํ เต อุปฏฺฐาสิ, ภิกฺขโว ตตฺถ วาสิเก;

อจฺฉาทนญฺจ ภตฺตญฺจ, เสนาสนํ ปทีปิยํฯ

อทาสิ อุชุภูเตสุ, วิปฺปสนฺเนน เจตสาฯ

๕๑๓. “จาตุทฺทสึ ปญฺจทสึ, ยา จ [ยา ว (สี. ปี.)] ปกฺขสฺส อฏฺฐมี [อฏฺฐมึ (สี. ปี.)];
ปาฏิหาริยปกฺขญฺจ, อฏฺฐงฺคสุสมาหิตํฯ

๕๑๔. “อุโปสถํ อุปวสี, สทา สีเลสุ สํวุโต;
สํยมา สํวิภาคา จ, โส วิมานสฺมิ โมทติฯ

๕๑๕. “ปภาสติ มิทํ พฺยมฺหํ, ผลิกาสุ สุนิมฺมิตํ;
นารีวรคณากิณฺณํ, กูฏาคารวโรจิตํ;
อุเปตํ อนฺนปาเนหิ, นจฺจคีเตหิ จูภยํฯ

๕๑๖. “วิตฺตี หิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา, ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ;
อิเม นุ มจฺจา กิมกํสุ สาธุํ, เย โมทเร สคฺคปตฺตา วิมาเน”ฯ

๕๑๗. ตสฺส ปุฏฺโฐ วิยากาสิ, มาตลิ เทวสารถิ;
วิปากํ ปุญฺญกมฺมานํ, ชานํ อกฺขาสิชานโตฯ

๕๑๘. “ยา กาจิ นาริโย อิธ ชีวโลเก, สีลวนฺติโย อุปาสิกา;
ทาเน รตา นิจฺจํ ปสนฺนจิตฺตา, สจฺเจ ฐิตา อุโปสเถ อปฺปมตฺตา;
สํยมา สํวิภาคา จ, ตา วิมานสฺมิ โมทเรฯ

๕๑๙. “ปภาสติ มิทํ พฺยมฺหํ, เวฬุริยาสุ นิมฺมิตํ;
อุเปตํ ภูมิภาเคหิ, วิภตฺตํ ภาคโส มิตํฯ

๕๒๐. “อาฬมฺพรา มุทิงฺคา จ, นจฺจคีตา สุวาทิตา;
ทิพฺพา สทฺทา นิจฺฉรนฺติ, สวนียา มโนรมาฯ

๕๒๑. “นาหํ เอวํคตํ ชาตุ [ชาตํ (ก.)], เอวํสุรุจิรํ ปุเร;
สทฺทํ สมภิชานามิ, ทิฏฺฐํ วา ยทิ วา สุตํฯ

๕๒๒. “วิตฺตี หิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา, ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ;
อิเม นุ มจฺจา กิมกํสุ สาธุํ, เย โมทเร สคฺคปตฺตา วิมาเน”ฯ

๕๒๓. ตสฺส ปุฏฺโฐ วิยากาสิ, มาตลิ เทวสารถิ;
วิปากํ ปุญฺญกมฺมานํ, ชานํ อกฺขาสิชานโตฯ

๕๒๔. “เย เกจิ มจฺจา อิธ ชีวโลเก, สีลวนฺตา [สีลวนฺโต (สี. ปี.)] อุปาสกา;
อาราเม อุทปาเน จ, ปปา สงฺกมนานิ จ;
อรหนฺเต สีติภูเต [อรหนฺเตสุ สีติภูเตสุ (ก.)], สกฺกจฺจํ ปฏิปาทยุํฯ

๕๒๕. “จีวรํ ปิณฺฑปาตญฺจ, ปจฺจยํ สยนาสนํ;
อทํสุ อุชุภูเตสุ, วิปฺปสนฺเนน เจตสาฯ

๕๒๖. “จาตุทฺทสึ ปญฺจทสึ, ยา จ ปกฺขสฺส อฏฺฐมี;

ปาฏิหาริยปกฺขญฺจ, อฏฺฐงฺคสุสมาหิตํฯ

๕๒๗. ‘‘อุโปสถํ อุปวสุํ, สทา สีเลสุ สํวุตา;
สํยมา สํวิภาคา จ, เต วิมานสฺมิ โมทเรฯ

๕๒๘. ‘‘ปภาสติ มิทํ พฺยมฺหํ, ผลิกาสุ สุนิมฺมิตํ;
นารีวรคณากิณฺณํ, กูฏาคารวโรจิตํฯ

๕๒๙. ‘‘อุเปตํ อนฺนปาเนหิ, นจฺจคีเตหิ จูภยํ;
นโชฺช จานุปริยาติ, นานาปุปฺผทุมายุตาฯ

๕๓๐. ‘‘วิตฺตี หิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา, ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ;
อยํ นุ มโจฺจ กิมกาสิ สาธุํ, โย โมทตี สคฺคปฺปโตฺต วิมาเน’’ฯ

๕๓๑. ตสฺส ปุโฏฺฐ วิยากาสิ, มาตลิ เทวสารถิ;
วิปากํ ปุญฺญกมฺมานํ, ชานํ อกฺขาสิชานโตฯ

๕๓๒. ‘‘มิถิลายํ คหปติ, เอส ทานปตี อหุ;
อาราเม อุทปาเน จ, ปปา สงฺกมนานิ จ;
อรหเนฺต สีติภูเต, สกฺกจฺจํ ปฏิปาทยิฯ

๕๓๓. ‘‘จีวรํ ปิณฺฑปาตญฺจ, ปจฺจยํ สยนาสนํ;
อทาสิ อุชุภูเตสุ, วิปฺปสเนฺนน เจตสาฯ

๕๓๔. ‘‘จาตุทฺทสิํ ปญฺจทสิํ, ยา จ ปกฺขสฺส อฏฺฐมี;
ปาฏิหาริยปกฺขญฺจ, อฏฺฐงฺคสุสมาหิตํฯ

๕๓๕. ‘‘อุโปสถํ อุปวสี, สทา สีเลสุ สํวุโต;
สํยมา สํวิภาคา จ, โส วิมานสฺมิ โมทติ’’ฯ

๕๓๖. ‘‘ปภาสติ มิทํ พฺยมฺหํ, ผลิกาสุ สุนิมฺมิตํ [เวฬุริยาสุ นิมฺมิตํ (ปี.)];
นารีวรคณากิณฺณํ , กูฏาคารวโรจิตํฯ

๕๓๗. ‘‘อุเปตํ อนฺนปาเนหิ, นจฺจคีเตหิ จูภยํ;
นโชฺช จานุปริยาติ, นานาปุปฺผทุมายุตาฯ

๕๓๘. ‘‘ราชายตนา กปิตฺถา จ, อมฺพา สาลา จ ชมฺพุโย;
ตินฺทุกา จ ปิยาลา จ, ทุมา นิจฺจผลา พหูฯ

๕๓๙. ‘‘วิตฺตี หิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา, ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ;
อยํ นุ มโจฺจ กิมกาสิ สาธุํ, โย โมทตี สคฺคปฺปโตฺต วิมาเน’’ฯ

๕๔๐. ‘‘ตสฺส ปุโฏฺฐ วิยากาสิ, มาตลิ เทวสารถิ;
วิปากํ ปุญฺญกมฺมานํ, ชานํ อกฺขาสิชานโตฯ

๕๔๑. ‘‘มิถิลายํ คหปติ, เอส ทานปตี อหุ;
อาราเม อุทปาเน จ, ปปา สงฺกมนานิ จ;

อรหเนฺต สีติภูเต, สกฺกจฺจํ ปฏิปาทยิฯ

๕๔๒. ‘‘จีวรํ ปิณฺฑปาตญฺจ, ปจฺจยํ สยนาสนํ;
อทาสิ อุชุภูเตสุ, วิปฺปสเนฺนน เจตสาฯ

๕๔๓. ‘‘จาตุทฺทสึ ปญฺจทสึ, ยา จ ปกฺขสฺส อฏฺฐมี;
ปาฏิหาริยปกฺขญฺจ, อฏฺฐงฺคสุสมาหิตํฯ

๕๔๔. ‘‘อุโปสถํ อุปวสี, สทา สีเลสุ สํวุโต;
สํยมา สํวิภาคา จ, โส วิมานสฺมิ โมทติ’’ฯ

๕๔๕. ‘‘ปภาสติ มิทํ พฺยมฺหํ, เวฬุริยาสุ นิมฺมิตํ;
อุเปตํ ภูมิภาเคหิ, วิภตฺตํ ภาคโส มิตํฯ

๕๔๖. ‘‘อาฬมฺพรา มุทิงฺคา จ, นจฺจคีตา สุวาทิตา;
ทิพฺยา สทฺทา นิจฺฉรนฺติ, สวนียา มโนรมาฯ

๕๔๗. ‘‘นาหํ เอวํคตํ ชาตุ [ชาตํ (ก.)], เอวํสุรุจิยํ ปุเร;
สทฺทํ สมภิชานามิ, ทิฏฺฐํ วา ยทิ วา สุตํฯ

๕๔๘. ‘‘วิตฺตี หิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา, ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ;
อยํ นุ มจฺโจ กิมกาสิ สาธุํ, โย โมทติ สคฺคปฺปตฺโต วิมาเน’’ฯ

๕๔๙. ตสฺส ปุฏฺโฐ วิยากาสิ, มาตลิ เทวสารถิ;
วิปากํ ปุญฺญกมฺมานํ, ชานํ อกฺขาสิชานโตฯ

๕๕๐. ‘‘พาราณสิยํ คหปติ, เอส ทานปตี อหุ;
อาราเม อุทปาเน จ, ปปา สงฺกมนานิ จ;
อรหเนฺต สีติภูเต, สกฺกจฺจํ ปฏิปาทยิฯ

๕๕๑. ‘‘จีวรํ ปิณฺฑปาตญฺจ, ปจฺจยํ สยนาสนํ;
อทาสิ อุชุภูเตสุ, วิปฺปสเนฺนน เจตสาฯ

๕๕๒. ‘‘จาตุทฺทสึ ปญฺจทสึ, ยา จ ปกฺขสฺส อฏฺฐมี;
ปาฏิหาริยปกฺขญฺจ, อฏฺฐงฺคสุสมาหิตํฯ

๕๕๓. ‘‘อุโปสถํ อุปวสี, สทาสีเลสุ สํวุโต;
สํยมา สํวิภาคา จ, โส วิมานสฺมิ โมทติฯ

๕๕๔. ‘‘ยถา อุทยมาทิโจฺจ, โหติ โลหิตโก มหา;
ตถูปมํ อิทํ พฺยมฺหํ, ชาตรูปสฺส นิมฺมิตํฯ

๕๕๕. ‘‘วิตฺตี หิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา, ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ;
อยํ นุ มจฺโจ กิมกาสิ สาธุํ, โย โมทตี สคฺคปฺปตฺโต วิมาเน’’ฯ

๕๕๖. ตสฺส ปุฏฺโฐ วิยากาสิ, มาตลิ เทวสารถิ;
วิปากํ ปุญฺญกมฺมานํ, ชานํ อกฺขาสิชานโตฯ

๕๕๗. สาวตฺถิยํ คหปติ, เอส ทานปตี อหุ;
อาราเม อุทปาเน จ, ปปา สงฺกมนานิ จ;
อรหนฺเต สีติภูเต, สกฺกจฺจํ ปฏิปาทยิฯ

๕๕๘. ‘‘จีวรํ ปิณฺฑปาตญฺจ, ปจฺจยํ สยนาสนํ;
อทาสิ อุชุภูเตสุ, วิปฺปสนฺเนน เจตสาฯ

๕๕๙. ‘‘จาตุทฺทสิํ ปญฺจทสิํ, ยา จ ปกฺขสฺส อฏฺฐมี;
ปาฏิหาริยปกฺขญฺจ, อฏฺฐงฺคสุสมาหิตํฯ

๕๖๐. ‘‘อุโปสถํ อุปวสี, สทา สีเลสุ สํวุโต;
สํยมา สํวิภาคา จ, โส วิมานสฺมิ โมทติฯ

๕๖๑. ‘‘เวหายสา เม พหุกา, ชาตรูปสฺส นิมฺมิตา;
ททฺทลฺลมานา อาเภนฺติ, วิชฺชุวพฺภฆนนฺตเรฯ

๕๖๒. ‘‘วิตฺตี หิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา, ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ;
อิเม นุ มจฺจา กิมกํสุ สาธุํ, เย โมทเร สคฺคปตฺตา วิมาเน’’ฯ

๕๖๓. ตสฺส ปุโฏฺฐ วิยากาสิ, มาตลิ เทวสารถิ;
วิปากํ ปุญฺญกมฺมานํ, ชานํ อกฺขาสิชานโตฯ

๕๖๔. ‘‘สทฺธาย สุนิวิฏฺฐาย, สทฺธเมฺม สุปฺปเวทิเต;
อกํสุ สตฺถุ วจนํ, สมฺมาสมฺพุทฺธสาสเน [สมฺมาสมฺพุทฺธสาวกา (สฺยา.), สมฺมาสมฺพุทฺธสาสนํ (ปี.)];
เตสํ เอตานิ ฐานานิ, ยานิ ตฺวํ ราช ปสฺสสิฯ

๕๖๕. ‘‘วิทิตา เต มหาราช, อาวาสา ปาปกมฺมินํ;
อโถ กลฺยาณกมฺมานํ, ฐานานิ วิทิตานิ เต;
อุยฺยาหิ ทานิ ราชีสิ, เทวราชสฺส สนฺติเก’’ฯ

๕๖๖. ‘‘สหสฺสยุตฺตํ หยวาหิํ, ทิพฺพยานมธิฏฺฐิโต;
ยายมาโน มหาราชา, อทฺทา สีทนฺตเร นเค;
ทิสฺวานามนฺตยี สูตํ, ‘‘อิเม เก นาม ปพฺพตา’’ฯ

๕๖๗. [อยํ คาถา สี. สฺยา. ปี. โปตฺถเกสุ อฏฺฐกถายญฺจ น ทิสฺสติ] ตสฺส ปุโฏฺฐ วิยากาสิ, มาตลิ เทวสารถิ;
วิปากํ ปุญฺญกมฺมานํ, ชานํ อกฺขาสิชานโต [อยํ คาถา สี. สฺยา. ปี. โปตฺถเกสุ อฏฺฐกถายญฺจ น ทิสฺสติ]ฯ

๕๖๘. ‘‘สุทสฺสโน กรวีโก, อีสธโร [อิสินฺธโร (สฺยา.), อีสนฺธโร (ก.)] ยุคนฺธโร;
เนมินฺธโร วินตโก, อสฺสกโณฺณ คิรี พฺรหาฯ

๕๖๙. ‘‘เอเต สีทนฺตเร นคา, อนุปุพฺพสมุคฺคตา;
มหาราชานมาวาสา , ยานิ ตฺวํ ราช ปสฺสสิฯ

๕๗๐.“อเนกรูปํ รุจิรํ, นานาจิตฺรํ ปกาสติ;
อากิณฺณํ อินฺทสทิเสหิ, พฺยเคฺฆเหว สุรกฺขิตํ [ปุรกฺขิตํ (สฺยา. ก.)]ฯ

๕๗๑.“วิตฺตี หิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา, ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ;
อิมํ นุ ทฺวารํ กิมภญฺญมาหุ [กิมภิญฺญมาหุ (สี. ปี.)], (มโนรม ทิสฺสติ ทูรโตวฯ) [( ) อยํ ปาโฐ สฺยามโปตฺถเกเยว ทิสฺสติ]

๕๗๒.ตสฺส ปุโฏฺฐ วิยากาสิ, มาตลิ เทวสารถิ;
วิปากํ ปุญฺญกมฺมานํ, ชานํ อกฺขาสิชานโตฯ

๕๗๓.“จิตฺรกูโฏติ ยํ อาหุ, เทวราชปเวสนํ;
สุทสฺสนสฺส คิริโน, ทฺวารเญฺหตํ ปกาสติฯ

๕๗๔.“อเนกรูปํ รุจิรํ, นานาจิตฺรํ ปกาสติ;
อากิณฺณํ อินฺทสทิเสหิ, พฺยเคฺฆเหว สุรกฺขิตํ;
ปวิเสเตน ราชีสิ, อรชํ ภูมิมกฺกม”ฯ

๕๗๕.สหสฺสยุตฺตํ หยวาหิํ, ทิพฺพยานมธิฎฺฐิโต;
ยายมาโน มหาราชา, อทฺทา เทวสภํ อิทํฯ

๕๗๖.“ยถา สรเท อากาเส [อากาโส (สี. สฺยา. ปี.)], นีโลภาโส ปทิสฺสติ;
ตถูปมํ อิทํ พฺยมฺหํ, เวฬุริยาสุ นิมฺมิตํฯ

๕๗๗.“วิตฺตี หิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา, ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ;
อิมํ นุ พฺยมฺหํ กิมภญฺญมาหุ [กิมภิญฺญมาหุ (สี. ปี.)], (มโนรม ทิสฺสติ ทูรโตวฯ) [( ) อยํ ปาโฐ สฺยามโปตฺถเกเยว ทิสฺสติ]

๕๗๘.ตสฺส ปุโฏฺฐ วิยากาสิ, มาตลิ เทวสารถิ;
วิปากํ ปุญฺญกมฺมานํ, ชานํ อกฺขาสิชานโตฯ

๕๗๙.“สุธมฺมา อิติ ยํ อาหุ, ปเสฺสสา [เอเสสา (สฺยา. ก.)] ทิสฺสเต สภา;
เวฬุริยารุจิรา จิตฺรา, ธารยนฺติ สุนิมฺมิตาฯ

๕๘๐.“อฎฺฐํสา สุกตา ถมฺภา, สเพฺพ เวฬุริยามยา;
ยตฺถ เทวา ตาวติํสา, สเพฺพ อินฺทปุโรหิตาฯ

๕๘๑.“อตฺถํ เทวมนุสฺสานํ, จินฺตยนฺตา สมจฺฉเร;
ปวิเสเตน ราชีสิ, เทวานํ อนุโมทนํ”ฯ

๕๘๒.“ตํ เทวา ปฎินนฺทิํสุ, ทิสฺวา ราชานมาคตํ;
“สฺวาคตํ เต มหาราช, อโถ เต อทุราคตํ;
นิสีท ทานิ ราชีสิ, เทวราชสฺส สนฺติเก”ฯ

๕๘๓.“สโกฺกปิ ปฎินนฺทิตฺถ [ปฎินนฺทิตฺวา (ก.)], เวเทหํ มิถิลคฺคหํ;
นิมนฺตยิตฺถ [นิมนฺตยี จ (สี. ปี.)] กาเมหิ, อาสเนน จ วาสโวฯ

๕๘๔.“สาธุ โขสิ อนุปฺปโตฺต, อาวาสํ วสวตฺตินํ;

วส เทเวสุ ราชีสิ, สพฺพกามสมิทฺธิสุ;
ตาวตึเสสุ เทเวสุ, ภุญฺช กาเม อมานุเส’’ฯ

๕๘๕. ‘‘ยถา ยาจิตกํ ยานํ, ยถา ยาจิตกํ ธนํ;
เอวํสมฺปทเมเวตํ, ยํ ปรโต ทานปจฺจยาฯ

๕๘๖. ‘‘น จาหเมตมิจฺฉามิ, ยํ ปรโต ทานปจฺจยา;
สยํกตานิ ปุญฺญานิ, ตํ เม อาเวณิกํ [อาเวณิยํ (สี. สฺยา. ปี.), อาเวนิกํ (ก.)] ธนํฯ

๕๘๗. ‘‘โสหํ คนฺตฺวา มนุสฺเสสุ, กาหามิ กุสลํ พหุํ;
ทาเนน สมจริยาย, สํยเมน ทเมน จ;
ยํ กตฺวา สุขิโต โหติ, น จ ปจฺฉานุตปฺปติ’’ฯ

๕๘๘. ‘‘พหูปกาโร โน ภวํ, มาตลิ เทวสารถิ;
โย เม กลฺยาณกมฺมานํ, ปาปานํ ปฏิทสฺสยิ’’ [ปฏิทํสยิ (ปี.)]ฯ

๕๘๙. อิทํ วตฺวา นิมิราชา, เวเทโห มิถิลคฺคโห;
ปุถุยญฺญํ ยชิตฺวาน, สํยมํ อชฺฌุปาคมี’’ติฯ

นิมิชาตกํ [เนมิราชชาตกํ (สฺยา.)] จตุตฺถํฯ

๕๔๒. อุมงฺคชาตกํ (๕)

๕๙๐. ‘‘ปญฺจาโล สพฺพเสนาย, พฺรหฺมทตฺโตยมาคโต;
สายํ ปญฺจาลิยา เสนา, อปฺปเมยฺยา มโหสธฯ

๕๙๑. ‘‘วีถิมตี [ปิฏฺฐิมตี (สี. ปี.), วิทฺธิมตี (สฺยา.)] ปตฺติมตี, สพฺพสงฺคามโกวิทา;
โอหารินี สทฺทวตี, เภริสงฺขปฺปโพธนาฯ

๕๙๒. ‘‘โลหวิชฺชา อลงฺการา, ธชินี วามโรหินี;
สิปฺปิเยหิ สุสมฺปนฺนา, สูเรหิ สุปฺปติฏฺฐิตาฯ

๕๙๓. ‘‘ทเสตฺถ ปณฺฑิตา อาหุ, ภูริปญฺญา รโหคมา [รโหคตา (สฺยา. ก.)];
มาตา เอกาทสี รโญฺญ, ปญฺจาลิยํ ปสาสติฯ

๕๙๔. ‘‘อเถตฺเถกสตํ ขตฺยา, อนุยนฺตา ยสสฺสิโน;
อจฺฉินฺนรฏฺฐา พฺยถิตา, ปญฺจาลิยํ [ปญฺจาลีนํ (พหูสุ)] วสํ คตาฯ

๕๙๕. ‘‘ยํวทา-ตกฺกรา รโญฺญ, อกามา ปิยภาณิโน;
ปญฺจาลมนุยายนฺติ, อกามา วสิโน คตาฯ

๕๙๖. ‘‘ตาย เสนาย มิถิลา, ติสนฺธิปริวาริตา;
ราชธานี วิเทหานํ, สมนฺตา ปริขญฺญติฯ

๕๙๗. ‘‘อุทฺธํ ตารกชาตาว, สมนฺตา ปริวาริตา;
มโหสธ วิชานาหิ, กถํ โมโกฺข ภวิสฺสติ’’ฯ

๕๙๘. ‘‘ปาเท เทว ปสาเรหิ, ภุญฺช กาเม รมสฺสุ จ;

หิตฺวา ปญฺจาลิยํ เสนํ, พฺรหฺมทตฺต ปลายิติ” [ปลายติ (สี. สฺยา.)]ฯ

๕๙๙.“ราชา สนฺถวกาโม เต, รตนานิ ปเวจฺฉติ;
อาคจฺฉนฺตุ อิโต [ตโต (สี. สฺยา.)] ทูตา, มญฺชุกา ปิยภาณิโนฯ

๖๐๐.“ภาสนฺตุ มุทุกา วาจา, ยา วาจา ปฏินนฺทิตา;
ปญฺจาโล จ วิเทโห จ [ปญฺจาลา จ วิเทหา จ (สี. ปี.)], อุโภ เอกา ภวนฺตุ เต”ฯ

๖๐๑.“กถํ นุ เกวฏฺฏ มโหสเธน, สมาคโม อาสิ ตทิงฺฆ พฺรูหิ;
กจฺจิ เต ปฏินิชฺฌโตฺต, กจฺจิ ตุฏฺโฐ มโหสโธ”ฯ

๖๐๒.“อนริยรูโป ปุริโส ชนินฺท, อสโมฺมทโก ถทฺโธ อสพฺภิรูโป;
ยถา มูโค จ พธิโร จ, น กิญฺจิตฺถํ อภาสถ” [อภาสิตฺถ (ก.)]ฯ

๖๐๓.“อทฺธา อิทํ มนฺตปทํ สุทุทฺทสํ, อโตฺถ สุโทฺธ นรวีริเยน ทิโฏฺฐ;
ตถา หิ กาโย มม สมฺปเวธติ, หิตฺวา สยํ โก ปรหตฺถเมสฺสติ”ฯ

๖๐๔.“ฉนฺนญฺหิ เอกาว มตี สเมติ, เย ปณฺฑิตา อุตฺตมภูริปตฺตา;
ยานํ อยานํ อถ วาปิ ฐานํ, มโหสธ ตฺวมฺปิ มตึ กโรหิ”ฯ

๖๐๕.“ชานาสิ โข ราช มหานุภาโว, มหพฺพโล จูฬนิพฺรหฺมทโตฺต;
ราชา จ ตํ อิจฺฉติ มารณตฺถํ [การณตฺถํ (สี. ปี.)], มิคํ ยถา โอกจเรน ลุทฺทฯ

๖๐๖.“ยถาปิ มโจฺฉ พฬิสํ, วงฺกํ มํเสน ฉาทิตํ;
อามคิโทฺธ น ชานาติ, มโจฺฉ มรณมตฺตโนฯ

๖๐๗.“เอวเมว ตุวํ ราช, จูฬเนยฺยสฺส ธีตรํ;
กามคิโทฺธ น ชานาสิ, มโจฺฉว มรณมตฺตโนฯ

๖๐๘.“สเจ คจฺฉสิ ปญฺจาลํ, ขิปฺปมตฺตํ ชหิสฺสติ;
มิคํ ปนฺถานุพนฺธํว [ปถานุปนฺนํว (สี. สฺยา. ปี.)], มหนฺตํ ภยเมสฺสติ”ฯ

๖๐๙.“มยเมว พาลมฺหเส เอฬมูคา, เย อุตฺตมตฺถานิ ตยี ลปิมฺหา;
กิเมว ตฺวํ นงฺคลโกฏิวโฑฺฒ, อตฺถานิ ชานาสิ ยถาปิ อเญฺญ”ฯ

๖๑๐.“อิมํ คเล คเหตฺวาน, นาเสถ วิชิตา มม;
โย เม รตนลาภสฺส, อนฺตรายาย ภาสติ”ฯ

๖๑๑.“ตโต จ โส อปกฺกมฺม, เวเทหสฺส อุปนฺติกา;
อถ อามนฺตยี ทูตํ, มาธรํ [มฒรํ (สี.), มาธุรํ (สฺยา.), มาฐรํ (ปี.)] สุวปณฺฑิตํฯ

๖๑๒.“เอหิ สมฺม หริตปกฺข [หรีปกฺข (สี. ปี.)], เวยฺยาวจฺจํ กโรหิ เม;
อตฺถิ ปญฺจาลราชสฺส, สาฬิกา สยนปาลิกาฯ

๖๑๓.‘ตํ พนฺธเนน [ตํ ปตฺถเรน (สี. ปี.), ตํ สนฺถเวน (สฺยา.)] ปุจฺฉสฺสุ, สา หิ สพฺพสฺส โกวิทา;
สา เตสํ สพฺพํ ชานาติ, รโญฺญ จ โกสิยสฺส จฯ

๖๑๔. ‘‘อาโม’ติ โส ปฏิสฺสุตฺวา, มาธโร สุวปณฺฑิโต;
อคมาสิ หริตปโกฺข [หรีปโกฺข (สี. ปี.)], สาฬิกาย อุปนฺติกํฯ

๖๑๕. ‘ตโต จ โข โส คนฺตฺวาน, มาธโร สุวปณฺฑิโต;
อถามนฺตยิ สุฆรํ, สาฬิกํ มญฺชุภาณิกํฯ

๖๑๖. ‘กจฺจิ เต สุฆเร ขมนียํ, กจฺจิ เวเสฺส อนามยํ;
กจฺจิ เต มธุนา ลาชา, ลพฺภเต สุฆเร ตุวํ’ [ตว (สี. ปี.)]ฯ

๖๑๗. ‘กุสลเญฺจว เม สมฺม, อโถ สมฺม อนามยํ;
อโถ เม มธุนา ลาชา, ลพฺภเต สุวปณฺฑิตฯ

๖๑๘. ‘กุโต นุ สมฺม อาคมฺม, กสฺส วา ปหิโต ตุวํ;
น จ เมสิ อิโต ปุเพฺพ, ทิโฎฺฐ วา ยทิ วา สุโต’’ฯ

๖๑๙. ‘อโหสึ สิวิราชสฺส, ปาสาเท สยนปาลโก;
ตโต โส ธมฺมิโก ราชา, พเทฺธ โมเจสิ พนฺธนา’’ฯ

๖๒๐. ‘‘ตสฺส เมกา ทุติยาสิ, สาฬิกา มญฺชุภาณิกา;
ตํ ตตฺถ อวธี เสโน, เปกฺขโต สุฆเร มม’’ฯ

๖๒๑. ‘‘ตสฺสา กามา หิ สมฺมโตฺต, อาคโตสฺมิ ตวนฺติเก;
สเจ กเรยฺย [กเรยฺยาสิ (สี.), กเรยฺ (สฺยา.), กเรยฺยาสิ เม (ปี.)] โอกาสํ, อุภโยว วสามเส’’ฯ

๖๒๒. ‘‘สุโวว สุวึ กาเมยฺย, สาฬิโก ปน สาฬิกํ;
สุวสฺส สาฬิกาเยว [สาฬิกาย จ (สี. ปี.)], สํวาโส โหติ กีทิโส’’ฯ

๖๒๓. ‘‘โยยํ กาเม [ยํ ยํ กามี (สี. ปี.)] กามยติ, อปิ จณฺฑาลิกามปิ;
สโพฺพ หิ สทิโส โหติ, นตฺถิ กาเม อสาทิโส’’ฯ

๖๒๔. ‘อตฺถิ ชมฺปาวตี [ชมฺพาวตี (สี. สฺยา.), จมฺปาวตี (ก.)] นาม, มาตา สิวิสฺส [สิพฺพิสฺส (สี. ปี.)] ราชิโน;
สา ภริยา วาสุเทวสฺส, กณฺหสฺส มเหสี ปิยาฯ

๖๒๕. ‘รฎฺฐวตี [รถวตี (สี. ปี.), รตนวตี (สฺยา.)] กิมฺปุริสี, สาปิ วจฺฉํ อกามยิ;
มนุโสฺส มิคิยา สทฺธึ, นตฺถิ กาเม อสาทิโส’’ฯ

๖๒๖. ‘‘หนฺท ขฺวาหํ คมิสฺสามิ, สาฬิเก มญฺชุภาณิเก;
ปจฺจกฺขานุปทเญฺหตํ, อติมญฺญสิ นูน มํ’’ฯ

๖๒๗. ‘น สิรี ตรมานสฺส, มาธร สุวปณฺฑิต;
อิเธว ตาว อจฺฉสฺสุ, ยาว ราชาน ทกฺขสิ [ทกฺขิสิ (ปี.)];
โสสฺสิ [โสสฺสสิ (สี.)] สทฺทํ มุทิงฺคานํ, อานุภาวญฺจ ราชิโน’’ฯ

๖๒๘. ‘โย นุ ขฺวายํ ติโพฺพ สโทฺท, ติโรชนปเท [ติโรชนปทํ (ปี. ก.)] สุโต;
ธีตา ปญฺจาลราชสฺส, โอสธี วิย วณฺณินี;

ตํ ทสฺสติ วิเทหานํ, โส วิวาโห ภวิสฺสติ’’ฯ

๖๒๙.‘‘เอทิโส มา [เนทิโส เต (สี.)] อมิตฺตานํ, วิวาโห โหตุ มาธร;
ยถา ปญฺจาลราชสฺส, เวเทเหน ภวิสฺสติ’’ฯ

๖๓๐.‘‘อานยิตฺวาน เวเทหํ, ปญฺจาลานํ รเถสโภ;
ตโต นํ ฆาตยิสฺสติ, นสฺส สขี ภวิสฺสติ’’ฯ

๖๓๑.‘‘หนฺท โข มํ อนุชานาหิ, รตฺติโย สตฺตมตฺติโย;
ยาวาหํ สิวิราชสฺส, อาโรเจมิ มเหสิโน;
ลทฺโธ จ เม อาวสโถ, สาฬิกาย อุปนฺติกํ’’ [อุปนฺติกา (สี. ก.)]ฯ

๖๓๒.‘‘หนฺท โข ตํ อนุชานามิ, รตฺติโย สตฺตมตฺติโย;
สเจ ตฺวํ สตฺตรเตฺตน, นาคจฺฉสิ มมนฺติเก;
มเญฺญ โอกฺกนฺตสตฺตํ [โอกฺกนฺตสนฺตํ (สฺยา. ปี. ก.)] มํ, มตาย อาคมิสฺสสิ’’ฯ

๖๓๓.‘‘ตโต จ โข โส คนฺตฺวาน, มาธโร สุวปณฺฑิโต;
มโหสธสฺส อกฺขาสิ, สาฬิกาวจนํ อิทํ’’ฯ

๖๓๔.‘‘ยเสฺสว ฆเร ภุเญฺชยฺย โภคํ, ตเสฺสว อตฺถํ ปุริโส จเรยฺย’’;
‘‘หนฺทาหํ คจฺฉามิ ปุเร ชนินฺท, ปญฺจาลราชสฺส ปุรํ สุรมฺมํ;
นิเวสนานิ มาเปตุํ, เวเทหสฺส ยสสฺสิโนฯ

๖๓๕.‘‘นิเวสนานิ มาเปตฺวา, เวเทหสฺส ยสสฺสิโน;
ยทา เต ปหิเณยฺยามิ, ตทา เอยฺยาสิ ขตฺติย’’ฯ

๖๓๖.‘‘ตโต จ ปายาสิ ปุเร มโหสโธ, ปญฺจาลราชสฺส ปุรํ สุรมฺมํ;
นิเวสนานิ มาเปตุํ, เวเทหสฺส ยสสฺสิโน’’ฯ

๖๓๗.‘‘นิเวสนานิ มาเปตฺวา, เวเทหสฺส ยสสฺสิโน;
อถสฺส ปาหิณี ทูตํ, [นตฺถิ สี. ปี. โปตฺถเกสุ] เวเทหํ มิถิลคฺคหํ [นตฺถิ สี. ปี. โปตฺถเกสุ];
เอหิ ทานิ มหาราช, มาปิตํ เต นิเวสนํ’’ฯ

๖๓๘.‘‘ตโต จ ราชา ปายาสิ, เสนาย จตุรงฺคิยา [จตุรงฺคินิยา (ก.)];
อนนฺตวาหนํ ทฏฺฐุํ, ผีตํ กปิลิยํ [กมฺปิลฺลิยํ (สี. ปี.)] ปุรํ’’ฯ

๖๓๙.‘‘ตโต จ โข โส คนฺตฺวาน, พฺรหฺมทตฺตสฺส ปาหิณิ;
‘อาคโต’สฺมิ มหาราช, ตว ปาทานิ วนฺทิตุํฯ

๖๔๐.‘ทหาหิ ทานิ เม ภริยํ, นาริํ สพฺพงฺคโสภินิํ;
สุวเณฺณน ปฏิจฺฉนฺนํ, ทาสีคณปุรกฺขตํ’’’ฯ

๖๔๑.‘‘สฺวาคตํ เตว [เต (สี.), เตปิ (สฺยา.), เตน (ปี.)] เวเทห, อโถ เต อทุราคตํ;
นกฺขตฺตํเยว ปริปุจฺฉ, อหํ กญฺญํ ททามิ เต;
สุวเณฺณน ปฏิจฺฉนฺนํ, ทาสีคณปุรกฺขตํ’’ฯ

๖๔๒. ‘‘ตโต จ ราชา เวเทโห, นกฺขตฺตํ ปริปุจฺฉถ [ปริปุจฺฉติ (สฺยา. ก.)];
นกฺขตฺตํ ปริปุจฺฉิตฺวา, พฺรหฺมทตฺตสฺส ปาหิณิฯ

๖๔๓. ‘‘ททาหิ ทานิ เม ภริยํ, นาริํ สพฺพงฺคโสภินิํ;
สุวณฺเณน ปฏิจฺฉนฺนํ, ทาสีคณปุรกฺขตํ’’ฯ

๖๔๔. ‘‘ททามิ ทานิ เต ภริยํ, นาริํ สพฺพงฺคโสภินิํ;
สุวณฺเณน ปฏิจฺฉนฺนํ, ทาสีคณปุรกฺขตํ’’ฯ

๖๔๕. ‘‘หตฺถี อสฺสา รถา ปตฺตี, เสนา ติฏฺฐนฺติ วมฺมิตา [วมฺมิกา (สฺยา. ก.)];
อุกฺกา ปทิตฺตา ฌายนฺติ, กินฺนุ มญฺญนฺติ ปณฺฑิตาฯ

๖๔๖. ‘‘หตฺถี อสฺสา รถา ปตฺตี, เสนา ติฏฺฐนฺติ วมฺมิตา [วมฺมิกา (สฺยา. ก.)];
อุกฺกา ปทิตฺตา ฌายนฺติ, กิํ นุ กาหนฺติ [กาหติ (ก.)] ปณฺฑิต’’ฯ

๖๔๗. ‘‘รกฺขติ ตํ มหาราช, จูฬเนยฺย มหพฺพโล;
ปทุฏฺโฐ พฺรหฺมทตฺเตน [ปทุฏฺโฐ เต พฺรหฺมทตฺโต (สี. สฺยา. ปี.)], ปาโต ตํ ฆาตยิสฺสติ’’ฯ

๖๔๘. ‘‘อุพฺเพธติ เม หทยํ, มุขญฺจ ปริสุสฺสติ;
นิพฺพุติํ นาธิคจฺฉามิ, อคฺคิทฑฺโฒว อาตเปฯ

๖๔๙. ‘‘กมฺมารานํ ยถา อุกฺกา, อโนฺต ฌายติ โน พหิ;
เอวมฺปิ หทยํ มยฺหํ, อโนฺต ฌายติ โน พหิ’’ฯ

๖๕๐. ‘‘ปมโตฺต มนฺตนาตีโต, ภินฺนมโนฺตสิ ขตฺติย;
อิทานิ โข ตํ ตายนฺตุ, ปณฺฑิตา มนฺติโน ชนาฯ

๖๕๑. ‘‘อกตฺวามจฺจสฺส วจนํ, อตฺถกามหิเตสิโน;
อตฺตปีติรโต ราชา, มิโค กูเฏว โอหิโตฯ

๖๕๒. ‘‘ยถาปิ มโจฺฉ พฬิสํ, วงฺกํ มํเสน ฉาทิตํ;
อามคิโทฺธ น ชานาติ, มโจฺฉ มรณมตฺตโนฯ

๖๕๓. ‘‘เอวเมว ตุวํ ราช, จูฬเนยฺยสฺส ธีตรํ;
กามคิโทฺธ น ชานาสิ, มโจฺฉว มรณมตฺตโนฯ

๖๕๔. ‘‘สเจ คจฺฉสิ ปญฺจาลํ, ขิปฺปมตฺตํ ชหิสฺสสิ;
มิคํ ปนฺถานุพนฺธํว, มหนฺตํ ภยเมสฺสติฯ

๖๕๕. ‘‘อนริยรูโป ปุริโส ชนินฺท, อหีว อุจฺฉงฺคคโต ฑเสยฺย;
น เตน มิตฺติํ กยิราถ ธีโร [ปโญฺญ (ปี.)], ทุโกฺข หเว กาปุริเสน [กาปุริเสหิ (ก.)] สงฺคโมฯ

๖๕๖. ‘‘ยเทว [ยํ เตฺวว (สี. สฺยา. ปี.)] ชญฺญา ปุริสํ [ปุริโส (สฺยา. ก.)] ชนินฺท, สีลวายํ พหุสฺสุโต;
เตเนว มิตฺติํ กยิราถ ธีโร, สุโข หเว สปฺปุริเสน สงฺคโม’’ฯ

๖๕๗. “พาโล ตุวํ เอฬมูโคสิ ราช, โย อุตฺตมตฺถานิ มยี ลปิโตฺถ;
กิเมวหํ นงฺคลโกฏิวโฑฺฒ, อตฺถานิ ชานามิ [ชานิสฺสํ (สี. สฺยา. ปี.)] ยถาปิ อเญฺญฯ

๖๕๘. ‘อิมํ คเล คเหตฺวาน, นาเสถ วิชิตา มม;
โย เม รตนลาภสฺส, อนฺตรายาย ภาสติ’’ฯ

๖๕๙. ‘มโหสธ อตีเตน, นานุวิชฺฌนฺติ ปณฺฑิตา;
กึ มํ อสฺสํว สมฺพนฺธํ, ปโตเทเนว วิชฺฌสิฯ

๖๖๐. ‘‘สเจ ปสฺสสิ โมกฺขํ วา, เขมํ วา ปน ปสฺสสิ;
เตเนว มํ อนุสาส, กึ อตีเตน วิชฺฌสิ’’ฯ

๖๖๑. ‘‘อตีตํ มานุสํ กมฺมํ, ทุกฺกรํ ทุรภิสมฺภวํ;
น ตํ สโกฺกมิ โมเจตุํ, ตฺวํ ปชานสฺสุ [ตฺวมฺปิ ชานสฺสุ (สี. ปี.)] ขตฺติยฯ

๖๖๒. ‘สนฺติ เวหายสา [เวหาสยา (สี. ปี.)] นาคา, อิทฺธิมโนฺต ยสสฺสิโน;
เตปิ อาทาย คเจฺฉยฺยุํ, ยสฺส โหนฺติ ตถาวิธาฯ

๖๖๓. ‘‘สนฺติ เวหายสา อสฺสา, อิทฺธิมโนฺต ยสสฺสิโน;
เตปิ อาทาย คเจฺฉยฺยุํ, ยสฺส โหนฺติ ตถาวิธาฯ

๖๖๔. ‘สนฺติ เวหายสา ปกฺขี, อิทฺธิมโนฺต ยสสฺสิโน;
เตปิ อาทาย คเจฺฉยฺยุํ, ยสฺส โหนฺติ ตถาวิธาฯ

๖๖๕. ‘สนฺติ เวหายสา ยกฺขา, อิทฺธิมโนฺต ยสสฺสิโน;
เตปิ อาทาย คเจฺฉยฺยุํ, ยสฺส โหนฺติ ตถาวิธาฯ

๖๖๖. ‘‘อตีตํ มานุสํ กมฺมํ, ทุกฺกรํ ทุรภิสมฺภวํ;
น ตํ สโกฺกมิ โมเจตุํ, อนฺตลิเกฺขน ขตฺติย’’ฯ

๖๖๗. ‘อตีรทสฺสี ปุริโส, มหเนฺต อุทกณฺณเว;
ยตฺถ โส ลภเต คาธํ [นาวํ (ก.)], ตตฺถ โส วินฺทเต สุขํฯ

๖๖๘. ‘เอวํ อมฺหญฺจ รโญฺญ จ, ตฺวํ ปติฎฺฐา มโหสธ;
ตฺวํ โนสิ มนฺตินํ เสโฎฺฐ, อเมฺห ทุกฺขา ปโมจย’’ฯ

๖๖๙. ‘อตีตํ มานุสํ กมฺมํ, ทุกฺกรํ ทุรภิสมฺภวํ;
น ตํ สโกฺกมิ โมเจตุํ, ตฺวํ ปชานสฺสุ เสนก’’ฯ

๖๗๐. ‘สุโณหิ เมตํ [เอตํ (สี. ก.)] วจนํ, ปสฺส เสนํ [ปสฺสเส’ตํ (สี. ปี.)] มหพฺภยํ;
เสนกํ ทานิ ปุจฺฉามิ, กึ กิจฺจํ อิธ มญฺญสิ’’ฯ

๖๗๑. ‘อคฺคึ วา ทฺวารโต เทม, คณฺหามเส วิกนฺตนํ [วิกตฺตนํ (สี. ปี.)];
อญฺญมญฺญํ วธิตฺวาน, ขิปฺปํ หิสฺสาม ชีวิตํ;
มา โน ราชา พฺรหฺมทโตฺต, จิรํ ทุเกฺขน มารยิ’’ฯ

๖๗๒. ‘สุโณหิ เมตํ วจนํ, ปสฺส เสนํ มหพฺภยํ;

ปุกฺกุสํ ทานิ ปุจฺฉามิ, กึ กิจฺจํ อิธ มญฺญสิ’’ฯ

๖๗๓. ‘‘วิสํ ขาทิตฺวา มิยฺยาม, ขิปฺปํ หิสฺสาม ชีวิตํ;
มา โน ราชา พฺรหฺมทตฺโต, จิรํ ทุกฺเขน มารยิ’’ฯ

๖๗๔. ‘‘สุโณหิ เมตํ วจนํ, ปสฺส เสนํ มหพฺภยํ;
กามินฺทํ [กาวินฺทํ (สี. ปี.)] ทานิ ปุจฺฉามิ, กึ กิจฺจํ อิธ มญฺญสิ’’ฯ

๖๗๕. ‘‘รชฺชุยา พชฺฌ มิยฺยาม, ปปาตา ปปตามเส [ปปเตมเส (สี. ปี.)];
มา โน ราชา พฺรหฺมทตฺโต, จิรํ ทุกฺเขน มารยิ’’ฯ

๖๗๖. ‘‘สุโณหิ เมตํ วจนํ, ปสฺส เสนํ มหพฺภยํ;
เทวินฺทํ ทานิ ปุจฺฉามิ, กึ กิจฺจํ อิธ มญฺญสิ’’ฯ

๖๗๗. ‘‘อคฺคึ วา ทฺวารโต เทม, คณฺหามเส วิกนฺตนํ;
อญฺญมญฺญํ วธิตฺวาน, ขิปฺปํ หิสฺสาม ชีวิตํ;
น โน สโกฺกติ โมเจตุํ, สุเขเนว มโหสโธ’’ฯ

๖๗๘. ‘‘ยถา กทลิโน สารํ, อเนฺวสํ นาธิคจฺฉติ;
เอวํ อเนฺวสมานา นํ, ปญฺหํ นชฺฌคมามเสฯ

๖๗๙. ‘‘ยถา สิมฺพลิโน สารํ, อเนฺวสํ นาธิคจฺฉติ;
เอวํ อเนฺวสมานา นํ, ปญฺหํ นชฺฌคมามเสฯ

๖๘๐. ‘‘อเทเส วต โน วุฏฺฐํ, กุญฺชรานํว โนทเก;
สกาเส ทุมฺมนุสฺสานํ, พาลานํ อวิชานตํฯ

๖๘๑. ‘‘อุเพฺพธติ เม หทยํ, มุขญฺจ ปริสุสฺสติ;
นิพฺพุตึ นาธิคจฺฉามิ, อคฺคิทโฑฺฒว อาตเปฯ

๖๘๒. ‘‘กมฺมารานํ ยถา อุกฺกา, อโนฺต ฌายติ โน พหิ;
เอวมฺปิ หทยํ มยฺหํ, อโนฺต ฌายติ โน พหิ’’ฯ

๖๘๓. ‘‘ตโต โส ปณฺฑิโต ธีโร, อตฺถทสฺสี มโหสโธ;
เวเทหํ ทุกฺขิตํ ทิสฺวา, อิทํ วจนมพฺรวิฯ

๖๘๔. ‘‘มา ตฺวํ ภายิ มหาราช, มา ตฺวํ ภายิ รเถสภ;
อหํ ตํ โมจยิสฺสามิ, ราหุคฺคหํว [ราหุคหิตํว (สี. สฺยา. ปี.)] จนฺทิมํฯ

๖๘๕. ‘‘มา ตฺวํ ภายิ มหาราช, มา ตฺวํ ภายิ รเถสภ;
อหํ ตํ โมจยิสฺสามิ, ราหุคฺคหํว สูริยํฯ

๖๘๖. ‘‘มา ตฺวํ ภายิ มหาราช, มา ตฺวํ ภายิ รเถสภ;
อหํ ตํ โมจยิสฺสามิ, ปงฺเก สนฺนํว กุญฺชรํฯ

๖๘๗. ‘‘มา ตฺวํ ภายิ มหาราช, มา ตฺวํ ภายิ รเถสภ;
อหํ ตํ โมจยิสฺสามิ, เปฬาพทฺธํว ปนฺนคํฯ

๖๘๘.[อยํ คาถา สี. ปี. โปตฺถเกสุ น ทิสฺสติ] ‘มา ตฺวํ ภายิ มหาราช, มา ตฺวํ ภายิ รเถสภ;
อหํ ตํ โมจยิสฺสามิ, ปกฺขึ พทฺธํว ปญฺชเร [อยํ คาถา สี. ปี. โปตฺถเกสุ น ทิสฺสติ]ฯ

๖๘๙.‘มา ตฺวํ ภายิ มหาราช, มา ตฺวํ ภายิ รเถสภ;
อหํ ตํ โมจยิสฺสามิ, มเจฺฉ ชาลคเตริวฯ

๖๙๐.‘มา ตฺวํ ภายิ มหาราช, มา ตฺวํ ภายิ รเถสภ;
อหํ ตํ โมจยิสฺสามิ, สโยคฺคพลวาหนํฯ

๖๙๑.‘มา ตฺวํ ภายิ มหาราช, มา ตฺวํ ภายิ รเถสภ;
ปญฺจาลํ วาหยิสฺสามิ [พาหยิสฺสามิ (สฺยา.), วารยิสฺสามิ (ก.)], กากเสนํว เลฑฺฑุนาฯ

๖๙๒.‘อทุ ปญฺญา กิมตฺถิยา, อมจฺโจ วาปิ ตาทิโส;
โย ตํ สมฺพาธปกฺขนฺทํ [สมฺพาธปกฺขนฺตํ (สี. ปี.)], ทุกฺขา น ปริโมจเย’’’ฯ

๖๙๓.‘‘เอถ มาณวา อุฏฺฐถ, มุขํ โสเธถ สนฺธิโน;
เวเทโห สหมเจฺจหิ, อุมงฺเคน [อุมฺมเคฺคน (สี. ปี.), อุมฺมเงฺค (สฺยา.) เอวมุปริปิ] คมิสฺสติ’’ฯ

๖๙๔.‘‘ตสฺส ตํ วจนํ สุตฺวา, ปณฺฑิตสฺสานุจาริโน [ปณฺฑิตสฺสานุสาริโน (สี. สฺยา. ปี.)];
อุมงฺคทฺวารํ วิวรึสุ, ยนฺตยุเตฺต จ อคฺคเฬ’’ฯ

๖๙๕.‘‘ปุรโต เสนโก ยาติ, ปจฺฉโต จ มโหสโธ;
มเชฺฌ จ ราชา เวเทโห, อมจฺจปริวาริโต’’ฯ

๖๙๖.‘‘อุมงฺคา นิกฺขมิตฺวาน, เวเทโห นาวมารุหิ;
อภิรูฬฺหญฺจ ตํ ญตฺวา [อภิรุยฺหญฺจ ญตฺวาน (สฺยา. ก.)], อนุสาสิ มโหสโธฯ

๖๙๗.‘อยํ เต สสุโร เทว, อยํ สสฺสุ ชนาธิป;
ยถา มาตุ ปฏิปตฺติ, เอวํ เต โหตุ สสฺสุยาฯ

๖๙๘.‘ยถาปิ นิยโก ภาตา, สอุทริโย เอกมาตุโก;
เอวํ ปญฺจาลจโนฺท เต, ทยิตโพฺพ รเถสภฯ

๖๙๙.‘อยํ ปญฺจาลจนฺที เต, ราชปุตฺตี อภิจฺฉิตา [อภิชฺฌิตา (สี. สฺยา. ปี.)];
กามํ กโรหิ เต ตาย, ภริยา เต รเถสภ’’’ฯ

๗๐๐.‘‘อารุยฺห นาวํ ตรมาโน, กินฺนุ ตีรมฺหิ ติฏฺฐสิ;
กิจฺฉา มุตฺตามฺห ทุกฺขโต, ยาม ทานิ มโหสธ’’ฯ

๗๐๑.‘‘เนส ธโมฺม มหาราช, โยหํ เสนาย นายโก;
เสนงฺคํ ปริหาเปตฺวา, อตฺตานํ ปริโมจเยฯ

๗๐๒.‘‘นิเวสนมฺหิ เต เทว, เสนงฺคํ ปริหาปิตํ;
ตํ ทินฺนํ พฺรหฺมทเตฺตน, อานยิสฺสํ รเถสภ’’ฯ

๗๐๓. “อปฺปเสโน มหาเสนํ, กถํ วิคฺคยฺห [นิคฺคยฺห (สฺยา. ก.)] ฐสฺสสิ;
ทุพฺพโล พลวนฺเตน, วิหญฺญิสฺสสิ ปณฺฑิต”ฯ

๗๐๔. “อปฺปเสโนปิ เจ มนฺตี, มหาเสนํ อมนฺตินํ;
ชินาติ ราชา ราชาโน, อาทิโจฺจวุทยํ ตมํ”ฯ

๗๐๕. “สุสุขํ วต สํวาโส, ปณฺฑิเตหีติ เสนก;
ปกฺขีว ปญฺชเร พเทฺธ, มเจฺฉ ชาลคเตริว;
อมิตฺตหตฺถตฺตคเต [อมิตฺตสฺส หตฺถคเต (ก.)], โมจยี โน มโหสโธ”ฯ

๗๐๖. “เอวเมตํ [เอวเมว (สฺยา.)] มหาราช, ปณฺฑิตา หิ สุขาวหา;
ปกฺขีว ปญฺชเร พเทฺธ, มเจฺฉ ชาลคเตริว;
อมิตฺตหตฺถตฺตคเต, โมจยี โน มโหสโธ”ฯ

๗๐๗. “รกฺขิตฺวา กสิณํ รตฺติํ, จูฬเนโยฺย มหพฺพโล;
อุเทนฺตํ อรุณุคฺคสฺมิํ, อุปการิํ อุปาคมิฯ

๗๐๘. “อารุยฺห ปวรํ นาคํ, พลวนฺตํ สฎฺฐิหายนํ;
ราชา อโวจ ปญฺจาโล, จูฬเนโยฺย มหพฺพโลฯ

๗๐๙. “สนฺนทฺธ มณิวเมฺมน [มณิจเมฺมน (สฺยา.)], สรมาทาย ปาณินา;
เปสิเย อชฺฌภาสิตฺถ, ปุถุคุเมฺพ สมาคเตฯ

๗๑๐. “หตฺถาโรเห อนีกฎฺฐ, รถิเก ปตฺติการเก;
อุปาสนมฺหิ กตหเตฺถ, วาลเวเธ สมาคเต”ฯ

๗๑๑. “เปเสถ กุญฺชเร ทนฺตี, พลวเนฺต สฎฺฐิหายเน;
มทฺทนฺตุ กุญฺชรา นครํ, เวเทเหน สุมาปิตํฯ

๗๑๒. “วจฺฉทนฺตมุขา เสตา, ติกฺขคฺคา อฎฺฐิเวธิโน;
ปณุนฺนา ธนุเวเคน, สมฺปตนฺตุตรีตราฯ

๗๑๓. “มาณวา วมฺมิโน สูรา, จิตฺรทณฺฑยุตาวุธา;
ปกฺขนฺทิโน มหานาคา, หตฺถีนํ โหนฺตุ สมฺมุขาฯ

๗๑๔. “สตฺติโย เตลโธตาโย, อจฺจิมนฺตา [อจฺจิมนฺตี (สี.)] ปภสฺสรา;
วิโชฺชตมานา ติฎฺฐนฺตุ, สตรํสีว [สตรํสา วิย (สี.)] ตารกาฯ

๗๑๕. “อาวุธพลวนฺตานํ, คุณิกายูรธารินํ;
เอตาทิสานํ โยธานํ, สงฺคาเม อปลายินํ;
เวเทโห กุโต มุจฺจิสฺสติ, สเจ ปกฺขีว กาหิติฯ

๗๑๖. “ติํส เม ปุริสนาวุโตฺย, สเพฺพเวเกกนิจฺจิตา;
เยสํ สมํ น ปสฺสามิ, เกวลํ มหิมํ จรํฯ

๗๑๗. “นาคา จ กปฺปิตา ทนฺตี, พลวโนฺต สฎฺฐิหายนา;
เยสํ ขเนฺธสุ โสภนฺติ, กุมารา จารุทสฺสนา;

๗๑๘. ปีตาลงฺการา ปีตวสนา, ปีตุตฺตรนิวาสนา;
นาคขเนฺธสุ โสภนฺติ, เทวปุตฺตาว นนฺทเนฯ

๗๑๙. ปาฐีนวณฺณา เนตฺติํสา, เตลโธตา ปภสฺสรา;
นิฏฺฐิตา นรธีเรหิ [นรวีเรหิ (สี. สฺยา. ปี.)], สมธารา สุนิสฺสิตาฯ

๗๒๐. ‘‘เวลฺลาลิโน วีตมลา, สิกฺกายสมยา ทฬฺหา;
คหิตา พลวเนฺตหิ, สุปฺปหารปฺปหาริภิฯ

๗๒๑. ‘‘สุวณฺณถรุสมฺปนฺนา, โลหิตกจฺฉุปธาริตา;
วิวตฺตมานา โสภนฺติ, วิชฺชุวพฺภฆนนฺตเรฯ

๗๒๒. ‘‘ปฏากา [ปตากา (สี. ปี.), ปถกา (สฺยา.)] วมฺมิโน สูรา, อสิจมฺมสฺส โกวิทา;
ธนุคฺคหา สิกฺขิตรา [ถรุคฺคหา สิกฺขิตาโร (สี. ปี.)], นาคขเนฺธ นิปาติโน [นาคขนฺธา ติปาติโน (สี. ปี.)]ฯ

๗๒๓. ‘‘เอตาทิเสหิ ปริกฺขิโตฺต, นตฺถิ โมโกฺข อิโต ตว;
ปภาวํ เต น ปสฺสามิ, เยน ตฺวํ มิถิลํ วเช’’ฯ

๗๒๔. ‘‘กิํ นุ สนฺตรมาโนว, นาคํ เปเสสิ กุญฺชรํ;
ปหฎฺฐรูโป อาปตสิ [อาคมสิ (สฺยา.), อาตปสิ (ก.)], สิทฺธโตฺถสฺมีติ [ลทฺธโตฺถสฺมีติ (สี. สฺยา. ปี.)] มญฺญสิฯ

๗๒๕. ‘‘โอหเรตํ ธนุํ จาปํ, ขุรปฺปํ ปฏิสํหร;
โอหเรตํ สุภํ วมฺมํ, เวฬุริยมณิสนฺถตํ’’ [เวฬุริยมณิสนฺนิภํ (สฺยา.)]ฯ

๗๒๖. ‘‘ปสนฺนมุขวโณฺณสิ, มิตปุพฺพญฺจ ภาสสิ;
โหติ โข มรณกาเล, เอทิสี [ตาทิสี (สี. ปี.)] วณฺณสมฺปทา’’ฯ

๗๒๗. ‘‘โมฆํ เต คชฺชิตํ ราช, ภินฺนมโนฺตสิ ขตฺติย;
ทุคฺคโณฺหสิ [ทุคฺคโณฺห หิ (สี. สฺยา. ปี.)] ตยา ราชา, ขฬุํเงฺกเนว [ขฬุํเงฺคเนว (ก.)] สินฺธโวฯ

๗๒๘. ‘‘ติโณฺณ หิโยฺย ราชา คงฺคํ, สามโจฺจ สปริชฺชโน;
หํสราชํ ยถา ธโงฺก, อนุชฺชวํ ปติสฺสสิ’’ฯ

๗๒๙. ‘‘สิงฺคาลา รตฺติภาเคน, ผุลฺลํ ทิสฺวาน กิํสุกํ;
มํสเปสีติ มญฺญนฺตา, ปริพฺยูฬฺหา มิคาธมาฯ

๗๓๐. ‘‘วีติวตฺตาสุ รตฺตีสุ, อุคฺคตสฺมิํ ทิวากเร [ทิวากเร (สี. สฺยา. ปี.)];
กิํสุกํ ผุลฺลิตํ ทิสฺวา, อาสจฺฉินฺนา มิคาธมาฯ

๗๓๑. ‘‘เอวเมว ตฺวํ ราช, เวเทหํ ปริวาริย [ปริวารย (สฺยา. ปี.), ปริวาริตํ (ก.)];
อาสจฺฉิโนฺน คมิสฺสสิ, สิงฺคาลา กิํสุกํ ยถา’’ฯ

๗๓๒. ‘‘อิมสฺส หเตฺถ ปาเท จ, กณฺณนาสญฺจ ฉินฺทถ;
โย เม อมิตฺตํ หตฺถคตํ, เวเทหํ ปริโมจยิฯ

๗๓๓. ‘‘อิมํ มํสํว ปาตพฺยํ [มํสํว ปาตพฺพํ (สี. ปี.), มํสญฺจ ปาตพฺยํ (ก.)], สูเล กตฺวา ปจนฺตุ นํ;
โย เม อมิตฺตํ หตฺถคตํ, เวเทหํ ปริโมจยิฯ

๗๓๔. ‘‘ยถาปิ อาสภํ จมฺมํ, ปถพฺยา วิตนิยฺยติ;
สีหสฺส อโถ พฺยคฺฆสฺส, โหติ สงฺกุสมาหตํฯ

๗๓๕. ‘‘เอวํ ตํ วิตนิตฺวาน, เวธยิสฺสามิ สตฺติยา;
โย เม อมิตฺตํ หตฺถคตํ, เวเทหํ ปริโมจยิ’’ฯ

๗๓๖. ‘‘สเจ เม หเตฺถ ปาเท จ, กณฺณนาสญฺจ เฉจฺฉสิ;
เอวํ ปญฺจาลจนฺทสฺส, เวเทโห เฉทยิสฺสติฯ

๗๓๗. ‘‘สเจ เม หเตฺถ ปาเท จ, กณฺณนาสญฺจ เฉจฺฉสิ;
เอวํ ปญฺจาลจนฺทิยา, เวเทโห เฉทยิสฺสติฯ

๗๓๘. ‘‘สเจ เม หเตฺถ ปาเท จ, กณฺณนาสญฺจ เฉจฺฉสิ;
เอวํ นนฺทาย เทวิยา, เวเทโห เฉทยิสฺสติฯ

๗๓๙. ‘‘สเจ เม หเตฺถ ปาเท จ, กณฺณนาสญฺจ เฉจฺฉสิ;
เอวํ เต ปุตฺตทารสฺส, เวเทโห เฉทยิสฺสติฯ

๗๔๐. ‘‘สเจ มํสํว ปาตพฺยํ, สูเล กตฺวา ปจิสฺสสิ;
เอวํ ปญฺจาลจนฺทสฺส, เวเทโห ปาจยิสฺสติฯ

๗๔๑. ‘‘สเจ มํสํว ปาตพฺยํ, สูเล กตฺวา ปจิสฺสสิ;
เอวํ ปญฺจาลจนฺทิยา, เวเทโห ปาจยิสฺสติฯ

๗๔๒. ‘‘สเจ มํสํว ปาตพฺยํ, สูเล กตฺวา ปจิสฺสสิ;
เอวํ นนฺทาย เทวิยา, เวเทโห ปาจยิสฺสติฯ

๗๔๓. ‘‘สเจ มํสํว ปาตพฺยํ, สูเล กตฺวา ปจิสฺสสิ;
เอวํ เต ปุตฺตทารสฺส, เวเทโห ปาจยิสฺสติฯ

๗๔๔. ‘‘สเจ มํ วิตนิตฺวาน, เวธยิสฺสสิ สตฺติยา;
เอวํ ปญฺจาลจนฺทสฺส, เวเทโห เวธยิสฺสติฯ

๗๔๕. ‘‘สเจ มํ วิตนิตฺวาน, เวธยิสฺสสิ สตฺติยา;
เอวํ ปญฺจาลจนฺทิยา, เวเทโห เวธยิสฺสติฯ

๗๔๖. ‘‘สเจ มํ วิตนิตฺวาน, เวธยิสฺสสิ สตฺติยา;
เอวํ นนฺทาย เทวิยา, เวเทโห เวธยิสฺสติฯ

๗๔๗. ‘‘สเจ มํ วิตนิตฺวาน, เวธยิสฺสสิ สตฺติยา;
เอวํ เต ปุตฺตทารสฺส, เวเทโห เวธยิสฺสติ;
เอวํ โน มนฺติตํ รโห, เวเทเหน มยา สหฯ

๗๔๘.ยถาปิ ปลสตํ จมฺมํ, โกนฺติมนฺตาสุนิฏฺฐิตํ [โกนฺตีมนฺตีสุนิฏฺฐิตํ (สี. ปี.)];
อุเปติ ตนฺตาณาย, สรานํ ปฏิหนฺตเวฯ

๗๔๙.สุขาวโห ทุกฺขนุโท, เวเทหสฺส ยสสฺสิโน;
มติํ เต ปฏิหญฺญามิ, อุสุํ ปลสเตน วา''ฯ

๗๕๐.'อิงฺฆ ปสฺส มหาราช, สุญฺญํ อเนฺตปุรํ ตว;
โอโรธา จ กุมารา จ, ตว มาตา จ ขตฺติย;
อุมงฺคา นีหริตฺวาน, เวเทหสฺสุปนามิตา''ฯ

๗๕๑.'อิงฺฆ อเนฺตปุรํ มยฺหํ, คนฺตฺวาน วิจินาถ นํ;
ยถา อิมสฺส วจนํ, สจฺจํ วา ยทิ วา มุสา''ฯ

๗๕๒.'เอวเมตํ มหาราช, ยถา อาห มโหสโธ;
สุญฺญํ อเนฺตปุรํ สพฺพํ, กากปฏฺฏนกํ ยถา''ฯ

๗๕๓.'อิโต คตา มหาราช, นารี สพฺพงฺคโสภนา;
โกสมฺพผลกสุโสฺสณี [โกสุมฺภผลกสุโสฺสณี (สี. สฺยา. ปี.)], หํสคคฺครภาณินีฯ

๗๕๔.อิโต นีตา มหาราช, นารี สพฺพงฺคโสภนา;
โกเสยฺยวสนา สามา, ชาตรูปสุเมขลาฯ

๗๕๕.สุรตฺตปาทา กลฺยาณี, สุวณฺณมณิเมขลา;
ปาเรวตกฺขี สุตนู, พิโมฺพฏฺฐา ตนุมชฺฌิมาฯ

๗๕๖.สุชาตา ภุชลฏฺฐีว, เวทีว [เวลฺลีว (สี. ปี.)] ตนุมชฺฌิมา;
ทีฆสฺสา เกสา อสิตา, อีสกคฺคปเวลฺลิตาฯ

๗๕๗.สุชาตา มิคฉาปาว, เหมนฺตคฺคิสิขาริว;
นทีว คิริทุเคฺคสุ, สญฺฉนฺนา ขุทฺทเวฬุภิฯ

๗๕๘.นาคนาสูรุ กลฺยาณี, ปรมา [ปฐมา (สี. ปี.)] ติมฺพรุตฺถนี;
นาติทีฆา นาติรสฺสา, นาโลมา นาติโลมสา''ฯ

๗๕๙.'นนฺทาย นูน มรเณน, นนฺทสิ สิริวาหน;
อหญฺจ นูน นนฺทา จ, คจฺฉาม ยมสาธนํ''ฯ

๗๖๐.'ทิพฺพํ อธียเส มายํ, อกาสิ จกฺขุโมหนํ;
โย เม อมิตฺตํ หตฺถคตํ, เวเทหํ ปริโมจยิ''ฯ

๗๖๑.'อธียนฺติ มหาราช [อธิยนฺติ เว มหาราช (สฺยา. ก.)], ทิพฺพมายิธ ปณฺฑิตา;
เต โมจยนฺติ อตฺตานํ, ปณฺฑิตา มนฺติโน ชนาฯ

๗๖๒.'สนฺติ มาณวปุตฺตา เม, กุสลา สนฺธิเฉทกา;
เยสํ กเตน มเคฺคน, เวเทโห มิถิลํ คโต''ฯ

๗๖๓.'อิงฺฆ ปสฺส มหาราช, อุมงฺคํ สาธุ มาปิตํ;

หตฺถีนํ อถ อสฺสานํ, รถานํ อถ ปตฺตินํ;
อาโลกภูตํ ติฏฺฐนฺตํ, อุมงฺคํ สาธุ มาปิตํ” [นิฏฺฐิตํ (สี. สฺยา. ปี.)]ฯ

๗๖๔. “ลาภา วต วิเทหานํ, ยสฺสิเมทิสา ปณฺฑิตา;
ฆเร วสนฺติ วิชิเต, ยถา ตฺวํสิ มโหสธ”ฯ

๗๖๕. “วุตฺติญฺจ ปริหารญฺจ, ทิคุณํ ภตฺตเวตนํ;
ททามิ วิปุเล โภเค, ภุญฺช กาเม รมสฺสุ จ;
มา วิเทหํ ปจฺจคมา, กึ วิเทโห กริสฺสติ”ฯ

๗๖๖. “โย จเชถ มหาราช, ภตฺตารํ ธนการณา;
อุภินฺนํ โหติ คารยฺโห, อตฺตโน จ ปรสฺส จ;
ยาว ชีเวยฺย เวเทโห, นาญฺญสฺส ปุริโส สิยาฯ

๗๖๗. “โย จเชถ มหาราช, ภตฺตารํ ธนการณา;
อุภินฺนํ โหติ คารยฺโห, อตฺตโน จ ปรสฺส จ;
ยาว ติเฏฺฐยฺย เวเทโห, นาญฺญสฺส วิชิเต วเส”ฯ

๗๖๘. “ทมฺมิ นิกฺขสหสฺสํ เต, คามาสีติญฺจ กาสิสุ;
ทาสิสตานิ จตฺตาริ, ทมฺมิ ภริยาสตญฺจ เต;
สพฺพํ เสนงฺคมาทาย, โสตฺถึ คจฺฉ มโหสธฯ

๗๖๙. “ยาว ททนฺตุ หตฺถีนํ, อสฺสานํ ทิคุณํ วิธํ;
ตเปฺปนฺตุ อนฺนปาเนน, รถิเก ปตฺติการเก”ฯ

๗๗๐. “หตฺถี อเสฺส รเถ ปตฺตี, คเจฺฉวาทาย ปณฺฑิต;
ปสฺสตุ ตํ มหาราชา, เวเทโห มิถิลํ คตํ [มิถิลคฺคหํ (ก.)]ฯ

๗๗๑. “หตฺถี อสฺสา รถา ปตฺตี, เสนา ปทิสฺสเต มหา;
จตุรงฺคินี ภีสรูปา, กึ นุ มญฺญสิ ปณฺฑิต” [มญฺญนฺติ ปณฺฑิตา (สี. สฺยา. ปี.)]ฯ

๗๗๒. “อานนฺโท เต มหาราช, อุตฺตโม ปฏิทิสฺสติ;
สพฺพํ เสนงฺคมาทาย, โสตฺถึ ปโตฺต มโหสโธ”ฯ

๗๗๓. “ยถา เปตํ สุสานสฺมึ, ฉเฑฺฑตฺวา จตุโร ชนา;
เอวํ กปิลเย ตฺยมฺห [กปฺปิลิเย ตฺยมฺหา (สฺยา.), กมฺปิลฺลิเย ตฺยมฺหา (สี.), กมฺปิลฺลิยรเฏฺฐ (ปี.)], ฉฑฺฑยิตฺวา อิธาคตาฯ

๗๗๔. “อถ ตฺวํ เกน วณฺเณน, เกน วา ปน เหตุนา;
เกน วา อตฺถชาเตน, อตฺตานํ ปริโมจยิ”ฯ

๗๗๕. “อตฺถํ อเตฺถน เวเทห, มนฺตํ มเนฺตน ขตฺติย;
ปริวารยึ [ปริวารยิสฺสํ (สี. สฺยา.)] ราชานํ, ชมฺพุทีปํว สาคโร”ฯ

๗๗๖. “ทินฺนํ นิกฺขสหสฺสํ เม, คามาสีติ จ กาสิสุ;
ทาสีสตานิ จตฺตาริ, ทินฺนํ ภริยาสตญฺจ เม;

สพฺพํ เสนงฺคมาทาย, โสตฺถินามฺหิ อิธาคโต’’ฯ

๗๗๗. ‘‘สุสุขํ วต สํวาโส, ปณฺฑิเตหีติ เสนก;
ปกฺขีว ปญฺชเร พทฺธ, มเจฺฉ ชาลคเตริว;
อมิตฺตหตฺถตฺตคเต [อมิตฺตสฺส หตฺถคเต (ก.)], โมจยี โน มโหสโธ’’ฯ

๗๗๘. ‘‘เอวเมตํ มหาราช, ปณฺฑิตา หิ สุขาวหา;
ปกฺขีว ปญฺชเร พทฺธ, มเจฺฉ ชาลคเตริว;
อมิตฺตหตฺถตฺตคเต, โมจยี โน มโหสโธ’’ฯ

๗๗๙. ‘‘อาหญฺญนฺตุ สพฺพวีณา, เภริโย ทินฺทิมานิ จ;
ธเมนฺตุ มาคธา สงฺขา, วคฺคู นทนฺตุ ทุนฺทุภี’’ฯ

๗๘๐. ‘‘โอโรธา จ กุมารา จ, เวสิยานา จ พฺราหฺมณา;
พหุํ อนฺนญฺจ ปานญฺจ, ปณฺฑิตสฺสาภิหารยุํฯ

๗๘๑. ‘‘หตฺถาโรหา อนีกฏฺฐา, รถิกา ปตฺติการกา;
พหุํ อนฺนญฺจ ปานญฺจ, ปณฺฑิตสฺสาภิหารยุํฯ

๗๘๒. ‘‘สมาคตา ชานปทา, เนคมา จ สมาคตา;
พหุํ อนฺนญฺจ ปานญฺจ, ปณฺฑิตสฺสาภิหารยุํฯ

๗๘๓. ‘‘พหุชโน ปสโนฺนสิ, ทิสฺวา ปณฺฑิตมาคตํ;
ปณฺฑิตมฺหิ อนุปฺปเตฺต, เจลุเกฺขโป อวตฺตถา’’ติฯ

อุมงฺคชาตกํ [มหาอุมฺมคฺคชาตกํ (สี. ปี.), มโหสธชาตกํ (สฺยา.§ก.)] ปญฺจมํฯ

๕๔๓. ภูริทตฺตชาตกํ (๖)

๗๘๔. ‘‘ยํ กิญฺจิ รตนํ อตฺถิ, ธตรฏฺฐนิเวสเน;
สพฺพานิ เต อุปยนฺตุ, ธีตรํ เทหิ ราชิโน’’ฯ

๗๘๕. ‘‘น โน วิวาโห นาเคหิ, กตปุโพฺพ กุทาจนํ;
ตํ วิวาหํ อสํยุตฺตํ, กถํ อเมฺห กโรมเส’’ฯ

๗๘๖. ‘‘ชีวิตํ นูน เต จตฺตํ, รฏฺฐํ วา มนุชาธิป;
น หิ นาเค กุปิตมฺหิ, จิรํ ชีวนฺติ ตาทิสาฯ

๗๘๗. ‘‘โย ตฺวํ เทว มนุโสฺสสิ, อิทฺธิมนฺตํ อนิทฺธิมา;
วรุณสฺส นิยํ ปุตฺตํ, ยามุนํ อติมญฺญสิ’’ฯ

๗๘๘. ‘‘นาติมญฺญามิ ราชานํ, ธตรฏฺฐํ ยสสฺสินํ;
ธตรโฏฺฐ หิ นาคานํ, พหูนมปิ อิสฺสโรฯ

๗๘๙. ‘‘อหิ มหานุภาโวปิ, น เม ธีตรมารโห;
ขตฺติโย จ วิเทหานํ, อภิชาตา สมุทฺทชา’’ฯ

๗๙๐. ‘‘กมฺพลสฺสตรา อุเฏฺฐนฺตุ, สเพฺพ นาเค นิเวทย;

พาราณสึ ปวชฺชนฺตุ, มา จ กญฺจิ [กิญฺจิ (สี. ปี. ก.)] วิเหฐยุํ’’ฯ

๗๙๑. ‘‘นิเวสเนสุ โสเพฺภสุ, รถิยา จจฺจเรสุ จ;
รุกฺขเคฺคสุ จ ลมฺพนฺตุ, วิตตา โตรเณสุ จฯ

๗๙๒. ‘‘อหมฺปิ สพฺพเสเตน, มหตา สุมหํ ปุรํ;
ปริกฺขิปิสฺสํ โภเคหิ, กาสีนํ ชนยํ ภยํ’’ฯ

๗๙๓. ตสฺส ตํ วจนํ สุตฺวา, อุรคาเนกวณฺณิโน;
พาราณสึ ปวชฺชึสุ, น จ กญฺจิ วิเหฐยุํฯ

๗๙๔. นิเวสเนสุ โสเพฺภสุ, รถิยา จจฺจเรสุ จ;
รุกฺขเคฺคสุ จ ลมฺพึสุ, วิตตา โตรเณสุ จฯ

๗๙๕. เตสุ ทิสฺวาน ลมฺพเนฺต, ปุถู กนฺทึสุ นาริโย;
นาเค โสณฺฑิกเต ทิสฺวา, ปสฺสสเนฺต มุหุํ มุหุํฯ

๗๙๖. พาราณสี ปพฺยธิตา, อาตุรา สมปชฺชถ;
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุํ, ‘‘ธีตรํ เทหิ ราชิโน’’ฯ

๗๙๗. ‘‘ปุปฺผาภิหารสฺส วนสฺส มเชฺฌ, โก โลหิตโกฺข วิตตนฺตรํโส;
กา กมฺพุกายูรธรา สุวตฺถา, ติฎฺฐนฺติ นาริโย ทส วนฺทมานาฯ

๗๙๘. ‘‘โก ตฺวํ พฺรหาพาหุ วนสฺส มเชฺฌ, วิโรจสิ ฆตสิโตฺตว อคฺคิ;
มเหสโกฺข อญฺญตโรสิ ยโกฺข, อุทาหุ นาโคสิ มหานุภาโว’’ฯ

๗๙๙. ‘‘นาโคหมสฺมิ อิทฺธิมา, เตชสฺสี [เตชสี (สี. สฺยา. ปี. ก.)] ทุรติกฺกโม;
ฑํเสยฺยํ เตชสา กุโทฺธ, ผีตํ ชนปทํ อปิฯ

๘๐๐. ‘‘สมุทฺทชา หิ เม มาตา, ธตรโฎฺฐ จ เม ปิตา;
สุทสฺสนกนิโฎฺฐสฺมิ, ภูริทโตฺตติ มํ วิทู’’ฯ

๘๐๑. ‘‘ยํ คมฺภีรํ สทาวฎฺฎํ, รหทํ ภิสฺมํ เปกฺขสิ;
เอส ทิโพฺย มมาวาโส, อเนกสตโปริโสฯ

๘๐๒. ‘‘มยูรโกญฺจาภิรุทํ, นีโลทํ วนมชฺฌโต;
ยมุนํ ปวิส มา ภีโต, เขมํ วตฺตวตํ [วตฺตวตึ (สฺยา. ก.)] สิวํ’’ฯ

๘๐๓. ‘‘ตตฺถ ปโตฺต สานุจโร, สห ปุเตฺตน พฺราหฺมณ;
ปูชิโต มยฺหํ กาเมหิ, สุขํ พฺราหฺมณ วจฺฉสิ’’ฯ

๘๐๔. ‘‘สมา สมนฺตปริโต, ปหูตตครา [พหุกา ตคฺครา (สี. สฺยา. ปี.)] มหี;
อินฺทโคปกสญฺฉนฺนา, โสภติ หริตุตฺตมาฯ

๘๐๕. ‘‘รมฺมานิ วนเจตฺยานิ, รมฺมา หํสูปกูชิตา;
โอปุปฺผปทฺมา ติฎฺฐนฺติ, โปกฺขรโญฺญ [โปกฺขรญฺญา (สฺยา. ปี.)] สุนิมฺมิตาฯ

๘๐๖. ‘‘อฏฺฐํสา สุกตา ถมฺภา, สเพฺพ เวฬุริยามยา;
สหสฺสถมฺภา ปาสาทา, ปูรา กญฺญาหิ โชตเรฯ

๘๐๗. ‘‘วิมานํ อุปปโนฺนสิ, ทิพฺยํ ปุเญฺญหิ อตฺตโน;
อสมฺพาธํ สิวํ รมฺมํ, อจฺจนฺตสุขสํหิตํฯ

๘๐๘. ‘‘มเญฺญ สหสฺสเนตฺตสฺส, วิมานํ นาภิกงฺขสิ;
อิทฺธี หิ ตฺยายํ วิปุลา, สกฺกเสฺสว ชุตีมโต’’ฯ

๘๐๙. ‘‘มนสาปิ น ปตฺตโพฺพ, อานุภาโว ชุตีมโต;
ปริจารยมานานํ, สอินฺทานํ [อินฺทานํ (สฺยา. ก.)] วสวตฺตินํ’’ฯ

๘๑๐. ‘‘ตํ วิมานํ อภิชฺฌาย, อมรานํ สุเขสินํ;
อุโปสถํ อุปวสนฺต, เสมิ วมฺมิกมุทฺธนิ’’ฯ

๘๑๑. ‘‘อหญฺจ มิคเมสาโน, สปุโตฺต ปาวิสึ วนํ;
ตํ มํ มตํ วา ชีวํ วา, นาภิเวเทนฺติ ญาตกาฯ

๘๑๒. ‘‘อามนฺตเย ภูริทตฺตํ, กาสิปุตฺตํ ยสสฺสินํ;
ตยา โน สมนุญฺญาตา, อปิ ปเสฺสมุ ญาตเก’’ฯ

๘๑๓. ‘‘เอโส หิ วต เม ฉโนฺท, ยํ วเสสิ มมนฺติเก;
น หิ เอตาทิสา กามา, สุลภา โหนฺติ มานุเสฯ

๘๑๔. ‘‘สเจ ตฺวํ นิจฺฉเส วตฺถุํ, มม กาเมหิ ปูชิโต;
มยา ตฺวํ สมนุญฺญาโต, โสตฺถึ ปสฺสาหิ ญาตเก’’ฯ

๘๑๕. ‘‘ธารยิมํ มณึ ทิพฺยํ, ปสุํ ปุเตฺต จ วินฺทติ;
อโรโค สุขิโต โหติ [โหหิ (สฺยา.)], คเจฺฉวาทาย พฺราหฺมณ’’ฯ

๘๑๖. ‘‘กุสลํ ปฏินนฺทามิ, ภูริทตฺต วโจ ตว;
ปพฺพชิสฺสามิ ชิโณฺณสฺมิ, น กาเม อภิปตฺถเย’’ฯ

๘๑๗. ‘‘พฺรหฺมจริยสฺส เจ ภงฺโค, โหติ โภเคหิ การิยํ;
อวิกมฺปมาโน เอยฺยาสิ, พหุํ ทสฺสามิ เต ธนํ’’ฯ

๘๑๘. ‘‘กุสลํ ปฏินนฺทามิ, ภูริทตฺต วโจ ตว;
ปุนปิ อาคมิสฺสามิ, สเจ อโตฺถ ภวิสฺสติ’’ฯ

๘๑๙. ‘‘อิทํ วตฺวา ภูริทโตฺต, เปเสสิ จตุโร ชเน;
เอถ คจฺฉถ อุฎฺฐถ, ขิปฺปํ ปาเปถ พฺราหฺมณํฯ

๘๒๐. ตสฺส ตํ วจนํ สุตฺวา, อุฎฺฐาย จตุโร ชนา;
เปสิตา ภูริทเตฺตน, ขิปฺปํ ปาเปสุ พฺราหฺมณํฯ

๘๒๑. ‘‘มณึ ปคฺคยฺห มงฺคลฺยํ, สาธุวิตฺตํ [สาธุจิตฺตํ (ปี.)] มโนรมํ;
เสลํ พฺยญฺชนสมฺปนฺนํ, โก อิมํ มณิมชฺฌคา’’ฯ

๘๒๒. ‘‘โลหิตกฺขสหสฺสาหิ, สมนฺตา ปริวาริตํ;
อชฺช กาลํ ปถํ [ปทํ (สี. ปี.)] คจฺฉํ, อชฺฌคาหํ มณึ อิมํ’’ฯ

๘๒๓. ‘‘สุปจิโณฺณ อยํ เสโล, อจฺจิโต มหิโต [มานิโต (ก.)] สทา;
สุธาริโต สุนิกฺขิโตฺต, สพฺพตฺถมภิสาธเยฯ

๘๒๔. ‘‘อุปจารวิปนฺนสฺส, นิเกฺขเป ธารณาย วา;
อยํ เสโล วินาสาย, ปริจิโณฺณ อโยนิโสฯ

๘๒๕. ‘‘น อิมํ อกุสโล [กุสลํ (ก.)] ทิพฺยํ, มณึ ธาเรตุมารโห;
ปฏิปชฺช สตํ นิกฺขํ, เทหิมํ รตนํ มม’’ฯ

๘๒๖. ‘‘น จ มฺยายํ มณี เกเยฺย, โคหิ [เกหิ (ก.)] วา รตเนหิ วา;
เสโล พฺยญฺชนสมฺปโนฺน, เนว เกเยฺย มณี มม’’ฯ

๘๒๗. ‘‘โน เจ ตยา มณี เกเยฺย, โคหิ [เกหิ (ก.)] วา รตเนหิ วา;
อถ เกน มณี เกเยฺย, ตํ เม อกฺขาหิ ปุจฺฉิโต’’ฯ

๘๒๘. ‘‘โย เม สํเส มหานาคํ, เตชสฺสึ ทุรติกฺกมํ;
ตสฺส ทชฺชํ อิมํ เสลํ, ชลนฺตมิว เตชสา’’ฯ

๘๒๙. ‘‘โก นุ พฺราหฺมณวเณฺณน, สุปโณฺณ ปตตํ วโร;
นาคํ ชิคีสมเนฺวสิ, อเนฺวสํ ภกฺขมตฺตโนฯ

๘๓๐. ‘‘นาหํ ทิชาธิโป โหมิ, น ทิโฏฺฐ ครุโฬ มยา;
อาสีวิเสน วิโตฺตติ [วิโตฺตสฺมิ (สฺยา. ก.)], วเชฺช พฺราหฺมณ มํ วิทู’’ฯ

๘๓๑. ‘‘กึ นุ ตุยฺหํ พลํ อตฺถิ, กึ สิปฺปํ วิชฺชเต ตว;
กิสฺมึ วา ตฺวํ ปรตฺถโทฺธ, อุรคํ นาปจายสิ’’ฯ

๘๓๒. ‘‘อารญฺญิกสฺส อิสิโน, จิรรตฺตํ ตปสฺสิโน;
สุปโณฺณ โกสิยสฺสกฺขา, วิสวิชฺชํ อนุตฺตรํฯ

๘๓๓. ‘‘ตํ ภาวิตตฺตญฺญตรํ, สมฺมนฺตํ ปพฺพตนฺตเร;
สกฺกจฺจํ ตํ อุปฏฺฐาสึ, รตฺตินฺทิวมตนฺทิโตฯ

๘๓๔. ‘‘โส ตทา ปริจิโณฺณ เม, วตฺตวา พฺรหฺมจริยวา;
ทิพฺพํ ปาตุกรี มนฺตํ, กามสา ภควา มมฯ

๘๓๕. ‘‘ตฺยาหํ มเนฺต ปรตฺถโทฺธ, นาหํ ภายามิ โภคินํ;
อาจริโย วิสฆาตานํ, อลมฺปาโนฺต [อาลมฺพาโนฺต (สี. ปี.), อาลมฺพายโนฺต (สฺยา.)] มํ วิทู’’ฯ

๘๓๖. ‘‘คณฺหามเส มณึ ตาต, โสมทตฺต วิชานหิ;
มา ทเณฺฑน สิรึ ปตฺตํ, กามสา ปชหิมฺหเส’’ฯ

๘๓๗. ‘‘สกํ นิเวสนํ ปตฺตํ, โย ตํ พฺราหฺมณ ปูชยิ;

เอวํ กลฺยาณการิสฺส, กึ โมหา ทุพฺภิมิจฺฉสิ’’ฯ

๘๓๘. ‘‘สเจ ตุวํ [สเจ หิ (สี. ปี. ก.)] ธนกาโมสิ, ภูริทโตฺต ปทสฺสติ [ภูริทตฺตํ ปทิสฺสสิ (ก.)];
ตเมว คนฺตฺวา ยาจสฺสุ, พหุํ ทสฺสติ เต ธนํ’’ฯ

๘๓๙. ‘‘หตฺถคตํ ปตฺตคตํ, นิกิณฺณํ ขาทิตุํ วรํ;
มา โน สนฺทิฏฺฐิโก อโตฺถ, โสมทตฺต อุปจฺจคา’’ฯ

๘๔๐. ‘‘ปจฺจติ นิรเย โฆเร, มหิสฺสมปิ วิวรติ [มหิสฺสมว ทียติ (สี. ปี.), มหิมสฺส วินฺทรียติ (สฺยา.)];
มิตฺตทุพฺภี หิตจฺจาคี, ชีวเรวาปิ สุสฺสติ [ชีวเร จาปิ สุสฺสเร (สี. ปี.)]ฯ

๘๔๑. ‘‘สเจ ตุวํ [สเจ หิ (สี. ปี. ก.)] ธนกาโมสิ, ภูริทโตฺต ปทสฺสติ;
มเญฺญ อตฺตกตํ เวรํ, นจิรํ เวทยิสฺสสิ’’ฯ

๘๔๒. ‘‘มหายญฺญํ ยชิตฺวาน, เอวํ สุชฺฌนฺติ พฺราหฺมณา;
มหายญฺญํ ยชิสฺสาม, เอวํ โมกฺขาม ปาปกา’’ฯ

๘๔๓. ‘‘หนฺท ทานิ อปายามิ, นาหํ อชฺช ตยา สห;
ปทเมฺปกํ [ปทเมกํ (สฺยา. ก.)] น คเจฺฉยฺยํ, เอวํ กิพฺพิสการินา’’ฯ

๘๔๔. ‘‘อิทํ วตฺวาน ปิตรํ, โสมทโตฺต พหุสฺสุโต;
อุชฺฌาเปตฺวาน ภูตานิ, ตมฺหา ฐานา อปกฺกมิฯ

๘๔๕. ‘‘คณฺหาเหตํ มหานาคํ, อาหเรตํ มณึ มม;
อินฺทโคปกวณฺณาโภ, ยสฺส โลหิตโก สิโรฯ

๘๔๖. ‘‘กปฺปาสปิจุราสีว, เอโส กาโย ปทิสฺสติ [กาย’สฺส ทิสฺสติ (สี. ปี.)];
วมฺมิกคฺคคโต เสติ, ตํ ตฺวํ คณฺหาหิ พฺราหฺมณ’’ฯ

๘๔๗. ‘‘อโถสเธหิ ทิเพฺพหิ, ชปฺปํ มนฺตปทานิ จ;
เอวํ ตํ อสกฺขิ สตฺถุํ [สฏฺฐุํ (สี. ปี.), ยฏฺฐุํ (สฺยา.), สุตฺตุํ (ก.)], กตฺวา ปริตฺตมตฺต
โน’’ฯ

๘๔๘. ‘‘มมํ ทิสฺวาน อายนฺตํ, สพฺพกามสมิทฺธินํ;
อินฺทฺริยานิ อหฏฺฐานิ, สาวํ [สามํ (สี. ปี.)] ชาตํ มุขํ ตวฯ

๘๔๙. ‘‘ปทฺมํ ยถา หตฺถคตํ, ปาณินา ปริมทฺทิตํ;
สาวํ ชาตํ [ยนฺตํ (ก.)] มุขํ ตุยฺหํ, มมํ ทิสฺวาน เอทิสํฯ

๘๕๐. ‘‘กจฺจิ นุ เต นาภิสสิ [เต นาภิสยิ (สี.), เต นาภิสฺสสิ (สฺยา.)], กจฺจิ เต อตฺถิ เวทนา;
เยน สาวํ มุขํ ตุยฺหํ, มมํ ทิสฺวาน อาคตํ’’ฯ

๘๕๑. ‘‘สุปินํ ตาต อทฺทกฺขิํ, อิโต มาสํ อโธคตํ;
ทกฺขิณํ วิย เม พาหุํ, เฉตฺวา รุหิรมกฺขิตํ;
ปุริโส อาทาย ปกฺกามิ, มม โรทนฺติยา สติฯ

๘๕๒.“ยโตหํ [ยโต ตํ (สี.)] สุปินมทฺทกฺขึ, สุทสฺสน วิชานหิ;
ตโต ทิวา วา รตฺตึ วา, สุขํ เม โนปลพฺภติ”ฯ

๘๕๓.“ยํ ปุเพฺพ ปริวาริํสุ [ปริจาริํสุ (สี. ปี.)], กญฺญา รุจิรวิคฺคหา;
เหมชาลปฏิจฺฉนฺนา, ภูริทโตฺต น ทิสฺสติฯ

๘๕๔.“ยํ ปุเพฺพ ปริวาริํสุ [ปริจาริํสุ (สี. ปี.)], เนตฺตึสวรธาริโน;
กณิการาว สมฺผุลฺลา, ภูริทโตฺต น ทิสฺสติฯ

๘๕๕.“หนฺท ทานิ คมิสฺสาม, ภูริทตฺตนิเวสนํ;
ธมฺมฏฺฐํ สีลสมฺปนฺนํ, ปสฺสาม ตว ภาตรํ”ฯ

๘๕๖.“ตญฺจ ทิสฺวาน อายนฺตึ, ภูริทตฺตสฺส มาตรํ;
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุํ, ภูริทตฺตสฺส นาริโยฯ

๘๕๗.“ปุตฺตํ เตยฺย น ชานาม, อิโต มาสํ อโธคตํ;
มตํ วา ยทิ วา ชีวํ, ภูริทตฺตํ ยสสฺสินํ”ฯ

๘๕๘.“สกุณี หตปุตฺตาว, สุญฺญํ ทิสฺวา กุลาวกํ;
จิรํ ทุเกฺขน ฌายิสฺสํ, ภูริทตฺตํ อปสฺสตี [อิมิสฺสา คาถายานนฺตเร สี. ปี. โปตฺถเกสุ – “สกุณี หตปุตฺตาว, สุญฺญํ ทิสฺวา กุลาวกํ; เตน เตน ปธาวิสฺส, ปิยปุตฺตํ อปสฺสตี”ติ อิติ อยมฺปิ คาถา อาคตา]ฯ

๘๕๙.“กุรรี หตฉาปาว, สุญฺญํ ทิสฺวา กุลาวกํ;
จิรํ ทุเกฺขน ฌายิสฺสํ, ภูริทตฺตํ อปสฺสตีฯ

๘๖๐.“สา นูน จกฺกวากีว, ปลฺลลสฺมิํ อโนทเก;
จิรํ ทุเกฺขน ฌายิสฺสํ, ภูริทตฺตํ อปสฺสตีฯ

๘๖๑.“กมฺมารานํ ยถา อุกฺกา, อโนฺต ฌายติ โน พหิ;
เอวํ ฌายามิ โสเกน, ภูริทตฺตํ อปสฺสตี”ฯ

๘๖๒.“สาลาว สมฺปมถิตา [สมฺปมทฺทิตา (สฺยา. ก.)], มาลุเตน ปมทฺทิตา;
เสนฺติ ปุตฺตา จ ทารา จ, ภูริทตฺตนิเวสเน”ฯ

๘๖๓.“อิทํ สุตฺวาน นิโคฺฆสํ, ภูริทตฺตนิเวสเน;
อริโฏฺฐ จ สุโภโค [สุภโค (สี. ปี.)] จ, ปธาวิํสุ อนนฺตรา [อุปธาวิํสุ อนนฺตรา (สี. ปี.)]ฯ

๘๖๔.“อมฺม อสฺสาส มา โสจิ, เอวํธมฺมา หิ ปาณิโน;
จวนฺติ อุปปชฺชนฺติ, เอสสฺส ปริณามิตา”ฯ

๘๖๕.“อหมฺปิ ตาต ชานามิ, เอวํธมฺมา หิ ปาณิโน;
โสเกน จ ปเรตสฺมิ, ภูริทตฺตํ อปสฺสตีฯ

๘๖๖.“อชฺช เจ เม อิมํ รตฺตึ, สุทสฺสน วิชานหิ;
ภูริทตฺตํ อปสฺสนฺตี, มเญฺญ หิสฺสามิ ชีวิตํ”ฯ

๘๖๗. อมฺม อสฺสาส มา โสจิ, อานยิสฺสาม ภาตรํ;
ทิโสทิสํ คมิสฺสาม, ภาตุปริเยสนํ จรํฯ

๘๖๘. ‘‘ปพฺพเต คิริทุเคฺคสุ, คาเมสุ นิคเมสุ จ;
โอเรน สตฺตรตฺตสฺส [โอเรน ทสรตฺตสฺส (สี. ปี.)], ภาตรํ ปสฺส อาคตํ’’ฯ

๘๖๙. ‘‘หตฺถา ปมุโตฺต อุรโค, ปาเท เต นิปตี ภุสํ;
กจฺจิ นุ ตํ ฑํสี ตาต [กจฺจิ ตํ นุ ฑสี ตาต (สี.), กจฺจิ นุ ฑํสิโต ตาต (สฺยา.), กจฺจิตา นุฑสี ตาต (ปี.)], มา ภายิ สุขิโต ภว’’ฯ

๘๗๐. ‘‘เนว มยฺหํ อยํ นาโค, อลํ ทุกฺขาย กายจิ;
ยาวตตฺถิ อหิคฺคาโห, มยา ภิโยฺย น วิชฺชติ’’ฯ

๘๗๑. ‘‘โก นุ พฺราหฺมณวเณฺณน, ทิโตฺต [ทโตฺต (สี. สฺยา. ปี.)] ปริสมาคโต;
อวฺหายนฺตุ สุยุเทฺธน, สุณนฺตุ ปริสา มม’’ฯ

๘๗๒. ‘‘ตฺวํ มํ นาเคน อาลมฺป, อหํ มณฺฑูกฉาปิยา;
โหตุ โน อพฺภุตํ ตตฺถ, อาสหเสฺสหิ ปญฺจหิ’’ฯ

๘๗๓. ‘‘อหญฺหิ วสุมา อโฑฺฒ, ตฺวํ ทลิโทฺทสิ มาณว;
โก นุ เต ปาฏิโภคตฺถิ, อุปชูตญฺจ กึ สิยาฯ

๘๗๔. อุปชูตญฺจ เม อสฺส, ปาฏิโภโค จ ตาทิโส;
โหตุ โน อพฺภุตํ ตตฺถ, อาสหเสฺสหิ ปญฺจหิ’’ฯ

๘๗๕. สุโณหิ เม มหาราช, วจนํ ภทฺทมตฺถุ เต;
ปญฺจนฺนํ เม สหสฺสานํ, ปาฏิโภโค หิ กิตฺติม’’ฯ

๘๗๖. ‘‘เปตฺติกํ วา อิณํ โหติ, ยํ วา โหติ สยํกตํ;
กึ ตฺวํ เอวํ พหุํ มยฺหํ, ธนํ ยาจสิ พฺราหฺมณ’’ฯ

๘๗๗. ‘‘อลมฺปาโน หิ นาเคน, มมํ อภิชิคีสติ [อภิชิคึสติ (สี. สฺยา. ปี.)];
อหํ มณฺฑูกฉาปิยา, ฑํสยิสฺสามิ พฺราหฺมณํฯ

๘๗๘. ตํ ตฺวํ ทฎฺฐุํ มหาราช, อชฺช รฎฺฐาภิวฑฺฒน;
ขตฺตสงฺฆปริพฺยูโฬฺห, นิยฺยาหิ อหิทสฺสนํ’’ [อภิทสฺสนํ (สี. ปี.)]ฯ

๘๗๙. ‘‘เนว ตํ อติมญฺญามิ, สิปฺปวาเทน มาณว;
อติมโตฺตสิ สิเปฺปน, อุรคํ นาปจายสิ’’ฯ

๘๘๐. ‘‘อหมฺปิ นาติมญฺญามิ, สิปฺปวาเทน พฺราหฺมณ;
อวิเสน จ นาเคน, ภุสํ วญฺจยเส ชนํฯ

๘๘๑. ‘‘เอวํ เจตํ ชโน ชญฺญา, ยถา ชานามิ ตํ อหํ;
น ตฺวํ ลภสิ อาลมฺป, ภุสมุฎฺฐึ [ถุสมุฎฺฐึ (สฺยา.), สตฺตุมุฎฺฐึ (สี. ปี.)] กุโต ธนํ’’ฯ

๘๘๒. ‘‘ขราชิโน ชฎี ทุมฺมี [รุมฺมี (สี. สฺยา. ปี.)], ทิโตฺต ปริสมาคโต;

โย ตฺวํ เอวํ คตํ นาคํ, อวิโส อติมญฺญสิฯ

๘๘๓. ‘‘อาสชฺช โข นํ ชญฺญาสิ, ปุณฺณํ อุคฺคสฺส เตชโส;
มเญฺญ ตํ ภสฺมราสิํว, ขิปฺปเมโส กริสฺสติ’’ฯ

๘๘๔. ‘‘สิยา วิสํ สิลุตฺตสฺส, เทฑฺฑุภสฺส สิลาภุโน;
เนว โลหิตสีสสฺส, วิสํ นาคสฺส วิชฺชติ’’ฯ

๘๘๕. ‘‘สุตเมตํ อรหตํ, สญฺญตานํ ตปสฺสินํ;
อิธ ทานานิ ทตฺวาน, สคฺคํ คจฺฉนฺติ ทายกา;
ชีวนฺโต เทหิ ทานานิ, ยทิ เต อตฺถิ ทาตเวฯ

๘๘๖. ‘‘อยํ นาโค มหิทฺธิโก, เตชสฺสี ทุรติกฺกโม;
เตน ตํ ฑํสยิสฺสามิ, โส ตํ ภสฺมํ กริสฺสติ’’ฯ

๘๘๗. ‘‘มยาเปตํ สุตํ สมฺม, สญฺญตานํ ตปสฺสินํ;
อิธ ทานานิ ทตฺวาน, สคฺคํ คจฺฉนฺติ ทายกา;
ตฺวเมว เทหิ ชีวนฺโต, ยทิ เต อตฺถิ ทาตเวฯ

๘๘๘. ‘‘อยํ อชมุขี [อจฺจิมุขี (สี. สฺยา. ปี.)] นาม, ปุณฺณา อุคฺคสฺส เตชโส;
ตาย ตํ ฑํสยิสฺสามิ, สา ตํ ภสฺมํ กริสฺสติ’’ฯ

๘๘๙. ‘‘ยา ธีตา ธตรฏฺฐสฺส, เวมาตา ภคินี มม;
สา ตํ ฑํสตฺวชมุขี [สา ทิสฺสตุ อจฺจิมุขี (สี. ปี.)], ปุณฺณา อุคฺคสฺส เตชโส’’ฯ

๘๙๐. ‘‘ฉมายํ เจ นิสิญฺจิสฺสํ, พฺรหฺมทตฺต วิชานหิ;
ติณลตานิ โอสโธฺย, อุสฺสุเสฺสยฺยุํ อสํสยํฯ

๘๙๑. ‘‘อุทฺธํ เจ ปาตยิสฺสามิ, พฺรหฺมทตฺต วิชานหิ;
สตฺต วสฺสานิยํ เทโว, น วเสฺส น หิมํ ปเตฯ

๘๙๒. ‘‘อุทเก เจ นิสิญฺจิสฺสํ, พฺรหฺมทตฺต วิชานหิ;
ยาวนฺโตทกชา [ยาวตา โอทกา (สี.), ยาวตา อุทกชา (ปี.)] ปาณา, มเรยฺยุํ มจฺฉกจฺฉปา’’ฯ

๘๙๓. ‘‘โลกฺยํ สชนฺตํ อุทกํ, ปยาคสฺมิํ ปติฏฺฐิตํ;
โกมํ อโชฺฌหรี ภูโต, โอคาฬฺหํ ยมุนํ นทิํ’’ฯ

๘๙๔. ‘‘ยเทส โลกาธิปตี ยสสฺสี, พาราณสิํ ปกฺริย [ปกิรปริ (สี. ปี.), ปกิรหรี (สฺยา.)] สมนฺตโต;
ตสฺสาห ปุโตฺต อุรคูสภสฺส, สุโภโคติ มํ พฺราหฺมณ เวทยนฺติ’’ฯ

๘๙๕. ‘‘สเจ หิ ปุโตฺต อุรคูสภสฺส, กาสิสฺส [กํสสฺส (สี. ปี.)] รโญฺญ อมราธิปสฺส;
มเหสโกฺข อญฺญตโร ปิตา เต, มเจฺจสุ มาตา ปน เต อตุลฺยา;
น ตาทิโส อรหติ พฺราหฺมณสฺส, ทาสมฺปิ โอหาริตุํ [โอหาตุํ (สี. ปี.)] มหานุภาโว’’ฯ

๘๙๖. ‘‘รุกฺขํ นิสฺสาย วิชฺฌิโตฺถ, เอเณยฺยํ ปาตุมาคตํ;
โส วิโทฺธ ทูรมจริ [ทูร’มสรา (สี. ปี.)], สรเวเคน สีฆวา [เสขวา (สี. ปี.), เปกฺขวา (สฺยา. ก.)]ฯ

๘๙๗. ‘‘ตํ ตฺวํ ปติตมทฺทกฺขิ, อรญฺญสฺมึ พฺรหาวเน;
สมํ สกาชมาทาย, สายํ นิโคฺรธุปาคมิฯ

๘๙๘. ‘‘สุกสาฬิกสงฺฆุฏฺฐํ, ปิงฺคลํ [ปิงฺคิยํ (สี. สฺยา. ปี.)] สนฺถตายุตํ;
โกกิลาภิรุทํ รมฺมํ, ธุวํ หริตสทฺทลํฯ

๘๙๙. ‘‘ตตฺถ เต โส ปาตุรหุ, อิทฺธิยา ยสสา ชลํ;
มหานุภาโว ภาตา เม, กญฺญาหิ ปริวาริโตฯ

๙๐๐. ‘‘โส เตน ปริจิโณฺณ ตฺวํ, สพฺพกาเมหิ ตปฺปิโต;
อทุฏฺฐสฺส ตุวํ ทุพฺภิ, ตํ เต เวรํ อิธาคตํฯ

๙๐๑. ‘‘ขิปฺปํ คีวํ ปสาเรหิ, น เต ทสฺสามิ ชีวิตํ;
ภาตุ ปริสรํ เวรํ, เฉทยิสฺสามิ เต สิรํ’’ฯ

๙๐๒. ‘‘อชฺฌายโก ยาจโยคี, อาหุตคฺคิ จ พฺราหฺมโณ;
เอเตหิ ตีหิ ฐาเนหิ, อวโชฺฌ โหติ [ภวติ (สี. สฺยา. ปี.)] พฺราหฺมโณ’’ฯ

๙๐๓. ‘‘ยํ ปุรํ ธตรฏฺฐสฺส, โอคาฬฺหํ ยมุนํ นทึ;
โชตเต สพฺพโสวณฺณํ, คิริมาหจฺจ ยามุนํฯ

๙๐๔. ‘‘ตตฺถ เต ปุริสพฺยคฺฆา, โสทริยา มม ภาตโร;
ยถา เต ตตฺถ วกฺขนฺติ, ตถา เหสฺสสิ พฺราหฺมณ’’ฯ

๙๐๕. ‘‘อนิตฺตรา อิตฺตรสมฺปยุตฺตา, ยญฺญา จ เวทา จ สุโภคโลเก;
ตทคฺครยฺหญฺหิ วินินฺทมาโน, ชหาติ วิตฺตญฺจ สตญฺจ ธมฺมํฯ

๙๐๖. ‘‘อเชฺฌนมริยา ปถวึ ชนินฺทา, เวสฺสา กสึ ปาริจริยญฺจ สุทฺทา;
อุปาคุ ปเจฺจกํ ยถาปเทสํ, กตาหุ เอเต วสินาติ อาหุ’’ฯ

๙๐๗. ‘‘ธาตา วิธาตา วรุโณ กุเวโร, โสโม ยโม จนฺทิมา วายุ สูริโย;
เอเตปิ ยญฺญํ ปุถุโส ยชิตฺวา, อชฺฌายกานํ อโถ สพฺพกาเมฯ

๙๐๘. ‘‘วิกาสิตา จาปสตานิ ปญฺจ, โย อชฺชุโน พลวา ภีมเสโน;
สหสฺสพาหุ อสโม ปถพฺยา, โสปิ ตทา มาทหิ ชาตเวทํ’’ฯ

๙๐๙. ‘‘โย พฺราหฺมเณ โภชยิ ทีฆรตฺตํ, อเนฺนน ปาเนน ยถานุภาวํ;
ปสนฺนจิโตฺต อนุโมทมาโน, สุโภค เทวญฺญตโร อโหสิ’’ฯ

๙๑๐. ‘‘มหาสนํ เทวมโนมวณฺณํ, โย สปฺปินา อสกฺขิ โภเชตุมคฺคึ [เชตุมคฺคึ (สี. ปี.)];
ส ยญฺญตนฺตํ วรโต ยชิตฺวา, ทิพฺพํ คตึ มุจลินฺทชฺฌคจฺฉิ’’ฯ

๙๑๑. ‘‘มหานุภาโว วสฺสสหสฺสชีวี, โย ปพฺพชี ทสฺสเนโยฺย อุฬาโร;

หิตฺวา อปริยนฺตรฎฺฐํ [รถํ (สี. ปี.)] สเสนํ, ราชา ทุทีโปปิ ชคาม [ทุทีโปปชฺฌคามิ (สฺยา.)] สคฺคํ’’ฯ

๙๑๒.‘‘โย สาครนฺตํ สาคโร วิชิตฺวา, ยูปํ สุภํ โสณฺณมยํ [โสวณฺณมยํ (สฺยา. ก.)] อุฬารํ;
อุสฺสสิ เวสฺสานรมาทหาโน, สุโภค เทวญฺญตโร อโหสิฯ

๙๑๓.‘‘ยสฺสานุภาเวน สุโภค คงฺคา, ปวตฺตถ [ปวตฺตติ (สฺยา. ก.)] ทธิสนฺนิสินฺนํ [ทธิ สนฺนฺน (สี. ปี.)] สมุทฺทํ;
สโลมปาโท ปริจริยมคฺคิํ, อโงฺค สหสฺสกฺขปุรชฺฌคจฺฉิ’’ฯ

๙๑๔.‘‘มหิทฺธิโก เทววโร ยสสฺสี, เสนาปติ ติทิเว วาสวสฺส;
โส โสมยาเคน มลํ วิหนฺตฺวา, สุโภค เทวญฺญตโร อโหสิ’’ฯ

๙๑๕.‘‘อการยิ โลกมิมํ ปรญฺจ, ภาคีรถิํ หิมวนฺตญฺจ คิชฺฌํ [คิชฺฌํ (สฺยา. ก.), วิญฺฌํ (?)];
โย อิทฺธิมา เทววโร ยสสฺสี, โสปิ ตทา อาทหิ ชาตเวทํฯ

๙๑๖.‘‘มาลาคิรี หิมวา โย จ คิโชฺฌ [วิโชฺฌ (ก.), วิชฺฌา (สฺยา.)], สุทสฺสโน นิสโภ กุเวรุ [กากเนรุ (สี. ปี.), กากเวรุ (สฺยา.)];
เอเต จ อเญฺญ จ นคา มหนฺตา, จิตฺยา กตา ยญฺญกเรหิ มาหุ’’ฯ

๙๑๗.‘‘อชฺฌายกํ มนฺตคุณูปปนฺนํ, ตปสฺสินํ ยาจโยโคติธาหุ [ติจาห (สี. ปี.), ติ จาหุ (ก.)];
ตีเร สมุทฺทสฺสุทกํ สชนฺตํ [สิญฺจนฺตํ (ก.)], สาคโรโชฺฌหริ เตนเปยฺยฯ

๙๑๘.‘‘อายาควตฺถูนิ ปุถู ปถพฺยา, สํวิชฺชนฺติ พฺราหฺมณา วาสวสฺส;
ปุริมํ ทิสํ ปจฺฉิมํ ทกฺขิณุตฺตรํ, สํวิชฺชมานา ชนยนฺติ เวทํ’’ฯ

๙๑๙.‘‘กลี หิ ธีราน กฎํ มคานํ, ภวนฺติ เวทชฺฌคตานริฎฺฐ;
มรีจิธมฺมํ อสเมกฺขิตตฺตา, มายาคุณา นาติวหนฺติ ปญฺญํฯ

๙๒๐.‘‘เวทา น ตาณาย ภวนฺติ ทสฺส, มิตฺตทฺทุโน ภูนหุโน นรสฺส;
น ตายเต ปริจิโณฺณ จ อคฺคิ, โทสนฺตรํ มจฺจมนริยกมฺมํฯ

๙๒๑.‘‘สพฺพญฺจ มจฺจา สธนํ สโภคํ [สธนา สโภคา (สี. สฺยา. ปี. ก.)], อาทีปิตํ ทารุ ติเณน มิสฺสํ;
ทหํ น ตเปฺป [น ตเปฺป อคฺคิ (ก.)] อสมตฺถเตโช, โก ตํ สุภิกฺขํ ทฺวิรสญฺญุ กยิรา [ทิรสญฺญ กุริยา (สี.), ทิรสญฺญุ กุริยา (ปี.)]ฯ

๙๒๒.‘‘ยถาปิ ขีรํ วิปริณามธมฺมํ, ทธิ ภวิตฺวา นวนีตมฺปิ โหติ;
เอวมฺปิ อคฺคิ วิปริณามธโมฺม, เตโช สโมโรหตี โยคยุตฺโตฯ

๙๒๓.‘‘น ทิสฺสตี อคฺคิมนุปฺปวิโฎฺฐ, สุเกฺขสุ กเฎฺฐสุ นเวสุ จาปิ;
นามตฺถมาโน [นามนฺถมาโน (สี. ปี.)] อรณีนเรน, นากมฺมุนา ชายติ ชาตเวโทฯ

๙๒๔.‘‘สเจ หิ อคฺคิ อนฺตรโต วเสยฺย, สุเกฺขสุ กเฎฺฐสุ นเวสุ จาปิ;
สพฺพานิ สุเสฺสยฺยุ วนานิ โลเก, สุกฺขานิ กฎฺฐานิ จ ปชฺชเลยฺยุํฯ

๙๒๕.กโรติ เจ ทารุติเณน ปุญฺญํ, โภชํ นโร ธูมสิขึ ปตาปวํ;
องฺคาริกา โลณกรา จ สูทา, สรีรทาหาปิ กเรยฺยุ ปุญฺญํฯ

๙๒๖.‘‘อถ เจ หิ เอเต น กโรนฺติ ปุญฺญํ, อเชฺฌนมคฺคึ อิธ ตปฺปยิตฺวา;
น โกจิ โลกสฺมึ กโรติ ปุญฺญํ, โภชํ นโร ธูมสิขึ ปตาปวํฯ

๙๒๗.‘‘กถญฺหิ โลกาปจิโต สมาโน, อมนุญฺญคนฺธํ พหูนํ อกนฺตํ;
ยเทว มจฺจา ปริวชฺชยนฺติ, ตทปฺปสตฺถํ ทฺวิรสญฺญุ ภุเญฺชฯ

๙๒๘.‘‘สิขิมฺปิ เทเวสุ วทนฺติ เหเก, อาปํ มิลกฺขู [มิลกฺขา (สี. ปี.)] ปน เทวมาหุ;
สเพฺพว เอเต วิตถํ ภณนฺติ [คณฺหนฺติ (ก.)], อคฺคี น เทวญฺญตโร น จาโปฯ

๙๒๙.‘‘อนินฺทฺริยพทฺธมสญฺญกายํ [นิรินฺทฺริยํ อนฺตํ อสญฺญกายํ (สี. ปี.), อนิทฺริยํ สนฺตมสญฺญกายํ (สฺยา.)], เวสฺสานรํ กมฺมกรํ ปชานํ;
ปริจริย มคฺคึ สุคตึ กถํ วเช, ปาปานิ กมฺมานิ ปกุพฺพมาโน [ปกูพฺพมาโน (สฺยา. ก.)]ฯ

๙๓๐.‘‘สพฺพาภิภู ตาหุธ ชีวิกตฺถา, อคฺคิสฺส พฺรหฺมา ปริจารโกติ;
สพฺพานุภาวี จ วสี กิมตฺถํ, อนิมฺมิโต นิมฺมิตํ วนฺทิตสฺสฯ

๙๓๑.‘‘หสฺสํ อนิชฺฌานขมํ อตจฺฉํ, สกฺการเหตุ ปกิรึสุ ปุเพฺพ;
เต ลาภสกฺกาเร อปาตุโภเนฺต, สนฺธาปิตา [สนฺถมฺภิตา (สี. ปี.), สนฺธาภิตา (สฺยา.), สนฺตาปิตา (ก.)] ชนฺตุภิ สนฺติธมฺมํฯ

๙๓๒.‘‘อเชฺฌนมริยา ปถวึ ชนินฺทา, เวสฺสา กสึ ปาริจริยญฺจ สุทฺทา;
อุปาคุ ปเจฺจกํ ยถาปเทสํ, กตาหุ เอเต วสินาติ อาหุฯ

๙๓๓.‘‘เอตญฺจ สจฺจํ วจนํ ภเวยฺย, ยถา อิทํ ภาสิตํ พฺราหฺมเณหิ;
นาขตฺติโย ชาตุ ลเภถ รชฺชํ, นาพฺราหฺมโณ มนฺตปทานิ สิเกฺข;
นาญฺญตฺร เวเสฺสหิ กสึ กเรยฺย, สุโทฺท น มุเจฺจ ปรเปสนาย [ปรเปสฺสิตาย (สี. ปี.)]ฯ

๙๓๔.‘‘ยสฺมา จ เอตํ วจนํ อภูตํ, มุสาวิเม โอทริยา ภณนฺติ;
ตทปฺปปญฺญา อภิสทฺทหนฺติ, ปสฺสนฺติ ตํ ปณฺฑิตา อตฺตนาวฯ

๙๓๕.‘‘ขตฺยา หิ เวสฺสานํ [ขตฺตา น เวสฺสา น (สี. ปี.)] พลึ หรนฺติ, อาทาย สตฺถานิ จรนฺติ พฺราหฺมณา;
ตํ ตาทิสํ สงฺขุภิตํ ปภินฺนํ, กสฺมา พฺรหฺมา นุชฺชุ กโรติ โลกํฯ

๙๓๖.‘‘สเจ หิ โส อิสฺสโร สพฺพโลเก, พฺรหฺมา พหูภูตปตี [พฺรหฺมปหู ภูตปตี (สฺยา.)] ปชานํ;
กึ สพฺพโลกํ วิทหี อลกฺขึ, กึ สพฺพโลกํ น สุขึ อกาสิฯ

๙๓๗.‘‘สเจ หิ โส อิสฺสโร สพฺพโลเก, พฺรหฺมา พหูภูตปตี ปชานํ;
มายา มุสาวชฺชมเทน [มุสาวญฺจนปเทน (ก.)] จาปิ, โลกํ อธเมฺมน กิมตฺถมการิ [กิมตฺถ’การิ (สี. ปี.), กิมตฺถการี (สฺยา.)]ฯ

๙๓๘.สเจ หิ โส อิสฺสโร สพฺพโลเก, พฺรหฺมา พหูภูตปตี ปชานํ;
อธมฺมิโก ภูตปตี อริฏฺฐ, ธเมฺม สติ โย วิทหี อธมฺมํฯ

๙๓๙.กีฏา ปฏงฺคา อุรคา จ เภกา [ภิงฺคา (สฺยา.)], หนฺตฺวา กิมี สุชฺฌติ มกฺขิกา จ;
เอเตปิ ธมฺมา อนริยรูปา, กโมฺพชกานํ วิตถา พหูนํฯ

๙๔๐.‘‘สเจ หิ โส สุชฺฌติ โย หนาติ, หโตปิ โส สคฺคมุเปติ ฐานํ;
โภวาทิ โภวาทิน มารเยยฺยุํ [มารเภยฺยุํ (ก.)], เย จาปิ เตสํ อภิสทฺทเหยฺยุํฯ

๙๔๑.‘‘เนว มิคา น ปสู โนปิ คาโว, อายาจนฺติ อตฺตวธาย เกจิ;
วิปฺผนฺทมาเน อิธ ชีวิกตฺถา, ยเญฺญสุ ปาเณ ปสุมารภนฺติ [มาหรนฺติ (สี. สฺยา. ปี.)]ฯ

๙๔๒.‘‘ยูปุสฺสเน [ยูปสฺส เต (สี.), ยูปสฺส เน (ปี.)] ปสุพเนฺธ จ พาลา, จิเตฺตหิ วเณฺณหิ มุขํ นยนฺติ;
อยํ เต ยูโป กามทุโห ปรตฺถ, ภวิสฺสติ สสฺสโต สมฺปราเยฯ

๙๔๓.‘‘สเจ จ ยูเป มณิสงฺขมุตฺตํ, ธญฺญํ ธนํ รชตํ ชาตรูปํ;
สุเกฺขสุ กเฏฺฐสุ นเวสุ จาปิ, สเจ ทุเห ติทิเว สพฺพกาเม;
เตวิชฺชสงฺฆาว ปุถู ยเชยฺยุํ, อพฺราหฺมณํ [น พฺราหฺมณา (สี. สฺยา.)] กญฺจิ น ยาชเยยฺยุํฯ

๙๔๔.กุโต จ ยูเป มณิสงฺขมุตฺตํ, ธญฺญํ ธนํ รชตํ ชาตรูปํ;
สุเกฺขสุ กเฏฺฐสุ นเวสุ จาปิ, กุโต ทุเห ติทิเว สพฺพกาเมฯ

๙๔๕.สฐา จ ลุทฺทา จ ปลุทฺธพาลา [อุปลทฺธพาลา (สี. ปี.)], จิเตฺตหิ วเณฺณหิ มุขํ นยนฺติ;
อาทาย อคฺคิํ มม เทหิ วิตฺตํ, ตโต สุขี โหหิสิ สพฺพกาเมฯ

๙๔๖.‘‘ตมคฺคิหุตฺตํ สรณํ ปวิสฺส, จิเตฺตหิ วเณฺณหิ มุขํ นยนฺติ;
โอโรปยิตฺวา เกสมสฺสุํ นขญฺจ, เวเทหิ วิตฺตํ อติคาฬฺหยนฺติ [อติคาฬยนฺติ (สี. ปี.)]ฯ

๙๔๗.กากา อุลูกํว รโห ลภิตฺวา, เอกํ สมานํ พหุกา สเมจฺจ;
อนฺนานิ ภุตฺวา กุหกา กุหิตฺวา, มุณฺฑํ กริตฺวา ยญฺญปโถสฺสชนฺติฯ

๙๔๘.เอวญฺหิ โส วญฺจิโต พฺราหฺมเณหิ, เอโก สมาโน พหุกา [พหุหี (สี.)] สเมจฺจ;
เต โยคโยเคน วิลุมฺปมานา, ทิฏฺฐํ อทิเฏฺฐน ธนํ หรนฺติฯ

๙๔๙.อกาสิยา ราชูหิวานุสิฏฺฐา, ตทสฺส อาทาย ธนํ หรนฺติ;
เต ตาทิสา โจรสมา อสนฺตา, วชฺฌา น หญฺญนฺติ อริฏฺฐ โลเกฯ

๙๕๐.‘‘อินฺทสฺส พาหารสิ ทกฺขิณาติ, ยเญฺญสุ ฉินฺทนฺติ ปลาสยฏฺฐิํ;
ตํ เจปิ สจฺจํ มฆวา ฉินฺนพาหุ, เกนสฺส อิโนฺท อสุเร ชินาติฯ

๙๕๑.‘‘ตเญฺจว ตุจฺฉํ มฆวา สมงฺคี, หนฺตา อวโชฺฌ ปรโม ส เทโว [สุเทโว (สฺยา. ก.)];

มนฺตา อิเม พฺราหฺมณา ตุจฺฉรูปา, สนฺทิฏฺฐิกา วญฺจนา เอส โลเกฯ

๙๕๒. ‘‘มาลาคิริ หิมวา โย จ คิชฺฌโ, สุทสฺสโน นิสโภ กุเวรุ;
เอเต จ อเญฺญ จ นคา มหนฺตา, จิตฺยา กตา ยญฺญกเรหิ มาหุฯ

๙๕๓. ‘‘ยถาปการานิ หิ อิฏฺฐกานิ, จิตฺยา กตา ยญฺญกเรหิ มาหุ;
น ปพฺพตา โหนฺติ ตถาปการา, อญฺญา ทิสา อจลา ติฏฺฐเสลาฯ

๙๕๔. ‘‘น อิฏฺฐกา โหนฺติ สิลา จิเรน [จิเรนปิ (สี. ปี.)], น ตตฺถ สญฺชายติ อโย น โลหํ;
ยญฺญญฺจ เอตํ ปริวณฺณยนฺตา, จิตฺยา กตา ยญฺญกเรหิ มาหุฯ

๙๕๕. ‘‘อชฺฌายกํ มนฺตคุณูปปนฺนํ, ตปสฺสินํ ยาจโยโคติธาหุ;
ตีเร สมุทฺทสฺสุทกํ สชนฺตํ, ตํ สาคโรชฺฌหริ เตนเปยฺยฯ

๙๕๖. ‘‘ปโรสหสฺสมฺปิ สมนฺตเวเท, มนฺตูปปเนฺน นทิโย วหนฺติ;
น เตน พฺยาปนฺนรสูทกา น, กสฺมา สมุโทฺท อตุโล อเปยฺยฯ

๙๕๗. ‘‘เย เกจิ กูปา อิธ ชีวโลเก, โลณูทกา กูปขเณหิ ขาตา;
น พฺราหฺมณโชฺฌหรเณน [พฺราหฺมณโชฺฌหริ เตน (ก.)] เตสุ, อาโป อเปยฺโย ทฺวิ
รสญฺญุ มาหุฯ

๙๕๘. ‘‘ปุเร ปุรตฺถา กา กสฺส ภริยา, มโน มนุสฺสํ อชเนสิ ปุเพฺพ;
เตนาปิ ธเมฺมน น โกจิ หีโน, เอวมฺปิ โวสฺสคฺควิภงฺคมาหุ [โวสฺสคฺควิภาคมาหุ
(สี.)]ฯ

๙๕๙. ‘‘จณฺฑาลปุโตฺตปิ อธิจฺจ เวเท, ภาเสยฺย มเนฺต กุสโล มตีมา [มุตีมา (สี. ปี.)];
น ตสฺส มุทฺธาปิ ผเลยฺย สตฺตธา, มนฺตา อิเม อตฺตวธาย กตา [กตฺต (สี. ปี.)]ฯ

๙๖๐. ‘‘วาจากตา คิทฺธิกตา [คิทฺธิคตา (ก.)] คหีตา, ทุโมฺมจยา กเพฺยปถานุปนฺนา;
พาลาน จิตฺตํ วิสเม นิวิฏฺฐํ, ตทปฺปปญฺญา อภิสทฺทหนฺติฯ

๙๖๑. ‘‘สีหสฺส พฺยคฺฆสฺส จ ทีปิโน จ, น วิชฺชตี โปริสิยํพเลน;
มนุสฺสภาโว จ ควํว เปโกฺข, ชาตี หิ เตสํ อสมา สมานา [สมานํ (สฺยา. ก.)]ฯ

๙๖๒. ‘‘สเจ จ ราชา ปถวึ วิชิตฺวา, สชีววา อสฺสวปาริสโชฺช;
สยเมว โส สตฺตุสงฺฆํ วิเชยฺย, ตสฺสปฺปชา นิจฺจสุขี [นิจฺจสุขา (ปี.)] ภเวยฺยฯ

๙๖๓. ‘‘ขตฺติยมนฺตา จ ตโย จ เวทา, อเตฺถน เอเต สมกา ภวนฺติ;
เตสญฺจ อตฺถํ อวินิจฺฉินิตฺวา, น พุชฺฌตี โอฆปถํว ฉนฺนํฯ

๙๖๔. ‘‘ขตฺติยมนฺตา จ ตโย จ เวทา, อเตฺถน เอเต สมกา ภวนฺติ;
ลาโภ อลาโภ อยโส ยโส จ, สเพฺพว เตสํ จตุนฺนญฺจ [สเพฺพ เต สเพฺพสํ จตุนฺน
(สี. ปี.)] ธมฺมาฯ

๙๖๕. ‘‘ยถาปิ อิพฺภา ธนธญฺญเหตุ, กมฺมานิ กโรนฺติ [กาเรนฺติ (สี. สฺยา. ปี.)] ปุถู ปถพฺ
ยา;
เตวิชฺชสงฺฆา จ ตเถว อชฺช, กมฺมานิ กโรนฺติ [กาเรนฺติ (สี. สฺยา. ปี.)] ปุถู ปถพฺยาฯ

๙๖๖. ‘‘อิเพฺภหิ เย เต [เอเต (สี. สฺยา. ปี.)] สมกา ภวนฺติ, นิจฺจุสฺสุกา กามคุเณสุ ยุตฺตา;
กมฺมานิ กโรนฺติ [กาเรนฺติ (สี. สฺยา. ปี.)] ปุถู ปถพฺยา, ตทปฺปปญฺญา ทฺวิรสญฺญุรา เต’’ฯ

๙๖๗. ‘‘กสฺส เภรี มุทิงฺคา จ, สงฺขาปณวทินฺทิมา;
ปุรโต ปฏิปนฺนานิ, หาสยนฺตา รเถสภํฯ

๙๖๘. ‘‘กสฺส กญฺจนปเฏฺฐน, ปุถุนา วิชฺชุวณฺณินา;
ยุวา กลาปสนฺนทฺโธ, โก เอติ สิริยา ชลํฯ

๙๖๙. ‘‘อุกฺกามุขปหฏฺฐํว , ขทิรงฺคารสนฺนิภํ;
มุขญฺจ รุจิรา ภาติ, โก เอติ สิริยา ชลํฯ

๙๗๐. ‘‘กสฺส ชมฺโพนทํ ฉตฺตํ, สสลากํ มโนรมํ;
อาทิจฺจรํสาวรณํ, โก เอติ สิริยา ชลํฯ

๙๗๑. ‘‘กสฺส องฺคํ [องฺกํ (สี. ปี.)] ปริคฺคยฺห, วาฬพีชนิมุตฺตมํ;
อุภโต วรปุญฺญสฺส [จรเต วรปุญฺญสฺส (สี. ปี.)], มุทฺธนิ อุปรูปริฯ

๙๗๒. ‘‘กสฺส เปขุณหตฺถานิ, จิตฺรานิ จ มุทูนิ จ;
กญฺจนมณิทณฺฑานิ [ตปญฺญมณิทณฺฑานิ (สี. ปี.), สุวณฺณมณิทณฺฑานิ (สฺยา. ก.)], จรนฺติ ทุภโต มุขํฯ

๙๗๓. ‘‘ขทิรงฺคารวณฺณาภา, อุกฺกามุขปหํสิตา;
กเสฺสเต กุณฺฑลา วคฺคู, โสภนฺติ ทุภโต มุขํฯ

๙๗๔. ‘‘กสฺส วาเตน ฉุปิตา, นิทฺธนฺตา มุทุกาฬกา [มุทุกาฬกํ (สี.), มุทุ กาฬิกา (สฺยา.)];
โสภยนฺติ นลาฏนฺตํ, นภา วิชฺชุริวุคฺคตาฯ

๙๗๕. ‘‘กสฺส เอตานิ อกฺขีนิ, อายตานิ ปุถูนิ จ;
โก โสภติ วิสาลกฺโข, กเสฺสตํ อุณฺณชํ มุขํฯ

๙๗๖. ‘‘กเสฺสเต ลปนชาตา [ลปนชา สุทฺธา (สี. ปี.)], สุทฺธา สงฺขวรูปมา;
ภาสมานสฺส โสภนฺติ, ทนฺตา กุปฺปิลสาทิสาฯ

๙๗๗. ‘‘กสฺส ลาขารสสมา, หตฺถปาทา สุเขธิตา;
โก โส พิโมฺพฏฺฐสมฺปนฺโน, ทิวา สูริโยว ภาสติฯ

๙๗๘. ‘‘หิมจฺจเย หิมวติ [เหมวโต (สี. สฺยา. ปี.)], มหาสาโลว ปุปฺผิโต;
โก โส โอทาตปาวาโร, ชยํ อิโนฺทว โสภติฯ

๙๗๙. ‘‘สุวณฺณปีฬกากิณฺณํ , มณิทณฺฑวิจิตฺตกํ;
โก โส ปริสโมคยฺห, อีสํ ขคฺคํ ปมุญฺจติ [อีโส ขคฺคํว มุญฺจติ (สี. ปี.), ภเนฺต ขคฺคํ ปมุญฺจติ (สฺยา.)]ฯ

๙๘๐. ‘‘สุวณฺณวิกตา จิตฺตา, สุกตา จิตฺตสิพฺพนา [สิพฺพินี (สฺยา. ก.)];
โก โส โอมุญฺจเต ปาทา, นโม กตฺวา มเหสิโน’’ฯ

๙๘๑. ‘‘ธตรฏฺฐา หิ เต นาคา, อิทฺธิมนฺโต ยสสฺสิโน;
สมุทฺทชาย อุปฺปนฺนา, นาคา เอเต มหิทฺธิกา’’ติฯ

ภูริทตฺตชาตกํ ฉฏฺฐํฯ

๕๔๔. จนฺทกุมารชาตกํ (๗)

๙๘๒. ‘‘ราชาสิ ลุทฺทกโมฺม, เอกราชา ปุปฺผวตียา;
โส ปุจฺฉิ พฺรหฺมพนฺธุํ, ขณฺฑหาลํ ปุโรหิตํ มูฬฺหํฯ

๙๘๓. ‘สคฺคาน มคฺคมาจิกฺข [สคฺคมคฺคมาจิกฺข (สี. ปี.)], ตฺวํสิ พฺราหฺมณ ธมฺมวินยกุสโล;
ยถา อิโต วชนฺติ สุคตึ, นรา ปุญฺญานิ กตฺวาน’ฯ

๙๘๔. ‘อติทานํ ททิตฺวาน, อวชฺฌํ เทว ฆาเตตฺวา;
เอวํ วชนฺติ สุคตึ, นรา ปุญฺญานิ กตฺวาน’ฯ

๙๘๕. ‘กึ ปน ตํ อติทานํ, เก จ อวชฺฌา อิมสฺมิ โลกสฺมึ;
เอตญฺจ โข โน อกฺขาหิ, ยชิสฺสามิ ททามิ [ยชิสฺสาม ททาม (สี. ปี.)] ทานานิ’ฯ

๙๘๖. ‘ปุตฺเตหิ เทว ยชิตพฺพํ, มเหสีหิ เนคเมหิ จ;
อุสเภหิ อาชานิเยหิ จตูหิ, สพฺพจตุกฺเกน เทว ยชิตพฺพํ’’’ฯ

๙๘๗. ‘‘ตํ สุตฺวา อนฺเตปุเร, กุมารา มเหสิโย จ หญฺญนฺตุ;
เอโก อโหสิ นิโคฺฆโส, ภิสฺมา อจฺจุคฺคโต สโทฺท’’ฯ

๙๘๘. ‘‘คจฺฉถ วเทถ กุมาเร, จนฺทํ สูริยญฺจ ภทฺทเสนญฺจ;
สูรญฺจ วามโคตฺตญฺจ, ปจุรา [ปสุรา (สี. ปี. ก.)] กิร โหถ ยญฺญตฺถายฯ

๙๘๙. ‘‘กุมาริโยปิ วเทถ, อุปเสนํ [อุปเสนิํ (สี.), อุปเสณึ (ปี.)] โกกิลญฺจ มุทิตญฺจ;
นนฺทญฺจาปิ กุมาริํ, ปจุรา [ปสุรา (สี. ปี. ก.)] กิร โหถ ยญฺญตฺถายฯ

๙๙๐. ‘‘วิชยมฺปิ มยฺหํ มเหสึ, เอราวตึ [เอกปตึ (ปี.), เอราปตึ (ก.)] เกสินิํ สุนนฺทญฺจ;
ลกฺขณวรูปปนฺนา, ปจุรา กิร โหถ ยญฺญตฺถายฯ

๙๙๑. ‘‘คหปตโย จ วเทถ, ปุณฺณมุขํ ภทฺทิยํ สิงฺคาลญฺจ;
วฑฺฒญฺจาปิ คหปตึ, ปจุรา กิร โหถ ยญฺญตฺถาย’’ฯ

๙๙๒. ‘‘เต ตตฺถ คหปตโย, อโวจิสุํ สมาคตา ปุตฺตทารปริกิณฺณา;
สเพฺพว สิขิโน เทว กโรหิ, อถ วา โน ทาเส สาเวหิ’’ฯ

๙๙๓. ‘‘อภยํกรมฺปิ เม หตฺถึ, นาฬาคิริํ อจฺจุคฺคตํ วรุณทนฺตํ [นาฬาคิริํ อจฺจุตํ วรุณทนฺตํ (สี.), ราชคิริํ อจฺจุตวรุณทนฺตํ (ปี.)];
อาเนถ โข เน ขิปฺปํ, ยญฺญตฺถาย ภวิสฺสนฺติฯ

๙๙๔. ‘‘อสฺสรตนมฺปิ [อสฺสตรมฺปิ (สี. ปี.), อสฺสรตนมฺปิ เม (สฺยา.)] เกสึ, สุรามุขํ ปุณฺณกํ วินตกญฺจ;
อาเนถ โข เน ขิปฺปํ, ยญฺญตฺถาย ภวิสฺสนฺติฯ

๙๙๕. อุสภมฺปิ [อุสภมฺปิ เม (สฺยา.)] ยูถปตึ อโนชํ, นิสภํ ควมฺปตึ เตปิ มยฺหํ อาเนถ;
สมูห [สมุปา (สี. ปี.), สมฺมุขา (สฺยา.)] กโรนฺตุ สพฺพํ, ยชิสฺสามิ ททามิ ทานานิฯ

๙๙๖. ‘‘สพฺพํ [สพฺพมฺปิ (สฺยา.)] ปฏิยาเทถ, ยญฺญํ ปน อุคฺคตมฺหิ สูริยมฺหิ;
อาณาเปถ จ กุมาเร [อาณาเปถ จนฺทกุมาเร (สฺยา. ก.)], อภิรมนฺตุ อิมํ รตฺตึฯ

๙๙๗. ‘‘สพฺพํ [สพฺพมฺปิ (สฺยา.)] อุปฏฺฐเปถ, ยญฺญํ ปน อุคฺคตมฺหิ สูริยมฺหิ;
วเทถ ทานิ กุมาเร, อชฺช โข [โว (ปี.)] ปจฺฉิมา รตฺติ’’ฯ

๙๙๘. ‘‘ตํตํ มาตา อวจ, โรทนฺตี อาคนฺตฺวา วิมานโต;
ยญฺโญ กิร เต ปุตฺต, ภวิสฺสติ จตูหิ ปุเตฺตหิ’’ฯ

๙๙๙. ‘‘สเพฺพปิ มยฺหํ ปุตฺตา จตฺตา, จนฺทสฺมิํ หญฺญมานสฺมิํ;
ปุเตฺตหิ ยญฺญํ ยชิตฺวาน, สุคติํ สคฺคํ คมิสฺสามิ’’ฯ

๑๐๐๐. ‘‘มา ตํ [มา (สี. ปี.)] ปุตฺต สทฺทเหสิ, สุคติ กิร โหติ ปุตฺตยเญฺญน;
นิรยาเนโส มโคฺค, เนโส มโคฺค หิ สคฺคานํฯ

๑๐๐๑. ‘‘ทานานิ เทหิ โกณฺฑญฺญ, อหิํสา สพฺพภูตภพฺยานํ’’;
เอส มโคฺค สุคติยา, น จ มโคฺค ปุตฺตยเญฺญน’’ฯ

๑๐๐๒. ‘‘อาจริยานํ วจนา, ฆาเตสฺสํ จนฺทญฺจ สูริยญฺจ;
ปุเตฺตหิ ยญฺญํ [ปุเตฺตหิ (สี. สฺยา. ปี.)] ยชิตฺวาน ทุจฺจเชหิ, สุคติํ สคฺคํ คมิสฺสามิ’’ฯ

๑๐๐๓. ‘‘ตํตํ ปิตาปิ อวจ, วสวตฺตี โอรสํ สกํ ปุตฺตํ;
ยญฺโญ กิร เต ปุตฺต, ภวิสฺสติ จตูหิ ปุเตฺตหิ’’ฯ

๑๐๐๔. ‘‘สเพฺพปิ มยฺหํ ปุตฺตา จตฺตา, จนฺทสฺมิํ หญฺญมานสฺมิํ;
ปุเตฺตหิ ยญฺญํ ยชิตฺวาน, สุคติํ สคฺคํ คมิสฺสามิ’’ฯ

๑๐๐๕. ‘‘มา ตํ ปุตฺต สทฺทเหสิ, สุคติ กิร โหติ ปุตฺตยเญฺญน;
นิรยาเนโส มโคฺค, เนโส มโคฺค หิ สคฺคานํฯ

๑๐๐๖. ‘‘ทานานิ เทหิ โกณฺฑญฺญ, อหิํสา สพฺพภูตภพฺยานํ;
เอส มโคฺค สุคติยา, น จ มโคฺค ปุตฺตยเญฺญน’’ฯ

๑๐๐๗. ‘‘อาจริยานํ วจนา, ฆาเตสฺสํ จนฺทญฺจ สูริยญฺจ;
ปุเตฺตหิ ยญฺญํ ยชิตฺวาน ทุจฺจเชหิ, สุคติํ สคฺคํ คมิสฺสามิ’’ฯ

๑๐๐๘. ‘‘ทานานิ เทหิ โกณฺฑญฺญ, อหิํสา สพฺพภูตภพฺยานํ;
ปุตฺตปริวุโต ตุวํ, รฏฺฐํ ชนปทญฺจ ปาเลหิ’’ฯ

๑๐๐๙. ‘‘มา โน เทว อวธิ, ทาเส โน เทหิ ขณฺฑหาลสฺส;
อปิ นิคฬพนฺธกาปิ, หตฺถี อเสฺส จ ปาเลมฯ

๑๐๑๐. ‘‘มา โน เทว อวธิ, ทาเส โน เทหิ ขณฺฑหาลสฺส;
อปิ นิคฬพนฺธกาปิ, หตฺถิฉกณานิ อุชฺฌมฯ

๑๐๑๑. “มา โน เทว อวธิ, ทาเส โน เทหิ ขณฺฑหาลสฺส;
อปิ นิคฬพนฺธกาปิ, อสฺสฉกณานิ อุเชฺฌมฯ

๑๐๑๒. “มา โน เทว อวธิ, ทาเส โน เทหิ ขณฺฑหาลสฺส [อิทํ ปทํ สี. ปี. โปตฺถเกสุ นตฺถิ];
ยสฺส โหนฺติ ตว กามา, อปิ รฏฺฐา ปพฺพาชิตา;
ภิกฺขาจริยํ จริสฺสาม”ฯ

๑๐๑๓. “ทุกฺขํ โข เม ชนยถ, วิลปนฺตา ชีวิตสฺส กามา หิ;
มุเญฺจถ [มุญฺจถ (สี. ปี.)] ทานิ กุมาเร, อลมฺปิ เม โหตุ ปุตฺตยเญฺญน”ฯ

๑๐๑๔. “ปุเพฺพว โขสิ เม วุโตฺต, ทุกฺกรํ ทุรภิสมฺภวเญฺจตํ;
อถ โน อุปกฺขฏสฺส ยญฺญสฺส, กสฺมา กโรสิ วิเกฺขปํฯ

๑๐๑๕. “สเพฺพ วชนฺติ สุคตึ, เย ยชนฺติ เยปิ ยาเชนฺติ;
เย จาปิ อนุโมทนฺติ, ยชนฺตานํ เอทิสํ มหายญฺญํ”ฯ

๑๐๑๖. “อถ กิสฺส ชโน [จ โน (สี. สฺยา. ปี.)] ปุเพฺพ, โสตฺถานํ พฺราหฺมเณ อวาเจสิ;
อถ โน อการณสฺมา, ยญฺญตฺถาย เทว ฆาเตสิฯ

๑๐๑๗. “ปุเพฺพว โน ทหรกาเล [ทหรเก สมาเน (สี. ปี.)], น หเนสิ [น มาเรสิ (สี. ปี.)] น ฆาเตสิ;
ทหรมฺหา โยพฺพนํ ปตฺตา, อทูสกา ตาต หญฺญามฯ

๑๐๑๘. “หตฺถิคเต อสฺสคเต, สนฺนเทฺธ ปสฺส โน มหาราช;
ยุเทฺธ วา ยุชฺฌมาเน วา, น หิ มาทิสา สูรา โหนฺติ ยญฺญตฺถายฯ

๑๐๑๙. “ปจฺจเนฺต วาปิ กุปิเต, อฏวีสุ วา มาทิเส นิโยเชนฺติ;
อถ โน อการณสฺมา, อภูมิยํ ตาต หญฺญามฯ

๑๐๒๐. “ยาปิ หิ ตา สกุณิโย, วสนฺติ ติณฆรานิ กตฺวาน;
ตาสมฺปิ ปิยา ปุตฺตา, อถ โน ตุวํ เทว ฆาเตสิฯ

๑๐๒๑. “มา ตสฺส สทฺทเหสิ, น มํ ขณฺฑหาโล ฆาเตยฺย;
มมญฺหิ โส ฆาเตตฺวาน, อนนฺตรา ตมฺปิ เทว ฆาเตยฺยฯ

๑๐๒๒. “คามวรํ นิคมวรํ ททนฺติ, โภคมฺปิสฺส มหาราช;
อถคฺคปิณฺฑิกาปิ, กุเล กุเล เหเต ภุญฺชนฺติฯ

๑๐๒๓. “เตสมฺปิ ตาทิสานํ, อิจฺฉนฺติ ทุพฺภิตุํ มหาราช;
เยภุเยฺยน เอเต, อกตญฺญุโน พฺราหฺมณา เทวฯ

๑๐๒๔. “มา โน เทว อวธิ, ทาเส โน เทหิ ขณฺฑหาลสฺส;
อปิ นิคฬพนฺธกาปิ, หตฺถี อเสฺส จ ปาเลมฯ

๑๐๒๕. “มา โน เทว อวธิ, ทาเส โน เทหิ ขณฺฑหาลสฺส;
อปิ นิคฬพนฺธกาปิ, หตฺถิฉกณานิ อุเชฺฌมฯ

๑๐๒๖. “มา โน เทว อวธิ, ทาเส โน เทหิ ขณฺฑหาลสฺส;
อปิ นิคฬพนฺธกาปิ, อสฺสฉกณานิ อุเชฺฌมฯ

๑๐๒๗. “มา โน เทว อวธิ, ทาเส โน เทหิ ขณฺฑหาลสฺส;
ยสฺส โหนฺติ ตว กามา, อปิ รฎฺฐา ปพฺพาชิตา;
ภิกฺขาจริยํ จริสฺสาม”ฯ

๑๐๒๘. “ทุกฺขํ โข เม ชนยถ, วิลปนฺตา ชีวิตสฺส กามา หิ;
มุเญฺจถ ทานิ กุมาเร, อลมฺปิ เม โหตุ ปุตฺตยเญฺญน”ฯ

๑๐๒๙. “ปุเพฺพว โขสิ เม วุโตฺต, ทุกฺกรํ ทุรภิสมฺภวเญฺจตํ;
อถ โน อุปกฺขฎสฺส ยญฺญสฺส, กสฺมา กโรสิ วิเกฺขปํฯ

๑๐๓๐. “สเพฺพ วชนฺติ สุคตึ, เย ยชนฺติ เยปิ ยาเชนฺติ;
เย จาปิ อนุโมทนฺติ, ยชนฺตานํ เอทิสํ มหายญฺญํ”ฯ

๑๐๓๑. “ยทิ กิร ยชิตฺวา ปุเตฺตหิ, เทวโลกํ อิโต จุตา ยนฺติ;
พฺราหฺมโณ ตาว ยชตุ, ปจฺฉาปิ ยชสิ ตุวํ ราชาฯ

๑๐๓๒. “ยทิ กิร ยชิตฺวา ปุเตฺตหิ, เทวโลกํ อิโต จุตา ยนฺติ;
เอเสฺวว ขณฺฑหาโล, ยชตํ สเกหิ ปุเตฺตหิฯ

๑๐๓๓. “เอวํ ชานโนฺต ขณฺฑหาโล, กึ ปุตฺตเก น ฆาเตสิ;
สพฺพญฺจ ญาติชนํ, อตฺตานญฺจ น ฆาเตสิฯ

๑๐๓๔. “สเพฺพ วชนฺติ นิรยํ, เย ยชนฺติ เยปิ ยาเชนฺติ;
เย จาปิ อนุโมทนฺติ, ยชนฺตานํ เอทิสํ มหายญฺญํฯ

๑๐๓๕. [อยํ คาถา สี. สฺยา. ปี. โปตฺถเกสุ น ทิสฺสติ] “สเจ หิ โส สุชฺฌติ โย หนาติ, หโตปิ โส สคฺคมุเปติ ฐานํ;
โภวาทิ โภวาทิน มารเยยฺยุํ, เย จาปิ เตสํ อภิสทฺทเหยฺยุํ” [อยํ คาถา สี. สฺยา. ปี. โปตฺถเกสุ น ทิสฺสติ]ฯ

๑๐๓๖. “กถญฺจ กิร ปุตฺตกามาโย, คหปตโย ฆรณิโย จ;
นครมฺหิ น อุปรวนฺติ ราชานํ, มา ฆาตยิ โอรสํ ปุตฺตํฯ

๑๐๓๗. “กถญฺจ กิร ปุตฺตกามาโย, คหปตโย ฆรณิโย จ;
นครมฺหิ น อุปรวนฺติ ราชานํ, มา ฆาตยิ อตฺรชํ ปุตฺตํฯ

๑๐๓๘. “รโญฺญ จมฺหิ อตฺถกาโม, หิโต จ สพฺพชนปทสฺส [สพฺพทา ชนปทสฺส (สี. ปี.)];
น โกจิ อสฺส ปฎิฆํ, มยา ชานปโท น ปเวเทติ”ฯ

๑๐๓๙. “คจฺฉถ โว ฆรณิโย, ตาตญฺจ วเทถ ขณฺฑหาลญฺจ;
มา ฆาเตถ กุมาเร, อทูสเก สีหสงฺกาเสฯ

๑๐๔๐. “คจฺฉถ โว ฆรณิโย, ตาตญฺจ วเทถ ขณฺฑหาลญฺจ;
มา ฆาเตถ กุมาเร, อเปกฺขิเต สพฺพโลกสฺส”ฯ

๑๐๔๑. “ยํ นูนาหํ ชาเยยฺยํ, รถการกุเลสุ วา;
ปุกฺกุสกุเลสุ วา เวเสฺสสุ วา ชาเยยฺยํ;
น หชฺช มํ ราช ยเญฺญ [ยญฺญตฺถาย (สี. ปี.)] ฆาเตยฺย”ฯ

๑๐๔๒. “สพฺพา สีมนฺตินิโย คจฺฉถ, อยฺยสฺส ขณฺฑหาลสฺส;
ปาเทสุ นิปตถ, อปราธาหํ น ปสฺสามิฯ

๑๐๔๓. “สพฺพา สีมนฺตินิโย คจฺฉถ, อยฺยสฺส ขณฺฑหาลสฺส;
ปาเทสุ นิปตถ, กินฺเต ภนฺเต มยํ อทูเสม”ฯ

๑๐๔๔. “กปณา [กปณํ (สี. ปี.)] วิลปติ เสลา, ทิสฺวาน ภาตเร [ภาตโร (สี. สฺยา. ปี. ก.)] อุปนีตเตฺต;
ยโญฺญ กิร เม อุกฺขิปิโต, ตาเตน สคฺคกาเมน”ฯ

๑๐๔๕. “อาวตฺติ ปริวตฺติ จ, วสุโล สมฺมุขา รโญฺญ;
มา โน ปิตรํ อวธิ, ทหรมฺหา โยพฺพนํ ปตฺตา”ฯ

๑๐๔๖. “โอโส เต วสุล ปิตา, สเมหิ ปิตรา สห;
ทุกฺขํ โข เม ชนยสิ, วิลปนฺต อเนฺตปุรสฺมึ;
มุเญฺจถ ทานิ กุมาเร, อลมฺปิ เม โหตุ ปุตฺตยเญฺญน”ฯ

๑๐๔๗. “ปุเพฺพว โขสิ เม วุโตฺต, ทุกฺกรํ ทุรภิสมฺภวเญฺจตํ;
อถ โน อุปกฺขฏสฺส ยญฺญสฺส, กสฺมา กโรสิ วิเกฺขปํฯ

๑๐๔๘. “สเพฺพ วชนฺติ สุคตึ, เย ยชนฺติ เยปิ ยาเชนฺติ;
เย จาปิ อนุโมทนฺติ, ยชนฺตานํ เอทิสํ มหายญฺญํ”ฯ

๑๐๔๙. “สพฺพรตนสฺส ยโญฺญ อุปกฺขโฏ, เอกราช ตว ปฏิยโตฺต;
อภินิกฺขมสฺสุ เทว, สคฺคํ คโต ตฺวํ ปโมทิสฺสสิ”ฯ

๑๐๕๐. “ทหรา สตฺตสตา เอตา, จนฺทกุมารสฺส ภริยาโย;
เกเส ปกิริตฺวาน [ปริกิริตฺวาน (สี. ปี.), วิกิริตฺวาน (สฺยา. ก.)], โรทนฺติโย มคฺคมนุยายึสุ [มคฺคมนุยนฺติ (สี. ปี.), มคฺคมนุยายนฺติ (สฺยา.)]ฯ

๑๐๕๑. “อปรา ปน โสเกน, นิกฺขนฺตา นนฺทเน วิย เทวา;
เกเส ปกิริตฺวาน [ปริกิริตฺวาน (สี. ปี.), วิกิริตฺวาน (สฺยา. ก.)], โรทนฺติโย มคฺคมนุยายึสุ” [มคฺคมนุยนฺติ (สี. ปี.), มคฺคมนุยายนฺติ (สฺยา.)]ฯ

๑๐๕๒. “กาสิกสุจิวตฺถธรา, กุณฺฑลิโน อคลุจนฺทนวิลิตฺตา;
นิยฺยนฺติ จนฺทสูริยา, ยญฺญตฺถาย เอกราชสฺสฯ

๑๐๕๓. “กาสิกสุจิวตฺถธรา, กุณฺฑลิโน อคลุจนฺทนวิลิตฺตา;
นิยฺยนฺติ จนฺทสูริยา, มาตุ กตฺวา หทยโสกํฯ

๑๐๕๔. “กาสิกสุจิวตฺถธรา, กุณฺฑลิโน อคลุจนฺทนวิลิตฺตา;
นิยฺยนฺติ จนฺทสูริยา, ชนสฺส กตฺวา หทยโสกํฯ

๑๐๕๕. “มํสรสโภชนา นฺหาปกสุนฺหาปิตา [นหาปกสุนหาตา (ปี.)], กุณฺฑลิโน อคลุจนฺทนวิลิตฺตา;
นิยฺยนฺติ จนฺทสูริยา, ยญฺญตฺถาย เอกราชสฺสฯ

๑๐๕๖. [อิมา เทฺว คาถา นตฺถิ ปี โปตฺถเก] “มํสรสโภชนา นฺหาปกสุนฺหาปิตา, กุณฺฑลิโน อคลุจนฺทนวิลิตฺตา;
นิยฺยนฺติ จนฺทสูริยา, มาตุ กตฺวา หทยโสกํฯ

๑๐๕๗. “มํสรสโภชนา นฺหาปกสุนฺหาปิตา, กุณฺฑลิโน อคลุจนฺทนวิลิตฺตา;
นิยฺยนฺติ จนฺทสูริยา, ชนสฺส กตฺวา หทยโสกํ [อิมา เทฺว คาถา นตฺถิ ปี โปตฺถเก]ฯ

๑๐๕๘. “ยสฺสุ ปุเพฺพ หตฺถิวรธุรคเต, หตฺถีหิ [หตฺถิกา (สฺยา.), ปตฺติกา (ปี.)] อนุวชนฺติ;
ตฺยชฺช จนฺทสูริยา, อุโภว ปตฺติกา ยนฺติฯ

๑๐๕๙. “ยสฺสุ ปุเพฺพ อสฺสวรธุรคเต, อเสฺสหิ [อสฺสกา (สฺยา.), ปตฺติกา (ปี.)] อนุวชนฺติ;
ตฺยชฺช จนฺทสูริยา, อุโภว ปตฺติกา ยนฺติฯ

๑๐๖๐. “ยสฺสุ ปุเพฺพ รถวรธุรคเต, รเถหิ [รถิกา (สฺยา.), ปตฺติกา (ปี.)] อนุวชนฺติ;
ตฺยชฺช จนฺทสูริยา, อุโภว ปตฺติกา ยนฺติฯ

๑๐๖๑. “เยหิสฺสุ ปุเพฺพ นียึสุ [นิยฺยํสุ (สี. ปี.)], ตปนียกปฺปเนหิ ตุรเงฺคหิ;
ตฺยชฺช จนฺทสูริยา, อุโภว ปตฺติกา ยนฺติ”ฯ

๑๐๖๒. “ยทิ สกุณิ มํสมิจฺฉสิ, ฑยสฺสุ [อุยฺยสฺสุ (สฺยา. ก.)] ปุเพฺพน ปุปฺผวติยา;
ยชเตตฺถ เอกราชา, สมฺมูโฬฺห จตูหิ ปุเตฺตหิฯ

๑๐๖๓. “ยทิ สกุณิ มํสมิจฺฉสิ, ฑยสฺสุ ปุเพฺพน ปุปฺผวติยา;
ยชเตตฺถ เอกราชา, สมฺมูโฬฺห จตูหิ กญฺญาหิฯ

๑๐๖๔. “ยทิ สกุณิ มํสมิจฺฉสิ, ฑยสฺสุ ปุเพฺพน ปุปฺผวติยา;
ยชเตตฺถ เอกราชา, สมฺมูโฬฺห จตูหิ มเหสีหิฯ

๑๐๖๕. “ยทิ สกุณิ มํสมิจฺฉสิ, ฑยสฺสุ ปุเพฺพน ปุปฺผวติยา;
ยชเตตฺถ เอกราชา, สมฺมูโฬฺห จตูหิ คหปตีหิฯ

๑๐๖๖. “ยทิ สกุณิ มํสมิจฺฉสิ, ฑยสฺสุ ปุเพฺพ ปุปฺผวติยา;
ยชเตตฺถ เอกราชา, สมฺมูโฬฺห จตูหิ หตฺถีหิฯ

๑๐๖๗. “ยทิ สกุณิ มํสมิจฺฉสิ, ฑยสฺสุ ปุเพฺพน ปุปฺผวติยา;
ยชเตตฺถ เอกราชา, สมฺมูโฬฺห จตูหิ อเสฺสหิฯ

๑๐๖๘. “ยทิ สกุณิ มํสมิจฺฉสิ, ฑยสฺสุ ปุเพฺพน ปุปฺผวติยา;
ยชเตตฺถ เอกราชา, สมฺมูโฬฺห จตูหิ อุสเภหิฯ

๑๐๖๙. “ยทิ สกุณิ มํสมิจฺฉสิ, ฑยสฺสุ ปุเพฺพน ปุปฺผวติยา;
ยชเตตฺถ เอกราชา, สมฺมูโฬฺห สพฺพจตุกฺเกน”ฯ

๑๐๗๐. “อยมสฺส ปาสาโท, อิทํ อเนฺตปุรํ สุรมณียํ [โสวโณฺณ ปุปฺผมลฺยวิกิโณฺณ (ก.)];
เตทานิ อยฺยปุตฺตา, จตฺตาโร วธาย นินฺนีตาฯ

๑๐๗๑. “อิทมสฺส กูฎาคารํ, โสวณฺณํ ปุปฺผมลฺยวิกิณฺณํ;
เตทานิ อยฺยปุตฺตา, จตฺตาโร วธาย นินฺนีตาฯ

๑๐๗๒. “อิทมสฺส อุยฺยานํ, สุปุปฺผิตํ สพฺพกาลิกํ รมฺมํ;
เตทานิ อยฺยปุตฺตา, จตฺตาโร วธาย นินฺนีตาฯ

๑๐๗๓. “อิทมสฺส อโสกวนํ, สุปุปฺผิตํ สพฺพกาลิกํ รมฺมํ;
เตทานิ อยฺยปุตฺตา, จตฺตาโร วธาย นินฺนีตาฯ

๑๐๗๔. “อิทมสฺส กณิการวนํ, สุปุปฺผิตํ สพฺพกาลิกํ รมฺมํ;
เตทานิ อยฺยปุตฺตา, จตฺตาโร วธาย นินฺนีตาฯ

๑๐๗๕. “อิทมสฺส ปาฎลิวนํ, สุปุปฺผิตํ สพฺพกาลิกํ รมฺมํ;
เตทานิ อยฺยปุตฺตา, จตฺตาโร วธาย นินฺนีตาฯ

๑๐๗๖. “อิทมสฺส อมฺพวนํ, สุปุปฺผิตํ สพฺพกาลิกํ รมฺมํ;
เตทานิ อยฺยปุตฺตา, จตฺตาโร วธาย นินฺนีตาฯ

๑๐๗๗. “อยมสฺส โปกฺขรณี, สญฺฉนฺนา ปทุมปุณฺฑรีเกหิ;
นาวา จ โสวณฺณวิกตา, ปุปฺผวลฺลิยา [ปุปฺผาวลิยา (สี. ปี.)] จิตฺตา สุรมณียา;
เตทานิ อยฺยปุตฺตา, จตฺตาโร วธาย นินฺนีตา”ฯ

๑๐๗๘. “อิทมสฺส หตฺถิรตนํ, เอราวโณ คโช พลี ทนฺตี;
เตทานิ อยฺยปุตฺตา, จตฺตาโร วธาย นินฺนีตาฯ

๑๐๗๙. “อิทมสฺส อสฺสรตนํ, เอกขูโร [เอกขูโร เวโค (สฺยา.)] อโสฺส;
เตทานิ อยฺยปุตฺตา, จตฺตาโร วธาย นินฺนีตาฯ

๑๐๘๐. “อยมสฺส อสฺสรโถ, สาฬิย [สาฬิย วิย (สฺยา.)] นิโคฺฆโส สุโภ รตนวิจิโตฺต;
ยตฺถสฺสุ อยฺยปุตฺตา, โสภิํสุ นนฺทเน วิย เทวา;
เตทานิ อยฺยปุตฺตา, จตฺตาโร วธาย นินฺนีตาฯ

๑๐๘๑. “กถํ นาม สามสมสุนฺทเรหิ, จนฺทนมุทุกคเตฺตหิ [จนฺทนมรกตคเตฺตหิ (สี. ปี.)];
ราชา ยชิสฺสเต ยญฺญํ, สมฺมูโฬฺห จตูหิ ปุเตฺตหิฯ

๑๐๘๒. “กถํ นาม สามสมสุนฺทราหิ, จนฺทนมุทุกคตฺตาหิ;
ราชา ยชิสฺสเต ยญฺญํ, สมฺมูโฬฺห จตูหิ กญฺญาหิฯ

๑๐๘๓. “กถํ นาม สามสมสุนฺทราหิ, จนฺทนมุทุกคตฺตาหิ;
ราชา ยชิสฺสเต ยญฺญํ, สมฺมูโฬฺห จตูหิ มเหสีหิฯ

๑๐๘๔. “กถํ นาม สามสมสุนฺทเรหิ, จนฺทนมุทุกคเตฺตหิ;
ราชา ยชิสฺสเต ยญฺญํ, สมฺมูโฬฺห จตูหิ คหปตีหิฯ

๑๐๘๕“ยถา โหนฺติ คามนิคมา, สุญฺญา อมนุสฺสกา พฺรหารญฺญา;
ตถา เหสฺสติ ปุปฺผวติยา, ยิเฏฺฐสุ จนฺทสูริเยสุ”ฯ

๑๐๘๖“อุมฺมตฺติกา ภวิสฺสามิ, ภูนหตา ปํสุนา จ [ปํสุนาว (สฺยา. ก.)] ปริกิณฺณา;
สเจ จนฺทวรํ [จนฺทกุมารํ (สฺยา.)] หนฺติ, ปาณา เม เทว รุชฺฌนฺติ [นิรุชฺฌนฺติ (สี.), ภิชฺชนฺติ (สฺยา.)]ฯ

๑๐๘๗“อุมฺมตฺติกา ภวิสฺสามิ, ภูนหตา ปํสุนา จ ปริกิณฺณา;
สเจ สูริยวรํ หนฺติ, ปาณา เม เทว รุชฺฌนฺติ”ฯ

๑๐๘๘“กึ นุ มา น รมาเปยฺยุํ, อญฺญมญฺญํ ปิยํวทา;
ฆฏฺฏิกา อุปริกฺขี จ, โปกฺขรณี จ ภาริกา [ฆฏฺฏิยา โอปรกฺขี จ โปกฺขรกฺขี จ นายิกา (สี.) ฆฏฺฏิยา โอปรกฺขี จ โปกฺขรกฺขี จ คายิกา (ปี.)];
จนฺทสูริเยสุ นจฺจนฺติโย, สมา ตาสํ น วิชฺชติ”ฯ

๑๐๘๙“อิมํ มยฺหํ หทยโสกํ, ปฏิมุญฺจตุ [ปฏิมุจฺจตุ (ก.)] ขณฺฑหาล ตว มาตา;
โย มยฺหํ หทยโสโก, จนฺทมฺหิ วธาย นินฺนีเตฯ

๑๐๙๐“อิมํ มยฺหํ หทยโสกํ, ปฏิมุญฺจตุ ขณฺฑหาล ตว มาตา;
โย มยฺหํ หทยโสโก, สูริยมฺหิ วธาย นินฺนีเตฯ

๑๐๙๑“อิมํ มยฺหํ หทยโสกํ, ปฏิมุญฺจตุ ขณฺฑหาล ตว ชายา;
โย มยฺหํ หทยโสโก, จนฺทมฺหิ วธาย นินฺนีเตฯ

๑๐๙๒“อิมํ มยฺหํ หทยโสกํ, ปฏิมุญฺจตุ ขณฺฑหาล ตว ชายา;
โย มยฺหํ หทยโสโก, สูริยมฺหิ วธาย นินฺนีเตฯ

๑๐๙๓“มา จ ปุเตฺต มา จ ปตึ, อทฺทกฺขิ ขณฺฑหาล ตว มาตา;
โย ฆาเตสิ กุมาเร, อทูสเก สีหสงฺกาเสฯ

๑๐๙๔“มา จ ปุเตฺต มา จ ปตึ, อทฺทกฺขิ ขณฺฑหาล ตว มาตา;
โย ฆาเตสิ กุมาเร, อเปกฺขิเต สพฺพโลกสฺสฯ

๑๐๙๕“มา จ ปุเตฺต มา จ ปตึ, อทฺทกฺขิ ขณฺฑหาล ตว ชายา;
โย ฆาเตสิ กุมาเร, อทูสเก สีหสงฺกาเสฯ

๑๐๙๖“มา จ ปุเตฺต มา จ ปตึ, อทฺทกฺขิ ขณฺฑหาล ตว ชายา;
โย ฆาเตสิ กุมาเร, อเปกฺขิเต สพฺพโลกสฺส”ฯ

๑๐๙๗“มา โน เทว อวธิ, ทาเส โน เทหิ ขณฺฑหาลสฺส;
อปิ นิคฬพนฺธกาปิ, หตฺถี อเสฺส จ ปาเลมฯ

๑๐๙๘“มา โน เทว อวธิ, ทาเส โน เทหิ ขณฺฑหาลสฺส;
อปิ นิคฬพนฺธกาปิ, หตฺถิฉกณานิ อุเชฺฌมฯ

๑๐๙๙“มา โน เทว อวธิ, ทาเส โน เทหิ ขณฺฑหาลสฺส;
อปิ นิคฬพนฺธกาปิ, อสฺสฉกณานิ อุเชฺฌมฯ

๑๑๐๐. “มา โน เทว อวธิ, ทาเส โน เทหิ ขณฺฑหาลสฺส;
ยสฺส โหนฺติ ตว กามา, อปิ รฏฺฐา ปพฺพาชิตา;
ภิกฺขาจริยํ จริสฺสามฯ

๑๑๐๑. “ทิพฺพํ เทว อุปยาจนฺติ, ปุตฺตตฺถิกาปิ ทลิทฺทา;
ปฏิภานานิปิ หิตฺวา, ปุเตฺต น ลภนฺติ เอกจฺจาฯ

๑๑๐๒. “อาสีสิกานิ [อสฺสาสกานิ (สี. ปี.), อาสาสกานิ (สฺยา.)] กโรนฺติ, ปุตฺตา โน ชายนฺตุ ตโต ปปุตฺตา [ปุตฺตา (สี. ปี.)];
อถ โน อการณสฺมา, ยญฺญตฺถาย เทว ฆาเตสิฯ

๑๑๐๓. “อุปยาจิตเกน ปุตฺตํ ลภนฺติ, มา ตาต โน อฆาเตสิ;
มา กิจฺฉาลทฺธเกหิ ปุเตฺตหิ, ยชิโตฺถ อิมํ ยญฺญํฯ

๑๑๐๔. “อุปยาจิตเกน ปุตฺตํ ลภนฺติ, มา ตาต โน อฆาเตสิ;
มา กปณลทฺธเกหิ ปุเตฺตหิ, อมฺมาย โน วิปฺปวาเสสิ”ฯ

๑๑๐๕. “พหุทุกฺขา [พหุทุกฺขํ (สฺยา. ก.)] โปสิย จนฺทํ, อมฺม ตุวํ ชียเส ปุตฺตํ;
วนฺทามิ โข เต ปาเท, ลภตํ ตาโต ปรโลกํฯ

๑๑๐๖. “หนฺท จ มํ อุปคุยฺห, ปาเท เต อมฺม วนฺทิตุํ เทหิ;
คจฺฉามิ ทานิ ปวาสํ [วิปฺปวาสํ (ก.)], ยญฺญตฺถาย เอกราชสฺสฯ

๑๑๐๗. “หนฺท จ มํ อุปคุยฺห [อุปคุยฺห (สฺยา. ก.)], ปาเท เต อมฺม วนฺทิตุํ เทหิ;
คจฺฉามิ ทานิ ปวาสํ, มาตุ กตฺวา หทยโสกํฯ

๑๑๐๘. หนฺท จ มํ อุปคุยฺห [อุปคุยฺห (สฺยา. ก.)], ปาเท เต อมฺม วนฺทิตุํ เทหิ;
คจฺฉามิ ทานิ ปวาสํ, ชนสฺส กตฺวา หทยโสกํ”ฯ

๑๑๐๙. “หนฺท จ ปทุมปตฺตานํ, โมฬึ พนฺธสฺสุ โคตมิปุตฺต;
จมฺปกทลมิสฺสาโย [จมฺปกทลิวีติมิสฺสาโย (สี. ปี.), จมฺปกทลิมิสฺสาโย (ก.)], เอสา เต โปราณิกา ปกติฯ

๑๑๑๐. “หนฺท จ วิเลปนํ เต, ปจฺฉิมกํ จนฺทนํ วิลิมฺปสฺสุ;
เยหิ จ สุวิลิโตฺต, โสภสิ ราชปริสายํฯ

๑๑๑๑. “หนฺท จ มุทุกานิ วตฺถานิ, ปจฺฉิมกํ กาสิกํ นิวาเสหิ;
เยหิ จ สุนิวโตฺถ, โสภสิ ราชปริสายํฯ

๑๑๑๒. “มุตฺตามณิกนกวิภูสิตานิ, คณฺหสฺสุ หตฺถาภรณานิ;
เยหิ จ หตฺถาภรเณหิ, โสภสิ ราชปริสายํ”ฯ

๑๑๑๓. “น หิ นูนายํ รฏฺฐปาโล, ภูมิปติ ชนปทสฺส ทายาโท;
โลกิสฺสโร มหโนฺต, ปุเตฺต เสฺนหํ ชนยติ”ฯ

๑๑๑๔. “มยฺหมฺปิ ปิยา ปุตฺตา, อตฺตา จ ปิโย ตุเมฺห จ ภริยาโย;
สคฺคญฺจ ปตฺถยาโน [ปตฺถยมาโน (สฺยา. ก.)], เตนาหํ ฆาตยิสฺสามิ”ฯ

๑๑๑๕. “มํ ปฐมํ ฆาเตหิ, มา เม หทยํ ทุกฺขํ ผาเลสิ;
อลงฺกโต [อนลงฺกโต (ก.)] สุนฺทรโก, ปุโตฺต เทว ตว สุขุมาโลฯ

๑๑๑๖. “หนฺทยฺย มํ หนสฺสุ, ปรโลเก [สโลกา (สี. สฺยา. ก.)] จนฺทเกน [จนฺทิเยน (สี. ปี. ก.)] เหสฺสามิ;
ปุญฺญํ กรสฺสุ วิปุลํ, วิจราม อุโภปิ ปรโลเก”ฯ

๑๑๑๗. “มา ตฺวํ จเนฺท รุจฺจิ มรณํ [อิทํ ปทํ นตฺถิ สี. ปี. โปตฺถเกสุ], พหุกา ตว เทวรา วิสาลกฺขิ;
เต ตํ รมยิสฺสนฺติ, ยิฏฺฐสฺมิํ โคตมิปุเตฺต”ฯ

๑๑๑๘. “เอวํ วุเตฺต จนฺทา อตฺตานํ, หนฺติ หตฺถตลเกหิ”;
“อลเมตฺถ [อลมตฺถุ (สี. ปี.)] ชีวิเตน, ปิสฺสามิ [ปายามิ (สี. ปี.)] วิสํ มริสฺสามิฯ

๑๑๑๙. “น หิ นูนิมสฺส รโญฺญ, มิตฺตามจฺจา จ วิชฺชเร สุหทา;
เย น วทนฺติ ราชานํ, มา ฆาตยิ โอรเส ปุเตฺตฯ

๑๑๒๐. “น หิ นูนิมสฺส รโญฺญ, ญาตี มิตฺตา จ วิชฺชเร สุหทา;
เย น วทนฺติ ราชานํ, มา ฆาตยิ อตฺรเช ปุเตฺตฯ

๑๑๒๑. “อิเม เตปิ มยฺหํ ปุตฺตา, คุณิโน กายูรธาริโน ราช;
เตหิปิ ยชสฺสุ ยญฺญํ, อถ มุญฺจตุ [มุจฺจตุ (ปี. ก.)] โคตมิปุเตฺตฯ

๑๑๒๒. “พิลสตํ มํ กตฺวาน, ยชสฺสุ สตฺตธา มหาราช;
มา เชฏฺฐปุตฺตมวธิ, อทูสกํ สีหสงฺกาสํฯ

๑๑๒๓. “พิลสตํ มํ กตฺวาน, ยชสฺสุ สตฺตธา มหาราช;
มา เชฏฺฐปุตฺตมวธิ, อเปกฺขิตํ สพฺพโลกสฺส”ฯ

๑๑๒๔. “พหุกา ตว ทินฺนาภรณา, อุจฺจาวจา สุภณิตมฺหิ;
มุตฺตามณิเวฬุริยา, เอตํ เต ปจฺฉิมกํ ทานํ”ฯ

๑๑๒๕. “เยสํ ปุเพฺพ ขเนฺธสุ, ผุลฺลา มาลาคุณา วิวตฺติํสุ;
เตสชฺชปิ สุนิสิโต [ปีตนิสิโต (สี. ปี.)], เนตฺติํโส วิวตฺติสฺสติ ขเนฺธสุฯ

๑๑๒๖. “เยสํ ปุเพฺพ ขเนฺธสุ, จิตฺตา มาลาคุณา วิวตฺติํสุ;
เตสชฺชปิ สุนิสิโต, เนตฺติํโส วิวตฺติสฺสติ ขเนฺธสุฯ

๑๑๒๗. “อจิรํ [อจิรา (สี. สฺยา. ปี.)] วต เนตฺติํโส, วิวตฺติสฺสติ ราชปุตฺตานํ ขเนฺธสุ;
อถ มม หทยํ น ผลติ, ตาว ทฬฺหพนฺธญฺจ เม อาสิฯ

๑๑๒๘. “กาสิกสุจิวตฺถธรา, กุณฺฑลิโน อคลุจนฺทนวิลิตฺตา;
นิยฺยาถ จนฺทสูริยา, ยญฺญตฺถาย เอกราชสฺสฯ

๑๑๒๙. “กาสิกสุจิวตฺถธรา, กุณฺฑลิโน อคลุจนฺทนวิลิตฺตา;
นิยฺยาถ จนฺทสูริยา, มาตุ กตฺวา หทยโสกํฯ

๑๑๓๐. “กาสิกสุจิวตฺถธรา, กุณฺฑลิโน อคลุจนฺทนวิลิตฺตา;
นิยฺยาถ จนฺทสูริยา, ชนสฺส กตฺวา หทยโสกํฯ

๑๑๓๑. “มํสรสโภชนา นฺหาปกสุนฺหาปิตา, กุณฺฑลิโน อคลุจนฺทนวิลิตฺตา;
นิยฺยาถ จนฺทสูริยา, ยญฺญตฺถาย เอกราชสฺสฯ

๑๑๓๒. “มํสรสโภชนา นฺหาปกสุนฺหาปิตา, กุณฺฑลิโน อคลุจนฺทนวิลิตฺตา;
นิยฺยาถ จนฺทสูริยา, มาตุ กตฺวา หทยโสกํฯ

๑๑๓๓. “มํสรสโภชนา นฺหาปกสุนฺหาปิตา, กุณฺฑลิโน อคลุจนฺทนวิลิตฺตา;
นิยฺยาถ จนฺทสูริยา, ชนสฺส กตฺวา หทยโสกํ”ฯ

๑๑๓๔. “สพฺพสฺมึ อุปกฺขฏสฺมึ, นิสีทิเต จนฺทสฺมึ [จนฺทิยสฺมึ (สี. ปี.), จนฺทสูริยสฺมึ (สฺยา.)] ยญฺญตฺถาย;
ปญฺจาลราชธีตา ปญฺชลิกา, สพฺพปริสาย สมนุปริยายิ [สพฺพปริสมนุปริยาสิ (สี. ปี.), สพฺพปริสนฺตรมนุปริยาสิ (สฺยา.)]ฯ

๑๑๓๕. “เยน สเจฺจน ขณฺฑหาโล, ปาปกมฺมํ กโรติ ทุมฺเมโธ;
เอเตน สจฺจวเชฺชน, สมงฺคินี สามิเกน โหมิฯ

๑๑๓๖. “เย อิธตฺถิ อมนุสฺสา, ยานิ จ ยกฺขภูตภพฺยานิ;
กโรนฺตุ เม เวยฺยาวฏิกํ, สมงฺคินี สามิเกน โหมิฯ

๑๑๓๗. “ยา เทวตา อิธาคตา, ยานิ จ ยกฺขภูตภพฺยานิ;
สรเณสินึ อนาถํ ตายถ มํ, ยาจามหํ ปติมาหํ อเชยฺยํ” [อชิยฺยํ (สี.)]ฯ

๑๑๓๘. “ตํ สุตฺวา อมนุโสฺส, อโยกูฏํ ปริพฺภเมตฺวาน;
ภยมสฺส ชนยโนฺต, ราชานํ อิทมโวจฯ

๑๑๓๙. “พุชฺฌสฺสุ โข ราชกลิ, มา ตาหํ [มา เตหํ (สฺยา.)] มตฺถกํ นิตาเฬสึ [นิตาเลมิ (สี. ปี.), นิปฺผาเลสึ (ก.)];
มา เชฏฺฐปุตฺตมวธิ, อทูสกํ สีหสงฺกาสํฯ

๑๑๔๐. “โก เต ทิโฏฺฐ ราชกลิ, ปุตฺตภริยาโย หญฺญมานาโย [หญฺญมานา (ก.)];
เสฏฺฐิ จ คหปตโย, อทูสกา สคฺคกามา หิฯ

๑๑๔๑. “ตํ สุตฺวา ขณฺฑหาโล, ราชา จ อพฺภุตมิทํ ทิสฺวาน;
สเพฺพสํ พนฺธนานิ โมเจสุํ, ยถา ตํ อนุปฆาตํ [อปาปานํ (สี. ปี.)]ฯ

๑๑๔๒. “สเพฺพสุ วิปฺปมุเตฺตสุ, เย ตตฺถ สมาคตา ตทา อาสุํ;
สเพฺพ เอเกกเลฑฺฑุกมทํสุ, เอส วโธ ขณฺฑหาลสฺส”ฯ

๑๑๔๓. “สเพฺพ ปวิฏฺฐา [ปติํสุ (สี.), ปติตฺวา (ปี.)] นิรยํ, ยถา ตํ ปาปกํ กริตฺวาน;
น หิ ปาปกมฺมํ กตฺวา, ลพฺภา สุคติํ อิโต คนฺตุํ”ฯ

๑๑๔๔. “สเพฺพสุ วิปฺปมุเตฺตสุ, เย ตตฺถ สมาคตา ตทา อาสุํ;
จนฺทํ อภิสิญฺจิํสุ, สมาคตา ราชปริสา [ราชปุริสา (สฺยา.)] จฯ

๑๑๔๕. ‘‘สเพฺพสุ วิปฺปมุตฺตสุ, เย [ยา (สฺยา.)] ตตฺถ สมาคตา ตทา อาสุํ;
จนฺทํ อภิสิญฺจึสุ, สมาคตา ราชกญฺญาโย จฯ

๑๑๔๖. ‘‘สเพฺพสุ วิปฺปมุตฺตสุ, เย ตตฺถ สมาคตา ตทา อาสุํ;
จนฺทํ อภิสิญฺจึสุ, สมาคตา เทวปริสา [เทวปฺริสา (สฺยา.)] จฯ

๑๑๔๗. ‘‘สเพฺพสุ วิปฺปมุตฺตสุ, เย [ยา (สฺยา.)] ตตฺถ สมาคตา ตทา อาสุํ;
จนฺทํ อภิสิญฺจึสุ, สมาคตา เทวกญฺญาโย จฯ

๑๑๔๘. ‘‘สเพฺพสุ วิปฺปมุตฺตสุ, เย ตตฺถ สมาคตา ตทา อาสุํ;
เจลุเกฺขปมกรุํ, สมาคตา ราชปริสา [ราชปฺริสา (สฺยา.)] จฯ

๑๑๔๙. ‘‘สเพฺพสุ วิปฺปมุตฺตสุ, เย [ยา (สฺยา.)] ตตฺถ สมาคตา ตทา อาสุํ;
เจลุเกฺขปมกรุํ, สมาคตา ราชกญฺญาโย จฯ

๑๑๕๐. ‘‘สเพฺพสุ วิปฺปมุตฺตสุ, เย ตตฺถ สมาคตา ตทา อาสุํ;
เจลุเกฺขปมกรุํ, สมาคตา เทวปริสา [เทวปฺริสา (สฺยา.)] จฯ

๑๑๕๑. ‘‘สเพฺพสุ วิปฺปมุตฺตสุ, เย [ยา (สฺยา.)] ตตฺถ สมาคตา ตทา อาสุํ;
เจลุเกฺขปมกรุํ, สมาคตา เทวกญฺญาโย จฯ

๑๑๕๒. ‘‘สเพฺพสุ วิปฺปมุตฺตสุ, พหู อานนฺทิตา อหุํ [พหุ อานนฺทโน อหุ วํโส (สี.), พหุ อานนฺทิโต อหุ วํโส (ปี.)];
นนฺทึ ปเวสิ นครํ [วาทึสุ นนฺทิปเวสนครํ (สฺยา.), นนฺทึ ปเวสิ นคเร (ก.)], พนฺธนา โมกฺโข อโฆสิตฺถา’’ติฯ

จนฺทกุมารชาตกํ [ขณฺฑหาลชาตกํ (สี. ปี.)] สตฺตมํฯ

๕๔๕. มหานารทกสฺสปชาตกํ (๘)

๑๑๕๓. ‘‘อหุ ราชา วิเทหานํ, องฺคติ [องฺคาติ (สี.) เอวมุปริปิ] นาม ขตฺติโย;
ปหูตโยโคฺค ธนิมา, อนนฺตพลโปริโสฯ

๑๑๕๔. โส จ ปนฺนรสึ [ปนฺนรเส (สฺยา. ก.)] รตฺติํ, ปุริมยาเม อนาคเต;
จาตุมาสา [จาตุมสฺสํ (สี. ปี.)] โกมุทิยา, อมเจฺจ สนฺนิปาตยิฯ

๑๑๕๕. ‘‘ปณฺฑิเต สุตสมฺปนฺเน, มิตปุเพฺพ [มิหิตปุเพฺพ (สี. ปี.)] วิจกฺขเณ;
วิชยญฺจ สุนามญฺจ, เสนาปติํ อลาตกํฯ

๑๑๕๖. ‘‘ตมนุปุจฺฉิ เวเทโห, ‘‘ปเจฺจกํ พฺรูถ สํ รุจิํ;
จาตุมาสา โกมุทชฺช, ชุณฺหํ พฺยปหตํ [พฺยปคตํ (สี. ปี.)] ตมํ;
กายชฺช รติยา รตฺติํ, วิหเรมุ อิมํ อุตุํ’’ฯ

๑๑๕๗. ‘‘ตโต เสนาปติ รโญฺญ, อลาโต เอตทพฺรวิ;
‘‘หฏฺฐํ โยคฺคํ พลํ สพฺพํ, เสนํ สนฺนาหยามเสฯ

๑๑๕๘. ‘‘นิยฺยาม เทว ยุทฺธาย, อนนฺตพลโปริสา;
เย เต วสํ น อายนฺติ, วสํ อุปนยามเส [อุปนิยฺยามเส (ก.)];

เอสา มยฺหํ สกา ทิฏฺฐิ, อชิตํ โอชินามเสฯ

๑๑๕๙. อลาตสฺส วโจ สุตฺวา, สุนาโม เอตทพฺรวิ;
“สเพฺพ ตุยฺหํ มหาราช, อมิตฺตา วสมาคตาฯ

๑๑๖๐. “นิกฺขิตฺตสตฺถา ปจฺจตฺถา, นิวาตมนุวตฺตเร;
อุตฺตโม อุสฺสโว อชฺช, น ยุทฺธํ มม รุจฺจติฯ

๑๑๖๑. “อนฺนปานญฺจ ขชฺชญฺจ, ขิปฺปํ อภิหรนฺตุ เต;
รมสฺสุ เทว กาเมหิ, นจฺจคีเต สุวาทิเต”ฯ

๑๑๖๒. สุนามสฺส วโจ สุตฺวา, วิชโย เอตทพฺรวิ;
“สเพฺพ กามา มหาราช, นิจฺจํ ตว มุปฏฺฐิตาฯ

๑๑๖๓. “น เหเต ทุลฺลภา เทว, ตว กาเมหิ โมทิตุํ;
สทาปิ กามา สุลภา, เนตํ จิตฺตมตํ [จิตฺตํ มตี (ก.)] มมฯ

๑๑๖๔. “สมณํ พฺราหฺมณํ วาปิ, อุปาเสมุ พหุสฺสุตํ;
โย นชฺช วินเย กงฺขํ, อตฺถธมฺมวิทู อิเส”ฯ

๑๑๖๕. วิชยสฺส วโจ สุตฺวา, ราชา องฺคติ มพฺรวิ;
“ยถา วิชโย ภณติ, มยฺหเมฺปตํว รุจฺจติฯ

๑๑๖๖. “สมณํ พฺราหฺมณํ วาปิ, อุปาเสมุ พหุสฺสุตํ;
โย นชฺช วินเย กงฺขํ, อตฺถธมฺมวิทู อิเสฯ

๑๑๖๗. “สเพฺพว สนฺตา กโรถ มตึ, กํ อุปาเสมุ ปณฺฑิตํ;
โย [โก (สี. ปี.)] นชฺช วินเย กงฺขํ, อตฺถธมฺมวิทู อิเส”ฯ

๑๑๖๘. “เวเทหสฺส วโจ สุตฺวา, อลาโต เอตทพฺรวิ;
“อตฺถายํ มิคทายสฺมึ, อเจโล ธีรสมฺมโตฯ

๑๑๖๙. “คุโณ กสฺสปโคตฺตายํ, สุโต จิตฺรกถี คณี;
ตํ เทว [ตเทว (ก.)] ปยิรุปาเสมุ [ปยิรุปาสย (สี. ปี.)], โส โน กงฺขํ วิเนสฺสติ”ฯ

๑๑๗๐. “อลาตสฺส วโจ สุตฺวา, ราชา โจเทสิ สารถึ;
“มิคทายํ คมิสฺสาม, ยุตฺตํ ยานํ อิธานย”ฯ

๑๑๗๑. ตสฺส ยานํ อโยเชสุํ, ทนฺตํ รูปิยปกฺขรํ [รูปิยุปกฺขรํ (ก.)];
สุกฺกมฏฺฐปริวารํ, ปณฺฑรํ โทสินามุขํฯ

๑๑๗๒. “เตตฺราสุํ กุมุทายุตฺตา, จตฺตาโร สินฺธวา หยา;
อนิลูปมสมุปฺปาตา [อนิลูปมสมุปฺปาทา (ก.)], สุทนฺตา โสณฺณมาลิโนฯ

๑๑๗๓. “เสตจฺฉตฺตํ เสตรโถ, เสตสฺสา เสตพีชนี;
เวเทโห สหมเจฺจหิ, นิยฺยํ จโนฺทว โสภติฯ

๑๑๗๔. ‘‘มนุยายึสุ พหโว, อินฺทิขคฺคธรา [อินฺทขคฺคธรา (สี.), อิฏฺฐิขคฺคธรา (ปี.)] พลี;
อสฺสปิฏฺฐิคตา วีรา, นรา นรวราธิปํฯ

๑๑๗๕. โส มุหุตฺตํว ยายิตฺวา, ยานา โอรุยฺห ขตฺติโย;
เวเทโห สหมเจฺจหิ, ปตฺตี คุณมุปาคมิฯ

๑๑๗๖. เยปิ ตตฺถ ตทา อาสุํ, พฺราหฺมณิพฺภา สมาคตา;
น เต อปนยี ราชา, อกตํ ภูมิมาคเตฯ

๑๑๗๗. ‘‘ตโต โส มุทุกา ภิสิยา, มุทุจิตฺตกสนฺถเต [มุทุจิตฺตกฟนฺทเก (สี. ปี.)];
มุทุปจฺจตฺถเต ราชา, เอกมนฺตํ อุปาวิสิฯ

๑๑๗๘. ‘‘นิสชฺช ราชา สโมฺมทิ, กถํ สารณิยํ ตโต;
‘‘กจฺจิ ยาปนิยํ ภเนฺต, วาตานมวิยคฺคตา [วาตานมวิสคฺคตา (สี. ปี.), วาตานมวิยตฺตตา (สฺยา.)]ฯ

๑๑๗๙. ‘‘กจฺจิ อกสิรา วุตฺติ, ลภสิ [ลพฺภติ (สี. ปี.)] ปิณฺฑยาปนํ [ปิณฺฑิยาปนํ (สฺยา. ก.)];
อปฺปาพาโธ จสิ กจฺจิ, จกฺขุํ น ปริหายติ’’ฯ

๑๑๘๐. ตํ คุโณ ปฏิสโมฺมทิ, เวเทหํ วินเย รตํ;
‘‘ยาปนียํ มหาราช, สพฺพเมตํ ตทูภยํฯ

๑๑๘๑. ‘‘กจฺจิ ตุยฺหมฺปิ เวเทห, ปจฺจนฺตา น พลียเร;
กจฺจิ อโรคํ โยคฺคํ เต, กจฺจิ วหติ วาหนํ;
กจฺจิ เต พฺยาธโย นตฺถิ, สรีรสฺสุปตาปิยา’’ [สรีรสฺสุปตาปิกา (สี. ปี.), สรีรสฺสุปตาปนา (?)]ฯ

๑๑๘๒. ปฏิสโมฺมทิโต ราชา, ตโต ปุจฺฉิ อนนฺตรา;
อตฺถํ ธมฺมญฺจ ญายญฺจ, ธมฺมกาโม รเถสโภฯ

๑๑๘๓. ‘‘กถํ ธมฺมํ จเร มโจฺจ, มาตาปิตูสุ กสฺสป;
กถํ จเร อาจริเย, ปุตฺตทาเร กถํ จเรฯ

๑๑๘๔. ‘‘กถํ จเรยฺย วุเฑฺฒสุ, กถํ สมณพฺราหฺมเณ;
กถญฺจ พลกายสฺมิํ, กถํ ชนปเท จเรฯ

๑๑๘๕. ‘‘กถํ ธมฺมํ จริตฺวาน, มจฺจา คจฺฉนฺติ [เปจฺจ คจฺฉติ (สี. สฺยา. ปี.)] สุคฺคติํ;
กถเญฺจเก อธมฺมฏฺฐา, ปตนฺติ นิรยํ อโถ’’ฯ

๑๑๘๖. ‘‘เวเทหสฺส วโจ สุตฺวา, กสฺสโป เอตทพฺรวิ;
‘‘‘สุโณหิ เม มหาราช, สจฺจํ อวิตถํ ปทํฯ

๑๑๘๗. ‘‘นตฺถิ ธมฺมจริตสฺส [ธมฺมสฺส จิณฺณสฺส (สี.)], ผลํ กลฺยาณปาปกํ;
นตฺถิ เทว ปโร โลโก, โก ตโต หิ อิธาคโตฯ

๑๑๘๘. ‘‘นตฺถิ เทว ปิตโร วา, กุโต มาตา กุโต ปิตา;
นตฺถิ อาจริโย นาม, อทนฺตํ โก ทเมสฺสติฯ

๑๑๘๙‘‘สมตุลฺยานิ ภูตานิ, นตฺถิ เชฏฺฐาปจายิกา;
นตฺถิ พลํ วีริยํ วา, กุโต อุฏฺฐานโปริสํ;
นิยตานิ หิ ภูตานิ, ยถา โคฏวิโส ตถาฯ

๑๑๙๐‘‘ลทฺเธยฺยํ ลภเต มจฺโจ, ตตฺถ ทานผลํ กุโต;
นตฺถิ ทานผลํ เทว, อวโส เทววีริโยฯ

๑๑๙๑‘‘พาเลหิ ทานํ ปญฺญตฺตํ, ปณฺฑิเตหิ ปฏิจฺฉิตํ;
อวสา เทนฺติ ธีรานํ, พาลา ปณฺฑิตมานิโนฯ

๑๑๙๒‘‘สตฺติเม สสฺสตา กายา, อเจฺฉชฺชา อวิโกปิโน;
เตโช ปถวี อาโป จ, วาโย สุขํ ทุขญฺจิเม;
ชีเว จ สตฺติเม กายา, เยสํ เฉตฺตา น วิชฺชติฯ

๑๑๙๓‘‘นตฺถิ หนฺตา ว เฉตฺตา วา, หเญฺญ เยวาปิ [หญฺญเร วาปิ (สี. สฺยา. ปี.)] โกจิ นํ;
อนฺตเรเนว กายานํ, สตฺถานิ วีติวตฺตเรฯ

๑๑๙๔‘‘โย จาปิ [โยปายํ (สี. ปี.), โย จายํ (สฺยา. ก.)] สิรมาทาย, ปเรสํ นิสิตาสินา;
น โส ฉินฺทติ เต กาเย, ตตฺถ ปาปผลํ กุโตฯ

๑๑๙๕‘‘จุลฺลาสีติมหากปฺเป, สเพฺพ สุชฺฌนฺติ สํสรํ;
อนาคเต ตมฺหิ กาเล, สญฺญโตปิ น สุชฺฌติฯ

๑๑๙๖‘‘จริตฺวาปิ พหุํ ภทฺรํ, เนว สุชฺฌนฺตินาคเต;
ปาปเญฺจปิ พหุํ กตฺวา, ตํ ขณํ นาติวตฺตเรฯ

๑๑๙๗‘‘อนุปุเพฺพน โน สุทฺธิ, กปฺปานํ จุลฺลสีติยา;
นิยตึ นาติวตฺตาม, เวลนฺตมิว สาคโร’’’ฯ

๑๑๙๘กสฺสปสฺส วโจ สุตฺวา, อลาโต เอตทพฺรวิ;
‘‘ยถา ภทนฺโต ภณติ, มยฺหเมฺปตํว รุจฺจติฯ

๑๑๙๙‘‘อหมฺปิ ปุริมํ ชาตึ, สเร สํสริตตฺตโน;
ปิงฺคโล นามหํ อาสึ, ลุทฺโท โคฆาตโก ปุเรฯ

๑๒๐๐‘‘พาราณสิยํ ผีตายํ, พหุํ ปาปํ กตํ มยา;
พหู มยา หตา ปาณา, มหิํสา สูกรา อชาฯ

๑๒๐๑‘‘ตโต จุโต อิธ ชาโต, อิทฺธ เสนาปตีกุเล;
นตฺถิ นูน ผลํ ปาปํ, โยหํ [ปาเป โสหํ (สี. ปี.)] น นิรยํ คโตฯ

๑๒๐๒‘‘อเถตฺถ พีชโก นาม, ทาโส อาสิ ปฏจฺจรี [ปฏจฺจรี (สี. ปี.), ปฏชฺชรี (ก.)];
อุโปสถํ อุปวสนฺโต, คุณสนฺติกุปาคมิฯ

๑๒๐๓กสฺสปสฺส วโจ สุตฺวา, อลาตสฺส จ ภาสิตํ;
ปสฺสสนฺโต มุหุํ อุณฺหํ, รุทํ อสฺสูนิ วตฺตยิฯ

๑๒๐๔ ตมนุปุจฺฉิ เวเทโห, “กิมตฺถํ สมฺม โรทสิ;
กึ เต สุตํ วา ทิฏฺฐํ วา, กึ มํ เวเทสิ เวทนํ”ฯ

๑๒๐๕ เวเทหสฺส วโจ สุตฺวา, พีชโก เอตทพฺรวิ;
“นตฺถิ เม เวทนา ทุกฺขา, มหาราช สุโณหิ เมฯ

๑๒๐๖ “อหมฺปิ ปุริมํ ชาตึ, สรามิ สุขมตฺตโน;
สาเกตาหํ ปุเร อาสึ, ภาวเสฏฺฐิ คุเณ รโตฯ

๑๒๐๗ “สมฺมโต พฺราหฺมณิพฺภานํ, สํวิภาครโต สุจิ;
น จาปิ ปาปกํ กมฺมํ, สรามิ กตมตฺตโนฯ

๑๒๐๘ “อิโต จุตาหํ เวเทห, อิธ ชาโต ทุริตฺถิยา;
คพฺภมฺหิ กุมฺภทาสิยา, ยโต ชาโต สุทุคฺคโตฯ

๑๒๐๙ “เอวมฺปิ ทุคฺคโต สนฺโต, สมจริยํ อธิฏฺฐิโต;
อุปฑฺฒภาคํ ภตฺตสฺส, ททามิ โย เม อิจฺฉติฯ

๑๒๑๐ “จาตุทฺทสึ ปญฺจทสึ, สทา อุปวสามหํ;
น จาปิ [น อหํ (ก.)] ภูเต หึสามิ, เถยฺยญฺจาปิ วิวชฺชยึฯ

๑๒๑๑ “สพฺพเมว หิ นูเนตํ, สุจิณฺณํ ภวติ นิปฺผลํ;
นิรตฺถํ มญฺญิทํ สีลํ, อลาโต ภาสตี ยถาฯ

๑๒๑๒ “กลิเมว นูน คณฺหามิ, อสิปฺโป ธุตฺตโก ยถา;
กฏํ อลาโต คณฺหาติ, กิตโวสิกฺขิโต ยถาฯ

๑๒๑๓ “ทฺวารํ นปฺปฏิปสฺสามิ, เยน คจฺฉามิ สุคฺคตึ;
ตสฺมา ราช ปโรทามิ, สุตฺวา กสฺสปภาสิตํ”ฯ

๑๒๑๔ พีชกสฺส วโจ สุตฺวา, ราชา องฺคติ มพฺรวิ;
“นตฺถิ ทฺวารํ สุคติยา, นิยตึ [นิยตํ (สฺยา.)] กงฺข พีชกฯ

๑๒๑๕ “สุขํ วา ยทิ วา ทุกฺขํ, นิยติยา กิร ลพฺภติ;
สํสารสุทฺธิ สเพฺพสํ, มา ตุริโตฺถ [ตุริโต (สฺยา.)] อนาคเตฯ

๑๒๑๖ “อหมฺปิ ปุเพฺพ กลฺยาโณ, พฺราหฺมณิเพฺภสุ พฺยาวโฏ [วาวโฏ (ก.)];
โวหารมนุสาสโนฺต , รติหีโน ตทนฺตรา”ฯ

๑๒๑๗ “ปุนปิ ภเนฺต ทเกฺขมุ, สงฺคติ เจ ภวิสฺสติ”;
อิทํ วตฺวาน เวเทโห, ปจฺจคา สนิเวสนํฯ

๑๒๑๘ ตโต รตฺยา วิวสาเน, อุปฏฺฐานมฺหิ องฺคติ;
อมเจฺจ สนฺนิปาเตตฺวา, อิทํ วจนมพฺรวิฯ

๑๒๑๙ “จนฺทเก เม วิมานสฺมึ, สทา กาเม วิเธนฺตุ เม;
มา อุปคจฺฉุํ อเตฺถสุ, คุยฺหปฺปกาสิเยสุ จฯ

๑๒๒๐. “วิชโย จ สุนาโม จ, เสนาปติ อลาตโก;
เอเต อเตฺถ นิสีทนฺตุ, โวหารกุสลา ตโย”ฯ

๑๒๒๑. อิทํ วตฺวาน เวเทโห, กาเมว พหุมญฺญถ;
น จาปิ พฺราหฺมณิเพฺภสุ, อเตฺถ กิสฺมิญฺจิ พฺยาวโฎฯ

๑๒๒๒. ตโต เทฺวสตฺตรตฺตสฺส, เวเทหสฺสตฺรชา ปิยา;
ราชกญฺญา รุจา [รุชา (สี. ปี.) เอวมุปริปิ] นาม, ธาติมาตรมพฺรวิฯ

๑๒๒๓. ‘อลงฺกโรถ มํ ขิปฺปํ, สขิโย จาลงฺกโรนฺตุ [จ กโรนฺตุ (สี. ปี.)] เม;
สุเว ปนฺนรโส ทิโพฺย, คจฺฉํ อิสฺสรสนฺติเก’ [ปิตุสฺส สนฺติเก (สฺยา.)]ฯ

๑๒๒๔. ตสฺสา มาลฺยํ อภิหรึสุ, จนฺทนญฺจ มหารหํ;
มณิสงฺขมุตฺตารตนํ, นานาฺรตฺเต จ อมฺพเรฯ

๑๒๒๕. ตญฺจ โสวณฺณเย [โสณฺณมเย (ก.)] ปีเฐ, นิสินฺนํ พหุกิตฺถิโย;
ปริกิริย ปโสภึสุ [อโสภึสุ (สี. สฺยา. ปี.)], รุจํ รุจิรวณฺณินิํฯ

๑๒๒๖. สา จ สขิมชฺฌคตา, สพฺพาภรณภูสิตา;
สเตรตา อพฺภมิว, จนฺทกํ ปาวิสี รุจาฯ

๑๒๒๗. อุปสงฺกมิตฺวา เวเทหํ, วนฺทิตฺวา วินเย รตํ;
สุวณฺณขจิเต [สุวณฺณวิกเต (สี. ปี.)] ปีเฐ, เอกมนฺตํ อุปาวิสิ”ฯ

๑๒๒๘. ตญฺจ ทิสฺวาน เวเทโห, อจฺฉรานํว สงฺคมํ;
รุจํ สขิมชฺฌคตํ, อิทํ วจนมพฺรวิฯ

๑๒๒๙. “กจฺจิ รมสิ ปาสาเท, อโนฺตโปกฺขรณึ ปติ;
กจฺจิ พหุวิธํ ขชฺชํ, สทา อภิหรนฺติ เตฯ

๑๒๓๐. “กจฺจิ พหุวิธํ มาลฺยํ, โอจินิตฺวา กุมาริโย;
ฆรเก กโรถ ปเจฺจกํ, ขิฑฺฑารติรตา มุหุํ [อหุ (สฺยา. ก.)]ฯ

๑๒๓๑. “เกน วา วิกลํ ตุยฺหํ, กึ ขิปฺปํ อาหรนฺตุ เต;
มโนกรสฺสุ กุฑฺฑมุขี [กุฏฺฏมุขี (สี. ปี.)], อปิ จนฺทสมมฺหิปิ” [อปิ จนฺทสมมฺปิ เต (ก.)]ฯ

๑๒๓๒. เวเทหสฺส วโจ สุตฺวา, รุจา ปิตรมพฺรวิ;
“สพฺพเมตํ มหาราช, ลพฺภติสฺสรสนฺติเกฯ

๑๒๓๓. “สุเว ปนฺนรโส ทิโพฺย, สหสฺสํ อาหรนฺตุ เม;
ยถาทินฺนญฺจ ทสฺสามิ, ทานํ สพฺพวนีสฺวหํ” [สพฺพวณีสฺวหํ (สฺยา. ก.)]ฯ

๑๒๓๔. รุจาย วจนํ สุตฺวา, ราชา องฺคติ มพฺรวิ;
“พหุํ วินาสิตํ วิตฺตํ, นิรตฺถํ อผลํ ตยาฯ

๑๒๓๕. “อุโปสเถ วสํ นิจฺจํ, อนฺนปานํ น ภุญฺชสิ;

นิยเตต๋ อภุตฺตพฺพํ, นตฺถิ ปุญฺญํ อภุญฺชโต’’ฯ

๑๒๓๖. ‘‘พีชโกปิ หิ สุตฺวาน, ตทา กสฺสปภาสิตํ;
ปสฺสสโนฺต มุหุํ อุณฺหํ, รุทํ อสฺสูนิ วตฺตยิฯ

๑๒๓๗. ‘‘ยาว รุเจ ชีวมานา [ชีวสิโน (สี. ปี.)], มา ภตฺตมปนามยิ;
นตฺถิ ภเทฺท ปโร โลโก, กึ นิรตฺถํ วิหญฺญสิ’’ฯ

๑๒๓๘. ‘‘เทหสฺส วโจ สุตฺวา, รุจา รุจิรวณฺณินี;
ชานํ ปุพฺพาปรํ ธมฺมํ, ปิตรํ เอตทพฺรวิฯ

๑๒๓๙. ‘‘สุตเมว ปุเร อาสิ, สกฺขิ [ปจฺจกฺขํ (ก.)] ทิฏฺฐมิทํ มยา;
พาลูปเสวี โย โหติ, พาโลว สมปชฺชถฯ

๑๒๔๐. ‘‘มูโฬฺห หิ มูฬฺหมาคมฺม, ภิโยฺย โมหํ นิคจฺฉติ;
ปติรูปํ อลาเตน, พีชเกน จ มุยฺหิตุํฯ

๑๒๔๑. ‘‘ตฺวญฺจ เทวาสิ สปฺปโญฺญ, ธีโร อตฺถสฺส โกวิโท;
กถํ พาเลหิ สทิสํ, หีนทิฏฺฐึ อุปาคมิฯ

๑๒๔๒. ‘‘เสเจปิ สํสารปเถน สุชฺฌติ, นิรตฺถิยา ปพฺพชฺชา คุณสฺส;
กีโฏว อคฺคึ ชลิตํ อปาปตํ, อุปปชฺชติ โมหมูโฬฺห [โมมุโห (สี. ปี.)] นคฺคภาวํฯ

๑๒๔๓. ‘‘สํสารสุทฺธีติ ปุเร นิวิฏฺฐา, กมฺมํ วิทูเสนฺติ พหู อชานํ [พหู ปชา (ก.)];
ปุเพฺพ กลี ทุคฺคหิโตวอตฺถา [อโตฺถ (ก.), ทุคฺคหิโตว’นตฺถา (?)], ทุโมฺม จ ยา พลิสา อมฺพุโชวฯ

๑๒๔๔. ‘‘อุปมํ เต กริสฺสามิ, มหาราช ตวตฺถิยา;
อุปมาย มิเธกเจฺจ, อตฺถํ ชานนฺติ ปณฺฑิตาฯ

๑๒๔๕. ‘‘วาณิชานํ ยถา นาวา, อปฺปมาณภรา [อปฺปมาณหรา (ปี.)] ครุ;
อติภารํ สมาทาย, อณฺณเว อวสีทติฯ

๑๒๔๖. ‘‘เอวเมว นโร ปาปํ, โถกํ โถกมฺปิ อาจินํ;
อติภารํ สมาทาย, นิรเย อวสีทติฯ

๑๒๔๗. ‘‘น ตาว ภาโร ปริปูโร, อฬาตสฺส มหีปติ;
อาจินาติ จ ตํ ปาปํ, เยน คจฺฉติ ทุคฺคตึฯ

๑๒๔๘. ‘‘ปุเพฺพวสฺส กตํ ปุญฺญํ, อฬาตสฺส มหีปติ;
ตเสฺสว เทว นิสฺสโนฺท, ยเญฺจโส ลภเต สุขํฯ

๑๒๔๙. ‘‘ขียเต จสฺส ตํ ปุญฺญํ, ตถา หิ อคุเณ รโต;
อุชุมคฺคํ อวหาย [อปาหาย (สี.)], กุมฺมคฺคมนุธาวติฯ

๑๒๕๐. ‘‘ตุลา ยถา ปคฺคหิตา, โอหิเต ตุลมณฺฑเล;
อุนฺนเมติ ตุลาสีสํ, ภาเร โอโรปิเต สติฯ

๑๒๕๓. ‘‘เอวเมว นโร ปุญฺญํ, โถกํ โถกมฺปิ อาจินํ;
สคฺคาติมาโน ทาโสว, พีชโก สาตเว [สาธเว (ก.)] รโตฯ

๑๒๕๔. ‘‘เมชฺฌ พีชโก ทาโส, ทุกฺขํ ปสฺสติ อตฺตนิ;
ปุเพฺพวสฺส [ปุเพฺพ ตสฺส (สี. ปี.)] กตํ ปาปํ, ตเมโส ปฏิเสวติฯ

๑๒๕๗. ‘‘ฆียเต จสฺส ตํ ปาปํ, ตถา หิ วินเย รโต;
กสฺสปญฺจ สมาปชฺช, มา เหวุปฺปถมาคมาฯ

๑๒๕๕. ‘‘ยํ ยญฺหิ ราช ภชติ, สนฺตํ วา ยทิ วา อสํ;
สีลวนฺตํ วิสีลํ วา, วสํ ตเสฺสว คจฺฉติฯ

๑๒๕๕. ‘‘ยาทิสํ กุรุเต มิตฺตํ, ยาทิสํ จูปเสวติ;
โสปิ ตาทิสโก โหติ, สหวาโส หิ [สหวาโสปิ (ก.)] ตาทิโสฯ

๑๒๕๖. ‘‘เสวมาโน เสวมานํ, สมฺผุโฏฺฐ สมฺผุสํ ปรํ;
สโร ทิโทฺธ กลาปํว, อลิตฺตมุปลิมฺปติ;
อุปเลปภยา [อุปลิมฺปภยา (ก.)] ธีโร, เนว ปาปสขา สิยาฯ

๑๒๕๗. ‘‘ปูติมจฺฉํ กุสเคฺคน, โย นโร อุปนยฺหติ;
กุสาปิ ปูติ วายนฺติ, เอวํ พาลูปเสวนาฯ

๑๒๕๘. ‘‘ตครญฺจ ปลาเสน, โย นโร อุปนยฺหติ;
ปตฺตาปิ สุรภิ วายนฺติ, เอวํ ธีรูปเสวนาฯ

๑๒๕๙. ‘‘ตสฺมา ปตฺตปุฏเสฺสว [ผลปุฏเสฺสว (สี. ปี.)], ญตฺวา สมฺปากมตฺตโน;
อสเนฺต โนปเสเวยฺย, สเนฺต เสเวยฺย ปณฺฑิโต;
อสโนฺต นิรยํ เนนฺติ, สโนฺต ปาเปนฺติ สุคฺคติํ’’ฯ

๑๒๖๐. ‘‘อหมฺปิ ชาติโย สตฺต, สเร สํสริตตฺตโน;
อนาคตาปิ สเตฺตว, ยา คมิสฺสํ อิโต จุตาฯ

๑๒๖๑. ‘‘ยา เม สา สตฺตมี ชาติ, อหุ ปุเพฺพ ชนาธิป;
กมฺมารปุโตฺต มคเธสุ, อหุํ ราชคเห ปุเรฯ

๑๒๖๒. ‘‘ปาปํ สหายมาคมฺม, พหุํ ปาปํ กตํ มยา;
ปรทารสฺส เหเฐโนฺต, จริมฺหา อมรา วิยฯ

๑๒๖๓. ‘‘ตํ กมฺมํ นิหิตํ อฏฺฐา, ภสฺมจฺฉโนฺนว ปาวโก;
อถ อเญฺญหิ กเมฺมหิ, อชายิํ วํสภูมิยํฯ

๑๒๖๔. ‘‘โกสมฺพิยํ เสฏฺฐิกุเล, อิเทฺธ ผีเต มหทฺธเน;
เอกปุโตฺต มหาราช, นิจฺจํ สกฺกตปูชิโตฯ

๑๒๖๕. ‘‘ตตฺถ มิตฺตํ อเสวิสฺสํ, สหายํ สาตเว รตํ;
ปณฺฑิตํ สุตสมฺปนฺนํ, โส มํ อเตฺถ นิเวสยิฯ

๑๒๖๖. ‘‘ฉาตุทฺทสึ ปญฺจทสึ, พหุํ รตฺตึ อุปาวสึ;
ตํ กมฺมํ นิหิตํ อฏฺฐา, นิธีว อุทกนฺติเกฯ

๑๒๖๗. ‘‘อถ ปาปาน กมฺมานํ, ยเมตํ มคเธ กตํ;
ผลํ ปริยาค มํ [ปริยาค ตํ (สี.), ปริยาคตํ (สฺยา. ปี.)] ปจฺฉา, ภุตฺวา ทุฏฺฐวิสํ ยถาฯ

๑๒๖๘. ‘‘ตโต จุตาหํ เวเทห, โรรุเว นิรเย จิรํ;
สกมฺมุนา อปจฺจิสฺสํ, ตํ สรํ น สุขํ ลเภฯ

๑๒๖๙. ‘‘พหุวสฺสคเณ ตตฺถ, เขปยิตฺวา พหุํ ทุขํ;
ภินฺนาคเต [เภณฺณากเฏ (สี. ปี.)] อหุํ ราช, ฉคโล อุทฺธตปฺผโล [ฉกโล อุทฺธิตปฺผโล (สี. ปี.)]ฯ

๑๒๗๐. ‘‘สาตปุตฺตา มยา วูฬฺหา, ปิฏฺฐิยา จ รเถน จ;
ตสฺส กมฺมสฺส นิสฺสนฺโท, ปรทารคมนสฺส เมฯ

๑๒๗๑. ‘‘ตโต จุตาหํ เวเทห, กปิ อาสึ พฺรหาวเน;
นิลุญฺจิตผโล [นิลิจฺฉิตผโล (สี. ปี.)] เยว, ยูถเปน ปคพฺภินา;
ตสฺส กมฺมสฺส นิสฺสนฺโท, ปรทารคมนสฺส เมฯ

๑๒๗๒. ‘‘ตโต จุตาหํ เวเทห, ทสฺสเนสุ [ทสเณฺณสุ (สี. ปี.), ทสเนฺนสุ (สฺยา.)] ปสู อหุํ;
นิลุญฺจิโต ชโว ภทฺโร, โยคฺคํ วูฬฺหํ จิรํ มยา;
ตสฺส กมฺมสฺส นิสฺสนฺโท, ปรทารคมนสฺส เมฯ

๑๒๗๓. ‘‘ตโต จุตาหํ เวเทห, วชฺชีสุ กุลมาคมา;
เนวิตฺถี น ปุมา อาสึ, มนุสฺสเตฺต สุทุลฺลเภ;
ตสฺส กมฺมสฺส นิสฺสนฺโท, ปรทารคมนสฺส เมฯ

๑๒๗๔. ‘‘ตโต จุตาหํ เวเทห, อชายึ นนฺทเน วเน;
ภวเน ตาวตึสาหํ, อจฺฉรา กามวณฺณินี [วรวณฺณินี (ก.)]ฯ

๑๒๗๕. ‘‘วิจิตฺตวตฺถาภรณา, อามุตฺตมณิกุณฺฑลา;
กุสลา นจฺจคีตสฺส, สกฺกสฺส ปริจาริกาฯ

๑๒๗๖. ‘‘ตตฺถ ฐิตาหํ เวเทห, สรามิ ชาติโย อิมา;
อนาคตาปิ สเตฺตว, ยา คมิสฺสํ อิโต จุตาฯ

๑๒๗๗. ‘‘ปริยาคตํ ตํ กุสลํ, ยํ เม โกสมฺพิยํ กตํ;
เทเว เจว มนุเสฺส จ, สนฺธาวิสฺสํ อิโต จุตาฯ

๑๒๗๘. ‘‘สตฺต ชโจฺจ [ชจฺจา (สฺยา. ปี.)] มหาราช, นิจฺจํ สกฺกตปูชิตา;
ถีภาวาปิ น มุจฺจิสฺสํ, ฉฏฺฐา นิคติโย [ฉฏฺฐา คติโย (สฺยา.)] อิมาฯ

๑๒๗๙. ‘‘สตฺตมี จ คติ เทว, เทวปุโตฺต มหิทฺธิโก;
ปุมา เทโว ภวิสฺสามิ [ภวิสฺสติ (ก.)], เทวกายสฺมิมุตฺตโมฯ

๑๒๘๐. ‘‘อชฺชาปิ สนฺตานมยํ, มาลํ คเนฺถนฺติ นนฺทเน;

เทวปุตฺโต ชโว นาม, โย เม มาลํ ปฏิจฺฉติฯ

๑๒๘๓. ‘‘มุหุตฺตํ วิย โส ทิพฺโย, อิธ วสฺสานิ โสฬส;
รตฺตินฺทิโว จ โส ทิพฺโย, มานุสึ สรโทสตํฯ

๑๒๘๔. ‘‘อิติ กมฺมานิ อเนฺวนฺติ, อสงฺขฺเยฺยาปิ ชาติโย;
กลฺยาณํ ยทิ วา ปาปํ, น หิ กมฺมํ วินสฺสติ [ปนสฺสติ (สี. ปี.)]ฯ

๑๒๘๕. ‘‘โย อิจฺเฉ ปุริโส โหตุํ, ชาติํ ชาติํ [ชาติชาติํ (สี. ปี.)] ปุนปฺปุนํ;
ปรทารํ วิวชฺเชยฺย, โธตปาโทว กทฺทมํฯ

๑๒๘๖. ‘‘ยา อิจฺเฉ ปุริโส โหตุํ, ชาติํ ชาติํ ปุนปฺปุนํ;
สามิกํ อปจาเยยฺย, อินฺทํว ปริจาริกาฯ

๑๒๘๗. ‘‘โย อิจฺเฉ ทิพฺยโภคญฺจ, ทิพฺพมายุํ ยสํ สุขํ;
ปาปานิ ปริวชฺเชตฺวา [ปริวชฺเชยฺย (ก.)], ติวิธํ ธมฺมมาจเรฯ

๑๒๘๘. ‘‘กาเยน วาจา มนสา, อปฺปมตฺโต วิจกฺขโณ;
อตฺตโน โหติ อตฺถาย, อิตฺถี วา ยทิ วา ปุมาฯ

๑๒๘๙. ‘‘เย เกจิเม มานุชา ชีวโลเก, ยสสฺสิโน สพฺพสมนฺตโภคา;
อสํสยํ เตหิ ปุเร สุจิณฺณํ, กมฺมสฺสกาเส ปุถุ สพฺพสตฺตาฯ

๑๒๙๐. ‘‘อิงฺฆานุจินฺเตสิ สยมฺปิ เทว, กุโตนิทานา เต อิมา ชนินฺท;
ยา เต อิมา อจฺฉราสนฺนิกาสา, อลงฺกตา กญฺจนชาลฉนฺนา’’ฯ

๑๒๙๑. อิจฺเจวํ ปิตรํ กญฺญา, รุจา โตเสสิ องฺคติํ;
มูฬฺหสฺส มคฺคมาจิกฺขิ, ธมฺมมกฺขาสิ สุพฺพตาฯ

๑๒๙๒. อถาคมา พฺรหฺมโลกา, นารโท มานุสึ ปชํ;
ชมฺพุทีปํ อเวกฺขนฺโต, อทฺทา ราชานมงฺคติํฯ

๑๒๙๓. ‘‘ตโต ปติฏฺฐา ปาสาเท, เวเทหสฺส ปุรตฺถโต [ปุรกฺขโต (สฺยา. ก.)];
ตญฺจ ทิสฺวานานุปฺปตฺตํ, รุจา อิสิมวนฺทถฯ

๑๒๙๔. ‘‘อถาสนมฺหา โอรุยฺห, ราชา พฺยถิตมานโส [พฺยมฺหิตมานโส (สี. สฺยา. ปี.)];
นารทํ ปริปุจฺฉนฺโต, อิทํ วจนมพฺรวิฯ

๑๒๙๕. ‘‘กุโต นุ อาคจฺฉสิ เทววณฺณิ, โอภาสยํ สพฺพทิสา [สํวริํ (สี. ปี.)] จนฺทิมาว;
อกฺขาหิ เม ปุจฺฉิโต นามโคตฺตํ, กถํ ตํ ชานนฺติ มนุสฺสโลเก’’ฯ

๑๒๙๖. ‘‘อหญฺหิ เทวโต อิทานิ เอมิ, โอภาสยํ สพฺพทิสา [สํวริํ (สี. ปี.)] จนฺทิมาว;
อกฺขามิ เต ปุจฺฉิโต นามโคตฺตํ, ชานนฺติ มํ นารโท กสฺสโป จ’’ฯ

๑๒๙๗. ‘‘อจฺเฉรรูปํ ตว [วต (สี. ปี.)] ยาทิสญฺจ, เวหายสํ คจฺฉสิ ติฏฺฐสี จ;
ปุจฺฉามิ ตํ นารท เอตมตฺถํ, อถ เกน วเณฺณน ตวายมิทฺธิ’’ฯ

๑๒๙๖. “สจฺจญฺจ ธโมฺม จ ทโม จ จาโค, คุณา มเมเต ปกตา ปุราณา;
เตเหว ธมฺมหิ สุเสวิเตหิ, มโนชโว เยน กามํ คโตสฺมิ”ฯ

๑๒๙๗. “อเจฺฉรมาจิกฺขสิ ปุญฺญสิทฺธึ, สเจ หิ เอเตหิ [เอเต ตฺวํ (สี. ปี.)] ยถา วเทสิ;
ปุจฺฉามิ ตํ นารท เอตมตฺถํ, ปุโฏฺฐ จ เม สาธุ วิยากโรหิ”ฯ

๑๒๙๘. “ปุจฺฉสฺสุ มํ ราช ตเวส อโตฺถ, ยํ สํสยํ กุรุเส ภูมิปาล;
อหํ ตํ นิสฺสํสยตํ คเมมิ, นเยหิ ญาเยหิ จ เหตุภี จ”ฯ

๑๒๙๙. “ปุจฺฉามิ ตํ นารท เอตมตฺถํ, ปุโฏฺฐ จ เม นารท มา มุสา ภณิ;
อตฺถิ นุ เทวา ปิตโร นุ อตฺถิ, โลโก ปโร อตฺถิ ชโน ยมาหุ”ฯ

๑๓๐๐. “อเตฺถว เทวา ปิตโร จ อตฺถิ, โลโก ปโร อตฺถิ ชโน ยมาหุ;
กาเมสุ คิทฺธา จ นรา ปมูฬฺหา, โลกํ ปรํ น วิทู โมหยุตฺตา”ฯ

๑๓๐๑. “อตฺถีติ เจ นารท สทฺทหาสิ, นิเวสนํ ปรโลเก มตานํ;
อิเธว เม ปญฺจ สตานิ เทหิ, ทสฺสามิ เต ปรโลเก สหสฺสํ”ฯ

๑๓๐๒. “ทชฺเชมุ โข ปญฺจ สตานิ โภโต, ชญฺญามุ เจ สีลวนฺตํ วทญฺญุํ [วตญฺญุํ (ก.)];
ลุทฺทํ ตํ โภนฺตํ นิรเย วสนฺตํ, โก โจทเย ปรโลเก สหสฺสํฯ

๑๓๐๓. “อิเธว โย โหติ อธมฺมสีโล [อกมฺมสีโล (ปี.)], ปาปาจาโร อลโส ลุทฺทกโมฺม;
น ปณฺฑิตา ตสฺมิํ อิณํ ททนฺติ, น หิ อาคโม โหติ ตถาวิธมฺหาฯ

๑๓๐๔. “ทกฺขญฺจ โปสํ มนุชา วิทิตฺวา, อุฎฺฐานกํ [อุฎฺฐาหกํ (สี.)] สีลวนฺตํ วทญฺญุํ;
สยเมว โภเคหิ นิมนฺตยนฺติ, กมฺมํ กริตฺวา ปุน มาหเรสิ”ฯ

๑๓๐๕. “อิโต จุโต [คโต (สี. ปี.)] ทกฺขสิ ตตฺถ ราช, กาโกลสเงฺฆหิ วิกสฺสมานํ [กาโกฬสเงฺฆหิปิ กฑฺฒมานํ (สี. ปี.)];
ตํ ขชฺชมานํ นิรเย วสนฺตํ, กาเกหิ คิเชฺฌหิ จ เสนเกหิ [โสณเกหิ (สฺยา. ก.)];
สญฺฉินฺนคตฺตํ รุหิรํ สวนฺตํ, โก โจทเย ปรโลเก สหสฺสํฯ

๑๓๐๖. “อนฺธํตมํ ตตฺถ น จนฺทสูริยา, นิรโย สทา ตุมุโล โฆรรูโป;
สา เนว รตฺตี น ทิวา ปญฺญายติ, ตถาวิเธ โก วิจเร ธนตฺถิโกฯ

๑๓๐๗. “สพโล จ สาโม จ ทุเว สุวานา, ปวทฺธกายา พลิโน มหนฺตา;
ขาทนฺติ ทเนฺตหิ อโยมเยหิ, อิโต ปณุนฺนํ ปรโลกปตฺตํ [ปรโลเก ปตนฺตํ (ก.)]ฯ

๑๓๐๘. “ตํ ขชฺชมานํ นิรเย วสนฺตํ, ลุเทฺทหิ วาเฬหิ อฆมฺมิเคหิ จ;
สญฺฉินฺนคตฺตํ รุหิรํ สวนฺตํ, โก โจทเย ปรโลเก สหสฺสํฯ

๑๓๐๙. “อุสูหิ สตฺตีหิ จ สุนิสิตาหิ, หนนฺติ วิชฺฌนฺติ จ ปจฺจมิตฺตา [โปถยนฺติ (ก.)];
กาฬูปกาฬา นิรยมฺหิ โฆเร, ปุเพฺพ นรํ ทุกฺกฎกมฺมการิํฯ

๑๓๑๐. “ตํ หญฺญมานํ นิรเย วชนฺตํ, กุจฺฉิสฺมิํ ปสฺสสฺมิํ วิปฺผาลิตูทรํ;
สญฺฉินฺนคตฺตํ รุหิรํ สวนฺตํ, โก โจทเย ปรโลเก สหสฺสํฯ

๑๓๑๑. “สตฺตี อุสู โตมรภิณฺฑิวาลา, วิวิธาวุธา วสฺสนฺติ ตตฺถ เทวา;
ปตนฺติ องฺคารมิวจฺจิมนฺโต, สิลาสนี วสฺสติ ลุทฺทกมฺมฯ

๑๓๑๒. “อุโณฺห จ วาโต นิรยมฺหิ ทุสฺสโห, น ตมฺหิ สุขํ ลพฺภติ [เสติ (ก.)] อิตฺตรมฺปิ;
ตํ ตํ วิธาวนฺตมเลนมาตุรํ, โก โจทเย ปรโลเก สหสฺสํฯ

๑๓๑๓. “สนฺธาวมานมฺปิ [สนฺธาวมานํ ตํ (สี. ปี.)] รเถสุ ยุตฺตํ, สโชติภูตํ ปถวึ กมนฺตํ;
ปโตทลฏฺฐีหิ สุโจทยนฺตํ [สุโจทิยนฺตํ (สี. ปี.)], โก โจทเย ปรโลเก สหสฺสํฯ

๑๓๑๔. “ตมารุหนฺตํ ขุรสญฺจิตํ คิรึ, วิภึสนํ ปชฺชลิตํ ภยานกํ;
สญฺฉินฺนคตฺตํ รุหิรํ สวนฺตํ, โก โจทเย ปรโลเก สหสฺสํฯ

๑๓๑๕. “ตมารุหนฺตํ ปพฺพตสนฺนิกาสํ, องฺคารราสึ ชลิตํ ภยานกํ;
สุทฑฺฒคตฺตํ กปณํ รุทนฺตํ, โก โจทเย ปรโลเก สหสฺสํฯ

๑๓๑๖. “อพฺภกูฏสมา อุจฺจา, กณฺฏกนิจิตา [กณฺฏกาปจิตา (สี. ปี.), กณฺฏกาหิจิตา (สฺยา.)] ทุมา;
อโยมเยหิ ติกฺขหิ, นรโลหิตปายิภิฯ

๑๓๑๗. “ตมารุหนฺติ นาริโย, นรา จ ปรทารคู;
โจทิตา สตฺติหตฺถหิ, ยมนิทฺเทสการิภิฯ

๑๓๑๘. “ตมารุหนฺตํ นิรยํ, สิมฺพลึ รุหิรมกฺขิตํ;
วิทฑฺฒกายํ [วิทฺฏฺฐกายํ (ปี.)] วิตจํ, อาตุรํ คาฬฺหเวทนํฯ

๑๓๑๙. “ปสฺสสนฺตํ มุหุํ อุณฺหํ, ปุพฺพกมฺมาปราธิกํ;
ทุมเคฺค วิตจํ คตฺตํ [ทุมคฺควิฏปคฺคตํ (สี.)], โก ตํ ยาเจยฺย ตํ ธนํฯ

๑๓๒๐. “อพฺภกูฏสมา อุจฺจา, อสิปตฺตาจิตา ทุมา;
อโยมเยหิ ติกฺขหิ, นรโลหิตปายิภิฯ

๑๓๒๑. “ตมารุหนฺตํ อสิปตฺตปาทปํ, อสีหิ ติกฺขหิ จ ฉิชฺชมานํ [ปภิชฺชมานํ (ก.)];
สญฺฉินฺนคตฺตํ รุหิรํ สวนฺตํ, โก โจทเย ปรโลเก สหสฺสํฯ

๑๓๒๒. “ตโต นิกฺขนฺตมตฺตํ ตํ, อสิปตฺตาจิตา ทุมา [อสิปตฺตนิรยา ทุขา (สี. ปี.)];
สมฺปติตํ เวตรณึ, โก ตํ ยาเจยฺย ตํ ธนํฯ

๑๓๒๓. “ขรา ขโรทกา [ขาโรทิกา (สี.), ขโรทิกา (ปี.)] ตตฺตา, ทุคฺคา เวตรณี นที;
อโยโปกฺขรสญฺฉนฺนา, ติกฺขา ปเตฺตหิ สนฺทติฯ

๑๓๒๔. “ตตฺถ สญฺฉินฺนคตฺตํ ตํ, วุยฺหนฺตํ รุหิรมกฺขิตํ;
เวตรเญฺญ อนาลเมฺพ, โก ตํ ยาเจยฺย ตํ ธนํ”ฯ

๑๓๒๕. “เวธามิ รุโกฺข วิย ฉิชฺชมาโน, ทิสํ น ชานามิ ปมูฬฺหสโญฺญ;
ภยานุตปฺปามิ มหา จ เม ภยา, สุตฺวาน กถา [คาถา (สี. สฺยา. ปี.)] ตว ภาสิตา อิเสฯ

๑๓๒๖. “อาทิเตฺต วาริมชฺฌํว, ทีปํโวเฆ มหณฺณเว;
อนฺธกาเรว ปโชฺชโต, ตฺวํ โนสิ สรณํ อิเส๚

๑๓๒๗. “อตฺถญฺจ ธมฺมํ อนุสาส มํ อิเส, อตีตมทฺธา อปราธิตํ มยา;
อาจิกฺข เม นารท สุทฺธิมคฺคํ, ยถา อหํ โน นิรยํ ปเตยฺยํ”๚

๑๓๒๘. “ยถา อหุ ธตรโฎฺฐ ( ) [เอตฺถ กิญฺจิ อูนํ วิย ทิสฺสติ], เวสฺสามิโตฺต อฎฺฐโก ยามตคฺคิ;
อุสินฺทโร จาปิ สิวี จ ราชา, ปริจารกา สมณพฺราหฺมณานํ๚

๑๓๒๙. “เอเต จเญฺญ จ ราชาโน, เย สคฺควิสยํ [สกฺกวิสยํ (สี. ปี.)] คตา;
อธมฺมํ ปริวเชฺชตฺวา, ธมฺมํ จร มหีปติ๚

๑๓๓๐. “อนฺนหตฺถา จ เต พฺยมฺห, โฆสยนฺตุ ปุเร ตว;
โก ฉาโต โก จ ตสิโต, โก มาลํ โก วิเลปนํ;
นานารตฺตานํ วตฺถานํ, โก นโคฺค ปริทหิสฺสติ๚

๑๓๓๑. “โก ปเนฺถ ฉตฺตมาเนติ [ฉตฺต’มาเทติ (สี. สฺยา. ปี.)], ปาทุกา จ มุทู สุภา;
อิติ สายญฺจ ปาโต จ, โฆสยนฺตุ ปุเร ตว๚

๑๓๓๒. “ชิณฺณํ โปสํ ควสฺสญฺจ, มาสฺสุ ยุญฺช ยถา ปุเร;
ปริหารญฺจ ทชฺชาสิ, อธิการกโต พลี๚

๑๓๓๓. “กาโย เต รถสญฺญาโต, มโนสารถิโก ลหุ;
อวิหิํสาสาริตโกฺข, สํวิภาคปฎิจฺฉโท๚

๑๓๓๔. “ปาทสญฺญมเนมิโย, หตฺถสญฺญมปกฺขโร;
กุจฺฉิสญฺญมนพฺภโนฺต, วาจาสญฺญมกูชโน๚

๑๓๓๕. “สจฺจวากฺยสมตฺตโงฺค, อเปสุญฺญสุสญฺญโต;
คิราสขิลเนลโงฺค, มิตภาณิสิเลสิโต๚

๑๓๓๖. “สทฺธาโลภสุสงฺขาโร, นิวาตญฺชลิกุพฺพโร;
อถทฺธตานตีสาโก [อตฺถทฺธตานตีสาโก (สี. ปี.)], สีลสํวรนนฺธโน๚

๑๓๓๗. “อโกฺกธนมนุคฺฆาตี, ธมฺมปณฺฑรฉตฺตโก;
พาหุสจฺจมปาลโมฺพ, ฐิตจิตฺตมุปาธิโย [ธิติจิตฺตมุปาธิโย (ก.)]๚

๑๓๓๘. “กาลญฺญุตาจิตฺตสาโร, เวสารชฺชติทณฺฑโก;
นิวาตวุตฺติโยตฺตโก [นิวาตวุตฺติโยตฺตโงฺค (ก.)], อนติมานยุโค ลหุ๚

๑๓๓๙. “อลีนจิตฺตสนฺถาโร , วุทฺธิเสวี รโชหโต;
สติ ปโตโท ธีรสฺส, ธิติ โยโค จ รสฺมิโย๚

๑๓๔๐. “มโน ทนฺตํ ปถํ เนติ [ปถ’เนฺวติ (สี. ปี.)], สมทเนฺตหิ วาหิภิ;
อิจฺฉา โลโภ จ กุมฺมโคฺค, อุชุมโคฺค จ สํยโม๚

๑๓๔๑. ‘‘รูเป สเทฺท รเส คเนฺธ, วาหนสฺส ปธาวโต;
ปญฺญา อาโกฏนี ราช, ตตฺถ อตฺตาว สารถิฯ

๑๓๔๒. ‘‘สเจ เอเตน ยาเนน, สมจริยา ทฬฺหา ธิติ;
สพฺพกามทุโห ราช, น ชาตุ นิรยํ วเช’’ฯ

๑๓๔๓. ‘‘อลาโต เทวทโตฺตสิ, สุนาโม อาสิ ภทฺทชิ;
วิชโย สาริปุโตฺตสิ, โมคฺคลฺลาโนสิ พีชโกฯ

๑๓๔๔. ‘‘สุนกฺขโตฺต ลิจฺฉวิปุโตฺต, คุโณ อาสิ อเจลโก;
อานโนฺท สา รุจา อาสิ, ยา ราชานํ ปสาทยิฯ

๑๓๔๕. ‘‘อุรุเวฬกสฺสโป ราชา, ปาปทิฏฺฐิ ตทา อหุ;
มหาพฺรหฺมา โพธิสโตฺต, เอวํ ธาเรถ ชาตก’’นฺติฯ

มหานารทกสฺสปชาตกํ อฏฺฐมํฯ

๕๔๖. วิธุรชาตกํ (๙)

โทหฬกณฺฑํ

๑๓๔๖. ‘‘ปณฺฑุ กิสิยาสิ ทุพฺพลา, วณฺณรูปํ [วณฺณรูเป (ก.)] นตเวทิสํ ปุเร;
วิมเล อกฺขาหิ ปุจฺฉิตา, กีทิสี ตุยฺหํ สรีรเวทนา’’ฯ

๑๓๔๗. ‘‘ธโมฺม มนุเชสุ มาตีนํ [มาตินํ (สี. ปี.)], โทหโฬ นาม ชนินฺท วุจฺจติ;
ธมฺมาหตํ นาคกุญฺชร, วิธุรสฺส หทยาภิปตฺถเย’’ฯ

๑๓๔๘. ‘‘จนฺทํ โข ตฺวํ โทหฬายสิ, สูริยํ วา อถ วาปิ มาลุตํ;
ทุลฺลภญฺหิ [ทุลฺลเภ (สี. ปี.)] วิธุรสฺส ทสฺสนํ [ทสฺสเน (สี. ปี.)], โก วิธุรมิธ มานยิสฺสติ’’ฯ

๑๓๔๙. ‘‘กินฺนุ ตาต ตุวํ ปชฺฌายสิ, ปทุมํ หตฺถคตํว เต มุขํ;
กินฺนุ ทุมฺมนรูโปสิ อิสฺสร, มา ตฺวํ โสจิ อมิตฺตตาปน’’ฯ

๑๓๕๐. ‘‘มาตา หิ ตว อิรนฺธติ [อิรนฺทติ (สี. สฺยา. ปี.)], วิธุรสฺส หทยํ ธนิยติ;
ทุลฺลภญฺหิ วิธุรสฺส ทสฺสนํ, โก วิธุรมิธ มานยิสฺสติ’’ฯ

๑๓๕๑. ‘‘ตสฺส ภตฺตุปริเยสนํ [ภตฺตุปริเยสนํ (สี. ปี.)] จร, โย วิธุรมิธ มานยิสฺสติ’’;
‘‘ปิตุโน จ สา สุตฺวาน วากฺยํ, รตฺตึ นิกฺขมฺม อวสฺสุตึ จริ’’ฯ

๑๓๕๒. ‘‘เก คนฺธพฺเพ รกฺขเส จ นาเค, เก กิมฺปุริเส จาปิ มานุเส;
เก ปณฺฑิเต สพฺพกามทเท [สพฺพกามเท (สี. ปี.)], ทีฆรตฺตํ ภตฺตา เม ภวิสฺสติ’’ฯ

๑๓๕๓. ‘‘อสฺสาส เหสฺสามิ เต ปติ, ภตฺตา เต เหสฺสามิ อนินฺทโลจเน;
ปญฺญา หิ มมํ ตถาวิธา, อสฺสาส เหสฺสสิ ภริยา มมฯ

๑๓๕๔. ‘‘อวจาสิ ปุณฺณกํ อิรนฺธตี [อิรนฺทตี (สี. ปี.)], ปุพฺพปถานุคเตน เจตสา;
เอหิ คจฺฉาม ปิตุ มมนฺติเก [ปิตุ มม สนฺติกํ (ก.)], เอโสว เต เอตมตฺถํ ปวกฺขติฯ

๑๓๕๕. ‘‘อลงฺกตา สุวสนา, มาลินี จนฺทนุสฺสทา;

ยกฺขํ หเตฺถ คเหตฺวาน, ปิตุสนฺติกุปาคมิ’’ฯ

๑๓๕๖. ‘‘นาควร วโจ สุโณหิ เม, ปติรูปํ ปฏิปชฺช สุงฺกิยํ;
ปเตฺถมิ อหํ อิรนฺธตึ, ตาย สมงฺคึ กโรหิ มํ ตุวํฯ

๑๓๕๗. ‘‘สตํ หตฺถี สตํ อสฺสา, สตํ อสฺสตรีรถา;
สตํ วลภิโย ปุณฺณา, นานารตฺนสฺส เกวลา;
เต นาค ปฏิปชฺชสฺสุ, ธีตรํ เทหิรนฺธตึ’’ฯ

๑๓๕๘. ‘‘ยาว อามนฺตเย ญาตี, มิตฺเต จ สุหทชฺชเน [สุหทํชนํ (สี. ปี.)];
อนามนฺต กตํ กมฺมํ, ตํ ปจฺฉา อนุตปฺปติ’’ฯ

๑๓๕๙. ตโต โส วรุโณ นาโค, ปวิสิตฺวา นิเวสนํ;
ภริยํ อามนฺตยิตฺวาน, อิทํ วจนมพฺรวิฯ

๑๓๖๐. ‘‘อยํ โส ปุณฺณโก ยกฺโข, ยาจตี มํ อิรนฺธตึ;
พหุนา วิตฺตลาเภน, ตสฺส เทม ปิยํ มมํ’’ฯ

๑๓๖๑. ‘‘น ธเนน น วิตฺเตน, ลพฺภา อมฺหํ อิรนฺธตี;
สเจ จ โข หทยํ ปณฺฑิตสฺส, ธมฺเมน ลทฺธา อิธ มาหเรยฺย;
เอเตน วิตฺเตน กุมาริ ลพฺภา, นาญฺญํ ธนํ อุตฺตริ ปตฺถยาม’’ฯ

๑๓๖๒. ตโต โส วรุโณ นาโค, นิกฺขมิตฺวา นิเวสนา;
ปุณฺณกามนฺตยิตฺวาน, อิทํ วจนมพฺรวิฯ

๑๓๖๓. ‘‘น ธเนน น วิตฺเตน, ลพฺภา อมฺหํ อิรนฺธตี;
สเจ ตุวํ หทยํ ปณฺฑิตสฺส, ธมฺเมน ลทฺธา อิธ มาหเรสิ;
เอเตน วิตฺเตน กุมาริ ลพฺภา, นาญฺญํ ธนํ อุตฺตริ ปตฺถยาม’’ฯ

๑๓๖๔. ‘‘ยํ ปณฺฑิโตเตฺยเก วทนฺติ โลเก, ตเมว พาโลติ ปุนาหุ อเญฺญ;
อกฺขาหิ เม วิปฺปวทนฺติ เอตฺถ, กํ ปณฺฑิตํ นาค ตุวํ วเทสิ’’ฯ

๑๓๖๕. ‘‘โกรพฺยราชสฺส ธนญฺจยสฺส [ธนญฺชยสฺส (สี. สฺยา. ปี.)], ยทิ เต สุโต วิธุโร นาม กตฺตา;
อาเนหิ ตํ ปณฺฑิตํ ธมฺมลทฺธา, อิรนฺธตี ปทจรา [ปทฺธจรา (สี. ปี.), ปฏฺฐจรา (สฺยา. ก.)] เต โหตุฯ

๑๓๖๖. ‘‘อิทญฺจ สุตฺวา วรุณสฺส วากฺยํ, อุฏฺฐาย ยกฺโข ปรมปฺปตีโต;
ตเตฺถว สโนฺต ปุริสํ อสํสิ, อาเนหิ อาชญฺญมิเธว ยุตฺตํฯ

๑๓๖๗. ‘‘ชาตรูปมยา กณฺณา, กาจมฺหิจมยา [กาจมฺหมยา (สี.), กาจมฺภมยา (ปี.)] ขุรา;
ชมฺโพนทสฺส ปากสฺส, สุวณฺณสฺส อุรจฺฉโท’’ฯ

๑๓๖๘. ‘‘เทววาหวหํ ยานํ, อสฺสมารุยฺห ปุณฺณโก;
อลงฺกโต กปฺปิตเกสมสฺสุ, ปกฺกามิ เวหายสมนฺตลิเกฺข [อนฺตลิกฺขํ (ก.)]ฯ

๑๓๖๙.

‘‘โส ปุณฺณโก กามราเคน [กามเวเคน (สี. ปี.)] คิโทฺธ, อิรนฺธตึ นาคกญฺญํ ชิคีสํ [ชิคึสํ (สี. สฺยา. ปี.)];
คนฺตฺวาน ตํ ภูตปตึ ยสสฺสึ, อิจฺจพฺรวี เวสฺสวณํ กุเวรํฯ

๑๓๗๐. ‘‘โภควตี นาม มนฺทิเร, วาสา หิรญฺญวตีติ วุจฺจติ;
นคเร นิมฺมิเต กญฺจนมเย, มณฺฑลสฺส อุรคสฺส นิฏฺฐิตํฯ

๑๓๗๑. ‘‘อฏฺฏาลกา โอฏฺฐคีวิโย, โลหิตงฺกสฺส มสารคลฺลิโน;
ปาสาเทตฺถ สิลามยา, โสวณฺณรตเนหิ ฉาทิตาฯ

๑๓๗๒. ‘‘อมฺพา ติลกา จ ชมฺพุโย, สตฺตปณฺณา มุจลินฺทเกตกา;
ปิยงฺคุ [ปิยกา (สี. ปี.), ปิยงฺคุกา (สฺยา.)] อุทฺทาลกา สหา, อุปริภทฺทกา สินฺทุวารกา [ภินฺทุวาริตา (สฺยา. ปี.), ภินฺธวาริตา (ก.)]ฯ

๑๓๗๓. ‘‘จมฺปยฺยกา นาคมลฺลิกา, ภคินีมาลา อถ เมตฺถ โกลิยา;
เอเต ทุมา ปริณามิตา, โสภยนฺติ อุรคสฺส มนฺทิรํ [มนฺทิเร (สฺยา. ก.)]ฯ

๑๓๗๔. ‘‘ขชฺชุเรตฺถ สิลามยา, โสวณฺณธุวปุปฺผิตา พหู;
ยตฺถ วสโต ปปาติโก, นาคราชา วรุโณ มหิทฺธิโกฯ

๑๓๗๕. ‘‘ตสฺส โกมาริกา ภริยา, วิมลา กญฺจนเวลฺลิวิคฺคหา;
กาลา ตรุณาว อุคฺคตา, ปุจิมนฺทตฺถนี จารุทสฺสนาฯ

๑๓๗๖. ‘‘ลาขารสรตฺตสุจฺฉวี , กณิการาว นิวาตปุปฺผิตา [กณิกาโรว นิวาตปุปฺผิโต (สี. ปี.)];
ติทิโวกจราว อจฺฉรา, วิชฺชุวพฺภฆนา วินิสฺสฏาฯ

๑๓๗๗. ‘‘สา โทหฬินี สุวิมฺหิตา, วิธุรสฺส หทยํ ธนิยติ;
ตํ เตสํ เทมิ อิสฺสร, เตน เต เทนฺติ อิรนฺธตึ มมํ’’ฯ

๑๓๗๘. ‘‘โส ปุณฺณโก ภูตปตึ ยสสฺสึ, อามนฺตย เวสฺสวณํ กุเวรํ;
ตเตฺถว สโนฺต [สนฺตํ (ปี.)] ปุริสํ อสํสิ, อาเนหิ อาชญฺญมิเธว ยุตฺตํฯ

๑๓๗๙. ‘‘ชาตรูปมยา กณฺณา, กาจมฺหิจมยา ขุรา;
ชมฺโพนทสฺส ปากสฺส, สุวณฺณสฺส อุรจฺฉโทฯ

๑๓๘๐. ‘‘เทววาหวหํ ยานํ, อสฺสมารุยฺห ปุณฺณโก;
อลงฺกโต กปฺปิตเกสมสฺสุ, ปกฺกามิ เวหายสมนฺตลิกฺเข’’ฯ

๑๓๘๑. ‘‘โส อคฺคมา ราชคหํ สุรมฺมํ, องฺคสฺส รโญฺญ นครํ ทุรายุตํ [ทุราสทํ (สฺยา.)];
ปหูตภกฺขํ พหุอนฺนปานํ, มสกฺกสารํ วิย วาสวสฺสฯ

๑๓๘๒. ‘‘มยูรโกญฺจาคณสมฺปฆุฏฺฐํ, ทิชาภิฆุฏฺฐํ ทิชสงฺฆเสวิตํ;
นานาสกุนฺตาภิรุทํ สุวงฺคณํ [สุภงฺคณํ (สี. ปี.)], ปุปฺผาภิกิณฺณํ หิมวํว ปพฺพตํฯ

๑๓๘๓. ‘‘โส ปุณฺณโก เวปุลมาภิรูหิ [เวปุลฺลมาภิรุจฺฉิ (สี. ปี.)], สิลุจฺจยํ กิมฺปุริสานุจิณฺณํ;
อเนฺวสมาโน มณิรตนํ อุฬารํ, ตมทฺทสา ปพฺพตกูฏมชฺเฌฯ

๑๓๘๔ “ทิสฺวา มณึ ปภสฺสรํ ชาติมนฺตํ [ชาติวนฺตํ (สี. สฺยา.)], มโนหรํ [ธนาหรํ (สี. ปี. ก.)] มณิรตนํ อุฬารํ;
ทฑฺฒลฺลมานํ ยสสา ยสสฺสินํ, โอภาสตี วิชฺชุริวนฺตลิกฺเขฯ

๑๓๘๕ “สมคฺคหี เวฬุริยํ มหคฺฆํ, มโนหรํ นาม มหานุภาวํ;
อาชญฺญมารุยฺห มโนมวณฺณํ, ปกฺกามิ เวหายสมนฺตลิกฺเขฯ

๑๓๘๖ “โส อคฺคมา [อคมา (สฺยา. ปี. ก.)] นครมินฺทปตฺถํ, โอรุยฺหุปาคจฺฉิ สภํ กุรูนํ;
สมาคเต เอกสตํ สมคฺค, อวฺหตฺถ ยกฺโข อวิกมฺปมาโนฯ

๑๓๘๗ “โก นีธ รญฺญํ วรมาภิเชติ, กมาภิเชยฺยาม วรทฺธเนน [วรํธเนน (สี. ปี.)];
กมนุตฺตรํ รตนวรํ ชินาม, โก วาปิ โน เชติ วรทฺธเนน”ฯ

๑๓๘๘ “กุหิํ นุ รฏฺเฐ ตว ชาติภูมิ, น โกรพฺยเสฺสว วโจ ตเวทํ;
อภีโตสิ [อภิโภสิ (สี. ปี.)] โน วณฺณนิภาย สเพฺพ, อกฺขาหิ เม นามญฺจ พนฺธเว จ”ฯ

๑๓๘๙ “กจฺจายโน มาณวโกสฺมิ ราช, อนูนนาโม อิติ มวฺหยนฺติ;
องฺเคสุ เม ญาตโย พนฺธวา จ, อเกฺขน เทวสฺมิ อิธานุปฺปตฺโต”ฯ

๑๓๙๐ “กึ มาณวสฺส รตนานิ อตฺถิ, เย ตํ ชินนฺโต หเร อกฺขธุตฺโต;
พหูนิ รโญฺญ รตนานิ อตฺถิ, เต ตฺวํ ทลิทฺโท กถมวฺหเยสิ”ฯ

๑๓๙๑ “มโนหโร นาม มณี มมายํ, มโนหรํ มณิรตนํ อุฬารํ;
อิมญฺจ อาชญฺญมมิตฺตตาปนํ, เอตํ เม ชินิตฺวา หเร อกฺขธุตฺโต”ฯ

๑๓๙๒ “เอโก มณี มาณว กึ กริสฺสติ, อาชานิเยโก ปน กึ กริสฺสติ;
พหูนิ รโญฺญ มณิรตนานิ อตฺถิ, อาชานิยา วาตชวา อนปฺปกา”ฯ

โทหฬกณฺฑํ นามฯ

มณิกณฺฑํ

๑๓๙๓ “อิทญฺจ เม มณิรตนํ, ปสฺส ตฺวํ ทฺวิปทุตฺตม;
อิตฺถีนํ วิคฺคหา เจตฺถ, ปุริสานญฺจ วิคฺคหาฯ

๑๓๙๔ “มิคานํ วิคฺคหา เจตฺถ, สกุณานญฺจ วิคฺคหา;
นาคราชา สุปณฺณา จ [นาคราเช สุปเณฺณ จ (สี. สฺยา. ปี.)], มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํฯ

๑๓๙๕ “หตฺถานีกํ รถานีกํ, อเสฺส ปตฺตี จ วมฺมิเน [ธชานิ จ (ปี.)];
จตุรงฺคินิมํ เสนํ, มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํฯ

๑๓๙๖ “หตฺถาโรเห อนีกฏฺเฐ, รถิเก ปตฺติการเก;
พลคฺคานิ วิยูฬฺหานิ [วิยูหานิ (สฺยา. ก.)], มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํฯ

๑๓๙๗ “ปุรํ อุทฺธาปสมฺปนฺนํ [อุทฺทาปสมฺปนฺนํ (สี. ปี.), อฏฺฏาลสมฺปนฺนํ (สฺยา.)], พหุปาการโตรณํ;
สิงฺฆาฏเกสุ ภูมิโย, มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํฯ

๑๓๙๘. “อสิกา ปริขาโย จ, ปลิขํ อคฺคฬานิ จ;
อฏฺฏาลเก จ ทฺวาเร จ, มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํฯ

๑๓๙๙. “ปสฺส โตรณมเคฺคสุ, นานาทิชา คณา พหู;
หํสา โกญฺจา มยูรา จ, จกฺกวากา จ กุกฺกุหาฯ

๑๔๐๐. “กุณาลกา พหู จิตฺรา, สิขณฺฑี ชีวชีวกา;
นานาทิชคณากิณฺณํ, มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํฯ

๑๔๐๑. “ปสฺส นครํ สุปาการํ, อพฺภุตํ โลมหํสนํ;
สมุสฺสิตธชํ รมฺมํ, โสณฺณวาลุกสนฺถตํฯ

๑๔๐๒. “ปเสฺสตฺถ [ปสฺส ตฺวํ (สี. ปี.)] ปณฺณสาลาโย, วิภตฺตา ภาคโส มิตา;
นิเวสเน นิเวเส จ, สนฺธิพฺยูเห ปถทฺธิโยฯ

๑๔๐๓. “ปานาคาเร จ โสเณฺฑ จ, สูนา [สูณา (สี. ปี.), สุทฺทา (สฺยา. ก.)] โอทนิยา ฆรา;
เวสี จ คณิกาโย จ, มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํฯ

๑๔๐๔. “มาลากาเร จ รชเก, คนฺธิเก อถ ทุสฺสิเก;
สุวณฺณกาเร มณิกาเร, มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํฯ

๑๔๐๕. “อาฬาริเก จ สูเท จ, นฏนาฏกคายิโน;
ปาณิสฺสเร กุมฺภถูนิเก, มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํฯ

๑๔๐๖. “ปสฺส เภรี มุทิงฺคา จ, สงฺขา ปณวทินฺทิมา;
สพฺพญฺจ ตาฬาวจรํ, มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํฯ

๑๔๐๗. “สมฺมตาลญฺจ วีณญฺจ, นจฺจคีตํ สุวาทิตํ;
ตูริยตาฬิตสงฺฆุฏฺฐํ , มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํฯ

๑๔๐๘. “ลงฺฆิกา มุฏฺฐิกา เจตฺถ, มายาการา จ โสภิยา;
เวตาลิเก [เวตฺตลิเก (ก.)] จ ชเลฺล จ, มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํฯ

๑๔๐๙. “สมชฺชา เจตฺถ วตฺตนฺติ, อากิณฺณา นรนาริภิ;
มญฺจาติมเญฺจ ภูมิโย, มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํฯ

๑๔๑๐. “ปสฺส มเลฺล สมชฺชสฺมิํ, โผเฏฺเนฺต [ปาเฐเนฺต (สี. สฺยา. ปี.)] ทิคุณํ ภุชํ;
นิหเต นิหตมาเน จ, มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํฯ

๑๔๑๑. “ปสฺส ปพฺพตปาเทสุ, นานามิคคณา พหู;
สีหา พฺยคฺฆา วราหา จ, อจฺฉโกกตรจฺฉโยฯ

๑๔๑๒. “ปลาสาทา ควชา จ, มหิํสา โรหิตา รุรู;
เอเณยฺยา จ วราหา [สรภา (สฺยา.)] จ, คณิโน นีก [นิงฺก (สี. สฺยา. ปี.)] สูกราฯ

๑๔๑๓. “กทลิมิคา พหู จิตฺรา, พิฬารา สสกณฺฏกา;
นานามิคคณากิณฺณํ, มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํฯ

๑๔๑๔. “มชฺชาโย สุปติตฺถาโย, โสณฺณวาลุกสนฺถตา;
อจฺฉา สวนฺติ อมฺพูนิ, มจฺฉคุมฺพนิเสวิตาฯ

๑๔๑๕. “กุมฺภีลา มกรา เจตฺถ, สุสุมารา จ กจฺฉปา;
ปาฐีนา ปาวุสา มจฺฉา, พลชา [วลชา (สี.), วาลชา (ปี.)] มุญฺชโรหิตาฯ

๑๔๑๖. “นานาทิชคณากิณฺณา, นานาทุมคณายุตา;
เวฬุริยก-โรทาโย [เวฬุริยผลกโรทาโย (สี.)], มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํฯ

๑๔๑๗. “ปเสฺสตฺถ โปกฺขรณิโย, สุวิภตฺตา จตุทฺทิสา;
นานาทิชคณากิณฺณา, ปุถุโลมนิเสวิตาฯ

๑๔๑๘. “สมโนฺตทกสมฺปนฺนํ , มหึ สาครกุณฺฑลํ;
อุเปตํ วนราเชหิ, มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํฯ

๑๔๑๙. “ปุรโต วิเทเห ปสฺส, โคยานิเย จ ปจฺฉโต;
กุรุโย ชมฺพุทีปญฺจ, มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํฯ

๑๔๒๐. “ปสฺส จนฺทํ สูริยญฺจ, โอภาสเนฺต จตุทฺทิสา;
สิเนรุํ อนุปริยเนฺต, มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํฯ

๑๔๒๑. “สิเนรุํ หิมวนฺตญฺจ, สาครญฺจ มหีตลํ [มหิทฺธิกํ (สี. ปี.), มหิทฺธิยํ (สฺยา.)];
จตฺตาโร จ มหาราเช, มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํฯ

๑๔๒๒. “อาราเม วนคุเมฺพ จ, ปาฏิเย [ปิฏฺฐิเย (ก.)] จ สิลุจฺจเย;
รเมฺม กิมฺปุริสากิเณฺณ, มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํฯ

๑๔๒๓. “ผารุสกํ จิตฺตลตํ, มิสฺสกํ นนฺทนํ วนํ;
เวชยนฺตญฺจ ปาสาทํ, มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํฯ

๑๔๒๔. “สุธมฺมํ ตาวตึสญฺจ, ปาริฉตฺตญฺจ ปุปฺผิตํ;
เอราวณํ นาคราชํ, มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํฯ

๑๔๒๕. “ปเสฺสตฺถ เทวกญฺญาโย, นภา วิชฺชุริวุคฺคตา;
นนฺทเน วิจรนฺติโย, มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํฯ

๑๔๒๖. “ปเสฺสตฺถ เทวกญฺญาโย, เทวปุตฺตปโลภินี;
เทวปุเตฺต รมมาเน [จรมาเน (สี. ปี.)], มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํฯ

๑๔๒๗. “ปโรสหสฺสปาสาเท, เวฬุริยผลสนฺถเต;
ปชฺชลเนฺต จ [ปชฺชลเนฺตน (สี. สฺยา. ปี.)] วเณฺณน, มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํฯ

๑๔๒๘. “ตาวตึเส จ ยาเม จ, ตุสิเต จาปิ นิมฺมิเต;
ปรนิมฺมิตวสวตฺติโน [ปรนิมฺมิตาภิรติโน (สี. ปี.)], มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํฯ

๑๔๒๙. “ปเสฺสตฺถ โปกฺขรณิโย, วิปฺปสโนฺนทิกา สุจี;
มนฺทาลเกหิ สญฺฉนฺนา, ปทุมุปฺปลเกหิ จฯ

๑๔๓๐. “ปีตเสตฺถ ราชิโย เสตา, ทสนีลา [ทสฺสนียา (ก.)] มโนรมา;
ฉ ปิงฺคลา ปนฺนรส, หลิทฺทา จ จตุทฺทส ฯ

๑๔๓๑. “วีสติ ตตฺถ โสวณฺณา, วีสติ รชตามยา;
อินฺทโคปกวณฺณาภา, ตาว ทิสฺสนฺติ ตึสติ ฯ

๑๔๓๒. “ปีตเสตฺถ กาฬีโย ฉจฺจ, มเณฺชฏฺฐา ปนฺนวีสติ;
มิสฺสา พนฺธุกปุเปฺผหิ, นีลุปฺปลวิจิตฺติกา ฯ

๑๔๓๓. “เอวํ สพฺพงฺคสมฺปนฺนํ, อจฺจิมนฺตํ ปภสฺสรํ;
โอธิสุงฺกํ มหาราช, ปสฺส ตฺวํ ทฺวิปทุตฺตม”ฯ

มณิกณฺฑํ นามฯ

อกฺขกณฺฑํ

๑๔๓๔. “อุปาคตํ ราช มุเปหิ ลกฺขํ, เนตาทิสํ มณิรตนํ ตวตฺถิ;
ธเมฺมน ชิสฺสาม [ชิยฺยาม (สี. สฺยา. ปี.)] อสาหเสน, ชิโต จ โน ขิปฺปมวากโรหิ ฯ

๑๔๓๕. “ปญฺจาล -ปจฺจุคฺคต-สูรเสน, มจฺฉา [มชฺฌา (ก.)] จ มทฺทา สห เกกเกภิ;
ปสฺสนฺตุ โนเต อสเฐน ยุทฺธํ, น โน สภายํ น กโรนฺติ กิญฺจิ”ฯ

๑๔๓๖. “ยต ปาวิสุํ อกฺขมเทน มตฺตา, ราชา กุรูนํ ปุณฺณโก จาปิ ยโกฺข;
ราชา กลิํ วิจฺจินมคฺคเหสิ, กฏํ อคฺคหี ปุณฺณโก นาม ยโกฺข ฯ

๑๔๓๗. “เต ตตฺถ ชูเต อุภเย สมาคเต, รญฺญํ สกาเส สขีนญฺจ มเชฺฌ;
อเชสิ ยโกฺข นรวีรเสฏฺฐํ, ตตฺถปฺปนาโท ตุมุโล พภูว”ฯ

๑๔๓๘. “ชโย มหาราช ปราชโย จ, อายูหตํ อญฺญตรสฺส โหติ;
ชนินฺท ชีโนสิ [ชิโนฺนสิ (สฺยา.), ชิโตสิ (ปี.) ชิโนมฺหิ (ก.)] วรทฺธเนน, ชิโต จ เม ขิปฺปมวากโรหิ”ฯ

๑๔๓๙. “หตฺถี ควสฺสา มณิกุณฺฑลา จ, ยญฺจาปิ มยฺหํ [อญฺญํ (ก.)] รตนํ ปถพฺยา;
คณฺหาหิ กจฺจาน วรํ ธนานํ, อาทาย เยนิจฺฉสิ เตน คจฺฉ”ฯ

๑๔๔๐. “หตฺถี ควสฺสา มณิกุณฺฑลา จ, ยญฺจาปิ ตุยฺหํ รตนํ ปถพฺยา;
เตสํ วโร วิธุโร นาม กตฺตา, โส เม ชิโต ตํ เม อวากโรหิ”ฯ

๑๔๔๑. “อตฺตา จ เม โส สรณํ คตี จ, ทีโป จ เลโณ จ ปรายโณ จ;
อสนฺตุเลโยฺย มม โส ธเนน, ปาเณน เม สาทิโส เอส กตฺตา”ฯ

๑๔๔๒. “จิรํ วิวาโท มม ตุยฺหญฺจสฺส, กามญฺจ ปุจฺฉาม ตเมว คนฺตฺวา;
เอโสว โน วิวรตุ เอตมตฺถํ, ยํ วกฺขตี โหตุ กถา [ตถา (สฺยา. ก.)] อุภินฺนํ”ฯ

๑๔๔๓. “อทฺธา หิ สจฺจํ ภณสิ, น จ มาณว สาหสํ;
ตเมว คนฺตฺวา ปุจฺฉาม, เตน ตุสฺสามุโภ ชนา”ฯ

๑๔๔๔. “สจฺจํ นุ เทวา วิทหู กุรูนํ, ธเมฺม ฐิตํ วิธุรํ นามมจฺจํ;

ทาโสสิ รโญฺญ อุท วาสิ ญาติ, วิธุโรติ สงฺขา กตมาสิ โลเก''ฯ

๑๘๔๕. ''อามายทาสาปิ ภวนฺติ เหเก, ธเนน กีตาปิ ภวนฺติ ทาสา;
สยมฺปิ เหเก อุปยนฺติ ทาสา, ภยา ปณุนฺนาปิ ภวนฺติ ทาสาฯ

๑๘๔๖. ''เอเต นรานํ จตฺโรว ทาสา, อทฺธา หิ โยนิโต อหมฺปิ ชาโต;
ภโว จ รโญฺญ อภโว จ รโญฺญ, ทาสาหํ เทวสฺส ปรมฺปิ คนฺตฺวา;
ธมฺเมน มํ มาณว ตุยฺห ทชฺชา''ฯ

๑๘๔๗. ''อยํ [อยมฺปิ (สฺยา. ก.)] ทุตีโย วิชโย มมชฺช, ปุโฏฺฐ หิ กตฺตา วิวเรตฺถ [วิวริตฺถ (สี. สฺยา. ก.)] ปญฺหํ;
อธมฺมรูโป วต ราชเสโฏฺฐ, สุภาสิตํ นานุชานาสิ มยฺหํ''ฯ

๑๘๔๘. ''เอวํ เจ โน โส วิวเรตฺถ ปญฺหํ, ทาโสหมสฺมิ น จ โขสฺมิ ญาติ;
คณฺหาหิ กจฺจาน วรํ ธนานํ, อาทาย เยนิจฺฉสิ เตน คจฺฉ''ฯ

อกฺขกณฺฑํ นามฯ

ฆราวาสปญฺหา

๑๘๔๙. ''วิธุร วสมานาสฺส, คหฎฺฐสฺส สกํ ฆรํ;
เขมา วุตฺติ กถํ อสฺส, กถนฺนุ อสฺส สงฺคโหฯ

๑๘๕๐. ''อพฺยาพชฺฌํ [อพฺยาปชฺฌํ (สี. สฺยา. ปี.)] กถํ อสฺส, สจฺจวาที จ มาณโว;
อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ, กถํ เปจฺจ น โสจติ''ฯ

๑๘๕๑. ''ตํ ตตฺถ คติมา ธิติมา, มติมา อตฺถทสฺสิมา;
สงฺขาตา [สงฺขาโต (ก.)] สพฺพธมฺมานํ, วิธุโร เอตทพฺรวิฯ

๑๘๕๒. ''น สาธารณทารสฺส, น ภุเญฺช สาทุเมกโก;
น เสเว โลกายติกํ, เนตํ ปญฺญาย วฑฺฒนํฯ

๑๘๕๓. ''สีลวา วตฺตสมฺปโนฺน, อปฺปมโตฺต วิจกฺขโณ;
นิวาตวุตฺติ อตฺถโทฺธ, สุรโต สขิโล มุทุฯ

๑๘๕๔. ''สงฺคเหตา จ มิตฺตานํ, สํวิภาคี วิธานวา;
ตเปฺปยฺย อนฺนปาเนน, สทา สมณพฺราหฺมเณฯ

๑๘๕๕. ''ธมฺมกาโม สุตาธาโร, ภเวยฺย ปริปุจฺฉโก;
สกฺกจฺจํ ปยิรุปาเสยฺย, สีลวเนฺต พหุสฺสุเตฯ

๑๘๕๖. ''ฆรมาวสมานสฺส, คหฎฺฐสฺส สกํ ฆรํ;
เขมา วุตฺติ สิยา เอวํ, เอวํ นุ อสฺส สงฺคโหฯ

๑๘๕๗. ''อพฺยาพชฺฌํ สิยา เอวํ, สจฺจวาที จ มาณโว;
อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ, เอวํ เปจฺจ น โสจติ''ฯ

ฆราวาสปญฺหา นามฯ

๑๔๕๘. “เอหิ ทานิ คมิสฺสาม, ทิโนฺน โน อิสฺสเรน เม;
มเมวตฺถํ [ตเมวตฺถํ (ปี.)] ปฏิปชฺช, เอส ธโมฺม สนนฺตโน”ฯ

๑๔๕๙. “ชานามิ มาณว ตยาหมสฺมิ, ทิโนฺนหมสฺมิ ตว อิสฺสเรน;
ตีหญฺจ ตํ วาสเยมุ อคาเร, เยนทฺธุนา อนุสาเสมุ ปุเตฺต”ฯ

๑๔๖๐. “ตํ เม ตถา โหตุ วเสมุ ตีหํ, กุรุตํ ภวชฺช ฆเรสุ กิจฺจํ;
อนุสาสตํ ปุตฺตทาเร ภวชฺช, ยถา ตยี เปจฺจ [ปจฺฉา (สี. ปี.)] สุขี ภเวยฺย”ฯ

๑๔๖๑. “สาธูติ วตฺวาน ปหูตกาโม, ปกฺกามิ ยโกฺข วิธุเรน สทฺธึ;
ตํ กุญฺชราชญฺญหยานุจิณฺณํ, ปาเวกฺขิ อเนฺตปุรมริยเสฏฺฐ”ฯ

๑๔๖๒. “โกญฺจํ มยูรญฺจ ปิยญฺจ เกตํ, อุปาคมิ ตตฺถ สุรมฺมรูปํ;
ปหูตภกฺขํ พหุอนฺนปานํ, มสกฺกสารํ วิย วาสวสฺส”ฯ

๑๔๖๓. “ตตฺถ นจฺจนฺติ คายนฺติ, อวฺหายนฺติ วราวรํ;
อจฺฉรา วิย เทเวสุ, นาริโย สมลงฺกตาฯ

๑๔๖๔. “สมงฺคิกตฺวา ปมทาหิ ยกฺขํ, อนฺนเนน ปาเนน จ ธมฺมปาโล;
อตฺถตฺถ [อคฺคตฺถ (สฺยา. อฏฺฐ.)] เมวานุวิจินฺตยโนฺต, ปาเวกฺขิ ภริยาย ตทา สกาเสฯ

๑๔๖๕. “ตํ จนฺทนคนฺธรสานุลิตฺตํ, สุวณฺณชโมฺพนทนิกฺขสาทิสํ;
ภริยํวจา เอหิ สุโณหิ โภติ, ปุตฺตานิ อามนฺตย ตมฺพเนเตฺตฯ

๑๔๖๖. “สุตฺวาน วากฺยํ ปติโน อนุชฺชา [อโนชา (สฺยา. ก.)], สุณิสํวจ ตมฺพนขึ สุเนตฺตํ;
อามนฺตย วมฺมธรานิ เจเต, ปุตฺตานิ อินฺทีวรปุปฺผสาเม”ฯ

๑๔๖๗. “เต อาคเต มุทฺธนิ ธมฺมปาโล, จุมฺพิตฺวา ปุเตฺต อวิกมฺปมาโน;
อามนฺตยิตฺวาน อโวจ วากฺยํ, ทินฺนาหํ รญฺญา อิธ มาณวสฺสฯ

๑๔๖๘. “ตสฺสชฺชหํ อตฺตสุขี วิเธโยฺย, อาทาย เยนิจฺฉติ เตน คจฺฉติ;
อหญฺจ โว สาสิตุมาคโตสฺมิ [อนุสาสิตุํ อาคโตสฺมิ (สฺยา. ก.)], กถํ อหํ อปริตฺตาย คเจฺฉฯ

๑๔๖๙. “สเจ โว ราชา กุรุรฏฺฐวาสี [กุรุเขตฺตวาสี (สี. ปี.)], ชนสโนฺธ ปุเจฺฉยฺย ปหูตกาโม;
กิมาภิชานาถ ปุเร ปุราณํ, กึ โว ปิตา อนุสาเส ปุรตฺถาฯ

๑๔๗๐. “สมาสนา โหถ มยาว สเพฺพ, โกนีธ รโญฺญ อพฺภติโก มนุโสฺส;
ตมญฺชลึ กริย วเทถ เอวํ, มา เหวํ เทว น หิ เอส ธโมฺม;
วิยคฺฆราชสฺส นิหีนชโจฺจ, สมาสโน เทว กถํ ภเวยฺย”ฯ

ลกฺขณกณฺฑํ [เปกฺขณกณฺฑํ (สี. ก.)] นามฯ

ราชวสติ

๑๔๗๑. “ส จ ปุเตฺต [มิเตฺต (สี. ปี.)] อมเจฺจ จ, ญาตโย สุหทชฺชเน;
อลีนมนสงฺกโปฺป, วิธุโร เอตทพฺรวิฯ

๑๔๗๒. “เอถโยฺย [เอถยฺยา (สฺยา.)] ราชวสตึ, นิสีทิตฺวา สุณาถ เม;
ยถา ราชกุลํ ปโตฺต, ยสํ โปโส นิคจฺฉติฯ

๑๔๗๓. “น หิ ราชกุลํ ปโตฺต, อญฺญาโต ลภเต ยสํ;
นาสูโร นาปิ ทุเมฺมโธ, นปฺปมโตฺต กุทาจนํฯ

๑๔๗๔. “ยทาสฺส สีลํ ปญฺญญฺจ, โสเจยฺยํ จาธิคจฺฉติ;
อถ วิสฺสสเต ตฺยมฺหิ, คุยฺหญฺจสฺส น รกฺขติฯ

๑๔๗๕. “ตุลา ยถา ปคฺคหิตา, สมทณฺฑา สุธาริตา;
อชฺฌิโฎฺฐ น วิกเมฺปยฺย, ส ราชวสตึ วเสฯ

๑๔๗๖. “ตุลา ยถา ปคฺคหิตา, สมทณฺฑา สุธาริตา;
สพฺพานิ อภิสมฺโภโนฺต, ส ราชวสตึ วเสฯ

๑๔๗๗. “ทิวา วา ยทิ วา รตฺตึ, ราชกิเจฺจสุ ปณฺฑิโต;
อชฺฌิโฎฺฐ น วิกเมฺปยฺย, ส ราชวสตึ วเสฯ

๑๔๗๘. “ทิวา วา ยทิ วา รตฺตึ, ราชกิเจฺจสุ ปณฺฑิโต;
สพฺพานิ อภิสมฺโภโนฺต, ส ราชวสตึ วเสฯ

๑๔๗๙. “โย จสฺส สุกโต มโคฺค, รโญฺญ สุปฺปฏิยาทิโต;
น เตน วุโตฺต คเจฺฉยฺย, ส ราชวสตึ วเสฯ

๑๔๘๐. “น รโญฺญ สทิสํ [สมกํ (สี. สฺยา. ปี.)] ภุเญฺช, กามโภเค กุทาจนํ;
สพฺพตฺถ ปจฺฉโต คเจฺฉ, ส ราชวสตึ วเสฯ

๑๔๘๑. “น รโญฺญ สทิสํ วตฺถํ, น มาลํ น วิเลปนํ;
อากปฺปํ สรกุตฺตึ วา, น รโญฺญ สทิสมาจเร;
อญฺญํ กเรยฺย อากปฺปํ, ส ราชวสตึ วเสฯ

๑๔๘๒. “กีเฬ ราชา อมเจฺจหิ, ภริยาหิ ปริวาริโต;
นามโจฺจ ราชภริยาสุ, ภาวํ กุเพฺพถ ปณฺฑิโตฯ

๑๔๘๓. “อนุทฺธโต อจปโล, นิปโก สํวุตินฺทฺริโย;
มโนปณิธิสมฺปโนฺน, ส ราชวสตึ วเสฯ

๑๔๘๔. “นาสฺส ภริยาหิ กีเฬยฺย, น มเนฺตยฺย รโหคโต;
นาสฺส โกสา ธนํ คเณฺห, ส ราชวสตึ วเสฯ

๑๔๘๕. “น นิทฺทํ พหุ มเญฺญยฺย [น นิทฺทนฺนํ พหุํ มเญฺญ (สี. ปี.)], น มทาย สุรํ ปิเว;
นาสฺส ทาเย มิเค หเญฺญ, ส ราชวสตึ วเสฯ

๑๔๘๖. “นาสฺส ปีฐํ น ปลฺลงฺกํ, น โกจฺฉํ น นาวํ [นาคํ (สี. ปี.)] รถํ;

สมฺมโตมฺหีติ อารูเห, ส ราชวสตึ วเสฯ

๑๔๘๗. ‘‘นาติทูเร ภเช [ภเว (สี. ปี.)] รญฺโญ, นาจฺจาสเนฺน วิจกฺขโณ;
สมฺมุขญฺจสฺส ติฏฺเฐยฺย, สนฺทิสฺสนฺโต สภตฺตุโนฯ

๑๔๘๘. ‘‘น เว [เม (สฺยา. ก.)] ราชา สขา โหติ, น ราชา โหติ เมถุโน;
ขิปฺปํ กุชฺฌนฺติ ราชาโน, สูเกน’กฺขีว ฆฏฺฏิตํฯ

๑๔๘๙. ‘‘น ปูชิโต มญฺญมาโน, เมธาวี ปณฺฑิโต นโร;
ผรุสํ ปติมเนฺตยฺย, ราชานํ ปริสํคตํฯ

๑๔๙๐. ‘‘ลทฺธทฺวาโร ลเภ ทฺวารํ [ลทฺธวาโรลเภ วารํ (ปี.)], เนว ราชูสุ วิสฺสเส;
อคฺคีว สํยโต ติฏฺฐ [อคฺคีว ยโต ติฏฺเฐยฺย (สี. ปี.)], ส ราชวสตึ วเสฯ

๑๔๙๑. ‘‘ปุตฺตํ วา ภาตรํ วา สํ, สมฺปคฺคณฺหาติ ขตฺติโย;
คาเมหิ นิคเมหิ วา, รฏฺเฐหิ ชนปเทหิ วา;
ตุณฺหีภูโต อุเปเกฺขยฺย, น ภเณ เฉกปาปกํฯ

๑๔๙๒. ‘‘หตฺถาโรเห อนีกเฏฺฐ, รถิเก ปตฺติการเก;
เตสํ กมฺมาวทาเนน [กมฺมาปวาเทน (สฺยา.)], ราชา วเฑฺฒติ เวตนํ;
น เตสํ อนฺตรา คเจฺฉ, ส ราชวสตึ วเสฯ

๑๔๙๓. ‘‘จาโปวูนุทโร ธีโร [จาโปว โอนเม ธีโร (สฺยา.)], วํโสวาปิ ปกมฺปเย;
ปฏิโลมํ น วเตฺตยฺย, ส ราชวสตึ วเสฯ

๑๔๙๔. ‘‘จาโปวูนุทโร อสฺส, มจฺฉฺวสฺส อชิวฺหวา [อชิวฺหตา (สฺยา. ก.)];
อปฺปาสี นิปโก สูโร, ส ราชวสตึ วเสฯ

๑๔๙๕. ‘‘น พาฬฺหํ อิตฺถึ คเจฺฉยฺย, สมฺปสฺสํ เตชสงฺขยํ;
กาสํ สาสํ ทรํ พลฺยํ, ขีณเมโธ นิคจฺฉติฯ

๑๔๙๖. ‘‘นาติเวลํ ปภาเสยฺย, น ตุณฺหี สพฺพทา สิยา;
อวิกิณฺณํ มิตํ วาจํ, ปเตฺต กาเล อุทีรเยฯ

๑๔๙๗. ‘‘อโกฺกธโน อสงฺฆฏฺฏ, สโจฺจ สโณฺห อเปสุโณ;
สมฺผํ คิรํ น ภาเสยฺย, ส ราชวสตึ วเสฯ

๑๔๙๘. [อยํ คาถา นตฺถิ ปี. โปตฺถเก] ‘‘มาตาเปตฺติภโร อสฺส, กุเล เชฏฺฐาปจายิโก;
สโณฺห สขิลสมฺภาโส [หิริโอตฺตปฺปสมฺปโนฺน (สี. ก.)], ส ราชวสตึ วเส [อยํ คาถา นตฺถิ ปี. โปตฺถเก]ฯ

๑๔๙๙. ‘‘วินีโต สิปฺปวา ทเนฺต, กตโตฺต นิยโต มุทุ;
อปฺปมโตฺต สุจิ ทโกฺข, ส ราชวสตึ วเสฯ

๑๕๐๐. ‘‘นิวาตวุตฺติ วุเทฺธสุ, สปฺปติโสฺส สคารโว;
สุรโต สุขสํวาโส, ส ราชวสตึ วเสฯ

๑๕๐๑. “อารกา ปริวเชฺชยฺย, สหิตุํ ปหิตํ ชนํ;
ภตฺตารเณฺญวฺุทิเกฺขยฺย, น จ อญฺญสฺส ราชิโนฯ

๑๕๐๒. “สมเณ พฺราหฺมเณ จาปิ, สีลวเนฺต พหุสฺสุเต;
สกฺกจฺจํ ปยิรุปาเสยฺย, ส ราชวสตึ วเสฯ

๑๕๐๓. “สมเณ พฺราหฺมเณ จาปิ, สีลวเนฺต พหุสฺสุเต;
สกฺกจฺจํ อนุวาเสยฺย, ส ราชวสตึ วเสฯ

๑๕๐๔. “สมเณ พฺราหฺมเณ จาปิ, สีลวเนฺต พหุสฺสุเต;
ตเปฺปยฺย อนฺนปาเนน, ส ราชวสตึ วเสฯ

๑๕๐๕. “สมเณ พฺราหฺมเณ จาปิ, สีลวเนฺต พหุสฺสุเต;
อาสชฺช ปเญฺญ เสเวถ, อากงฺขํ วุทฺธิมตฺตโนฯ

๑๕๐๖. “ทินฺนปุพฺพํ น หาเปยฺย, ทานํ สมณพฺราหฺมเณ;
น จ กิญฺจิ นิวาเรยฺย, ทานกาเล วณิพฺพเกฯ

๑๕๐๗. “ปญฺญวา พุทฺธิสมฺปโนฺน, วิธานวิธิโกวิโท;
กาลญฺญู สมยญฺญู จ, ส ราชวสตึ วเสฯ

๑๕๐๘. “อุฏฺฐาตา กมฺมเธเยฺยสุ, อปฺปมโตฺต วิจกฺขโณ;
สุสํวิหีตกมฺมโนฺต, ส ราชวสตึ วเสฯ

๑๕๐๙. “ขลํ สาลํ ปสุํ เขตฺตํ, คนฺตา จสฺส อภิกฺขณํ;
มิตํ ธญฺญํ นิธาเปยฺย, มิตํว ปาจเย ฆเรฯ

๑๕๑๐. “ปุตฺตํ วา ภาตรํ วา สํ, สีเลสุ อสมาหิตํ;
อนงฺควา หิ เต พาลา, ยถา เปตา ตเถว เต;
โจฬญฺจ เนสํ ปิณฺฑญฺจ, อาสีนานํ ปทาปเยฯ

๑๕๑๑. “ทาเส กมฺมกเร เปเสฺส, สีเลสุ สุสมาหิเต;
ทเกฺข อุฏฺฐานสมฺปเนฺน, อาธิปจฺจมฺหิ ฐาปเยฯ

๑๕๑๒. “สีลวา จ อโลโล [อโลโภ (สฺยา. ก.)] จ, อนุรกฺข [อนุรโตฺต (สี. ปี.)] จ ราชิโน;
อาวี รโห หิโต ตสฺส, ส ราชวสตึ วเสฯ

๑๕๑๓. “ฉนฺทญฺญู ราชิโน จสฺส, จิตฺตโฏฺฐ อสฺส ราชิโน;
อสงฺกุสกวุตฺติ’สฺส, ส ราชวสตึ วเสฯ

๑๕๑๔. “อุจฺฉาทเย จ นฺหาปเย [อจฺฉาทเน จ นฺหาเป จ (สฺยา. ก.)], โธเว ปาเท อโธสิรํ;
อาหโตปิ น กุเปฺปยฺย, ส ราชวสตึ วเสฯ

๑๕๑๕. “กุมฺภมฺปญฺชลึ กริยา [กุริยา (สี.)], จาฏญฺจาปิ [วายสํ วา (สี. ปี.)] ปทกฺขิณํ;
กิเมว สพฺพกามานํ, ทาตารํ ธีรมุตฺตมํฯ

๑๕๑๖. “โย เทติ สยนํ วตฺถํ, ยานํ อาวสถํ ฆรํ;

ปชฺชุโนฺนริว ภูตานิ, โภเคหิ อภิวสฺสติฯ

๑๕๑๗. “เอสโยฺย ราชวสติ, วตฺตมาโน ยถา นโร;
อาราธยติ ราชานํ, ปูชํ ลภติ ภตฺตุสุ”ฯ

ราชวสติ นามฯ

อนุตฺตรเปยฺยาลํ

๑๕๑๘. “เอวํ สมนุสาสิตฺวา, ญาติสงฺฆํ วิจกฺขโณ;
ปริกิโณฺณ สุหเทหิ, ราชานมุปสงฺกมิฯ

๑๕๑๙. “วนฺทิตฺวา สิรสา ปาเท, กตฺวา จ นํ ปทกฺขิณํ;
วิธุโร อวจ ราชานํ, ปคฺคเหตฺวาน อญฺชลิํฯ

๑๕๒๐. “อยํ มํ มาณโว เนติ, กตฺตุกาโม [คนฺตุกาโม (ก.)] ยถามติ;
ญาตีนตฺถํ ปวกฺขามิ, ตํ สุโณหิ อรินฺทมฯ

๑๕๒๑. “ปุเตฺต จ เม อุทิเกฺขสิ, ยญฺจ มญฺญํ ฆเร ธนํ;
ยถา เปจฺจ [ปจฺฉา (สฺยา. ก.)] น หาเยถ, ญาติสโงฺฆ มยี คเตฯ

๑๕๒๒. “ยเถว ขลตี ภูมฺยา, ภูมฺยาเยว ปติฎฺฐติ;
เอเวตํ ขลิตํ มยฺหํ, เอตํ ปสฺสามิ อจฺจยํ”ฯ

๑๕๒๓. “สกฺกา น คนฺตุํ อิติ มยฺห โหติ, เฉตฺวา [ฌตฺวา (สี. ปี.)] วธิตฺวา อิธ กาติยานํ;
อิเธว โหหี อิติ มยฺห รุจฺจติ, มา ตฺวํ อคา อุตฺตมภูริปญฺญ”ฯ

๑๕๒๔. “มา เหวธเมฺมสุ มนํ ปณีทหิ, อเตฺถ จ ธเมฺม จ ยุโตฺต ภวสฺสุ;
ธิรตฺถุ กมฺมํ อกุสลํ อนริยํ, ยํ กตฺวา ปจฺฉา นิรยํ วเชยฺยฯ

๑๕๒๕. “เนเวส ธโมฺม น ปุเนต [ปุเนติ (สฺยา. ก.)] กิจฺจํ, อยิโร หิ ทาสสฺส ชนินฺท อิสฺสโร;
ฆาเตตุํ ฌาเปตุํ อโถปิ หนฺตุํ, น จ มยฺห โกธตฺถิ วชามิ จาหํ”ฯ

๑๕๒๖. “เชฎฺฐปุตฺตํ อุปคุยฺห, วิเนยฺย หทเย ทรํ;
อสฺสุปุเณฺณหิ เนเตฺตหิ, ปาวิสี โส มหาฆรํ”ฯ

๑๕๒๗. “สาลาว สมฺมปติตา [สมฺปมถิตา (สี. ปี.)], มาลุเตน ปมทฺทิตา;
เสนฺติ ปุตฺตา จ ทารา จ, วิธุรสฺส นิเวสเนฯ

๑๕๒๘. “อิตฺถิสหสฺสํ ภริยานํ, ทาสิสตฺตสตานิ จ;
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุํ, วิธุรสฺส นิเวสเนฯ

๑๕๒๙. “โอโรธา จ กุมารา จ, เวสิยานา จ พฺราหฺมณา;
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุํ, วิธุรสฺส นิเวสเนฯ

๑๕๓๐. “หตฺถาโรหา อนีกฎฺฐา, รถิกา ปตฺติการกา;
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุํ, วิธุรสฺส นิเวสเนฯ

๑๕๓๑. “สมาคตา ชานปทา, เนคมา จ สมาคตา;

พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺตํ, วิธุรสฺส นิเวสเนฯ

๑๕๓๒. ‘‘อิตฺถิสหสฺสํ ภริยานํ, ทาสิสตฺตสตานิ จ;
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺตํ, กสฺมา โน วิชหิสฺสสิฯ

๑๕๓๓. ‘‘โอโรธา จ กุมารา จ, ทาสิสตฺตสตานิ จ;
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺตํ, กสฺมา โน วิชหิสฺสสิฯ

๑๕๓๔. ‘‘หตฺถาโรหา อนีกฏฺฐา, ทาสิสตฺตสตานิ จ;
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺตํ, กสฺมา โน วิชหิสฺสสิฯ

๑๕๓๕. ‘‘สมาคตา ชานปทา, ทาสิสตฺตสตานิ จ;
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺตํ, กสฺมา โน วิชหิสฺสสิ’’ฯ

๑๕๓๖. ‘‘กตฺวา ฆเรสุ กิจฺจานิ, อนุสาสิตฺวา สกํ ชนํ;
มิตฺตามเจฺจ จ ภเจฺจ จ [สุหเชฺช (ปี. ก.)], ปุตฺตทาเร จ พนฺธเวฯ

๑๕๓๗. ‘‘กมฺมนฺตํ สํวิเธตฺวาน, อาจิกฺขิตฺวา ฆเร ธนํ;
นิธิญฺจ อิณทานญฺจ, ปุณฺณกํ เอตทพฺรวิฯ

๑๕๓๘. ‘‘อวสี ตุวํ มยฺห ตีหํ อคาเร, กตานิ กิจฺจานิ ฆเรสุ มยฺหํ;
อนุสาสิตา ปุตฺตทารา มยา จ, กโรม กจฺจาน [กิจฺจานิ (สฺยา. ก.)] ยถามติํ เต’’ฯ

๑๕๓๙. ‘‘สเจ หิ กเตฺต อนุสาสิตา เต, ปุตฺตา จ ทารา อนุชีวิโน จ;
หเนฺทหิ ทานี ตรมานรูโป, ทีโฆ หิ อทฺธาปิ อยํ ปุรตฺถาฯ

๑๕๔๐. ‘‘อฉมฺภิโตว [อยมฺภิโตว (สี. ปี.)] คณฺหาหิ, อาชาเนยฺยสฺส วาลธิํ;
อิทํ ปจฺฉิมกํ ตุยฺหํ, ชีวโลกสฺส ทสฺสนํ’’ฯ

๑๕๔๑. ‘‘โสหํ กิสฺส นุ ภายิสฺสํ, ยสฺส เม นตฺถิ ทุกฺกฏํ;
กาเยน วาจา มนสา, เยน คเจฺฉยฺย ทุคฺคติํ’’ฯ

๑๕๔๒. โส อสฺสราชา วิธุรํ วหโนฺต, ปกฺกามิ เวหายสมนฺตลิเกฺข;
สาขาสุ เสเลสุ อสชฺชมาโน, กาลาคิริํ ขิปฺปมุปาคมาสิ’’ฯ

๑๕๔๓. ‘‘อิตฺถิสหสฺสํ ภริยานํ, ทาสิสตฺตสตานิ จ;
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺตํ, ยโกฺข พฺราหฺมณวเณฺณน;
วิธุรํ อาทาย คจฺฉติฯ

๑๕๔๔. ‘‘สมาคตา ชานปทา, เนคมา จ สมาคตา;
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺตํ, ยโกฺข พฺราหฺมณวเณฺณน;
วิธุรํ อาทาย คจฺฉติฯ

๑๕๔๕. ‘‘อิตฺถิสหสฺสํ ภริยานํ, ทาสิสตฺตสตานิ จ;
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺตํ, ปณฺฑิโต โส กุหิํ คโตฯ

๑๕๔๖. ‘‘สมาคตา ชานปทา, เนคมา จ สมาคตา;

พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุํ, ปณฺฑิโต โส กุหึ คโต’’ฯ

๑๕๔๗. ‘‘สเจ โส สตฺตรเตฺตน, นาคจฺฉิสฺสติ ปณฺฑิโต;
สเพฺพ อคฺคึ ปเวกฺขาม [ปวิสฺสาม (สฺยา.)], นตฺถโตฺถ ชีวิเตน โน’’ฯ

๑๕๔๘. ‘‘ปณฺฑิโต จ วิยโตฺต จ, วิภาวี จ วิจกฺขโณ;
ขิปฺปํ โมจิย อตฺตานํ, มา ภายิตฺถาคมิสฺสติ’’ [ขิปฺปํ โมเจสฺสต’ตฺตานํ, มา ภาถ อาคมิสฺสติ (สี. ปี.)]ฯ

อนฺตรเปยฺยาลํ นามฯ

สาธุนรธมฺมกณฺฑํ

๑๕๔๙. ‘‘โส ตตฺถ คนฺตฺวาน วิจินฺตยโนฺต, อุจฺจาวจา เจตนกา [เจตนตา (ก.)] ภวนฺติ;
นยิมสฺส ชีเวน มมตฺถิ กิญฺจิ, หนฺตฺวานิมํ หทยมานยิสฺสํ’’ [อาทิยิสฺสํ (สี. ปี.)]ฯ

๑๕๕๐. ‘‘โส ตตฺถ คนฺตฺวา ปพฺพตนฺตรสฺมึ [ปพฺพตปาทสฺมึ (ก.)], อโนฺต ปวิสิตฺวาน ปทุฎฺฐจิโตฺต;
อสํวุตสฺมึ ชคติปฺปเทเส, อโธสิรํ ธารยิ กาติยาโนฯ

๑๕๕๑. ‘‘โส ลมฺพมาโน นรเก ปปาเต, มหพฺภเย โลมหํเส วิทุเคฺค;
อสนฺตสโนฺต กุรูนํ กตฺตุเสฎฺฐ, อิจฺจพฺรวิ ปุณฺณกํ นาม ยกฺขํฯ

๑๕๕๒. ‘‘อริยาวกาโสสิ อนริยรูโป, อสญฺญโต สญฺญตสนฺนิกาโส;
อจฺจาหิตํ กมฺมํ กโรสิ ลุทฺรํ, ภาเว จ เต กุสลํ นตฺถิ กิญฺจิฯ

๑๕๕๓. ‘‘ยํ มํ ปปาตสฺมึ ปปาตุมิจฺฉสิ, โก นุ ตวโตฺถ มรเณน มยฺหํ;
อมานุสเสฺสว ตวชฺช วโณฺณ, อาจิกฺข เม ตฺวํ กตมาสิ เทวตา’’ฯ

๑๕๕๔. ‘‘ยทิ เต สุโต ปุณฺณโก นาม ยโกฺข, รโญฺญ กุเวรสฺส หิ โส สชิโพฺพ [สชีโว (สี. ปี.)];
ภูมินฺธโร วรุโณ นาม นาโค, พฺรหา สุจี วณฺณพลูปปโนฺนฯ

๑๕๕๕. ‘‘ตสฺสานุชํ ธีตรํ กามยามิ, อิรนฺธตี นาม สา นาคกญฺญา;
ตสฺสา สุมชฺฌาย ปิยาย เหตุ, ปตารยึ ตุยฺห วธาย ธีร’’ฯ

๑๕๕๖. ‘‘มา เหว ตฺวํ [เต (สฺยา. ก.)] ยกฺข อโหสิ มูโฬฺห, นฎฺฐา พหู ทุคฺคหีเตน โลเก [โลกา (สี. สฺยา. ก.)];
กึ เต สุมชฺฌาย ปิยาย กิจฺจํ, มรเณน เม อิงฺฆ สุโณมิ [สุโณม (สี. ปี.)] สพฺพํ’’ฯ

๑๕๕๗. ‘‘มหานุภาวสฺส มโหรคสฺส, ธีตุกาโม ญาติภโต [ญาติคโต (ปี.)] หมสฺมิ;
ตํ ยาจมานํ สสุโร อโวจ, ยถา มมญฺญึสุ สุกามนีตํฯ

๑๕๕๘. ‘‘ทเชฺชมุ โข เต สุตนุํ สุเนตฺตํ, สุจิมฺหิตํ จนฺทนลิตฺตคตฺตํ;
สเจ ตุวํ หทยํ ปณฺฑิตสฺส, ธเมฺมน ลทฺธา อิธ มาหเรสิ;
เอเตน วิเตฺตน กุมาริ ลพฺภา, นญฺญํ ธนํ อุตฺตริ ปตฺถยามฯ

๑๕๕๙. ‘‘เอวํ น มูโฬฺหสฺมิ สุโณหิ กเตฺต, น จาปิ เม ทุคฺคหิตตฺถิ กิญฺจิ;

หทเยน เต ธมฺมลเทฺธน นาคา, อิรนฺธตึ นาคกญฺญํ ททนฺติฯ

๑๕๖๐. “ตสฺมา อหํ ตุยฺหํ วธาย ยุโตฺต, เอวํ มมโตฺถ มรเณน ตุยฺหํ;
อิเธว ตํ นรเก ปาตยิตฺวา, หนฺตฺวาน ตํ หทยมานยิสฺสํ”ฯ

๑๕๖๑. “ขิปฺปํ มมํ อุทฺธร กาติยาน, หทเยน เม ยทิ เต อตฺถิ กิจฺจํ;
เย เกจิเม สาธุนรสฺส ธมฺมา, สเพฺพว เต ปาตุกโรมิ อชฺช”ฯ

๑๕๖๒. “โส ปุณฺณโก กุรูนํ กตฺตุเสฏฺฐํ, นคมุทฺธนิ ขิปฺปํ ปติฏฺฐเปตฺวา;
อสฺสตฺถมาสีนํ สเมกฺขิยาน, ปริปุจฺฉิ กตฺตารมโนมปญฺญํฯ

๑๕๖๓. “สมุทฺธโต เมสิ ตุวํ ปปาตา, หทเยน เต อชฺช มมตฺถิ กิจฺจํ;
เย เกจิเม สาธุนรสฺส ธมฺมา, สเพฺพว เม ปาตุกโรหิ อชฺช”ฯ

๑๕๖๔. “สมุทฺธโต ตฺยสฺมิ อหํ ปปาตา, หทเยน เม ยทิ เต อตฺถิ กิจฺจํ;
เย เกจิเม สาธุนรสฺส ธมฺมา, สเพฺพว เต ปาตุกโรมิ อชฺช”ฯ

๑๕๖๕. “ยาตานุยายี จ ภวาหิ มาณว, อลฺลญฺจ [อทฺทญฺจ (สี. ปี.)] ปาณึ ปริวชฺชยสฺสุ;
มา จสฺสุ มิเตฺตสุ กทาจิ ทุพฺภี, มา จ วสํ อสตีนํ นิคเจฺฉ”ฯ

๑๕๖๖. “กถํ นุ ยาตํ อนุยายี โหติ, อลฺลญฺจ ปาณึ ทหเต กถํ โส;
อสตี จ กา โก ปน มิตฺตทุโพฺภ, อกฺขาหิ เม ปุจฺฉิโต เอตมตฺถํ”ฯ

๑๕๖๗. “อสนฺถุตํ [อสนฺธวํ (สฺยา. ก.)] โนปิ จ ทิฏฺฐปุพฺพํ, โย อาสเนนาปิ นิมนฺตเยยฺย;
ตเสฺสว อตฺถํ ปุริโส กเรยฺย, ยาตานุยายีติ ตมาหุ ปณฺฑิตาฯ

๑๕๖๘. “ยเสฺสกรตฺตมฺปิ ฆเร วเสยฺย, ยตฺถนฺนปานํ ปุริโส ลเภยฺย;
น ตสฺส ปาปํ มนสาปิ จินฺตเย, อทุพฺภี ปาณึ ทหเต มิตฺตทุโพฺภฯ

๑๕๖๙. “ยสฺส รุกฺขสฺส ฉายาย, นิสีเทยฺย สเยยฺย วา;
น ตสฺส สาขํ ภเญฺชยฺย, มิตฺตทุโพฺภ หิ ปาปโกฯ

๑๕๗๐. “ปุณฺณมฺปิ เจมํ ปถวึ ธเนน, ทชฺชิตฺถิยา ปุริโส สมฺมตาย;
ลทฺธา ขณํ อติมเญฺญยฺย ตมฺปิ, ตาสํ วสํ อสตีนํ น คเจฺฉฯ

๑๕๗๑. “เอวํ โข ยาตํ อนุยายี โหติ, อลฺลญฺจ ปาณึ ทหเต ปุเนวํ;
อสตี จ สา โส ปน มิตฺตทุโพฺภ, โส ธมฺมิโก โหติ ชหสฺสุ อธมฺมํ”ฯ

สาธุนรธมฺมกณฺฑํ นามฯ

กาลาคิริกณฺฑํ

๑๕๗๒. “อวสึ อหํ ตุยฺหํ ตีหํ อคาเร, อเนฺนน ปาเนน อุปฏฺฐิโตสฺมิ;
มิโตฺต มมาสี วิสชฺชามหํ ตํ, กามํ ฆรํ อุตฺตมปญฺญ คจฺฉฯ

๑๕๗๓. “อปิ หายตุ นาคกุลา [นาคกุลสฺส (สี. สฺยา. ปี.)] อโตฺถ, อลมฺปิ เม นาคกญฺญาย โหตุ;
โส ตฺวํ สเกเนว สุภาสิเตน, มุโตฺตสิ เม อชฺช วธาย ปญฺญ”ฯ

๑๕๗๔. “หนฺท ตุวํ ยกฺข มมมฺปิ เนหิ, สสฺรุํ เต [สสฺสุรํ นุ เต (สี. สฺยา. ปี. ก.)] อตฺถํ มยิ จรสฺสุ;
มยญฺจ นาคาธิปตึ วิมานํ, ทเกฺขมุ นาคสฺส อทิฏฺฐปุพฺพํ”ฯ

๑๕๗๕. “ยํ เว นรสฺส อหิตาย อสฺส, น ตํ ปโญฺญ อรหติ ทสฺสนาย;
อถ เกน วเณฺณน อมิตฺตคามํ, ตุวมิจฺฉสิ อุตฺตมปญฺญ คนฺตุํ”ฯ

๑๕๗๖. “อทฺธา ปชานามิ อหมฺปิ เอตํ, น ตํ ปโญฺญ อรหติ ทสฺสนาย;
ปาปญฺจ เม นตฺถิ กตํ กุหิญฺจิ, ตสฺมา น สงฺเก มรณาคมาย”ฯ

๑๕๗๗. “หนฺท จ ฐานํ อตุลานุภาวํ, มยา สห ทกฺขสิ เอหิ กเตฺต;
ยตฺถจฺฉติ นจฺจคีเตหิ นาโค, ราชา ยถา เวสฺสวโณ นฬิญฺญํ [นิฬิญฺญํ (สฺยา.), นิฬญฺญํ (ก.)]ฯ

๑๕๗๘. “ตํ นาคกญฺญา จริตํ คเณน, นิกีฬิตํ นิจฺจมโห จ รตฺตึ;
ปหูตมาลฺยํ [พหุตฺตมลฺลํ (ก.)] พหุปุปฺผฉนฺนํ [พหุปุปฺผสญฺฉนฺนํ (ก.)], โอภาสตี วิชฺชุริวนฺตลิเกฺขฯ

๑๕๗๙. “อนฺนนน ปาเนน อุเปตรูปํ, นเจฺจหิ คีเตหิ จ วาทิเตหิ;
ปริปูรํ กญฺญาหิ อลงฺกตาหิ, อุปโสภติ วตฺถปิลนฺธเนน [วตฺถปิลนฺธเนหิ (ก.)]ฯ

๑๕๘๐. “โส ปุณฺณโก กุรูนํ กตฺตุเสฏฺฐํ, นิสีทยี ปจฺฉโต อาสนสฺมึ;
อาทาย กตฺตารมโนมปญฺญํ, อุปานยี ภวนํ นาคโรโญฺญฯ

๑๕๘๑. “ปตฺวาน ฐานํ อตุลานุภาวํ, อฏฺฐาสิ กตฺตา ปจฺฉโต ปุณฺณกสฺส;
สามคฺคิ เปกฺขมาโน [สามคฺคิเปกฺขี ปน (สี. สฺยา. ปี.)] นาคราชา, ปุเพฺพว ชามาตรมชฺฌภาสถ”ฯ

๑๕๘๒. “เยนนฺนุ ตุวํ อคมา มจฺจโลกํ, อเนฺวสมาโน หทยํ ปณฺฑิตสฺส;
กจฺจิ สมิเทฺธน อิธานุปฺปโตฺต, อาทาย กตฺตารมโนมปญฺญํ”ฯ

๑๕๘๓. “อยญฺหิ โส อาคโต ยํ ตุวมิจฺฉสิ, ธเมฺมน ลโทฺธ มม ธมฺมปาโล;
ตํ ปสฺสถ สมฺมุขา [ตํ ปสฺส ธมฺมํ สมุขา (ก.)] ภาสมานํ, สุโข หเว [ภเว (ปี.)] สปฺปุริเสหิ สงฺคโม”ฯ

กาลาคิริกณฺฑํ นามฯ

๑๕๘๔. “อทิฏฺฐปุพฺพํ ทิสฺวาน, มโจฺจ มจฺจุภยฏฺฎิโต [ภยทฺทิโต (สี. ปี.)];
พฺยมฺหิโต นาภิวาเทสิ, นยิทํ ปญฺญวตามิว”ฯ

๑๕๘๕. “น จมฺหิ พฺยมฺหิโต นาค, น จ มจฺจุภยฏฺฎิโต;
น วโชฺฌ อภิวาเทยฺย, วชฺฌํ วา นาภิวาทเยฯ

๑๕๘๖. “กถํ โน อภิวาเทยฺย, อภิวาทาปเยถ เว;
ยํ นโร หนฺตุมิเจฺฉยฺย, ตํ กมฺมํ นุปปชฺชติ”ฯ

๑๕๘๗. “เอวเมตํ ยถา พฺรูสิ, สจฺจํ ภาสสิ ปณฺฑิต;
น วโชฺฌ อภิวาเทยฺย, วชฺฌํ วา นาภิวาทเยฯ

๑๕๘๘. “กถํ โน อภิวาเทยฺย, อภิวาทาปเยถ เว;
ยํ นโร หนฺตุมิเจฺฉยฺย, ตํ กมฺมํ นุปปชฺชติ”ฯ

๑๕๘๙. “สสฺสตํ สสฺสตํ นุ ตวยิทํ, อิทฺธีชุตีพลวีริยูปปตฺติ [อิทฺธึ ชุตึ พลํ วีริยูปปตฺติ (ก.)];
ปุจฺฉามิ ตํ นาคราเชตมตฺถํ, กถํ นุ เต ลทฺธมิทํ วิมานํฯ

๑๕๙๐. “อธิจฺจลทฺธํ ปริณามชํ เต, สยํกตํ อุทาหุ เทเวหิ ทินฺนํ;
อกฺขาหิ เม นาคราเชตมตฺถํ, ยเถว เต ลทฺธมิทํ วิมานํฯ

๑๕๙๑. “นาธิจฺจลทฺธํ น ปริณามชํ เม, น สยํกตํ นาปิ เทเวหิ ทินฺนํ;
สเกหิ กเมฺมหิ อปาปเกหิ, ปุญฺญหิ เม ลทฺธมิทํ วิมานํ”ฯ

๑๕๙๒. “กึ เต วตํ กึ ปน พฺรหฺมจริยํ, กิสฺส สุจิณฺณสฺส อยํ วิปาโก;
อิทฺธีชุตีพลวีริยูปปตฺติ, อิทญฺจ เต นาค มหาวิมานํ”ฯ

๑๕๙๓. “อหญฺจ ภริยา จ มนุสฺสโลเก, สทฺธา อุโภ ทานปตี อหุมฺหา;
โอปานภูตํ เม ฆรํ ตทาสิ, สนฺตปฺปิตา สมณพฺราหฺมณา จฯ

๑๕๙๔. “มาลญฺจ คนฺธญฺจ วิเลปนญฺจ, ปทีปิยํ เสยฺยมุปสฺสยญฺจ;
อจฺฉาทนํ สายนมนฺนปานํ, สกฺกจฺจ ทานานิ อทมฺห ตตฺถฯ

๑๕๙๕. “ตํ เม วตํ ตํ ปน พฺรหฺมจริยํ, ตสฺส สุจิณฺณสฺส อยํ วิปาโก;
อิทฺธีชุตีพลวีริยูปปตฺติ, อิทญฺจ เม ธีร มหาวิมานํ’ฯ

๑๕๙๖. “เอวํ เจ เต ลทฺธมิทํ วิมานํ, ชานาสิ ปุญฺญานํ ผลูปปตฺตึ;
ตสฺมา หิ ธมฺมํ จร อปฺปมตฺโต, ยถา วิมานํ ปุน มาวเสสิ’ฯ

๑๕๙๗. “ยิธ สนฺติ สมณพฺราหฺมณา จ, เยสนฺนปานานิ ทเทมุ กเตฺต;
อกฺขาหิ เม ปุจฺฉิโต เอตมตฺถํ, ยถา วิมานํ ปุน มาวเสม”ฯ

๑๕๙๘. “โภคี หิ เต สนฺติ อิธูปปนฺนา, ปุตฺตา จ ทารา อนุชีวิโน จ;
เตสุ ตุวํ วจสา กมฺมุนา จ, อสมฺปทุโฏฺฐ จ ภวาหิ นิจฺจํฯ

๑๕๙๙. “เอวํ ตุวํ นาค อสมฺปโทสํ, อนุปาลย วจสา กมฺมุนา จ;
ฐตฺวา อิธ ยาวตายุกํ วิมาเน, อุทฺธํ อิโต คจฺฉสิ เทวโลกํ”ฯ

๑๖๐๐. “อทฺธา หิ โส โสจติ ราชเสโฏฺฐ, ตยา วินา ยสฺส ตุวํ สชิโพฺพ;
ทุกฺขูปนีโตปิ ตยา สเมจฺจ, วินฺทยฺย โปโส สุขมาตุโรปิ”ฯ

๑๖๐๑. “อทฺธา สตํ ภาสสิ นาค ธมฺมํ, อนุตฺตรํ อตฺถปทํ สุจิณฺณํ;
เอตาทิสิยาสุ หิ อาปทาสุ, ปญฺญายเต มาทิสานํ วิเสโส”ฯ

๑๖๐๒. “อกฺขาหิ โน ตายํ มุธา นุ ลทฺธ, อเกฺขหิ โน ตายํ อเชสิ ชูเต;
ธเมฺมน ลทฺธ อิติ ตายมาห [มา’ย’มาห (สฺยา.)], กถํ นุ ตฺวํ หตฺถมิมสฺส มาคโต”ฯ

๑๖๐๓. “โย มิสฺสโร ตตฺถ อโหสิ ราชา, ตมายมกฺขหิ อเชสิ ชูเต;
โส มํ ชิโต ราชา อิมสฺสทาสิ, ธมฺเมน ลทฺโธสฺมิ อสาหเสนฯ

๑๖๐๔. “มโหรโค อตฺตมโน อุทคฺโค, สุตฺวาน ธีรสฺส สุภาสิตานิ;
หฏฺโฐ คเหตฺวาน อโนมปญฺญํ, ปาเวกฺขิ ภริยาย ตทา สกาเสฯ

๑๖๐๕. “เยน ตฺวํ วิมเล ปณฺฑุ, เยน ภตฺตํ น รุจฺจติ;
น จ เม ตาทิโส วณฺโณ, อยเมโส ตโมนุโทฯ

๑๖๐๖. “ยสฺส เต หทเยนตฺโถ, อาคตายํ ปภงฺกโร;
ตสฺส วากฺยํ นิสาเมหิ, ทุลฺลภํ ทสฺสนํ ปุนฯ

๑๖๐๗. “ทิสฺวาน ตํ วิมลา ภูริปญฺญํ, ทสงฺคุลี อญฺชลึ ปคฺคเหตฺวา;
หฏฺเฐน ภาเวน ปตีตรูปา, อิจฺจพฺรวิ กุรูนํ กตฺตุเสฏฺฐํฯ

๑๖๐๘. “อทิฏฺฐปุพฺพํ ทิสฺวาน, มโจฺจ มจฺจุภยฏฺฏิโต;
พฺยมฺหิโต นาภิวาเทสิ, นยิทํ ปญฺญวตามิว”ฯ

๑๖๐๙. “น จมฺหิ พฺยมฺหิโต นาคิ, น จ มจฺจุภยฏฺฏิโต;
น วชฺโฌ อภิวาเทยฺย, วชฺฌํ วา นาภิวาทเยฯ

๑๖๑๐. “กถํ โน อภิวาเทยฺย, อภิวาทาปเยถ เว;
ยํ นโร หนฺตุมิจฺเฉยฺย, ตํ กมฺมํ นุปปชฺชติ”ฯ

๑๖๑๑. “เอวเมตํ ยถา พฺรูสิ, สจฺจํ ภาสสิ ปณฺฑิต;
น วชฺโฌ อภิวาเทยฺย, วชฺฌํ วา นาภิวาทเยฯ

๑๖๑๒. “กถํ โน อภิวาเทยฺย, อภิวาทาปเยถ เว;
ยํ นโร หนฺตุมิจฺเฉยฺย, ตํ กมฺมํ นุปปชฺชติ”ฯ

๑๖๑๓. “อสสฺสตํ สสฺสตํ นุ ตวยิทํ, อิทฺธีชุตีพลวีริยูปปตฺติ;
ปุจฺฉามิ ตํ นาคกเญฺญตมตฺถํ, กถํ นุ เต ลทฺธมิทํ วิมานํฯ

๑๖๑๔. “อธิจฺจลทฺธํ ปริณามชํ เต, สยํกตํ อุทาหุ เทเวหิ ทินฺนํ;
อกฺขาหิ เม นาคกเญฺญตมตฺถํ, ยเถว เต ลทฺธมิทํ วิมานํ”ฯ

๑๖๑๕. “นาธิจฺจลทฺธํ น ปริณามชํ เม, น สยํ กตํ นาปิ เทเวหิ ทินฺนํ;
สเกหิ กมฺเมหิ อปาปเกหิ, ปุเญฺญหิ เม ลทฺธมิทํ วิมานํ”ฯ

๑๖๑๖. “กึ เต วตํ กึ ปน พฺรหฺมจริยํ, กิสฺส สุจิณฺณสฺส อยํ วิปาโก;
อิทฺธีชุตีพลวีริยูปปตฺติ, อิทญฺจ เต นาคิ มหาวิมานํ”ฯ

๑๖๑๗. “อหญฺจ โข สามิโก จาปิ มยฺหํ, สทฺธา อุโภ ทานปตี อหุมฺหา;
โอปานภูตํ เม ฆรํ ตทาสิ, สนฺตปฺปิตา สมณพฺราหฺมณา จฯ

๑๖๑๘. “มาลญฺจ คนฺธญฺจ วิเลปนญฺจ, ปทีปิยํ เสยฺยมุปสฺสยญฺจ;
อจฺฉาทนํ สายนมนฺนปานํ, สกฺกจฺจํ ทานานิ อทมฺห ตตฺถฯ

๑๖๑๙. “ตํ เม วตํ ตํ ปน พฺรหฺมจริยํ, ตสฺส สุจิณฺณสฺส อยํ วิปาโก;
อิทฺธีชุตีพลวีริยูปปตฺติ , อิทญฺจ เม ธีร มหาวิมานํ”ฯ

๑๖๒๐. “เอวํ เจ เต ลทฺธมิทํ วิมานํ, ชานาสิ ปุญฺญานํ ผลูปปตฺตึ;
ตสฺมา หิ ธมฺมํ จร อปฺปมตฺตา, ยถา วิมานํ ปุน มาวเสสิ”ฯ

๑๖๒๑. “นยิธ สนฺติ สมณพฺราหฺมณา จ, เยสนฺนปานานิ ททเมฺ กเตฺต;
อกฺขาหิ เม ปุจฺฉิโต เอตมตฺถํ, ยถา วิมานํ ปุน มาวเสม”ฯ

๑๖๒๒. “โภคี หิ เต สนฺติ อิธูปปนฺนา, ปุตฺตา จ ทารา อนุชีวิโน จ;
เตสุ ตุวํ วจสา กมฺมุนา จ, อสมฺปทุฏฺฐา จ ภวาหิ นิจฺจํฯ

๑๖๒๓. “เอวํ ตุวํ นาคิ อสมฺปโทสํ, อนุปาลย วจสา กมฺมุนา จ;
ฐตฺวา อิธ ยาวตายุกํ วิมาเน, อุทฺธํ อิโต คจฺฉสิ เทวโลกํ”ฯ

๑๖๒๔. “อทฺธา หิ โส โสจติ ราชเสฏฺโฐ, ตยา วินา ยสฺส ตุวํ สชิโพฺพ;
ทุกฺขูปนีโตปิ ตยา สเมจฺจ, วิเนฺทยฺย โปโส สุขมาตุโรปิ”ฯ

๑๖๒๕. “อทฺธา สตํ ภาสสิ นาคิ ธมฺมํ, อนุตฺตรํ อตฺถปทํ สุจิณฺณํ;
เอตาทิสิยาสุ หิ อาปทาสุ, ปญฺญายเต มาทิสานํ วิเสโส”ฯ

๑๖๒๖. “อกฺขาหิ โน ตายํ มุธา นุ ลทฺธ, อเกฺขหิ โน ตายํ อเชสิ ชูเต;
ธเมฺมน ลทฺธ อิติ ตายมาห, กถํ นุ ตฺวํ หตฺถมิมสฺส มาคโต”ฯ

๑๖๒๗. “โย มิสฺสโร ตตฺถ อโหสิ ราชา, ตมายมเกฺขหิ อเชสิ ชูเต;
โส มํ ชิโต ราชา อิมสฺสทาสิ, ธเมฺมน ลทฺธสฺมิ อสาหเสนฯ

๑๖๒๘. “ยเถว วรุโณ นาโค, ปญฺหํ ปุจฺฉิตฺถ ปณฺฑิตํ;
ตเถว นาคกญฺญาปิ, ปญฺหํ ปุจฺฉิตฺถ ปณฺฑิตํฯ

๑๖๒๙. “ยเถว วรุณํ นาคํ, ธีโร โตเสสิ ปุจฺฉิโต;
ตเถว นาคกญฺญมฺปิ, ธีโร โตเสสิ ปุจฺฉิโตฯ

๑๖๓๐. “อุโภปิ เต อตฺตมเน วิทิตฺวา, มโหรคํ นาคกญฺญญฺจ ธีโร [วิธูโร (ก.)];
อฉมฺภี อภีโต อโลมหฏฺโฐ, อิจฺจพฺรวิ วรุณํ นาคราชานํฯ

๑๖๓๑. “มา โรธยิ [มา เหฐยิ (ปี.)] นาค อายาหมสฺมิ, เยน ตวโตฺถ อิทํ สรีรํ;
หทเยน มํเสน กโรหิ กิจฺจํ, สยํ กริสฺสามิ ยถามติ เต”ฯ

๑๖๓๒. “ปญฺญา หเว หทยํ ปณฺฑิตานํ, เต ตฺยมฺห ปญฺญาย มยํ สุตุฏฺฐา;
อนูนนาโม ลภตชฺช ทารํ, อเชฺชว ตํ กุรุโย ปาปยาตุ”ฯ

๑๖๓๓. “ส ปุณฺณโก อตฺตมโน อุทโคฺค, อิรนฺธตึ นาคกญฺญํ ลภิตฺวา;
หเฏฺฐน ภาเวน ปตีตรูโป, อิจฺจพฺรวิ กุรูนํ กตฺตุเสฏฺฐํฯ

๑๖๓๔. “ภริยาย มํ ตฺวํ อกริ สมงฺคึ, อหญฺจ เต วิธุร กโรมิ กิจฺจํ;
อิทญฺจ เต มณิรตนํ ททามิ, อเชฺชว ตํ กุรุโย ปาปยามิ”ฯ

๑๖๓๕. “อเชยฺยเมสา ตว โหตุ เมตฺติ, ภริยาย กจฺจาน ปิยาย สทฺธึ;
อานนฺทิ วิโตฺต [อานนฺทจิโตฺต (สฺยา. ปี.)] สุมโน ปตีโต, ทตฺวา มณึ มญฺจ นยินฺทปตฺถํ ฯ

๑๖๓๖. “ส ปุณฺณโก กุรูนํ กตฺตุเสฏฺฐํ, นิสีทยี ปุรโต อาสนสฺมึ;
อาทาย กตฺตารมโนมปญฺญํ, อุปานยี นครํ อินฺทปตฺถํ ฯ

๑๖๓๗. “มโน มนุสฺสสฺส ยถาปิ คจฺเฉ, ตโตปิสฺส ขิปฺปตรํ [ตโตปิ สํขิปฺปตรํ (สี. ปี.)] อโหสิ;
ส ปุณฺณโก กุรูนํ กตฺตุเสฏฺฐํ, อุปานยี นครํ อินฺทปตฺถํ”ฯ

๑๖๓๘. “เอตินฺทปตฺถํ นครํ ปทิสฺสติ, รมฺมานิ จ อมฺพวนานิ ภาคโส;
อหญฺจ ภริยาย สมงฺคิภูโต, ตุวญฺจ ปโตฺตสิ สกํ นิเกตํ”ฯ

๑๖๓๙. “ส ปุณฺณโก กุรูนํ กตฺตุเสฏฺฐํ, โอโรปิย ธมฺมสภาย มเชฺฌ;
อาชญฺญมารุยฺห อโนมวโณฺณ, ปกฺกามิ เวหายสมนฺตลิกฺเข ฯ

๑๖๔๐. “ตํ ทิสฺวา ราชา ปรมปฺปตีโต, อุฏฺฐาย พาหาหิ ปลิสฺสชิตฺวา;
อวิกมฺปยํ ธมฺมสภาย มเชฺฌ, นิสีทยี ปมุขมาสนสฺมึ”ฯ

๑๖๔๑. “ตฺวํ โน วิเนตาสิ รถํว นทฺธํ, นนฺทนฺติ ตํ กุรุโย ทสฺสเนน;
อกฺขาหิ เม ปุจฺฉิโต เอตมตฺถํ, กถํ ปโมกฺข อหุ มาณวสฺส”ฯ

๑๖๔๒. “ยํ มาณโวตฺยาภิวที ชนินฺท, น โส มนุโสฺส นรวีรเสฏฺฐ;
ยทิ เต สุโต ปุณฺณโก นาม ยกฺข, รโญฺญ กุเวรสฺส หิ โส สชิโพฺพ ฯ

๑๖๔๓. “ภูมินฺธโร วรุโณ นาม นาโค, พฺรหา สุจี วณฺณพลูปปโนฺน;
ตสฺสานุชํ ธีตรํ กามยาโน, อิรนฺธตี นาม สา นาคกญฺญา ฯ

๑๖๔๔. “ตสฺสา สุมชฺฌาย ปิยาย เหตุ, ปตารยิตฺถ มรณาย มยฺหํ;
โส เจว ภริยาย สมงฺคิภูโต, อหญฺจ อนุญฺญาโต มณิ จ ลโทฺธ”ฯ

๑๖๔๕. “รุโกฺข หิ มยฺหํ ปทฺธาเร [ฆรทฺวาเร (สฺยา.)] สุชาโต, ปญฺญากฺขโนฺธ สีลมยสฺส สาขา;
อเตฺถ จ ธเมฺม จ ฐิโต นิปาโก, ควปฺผโล หตฺถิควสฺสฉโนฺน ฯ

๑๖๔๖. “มนฺจจคีตตูริยาภินาทิเต, อุจฺฉิชฺช เสนํ [เมนํ (สี. ปี.)] ปุริโส อหาสิ;
โส โน อยํ อาคโต สนฺนิเกตํ, รุกฺขสฺสิมสฺสาปจิตึ กโรถ ฯ

๑๖๔๗. “เย เกจิ วิตฺตา มม ปจฺจเยน, สเพฺพว เต ปาตุกโรนฺตุ อชฺช;
ติพฺพานิ กตฺวาน อุปายนานิ, รุกฺขสฺสิมสฺสาปจิตึ กโรถ ฯ

๑๖๔๘. “เย เกจิ พทฺธา มม อตฺถิ รเฏฺฐ, สเพฺพว เต พนฺธนา โมจยนฺตุ;
ยเถว ยํ พนฺธนสฺมา ปมุโตฺต, เอวเมเต มุญฺจเร พนฺธนสฺมา ฯ

๑๖๔๙. “อุนฺนงฺคลา มาสมิมํ กโรนฺตุ, มํโสทนํ พฺราหฺมณา ภกฺขยนฺตุ;
อมชฺชปา มชฺชรหา ปิวนฺตุ, ปุณฺณาหิ ถาลาหิ ปลิสฺสุตาหิ ฯ

๑๖๕๐. ‘‘มหาปถํ นิจฺจ สมวฺหยนฺตุ, ติพฺพญฺจ รกฺขํ วิทหนฺตุ รฏฺเฐ;
ยถาญฺญมญฺญํ น วิเหฐเยยฺยุํ, รุกฺขสฺสิมสฺสาปจิตึ กโรถ’’ฯ

๑๖๕๑. โอโรธา จ กุมารา จ, เวสิยานา จ พฺราหฺมณา;
พหุํ อนฺนญฺจ ปานญฺจ, ปณฺฑิตสฺสาภิหารยุํฯ

๑๖๕๒. หตฺถาโรหา อนีกฏฺฐา, รถิกา ปตฺติการกา;
พหุํ อนฺนญฺจ ปานญฺจ, ปณฺฑิตสฺสาภิหารยุํฯ

๑๖๕๓. สมาคตา ชานปทา, เนคมา จ สมาคตา;
พหุํ อนฺนญฺจ ปานญฺจ, ปณฺฑิตสฺสาภิหารยุํฯ

๑๖๕๔. พหุชโน ปสนฺโนสิ, ทิสฺวา ปณฺฑิตมาคเต;
ปณฺฑิตมฺหิ อนุปฺปตฺเต, เจลุกฺเขโป ปวตฺตถาติฯ

วิธุรชาตกํ นวมํฯ

๕๔๗. เวสฺสนฺตรชาตกํ (๑๐)

ทสวรกถา

๑๖๕๕. ‘‘ผุสฺสตี [ผุสติ (สี. ปี.)] วรวณฺณาเภ, วรสฺสุ ทสธา วเร;
ปถพฺยา จารุปุพฺพงฺคิ, ยํ ตุยฺหํ มนโส ปิยํ’’ฯ

๑๖๕๖. ‘‘เทวราช นโม ตฺยตฺถุ, กึ ปาปํ ปกตํ มยา;
รมฺมา จาเวสิ มํ ฐานา, วาโตว ธรณีรุหํ’’ฯ

๑๖๕๗. ‘‘น เจว เต กตํ ปาปํ, น จ เม ตฺวมสิ อปฺปิยา;
ปุญฺญญฺจ เต ปริกฺขีณํ, เยน เตวํ วทามหํฯ

๑๖๕๘. ‘‘สนฺติเก มรณํ ตุยฺหํ, วินาภาโว ภวิสฺสติ;
ปฏิคณฺหาหิ เม เอเต, วเร ทส ปเวจฺฉโต’’ฯ

๑๖๕๙. ‘‘วรํ เจ เม อโท สกฺก, สพฺพภูตานมิสฺสร;
สิวิราชสฺส ภทฺทนฺเต, ตตฺถ อสฺสํ นิเวสเนฯ

๑๖๖๐. ‘‘นีลเนตฺตา นีลภมุ, นิลกฺขี จ ยถา มิคี;
ผุสฺสตี นาม นาเมน, ตตฺถปสฺสํ ปุรินฺททฯ

๑๖๖๑. ‘‘ปุตฺตํ ลเภถ วรทํ, ยาจโยคํ [ยาจโยคึ (ก.)] อมจฺฉริํ;
ปูชิตํ ปฏิราชูหิ, กิตฺติมนฺตํ ยสสฺสินํฯ

๑๖๖๒. ‘‘คพฺภํ เม ธารยนฺติยา, มชฺฌิมงฺคํ อนุนฺนตํ;
กุจฺฉิ อนุนฺนโต อสฺส, จาปํว ลิขิตํ สมํฯ

๑๖๖๓. ‘‘ถนา เม นปฺปปเตยฺยุํ, ปลิตา น สนฺตุ วาสว;
กาเย รโช น ลิมฺเปถ, วชฺฌญฺจาปิ ปโมจเยฯ

๑๖๖๔. “มยูรโกญฺจาภิรุเท, นาริวรคณายุเต;
ขุชฺชเจลาปกากิเณฺณ , สูทมาคธวณฺณิเต ฯ

๑๖๖๕. “จิตฺรคฺคเฬรุฆุสิเต, สุรามํสปโพธเน;
สิวิราชสฺส ภทฺทเนฺต, ตตฺถสฺสํ มเหสี ปิยา’’ฯ

๑๖๖๖. “เย เต ทส วรา ทินฺนา, มยา สพฺพงฺคโสภเน;
สิวิราชสฺส วิชิเต, สเพฺพ เต ลจฺฉสี วเร ฯ

๑๖๖๗. “อิทํ วตฺวาน มฆวา, เทวราชา สุชมฺปติ;
ผุสฺสติยา วรํ ทตฺวา, อนุโมทิตฺถ วาสโว ฯ

ทสวรกถา นามฯ

เหมวนฺตํ

๑๖๖๘. “ปรูฬฺหกจฺฉนขโลมา , ปงฺกทนฺตา รชสฺสิรา;
ปคฺคยฺห ทกฺขิณํ พาหุํ, กึ มํ ยาจนฺติ พฺราหฺมณา’’ฯ

๑๖๖๙. “รตนํ เทว ยาจาม, สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒนํ;
ททาหิ ปวรํ นาคํ, อีสาทนฺตํ อุรูฬฺหวํ’’ฯ

๑๖๗๐. “ททามิ น วิกมฺปามิ, ยํ มํ ยาจนฺติ พฺราหฺมณา;
ปภินฺนํ กุญฺชรํ ทนฺตึ, โอปวยฺหํ คชุตฺตมํ’’ฯ

๑๖๗๑. “หตฺถิกฺขนฺธโต โอรุยฺห, ราชา จาคาธิมานโส;
พฺราหฺมณานํ อทา ทานํ, สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒโน’’ฯ

๑๖๗๒. “ตทาสิ ยํ ภึสนกํ, ตทาสิ โลมหํสนํ;
หตฺถินาเค ปทินฺนมฺหิ, เมทนี สมฺปกมฺปถ ฯ

๑๖๗๓. “ตทาสิ ยํ ภึสนกํ, ตทาสิ โลมหํสนํ;
หตฺถินาเค ปทินฺนมฺหิ, ขุพฺภิตฺถ นครํ ตทา ฯ

๑๖๗๔. “สมากุลํ ปุรํ อาสิ, โฆโส จ วิปุโล มหา;
หตฺถินาเค ปทินฺนมฺหิ, สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒเน’’ฯ

๑๖๗๕. “อุคฺคา จ ราชปุตฺตา จ, เวสิยานา จ พฺราหฺมณา;
หตฺถาโรหา อนีกฏฺฐา, รถิกา ปตฺติการกา ฯ

๑๖๗๖. “เกวโล จาปิ นิคโม, สิวโย จ สมาคตา;
ทิสฺวา นาคํ นียมานํ, เต รโญฺญ ปฏิเวทยุํ ฯ

๑๖๗๗. “วิธมํ เทว เต รฏฺฐํ, ปุโตฺต เวสฺสนฺตโร ตว;
กถํ โน หตฺถินํ ทชฺชา, นาคํ รฏฺฐสฺส ปูชิตํ ฯ

๑๖๗๘. “กถํ โน กุญฺชรํ ทชฺชา, อีสาทนฺตํ อุรูฬฺหวํ;

เขตฺตญฺญุํ สพฺพยุทฺธานํ, สพฺพเสตํ คชุตฺตมํฯ

๑๖๗๙. “ปณฺฑุกมฺพลสญฺฉนฺนํ, ปภินฺนํ สตฺตุมทฺทนํ;
ทนฺตึ สวาฬพีชนึ, เสตํ เกลาสสาทิสํฯ

๑๖๘๐. “สเสตจฺฉตฺตํ สอุปาเธยฺยํ, สาถพฺพนํ สหตฺถิปํ;
อคฺคยานํ ราชวาหึ, พฺราหฺมณานํ อทา คชํ [ธนํ (สี. ปี.), ทานํ (สฺยา.)]ฯ

๑๖๘๑. “อนฺนํ ปานญฺจ โย [โส (สี. สฺยา. ก.)] ทชฺชา, วตฺถเสนาสนานิ จ;
เอตํ โข ทานํ ปติรูปํ, เอตํ โข พฺราหฺมณารหํฯ

๑๖๘๒. “อยํ เต วํสราชา โน, สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒโน [รฏฺฐวฑฺฒนํ (สี.), รฏฺฐวฑฺฒน (ปี.)];
กถํ เวสฺสนฺตโร ปุตฺโต, คชํ ภาเชติ สญฺชยฯ

๑๖๘๓. “สเจ ตุวํ น กริสฺสสิ, สิวีนํ วจนํ อิทํ;
มญฺเญ ตํ สห ปุตฺเตน, สิวี หตฺเถ กริสฺสเร”ฯ

๑๖๘๔. “กามํ ชนปโท มาสิ, รฏฺฐญฺจาปิ วินสฺสตุ;
นาหํ สิวีนํ วจนา, ราชปุตฺตํ อทูสกํ;
ปพฺพาเชยฺยํ สกา รฏฺฐา, ปุตฺโต หิ มม โอรโสฯ

๑๖๘๕. “กามํ ชนปโท มาสิ, รฏฺฐญฺจาปิ วินสฺสตุ;
นาหํ สิวีนํ วจนา, ราชปุตฺตํ อทูสกํ;
ปพฺพาเชยฺยํ สกา รฏฺฐา, ปุตฺโต หิ มม อตฺรโชฯ

๑๖๘๖. “น จาหํ ตสฺมึ ทุพฺเภยฺยํ, อริยสีลวโต หิ โส;
อสิโลโกปิ เม อสฺส, ปาปญฺจ ปสเว พหุํ;
กถํ เวสฺสนฺตรํ ปุตฺตํ, สตฺเถน ฆาตยามเส”ฯ

๑๖๘๗. “มา นํ ทเณฺฑน สตฺเถน, น หิ โส พนฺธนารโห;
ปพฺพาเชหิ จ นํ รฏฺฐา, วงฺเก วสตุ ปพฺพเต”ฯ

๑๖๘๘. “เอโส เจ สิวีนํ ฉนฺโท, ฉนฺทํ น ปนุทามเส;
อิมํ โส วสตุ รตฺตึ, กาเม จ ปริภุญฺชตุฯ

๑๖๘๙. “ตโต รตฺยา วิวสาเน, สุริยสฺสุคฺคมนํ ปติ [สุริยุคฺคมเน สติ (ก.)];
สมคฺคา สิวโย หุตฺวา, รฏฺฐา ปพฺพาชยนฺตุ นํ”ฯ

๑๖๙๐. “อุฏฺเฐหิ กตฺเต ตรมาโน, คนฺตฺวา เวสฺสนฺตรํ วท;
สิวโย เทว เต กุทฺธา, เนคมา จ สมาคตาฯ

๑๖๙๑. “อุคฺคา จ ราชปุตฺตา จ, เวสิยานา จ พฺราหฺมณา;
หตฺถาโรหา อนีกฏฺฐา, รถิกา ปตฺติการกา;
เกวโล จาปิ นิคโม, สิวโย จ สมาคตาฯ

๑๖๙๒. “ตสฺมา รตฺยา วิวสาเน, สุริยสฺสุคฺคมนํ ปติ;
สมคฺคา สิวโย หุตฺวา, รฏฺฐา ปพฺพาชยนฺติ ตํฯ

๑๖๙๓ ‘‘โส กตฺตา ตรมาโนว, สิวิราเชน เปสิโต;
อามุตฺตหตฺถาภรณา, สุวตฺถ จนฺทนภูสิโตฯ

๑๖๙๔ ‘‘สีสํ นฺหาโต อุทเก โส, อามุตฺตมณิกุณฺฑโล;
อุปาคมิ ปุรํ รมฺมํ, เวสฺสนฺตรนิเวสนํฯ

๑๖๙๕ ‘‘อตฺถทฺทส กุมารํ โส, รมมานํ สเก ปุเร;
ปริกิณฺณํ อมเจฺจหิ, ติทสานํว วาสวํฯ

๑๖๙๖ ‘‘โส ตตฺถ คนฺตฺวา ตรมาโน, กตฺตา เวสฺสนฺตรํพฺรวิ;
ทุกฺขํ เต เวทยิสฺสามิ, มา เม กุชฺฌิ รเถสภฯ

๑๖๙๗ ‘‘วนฺทิตฺวา โรทมาโน โส, กตฺตา ราชานมพฺรวิ;
ภตฺตา เมสิ มหาราช, สพฺพกามรสาหโรฯ

๑๖๙๘ ‘‘ทุกฺขํ เต เวทยิสฺสามิ, ตตฺถ อสฺสาสยนฺตุ มํ;
สิวโย เทว เต กุทฺธา, เนคมา จ สมาคตา฿

๑๖๙๙ ‘‘อุคฺคา จ ราชปุตฺตา จ, เวสิยานา จ พฺราหฺมณา;
หตฺถาโรหา อนีกฏฺฐา, รถิกา ปตฺติการกา;
เกวโล จาปิ นิคโม, สิวโย จ สมาคตา฿

๑๗๐๐ ‘‘อสฺมา รตฺยา วิวสาเน, สูริยสฺสุคฺคมนํ ปติ;
สมคฺคา สิวโย หุตฺวา, รฏฺฐา ปพฺพาชยนฺติ ตํ’’฿

๑๗๐๑ ‘‘กิสฺมึ เม สิวโย กุทฺธา, นาหํ ปสฺสามิ ทุกฺกฏํ;
ตํ เม กเตฺต วิยาจิกฺข, กสฺมา ปพฺพาชยนฺติ มํ’’฿

๑๗๐๒ ‘‘อุคฺคา จ ราชปุตฺตา จ, เวสิยานา จ พฺราหฺมณา;
หตฺถาโรหา อนีกฏฺฐา, รถิกา ปตฺติการกา;
นาคทาเนน ขิยฺยนฺติ, ตสฺมา ปพฺพาชยนฺติ ตํ’’฿

๑๗๐๓ ‘‘หทยํ จกฺขุมฺปหํ ทชฺชํ, กึ เม พาหิรกํ ธนํ;
หิรญฺญํ วา สุวณฺณํ วา, มุตฺตา เวฬุริยา มณิ฿

๑๗๐๔ ‘‘ทกฺขิณํ วาปหํ พาหุํ, ทิสฺวา ยาจกมาคเต;
ทเทยฺยํ น วิกเมฺปยฺยํ, ทาเน เม รมเต มโน฿

๑๗๐๕ ‘‘กามํ มํ สิวโย สเพฺพ, ปพฺพาเชนฺตุ หนนฺตุ วา;
เนว ทานา วิรมิสฺสํ, กามํ ฉินฺทนฺตุ สตฺตธา’’฿

๑๗๐๖ ‘‘เอวํ ตํ สิวโย อาหุ, เนคมา จ สมาคตา;
โกนฺติมาราย ตีเรน, คิริมารฺชรํ ปติ;
เยน ปพฺพาชิตา ยนฺติ, เตน คจฺฉตุ สุพฺพโต’’฿

๑๗๐๗ ‘‘โสหํ เตน คมิสฺสามิ, เยน คจฺฉนฺติ ทูสกา;
รตฺตินฺทิวํ เม ขมถ, ยาว ทานํ ททามหํ’’฿

๑๗๐๘. ‘‘สามนฺตยิตฺถ ราชานํ, มทฺทิํ สพฺพงฺคโสภนํ;
ยํ เต กิญฺจิ มยา ทินฺนํ, ธนํ ธญฺญญฺจ วิชฺชติฯ

๑๗๐๙. ‘‘หิรญฺญํ วา สุวณฺณํ วา, มุตฺตา เวฬุริยา พหู;
สพฺพํ ตํ นิทเหยฺยาสิ, ยญฺจ เต เปตฺติกํ ธนํฯ

๑๗๑๐. ‘‘ตมพฺรวิ ราชปุตฺตี, มทฺที สพฺพงฺคโสภนา;
กุหิํ เทว นิทหามิ, ตํ เม อกฺขาหิ ปุจฺฉิโต’’ฯ

๑๗๑๑. ‘‘สีลวนฺเตสุ ทชฺชาสิ, ทานํ มทฺทิ ยถารหํ;
น หิ ทานา ปรํ อตฺถิ, ปติฏฺฐา สพฺพปาณินํฯ

๑๗๑๒. ‘‘ปุตฺเตสุ มทฺทิ ทเยสิ, สสฺสุยา สสุรมฺหิ จ;
โย จ ตํ ภตฺตา มเญฺญยฺย, สกฺกจฺจํ ตํ อุปฏฺฐเหฯ

๑๗๑๓. ‘‘โน เจ ตํ ภตฺตา มเญฺญยฺย, มยา วิปฺปวเสน เต;
อญฺญํ ภตฺตารํ ปริเยส, มา กิสิตฺถ [มา กิลิตฺถ (สี. ปี.)] มยา วินา’’ฯ

๑๗๑๔. ‘‘อหญฺหิ วนํ คจฺฉามิ, โฆรํ วาฬมิคายุตํ;
สํสโย ชีวิตํ มยฺหํ, เอกกสฺส พฺรหาวเน’’ฯ

๑๗๑๕. ‘‘ตมพฺรวิ ราชปุตฺตี, มทฺที สพฺพงฺคโสภนา;
‘‘อภุมฺมํ กถํ นุ ภณสิ, ปาปกํ วต ภาสสิฯ

๑๗๑๖. ‘‘เนส ธมฺโม มหาราช, ยํ ตฺวํ คเจฺฉยฺย เอกโก;
อหมฺปิ เตน คจฺฉามิ, เยน คจฺฉสิ ขตฺติยฯ

๑๗๑๗. ‘‘มรณํ วา ตยา สทฺธิํ, ชีวิตํ วา ตยา วินา;
ตเทว มรณํ เสยฺโย, ยํ เจ ชีเว ตยา วินาฯ

๑๗๑๘. ‘‘อคฺคิํ อุชฺชาลยิตฺวาน [นิชฺชาลยิตฺวาน (สี. ปี.)], เอกชาลสมาหิตํ;
ตตฺถ เม [ตเตฺถว (สฺยา. ก.)] มรณํ เสยฺโย, ยํ เจ ชีเว ตยา วินาฯ

๑๗๑๙. ‘‘ยถา อารญฺญกํ นาคํ, ทนฺติํ อเนฺวติ หตฺถินี;
เชสฺสนฺตํ คิริทุเคฺคสุ, สเมสุ วิสเมสุ จฯ

๑๗๒๐. ‘‘เอวํ ตํ อนุคจฺฉามิ, ปุเตฺต อาทาย ปจฺฉโต;
สุภรา เต ภวิสฺสามิ, น เต เหสฺสามิ ทุพฺภราฯ

๑๗๒๑. ‘‘อิเม กุมาเร ปสฺสโนฺต, มญฺชุเก ปิยภาณิเน;
อาสีเน [อาสเน (ก.)] วนคุมฺพสฺมิํ, น รชฺชสฺส สริสฺสสิฯ

๑๗๒๒. ‘‘อิเม กุมาเร ปสฺสโนฺต, มญฺชุเก ปิยภาณิเน;
กีฬเนฺต วนคุมฺพสฺมิํ, น รชฺชสฺส สริสฺสสิฯ

๑๗๒๓. ‘‘อิเม กุมาเร ปสฺสโนฺต, มญฺชุเก ปิยภาณิเน;
อสฺสเม รมณียมฺหิ, น รชฺชสฺส สริสฺสสิฯ

๑๗๒๔. “อิเม กุมาเร ปสฺสนฺตุ, มญฺชุเก ปิยภาณิเน;
กีฬนฺเต อสฺสเม รมฺเม, น รชฺชสฺส สริสฺสสิฯ

๑๗๒๕. “อิเม กุมาเร ปสฺสนฺตุ, มาลธารี อลงฺกเต;
อสฺสเม รมณียมฺหิ, น รชฺชสฺส สริสฺสสิฯ

๑๗๒๖. “อิเม กุมาเร ปสฺสนฺตุ, มาลธารี อลงฺกเต;
กีฬนฺเต อสฺสเม รมฺเม, น รชฺชสฺส สริสฺสสิฯ

๑๗๒๗. “ยทา ทกฺขิสิ นจฺจนฺเต, กุมาเร มาลธาริเน;
อสฺสเม รมณียมฺหิ, น รชฺชสฺส สริสฺสสิฯ

๑๗๒๘. “ยทา ทกฺขิสิ นจฺจนฺเต, กุมาเร มาลธาริเน;
กีฬนฺเต อสฺสเม รมฺเม, น รชฺชสฺส สริสฺสสิฯ

๑๗๒๙. “ยทา ทกฺขิสิ มาตงฺคํ, กุญฺชรํ สฏฺฐิหายนํ;
เอกํ อรญฺเญ จรนฺตํ, น รชฺชสฺส สริสฺสสิฯ

๑๗๓๐. “ยทา ทกฺขิสิ มาตงฺคํ, กุญฺชรํ สฏฺฐิหายนํ;
สายํ ปาโต วิจรนฺตํ, น รชฺชสฺส สริสฺสสิฯ

๑๗๓๑. “ยทา กเรณุสงฺฆสฺส, ยูถสฺส ปุรโต วชํ;
โกญฺจํ กาหติ มาตโงฺค, กุญฺชโร สฏฺฐิหายโน;
ตสฺส ตํ นทโต สุตฺวา, น รชฺชสฺส สริสฺสสิฯ

๑๗๓๒. “อุภโต วนวิกาเส, ยทา ทกฺขิสิ กามโท;
วเน วาฬมิคากิณฺเณ, น รชฺชสฺส สริสฺสสิฯ

๑๗๓๓. “มิคํ ทิสฺวาน สายนฺหํ, ปญฺจมาลินมาคตํ;
กิมฺปุริเส จ นจฺจนฺเต, น รชฺชสฺส สริสฺสสิฯ

๑๗๓๔. “ยทา โสสฺสสิ นิโคฺฆสํ, สนฺทมานาย สินฺธุยา;
คีตํ กิมฺปุริสานญฺจ, น รชฺชสฺส สริสฺสสิฯ

๑๗๓๕. “ยทา โสสฺสสิ นิโคฺฆสํ, คิริคพฺภรจาริโน;
วสฺสมานสฺสุลูกสฺส, น รชฺชสฺส สริสฺสสิฯ

๑๗๓๖. “ยทา สีหสฺส พฺยคฺฆสฺส, ขคฺคสฺส ควยสฺส จ;
วเน โสสฺสสิ วาฬานํ, น รชฺชสฺส สริสฺสสิฯ

๑๗๓๗. “ยทา โมรีหิ ปริกิณฺณํ, พริหีนํ มตฺถกาสินํ;
โมรํ ทกฺขิสิ นจฺจนฺตํ, น รชฺชสฺส สริสฺสสิฯ

๑๗๓๘. “ยทา โมรีหิ ปริกิณฺณํ, อณฺฑชํ จิตฺรปกฺขินํ;
โมรํ ทกฺขิสิ นจฺจนฺตํ, น รชฺชสฺส สริสฺสสิฯ

๑๗๓๙. “ยทา โมรีหิ ปริกิณฺณํ, นีลคีวํ สิขณฺฑินํ;

โมรํ ทกฺขิสิ นจฺจนฺตํ, น รชฺชสฺส สริสฺสสิฯ

๑๗๔๑. ยทา ทกฺขิสิ เหมเนฺต, ปุปฺผิเต ธรณีรุเห;
สุรภิํ สมฺปวายเนฺต, น รชฺชสฺส สริสฺสสิฯ

๑๗๔๒. ยทา เหมนฺติเก มาเส, หริตํ ทกฺขิสิ เมทนิํ [เมทินิํ (สี. ปี.)];
อินฺทโคปกสญฺฉนฺนํ, น รชฺชสฺส สริสฺสสิฯ

๑๗๔๓. ยทา ทกฺขิสิ เหมเนฺต, ปุปฺผิเต ธรณีรุเห;
กุฏชํ พิมฺพชาลญฺจ, ปุปฺผิตํ โลทฺทปทฺมกํ [โลมปทฺธกํ (สี. ปี.)];
สุรภิํ สมฺปวายเนฺต, น รชฺชสฺส สริสฺสสิฯ

๑๗๔๔. ยทา เหมนฺติเก มาเส, วนํ ทกฺขิสิ ปุปฺผิตํ;
โอปุปฺผานิ จ ปทฺมานิ, น รชฺชสฺส สริสฺสสิ’’ฯ

เหมวนฺตํ นามฯ

ทานกณฺฑํ

๑๗๔๕. ตสฺสํ ลาลปฺปิตํ สุตฺวา, ปุตฺตสฺส สุณิสาย จ;
กลุนํ [กรุณํ (สี. ปี.), กลูนํ (สฺยา. ก.)] ปริเทเวสิ, ราชปุตฺตี ยสสฺสินีฯ

๑๗๔๖. ‘‘เสยฺโย วิสํ เม ขายิตํ, ปปาตา ปปเตยฺยหํ;
รชฺชุยา พชฺฌ มิยฺยาหํ, กสฺมา เวสฺสนฺตรํ ปุตฺตํ;
ปพฺพาเชนฺติ อทูสกํฯ

๑๗๔๗. ‘‘อชฺฌายกํ ทานปติํ, ยาจโยคํ อมจฺฉริํ;
ปูชิตํ ปฏิราชูหิ, กิตฺติมนฺตํ ยสสฺสินํ;
กสฺมา เวสฺสนฺตรํ ปุตฺตํ, ปพฺพาเชนฺติ อทูสกํฯ

๑๗๔๘. ‘‘มาตาเปตฺติภรํ ชนฺตุํ, กุเล เชฏฺฐาปจายิกํ;
กสฺมา เวสฺสนฺตรํ ปุตฺตํ, ปพฺพาเชนฺติ อทูสกํฯ

๑๗๔๙. ‘‘รโญฺญ หิตํ เทวิหิตํ, ญาตีนํ สขินํ หิตํ;
หิตํ สพฺพสฺส รฏฺฐสฺส, กสฺมา เวสฺสนฺตรํ ปุตฺตํ;
ปพฺพาเชนฺติ อทูสกํฯ

๑๗๕๐. ‘‘มธูนิว ปลาตานิ, อมฺพาว ปติตา ฉมา;
เอวํ เหสฺสติ เต รฏฺฐํ, ปพฺพาเชนฺติ อทูสกํฯ

๑๗๕๑. ‘‘หํโส นิขีณปโตฺตว, ปลฺลลสฺมิํ อนูทเก;
อปวิโฏฺฐ อมเจฺจหิ, เอโก ราชา วิหิยฺยสิฯ

๑๗๕๒. ‘‘ตํ ตํ พฺรูมิ มหาราช, อโตฺถ เต มา อุปจฺจคา;
มา นํ สิวีนํ วจนา, ปพฺพาเชสิ อทูสกํ’’ฯ

๑๗๕๓. ‘‘ธมฺมสฺสาปจิติํ กุมฺมิ, สิวีนํ วินยํ ธชํ;

ปพฺพาเชมิ สกํ ปุตฺตํ, ปาณา ปิยตโร หิ เม’’ฯ

๑๗๕๓. ‘‘ยสฺส ปุเพฺพ ธชคฺคานิ, กณิการาว ปุปฺผิตา;
ยายนฺตมนุยายนฺติ, สฺวเชฺชโกว คมิสฺสติฯ

๑๗๕๔. ‘‘ยสฺส ปุเพฺพ ธชคฺคานิ, กณิการวนานิว;
ยายนฺตมนุยายนฺติ , สฺวเชฺชโกว คมิสฺสติฯ

๑๗๕๕. ‘‘ยสฺส ปุเพฺพ อนีกานิ, กณิการาว ปุปฺผิตา;
ยายนฺตมนุยายนฺติ, สฺวเชฺชโกว คมิสฺสติฯ

๑๗๕๖. ‘‘ยสฺส ปุเพฺพ อนีกานิ, กณิการวนานิว;
ยายนฺตมนุยายนฺติ, สฺวเชฺชโกว คมิสฺสติฯ

๑๗๕๗. ‘‘อินฺทโคปกวณฺณาภา, คนฺธารา ปณฺฑุกมฺพลา;
ยายนฺตมนุยายนฺติ, สฺวเชฺชโกว คมิสฺสติฯ

๑๗๕๘. ‘‘โย ปุเพฺพ หตฺถินา ยาติ, สิวิกาย รเถน จ;
สฺวชฺช เวสฺสนฺตโร ราชา, กถํ คจฺฉติ ปตฺติโกฯ

๑๗๕๙. ‘‘กถํ จนฺทนลิตฺตโงฺค, นจฺจคีตปฺปโพธโน;
ขุราชินํ ผรสุญฺจ, ขาริกาชญฺจ หาหิติ [หาริติ (สฺยา. ก.)]ฯ

๑๗๖๐. ‘‘กสฺมา นาภิหริสฺสนฺติ, กาสาว อชินานิ จ;
ปวิสนฺตํ พฺรหารญฺญํ, กสฺมา จีรํ น พชฺฌเรฯ

๑๗๖๑. ‘‘กถํ นุ จีรํ ธาเรนฺติ, ราชปพฺพาชิตา ชนา;
กถํ กุสมยํ จีรํ, มทฺที ปริทหิสฺสติฯ

๑๗๖๒. ‘‘กาสิยานิ จ ธาเรตฺวา, โขมโกฏุมฺพรานิ จ;
กุสจีรานิ ธาเรนฺตี, กถํ มทฺที กริสฺสติฯ

๑๗๖๓. ‘‘วยฺหาหิ ปริยายิตฺวา, สิวิกาย รเถน จ;
สา กถชฺช อนุชฺฌงฺคี, ปถํ คจฺฉติ ปตฺติกาฯ

๑๗๖๔. ‘‘ยสฺสา มุทุตลา หตฺถา, จรณา จ สุเขธิตา;
สา กถชฺช อนุชฺฌงฺคี, ปถํ คจฺฉติ ปตฺติกาฯ

๑๗๖๕. ‘‘ยสฺสา มุทุตลา ปาทา, จรณา จ สุเขธิตา;
ปาทุกาหิ สุวณฺณาหิ, ปีฬมานาว คจฺฉติ;
สา กถชฺช อนุชฺฌงฺคี, ปถํ คจฺฉติ ปตฺติกาฯ

๑๗๖๖. ‘‘ยาสฺสุ อิตฺถิสหสฺสานํ, ปุรโต คจฺฉติ มาลินี;
สา กถชฺช อนุชฺฌงฺคี, วนํ คจฺฉติ เอกิกาฯ

๑๗๖๗. ‘‘ยาสฺสุ สิวาย สุตฺวาน, มุหุํ อุตฺตสเต ปุเร;
สา กถชฺช อนุชฺฌงฺคี, วนํ คจฺฉติ ภีรุกาฯ

๑๗๖๔. “กาสฺสุ อินฺทสโคตฺตสฺส, อุลูกสฺส ปวสฺสโต;
สุตฺวาน นทโต ภีตา, วารุณีว ปเวธติ;
สา กถชฺช อนุชฺฌงฺคี, วนํ คจฺฉติ ภีรุกาฯ

๑๗๖๕. “สกุณี หตปุตฺตาว, สุญฺญํ ทิสฺวา กุลาวกํ;
จิรํ ทุกฺเขน ฌายิสฺสํ, สุญฺญํ อาคมฺมิมํ ปุรํฯ

๑๗๖๖. “สกุณี หตปุตฺตาว, สุญฺญํ ทิสฺวา กุลาวกํ;
กิสา ปณฺฑุ ภวิสฺสามิ, ปิเย ปุตฺเต อปสฺสตีฯ

๑๗๖๗. “สกุณี หตปุตฺตาว, สุญฺญํ ทิสฺวา กุลาวกํ;
เตน เตน ปธาวิสฺสํ, ปิเย ปุตฺเต อปสฺสตีฯ

๑๗๖๘. “กุรรี [กุรุรี (สฺยา. ก.)] หตฉาปาว, สุญฺญํ ทิสฺวา กุลาวกํ;
จิรํ ทุกฺเขน ฌายิสฺสํ, สุญฺญํ อาคมฺมิมํ ปุรํฯ

๑๗๖๙. “กุรรี หตฉาปาว, สุญฺญํ ทิสฺวา กุลาวกํ;
กิสา ปณฺฑุ ภวิสฺสามิ, ปิเย ปุตฺเต อปสฺสตีฯ

๑๗๗๐. “กุรรี หตฉาปาว, สุญฺญํ ทิสฺวา กุลาวกํ;
เตน เตน ปธาวิสฺสํ, ปิเย ปุตฺเต อปสฺสตีฯ

๑๗๗๑. “สา นูน จกฺกวากีว, ปลฺลลสฺมึ อนูทเก;
จิรํ ทุกฺเขน ฌายิสฺสํ, สุญฺญํ อาคมฺมิมํ ปุรํฯ

๑๗๗๒. “สา นูน จกฺกวากีว, ปลฺลลสฺมึ อนูทเก;
กิสา ปณฺฑุ ภวิสฺสามิ, ปิเย ปุตฺเต อปสฺสตีฯ

๑๗๗๓. “สา นูน จกฺกวากีว, ปลฺลลสฺมึ อนูทเก;
เตน เตน ปธาวิสฺสํ, ปิเย ปุตฺเต อปสฺสตีฯ

๑๗๗๔. “เอวํ เม วิลปนฺติยา, ราชา ปุตฺตํ อทูสกํ;
ปพฺพาเชสิ วนํ รฏฺฐา, มเญฺญ หิสฺสามิ ชีวิตํ”ฯ

๑๗๗๕. ตสฺสา ลาลปฺปิตํ สุตฺวา, สพฺพา อเนฺตปุเร พหู [อหุ (สฺยา. ก.)];
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุํ, สิวิกญฺญา สมาคตาฯ

๑๗๗๖. สาลาว สมฺปมถิตา, มาลุเตน ปมทฺทิตา;
เสนฺติ ปุตฺตา จ ทารา จ, เวสฺสนฺตรนิเวสเนฯ

๑๗๗๗. โอโรธา จ กุมารา จ, เวสิยานา จ พฺราหฺมณา;
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุํ, เวสฺสนฺตรนิเวสเนฯ

๑๗๗๘. หตฺถาโรหา อนีกฏฺฐา, รถิกา ปตฺติการกา;
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุํ, เวสฺสนฺตรนิเวสเนฯ

๑๗๗๙. ตโต รตฺยา วิวสาเน, สูริยสฺสุคฺคมนํ ปติ;

อถ เวสฺสนฺตโร ราชา, ทานํ ทาตุํ อุปาคมิฯ

๑๗๘๔. “วตฺถานิ วตฺถกามานํ, โสณฺฑานํ เทถ วารุณึ;
โภชนํ โภชนตฺถีนํ, สมฺมเทว ปเวจฺฉถฯ

๑๗๘๕. “มา จ กิญฺจิ วนิพฺพเก, เหฏฺฐยิตฺถ อิธาคเต;
ตปฺเปถ อนฺนปาเนน, คจฺฉนฺตุ ปฏิปูชิตาฯ

๑๗๘๖. “อเถตฺถ วตฺตตี สทฺโท, ตุมุโล เภรโว มหา;
ทาเนน ตํ นีหรนฺติ, ปุน ทานํ อทา ตุวํ [อยํ คาถา สี. สฺยา. ปี. โปตฺถเกสุ น ทิสฺสติ]ฯ

๑๗๘๗. “เตสุ มตฺตา กิลนฺตาว, สมฺปตนฺติ วนิพฺพกา;
นิกฺขมเนฺต มหาราเช, สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒเนฯ

๑๗๘๘. “อจฺเฉจฺฉุํ วต โภ รุกฺขํ, นานาผลธรํ ทุมํ;
ยถา เวสฺสนฺตรํ รฏฺฐา, ปพฺพาเชนฺติ อทูสกํฯ

๑๗๘๙. “อจฺเฉจฺฉุํ วต โภ รุกฺขํ, สพฺพกามททํ ทุมํ;
ยถา เวสฺสนฺตรํ รฏฺฐา, ปพฺพาเชนฺติ อทูสกํฯ

๑๗๙๐. “อจฺเฉจฺฉุํ วต โภ รุกฺขํ, สพฺพกามรสาหรํ;
ยถา เวสฺสนฺตรํ รฏฺฐา, ปพฺพาเชนฺติ อทูสกํฯ

๑๗๙๑. “เย วุฑฺฒา เย จ ทหรา, เย จ มชฺฌิมโปริสา;
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุํ, นิกฺขมเนฺต มหาราเช;
สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒเนฯ

๑๗๙๒. “อฏฺฏิยกฺขา วสฺสวรา, อิตฺถาคารา จ ราชิโน;
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุํ, นิกฺขมเนฺต มหาราเช;
สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒเนฯ

๑๗๙๓. “อิตฺถิโยปิ ตตฺถ ปกฺกนฺทุํ, ยา ตมฺหิ นคเร อหุ;
นิกฺขมเนฺต มหาราเช, สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒเนฯ

๑๗๙๔. “เย พฺราหฺมณา เย จ สมณา, อเญฺญ วาปิ วนิพฺพกา;
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุํ, อธมฺโม กิร โภ อิติฯ

๑๗๙๕. “ยถา เวสฺสนฺตโร ราชา, ยชมาโน สเก ปุเร;
สิวีนํ วจนเตฺถน, สมฺหา รฏฺฐา นิรชฺชติฯ

๑๗๙๖. “สตฺต หตฺถิสเต ทตฺวา, สพฺพาลงฺการภูสิเต;
สุวณฺณกเจฺฉ มาตเงฺค, เหมกปฺปนวาสเสฯ

๑๗๙๗. “อารูเฬฺห คามณีเยหิ, โตมรงฺกุสปาณิภิ;
เอส เวสฺสนฺตโร ราชา, สมฺหา รฏฺฐา นิรชฺชติฯ

๑๗๙๘. “สตฺต อสฺสสเต ทตฺวา, สพฺพาลงฺการภูสิเต;
อาชานีเยว ชาติยา, สินฺธเว สีฆวาหเนฯ

๑๗๙๙. “อารูเฬฺห คามณีเยหิ, อิลฺลิยาจาปธาริภิ;
เอส เวสฺสนฺตโร ราชา, สมฺหา รฏฺฐา นิรชฺชติฯ

๑๘๐๐. “สตฺต รถสเต ทตฺวา, สนฺนทฺเธ อุสฺสิตทฺธเช;
ทีเป อโถปิ เวยเคฺฆ, สพฺพาลงฺการภูสิเตฯ

๑๘๐๑. “อารูเฬฺห คามณีเยหิ, จาปหเตฺถหิ วมฺมิภิ;
เอส เวสฺสนฺตโร ราชา, สมฺหา รฏฺฐา นิรชฺชติฯ

๑๘๐๒. “สตฺต อิตฺถิสเต ทตฺวา, เอกเมกา รเถ ฐิตา;
สนฺนทฺธา นิกฺขรชฺชูหิ, สุวเณฺณหิ อลงฺกตาฯ

๑๘๐๓. “ปีตาลงฺการา ปีตวสนา, ปีตาภรณวิภูสิตา;
อฬารปมฺหา หสุลา, สุสญฺญา ตนุมชฺฌิมา;
เอส เวสฺสนฺตโร ราชา, สมฺหา รฏฺฐา นิรชฺชติฯ

๑๘๐๔. “สตฺต เธนุสเต ทตฺวา, สพฺพา กํสุปธารณา [กุสุมธาริเน (ก.)];
เอส เวสฺสนฺตโร ราชา, สมฺหา รฏฺฐา นิรชฺชติฯ

๑๘๐๕. “สตฺต ทาสิสเต ทตฺวา, สตฺต ทาสสตานิ จ;
เอส เวสฺสนฺตโร ราชา, สมฺหา รฏฺฐา นิรชฺชติฯ

๑๘๐๖. “หตฺถี อสฺสรเถ [อเสฺส รเถ (สฺยา.)] ทตฺวา, นาริโย จ อลงฺกตา;
เอส เวสฺสนฺตโร ราชา, สมฺหา รฏฺฐา นิรชฺชติฯ

๑๘๐๗. “ตทาสิ ยํ ภึสนกํ, ตทาสิ โลมหํสนํ;
มหาทาเน ปทินฺนมฺหิ, เมทนี สมฺปกมฺปถฯ

๑๘๐๘. “ตทาสิ ยํ ภึสนกํ, ตทาสิ โลมหํสนํ;
ยํ ปญฺชลิกโต ราชา, สมฺหา รฏฺฐา นิรชฺชติฯ

๑๘๐๙. “อเถตฺถ วตฺตตี สโทฺท, ตุมุโล เภรโว มหา;
ทาเนน ตํ นีหรนฺติ, ปุน ทานํ อทา ตุวํฯ

๑๘๑๐. “เตสุ มตฺตา กิลนฺตาว, สมฺปตนฺติ วนิพฺพกา;
นิกฺขมเนฺต มหาราเช, สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒเน”ฯ

๑๘๑๑. “อามนฺตยิตฺถ ราชานํ, สญฺชยํ ธมฺมินํ วรํ [ธมฺมิกํวรํ (สฺยา. ก.)];
อวรุทฺธสิ มํ เทว, วงฺกํ คจฺฉามิ ปพฺพตํฯ

๑๘๑๒. “เย หิ เกจิ มหาราช, ภูตา เย จ ภวิสฺสเร;
อติตฺตาเยว กาเมหิ, คจฺฉนฺติ ยมสาธนํฯ

๑๘๑๓. “สฺวาหํ สเก อภิสฺสสึ, ยชมาโน สเก ปุเร;

สิวีนํ วจนเตฺถน, สมฺหา รฏฺฐา นิรชฺชติฯ

๑๘๑๔. ‘‘อฆํ ตํ ปฏิเสวิสฺสํ, วเน วาฬมิคากิเณฺณ;
ขคฺคทีปินิเสวิเต, อหํ ปุญฺญานิ กโรมิ;
ตุเมฺห ปงฺกมฺหิ สีทถ’’ฯ

๑๘๑๕. ‘‘อนุชานาหิ มํ อมฺม, ปพฺพชฺชา มม รุจฺจติ;
สฺวาหํ สเก อภิสฺสสึ, ยชมาโน สเก ปุเร;
สิวีนํ วจนเตฺถน, สมฺหา รฏฺฐา นิรชฺชติฯ

๑๘๑๖. ‘‘อฆํ ตํ ปฏิเสวิสฺสํ, วเน วาฬมิคากิเณฺณ;
ขคฺคทีปินิเสวิเต, อหํ ปุญฺญานิ กโรมิ;

ตุเมฺห ปงฺกมฺหิ สีทถ [วงฺกํ คจฺฉามิ ปพฺพตํ (ก.)]ฯ

๑๘๑๗. ‘‘อนุชานามิ ตํ ปุตฺต, ปพฺพชฺชา เต สมิชฺฌตุ;
อยญฺจ มทฺที กลฺยาณี, สุสญฺญา ตนุมชฺฌิมา;
อจฺฉตํ สห ปุเตฺตหิ, กึ อรเญฺญ กริสฺสติ’’ฯ

๑๘๑๘. ‘‘นาหํ อกามา ทาสิมฺปิ, อรญฺญํ เนตุมุสฺสเห;
สเจ อิจฺฉติ อเนฺวตุ, สเจ นิจฺฉติ อจฺฉตุ’’ฯ

๑๘๑๙. ‘‘ตโต สุณฺหํ มหาราชา, ยาจิตุํ ปฏิปชฺชถ;
มา จนฺทนสมาจาเร, รโชชลฺลํ อธารยิฯ

๑๘๒๐. ‘‘มา กาสิยานิ ธาเรตฺวา [กาสิยานิ จ ธาเรตฺวา (ก.)], กุสจีรํ อธารยิ;
ทุกฺโข วาโส อรญฺญสฺมึ, มา หิ ตฺวํ ลกฺขเณ คมิฯ

๑๘๒๑. ‘‘ตมพฺรวิ ราชปุตฺตี, มทฺที สพฺพงฺคโสภนา;
นาหํ ตํ สุขมิเจฺฉยฺยํ, ยํ เม เวสฺสนฺตรํ วินา’’ฯ

๑๘๒๒. ‘‘ตมพฺรวิ มหาราชา, สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒโน;
อิงฺฆ มทฺที นิสาเมติ, วเน เย โหนฺติ ทุสฺสหาฯ

๑๘๒๓. ‘‘พหู กีฏา ปฏงฺคา จ, มกสา มธุมกฺขิกา;
เตปิ ตํ ตตฺถ หึเสยฺยุํ, ตํ เต ทุกฺขตรํ สิยาฯ

๑๘๒๔. ‘‘อปเร ปสฺส สนฺตาเป, นทีนุปนิเสวิเต;
สปฺปา อชครา นาม, อวิสา เต มหพฺพลาฯ

๑๘๒๕. ‘‘เต มนุสฺสํ มิคํ วาปิ, อปิ มาสนฺนมาคตํ;
ปริกฺขิปิตฺวา โภเคหิ, วสมาเนนฺติ อตฺตโนฯ

๑๘๒๖. ‘‘อเญฺญปิ กณฺหชฏิโน [กณฺหชฏิลา (ก.)], อจฺฉา นาม อฆมฺมิคา;
น เตหิ ปุริโส ทิโฏฺฐ, รุกฺขมารุยฺห มุจฺจติฯ

๑๘๒๗. ‘‘สงฺฆฏฺฏยนฺตา สิงฺคานิ, ติกฺขคฺคาติปฺปหาริโน [ติกฺขคฺคานิ ปหาริโน (สี. สฺยา.)];

มหึสา วิจรนฺตตฺถ, นทึ โสตุมฺพรํ ปติฯ

๑๘๒๘. “ทิสฺวา มิคานํ ยูถานํ, ควํ สญฺจรตํ วเน;
เธนุว วจฺฉคิทฺธาว, กถํ มทฺทิ กริสฺสสิฯ

๑๘๒๙. “ทิสฺวา สมฺปติเต โฆเร, ทุมเคฺคสุ ปฺลวงฺคเม;
อเขตฺตญฺญาย เต มทฺทิ, ภวิสฺสเต มหพฺภยํฯ

๑๘๓๐. “ยา ตฺวํ สิวาย สุตฺวาน, มุหุํ อุตฺตสยี [อุตฺตสเส (สี. สฺยา. ก.)] ปุเร;
สา ตฺวํ วงฺกมนุปฺปตฺตา, กถํ มทฺทิ กริสฺสสิฯ

๑๘๓๑. “ฐิเต มชฺฌนฺหิเก [มชฺฌนฺติเก (สี. สฺยา. ปี.)] กาเล, สนฺนิสินฺเนสุ ปกฺขิสุ;
สณเตว พฺรหารญฺญํ, ตตฺถ กึ คนฺตุมิจฺฉสิ”ฯ

๑๘๓๒. “เอตมฺพฺรวิ ราชปุตฺตี, มทฺที สพฺพงฺคโสภนา;
ยานิ เอตานิ อกฺขาสิ, วเน ปฏิภยานิ เม;
สพฺพานิ อภิสมฺโภสฺสํ, คจฺฉญฺเญว รเถสภฯ

๑๘๓๓. “กาสํ กุสํ โปฏกิลํ, อุสิรํ มุญฺชปพฺพชํ [มุญฺชพพฺพชํ (สี.)];
อุรสา ปนุทหิสฺสามิ, นสฺส เหสฺสามิ ทุนฺนยาฯ

๑๘๓๔. “พหูหิ วต จริยาหิ, กุมารี วินฺทเต ปตึ;
อุทรสฺสุปโรเธน, โคหนุเวฐเนน จฯ

๑๘๓๕. “อคฺคิสฺส ปาริจริยาย, อุทกุมฺมุชฺชเนน จ;
เวธพฺยํ [เวธพฺพํ (สี. ปี.)] กฏุกํ โลเก, คจฺฉญฺเญว รเถสภฯ

๑๘๓๖. “อปิสฺสา โหติ อปฺปตฺโต, อุจฺฉิฏฺฐมปิ ภุญฺชิตุํ;
โย นํ หตฺถ คเหตฺวาน, อกามํ ปริกฑฺฒติ;
เวธพฺยํ กฏุกํ โลเก, คจฺฉญฺเญว รเถสภฯ

๑๘๓๗. “เกสคฺคหณมุกฺเขปา , ภูมฺยา จ ปริสุมฺภนา;
ทตฺวา จ โนปกฺกมติ, พหุทุกฺขํ อนปฺปกํ;
เวธพฺยํ กฏุกํ โลเก, คจฺฉญฺเญว รเถสภฯ

๑๘๓๘. “สุกจฺฉวี เวธเวรา, ทตฺวา สุภคมานิโน;
อกามํ ปริกฑฺฒนฺติ, อุลูกญฺเญว วายสา;
เวธพฺยํ กฏุกํ โลเก, คจฺฉญฺเญว รเถสภฯ

๑๘๓๙. “อปิ ญาติกุเล ผีเต, กํสปโชฺชตเน วสํ;
เนวาภิวากฺยํ น ลเภ, ภาตูหิ สขินีหิปิ [สขิกาหิ จ (สี. ปี.)];
เวธพฺยํ กฏุกํ โลเก, คจฺฉญฺเญว รเถสภฯ

๑๘๔๐. “นคฺคา นที อนูทกา, นคฺคํ รฏฺฐํ อราชกํ;
อิตฺถีปิ วิธวา นคฺคา, ยสฺสาปิ ทส ภาตโร;
เวธพฺยํ กฏุกํ โลเก, คจฺฉญฺเญว รเถสภฯ

๑๘๔๑. ธโช รถสฺส ปญฺญาณํ, ธูโม ปญฺญาณมคฺคิโน;
ราชา รถสฺส ปญฺญาณํ, ภตฺตา ปญฺญาณมิตฺถิยา;
เวธพฺยํ กฏุกํ โลเก, คจฺฉเณฺญว รเถสภฯ

๑๘๔๒. ‘‘ยา ทลิทฺที ทลิทฺทสฺส, อฑฺฒา อฑฺฒสฺส กิตฺติมํ;
ตํ เว เทวา ปสํสนฺติ, ทุกฺกรญฺหิ กโรติ สาฯ

๑๘๔๓. ‘‘สามิกํ อนุพนฺธิสฺสํ, สทา กาสายวาสินี;
ปถพฺยาปิ อภิชฺชนฺตฺยา [อเภชฺชนฺตฺยา (สี. ปี.)], เวธพฺยํ กฏุกิตฺถิยาฯ

๑๘๔๔. ‘‘อปิ สาครปริยนฺตํ, พหุวิตฺตธรํ มหิํ;
นานารตนปริปูรํ , นิเจฺฉ เวสฺสนฺตรํ วินาฯ

๑๘๔๕. ‘‘กถํ นุ ตาสํ หทยํ, สุขรา วต อิตฺถิโย;
ยา สามิเก ทุกฺขิตมฺหิ, สุขมิจฺฉนฺติ อตฺตโนฯ

๑๘๔๖. ‘‘นิกฺขมเนฺต มหาราเช, สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒเน;
ตมหํ อนุพนฺธิสฺสํ, สพฺพกามทโท หิ เม’’ฯ

๑๘๔๗. ‘‘ตมพฺรวิ มหาราชา, มทฺทิํ สพฺพงฺคโสภนํ;
อิเม เต ทหรา ปุตฺตา, ชาลี กณฺหาชินา จุโภ;
นิกฺขิปฺป ลกฺขเณ คจฺฉ, มยํ เต โปสยามเส’’ [โปสิยามเส (สี. ปี. ก.)]ฯ

๑๘๔๘. ‘‘ตมพฺรวิ ราชปุตฺตี, มทฺที สพฺพงฺคโสภนา;
ปิยา เม ปุตฺตกา เทว, ชาลี กณฺหาชินา จุโภ;
ตฺยมฺหํ ตตฺถ รเมสฺสนฺติ, อรเญฺญ ชีวโสกินํ’’ฯ

๑๘๔๙. ‘‘ตมพฺรวิ มหาราชา, สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒโน;
สาลีนํ โอทนํ ภุตฺวา, สุจิํ มํสูปเสจนํ;
รุกฺขผลานิ ภุญฺชนฺตา, กถํ กาหนฺติ ทารกาฯ

๑๘๕๐. ‘‘ภุตฺวา สตปเล กํเส, โสวเณฺณ สตราชิเก;
รุกฺขปเตฺตสุ ภุญฺชนฺตา, กถํ กาหนฺติ ทารกาฯ

๑๘๕๑. ‘‘กาสิยานิ จ ธาเรตฺวา, โขมโกฏุมฺพรานิ จ;
กุสจีรานิ ธาเรนฺตา, กถํ กาหนฺติ ทารกาฯ

๑๘๕๒. ‘‘วยฺหาหิ ปริยายิตฺวา, สิวิกาย รเถน จ;
ปตฺติกา ปริธาวนฺตา, กถํ กาหนฺติ ทารกาฯ

๑๘๕๓. ‘‘กูฏาคาเร สยิตฺวาน, นิวาเต ผุสิตคฺคเฬ;
สยนฺตา รุกฺขมูลสฺมิํ, กถํ กาหนฺติ ทารกาฯ

๑๘๕๔. ‘‘ปลฺลเงฺกสุ สยิตฺวาน, โคนเก จิตฺตสนฺถเต;
สยนฺตา ติณสนฺถาเร, กถํ กาหนฺติ ทารกาฯ

๑๘๕๕. ‘‘คนฺธเกน วิลิมฺปิตฺวา, อครุจนฺทเนน จ;

รโชชลฺลานิ ธาเรนฺตา, กถํ กาหนฺติ ทารกาฯ

๑๘๕๖. ‘‘อามรโมรหเตฺถหิ, พีชิตงฺคา สุเขธิตา [สุเข ฐิตา (สฺยา. ปี.)];
ผุฏฺฐา ฑํเสหิ มกเสหิ, กถํ กาหนฺติ ทารกา’’ฯ

๑๘๕๗. ‘‘ตมพฺรวิ ราชปุตฺตี, มทฺที สพฺพงฺคโสภนา;
มา เทว ปริเทเวสิ, มา จ ตฺวํ วิมโน อหุ;
ยถา มยํ ภวิสฺสาม, ตถา เหสฺสนฺติ ทารกาฯ

๑๘๕๘. ‘‘อิทํ วตฺวาน ปกฺกามิ, มทฺที สพฺพงฺคโสภนา;
สิวิมเคฺคน อเนฺวสิ, ปุเตฺต อาทาย ลกฺขณา’’ฯ

๑๘๕๙. ตโต เวสฺสนฺตโร ราชา, ทานํ ทตฺวาน ขตฺติโย;
ปิตุ มาตุ จ วนฺทิตฺวา, กตฺวา จ นํ ปทกฺขิณํฯ

๑๘๖๐. จตุวาหิํ รถํ ยุตฺตํ, สีฆมารุยฺห สนฺทนํ;
อาทาย ปุตฺตทารญฺจ, วงฺกํ ปายาสิ ปพฺพตํฯ

๑๘๖๑. ตโต เวสฺสนฺตโร ราชา, เยนาสิ พหุโก ชโน;
‘‘อามนฺต โข ตํ คจฺฉาม, อโรคา โหนฺตุ ญาตโย’’ฯ

๑๘๖๒. ‘‘อิงฺฆ มทฺทิ นิสาเมหิ, รมฺมรูปํว ทิสฺสติ;
อาวาสํ สิวิเสฏฺฐสฺส, เปตฺติกํ ภวนํ มม’’ฯ

๑๘๖๓. ‘‘ตํ พฺราหฺมณา อนฺวคมุํ, เต นํ อเสฺส อยาจิสุํ;
ยาจิโต ปฏิปาเทสิ, จตุนฺนํ จตุโร หเย’’’ฯ

๑๘๖๔. ‘‘อิงฺฆ มทฺทิ นิสาเมหิ, จิตฺตรูปํว ทิสฺสติ;
มิคโรหิจฺจวเณฺณน, ทกฺขิณสฺสา วหนฺติ มํ’’ฯ

๑๘๖๕. ‘‘อเถตฺถ ปญฺจโม อาคา, โส ตํ รถมยาจถ;
ตสฺส ตํ ยาจิโตทาสิ, น จสฺสุปหโต มโนฯ

๑๘๖๖. ‘‘ตโต เวสฺสนฺตโร ราชา, โอโรเปตฺวา [โอตาเรตฺวา (ก.)] สกํ ชนํ;
อสฺสาสยิ อสฺสรถํ, พฺราหฺมณสฺส ธเนสิโน’’ฯ

๑๘๖๗. ‘‘ตฺวํ มทฺทิ กณฺหํ คณฺหาหิ, ลหุ เอสา กนิฏฺฐิกา;
อหํ ชาลิํ คเหสฺสามิ, ครุโก ภาติโก หิ โส’’ฯ

๑๘๖๘. ‘‘ราชา กุมารมาทาย, ราชปุตฺตี จ ทาริกํ;
สโมฺมทมานา ปกฺกามุํ, อญฺญมญฺญํ ปิยํวทา’’ฯ

ทานกณฺฑํ นามฯ

วนปเวสนํ

๑๘๖๙. ‘‘ยทิ เกจิ มนุชา เอนฺติ, อนุมเคฺค ปฏิปเถ;

มคฺคํ เต ปฏิปุจฺฉาม, กุหิํ วงฺกตปพฺพโตฯ

๑๘๗๐. “เต ตตฺถ อเมฺห ปสฺสิตฺวา, กลุนํ ปริเทวยุํ;
ทุกฺขํ เต ปฏิเวเทนฺติ, ทูเร วงฺกตปพฺพโต”ฯ

๑๘๗๑. “ยทิ ปสฺสนฺติ ปวเน, ทารกา ผลิเน [ผลิเต (สี. สฺยา. ปี.)] ทุเม;
เตสํ ผลานํ เหตุมฺหิ, อุปโรทนฺติ ทารกาฯ

๑๘๗๒. “โรทนฺเต ทารเก ทิสฺวา, อุพฺพิทฺธา [อุพฺพิคฺคา (สี. สฺยา. ปี.)] วิปุลา ทุมา;
สยเมโวนมิตฺวาน, อุปคจฺฉนฺติ ทารเกฯ

๑๘๗๓. “อิทํ อเจฺฉรกํ ทิสฺวา, อพฺภุตํ โลมหํสนํ;
สาธุการํ ปวเตฺตสิ, มทฺที สพฺพงฺคโสภนาฯ

๑๘๗๔. “อเจฺฉรํ วต โลกสฺมิํ, อพฺภุตํ โลมหํสนํ;
เวสฺสนฺตรสฺส เตเชน, สยเมโวนตา ทุมา”ฯ

๑๘๗๕. “สงฺขิปิํสุ ปถํ ยกฺขา, อนุกมฺปาย ทารเก;
นิกฺขนฺตทิวเสเนว, เจตรฏฺฐํ อุปาคมุํ”ฯ

๑๘๗๖. “เต คนฺตฺวา ทีฆมทฺธานํ, เจตรฏฺฐํ อุปาคมุํ;
อิทฺธํ ผีตํ ชนปทํ, พหุมํสสุโรทนํ”ฯ

๑๘๗๗. “เจติโย ปริวาริํสุ, ทิสฺวา ลกฺขณมาคตํ;
สุขุมาลี วต อยฺยา, ปตฺติกา ปริธาวติฯ

๑๘๗๘. “วยฺหาหิ ปริยายิตฺวา, สิวิกาย รเถน จ;
สาชฺช มทฺที อรญฺญสฺมิํ, ปตฺติกา ปริธาวติ”ฯ

๑๘๗๙. “ตํ ทิสฺวา เจตปาโมกฺขา, โรทมานา อุปาคมุํ;
กจฺจิ นุ เทว กุสลํ, กจฺจิ เทว อนามยํ;
กจฺจิ ปิตา อโรโค เต, สิวีนญฺจ อนามยํฯ

๑๘๘๐. “โก เต พลํ มหาราช, โก นุ เต รถมณฺฑลํ;
อนสฺสโก อรถโก, ทีฆมทฺธานมาคโต;
กจฺจามิเตฺตหิ ปกโต, อนุปฺปโตฺตสิมํ ทิสํ”ฯ

๑๘๘๑. “กุสลเญฺจว เม สมฺม, อโถ สมฺม อนามยํ;
อโถ ปิตา อโรโค เม, สิวีนญฺจ อนามยํฯ

๑๘๘๒. “อหญฺหิ กุญฺชรํ ทชฺชํ, อีสาทนฺตํ อุรูฬฺหวํ;
เขตฺตญฺญุํ สพฺพยุทฺธานํ, สพฺพเสตํ คชุตฺตมํฯ

๑๘๘๓. “ปณฺฑุกมฺพลสญฺฉนฺนํ, ปภินฺนํ สตฺตุมทฺทนํ;
ทนฺติํ สวาฬพีชนิํ, เสตํ เกลาสสาทิสํฯ

๑๘๘๔. “สเสตจฺฉตฺตํ สอุปาเธยฺยํ, สาถปฺปนํ สหตฺถิปํ;

อคฺคยานํ ราชวาหึ, พฺราหฺมณานํ อทาสหํฯ

๑๘๘๕. “ตสฺมึ เม สิวโย กุทฺธา, ปิตา จุปหโตมโน;
อวรุทฺธสิ มํ ราชา, วงฺกํ คจฺฉามิ ปพฺพตํ;
โอกาสํ สมฺมา ชานาถ, วเน ยตฺถ วสามเส”ฯ

๑๘๘๖. “สฺวาคตํ เต มหาราช, อโถ เต อทุราคตํ;
อิสฺสโรสิ อนุปฺปโตฺต, ยํ อิธตฺถิ ปเวทยฯ

๑๘๘๗. “สากํ ภิสํ มธุํ มํสํ, สุทฺธํ สาลินโมทนํ;
ปริภุญฺช มหาราช, ปาหุโน โนสิ อาคโต”ฯ

๑๘๘๘. “ปฏิคฺคหิตํ ยํ ทินฺนํ, สพฺพสฺส อคฺฆิยํ กตํ;
อวรุทฺธสิ มํ ราชา, วงฺกํ คจฺฉามิ ปพฺพตํ;
โอกาสํ สมฺมา ชานาถ, วเน ยตฺถ วสามเส”ฯ

๑๘๘๙. “อิเธว ตาว อจฺฉสฺสุ, เจตรฏฺฐ รเถสภ;
ยาว เจตา คมิสฺสนฺติ, รโญฺญ สนฺติก ยาจิตุํฯ

๑๘๙๐. “นิชฺฌาเปตุํ มหาราชํ, สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒนํ;
ตํ ตํ เจตา ปุรกฺขตฺวา, ปตีตา ลทฺธปจฺจยา;
ปริวาเรตฺวาน คจฺฉนฺติ, เอวํ ชานาหิ ขตฺติย”ฯ

๑๘๙๑. “มา โว รุจฺจิตฺถ คมนํ, รโญฺญ สนฺติก ยาจิตุํ;
นิชฺฌาเปตุํ มหาราชํ, ราชาปิ ตตฺถ นิสฺสโรฯ

๑๘๙๒. “อจฺจุคฺคตา หิ สิวโย, พลคฺคา เนคมา จ เย;
เต วิธํเสตุมิจฺฉนฺติ, ราชานํ มม การณา”ฯ

๑๘๙๓. “สเจ เอสา ปวเตฺตตฺถ, รฏฺฐสฺมึ รฏฺฐวฑฺฒน;
อิเธว รชฺชํ กาเรหิ, เจเตหิ ปริวาริโตฯ

๑๘๙๔. “อิทฺธํ ผีตญฺจิทํ รฏฺฐํ, อิโทฺธ ชนปโท มหา;
มตึ กโรหิ ตฺวํ เทว, รชฺชสฺส มนุสาสิตุํ”ฯ

๑๘๙๕. “น เม ฉโนฺท มติ อตฺถิ, รชฺชสฺส อนุสาสิตุํ;
ปพฺพาชิตสฺส รฏฺฐสฺมา, เจตปุตฺตา สุณาถ เมฯ

๑๘๙๖. “อตุฏฺฐา สิวโย อาสุํ, พลคฺคา เนคมา จ เย;
ปพฺพาชิตสฺส รฏฺฐสฺมา, เจตา รเชฺชภิเสจยุํฯ

๑๘๙๗. “อสโมฺมทิยมฺปิ โว อสฺส, อจฺจนฺตํ มม การณา;
สิวีหิ ภณฺฑนญฺจาปิ, วิคฺคโห เม น รุจฺจติฯ

๑๘๙๘. “อถสฺส ภณฺฑนํ โฆรํ, สมฺปหาโร อนปฺปโก;
เอกสฺส การณา มยฺหํ, หึเสยฺย พหุโก ชโนฯ

๑๘๙๙. ‘‘ปฏิคฺคหิตํ ยํ ทินฺนํ, สพฺพสฺส อคฺฆิยํ กตํ;
อวรุทฺธสิ มํ ราชา, วงฺกํ คจฺฉามิ ปพฺพตํ;
โอกาสํ สมฺมา ชานาถ, วเน ยตฺถ วสามเส’’ฯ

๑๙๐๐. ‘‘ตคฺฆ เต มยมกฺขาม, ยถาปิ กุสลา ตถา;
ราชิสี ยตฺถ สมฺมนฺติ, อาหุตคฺคี สมาหิตาฯ

๑๙๐๑. ‘‘เอส เสโล มหาราช, ปพฺพโต คนฺธมาทโน;
ยตฺถ ตฺวํ สห ปุตฺเตหิ, สห ภริยาย จจฺฉสิฯ

๑๙๐๒. ‘‘ตํ เจตา อนุสาสึสุ, อสฺสุเนตฺตา รุทํมุขา;
อิโต คจฺฉ มหาราช, อุชุํ เยนุตฺตรา มุโขฯ

๑๙๐๓. ‘‘อถ ทกฺขิสิ ภทฺทนฺเต, เวปุลฺลํ นาม ปพฺพตํ;
นานาทุมคณากิณฺณํ, สีตจฺฉายํ มโนรมํฯ

๑๙๐๔. ‘‘ตมติกฺกมฺม ภทฺทนฺเต, อถ ทกฺขิสิ อาปคํ;
นทึ เกตุมตึ นาม, คมฺภีรํ คิริคพฺภรํฯ

๑๙๐๕. ‘‘ปุถุโลมมจฺฉากิณฺณํ, สุปติตฺถํ มโหทกํ;
ตตฺถ นฺหตฺวา ปิวิตฺวา จ, อสฺสาเสตฺวา สปุตฺตเกฯ

๑๙๐๖. ‘‘อถ ทกฺขิสิ ภทฺทนฺเต, นิโคฺรธํ มธุปิปฺผลํ;
รมฺมเก สิขเร ชาตํ, สีตจฺฉายํ มโนรมํฯ

๑๙๐๗. ‘‘อถ ทกฺขิสิ ภทฺทนฺเต, นาฬิกํ นาม ปพฺพตํ;
นานาทิชคณากิณฺณํ, เสลํ กิมฺปุริสายุตํฯ

๑๙๐๘. ‘‘ตสฺส อุตฺตรปุพฺเพน, มุจลินฺโท นาม โส สโร;
ปุณฺฑรีเกหิ สญฺฉนฺโน, เสตโสคนฺธิเกหิ จฯ

๑๙๐๙. ‘‘โส วนํ เมฆสงฺกาสํ, ธุวํ หริตสทฺทลํ;
สีโหวามิสเปกฺขีว วนสณฺฑํ วิคาหย;
ปุปฺผรุกฺเขหิ สญฺฉนฺนํ, ผลรุกฺเขหิ จูภยํฯ

๑๙๑๐. ‘‘ตตฺถ พินฺทุสฺสรา วคฺคู, นานาวณฺณา พหู ทิชา;
กูชนฺตมุปกูชนฺติ, อุตุสํปุปฺผิเต ทุเมฯ

๑๙๑๑. ‘‘คนฺตฺวา คิริวิทุคฺคานํ, นทีนํ ปภวานิ จ;
โส อทฺทส [ทกฺขสิ (สี. ปี.)] โปกฺขรณึ, กรญฺชกกุธายุตํฯ

๑๙๑๒. ‘‘ปุถุโลมมจฺฉากิณฺณํ, สุปติตฺถํ มโหทกํ;
สมญฺจ จตุรํสญฺจ, สาทุํ อปฺปฏิคนฺธิยํฯ

๑๙๑๓. ‘‘ตสฺสา อุตฺตรปุพฺเพน, ปณฺณสาลํ อมาปย;
ปณฺณสาลํ อมาเปตฺวา, อุญฺฉาจริยาย อีหถ’’ฯ

วนปเวสนํ นามฯ

ชูชกปพฺพํ

๑๙๑๔. “อหุ วาสี กลิงฺเคสุ, ชูชโก นาม พฺราหฺมโณ;
ตสฺสาสิ ทหรา ภริยา, นาเมนามิตฺตตาปนาฯ

๑๙๑๕. “ตา นํ ตตฺถ คตาโวจุํ, นทึ อุทกหาริยา;
ถิโย นํ ปริภาสึสุ, สมาคนฺตฺวา กุตูหลาฯ

๑๙๑๖. “อมิตฺตา นูน เต มาตา, อมิตฺโต นูน เต ปิตา;
เย ตํ ชิณฺณสฺส ปาทํสุ, เอวํ ทหริยํ สตึฯ

๑๙๑๗. “อหิตํ วต เต ญาตี, มนฺตยึสุ รโหคตา;
เย ตํ ชิณฺณสฺส ปาทํสุ, เอวํ ทหริยํ สตึฯ

๑๙๑๘. “อมิตฺตา วต เต ญาตี, มนฺตยึสุ รโหคตา;
เย ตํ ชิณฺณสฺส ปาทํสุ, เอวํ ทหริยํ สตึฯ

๑๙๑๙. “ทุกฺกฏํ วต เต ญาตี, มนฺตยึสุ รโหคตา;
เย ตํ ชิณฺณสฺส ปาทํสุ, เอวํ ทหริยํ สตึฯ

๑๙๒๐. “ปาปกํ วต เต ญาตี, มนฺตยึสุ รโหคตา;
เย ตํ ชิณฺณสฺส ปาทํสุ, เอวํ ทหริยํ สตึฯ

๑๙๒๑. “อมนาปํ วต เต ญาตี, มนฺตยึสุ รโหคตา;
เย ตํ ชิณฺณสฺส ปาทํสุ, เอวํ ทหริยํ สตึฯ

๑๙๒๒. “อมนาปวาสํ วสิ, ชิณฺเณน ปตินา สห [เอวํ ทหริยา สตี (สี. ปี.)];
ยา ตฺวํ วสสิ ชิณฺณสฺส, มตํ เต ชีวิตา วรํฯ

๑๙๒๓. “น หิ นูน ตุยฺหํ กลฺยาณิ, ปิตา มาตา จ โสภเน;
อญฺญํ ภตฺตารํ วินฺทึสุ, เย ตํ ชิณฺณสฺส ปาทํสุ;
เอวํ ทหริยํ สตึฯ

๑๙๒๔. “ทุยิฏฺฐํ เต นวมิยํ, อกตํ อคฺคิหุตฺตกํ;
เย ตํ ชิณฺณสฺส ปาทํสุ, เอวํ ทหริยํ สตึฯ

๑๙๒๕. “สมเณ พฺราหฺมเณ นูน, พฺราหฺมณจริยปรายเณ;
สา ตฺวํ โลเก อภิสปิ, สีลวนฺเต พหุสฺสุเต;
ยา ตฺวํ วสสิ ชิณฺณสฺส, เอวํ ทหริยา สตีฯ

๑๙๒๖. “น ทุกฺขํ อหินา ทฏฺฐํ, น ทุกฺขํ สตฺติยา หตํ;
ตญฺจ ทุกฺขญฺจ ติพฺพญฺจ, ยํ ปสฺเส ชิณฺณกํ ปตึฯ

๑๙๒๗. “นตฺถิ ขิฑฺฑา นตฺถิ รติ, ชิณฺเณน ปตินา สห;
นตฺถิ อลฺลาปสลฺลาโป, ชคฺฆิตุมฺปิ [ชคฺฆิตมฺปิ (สี. ปี.)] น โสภติฯ

๑๙๒๘. “ยทา จ ทหโร ทหรา, มนฺตยนฺติ [มนฺตยึสุ (สฺยา. ก.)] รโหคตา;
สพฺพสํ โสกา นสฺสนฺติ, เย เกจิ หทยสฺสิตาฯ

๑๙๒๙. “ทหรา ตฺวํ รูปวตี, ปุริสานํภิปตฺถิตา;
คจฺฉ ญาติกุเล อจฺฉ, กึ ชิโณฺณ รมยิสฺสติ”ฯ

๑๙๓๐. “น เต พฺราหฺมณ คจฺฉามิ, นทึ อุทกหาริยา;
ถิโย มํ ปริภาสนฺติ, ตยา ชิเณฺณน พฺราหฺมณ”ฯ

๑๙๓๑. “มา เม ตฺวํ อกรา กมฺมํ, มา เม อุทกมาหริ;
อหํ อุทกมาหิสฺสํ, มา โภติ กุปิตา อหุ”ฯ

๑๙๓๒. “นาหํ ตมฺหิ กุเล ชาตา, ยํ ตฺวํ อุทกมาหเร;
เอวํ พฺราหฺมณ ชานาหิ, น เต วจฺฉามหํ ฆเรฯ

๑๙๓๓. “สเจ เม ทาสํ ทาสึ วา, นานยิสฺสสิ พฺราหฺมณ;
เอวํ พฺราหฺมณ ชานาหิ, น เต วจฺฉามิ สนฺติเก”ฯ

๑๙๓๔. “นตฺถิ เม สิปฺปฐานํ วา, ธนํ ธญฺญญฺจ พฺราหฺมณิ;
กุโตหํ ทาสํ ทาสึ วา, อานยิสฺสามิ โภติยา;
อหํ โภตึ อุปฏฺฐิสฺสํ, มา โภติ กุปิตา อหุ”ฯ

๑๙๓๕. “เอหิ เต อหมกฺขิสฺสํ, ยถา เม วจนํ สุตํ;
เอส เวสฺสนฺตโร ราชา, วงฺเก วสติ ปพฺพเตฯ

๑๙๓๖. “ตํ ตฺวํ คนฺตฺวาน ยาจสฺสุ, ทาสํ ทาสิญฺจ พฺราหฺมณ;
โส เต ทสฺสติ ยาจิโต, ทาสํ ทาสิญฺจ ขตฺติโย”ฯ

๑๙๓๗. “ชิโณฺณหมสฺมิ ทุพฺพโล [อพโล (สี. ปี. ก.)], ทีโฆ จทฺธา สุทุคฺคโม;
มา โภติ ปฏิเทเวสิ, มา จ ตฺวํ [มา โภติ (สฺยา. ก.)] วิมนา อหุ;
อหํ โภตึ อุปฏฺฐิสฺสํ, มา โภติ กุปิตา อหุ”ฯ

๑๙๓๘. “ยถา อคนฺตฺวา สงฺคามํ, อยุทฺโธว ปราชิโต;
เอวเมว ตุวํ พฺรเหฺม, อคนฺตฺวาว ปราชิโตฯ

๑๙๓๙. “สเจ เม ทาสํ ทาสึ วา, นานยิสฺสสิ พฺราหฺมณ;
เอวํ พฺราหฺมณ ชานาหิ, น เต วจฺฉามหํ ฆเร;
อมนาปํ เต กริสฺสามิ, ตํ เต ทุกฺขํ ภวิสฺสติฯ

๑๙๔๐. “นกฺขตฺเต อุตุปุพฺเพสุ, ยทา มํ ทกฺขิสิลงฺกตํ;
อเญฺญหิ สทฺธึ รมมานํ, ตํ เต ทุกฺขํ ภวิสฺสติฯ

๑๙๔๑. “อทสฺสเนน มยฺหํ เต, ชิณฺณสฺส ปริเทวโต;
ภิโยฺย วงฺกา จ ปลิตา, พหู เหสฺสนฺติ พฺราหฺมณ”ฯ

๑๙๔๒. “ตโต โส พฺราหฺมโณ ภีโต, พฺราหฺมณิยา วสานุโค;
อฏฺฏิโต กามราเคน, พฺราหฺมณึ เอตทพฺรวิ”ฯ

๑๙๔๓. ‘‘ปาเถยฺยํ เม กโรหิ ตฺวํ, สํกุลฺยา สคุฬานิ จ [สงฺกุลา สงฺคุฬานิ จ (สฺยา.), องฺคุฬา สกลานิ จ (ก.)];
มธุปิณฺฑิกา จ สุกตาโย, สตฺตุภตฺตญฺจ พฺราหฺมณิฯ

๑๙๔๔. ‘‘อานยิสฺสํ เมถุนเก, อุโภ ทาสกุมารเก;
เต ตํ ปริจริสฺสนฺติ, รตฺตินฺทิวมตนฺทิตา’’ฯ

๑๙๔๕. อิทํ วตฺวา พฺรหฺมพนฺธุ, ปฏิมุญฺจิ อุปาหนา;
ตโต โส มนฺตยิตฺวาน, ภริยํ กตฺวา ปทกฺขิณํฯ

๑๙๔๖. ปกฺกามิ โส รุณฺณมุโข, พฺราหฺมโณ สหิตพฺพโต;
สิวีนํ นครํ ผีตํ, ทาสปริเยสนํ จรํ’’ฯ

๑๙๔๗. ‘‘โส ตตฺถ คนฺตฺวา อวจ [อวจาสิ (สฺยา. ก.)], เย ตตฺถาสุํ สมาคตา;
กุหิํ เวสฺสนฺตโร ราชา, กตฺถ ปสฺเสมุ ขตฺติยํ’’ฯ

๑๙๔๘. ‘‘เต ชนา ตํ อวจิํสุ, เย ตตฺถาสุํ สมาคตา;
ตุเมฺหหิ พฺรเหฺม ปกโต, อติทาเนน ขตฺติโย;
ปพฺพาชิโต สกา รฏฺฐา, วงฺเก วสติ ปพฺพเตฯ

๑๙๔๙. ‘‘ตุเมฺหหิ พฺรเหฺม ปกโต, อติทาเนน ขตฺติโย;
อาทาย ปุตฺตทารญฺจ, วงฺเก วสติ ปพฺพเต’’ฯ

๑๙๕๐. ‘‘โส โจทิโต พฺราหฺมณิยา, พฺราหฺมโณ กามคิทฺธิมา;
อฆํ ตํ ปฏิเสวิตฺถ, วเน วาฬมิคากิเณฺณ;
ขคฺคทีปินิเสวิเตฯ

๑๙๕๑. ‘‘อาทาย เพฬุวํ ทณฺฑํ, อคฺคิหุตฺตํ กมณฺฑลุํ;
โส ปาวิสิ พฺรหารญฺญํ, ยตฺถ อโสฺสสิ กามทํฯ

๑๙๕๒. ‘‘ตํ ปวิฏฺฐํ พฺรหารญฺญํ, โกกา นํ ปริวารยุํ;
วิกฺกนฺทิ โส วิปฺปนโฏฺฐ, ทูเร ปนฺถา อปกฺกมิฯ

๑๙๕๓. ‘‘ตโต โส พฺราหฺมโณ คนฺตฺวา, โภคลุโทฺธ อสญฺญโต;
วงฺกโสฺสโรหเณ นเฏฺฐ, อิมา คาถา อภาสถ’’ฯ

๑๙๕๔. ‘‘โก ราชปุตฺตํ นิสภํ, ชยนฺตมปราชิตํ;
ภเย เขมสฺส ทาตารํ, โก เม เวสฺสนฺตรํ วิทูฯ

๑๙๕๕. ‘‘โย ยาจตํ ปติฏฺฐาสิ, ภูตานํ ธรณีริว;
ธรณูปมํ มหาราชํ, โก เม เวสฺสนฺตรํ วิทูฯ

๑๙๕๖. ‘‘โย ยาจตํ คตี อาสิ, สวนฺตีนํว สาคโร;
สาครูปมํ [อุทธูปมํ (สี. สฺยา. ปี.), ตฬูปมํ (ก.)] มหาราชํ, โก เม เวสฺสนฺตรํ วิทูฯ

๑๙๕๗. ‘‘กลฺยาณติตฺถํ สุจิมํ, สีตูทกํ มโนรมํ;
ปุณฺฑรีเกหิ สญฺฉนฺนํ, ยุตฺตํ กิญฺชกฺขเรณุนา;

รหทูปมํ [สรูปมํ (ก.)] มหาราช, โก เม เวสฺสนฺตรํ วิทูฯ

๑๙๕๘. “อสฺสตฺถํว ปเถ ชาตํ, สีตจฺฉายํ มโนรมํ;
สนฺตานํ วิสเมตารํ, กิลนฺตานํ ปฏิคฺคหํ;
ตถูปมํ มหาราช, โก เม เวสฺสนฺตรํ วิทูฯ

๑๙๕๙. “นิโคฺรธํว ปเถ ชาตํ, สีตจฺฉายํ มโนรมํ;
สนฺตานํ วิสเมตารํ, กิลนฺตานํ ปฏิคฺคหํ;
ตถูปมํ มหาราช, โก เม เวสฺสนฺตรํ วิทูฯ

๑๙๖๐. “อมฺพํ อิว ปเถ ชาตํ, สีตจฺฉายํ มโนรมํ;
สนฺตานํ วิสเมตารํ, กิลนฺตานํ ปฏิคฺคหํ;
ตถูปมํ มหาราช, โก เม เวสฺสนฺตรํ วิทูฯ

๑๙๖๑. “สาลํ อิว ปเถ ชาตํ, สีตจฺฉายํ มโนรมํ;
สนฺตานํ วิสเมตารํ, กิลนฺตานํ ปฏิคฺคหํ;
ตถูปมํ มหาราช, โก เม เวสฺสนฺตรํ วิทูฯ

๑๙๖๒. “ทุมํ อิว ปเถ ชาตํ, สีตจฺฉายํ มโนรมํ;
สนฺตานํ วิสเมตารํ, กิลนฺตานํ ปฏิคฺคหํ;
ตถูปมํ มหาราช, โก เม เวสฺสนฺตรํ วิทูฯ

๑๙๖๓. “เอวญฺจ เม วิลปโต, ปวิฏฺฐสฺส พฺรหาวเน;
อหํ ชานนฺติ โย วชฺชา, นนฺทิํ โส ชนเย มมฯ

๑๙๖๔. “เอวญฺจ เม วิลปโต, ปวิฏฺฐสฺส พฺรหาวเน;
อหํ ชานนฺติ โย วชฺชา, ตาย โส เอกวาจาย;
ปสเว ปุญฺญํ อนปฺปกํ”ฯ

๑๙๖๕. “ตสฺส เจโต ปฏิโสฺสสิ, อรเญฺญ ลุทฺทโก จรํ;
ตุเมฺหหิ พฺรเหฺม ปกโต, อติทาเนน ขตฺติโย;
ปพฺพาชิโต สกา รฏฺฐา, วเงฺก วสติ ปพฺพเตฯ

๑๙๖๖. “ตุเมฺหหิ พฺรเหฺม ปกโต, อติทาเนน ขตฺติโย;
อาทาย ปุตฺตทารญฺจ, วเงฺก วสติ ปพฺพเตฯ

๑๙๖๗. “อกิจฺจการี ทุเมฺมโธ, รฏฺฐา ปวนมาคโต;
ราชปุตฺตํ คเวสนฺโต, พโก มจฺฉมิโวทเกฯ

๑๙๖๘. “ตสฺส ตฺยาหํ น ทสฺสามิ, ชีวิตํ อิธ พฺราหฺมณ;
อยญฺหิ เต มยา นุนฺโน [มยา’รุโฬฺห (ก.)], สโร ปีสฺสติ โลหิตํฯ

๑๙๖๙. “สิโร เต วชฺฌยิตฺวาน, หทยํ เฉตฺวา สพนฺธนํ;
ปนฺถสกุณํ [พนฺธสกุณํ (ก.)] ยชิสฺสามิ, ตุยฺหํ มํเสน พฺราหฺมณฯ

๑๙๗๐. “ตุยฺหํ มํเสน เมเทน, มตฺถเกน จ พฺราหฺมณ;

อาหุตึ ปคฺคเหสฺสามิ, เฉตฺวาน หทยํ ตวฯ

๑๙๗๑. “ตํ เม สุยิฏฺฐํ สุหุตํ, ตุยฺหํ มํเสน พฺราหฺมณ;
น จ ตฺวํ ราชปุตฺตสฺส, ภริยํ ปุเตฺต จ เนสฺสสิ”ฯ

๑๙๗๒. “อวชฺโฌ พฺราหฺมโณ ทูโต, เจตปุตฺต สุโณหิ เม;
ตสฺมา หิ ทูตํ น หนฺติ, เอส ธมฺโม สนนฺตโนฯ

๑๙๗๓. “นิชฺฌตฺตา สิวโย สพฺเพ, ปิตา นํ ทฏฺฐุมิจฺฉติ;
มาตา จ ทุพฺพลา ตสฺส, อจิรา จกฺขูนิ ชียเรฯ

๑๙๗๔. “เตสาหํ ปหิโต ทูโต, เจตปุตฺต สุโณหิ เม;
ราชปุตฺตํ นยิสฺสามิ, ยทิ ชานาสิ สํส เมฯ
“ปิยสฺส เม ปิโย ทูโต, ปุณฺณปตฺตํ ททามิ เต”;

๑๙๗๕. “อิมญฺจ มธุโน ตุมฺพํ, มิคสตฺถิญฺจ พฺราหฺมณ;
ตญฺจ เต เทสมกฺขิสฺสํ, ยตฺถ สมฺมติ กามโท”ฯ

ชูชกปพฺพํ นามฯ

จูฬวนวณฺณนา

๑๙๗๖. “เอส เสโล มหาพฺรเหฺม, ปพฺพโต คนฺธมาทโน;
ยตฺถ เวสฺสนฺตโร ราชา, สห ปุเตฺตหิ สมฺมติฯ

๑๙๗๗. “ธาเรนฺโต พฺราหฺมณวณฺณํ, อาสทญฺจ [อาสฎญฺจ (ก.)] มสํ ชฏํ;
จมฺมวาสี ฉมา เสติ, ชาตเวทํ นมสฺสติฯ

๑๙๗๘. “เอเต นีลา ปทิสฺสนฺติ, นานาผลธรา ทุมา;
อุคฺคตา อพฺภกูฏาว, นีลา อญฺชนปพฺพตาฯ

๑๙๗๙. “ธวสฺสกณฺณา ขทิรา, สาลา ผนฺทนมาลุวา;
สมฺปเวธนฺติ วาเตน, สกึ ปีตาว มาณวาฯ

๑๙๘๐. “อุปริ ทุมปริยาเยสุ, สงฺคีติโยว สุยฺยเร;
นชฺชุหา โกกิลสงฺฆา [โกกิลา สิงฺฆา (ก.)], สมฺปตนฺติ ทุมา ทุมํฯ

๑๙๘๑. “อวฺหยนฺเตว คจฺฉนฺตํ, สาขาปตฺตสมีริตา;
รมยนฺเตว อาคนฺตํ, โมทยนฺติ นิวาสินํ;
ยตฺถ เวสฺสนฺตโร ราชา, สห ปุเตฺตหิ สมฺมติฯ

๑๙๘๒. “ธาเรนฺโต พฺราหฺมณวณฺณํ, อาสทญฺจ มสํ ชฏํ;
จมฺมวาสี ฉมา เสติ, ชาตเวทํ นมสฺสติฯ

๑๙๘๓. “อมฺพา กปิตฺถา ปนสา, สาลา ชมฺพู วิภีตกา;
หรีตกี อามลกา, อสฺสตฺถา พทรานิ จฯ

๑๙๘๔. “อารุติมฺพรุกฺขา เจตฺถ, นิโคฺรธา จ กปิตฺถนา;
มธุมธุกา เถวนฺติ, นีเจ ปกฺกา จุทุมฺพราฯ

๑๙๘๕. “ปาเรวตา ภเวยฺยา จ, มุทฺทิกา จ มธุตฺถิกา;
มธุํ อเนลกํ ตตฺถ, สกมาทาย ภุญฺชเรฯ

๑๙๘๖. “อเญฺญตฺถ ปุปฺผิตา อมฺพา, อเญฺญ ติฏฺฐนฺติ โทวิลา;
อเญฺญ อามา จ ปกฺกา จ, เภกวณฺณา ตทูภยํฯ

๑๙๘๗. “อเถตฺถ เหฏฺฐา ปุริโส, อมฺพปกฺกานิ คณฺหติ;
อามานิ เจว ปกฺกานิ, วณฺณคนฺธรสุตฺตเมฯ

๑๙๘๘. “อเตว เม อจฺฉริยํ, หิงฺกาโร ปฏิภาติ มํ;
เทวานมิว อาวาโส, โสภติ นนฺทนูปโมฯ

๑๙๘๙. “วิภทิกา นาฬิเกรา, ขชฺชุรีนํ พฺรหาวเน;
มาลาว คนฺถิตา ฐนฺติ, ธชคฺคาเนว ทิสฺสเร;
นานาวเณฺณหิ ปุเปฺผติ, นภํ ตาราจิตามิวฯ

๑๙๙๐. “กุฏชี กุฏฺฐตครา, ปาฏลิโย จ ปุปฺผิตา;
ปุนฺนาคา คิริปุนฺนาคา, โกวิฬารา จ ปุปฺผิตาฯ

๑๙๙๑. “อุทฺทาลกา โสมรุกฺขา, อครุผลฺลิยา [อครุภลฺลิยา (สี. สฺยา. ปี.)] พหู;
ปุตฺตชีวา [ปุฏชีวา (ก.)] จ กกุธา, อสนา เจตฺถ ปุปฺผิตาฯ

๑๙๙๒. “กุฏชา สลฬา นีปา [นิมฺพา (ก.)], โกสมฺพา ลพุชา ธวา;
สาลา จ ปุปฺผิตา ตตฺถ, ปลาลขลสนฺนิภาฯ

๑๙๙๓. “ตสฺสาวิทูเร โปกฺขรณี, ภูมิภาเค มโนรเม;
ปทุมุปฺปลสญฺฉนฺนา, เทวานมิว นนฺทเนฯ

๑๙๙๔. “อเถตฺถ ปุปฺผรสมตฺตา, โกกิลา มญฺชุภาณิกา;
อภินาเทนฺติ ปวนํ, อุตุสมฺปุปฺผิเต ทุเมฯ

๑๙๙๕. “วสฺสนฺติ มกรเนฺทหิ, โปกฺขเร โปกฺขเร มธู;
อเถตฺถ วาตา วายนฺติ, ทกฺขิณา อถ ปจฺฉิมา;
ปทุมกิญฺชกฺขเรณูหิ, โอกิโณฺณ โหติ อสฺสโมฯ

๑๙๙๖. “มูลา สิงฺฆาฏกา เจตฺถ, สํสาทิยา ปสาทิยา [สํสาริยา ปสาริยา (ก.)];
มจฺฉกจฺฉปพฺยาวิทฺธา, พหู เจตฺถ มุปยานกา;
มธุํ ภิเสหิ สวติ, ขิรสปฺปิมุฬาลิภิฯ

๑๙๙๗. “สุรภี ตํ วนํ วาติ, นานาคนฺธสโมทิตํ [นานาคนฺธสเมริตํ (สี. สฺยา. ปี.)];
สมฺมทฺทเตว [สโมทเตว (ก.)] คเนฺธน, ปุปฺผสาขาหิ ตํ วนํ;
ภมรา ปุปฺผคเนฺธน, สมนฺตา มภินาทิตาฯ

๑๙๙๘. “อเถตฺถ สกุณา สนฺติ, นานาวณฺณา พหู ทิชา;

โมทนฺติ สห ภริยาหิ, อญฺญมญฺญํ ปกูชิโนฯ

๑๙๙๙. “นนฺทิกา ชีวปุตฺตา จ, ชีวปุตฺตา ปิยา จ โน;
ปิยา ปุตฺตา ปิยา นนฺทา, ทิชา โปกฺขรณีฆราฯ

๒๐๐๐. “มาลาว คนฺถิตา ฐนฺติ, ธชคฺคาเนว ทิสฺสเร;
นานาวเณฺณหิ ปุเปฺผหิ, กุสเลเหว สุคนฺถิตา [สุคนฺถิกา (สี. ปี.)];
ยตฺถ เวสฺสนฺตโร ราชา, สห ปุเตฺตหิ สมฺมติฯ

๒๐๐๑. “ธาเรโนฺต พฺราหฺมณวณฺณํ, อาสทญฺจ มสํ ชฎํ;
จมฺมวาสี ฉมา เสติ, ชาตเวทํ นมสฺสติ”ฯ

๒๐๐๒. “อิทญฺจ เม สตฺตุภตฺตํ, มธุนา ปฏิสํยุตํ;
มธุปิณฺฑิกา จ สุกตาโย, สตฺตุภตฺตํ ททามิ เต”ฯ

๒๐๐๓. “ตุเยฺหว สมฺพลํ โหตุ, นาหํ อิจฺฉามิ สมฺพลํ;
อิโตปิ พฺรเหฺม คณฺหาหิ, คจฺฉ พฺรเหฺม ยถาสุขํฯ

๒๐๐๔. “อยํ เอกปที เอติ, อุชุํ คจฺฉติ อสฺสมํ;
อิสีปิ อจฺจุโต ตตฺถ, ปงฺกทโนฺต รชสฺสิโร;
ธาเรโนฺต พฺราหฺมณวณฺณํ, อาสทญฺจ มสํ ชฎํฯ

๒๐๐๕. “จมฺมวาสี ฉมา เสติ, ชาตเวทํ นมสฺสติ;
ตํ ตฺวํ คนฺตฺวาน ปุจฺฉสฺสุ, โส เต มคฺคํ ปวกฺขติ”ฯ

๒๐๐๖. อิทํ สุตฺวา พฺรหฺมพนฺธุ, เจตํ กตฺวา ปทกฺขิณํ;
อุทคฺคจิโตฺต ปกฺกามิ, เยนาสิ อจฺจุโต อิสิฯ

จูฬวนวณฺณนาฯ

มหาวนวณฺณนา

๒๐๐๗. คจฺฉโนฺต โส ภารทฺวาโช, อทฺทสฺส อจฺจุตํ อิสึ;
ทิสฺวาน ตํ ภารทฺวาโช, สโมฺมทิ อิสินา สหฯ

๒๐๐๘. “กจฺจิ นุ โภโต กุสลํ, กจฺจิ โภโต อนามยํ;
กจฺจิ อุเญฺฉน ยาเปสิ, กจฺจิ มูลผลา พหูฯ

๒๐๐๙. “กจฺจิ ฑํสา มกสา จ, อปฺปเมว สรีสปา;
วเน วาฬมิคากิเณฺณ, กจฺจิ หึสา น วิชฺชติ”ฯ

๒๐๑๐. “กุสลเญฺจว เม พฺรเหฺม, อโถ พฺรเหฺม อนามยํ;
อโถ อุเญฺฉน ยาเปมิ, อโถ มูลผลา พหูฯ

๒๐๑๑. “อโถ ฑํสา มกสา จ, อปฺปเมว สรีสปา;
วเน วาฬมิคากิเณฺณ, หึสา มยฺหํ น วิชฺชติฯ

๒๐๑๒. พหูนิ วสฺสปูคานิ, อสฺสเม วสโต มม;
นาภิชานามิ อุปฺปนฺนํ, อาพาธํ อมโนรมํฯ

๒๐๑๓. “สฺวาคตํ เต มหาพฺรเหฺม, อโถ เต อทุราคตํ;
อนฺโต ปวิส ภทฺทนฺเต, ปาเท ปกฺขาลยสฺสุ เตฯ

๒๐๑๔. “ตินฺทุกานิ ปิยาลานิ, มธุเก กาสุมาริโย;
ผลานิ ขุทฺทกปฺปานิ, ภุญฺช พฺรเหฺม วรํ วรํฯ

๒๐๑๕. “อิทมฺปิ ปานียํ สีตํ, อาภตํ คิริคพฺภรา;
ตโต ปิว มหาพฺรเหฺม, สเจ ตฺวํ อภิกงฺขสิ”ฯ

๒๐๑๖. “ปฏิคฺคหิตํ ยํ ทินฺนํ, สพฺพสฺส อคฺฆิยํ กตํ;
สญฺชยสฺส สกํ ปุตฺตํ, สิวีหิ วิปฺปวาสิตํ;
ตมหํ ทสฺสนมาคโต, ยทิ ชานาสิ สํส เม”ฯ

๒๐๑๗. “น ภวํ เอติ ปุญฺญตฺถํ, สิวิราชสฺส ทสฺสนํ;
มเญฺญ ภวํ ปตฺถยติ, รโญฺญ ภริยํ ปติพฺพตํ;
มเญฺญ กณฺหาชินํ ทาสึ, ชาลึ ทาสญฺจ อิจฺฉสิฯ

๒๐๑๘. “อถ วา ตโย มาตาปุเตฺต, อรญฺญา เนตุมาคโต;
น ตสฺส โภคา วิชฺชนฺติ, ธนํ ธญฺญญฺจ พฺราหฺมณ”ฯ

๒๐๑๙. “อกุทฺธรูโปหํ โภโต [โภโต (สี. ปี.)], นาหํ ยาจิตุมาคโต;
สาธุ ทสฺสนมริยานํ, สนฺนิวาโส สทา สุโขฯ

๒๐๒๐. “อทิฏฺฐปุโพฺพ สิวิราชา, สิวีหิ วิปฺปวาสิโต;
ตมหํ ทสฺสนมาคโต, ยทิ ชานาสิ สํส เม”ฯ

๒๐๒๑. “เอส เสโล มหาพฺรเหฺม, ปพฺพโต คนฺธมาทโน;
ยตฺถ เวสฺสนฺตโร ราชา, สห ปุเตฺตหิ สมฺมติฯ

๒๐๒๒. “ธาเรนฺโต พฺราหฺมณวณฺณํ, อาสทญฺจ มสํ ชฏํ;
จมฺมวาสี ฉมา เสติ, ชาตเวทํ นมสฺสติฯ

๒๐๒๓. “เอเต นีลา ปทิสฺสนฺติ, นานาผลธรา ทุมา;
อุคฺคตา อพฺภกูฏาว นีลา อญฺชนปพฺพตาฯ

๒๐๒๔. “ธวสฺสกณฺณา ขทิรา, สาลา ผนฺทนมาลุวา;
สมฺปเวธนฺติ วาเตน, สกึ ปีตาว มาณวาฯ

๒๐๒๕. “อุปริ ทุมปริยาเยสุ, สงฺคีติโยว สุยฺยเร;
นชฺชุหา โกกิลสงฺฆา, สมฺปตนฺติ ทุมา ทุมํฯ

๒๐๒๖. “อวฺหยนฺเตว คจฺฉนฺตํ, สาขาปตฺตสมีริตา;
รมยนฺเตว อาคนฺตํ, โมทยนฺติ นิวาสินํ;
ยตฺถ เวสฺสนฺตโร ราชา, สห ปุเตฺตหิ สมฺมติฯ

๒๐๒๗. “ธาเรนฺต พฺราหฺมณวณฺณํ, อาสทญฺจ มสํ ชฏํ;
จมฺมวาสี ฉมา เสติ, ชาตเวทํ นมสฺสติฯ

๒๐๒๘. “กเรริมาลา วิตตา, ภูมิภาเค มโนรเม;
สทฺทลาหริตา ภูมิ, น ตตฺถุทฺธํสเต รโชฯ

๒๐๒๙. “มยูรคีวสงฺกาสา, ตูลผสฺสสมูปมา;
ติณานิ นาติวตฺตนฺติ, สมนฺตา จตุรงฺคุลาฯ

๒๐๓๐. “อมฺพา ชมฺพู กปิตฺถา จ, นีเจ ปกฺกา จุทุมฺพรา;
ปริโภเคหิ รุกฺเขหิ, วนํ ตํ รติวฑฺฒนํฯ

๒๐๓๑. “เวฬุริยวณฺณสนฺนิภํ , มจฺฉคุมฺพนิเสวิตํ;
สุจึ สุคนฺธํ สลิลํ, อาโป ตตฺถปิ สนฺทติฯ

๒๐๓๒. “ตสฺสาวิทูเร โปกฺขรณี, ภูมิภาเค มโนรเม;
ปทุมุปฺปลสญฺฉนฺนา, เทวานมิว นนฺทเนฯ

๒๐๓๓. “ตีณิ อุปฺปลชาตานิ, ตสฺมึ สรสิ พฺราหฺมณ;
วิจิตฺตํ นีลาเนกานิ, เสตา โลหิตกานิ จฯ

๒๐๓๔. “โขมาว ตตฺถ ปทุมา, เสตโสคนฺธิเกหิ จ;
กลมฺพเกหิ สญฺฉนฺโน, มุจลินฺท นาม โส สโรฯ

๒๐๓๕. “อเถตฺถ ปทุมา ผุลฺลา, อปริยนฺตาว ทิสฺสเร;
คิมฺหา เหมนฺติกา ผุลฺลา, ชณฺณุตคฺฆา อุปตฺถราฯ

๒๐๓๖. “สุรภี สมฺปวายนฺติ, วิจิตฺตปุปฺผสนฺถตา;
ภมรา ปุปฺผคนฺเธน, สมนฺตา มภินาทิตาฯ

๒๐๓๗. “อเถตฺถ อุทกนฺตสฺมึ, รุกฺขา ติฏฺฐนฺติ พฺราหฺมณ;
กทมฺพา ปาฏลี ผุลฺลา, โกวิฬารา จ ปุปฺผิตาฯ

๒๐๓๘. “องฺโกลา กจฺฉิการา จ, ปาริชญฺญา จ ปุปฺผิตา;
วารณา วยนา [สายนา (สี. ปี.), วุยฺหนา (สฺยา.)] รุกฺขา, มุจลินฺทมุภโต [มุจลินฺทม ภิโต (สี. ปี.)] สรํฯ

๒๐๓๙. “สิรีสา เสตปาริสา [เสตวาริสา (สี. ปี.)], สาธุ วายนฺติ ปทฺมกา;
นิคฺคุณฺฑี สิรีนิคฺคุณฺฑี [สรนิคฺคุณฺฑี (ก.)], อสนา เจตฺถ ปุปฺผิตาฯ

๒๐๔๐. “ปงฺคุรา [ปงฺกุรา (สฺยา.), ปงฺคุลา (ก.)] พหุลา เสลา, โสภญฺชนา จ ปุปฺผิตา;
เกตกา กณิการา จ, กนเวรา จ ปุปฺผิตาฯ

๒๐๔๑. “อชฺชุนา อชฺชุกณฺณา จ, มหานามา จ ปุปฺผิตา;
สุปุปฺผิตคฺคา ติฏฺฐนฺติ, ปชฺชลเนฺตว กึสุกาฯ

๒๐๔๒. “เสตปณฺณี สตฺตปณฺณา, กทลิโย กุสุมฺภรา;

ธนุตกฺการี ปุปฺผหิ, สีสปาวรณานิ จฯ

๒๐๔๓. ‘‘อจฺฉิวา สลฺลวา [สพลา (สี.), สิมลา (ปี.)] รุกฺขา, สลฺลกิโย จ ปุปฺผิตา;
เสตเครุ จ ตครา, มํสิกุฏฺฐา กุลาวราฯ

๒๐๔๔. ‘‘ทหรา รุกฺขา จ วุทฺธา จ, อกุฏิลา เจตฺถ ปุปฺผิตา;
อสฺสมํ อุภโต ฐนฺติ, อคฺยาคารํ สมนฺตโตฯ

๒๐๔๕. ‘‘เอเตฺถ อุทกนฺตสฺมึ, พหุชาโต ผณิชฺชโก;
มุคฺคติโย กรติโย, เสวาลสีสกา พหูฯ

๒๐๔๖. ‘‘อุทฺทาปวตฺตํ [อุทฺธาปวตฺตํ (สฺยา. ปี.)] อุลฺลุฬิตํ, มกฺขิกา หิงฺคุชาลิกา;
ทาสิมกญฺชโก [ทาสิมา โกญฺชโก (ก.)] เจตฺถ, พหู นีเจกฬมฺพกาฯ

๒๐๔๗. ‘‘เอลมฺผุรกสญฺฉนฺนา [เอลมฺพรกสญฺฉนฺนา (สี. ปี.), เอฬมฺพเกหิ สญฺฉนฺนา (สฺยา.)], รุกฺขา ติฏฺฐนฺติ พฺราหฺมณ;
สตฺตาหํ ธาริยมานานํ, คนฺโธ เตสํ น ฉิชฺชติฯ

๒๐๔๘. ‘‘อุภโต สรํ มุจลินฺทํ, ปุปฺผา ติฏฺฐนฺติ โสภนา;
อินฺทีวเรหิ สญฺฉนฺนํ, วนํ ตํ อุปโสภติฯ

๒๐๔๙. ‘‘อฑฺฒมาสํ ธาริยมานานํ, คนฺโธ เตสํ น ฉิชฺชติ;
นีลปุปฺผี เสตวารี, ปุปฺผิตา คิริกณฺณิกา;
กเลรุเกฺขหิ [กเฏรุเกหิ (สี.), กเฏรุเกฺขหิ (ปี.)] สญฺฉนฺนํ, วนํ ตํ ตุลสีหิ จฯ

๒๐๕๐. ‘‘สมฺมทฺทเตว คเนฺธน, ปุปฺผสาขาหิ ตํ วนํ;
ภมรา ปุปฺผคเนฺธน, สมนฺตา มภินาทิตาฯ

๒๐๕๑. ‘‘ตีณิ กกฺการุชาตานิ, ตสฺมึ สรสิ พฺราหฺมณ;
กุมฺภมตฺตานิ เจกานิ, มุรชมตฺตานิ ตา อุโภฯ

๒๐๕๒. ‘‘เอเตฺถ สาสโป พหุโก, นาทิโย [นาริโย (ก.)] หริตายุโต;
อสี ตาลาว ติฏฺฐนฺติ, เฉชฺชา อินฺทีวรา พหูฯ

๒๐๕๓. ‘‘อโปฺผฏา สุริยวลฺลี จ, กาฬียา [โกฬียา (ก.)] มธุคนฺธิยา;
อโสกา มุทยนฺตี จ, วลฺลิโภ ขุทฺทปุปฺผิโยฯ

๒๐๕๔. ‘‘โกรณฺฑกา อโนชา จ, ปุปฺผิตา นาคมลฺลิกา [นาควลฺลิกา (สี. ปี.)];
รุกฺขมารุยฺห ติฏฺฐนฺติ, ผุลฺลา กิํสุกวลฺลิโยฯ

๒๐๕๕. ‘‘กเฏรุหา จ วาสนฺตี, ยูถิกา มธุคนฺธิยา;
นิลิยา สุมนา ภณฺฑี, โสภติ ปทุมุตฺตโรฯ

๒๐๕๖. ‘‘ปาฏลี สมุทฺทกปฺปาสี, กณิการา จ ปุปฺผิตา;
เหมชาลาว ทิสฺสนฺติ, รุจิรคฺคิ สิขูปมาฯ

๒๐๕๗. ‘‘ยานิ ตานิ จ ปุปฺผานิ, ถลชานุทกานิ จ;

สพฺพานิ ตตฺถ ทิสฺสนฺติ, เอวํ รโมฺม มโหทธิฯ

๒๐๕๘. ‘‘สุถสฺสา โปกฺขรณิยา, พหุกา วาริโคจรา;
โรหิตา นฬีปี [นฬิเป (ก.)] สิงฺคู, กุมฺภิลา มกรา สุสูฯ

๒๐๕๙. ‘‘มธุ จ มธุลฎฺฐิ จ, ตาลิสา จ ปิยงฺคุกา;
กุฎนฺทชา ภทฺทมุตฺตา [อุนฺนกา ภทฺทมุฏฺฐา จ (ก.)], เสตปุปฺผา จ โลลุปาฯ

๒๐๖๐. ‘‘สุรภี จ รุกฺขา ตครา, พหุกา ตุงฺควณฺฏกา [ตุงฺควลฺลิกา (ก.)];
ปทฺมกา นรทา กุฎฺฐา, ฌามกา จ หเรณุกาฯ

๒๐๖๑. ‘‘หลิทฺทกา คนฺธสิลา, หิริเวรา จ คุคฺคุลา;
วิเภทิกา โจรกา กุฎฺฐา, กปฺปุรา จ กลิงฺคุกาฯ

๒๐๖๒. ‘‘อเถตฺถ สีหพฺยคฺฆา จ, ปุริสาลู จ หตฺถิโย;
เอเณยฺยา ปสทา เจว, โรหิจฺจา สรภา มิคาฯ

๒๐๖๓. ‘‘โกฏฺฐสุณา สุโณปิ จ, ตุลิยา นฬสนฺนิภา;
จามรี จลนี ลงฺฆี, ฌาปิตา มกฺกฎา ปิจุฯ

๒๐๖๔. ‘‘กกฺกฎา กฎมายา จ, อิกฺกา โคณสิรา พหู;
ขคฺคา วราหา นกุลา, กาฬเกตฺถ พหูตโสฯ

๒๐๖๕. ‘‘มหิํสา โสณสิงฺคาลา, ปมฺปกา จ สมนฺตโต;
อากุจฺฉา ปจลากา จ, จิตฺรกา จาปิ ทีปิโยฯ

๒๐๖๖. ‘‘เปลกา จ วิฆาสาทา, สีหา โคคณิสาทกา;
อฎฺฐปาทา จ โมรา จ, ภสฺสรา จ กุกฺกุตฺถกาฯ

๒๐๖๗. ‘‘จงฺโกรา กุกฺกุฎา นาคา, อญฺญมญฺญํ ปกูชิโน;
พกา พลากา นชฺชุหา, ทินฺทิภา กุญฺชวาชิตา [กุญฺชวาทิกา (สี. ปี.)]ฯ

๒๐๖๘. ‘‘พฺยคฺฆินสา โลหปิฎฺฐา, ปมฺมกา [ปมฺปกา (สี. ปี.), จปฺปกา (สฺยา.), ปพฺพกา (ก.)] ชีวชีวกา;
กปิญฺชรา ติตฺติราโย, กุลา จ ปฎิกุตฺถกาฯ

๒๐๖๙. ‘‘มนฺทาลกา เจลเกฎุ, ภณฺฑุติตฺติรนามกา;
เจลาวกา ปิงฺคลาโย [ปิงฺคุลาโย (สี. ปี.)], โคฎกา องฺคเหตุกาฯ

๒๐๗๐. ‘‘กรวิยา จ สคฺคา จ, อุหุงฺการา จ กุกฺกุหา;
นานาทิชคณากิณฺณํ, นานาสรนิกูชิตํฯ

๒๐๗๑. ‘‘อเถตฺถ สกุณา สนฺติ, นีลกา [สาฬิกา (ก.)] มญฺชุภาณิกา;
โมทนฺติ สห ภริยาหิ, อญฺญมญฺญํ ปกูชิโนฯ

๒๐๗๒. ‘‘อเถตฺถ สกุณา สนฺติ, ทิชา มญฺชุสฺสรา สิตา;
เสตจฺฉิกุฎา ภทฺรกฺขา, อณฺฑชา จิตฺรเปขุณาฯ

๒๐๗๓. ‘‘อเถตฺถ สกุณา สนฺติ, ทิชา มญฺชุสฺสรา สิตา;
สิขณฺฑี นีลคีวาหิ, อญฺญมญฺญํ ปกูชิโนฯ

๒๐๗๔. ‘‘สุกุตฺถกา กุฬีรกา, โกฏฺฐา โปกฺขรสาตกา;
กาลาเมยฺยา พลิยกฺขา, กทมฺพา สุวสาฬิกาฯ

๒๐๗๕. ‘‘หลิทฺทา โลหิตา เสตา, อเถตฺถ นลกา พหู;
วารณา ภิงฺคราชา จ, กทมฺพา สุวโกกิลาฯ

๒๐๗๖. ‘‘อุกฺกุสา กุรรา หํสา, อาฏา ปริวเทนฺติกา;
ปากหํสา อติพลา, นชฺชุหา ชีวชีวกาฯ

๒๐๗๗. ‘‘ปาเรวตา รวิหํสา, จกฺกวากา นทีจรา;
วารณาภิรุทา รมฺมา, อุโภ กาลูปกูชิโนฯ

๒๐๗๘. ‘‘อเถตฺถ สกุณา สนฺติ, นานาวณฺณา พหู ทิชา;
โมทนฺติ สห ภริยาหิ, อญฺญมญฺญํ ปกูชิโนฯ

๒๐๗๙. ‘‘อเถตฺถ สกุณา สนฺติ, นานาวณฺณา พหู ทิชา;
สเพฺพ มญฺชู นิกูชนฺติ, มุจลินฺทมุภโตสรํฯ

๒๐๘๐. ‘‘อเถตฺถ สกุณา สนฺติ, กรวิยา นาม เต ทิชา [กรวี นาม เต ทิชา (สี. ปี.)];
โมทนฺติ สห ภริยาหิ, อญฺญมญฺญํ ปกูชิโนฯ

๒๐๘๑. ‘‘อเถตฺถ สกุณา สนฺติ, กรวิยา นาม เต ทิชา;
สเพฺพ มญฺชู นิกูชนฺติ, มุจลินฺทมุภโตสรํฯ

๒๐๘๒. ‘‘เอเณยฺยปสทากิณฺณํ, นาคสํเสวิตํ วนํ;
นานาลตาหิ สญฺฉนฺนํ, กทลีมิคเสวิตํฯ

๒๐๘๓. ‘‘อเถตฺถ สาสโป พหุโก [สามา พหุกา (สฺยา. ก.)], นีวาโร วรโก พหุ;
สาลิ อกฏฺฐปาโก จ, อุจฺฉุ ตตฺถ อนปฺปโกฯ

๒๐๘๔. ‘‘อยํ เอกปที เอติ, อุชุํ คจฺฉติ อสฺสมํ;
ขุทํ [ขุทฺทํ (สฺยา. ก.)] ปิปาสํ อรติํ, ตตฺถ ปโตฺต น วินฺทติ;
ยตฺถ เวสฺสนฺตโร ราชา, สห ปุเตฺตหิ สมฺมติฯ

๒๐๘๕. ‘‘ธาเรนฺโต พฺราหฺมณวณฺณํ, อาสทญฺจ มสํ ชฏํ;
จมฺมวาสี ฉมา เสติ, ชาตเวทํ นมสฺสติ’’ฯ

๒๐๘๖. อิทํ สุตฺวา พฺรหฺมพนฺธุ, อิสิํ กตฺวา ปทกฺขิณํ;
อุทคฺคจิโตฺต ปกฺกามิ, ยตฺถ เวสฺสนฺตโร อหุ’’ฯ

มหาวนวณฺณนาฯ

ทารกปพฺพํ

๒๐๘๗. ‘‘ปุเฏฺฐหิ ชาลิ ปติฏฺฐ, โปราณํ วิย ทิสฺสติ;
พฺราหฺมณํ วิย ปสฺสามิ, นนฺทิโย มาภิกีรเร’’ฯ

๒๐๘๘. ‘‘อหมฺปิ ตาต ปสฺสามิ, โย โส พฺรหฺมาว ทิสฺสติ;
อทฺธิโก วิย [อตฺถิโก วิย (สี. ปี.)] อายาติ, อติถี โน ภวิสฺสติ’’ฯ

๒๐๘๙. ‘‘กจฺจิ นุ โภโต กุสลํ, กจฺจิ โภโต อนามยํ;
กจฺจิ อุเญฺฉน ยาเปถ, กจฺจิ มูลผลา พหูฯ

๒๐๙๐. ‘‘กจฺจิ ฑํสา มกสา จ, อปฺปเมว สรีสปา;
วเน วาฬมิคากิเณฺณ, กจฺจิ หึสา น วิชฺชติ’’ฯ

๒๐๙๑. ‘‘กุสลเญฺจว โน พฺรเหฺม, อโถ พฺรเหฺม อนามยํ;
อโถ อุเญฺฉน ยาเปม, อโถ มูลผลา พหูฯ

๒๐๙๒. ‘‘อโถ ฑํสา มกสา จ, อปฺปเมว สรีสปา;
วเน วาฬมิคากิเณฺณ, หึสา อมฺหํ [มยฺหํ (สฺยา. ก.)] น วิชฺชติ’’ฯ

๒๐๙๓. ‘‘สตฺต โน มาเส วสตํ, อรเญฺญ ชีวโสกินํ [ชีวิโสกินํ (สฺยา.)];
อิทมฺปิ ปฐมํ ปสฺสาม, พฺราหฺมณํ เทววณฺณินํ;
อาทาย เวฬุวํ ทณฺฑํ, อคฺคิหุตฺตํ กมณฺฑลุํฯ

๒๐๙๔. ‘‘สฺวาคตํ เต มหาพฺรเหฺม, อโถ เต อทุราคตํ;
อโนฺต ปวิส ภทฺทเนฺต, ปาเท ปกฺขาลยสฺสุ เตฯ

๒๐๙๕. ‘‘ติณฺฑุกานิ ปิยาลานิ, มธุเก กาสุมาริโย;
ผลานิ ขุทฺทกปฺปานิ, ภุญฺช พฺรเหฺม วรํ วรํฯ

๒๐๙๖. ‘‘อิทมฺปิ ปานียํ สีตํ, อาภตํ คิริคพฺภรา;
ตโต ปิว มหาพฺรเหฺม, สเจ ตฺวํ อภิกงฺขสิฯ

๒๐๙๗. ‘‘อถ ตฺวํ เกน วเณฺณน, เกน วา ปน เหตุนา;
อนุปฺปโตฺต พฺรหารญฺญํ, ตํ เม อกฺขาหิ ปุจฺฉิโต’’ฯ

๒๐๙๘. ‘‘ยถา วาริวโห ปูโร, สพฺพกาลํ น ขียติ;
เอวํ ตํ ยาจิตาคจฺฉิํ, ปุเตฺต เม เทหิ ยาจิโต’’ฯ

๒๐๙๙. ‘‘ททามิ น วิกมฺปามิ, อิสฺสโร นย พฺราหฺมณ;
ปาโต คตา ราชปุตฺตี, สายํ อุญฺฉาโต เอหิติฯ

๒๑๐๐. ‘‘เอกรตฺติํ วสิตฺวาน, ปาโต คจฺฉสิ พฺราหฺมณ;
ตสฺสา นฺหาเต อุปฆาเต, อถ เน มาลธาริเนฯ

๒๑๐๑. ‘‘เอกรตฺติํ วสิตฺวาน, ปาโต คจฺฉสิ พฺราหฺมณ;
นานาปุเปฺผหิ สญฺฉเนฺน, นานาคเนฺธหิ ภูสิเต;
นานามูลผลากิเณฺณ, คจฺฉ สฺวาทาย พฺราหฺมณ’’ฯ

๒๑๐๒. ‘‘น วาสมภิโรจามิ, คมนํ มยฺห รุจฺจติ;
อนฺตราโยปิ เม อสฺส, คจฺฉเญฺญว รเถสภ’’ฯ

๒๑๐๓. ‘‘น เหตา ยาจโยคี นํ, อนฺตรายสฺส การิยา;
อิตฺถิโย มนฺตํ [อิตฺถิกามนฺตํ (ก.)] ชานนฺติ, สพฺพํ คณฺหนฺติ วามโต’’ฯ

๒๑๐๔. ‘‘สทฺธาย ทานํ ททโต, มาสํ อทกฺขิ มาตรํ;
อนฺตรายมฺปิ สา กยิรา, คจฺฉเญฺญว รเถสภ’’ฯ

๒๑๐๕. ‘‘อามนฺตยสฺสุ เต ปุตฺเต, มา เต มาตรมทฺทสุํ;
สทฺธาย ทานํ ททโต, เอวํ ปุญฺญํ ปวฑฺฒติ’’ฯ

๒๑๐๖. ‘‘อามนฺตยสฺสุ เต ปุตฺเต, มา เต มาตรมทฺทสุํ;
มาทิสสฺส ธนํ ทตฺวา, ราช สคฺคํ คมิสฺสสิ’’ฯ

๒๑๐๗. ‘‘สเจ ตฺวํ นิจฺฉเส ทฏฺฐุํ, มม ภริยํ ปติพฺพตํ;
อยฺยกสฺสปิ ทเสฺสหิ, ชาลิํ กณฺหาชินํ จุโภ’’ฯ

๒๑๐๘. ‘‘อิเม กุมาเร ทิสฺวาน, มญฺชุเก ปิยภาณิเน;
ปตีโต สุมโน วิโตฺต, พหุํ ทสฺสติ เต ธนํ’’ฯ

๒๑๐๙. ‘‘อจฺเฉทนสฺส ภายามิ, ราชปุตฺต สุโณหิ เม;
ราชทณฺฑาย มํ ทชฺชา, วิกฺกิเณยฺย หเนยฺย วา;
ชิโน ธนญฺจ ทาเส จ, คารยฺหสฺส พฺรหฺมพนฺธุยา’’ฯ

๒๑๑๐. ‘‘อิเม กุมาเร ทิสฺวาน, มญฺชุเก ปิยภาณิเน;
ธเมฺม ฐิโต มหาราชา, สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒโน;
ลทฺธา ปีติโสมนสฺสํ, พหุํ ทสฺสติ เต ธนํ’’ฯ

๒๑๑๑. ‘‘นาหํ ตมฺปิ กริสฺสามิ, ยํ มํ ตฺวํ อนุสาสสิ;
ทารเกว อหํ เนสฺสํ, พฺราหฺมณฺยา ปริจารเก’’ฯ

๒๑๑๒. ‘‘ตโต กุมารา พฺยถิตา [พฺยธิตา (สี. ปี. ก.)], สุตฺวา ลุทฺทสฺส ภาสิตํ;
เตน เตน ปธาวิํสุ, ชาลี กณฺหาชินา จุโภ’’ฯ

๒๑๑๓. ‘‘เอหิ ตาต ปิยปุตฺต, ปูเรถ มม ปารมิํ;
หทยํ เมภิสิเญฺจถ, กโรถ วจนํ มมฯ

๒๑๑๔. ‘‘ยานา นาวา จ เม โหถ, อจลา ภวสาคเร;
ชาติปารํ ตริสฺสามิ, สนฺตาเรสฺสํ สเทวกํ’’ฯ

๒๑๑๕. ‘‘เอหิ อมฺม ปิยธีติ, ปูเรถ มม ปารมิํ [ปิยา เม ทานปารมี (สฺยา. ก.)];
หทยํ เมภิสิเญฺจถ, กโรถ วจนํ มมฯ

๒๑๑๖. ‘‘ยานา นาวา จ เม โหถ, อจลา ภวสาคเร;
ชาติปารํ ตริสฺสามิ, อุทฺธริสฺสํ สเทวกํ’’ฯ

๒๑๑๗. ‘‘ตโต กุมาเร อาทาย, ชาลึ กณฺหาชินํ จุโภ;
พฺราหฺมณสฺส อทา ทานํ, สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒโน๚

๒๑๑๘. ‘‘ตโต กุมาเร อาทาย, ชาลึ กณฺหาชินํ จุโภ;
พฺราหฺมณสฺส อทา วิตฺโต, ปุตฺตเก ทานมุตฺตมํ๚

๒๑๑๙. ‘‘ตทาสิ ยํ ภึสนกํ, ตทาสิ โลมหํสนํ;
ยํ กุมาเร ปทินฺนมฺหิ, เมทนี สมฺปกมฺปถ๚

๒๑๒๐. ‘‘ตทาสิ ยํ ภึสนกํ, ตทาสิ โลมหํสนํ;
ยํ ปญฺชลิกโต ราชา, กุมาเร สุขวจฺฉิเต;
พฺราหฺมณสฺส อทา ทานํ, สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒโน’’๚

๒๑๒๑. ‘‘ตโต โส พฺราหฺมโณ ลุทฺโท, ลตํ ทนฺเตหิ ฉินฺทิย;
ลตาย หตฺเถ พนฺธิตฺวา, ลตาย อนุมชฺชถ [อนุปชฺชถ (ก.)]๚

๒๑๒๒. ‘‘ตโต โส รชฺชุมาทาย, ทณฺฑญฺจาทาย พฺราหฺมโณ;
อาโกฏยนฺโต เต เนติ, สิวิราชสฺส เปกฺขโต’’๚

๒๑๒๓. ‘‘ตโต กุมารา ปกฺกามุํ, พฺราหฺมณสฺส ปมุญฺจิย;
อสฺสุปุณฺเณหิ เนตฺเตหิ, ปิตรํ โส อุทิกฺขติ๚

๒๑๒๔. ‘‘เวธมสฺสตฺถปตฺตํว, ปิตุ ปาทานิ วนฺทติ;
ปิตุ ปาทานิ วนฺทิตฺวา, อิทํ วจนมพฺรวิ๚

๒๑๒๕. ‘‘อมฺมา จ ตาต นิกฺขนฺตา, ตฺวญฺจ โน ตาต ทสฺสสิ;
ยาว อมฺมมฺปิ ปเสฺสมุ, อถ โน ตาต ทสฺสสิ๚

๒๑๒๖. ‘‘อมฺมา จ ตาต นิกฺขนฺตา, ตฺวญฺจ โน ตาต ทสฺสสิ;
มา โน ตฺวํ ตาต อททา, ยาว อมฺมาปิ เอตุ โน;
ตทายํ พฺราหฺมโณ กามํ, วิกฺกิณาตุ หนาตุ วา๚

๒๑๒๗. ‘‘พลงฺกปาโท [พิลงฺกปาโท (ก.)] อนฺธนโข [อทฺธนโข (สี. สฺยา. ปี.)], อโถ โอวทฺธปิณฺฑิโก [โอพนฺธปิณฺฑิโก (ก.)];
ทีฆุตฺตโรโฏฺฐ จปโล, กฬาโร ภคฺคนาสโก๚

๒๑๒๘. ‘‘กุโมฺภทโร ภคฺคปิฏฺฐิ, อโถ วิสมจกฺขุโก;
โลหมสฺสุ หริตเกโส, วลีนํ ติลกาหโต๚

๒๑๒๙. ‘‘ปิงฺคโล จ วินโต จ, วิกโฏ จ พฺรหา ขโร;
อชินานิ จ สนฺนโทฺธ, อมนุโสฺส ภยานโก๚

๒๑๓๐. ‘‘มนุโสฺส อุทาหุ ยโกฺข, มํสโลหิตโภชโน;
คามา อรญฺญมาคมฺม, ธนํ ตํ ตาต ยาจติ๚

๒๑๓๑. ‘‘นียมาเน ปิสาเจน, กึ นุ ตาต อุทิกฺขสิ;
อสฺมา นูน เต หทยํ, อายสํ ทฬฺหพนฺธนํ๚

๒๑๓๒.โย โน พเทฺธ น ชานาสิ, พฺราหฺมเณน ธเนสินา;
อจฺจายิเกน ลุเทฺทน, โย โน คาโวว สุมฺภติฯ

๒๑๓๓.‘‘มิเธว อจฺฉตํ กณฺหา, น สา ชานาติ กิสฺมิญฺจิ;
มิคีว ขีรสมฺมตฺตา, ยูถา หีนา ปกนฺทติฯ

๒๑๓๔.‘‘น เม อิทํ ตถา ทุกฺขํ, ลพฺภา หิ ปุมุนา อิทํ;
ยญฺจ อมฺมํ น ปสฺสามิ, ตํ เม ทุกฺขตรํ อิโตฯ

๒๑๓๕.‘‘น เม อิทํ ตถา ทุกฺขํ, ลพฺภา หิ ปุมุนา อิทํ;
ยญฺจ ตาตํ น ปสฺสามิ, ตํ เม ทุกฺขตรํ อิโตฯ

๒๑๓๖.‘‘สา นูน กปณา อมฺมา, จิรรตฺตาย รุจฺฉติ [รุชฺชติ (สฺยา. ก.)];
กณฺหาชินํ อปสฺสนฺตี, กุมาริํ จารุทสฺสนิํฯ

๒๑๓๗.‘‘โส นูน กปโณ ตาโต, จิรรตฺตาย รุจฺฉติ;
กณฺหาชินํ อปสฺสโนฺต, กุมาริํ จารุทสฺสนิํฯ

๒๑๓๘.‘‘สา นูน กปณา อมฺมา, จิรํ รุจฺฉติ อสฺสเม;
กณฺหาชินํ อปสฺสนฺตี, กุมาริํ จารุทสฺสนิํฯ

๒๑๓๙.‘‘โส นูน กปโณ ตาโต, จิรํ รุจฺฉติ อสฺสเม;
กณฺหาชินํ อปสฺสโนฺต, กุมาริํ จารุทสฺสนิํฯ

๒๑๔๐.‘‘สา นูน กปณา อมฺมา, จิรรตฺตาย รุจฺฉติ;
อฑฺฒรเตฺต ว รเตฺต วา, นทีว อวสุจฺจฉติฯ

๒๑๔๑.‘‘โส นูน กปโณ ตาโต, จิรรตฺตาย รุจฺฉติ;
อฑฺฒรเตฺต ว รเตฺต วา, นทีว อวสุจฺจฉติฯ

๒๑๔๒.‘‘อิเม เต ชมฺพุกา รุกฺขา, เวทิสา สินฺทุวารกา [สินฺธุวาริตา (พหูสุ)];
วิวิธานิ รุกฺขชาตานิ, ตานิ อชฺช ชหามเสฯ

๒๑๔๓.‘‘อสฺสตฺถา ปนสา เจเม, นิโคฺรธา จ กปิตฺถนา;
วิวิธานิ ผลชาตานิ, ตานิ อชฺช ชหามเสฯ

๒๑๔๔.‘‘อิเม ติฏฺฐนฺติ อารามา, อยํ สีตูทกา [สีโตทิกา (สี. ปี.)] นที;
ยตฺถสฺสุ ปุเพฺพ กีฬาม, ตานิ อชฺช ชหามเสฯ

๒๑๔๕.‘‘วิวิธานิ ปุปฺผชาตานิ, อสฺมิํ อุปริปพฺพเต;
ยานสฺสุ ปุเพฺพ ธาเรม, ตานิ อชฺช ชหามเสฯ

๒๑๔๖.‘‘วิวิธานิ ผลชาตานิ, อสฺมิํ อุปริปพฺพเต;
ยานสฺสุ ปุเพฺพ ภุญฺชาม, ตานิ อชฺช ชหามเสฯ

๒๑๔๗.‘‘อิเม โน หตฺถิกา อสฺสา, พลิพทฺทา จ โน อิเม;
เยหิสฺสุ ปุเพฺพ กีฬาม, ตานิ อชฺช ชหามเส’’ฯ

๒๑๔๘. ‘‘อิยมานา กุมารา เต, ปิตรํ เอตทพฺรวุํ;
อมฺมํ อาโรคฺยํ วชฺชาสิ, ตฺวญฺจ ตาต สุขี ภวฯ

๒๑๔๙. ‘‘อิเม โน หตฺถิกา อสฺสา, พลิพทฺทา จ โน อิเม;
ตานิ อมฺมาย ทเชฺชสิ, โสกํ เตหิ วิเนสฺสติฯ

๒๑๕๐. ‘‘อิเม โน หตฺถิกา อสฺสา, พลิพทฺทา จ โน อิเม;
ตานิ อมฺมา อุทิกฺขนฺตี, โสกํ ปฏิวิเนสฺสติฯ

๒๑๕๑. ‘‘ตโต เวสฺสนฺตโร ราชา, ทานํ ทตฺวาน ขตฺติโย;
ปณฺณสาลํ ปวิสิตฺวา, กลุนํ ปริเทวยิ’’ฯ

๒๑๕๒. ‘‘กํ นฺวชฺช ฉาตา ตสิตา, อุปรุจฺฉนฺติ ทารกา;
สายํ สํเวสนากาเล, โก เน ทสฺสติ โภชนํฯ

๒๑๕๓. ‘‘กํ นฺวชฺช ฉาตา ตสิตา, อุปรุจฺฉนฺติ ทารกา;
สายํ สํเวสนากาเล, อมฺมา ฉาตมฺห เทถ โนฯ

๒๑๕๔. ‘‘กถํ นุ ปถํ คจฺฉนฺติ, ปตฺติกา อนุปาหนา;
สนฺตา สูเนหิ ปาเทหิ, โก เน หเตฺถ คเหสฺสติฯ

๒๑๕๕. ‘‘กถํ นุ โส น ลเชฺชยฺย, สมฺมุขา ปหรํ มม;
อทูสกานํ ปุตฺตานํ, อลชฺชี วต พฺราหฺมโณฯ

๒๑๕๖. ‘‘โยปิ เม ทาสิทาสสฺส, อโญฺญ วา ปน เปสิโย;
ตสฺสาปิ สุวิหีนสฺส, โก ลชฺชี ปหริสฺสติฯ

๒๑๕๗. ‘‘วาริชเสฺสว เม สโต, พทฺธสฺส กุมินามุเข;
อโกฺกสติ ปหรติ, ปิเย ปุเตฺต อปสฺสโตฯ

๒๑๕๘. ‘‘อทุ จาปํ คเหตฺวาน, ขคฺคํ พนฺธิย วามโต;
อาเนสฺสามิ สเก ปุเตฺต, ปุตฺตานญฺหิ วโธ ทุโขฯ

๒๑๕๙. ‘‘อฏฺฐานเมตํ [อทฺธา หิ เมตํ (ปี.)] ทุกฺขรูปํ, ยํ กุมารา วิหญฺญเร;
สตญฺจ ธมฺมมญฺญาย, โก ทตฺวา อนุตปฺปติ’’ฯ

๒๑๖๐. ‘‘สจฺจํ กิเรวมาหํสุ, นรา เอกจฺจิยา อิธ;
ยสฺส นตฺถิ สกา มาตา, ยถา นตฺถิ [ปิตา อตฺถิ (ก.)] ตเถว โสฯ

๒๑๖๑. ‘‘เอหิ กเณฺห มริสฺสาม, นตฺถโตฺถ ชีวิเตน โน;
ทินฺนมฺหาติ [ทินฺนมฺหาปิ (สี. สฺยา.), ทินฺนมาสิ (ก.)] ชนิเนฺทน, พฺราหฺมณสฺส ธเนสิโน;
อจฺจายิกสฺส ลุทฺทสฺส, โย โน คาโว สุมฺภติฯ

๒๑๖๒. ‘‘อิเม เต ชมฺพุกา รุกฺขา, เวทิสา สินฺทุวารกา;
วิวิธานิ รุกฺขชาตานิ, ตานิ กเณฺห ชหามเสฯ

๒๑๖๓ “อสฺสตฺถา ปนสา เจเม, นิโคฺรธา จ กปิตฺถนา;
วิวิธานิ ผลชาตานิ, ตานิ กเณฺห ชหามเสฯ

๒๑๖๔ “อิเม ติฏฺฐนฺติ อารามา, อยํ สีตูทกา นที;
ยตฺถสฺสุ ปุเพฺพ กีฬาม, ตานิ กเณฺห ชหามเสฯ

๒๑๖๕ “วิวิธานิ ปุปฺผชาตานิ, อสฺมิํ อุปริปพฺพเต;
ยานสฺสุ ปุเพฺพ ธาเรม, ตานิ กเณฺห ชหามเสฯ

๒๑๖๖ “วิวิธานิ ผลชาตานิ, อสฺมิํ อุปริปพฺพเต;
ยานสฺสุ ปุเพฺพ ภุญฺชาม, ตานิ กเณฺห ชหามเสฯ

๒๑๖๗ “อิเม โน หตฺถิกา อสฺสา, พลิพทฺทา จ โน อิเม;
เยหิสฺสุ ปุเพฺพ กีฬาม, ตานิ กเณฺห ชหามเส”ฯ

๒๑๖๘ “นียมานา กุมารา เต, พฺราหฺมณสฺส ปมุญฺจิย;
เตน เตน ปธาวิํสุ, ชาลี กณฺหาชินา จุโภ”ฯ

๒๑๖๙ “ตโต โส รชฺชุมาทาย, ทณฺฑญฺจาทาย พฺราหฺมโณ;
อาโกฏยโนฺต เต เนติ, สิวิราชสฺส เปกฺขโต”ฯ

๒๑๗๐ “ตํ ตํ กณฺหาชินาโวจ, อยํ มํ ตาต พฺราหฺมโณ;
ลฏฺฐิยา ปฏิโกเฏติ, ฆเร ชาตํว ทาสิยํฯ

๒๑๗๑ “น จายํ พฺราหฺมโณ ตาต, ธมฺมิกา โหนฺติ พฺราหฺมณา;
ยโกฺข พฺราหฺมณวเณฺณน, ขาทิตุํ ตาต เนติ โน;
นียมาเน ปิสาเจน, กิํ นุ ตาต อุทิกฺขสิ”ฯ

๒๑๗๒ “อิเม โน ปาทกา ทุกฺขา, ทีโฆ จทฺธา สุทุคฺคโม;
นีเจ โจลมฺพเต สูริโย, พฺราหฺมโณ จ ธาเรติ [ตเรติ (สี. สฺยา. ปี.)] โนฯ

๒๑๗๓ “โอกนฺทามเส [โอกฺกนฺตามสิ (ก.)] ภูตานิ, ปพฺพตานิ วนานิ จ;
สรสฺส สิรสา วนฺทาม, สุปติเตฺถ จ อาปเก [อาวเก (ก.)]ฯ

๒๑๗๔ “ติณลตานิ โอสโธฺย, ปพฺพตานิ วนานิ จ;
อมฺมํ อาโรคฺยํ วชฺชาถ, อยํ โน เนติ พฺราหฺมโณฯ

๒๑๗๕ “สชฺชนฺตุ โภโนฺต อมฺมญฺจ, มทฺทิํ อสฺมาก มาตรํ;
สเจ อนุปติตุกามาสิ, ขิปฺปํ อนุปติยาสิ โนฯ

๒๑๗๖ “อยํ เอกปที เอติ, อุชุํ คจฺฉติ อสฺสมํ;
ตเมวานุปเตยฺยาสิ, อปิ ปเสฺสสิ เน ลหุํฯ

๒๑๗๗ “อโห วต เร ชฏินี, วนมูลผลหาริเก [หาริยา (สฺยา. ก.)];
สุญฺญํ ทิสฺวาน อสฺสมํ, ตํ เต ทุกฺขํ ภวิสฺสติฯ

๒๑๗๘ “ขตฺติเวลํ นุ อมฺมาย, อุญฺฉา ลโทฺธ อนปฺปโก [อุญฺฉาลทฺธํ อนปฺปกํ (สฺยา.)];

ยา โน พเทฺธ น ชานาสิ, พฺราหฺมเณน ธเนสินาฯ

๒๑๗๙. ‘‘อจฺจายิเกน ลุเทฺทน, โย โน คาโวว สุมฺภติ;
อปชฺช อมฺมํ ปเสฺสมุ, สายํ อุญฺฉาโต อาคตํฯ

๒๑๘๐. ‘‘ทชฺชา อมฺมา พฺราหฺมณสฺส, ผลํ ขุเทฺทน มิสฺสิตํ;
ตทายํ อสิโต ธาโต, น พาฬฺหํ ธารเยยฺย [ตรเยยฺย (สี. สฺยา. ปี.)] โนฯ

๒๑๘๑. ‘‘สูนา จ วต โน ปาทา, พาฬฺหํ ธาเรติ พฺราหฺมโณ;
อิติ ตตฺถ วิลปึสุ, กุมารา มาตุคิทฺธิโน’’ฯ

ทารกปพฺพํ นามฯ

มทฺทีปพฺพํ

๒๑๘๒. ‘‘เตสํ ลาลปฺปิตํ สุตฺวา, ตโย วาฬา วเน มิคา;
สีโห พฺยคฺโฆ จ ทีปิ จ, อิทํ วจนมพฺรวุํฯ

๒๑๘๓. ‘‘มา เหว โน ราชปุตฺตี, สายํ อุญฺฉาโต อาคมา;
มา เหวมฺหาก นิพฺภเค, เหฐยิตฺถ วเน มิคาฯ

๒๑๘๔. ‘‘สีโห จ นํ วิเหเฐยฺย, พฺยคฺโฆ ทีปิ จ ลกฺขณํ;
เนว ชาลีกุมารสฺส, กุโต กณฺหาชินา สิยา;
อุภเยเนว ชีเยถ, ปตึ ปุตฺเต จ ลกฺขณา’’ฯ

๒๑๘๕. ‘‘ขณิตฺติกํ เม ปติตํ, ทกฺขิณกฺขิ จ ผนฺทติ;
อผลา ผลิโน รุกฺขา, สพฺพา มุยฺหนฺติ เม ทิสาฯ

๒๑๘๖. ‘‘ตสฺสา สายนฺหกาลสฺมึ, อสฺสมาคมนํ ปติ;
อตฺถงฺคตมฺหิ สูริเย, วาฬา ปนฺถ อุปฏฺฐหุํฯ

๒๑๘๗. ‘‘นีเจ โจลมฺพเต สูริโย, ทูเร จ วต อสฺสโม;
ยญฺจ เนสํ อิโต หสฺสํ [หิสฺสํ (ก.)], ตํ เต ภุเญฺชยฺยุ โภชนํฯ

๒๑๘๘. ‘‘โส นูน ขตฺติโย เอโก, ปณฺณสาลาย อจฺฉติ;
โตเสโนฺต ทารเก ฉาเต, มมํ ทิสฺวา อนายติํฯ

๒๑๘๙. ‘‘เต นูน ปุตฺตกา มยฺหํ, กปณาย วรากิยา;
สายํ สํเวสนากาเล, ขีรปีตาว อจฺฉเรฯ

๒๑๙๐. ‘‘เต นูน ปุตฺตกา มยฺหํ, กปณาย วรากิยา;
สายํ สํเวสนากาเล, วาริปีตาว อจฺฉเรฯ

๒๑๙๑. ‘‘เต นูน ปุตฺตกา มยฺหํ, กปณาย วรากิยา;
ปจฺจุคฺคตา มํ ติฏฺฐนฺติ, วจฺฉา พาลาว มาตรํฯ

๒๑๙๒. ‘‘เต นูน ปุตฺตกา มยฺหํ, กปณาย วรากิยา;

ปจฺจุคฺคตา มํ ติฏฺฐนฺติ, หํสาวุปริปลฺลเลฯ

๒๑๙๓. ‘‘เต นูน ปุตฺตกา มยฺหํ, กปณาย วรากิยา;
ปจฺจุคฺคตา มํ ติฏฺฐนฺติ, อสฺสมสฺสาวิทูรโตฯ

๒๑๙๔. ‘‘เอกายโน เอกปโถ, สรา โสพฺภา จ ปสฺสโต;
อญฺญํ มคฺคํ น ปสฺสามิ, เยน คจฺเฉยฺย อสฺสมํฯ

๒๑๙๕. ‘‘มิคา นมตฺถุ ราชาโน, กานนสฺมิํ มหพฺพลา;
ธมฺเมน ภาตโร โหถ, มคฺคํ เม เทถ ยาจิตาฯ

๒๑๙๖. ‘‘อวรุทฺธสฺสาหํ ภริยา, ราชปุตฺตสฺส สิรีมโต;
ตํ จาหํ นาติมญฺญามิ, รามํ สีตาวนุพฺพตาฯ

๒๑๙๗. ‘‘ตุเมฺห จ ปุเตฺต ปสฺสถ, สายํ สํเวสนํ ปติ;
อหญฺจ ปุเตฺต ปเสฺสยฺยํ, ชาลิํ กณฺหาชินํ จุโภฯ

๒๑๙๘. ‘‘พหุํ จิทํ มูลผลํ, ภกฺขํ จายํ อนปฺปโก;
ตโต อุปฑฺฒํ ทสฺสามิ, มคฺคํ เม เทถ ยาจิตาฯ

๒๑๙๙. ‘‘ราชปุตฺตี จ โน มาตา, ราชปุโตฺต จ โน ปิตา;
ธมฺเมน ภาตโร โหถ, มคฺคํ เม เทถ ยาจิตา’’ฯ

๒๒๐๐. ‘‘ตสฺสา ลาลปฺปมานาย, พหุํ การุญฺญสญฺหิตํ;
สุตฺวา เนลปติํ วาจํ, วาฬา ปนฺถา อปกฺกมุํ’’ฯ

๒๒๐๑. ‘‘อิมมฺหิ นํ ปเทสมฺหิ, ปุตฺตกา ปํสุกุณฺฐิตา;
ปจฺจุคฺคตา มํ ติฏฺฐนฺติ, วจฺฉา พาลาว มาตรํฯ

๒๒๐๒. ‘‘อิมมฺหิ นํ ปเทสมฺหิ, ปุตฺตกา ปํสุกุณฺฐิตา;
ปจฺจุคฺคตา มํ ติฏฺฐนฺติ, หํสาวุปริปลฺลเลฯ

๒๒๐๓. ‘‘อิมมฺหิ นํ ปเทสมฺหิ, ปุตฺตกา ปํสุกุณฺฐิตา;
ปจฺจุคฺคตา มํ ติฏฺฐนฺติ, อสฺสมสฺสาวิทูรโตฯ

๒๒๐๔. ‘‘เทฺว มิคา วิย [เต มิคาวิย (สี. สฺยา. ปี.)] อุกฺกณฺณา [โอกฺกณฺณา (ก.)], สมนฺตา มภิธาวิโน;
อานนฺทิโน ปมุทิตา, วคฺคมานาว กมฺปเร;
ตฺยชฺช ปุเตฺต น ปสฺสามิ, ชาลิํ กณฺหาชินํ จุโภฯ

๒๒๐๕. ‘‘อกลีว มิคี ฉาปํ, ปกฺขี มุตฺตาว ปญฺชรา;
โอหาย ปุเตฺต นิกฺขมิํ, สีหีวามิสคิทฺธินี;
ตฺยชฺช ปุเตฺต น ปสฺสามิ, ชาลิํ กณฺหาชินํ จุโภฯ

๒๒๐๖. ‘‘อิทํ เนสํ ปทกฺกนฺตํ, นาคานมิว ปพฺพเต;
จิตกา ปริกิณฺณาโย, อสฺสมสฺสาวิทูรโต;
ตฺยชฺช ปุเตฺต น ปสฺสามิ, ชาลิํ กณฺหาชินํ จุโภฯ

๒๒๐๗. ‘‘วาลิกายปิ โอกิณฺณา, ปุตฺตกา ปํสุกุณฺฐิตา;
สมนฺตา มภิธาวนฺติ, เต น ปสฺสามิ ทารเกฯ

๒๒๐๘. ‘‘เย มํ ปุเร ปจฺจุเฏฺฐนฺติ [ปจฺจุเทนฺติ (สี. สฺยา. ปี.)], อรญฺญา ทูรมายติํ;
ตฺยชฺช ปุเตฺต น ปสฺสามิ, ชาลิํ กณฺหาชินํ จุโภฯ

๒๒๐๙. ‘‘ฉกลิํว มิคิํ ฉาปา, ปจฺจุคฺคนฺตุน มาตรํ;
ทูเร มํ ปวิโลเกนฺติ [อปโลเกนฺติ (ก.), ปฏิวิโลเกนฺติ (สฺยา.)], เต น ปสฺสามิ ทารเกฯ

๒๒๑๐. ‘‘อิทํ เนสํ กีฬนกํ, ปติตํ ปณฺฑุเพฬุวํ;
ตฺยชฺช ปุเตฺต น ปสฺสามิ, ชาลิํ กณฺหาชินํ จุโภฯ

๒๒๑๑. ‘‘ถนา จ มยฺหิเม ปูรา, อุโร จ สมฺปทาลติ;
ตฺยชฺช ปุเตฺต น ปสฺสามิ, ชาลิํ กณฺหาชินํ จุโภฯ

๒๒๑๒. ‘‘อุจฺฉเงฺคโก วิจินาติ, ถนเมกาวลมฺพติ;
ตฺยชฺช ปุเตฺต น ปสฺสามิ, ชาลิํ กณฺหาชินํ จุโภฯ

๒๒๑๓. ‘‘ยสฺสุ สายนฺหสมยํ, ปุตฺตกา ปํสุกุณฺฐิตา;
อุจฺฉเงฺค เม วิวตฺตนฺติ, เต น ปสฺสามิ ทารเกฯ

๒๒๑๔. ‘‘อยํ โส อสฺสโม ปุเพฺพ, สมโชฺช ปฏิภาติ มํ;
ตฺยชฺช ปุเตฺต อปสฺสนฺตฺยา, ภมเต วิย อสฺสโมฯ

๒๒๑๕. ‘‘กิมิทํ อปฺปสโทฺทว, อสฺสโม ปฏิภาติ มํ;
กาโกลาปิ น วสฺสนฺติ, มตา เม นูน ทารกาฯ

๒๒๑๖. ‘‘กิมิทํ อปฺปสโทฺทว, อสฺสโม ปฏิภาติ มํ;
สกุณาปิ น วสฺสนฺติ, มตา เม นูน ทารกาฯ

๒๒๑๗. ‘‘กิมิทํ ตุณฺหิภูโตสิ, อปิ รเตฺตว เม มโน;
กาโกลาปิ น วสฺสนฺติ, มตา เม นูน ทารกาฯ

๒๒๑๘. ‘‘กิมิทํ ตุณฺหิภูโตสิ, อปิ รเตฺตว เม มโน;
สกุณาปิ น วสฺสนฺติ, มตา เม นูน ทารกาฯ

๒๒๑๙. ‘‘กจฺจิ นุ เม อยฺยปุตฺต, มิคา ขาทิํสุ ทารเก;
อรเญฺญ อิริเณ วิวเน, เกน นีตา เม ทารกาฯ

๒๒๒๐. ‘‘อทุ เต ปหิตา ทูตา, อทุ สุตฺตา ปิยํวทา;
อทุ พหิ โน นิกฺขนฺตา, ขิฑฺฑาสุ ปสุตา นุ เตฯ

๒๒๒๑. ‘‘วนวาสํ เกสา ทิสฺสนฺติ, หตฺถปาทา จ ชาลิโน;
สกุณานญฺจ โอปาโต, เกน นีตา เม ทารกาฯ

๒๒๒๒. ‘‘อิทํ ตโต ทุกฺขตรํ, สลฺลวิโทฺธ ยถา วโณ;

ตฺยชฺช ปุเตฺต น ปสฺสามิ, ชาลึ กณฺหาชินํ จุโภฯ

๒๒๒๓. “อิทมฺปิ ทุติยํ สลฺลํ, กเมฺปติ หทยํ มม;
ยญฺจ ปุเตฺต น ปสฺสามิ, ตฺวญฺจ มํ นาภิภาสสิฯ

๒๒๒๔. “อเชฺชว [อชฺช เจ (สฺยา.)] เม อิมํ รตฺตึ, ราชปุตฺต น สํสสิ;
มเญฺญ โอกฺกนฺตสนฺตํ [อุกฺกนฺตสตฺตํ (สี. ปี.)] มํ, ปาโต ทกฺขิสิ โน มตํ”ฯ

๒๒๒๕. “นูน มทฺที วราโรหา, ราชปุตฺตี ยสสฺสินี;
ปาโต คตาสิ อุญฺฉาย, กิมิทํ สายมาคตา”ฯ

๒๒๒๖. “นนุ ตฺวํ สทฺทมโสฺสสิ, เย สรํ ปาตุมาคตา;
สีหสฺสปิ นทนฺตสฺส, พฺยคฺฆสฺส จ นิกุชฺชิตํฯ

๒๒๒๗. “อาหุ ปุพฺพนิมิตฺตํ เม, วิจรนฺตฺยา พฺรหาวเน;
ขณิโตฺต เม หตฺถา ปติโต, อุคฺคีวญฺจาปิ [อุงฺคีวญฺจาปิ (ก.)] อํสโตฯ

๒๒๒๘. “ตทาหํ พฺยถิตา ภีตา, ปุถุ กตฺวาน ปญฺชลึ;
สพฺพทิสา นมสฺสิสฺสํ, อปิ โสตฺถิ อิโต สิยาฯ

๒๒๒๙. “มา เหว โน ราชปุโตฺต, หโต สีเหน ทีปินา;
ทารกา วา ปรามฏฺฐา, อจฺฉโกกตรจฺฉิหิฯ

๒๒๓๐. “สีโห พฺยโคฺฆ จ ทีปิ จ, ตโย วาฬา วเน มิคา;
เต มํ ปริยาวรุํ มคฺคํ, เตน สายมฺหิ อาคตาฯ

๒๒๓๑. “อหํ ปติญฺจ ปุเตฺต จ, อาเจรมิว มาณโว;
อนุฏฺฐิตา ทิวารตฺตึ, ชฏินี พฺรหฺมจารินีฯ

๒๒๓๒. “อชินานิ ปริทหิตฺวา, วนมูลผลหาริยา;
วิจรามิ ทิวารตฺตึ, ตุมฺหํ กามา หิ ปุตฺตกาฯ

๒๒๓๓. “อหํ สุวณฺณหลิทฺทึ, อาภตํ ปณฺฑุเพฬุวํ;
รุกฺขปกฺกานิ จาหาสึ, อิเม โว ปุตฺต กีฬนาฯ

๒๒๓๔. “อิมํ มูลาฬิวตฺตกํ, สาลุกํ จิญฺจเภทกํ;
ภุญฺช ขุเทฺทหิ สํยุตฺตํ, สห ปุเตฺตหิ ขตฺติยฯ

๒๒๓๕. “ปทุมํ ชาลิโน เทหิ, กุมุทญฺจ กุมาริยา;
มาลิเน ปสฺส นจฺจเนฺต, สิวิ ปุตฺตานิ อวฺหยฯ

๒๒๓๖. “เอตฺโต กณฺหาชินายปิ, นิสาเมหิ รเถสภ;
มญฺชุสฺสราย วคฺคุยา, อสฺสมํ อุปยนฺติยา [อุปคนฺถิยา (สฺยา. ก.)]ฯ

๒๒๓๗. “สมานสุขทุกฺขมฺหา, รฏฺฐา ปพฺพาชิตา อุโภ;
อปิ สิวิ ปุเตฺต ปเสฺสสิ, ชาลึ กณฺหาชินํ จุโภฯ

๒๒๓๘ “สมเณ พฺราหฺมเณ นูน, พฺรหฺมจริยปรายเณ;
อหํ โลเก อภิสฺสปึ, สีลวนฺเต พหุสฺสุเต;
ตฺยชฺช ปุตฺเต น ปสฺสามิ, ชาลึ กณฺหาชินํ จุโภ”ฯ

๒๒๓๙ “อิเม เต ชมฺพุกา รุกฺขา, เวทิสา สินฺทุวารกา;
วิวิธานิ รุกฺขชาตานิ, เต กุมารา น ทิสฺสเรฯ

๒๒๔๐ “อสฺสตฺถา ปนสา เจเม, นิโคฺรธา จ กปิตฺถนา;
วิวิธานิ ผลชาตานิ, เต กุมารา น ทิสฺสเรฯ

๒๒๔๑ “อิเม ติฏฺฐนฺติ อารามา, อยํ สีตูทกา นที;
ยตฺถสฺสุ ปุเพฺพ กีฬึสุ, เต กุมารา น ทิสฺสเรฯ

๒๒๔๒ “วิวิธานิ ปุปฺผชาตานิ, อสฺมึ อุปริปพฺพเต;
ยานสฺสุ ปุเพฺพ ธารึสุ, เต กุมารา น ทิสฺสเรฯ

๒๒๔๓ “วิวิธานิ ผลชาตานิ, อสฺมึ อุปริปพฺพเต;
ยานสฺสุ ปุเพฺพ ภุญฺชึสุ, เต กุมารา น ทิสฺสเรฯ

๒๒๔๔ “อิเม เต หตฺถิกา อสฺสา, พลิพทฺทา จ เต อิเม;
เยหิสฺสุ ปุเพฺพ กีฬึสุ, เต กุมารา น ทิสฺสเร”ฯ

๒๒๔๕ “อิเม สามา สโสลูกา, พหุกา กทลีมิคา;
เยหิสฺสุ ปุเพฺพ กีฬึสุ, เต กุมารา น ทิสฺสเรฯ

๒๒๔๖ “อิเม หํสา จ โกญฺจา จ, มยูรา จิตฺรเปขุณา;
เยหิสฺสุ ปุเพฺพ กีฬึสุ, เต กุมารา น ทิสฺสเร”ฯ

๒๒๔๗ “อิมา ตา วนคุมฺพาโย, ปุปฺผิตา สพฺพกาลิกา;
ยตฺถสฺสุ ปุเพฺพ กีฬึสุ, เต กุมารา น ทิสฺสเรฯ

๒๒๔๘ “อิมา ตา โปกฺขรณี รมฺมา, จกฺกวากูปกูชิตา;
มนฺทาลเกหิ สญฺฉนฺนา, ปทุมุปฺปลเกหิ จ;
ยตฺถสฺสุ ปุเพฺพ กีฬึสุ, เต กุมารา น ทิสฺสเรฯ

๒๒๔๙ “น เต กฏฺฐานิ ภินฺนานิ, น เต อุทกมาหฏํ;
อคฺคิปิ เต น หาปิโต, กึ นุ มนฺทว ฌายสิฯ

๒๒๕๐ “ปิโย ปิเยน สงฺคมฺม, สโม เม [สโมหํ (สฺยา.), สโมฺมหํ (ก.)] พฺยปหญฺญติ;
ตฺยชฺช ปุตฺเต น ปสฺสามิ, ชาลึ กณฺหาชินํ จุโภ”ฯ

๒๒๕๑ “น โข โน เทว ปสฺสามิ, เยน เต นีหตา มตา;
กาโกลาปิ น วสฺสนฺติ, มตา เม นูน ทารกาฯ

๒๒๕๒ “น โข โน เทว ปสฺสามิ, เยน เต นีหตา มตา;
สกุณาปิ น วสฺสนฺติ, มตา เม นูน ทารกา”ฯ

๒๒๕๓. สา ตตฺถ ปริเทวิตฺวา, ปพฺพตานิ วนานิ จ;
ปุนเทวสฺสมํ คนฺตฺวา, โรทิ สามิกสนฺติเก [สามิกสนฺติเก โรทิ (สี. สฺยา. ปี.)]ฯ

๒๒๕๔. ‘‘น โข โน เทว ปสฺสามิ, เยน เต นีหตา มตา;
กาโกลาปิ น วสฺสนฺติ, มตา เม นูน ทารกาฯ

๒๒๕๕. ‘‘น โข โน เทว ปสฺสามิ, เยน เต นีหตา มตา;
สกุณาปิ น วสฺสนฺติ, มตา เม นูน ทารกาฯ

๒๒๕๖. ‘‘น โข โน เทว ปสฺสามิ, เยน เต นีหตา มตา;
วิจรนฺติ รุกฺขมูเลสุ, ปพฺพเตสุ คุหาสุ จ’ฯ

๒๒๕๗. ‘‘อิติ มทฺที วราโรหา, ราชปุตฺตี ยสสฺสินี;
พาหา ปคฺคยฺห กนฺทิตฺวา, ตเตฺถว ปติตา ฉมา’’ฯ

๒๒๕๘. ‘‘ตมชฺฌปตฺตํ ราชปุตฺตึ, อุทเกนาภิสิญฺจถ;
อสฺสตฺถํ นํ วิทิตฺวาน, อถ นํ เอตทพฺรวิ’’ฯ

๒๒๕๙. ‘‘อาทิเยเนว เต มทฺทิ, ทุกฺขํ นกฺขาตุมิจฺฉิสํ;
ทลิโทฺท ยาจโก วุโฑฺฒ, พฺราหฺมโณ ฆรมาคโตฯ

๒๒๖๐. ‘‘ตสฺส ทินฺนา มยา ปุตฺตา, มทฺทิ มา ภายิ อสฺสส;
มํ ปสฺส มทฺทิ มา ปุเตฺต, มา พาฬฺหํ ปริเทวสิ;
ลจฺฉาม ปุเตฺต ชีวนฺตา, อโรคา จ ภวามเสฯ

๒๒๖๑. ‘‘ปุเตฺต ปสุญฺจ ธญฺญญฺจ, ยญฺจ อญฺญํ ฆเร ธนํ;
ทชฺชา สปฺปุริโส ทานํ, ทิสฺวา ยาจกมาคตํ;
อนุโมทาหิ เม มทฺทิ, ปุตฺตเก ทานมุตฺตมํ’’ฯ

๒๒๖๒. ‘‘อนุโมทามิ เต เทว, ปุตฺตเก ทานมุตฺตมํ;
ทตฺวา จิตฺตํ ปสาเทหิ, ภิโยฺย ทานํ ทโท ภวฯ

๒๒๖๓. ‘‘โย ตฺวํ มเจฺฉรภูเตสุ, มนุเสฺสสุ ชนาธิป;
พฺราหฺมณสฺส อทา ทานํ, สิวีนํ รฎฺฐวฑฺฒโน’’ฯ

๒๒๖๔. ‘‘อุนฺนาทิตา เต ปถวี, สโทฺท เต ติทิวงฺคโต;
สมนฺตา วิชฺชุตา อาคุํ, คิรีนํว ปติสฺสุตาฯ

๒๒๖๕. ‘‘ตสฺส เต อนุโมทนฺติ, อุโภ นารทปพฺพตา;
อิโนฺท จ พฺรหฺมา ปชาปติ, โสโม ยโม เวสฺสวโณ;
สเพฺพ เทวานุโมทนฺติ, ตาวตึสา สอินฺทกาฯ

๒๒๖๖. ‘‘อิติ มทฺที วราโรหา, ราชปุตฺตี ยสสฺสินี;
เวสฺสนฺตรสฺส อนุโมทิ, ปุตฺตเก ทานมุตฺตมํ’’ฯ

มทฺทีปพฺพํ นามฯ

สกฺกปพฺพํ

๒๒๖๗. ตโต รตฺยา วิวสาเน, สูริยสฺสุคฺคมนํ ปติ;
สโกฺก พฺราหฺมณวเณฺณน, ปาโต เตสํ อทิสฺสถฯ

๒๒๖๘. “กจฺจิ นุ โภโต กุสลํ, กจฺจิ โภโต อนามยํ;
กจฺจิ อุเญฺฉน ยาเปถ, กจฺจิ มูลผลา พหูฯ

๒๒๖๙. “กจฺจิ ฑํสา มกสา จ, อปฺปเมว สรีสปา;
วเน วาฬมิคากิเณฺณ, กจฺจิ หึสา น วิชฺชติ”ฯ

๒๒๗๐. “กุสลเญฺจว โน พฺรเหฺม, อโถ พฺรเหฺม อนามยํ;
อโถ อุเญฺฉน ยาเปม, อโถ มูลผลา พหูฯ

๒๒๗๑. “อโถ ฑํสา มกสา จ, อปฺปเมว สรีสปา;
วเน วาฬมิคากิเณฺณ, หึสา มยฺหํ น วิชฺชติฯ

๒๒๗๒. “สตฺต โน มาเส วสตํ, อรเญฺญ ชีวโสกินํ;
อิทํ ทุติยํ ปสฺสาม, พฺราหฺมณํ เทววณฺณินํ;
อาทาย เวฬุวํ ทณฺฑํ, ธาเรนฺตํ อชินกฺขิปํฯ

๒๒๗๓. “สฺวาคตํ เต มหาพฺรเหฺม, อโถ เต อทุราคตํ;
อโนฺต ปวิส ภทฺทเนฺต, ปาเท ปกฺขาลยสฺสุ เตฯ

๒๒๗๔. “ตินฺทุกานิ ปิยาลานิ, มธุเก กาสุมาริโย;
ผลานิ ขุทฺทกปฺปานิ, ภุญฺช พฺรเหฺม วรํ วรํฯ

๒๒๗๕. “อิทมฺปิ ปานียํ สีตํ, อาภตํ คิริคพฺภรา;
ตโต ปิว มหาพฺรเหฺม, สเจ ตฺวํ อภิกงฺขสิฯ

๒๒๗๖. “อถ ตฺวํ เกน วเณฺณน, เกน วา ปน เหตุนา;
อนุปฺปโตฺต พฺรหารญฺญํ, ตํ เม อกฺขาหิ ปุจฺฉิโต”ฯ

๒๒๗๗. “ยถา วาริวโห ปูโร, สพฺพกาลํ น ขียติ;
เอวํ ตํ ยาจิตาคจฺฉึ, ภริยํ เม เทหิ ยาจิโต”ฯ

๒๒๗๘. “ททามิ น วิกมฺปามิ, ยํ มํ ยาจสิ พฺราหฺมณ;
สนฺตํ นปฺปฏิคุยฺหามิ, ทาเน เม รมตี มโน”ฯ

๒๒๗๙. “มทฺทึ หเตฺถ คเหตฺวาน, อุทกสฺส กมณฺฑลุํ;
พฺราหฺมณสฺส อทา ทานํ, สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒโนฯ

๒๒๘๐. “ตทาสิ ยํ ภึสนกํ, ตทาสิ โลมหํสนํ;
มทฺทึ ปริจฺจชนฺตสฺส, เมทนี สมฺปกมฺปถฯ

๒๒๘๑. “เนว สา มทฺที ภากุฏิ, น สนฺธียติ น โรทติ;
เปกฺขเตวสฺส ตุณฺหี สา, เอโส ชานาติ ยํ วรํ”ฯ

๒๒๘๒. โกมารี ยสฺสาหํ ภริยา, สามิโก มม อิสฺสโร;
ยสฺสิจฺฉ ตสฺส มํ ทชฺชา, วิกฺกิเณยฺย หเนยฺย วา’’ฯ

๒๒๘๓. ‘‘เตสํ สงฺกปฺปมญฺญาย, เทวินฺโท เอตทพฺรวิ;
สเพฺพ ชิตา เต ปจฺจูหา, เย ทิพฺพา เย จ มานุสาฯ

๒๒๘๔. ‘‘นินฺนาทิตา เต ปถวี, สโทฺท เต ติทิวงฺคโต;
สมนฺตา วิชฺชุตา อาคุํ, คิรีนํว ปติสฺสุตาฯ

๒๒๘๕. ‘‘ตสฺส เต อนุโมทนฺติ, อุโภ นารทปพฺพตา;
อิโนฺท จ พฺรหฺมา ปชาปติ, โสโม ยโม เวสฺสวโณ;
สเพฺพ เทวานุโมทนฺติ, ทุกฺกรญฺหิ กโรติ โสฯ

๒๒๘๖. ‘‘ทุทฺททํ ททมานานํ, ทุกฺกรํ กมฺม กุพฺพตํ;
อสโนฺต นานุกุพฺพนฺติ, สตํ ธโมฺม ทุรนฺนโยฯ

๒๒๘๗. ‘‘ตสฺมา สตญฺจ อสตํ, นานา โหติ อิโต คติ;
อสโนฺต นิรยํ ยนฺติ, สโนฺต สคฺคปรายณาฯ

๒๒๘๘. ‘‘ยเมตํ กุมาเร อทา, ภริยํ อทา วเน วสํ;
พฺรหฺมยานมโนกฺกมฺม, สเคฺค เต ตํ วิปจฺจตุ’’ฯ

๒๒๘๙. ‘‘ททามิ โภโต ภริยํ, มทฺทิํ สพฺพงฺคโสภนํ;
ตฺวเญฺจว มทฺทิยา ฉนฺนฺน, มทฺที จ ปตินา สหฯ

๒๒๙๐. ‘‘ยถา ปโย จ สโงฺข จ, อุโภ สมานวณฺณิโน;
เอวํ ตุวญฺจ มทฺที จ, สมานมนเจตสาฯ

๒๒๙๑. ‘‘อวรุเทฺธตฺถ อรญฺญสฺมิํ, อุโภ สมฺมถ อสฺสเม;
ขตฺติยา โคตฺตสมฺปนฺนา, สุชาตา มาตุเปตฺติโต;
ยถา ปุญฺญานิ กยิราถ, ททนฺตา อปราปรํ’’ฯ

๒๒๙๒. ‘‘สโกฺกหมสฺมิ เทวิโนฺท, อาคโตสฺมิ ตวนฺติเก;
วรํ วรสฺสุ ราชิสิ, วเร อฏฺฐ ททามิ เต’’ฯ

๒๒๙๓. ‘‘วรํ เจ เม อโท สกฺก, สพฺพภูตานมิสฺสร;
ปิตา มํ อนุโมเทยฺย, อิโต ปตฺตํ สกํ ฆรํ;
อาสเนน นิมเนฺตยฺย, ปฐเมตํ วรํ วเรฯ

๒๒๙๔. ‘‘ปุริสสฺส วธํ น โรเจยฺยํ, อปิ กิพฺพิสการกํ;
วชฺฌํ วธมฺหา โมเจยฺยํ, ทุติเยตํ วรํ วเรฯ

๒๒๙๕. ‘‘เย วุฑฺฒา เย จ ทหรา, เย จ มชฺฌิมโปริสา;
มเมว อุปชีเวยฺยุํ, ตติเยตํ วรํ วเรฯ

๒๒๙๖. ‘‘ปรทารํ น คเจฺฉยฺยํ, สทารปสุโต สิยํ;
ถีนํ วสํ น คเจฺฉยฺยํ, จตุเตฺถตํ วรํ วเรฯ

๒๒๙๗. “ปุโตฺต เม สกฺก ชาเยถ, โส จ ทีฆายุโก สิยา;
ธมฺเมน ชิเน ปถวึ, ปญฺจเมตํ วรํ วเรฯ

๒๒๙๘. “สุโต รตฺยา วิวสาเน, สูริยสฺสุคฺคมนํ ปติ;
ทิพฺพา ภกฺขา ปาตุภเวยฺยุํ, ฉฏฺฐเมตํ วรํ วเรฯ

๒๒๙๙. “ททโต เม น ขีเยถ, ทตฺวา นานุตเปยฺยหํ;
ททํ จิตฺตํ ปสาเทยฺยํ, สตฺตเมตํ วรํ วเรฯ

๒๓๐๐. “อิโต วิมุจฺจมานาหํ, สคฺคคามี วิเสสคู;
อนิวตฺติ ตโต อสฺสํ, อฏฺฐเมตํ วรํ วเร”ฯ

๒๓๐๑. “ตสฺส ตํ วจนํ สุตฺวา, เทวิโนฺท เอตทพฺรวิ;
อจิรํ วต เต ตโต, ปิตา ตํ ทฏฺฐุเมสฺสติ”ฯ

๒๓๐๒. “อิทํ วตฺวาน มฆวา, เทวราชา สุชมฺปติ;
เวสฺสนฺตเร วรํ ทตฺวา, สคฺคกายํ อปกฺกมิ”ฯ

สกฺกปพฺพํ นามฯ

มหาราชปพฺพํ

๒๓๐๓. “กเสฺสตํ มุขมาภาติ, เหมํ วุตฺตตฺตมคฺคินา;
นิกฺขํว ชาตรูปสฺส, อุกฺกามุขปหํสิตํฯ

๒๓๐๔. “อุโภ สทิสปจฺจงฺคา, อุโภ สทิสลกฺขณา;
ชาลิสฺส สทิโส เอโก, เอกา กณฺหาชินา ยถาฯ

๒๓๐๕. “สีหา พิลาว นิกฺขนฺตา, อุโภ สมฺปติรูปกา;
ชาตรูปมยาเยว, อิเม ทิสฺสนฺติ ทารกา”ฯ

๒๓๐๖. “กุโต นุ ภวํ ภารทฺวาช, อิเม อาเนสิ ทารเก;
อชฺช รฏฺฐํ อนุปฺปโตฺต, กุหึ คจฺฉสิ พฺราหฺมณ” [อิทํ คาถทฺวยํ ปี โปตฺถเก นตฺถิ]ฯ

๒๓๐๗. “มยฺหํ เต ทารกา เทว, ทินฺนา วิเตฺตน สญฺชย;
อชฺช ปนฺนรสา รตฺติ, ยโต ลทฺธา [ทินฺนา (สี. ปี.)] เม ทารกา”ฯ

๒๓๐๘. “เกน วา วาจเปยฺเยน, สมฺมาญาเยน สทฺทเห;
โก เตตํ ทานมททา, ปุตฺตเก ทานมุตฺตมํ”ฯ

๒๓๐๙. “โย ยาจตํ ปติฏฺฐาสิ, ภูตานํ ธรณีริว;
โส เม เวสฺสนฺตโร ราชา, ปุเตฺตทาสิ วเน วสํฯ

๒๓๑๐. “โย ยาจตํ คตี อาสิ, สวนฺตีนํว สาคโร;
โส เม เวสฺสนฺตโร ราชา, ปุเตฺตทาสิ วเน วสํ”ฯ

๒๓๑๑. “ทุกฺกฏํ วต โภ รญฺญา, สเทฺธน ฆรเมสินา;

กถํ นุ ปุตฺตเก ทชฺชา, อรญฺญ อวรุทฺธโกฯ

๒๓๑๒. “อิมํ โภโนฺต นิสาเมถ, ยาวเนฺตตฺถ สมาคตา;
กถํ เวสฺสนฺตโร ราชา, ปุเตฺตทาสิ วเน วสํฯ

๒๓๑๓. “ทาสึ ทาสํ จ [ทาสํ ทาสิ จ (สี. ปี.)] โส ทชฺชา, อสฺสํ จสฺสตรีรถํ;
หตฺถิญฺจ กุญฺชรํ ทชฺช, กถํ โส ทชฺช ทารเก”ฯ

๒๓๑๔. “ยสฺส นสฺส [นตฺถิ (สี. ปี.)] ฆเร ทาโส, อโสฺส จสฺสตรีรโถ;
หตฺถี จ กุญฺชโร นาโค, กึ โส ทชฺชา ปิตามห”ฯ

๒๓๑๕. “ทานมสฺส ปสํสาม, น จ นินฺทาม ปุตฺตกา;
กถํ นุ หทยํ อาสิ, ตุเมฺห ทตฺวา วนิพฺพเก”ฯ

๒๓๑๖. “ทุกฺขสฺส หทยํ อาสิ, อโถ อุณฺหมฺปิ ปสฺสสิ;
โรหินีเหว ตมฺพกฺขี, ปิตา อสฺสูนิ วตฺตยิ”ฯ

๒๓๑๗. “ยํ ตํ กณฺหาชินาโวจ, อยํ มํ ตาต พฺราหฺมโณ;
ลฎฺฐิยา ปฎิโกเฎติ, ฆเร ชาตํว ทาสิยํฯ

๒๓๑๘. “น จายํ พฺราหฺมโณ ตาต, ธมฺมิกา โหนฺติ พฺราหฺมณา;
ยโกฺข พฺราหฺมณวเณฺณน, ขาทิตุํ ตาต เนติ โน;
นียมาเน ปิสาเจน, กินฺนุ ตาต อุทิกฺขสิ”ฯ

๒๓๑๙. “ราชปุตฺตี จ โว มาตา, ราชปุโตฺต จ โว ปิตา;
ปุเพฺพ เม องฺคมารุยฺห, กึ นุ ติฎฺฐถ อารกา”ฯ

๒๓๒๐. “ราชปุตฺตี จ โน มาตา, ราชปุโตฺต จ โน ปิตา;
ทาสา มยํ พฺราหฺมณสฺส, ตสฺมา ติฎฺฐาม อารกา”ฯ

๒๓๒๑. “มา สเมฺมวํ อวจุตฺถ, ฑยฺหเต หทยํ มม;
จิตกายํว เม กาโย, อาสเน น สุขํ ลเภฯ

๒๓๒๒. “มา สเมฺมวํ อวจุตฺถ, ภิโยฺย โสกํ ชเนถ มํ;
นิกฺกิณิสฺสามิ ทเพฺพน, น โว ทาสา ภวิสฺสถฯ

๒๓๒๓. “กิมคฺฆิยญฺหิ โว ตาต, พฺราหฺมณสฺส ปิตา อทา;
ยถาภูตํ เม อกฺขาถ, ปฎิปาเทนฺตุ พฺราหฺมณํ”ฯ

๒๓๒๔. “สหสฺสคฺฆญฺหิ มํ ตาต, พฺราหฺมณสฺส ปิตา อทา;
อถ [อจฺฉํ (สี. สฺยา. ก.)] กณฺหาชินํ กญฺญํ, หตฺถินา จ สเตน จ” [หตฺถิอาทิสเตน จ (สฺยา.), หตฺถินาทิสเตน จ (ก.)]ฯ

๒๓๒๕. “อุเฎฺฐหิ กเตฺต ตรมาโน, พฺราหฺมณสฺส อวากร;
ทาสิสตํ ทาสสตํ, ควํ หตฺถุสภํ สตํ;
ชาตรูปสหสฺสญฺจ , ปุตฺตานํ เทหิ นิกฺกยํฯ

๒๓๒๖. ‘‘ตโต กตฺตา ตรมาโน, พฺราหฺมณสฺส อวากริ;
ทาสิสตํ ทาสสตํ, ควํ หตฺถุสภํ สตํ;
ชาตรูปสหสฺสญฺจ, ปุตฺตานํทาสิ นิกฺกยํ’’ฯ

๒๓๒๗. ‘‘นิกฺกิณิตฺวา นหาเปตฺวา, โภชยิตฺวาน ทารเก;
สมลงฺกริตฺวา ภเณฺฑน, อุจฺฉงฺเค อุปเวสยุํฯ

๒๓๒๘. ‘‘สีสํ นฺหาเต สุจิวเตฺถ, สพฺพาภรณภูสิเต;
ราชา องฺเก กริตฺวาน, อยฺยโก ปริปุจฺฉถฯ

๒๓๒๙. ‘‘กุณฺฑเล ฆุสิเต มาเล, สพฺพาภรณภูสิเต;
ราชา องฺเก กริตฺวาน, อิทํ วจนมพฺรวิฯ

๒๓๓๐. ‘‘กจฺจิ อุโภ อโรคา เต, ชาลิ มาตาปิตา ตว;
กจฺจิ อุเญฺฉน ยาเปถ, กจฺจิ มูลผลา พหูฯ

๒๓๓๑. ‘‘กจฺจิ ฑํสา มกสา จ, อปฺปเมว สรีสปา;
วเน วาฬมิคากิเณฺณ, กจฺจิ หึสา น วิชฺชติ’’ฯ

๒๓๓๒. ‘‘อโถ อุโภ อโรคา เม, เทว มาตาปิตา มม;
อโถ อุเญฺฉน ยาเปนฺติ, อโถ มูลผลา พหูฯ

๒๓๓๓. ‘‘อโถ ฑํสา มกสา จ, อปฺปเมว สรีสปา;
วเน วาฬมิคากิเณฺณ, หึสา เนสํ น วิชฺชติฯ

๒๓๓๔. ‘‘ขณนฺตาลุกลมฺพานิ, พิลานิ ตกฺกลานิ จ;
โกลํ ภลฺลาตกํ เพลฺลํ, สา โน อาหตฺว โปสติฯ

๒๓๓๕. ‘‘ยเญฺจว สา อาหรติ, วนมูลผลหาริยา;
ตํ โน สเพฺพ สมาคนฺตฺวา, รตฺตึ ภุญฺชาม โน ทิวาฯ

๒๓๓๖. ‘‘อมฺมาว โน กิสา ปณฺฑุ, อาหรนฺตี ทุมปฺผลํ;
วาตาตเปน สุขุมาลี, ปทุมํ หตฺถคตามิวฯ

๒๓๓๗. ‘‘อมฺมาย ปตนูเกสา, วิจรนฺตฺยา พฺรหาวเน;
วเน วาฬมิคากิเณฺณ, ขคฺคทีปินิเสวิเตฯ

๒๓๓๘. ‘‘เกเสสุ ชฏํ พนฺธิตฺวา, กเจฺฉ ชลฺลมธารยิ;
จมฺมวาสี ฉมา เสติ, ชาตเวทํ นมสฺสติฯ

๒๓๓๙. ‘‘ปุตฺตา ปิยา มนุสฺสานํ, โลกสฺมึ อุทปชฺชิสุํ;
น หิ นูนมฺหากํ อยฺยสฺส, ปุเตฺต เสฺนโห อชายถ’’ฯ

๒๓๔๐. ‘‘ทุกฺกฏญฺจ หิ โน ปุตฺต, ภูนหจฺจํ กตํ มยา;
โยหํ สิวีนํ วจนา, ปพฺพาเชสิมทูสกํฯ

๒๓๔๑. ‘‘ยํ เม กิญฺจิ อิธ อตฺถิ, ธนํ ธญฺญญฺจ วิชฺชติ;

เอตุ เวสฺสนฺตโร ราชา, สิวิรฏฺฐํ ปสาสตุ’’ฯ

๒๓๔๒. ‘‘เม เทว มยฺหํ วจนา, เอหิติ สิวิสุตฺตโม;
สยเมว เทโว คนฺตฺวา, สิญฺจ โภเคหิ อตฺรชํ’’ฯ

๒๓๔๓. ‘‘ตโต เสนาปตึ ราชา, สญฺชโย อชฺฌภาสถ;
หตฺถี อสฺสา รถา ปตฺตี, เสนา สนฺนาหยนฺตุ นํ;
เนคมา จ มํ อเนฺวนฺตุ, พฺราหฺมณา จ ปุโรหิตาฯ

๒๓๔๔. ‘‘ตโต สฏฺฐิสหสฺสานิ, โยธิโน [ยุถิโน (ก.)] จารุทสฺสนา;
ขิปฺปมายนฺตุ สนฺนทฺธา, นานาวเณฺณหิลงฺกตาฯ

๒๓๔๕. ‘‘นีลวตฺถธรา เนเก [นีลวณฺณธราเนเก (สี. ปี.), นีลวตฺถธรา เอเก (?)], ปีตาเนเก นิวาสิตา;
อเญฺญ โลหิตอุณฺหีสา, สุทฺธาเนเก นิวาสิตา;
ขิปฺปมายนฺตุ สนฺนทฺธา, นานาวเณฺณหิลงฺกตาฯ

๒๓๔๖. ‘‘หิมวา ยถา คนฺธธโร, ปพฺพโต คนฺธมาทโน;
นานารุเกฺขหิ สญฺฉนฺโน, มหาภูตคณาลโยฯ

๒๓๔๗. ‘‘โอสเธหิ จ ทิเพฺพหิ, ทิสา ภาติ ปวาติ จ;
ขิปฺปมายนฺตุ สนฺนทฺธา, ทิสา ภนฺตุ ปวนฺตุ จฯ

๒๓๔๘. ‘‘ตโต นาคสหสฺสานิ, โยชยนฺตุ จตุทฺทส;
สุวณฺณกจฺฉา มาตงฺคา, เหมกปฺปนวาสสาฯ

๒๓๔๙. ‘‘อารูฬฺหา คามณีเยหิ, โตมรงฺกุสปาณิภิ;
ขิปฺปมายนฺตุ สนฺนทฺธา, หตฺถิกฺขเนฺธหิ ทสฺสิตาฯ

๒๓๕๐. ‘‘ตโต อสฺสสหสฺสานิ, โยชยนฺตุ จตุทฺทส;
อาชานียาว ชาติยา, สินฺธวา สีฆวาหนาฯ

๒๓๕๑. ‘‘อารูฬฺหา คามณีเยหิ, อิลฺลิยาจาปธาริภิ;
ขิปฺปมายนฺตุ สนฺนทฺธา, อสฺสปิฏฺเฐ อลงฺกตาฯ

๒๓๕๒. ‘‘ตโต รถสหสฺสานิ, โยชยนฺตุ จตุทฺทส;
อโยสุกตเนมิโย, สุวณฺณจิตปกฺขเรฯ

๒๓๕๓. ‘‘อาโรเปนฺตุ ธเช ตตฺถ, จมฺมานิ กวจานิ จ;
วิปฺปาเลนฺตุ [วิปฺผาเลนฺตุ (สี. สฺยา. ปี.)] จ จาปานิ, ทฬฺหธมฺมา ปหาริโน;
ขิปฺปมายนฺตุ สนฺนทฺธา, รเถสุ รถชีวิโน’’ฯ

๒๓๕๔. ‘‘ลาชาโอโลปิยา [ลาชา โอโลกิรา (ก.)] ปุปฺผา, มาลาคนฺธวิเลปนา;
อคฺฆิยานิ จ ติฏฺฐนฺตุ, เยน มเคฺคน เอหิติฯ

๒๓๕๕. ‘‘คาเม คาเม สตํ กุมฺภา, เมรยสฺส สุราย จ;
มคฺคมฺหิ ปติติฏฺฐนฺตุ [ปติตา ฐนฺตุ (สฺยา. ก.)], เยน มเคฺคน เอหิติฯ

๒๓๕๖. ‘‘มํสา ปูวา สงฺกุลิโย, กุมฺมาสา มจฺฉสํยุตา;
มคฺคมฺหิ ปติติฎฺฐนฺตุ, เยน มเคฺคน เอหิติฯ

๒๓๕๗. ‘‘สปฺปิ เตลํ ทธิ ขีรํ, กงฺคุพีชา [กงฺคุวีหิ (สี. ปี.), กงฺคุปิฎฺฐา (สฺยา.)] พหู สุรา;
มคฺคมฺหิ ปติติฎฺฐนฺตุ, เยน มเคฺคน เอหิติฯ

๒๓๕๘. ‘‘อาฬาริกา จ สูทา จ, นฎนฎฺฎกคายิโน;
ปาณิสฺสรา กุมฺภถูณิโย, มนฺทกา โสกชฺฌายิกา [โสกจฺฉายิกา (ก.)]ฯ

๒๓๕๙. ‘‘อาหญฺญนฺตุ สพฺพวีณา, เภริโย ทินฺทิมานิ จ;
ขรมุขานิ ธเมนฺตุ [วทนฺตุ (สี. ปี.)], นทนฺตุ เอกโปกฺขราฯ

๒๓๖๐. ‘‘มุทิงฺคา ปณวา สงฺขา, โคธา ปริวเทนฺติกา;
ทินฺทิมานิ จ หญฺญนฺตุ, กุตุมฺป [กุฎุมฺพา (สี. สฺยา. ปี.)] ทินฺทิมานิ จ’’ฯ

๒๓๖๑. ‘‘สา เสนา มหตี อาสิ, อุยฺยุตฺตา สิวิวาหินี;
ชาลินา มคฺคนาเยน, วงฺกํ ปายาสิ ปพฺพตํฯ

๒๓๖๒. ‘‘โกญฺจํ นทติ มาตงฺโค, กุญฺชโร สฎฺฐิหายโน;
กจฺฉาย พทฺธมานาย, โกญฺจํ นทติ วารโณฯ

๒๓๖๓. ‘‘อาชานียา หสิยนฺติ [หสิสฺสึสุ (สี. ปี.)], เนมิโฆโส อชายถ;
อพฺภํ รโช อจฺฉาเทสิ, อุยฺยุตฺตา สิวิวาหินีฯ

๒๓๖๔. ‘‘สา เสนา มหตี อาสิ, อุยฺยุตฺตา หารหารินี;
ชาลินา มคฺคนาเยน, วงฺกํ ปายาสิ ปพฺพตํฯ

๒๓๖๕. ‘‘เต ปาวิํสุ พฺรหารญฺญํ, พหุสาขํ มโหทกํ [พหุทิชํ (ปี.)];
ปุปฺผรุเกฺขหิ สญฺฉนฺนํ, ผลรุเกฺขหิ จูภยํฯ

๒๓๖๖. ‘‘ตตฺถ พินฺทุสฺสรา วคฺคู, นานาวณฺณา พหู ทิชา;
กูชนฺตมุปกูชนฺติ, อุตุสมฺปุปฺผิเต ทุเมฯ

๒๓๖๗. ‘‘เต คนฺตฺวา ทีฆมทฺธานํ, อโหรตฺตานมจฺจเย;
ปเทสํ ตํ อุปาคจฺฉุํ, ยตฺถ เวสฺสนฺตโร อหุ’’ฯ

มหาราชปพฺพํ นามฯ

ฉขตฺติยกมฺมํ

๒๓๖๘. ‘‘เตสํ สุตฺวาน นิโคฺฆสํ, ภีโต เวสฺสนฺตโร อหุ;
ปพฺพตํ อภิรุหิตฺวา, ภีโต เสนํ อุทิกฺขติฯ

๒๓๖๙. ‘‘อิงฺฆ มทฺทิ นิสาเมหิ, นิโคฺฆโส ยาทิโส วเน;
อาชานียา หสิยนฺติ, ธชคฺคานิ จ ทิสฺสเรฯ

๒๓๗๐. ‘‘อิเม นูน อรญฺญสฺมิํ, มิคสงฺฆานิ ลุทฺทกา;

วาคุราหิ ปริกฺขิปฺป, โสพฺภํ ปาเตตฺวา ตาวเท;
วิโกฺกสมานา ติพฺพาหิ, หนฺติ เนสํ วรํ วรํฯ

๒๓๗๑. ‘‘ยถา มยํ อทูสกา, อรเญฺญ อวรุทฺธกา;
อมิตฺตหตฺถตฺตํ คตา, ปสฺส ทุพฺพลฆาตกํ’’ฯ

๒๓๗๒. ‘‘อมิตฺตา นปฺปสาเหยฺยุํ, อคฺคีว อุทกณฺณเว;
ตเทว ตฺวํ วิจิเนฺตหิ, อปิ โสตฺถิ อิโต สิยา’’ฯ

๒๓๗๓. ‘‘ตโต เวสฺสนฺตโร ราชา, โอโรหิตฺวาน ปพฺพตา;
นิสีทิ ปณฺณสาลายํ, ทฬฺหํ กตฺวาน มานสํ’’ฯ

๒๓๗๔. ‘‘นิวตฺตยิตฺวาน รถํ, วุฎฺฐเปตฺวาน เสนิโย;
เอกํ อรเญฺญ วิหรนฺตํ, ปิตา ปุตฺตํ อุปาคมิฯ

๒๓๗๕. ‘‘หตฺถิกฺขนฺธโต โอรุยฺห, เอกํโส ปญฺชลีกโต;
ปริกิโณฺณ [ปริกฺขิโตฺต (สี. ปี.)] อมเจฺจหิ, ปุตฺตํ สิญฺจิตุมาคมิฯ

๒๓๗๖. ‘‘ตตฺถทฺทส กุมารํ โส, รมฺมรูปํ สมาหิตํ;
นิสินฺนํ ปณฺณสาลายํ, ฌายนฺตํ อกุโตภยํฯ

๒๓๗๗. ‘‘ตญฺจ ทิสฺวาน อายนฺตํ, ปิตรํ ปุตฺตคิทฺธินํ;
เวสฺสนฺตโร จ มทฺที จ, ปจฺจุคฺคนฺตฺวา อวนฺทิสุํฯ

๒๓๗๘. ‘‘มทฺที จ สิรสา ปาเท, สสฺสุรสฺสาภิวาทยิ;
‘มทฺที อหญฺหิ เต เทว, ปาเท วนฺทามิ เต สุณฺหา’ [หุสา (สี. สฺยา. ปี.)];
เตสุ ตตฺถ ปลิสชฺช, ปาณินา ปริมชฺชถ’’ฯ

๒๓๗๙. ‘‘กจฺจิ โว กุสลํ ปุตฺต, กจฺจิ ปุตฺต อนามยํ;
กจฺจิ อุเญฺฉน ยาเปถ, กจฺจิ มูลผลา พหูฯ

๒๓๘๐. ‘‘กจฺจิ ฑํสา มกสา จ, อปฺปเมว สรีสปา;
วเน วาฬมิคากิเณฺณ, กจฺจิ หิํสา น วิชฺชติ’’ฯ

๒๓๘๑. ‘‘อตฺถิ โน ชีวิกา เทว, สา จ ยาทิสกีทิสา;
กสิรา ชีวิกา โหม [อโหสิ (?)], อุญฺฉาจริยาย ชีวิตํฯ

๒๓๘๒. ‘‘อนิทฺธินํ มหาราช, ทเมตสฺสํว สารถิ;
ตฺยมฺหา อนิทฺธิกา ทนฺตา, อสมิทฺธิ ทเมติ โนฯ

๒๓๘๓. ‘‘อปิ โน กิสานิ มํสานิ, ปิตุ มาตุ อทสฺสนา;
อวรุทฺธานํ มหาราช, อรเญฺญ ชีวโสกินํ’’ฯ

๒๓๘๔. ‘‘เยปิ เต สิวิเสฎฺฐสฺส, ทายาทาปตฺตมานสา;
ชาลี กณฺหาชินา จุโภ, พฺราหฺมณสฺส วสานุคา;
อจฺจายิกสฺส ลุทฺทสฺส, โย เน คาโวว สุมฺภติฯ

๒๓๘๕. ‘‘สเจ ราชปุตฺติยา ปุเตฺต, ยทิ ชานาถ สํสถ;
ปริยาปุณาถ โน ขิปฺปํ, สปฺปทฏฺฐํว มาณวํ’’ฯ

๒๓๘๖. ‘‘อุโภ กุมารา นิกฺกีตา, ชาลี กณฺหาชินา จุโภ;
พฺราหฺมณสฺส ธนํ ทตฺวา, ปุตฺต มา ภายิ อสฺสส’’ฯ

๒๓๘๗. ‘‘กจฺจิ นุ ตาต กุสลํ, กจฺจิ ตาต อนามยํ;
กจฺจิ นุ ตาต เม มาตุ, จกฺขุ น ปริหายติ’’ฯ

๒๓๘๘. ‘‘กุสลเญฺจว เม ปุตฺต, อโถ ปุตฺต อนามยํ;
อโถ จ ปุตฺต เต มาตุ, จกฺขุ น ปริหายติ’’ฯ

๒๓๘๙. ‘‘กจฺจิ อโรคํ โยคฺคํ เต, กจฺจิ วหติ วาหนํ;
กจฺจิ ผีโต ชนปโท, กจฺจิ วุฏฺฐิ น ฉิชฺชติ’’ฯ

๒๓๙๐. ‘‘อโถ อโรคํ โยคฺคํ เม, อโถ วหติ วาหนํ;
อโถ ผีโต ชนปโท, อโถ วุฏฺฐิ น ฉิชฺชติ’’ฯ

๒๓๙๑. ‘‘อิเจฺจวํ มนฺตยนฺตานํ, มาตา เนสํ อทิสฺสถ;
ราชปุตฺตี คิริทฺวาเร, ปตฺติกา อนุปาหนาฯ

๒๓๙๒. ‘‘ตเญฺจ ทิสฺวาน อายนฺตํ, มาตรํ ปุตฺตคิทฺธินึ;
เวสฺสนฺตโร จ มทฺที จ, ปจฺจุคฺคนฺตฺวา อวนฺทิสุํฯ

๒๓๙๓. ‘‘มทฺที จ สิรสา ปาเท, สสฺสุยา อภิวาทยิ;
มทฺที อหญฺหิ เต อเยฺย, ปาเท วนฺทามิ เต สุณฺหา’’ฯ

๒๓๙๔. ‘‘มทฺทิญฺจ ปุตฺตกา ทิสฺวา, ทูรโต โสตฺถิมาคตา;
กนฺทนฺตา มภิธาวิํสุ, วจฺฉพาลาว มาตรํฯ

๒๓๙๕. ‘‘มทฺที จ ปุตฺตเก ทิสฺวา, ทูรโต โสตฺถิมาคเต;
วารุณีว ปเวเธนฺตี, ถนธาราภิสิญฺจถ’’ฯ

๒๓๙๖. ‘‘สมาคตานํ ญาตีนํ, มหาโฆโส อชายถ;
ปพฺพตา สมนาทิํสุ, มหี ปกมฺปิตา อหุฯ

๒๓๙๗. ‘‘วุฏฺฐิธารํ ปวเตฺตนฺโต, เทโว ปาวสฺสิ ตาวเท;
อถ เวสฺสนฺตโร ราชา, ญาตีหิ สมคจฺฉถฯ

๒๓๙๘. ‘‘นตฺตาโร สุณิสา ปุโตฺต, ราชา เทวี จ เอกโต;
ยทา สมาคตา อาสุํ, ตทาสิ โลมหํสนํฯ

๒๓๙๙. ‘‘ปญฺชลิกา ตสฺส ยาจนฺติ, โรทนฺตา เภรเว วเน;
เวสฺสนฺตรญฺจ มทฺทิญฺจ, สเพฺพ รฏฺฐา สมาคตา;
ตฺวํ โนสิ อิสฺสโร ราชา, รชฺชํ กาเรถ โน อุโภ’’ฯ

ฉขตฺติยกมฺมํ นามฯ

๒๔๐๐. “ธเมฺมน รชฺชํ กาเรนฺตํ, รฏฺฐา ปพฺพาชยิตฺถ มํ;
ตฺวญฺจ ชานปทา เจว, เนคมา จ สมาคตา”ฯ

๒๔๐๑. “ทุกฺกฏญฺจ หิ โน ปุตฺต, ภูนหจฺจํ กตํ มยา;
โยหํ สิวีนํ วจนา, ปพฺพาเชสิมทูสกํ”ฯ

๒๔๐๒. “เยน เกนจิ วเณฺณน, ปิตุ ทุกฺขํ อุทพฺพเห;
มาตุ ภคินิยา จาปิ, อปิ ปาเณหิ อตฺตโน”ฯ

๒๔๐๓. “ตโต เวสฺสนฺตโร ราชา, รโชชลฺลํ ปวาหยิ;
รโชชลฺลํ ปวาเหตฺวา, สงฺขวณฺณํ [สจฺจวณฺณํ (สี. สฺยา.)] อธารยิ”ฯ

๒๔๐๔. “สีสํ นฺหาโต สุจิวโตฺถ, สพฺพาภรณภูสิโต;
ปจฺจยํ นาคมารุยฺห, ขคฺคํ พนฺธิ ปรนฺตปํฯ

๒๔๐๕. “ตโต สฏฺฐิสหสฺสานิ, โยธิโน จารุทสฺสนา;
สหชาตา ปกิรึสุ, นนฺทยนฺตา รเถสภํฯ

๒๔๐๖. “ตโต มทฺทิมฺปิ นฺหาเปสุํ, สิวิกญฺญา สมาคตา;
เวสฺสนฺตโร ตํ ปาเลตุ, ชาลี กณฺหาชินา จุโภ;
อโถปิ ตํ มหาราชา, สญฺชโย อภิรกฺขตุ”ฯ

๒๔๐๗. “อิทญฺจ ปจฺจยํ ลทฺธา, ปุเพฺพ สํเกฺลสมตฺตโน;
อานนฺทิยํ อาจรึสุ, รมณีเย คิริพฺพเชฯ

๒๔๐๘. “อิทญฺจ ปจฺจยํ ลทฺธา, ปุเพฺพ สํเกฺลสมตฺตโน;
อานนฺทิ วิตฺตา สุมนา, ปุเตฺต สงฺคมฺม ลกฺขณาฯ

๒๔๐๙. “อิทญฺจ ปจฺจยํ ลทฺธา, ปุเพฺพ สํเกฺลสมตฺตโน;
อานนฺทิ วิตฺตา ปตีตา, สห ปุเตฺตหิ ลกฺขณา”ฯ

๒๔๑๐. “เอกภตฺตา ปุเร อาสึ, นิจฺจํ ถณฺฑิลสายินี;
อิติ เมตํ วตํ อาสิ, ตุมฺหํ กามา หิ ปุตฺตกาฯ

๒๔๑๑. “ตํ เม วตํ สมิทฺธชฺช, ตุเมฺห สงฺคมฺม ปุตฺตกา;
มาตุชมฺปิ ตํ ปาเลตุ, ปิตุชมฺปิ จ ปุตฺตก;
อโถปิ ตํ มหาราชา, สญฺชโย อภิรกฺขตุฯ

๒๔๑๒. “ยํ กิญฺจิตฺถิ กตํ ปุญฺญํ, มยฺหเญฺจว ปิตุจฺจ เต;
สเพฺพน เตน กุสเลน, อชโร อมโร ภว”ฯ

๒๔๑๓. “กปฺปาสิกญฺจ โกเสยฺยํ, โขมโกฏุมฺพรานิ จ;
สสฺสุ สุณฺหาย ปาเหสิ, เยหิ มทฺที อโสภถฯ

๒๔๑๔. “ตโต เหมญฺจ กายูรํ, คีเวยฺยํ รตนามยํ;
สสฺสุ สุณฺหาย ปาเหสิ, เยหิ มทฺที อโสภถฯ

๒๔๑๔. “ผีโต เหมญฺจ กายูรํ, องฺคทํ มณิเมขลํ;
สสฺสุ สุณฺหาย ปาเหสิ, เยหิ มทฺที อโสภถฯ

๒๔๑๕. “อุณฺณตํ มุขผุลฺลญฺจ, นานารเตฺต จ มาณิเก [มาณิเย (สี. ปี.)];
สสฺสุ สุณฺหาย ปาเหสิ, เยหิ มทฺที อโสภถฯ

๒๔๑๖. “อุคฺคตฺถนํ คิงฺคมกํ, เมขลํ ปาฏิปาทกํ [ปฏิปาทุกํ (สี. สฺยา.), ปาลิปาทกํ (ปี.)];
สสฺสุ สุณฺหาย ปาเหสิ, เยหิ มทฺที อโสภถฯ

๒๔๑๗. “สุตฺตญฺจ สุตฺตวชฺชญฺจ, อุปนิชฺฌาย เสยฺยสิ;
อโสภถ ราชปุตฺตี, เทวกญฺญาว นนฺทเนฯ

๒๔๑๘. “สีสํ นฺหาตา สุจิวตฺถา, สพฺพาลงฺการภูสิตา;
อโสภถ ราชปุตฺตี, ตาวตึเสว อจฺฉราฯ

๒๔๒๐. “กทลีว วาตจฺฉุปิตา, ชาตา จิตฺตลตาวเน;
ทนฺตาวรณสมฺปนฺนา, ราชปุตฺตี อโสภถฯ

๒๔๒๑. “สกุณี มานุสินีว, ชาตา จิตฺตปตฺตา ปตี;
นิโคฺรธปกฺกพิโมฺพฏฺฐี, ราชปุตฺตี อโสภถฯ

๒๔๒๒. “ตสฺสา จ นาคมาเนสุํ, นาติพทฺธํว กุญฺชรํ;
สตฺติกฺขมํ สรกฺขมํ, อีสาทนฺตํ อุรูฬฺหวํฯ

๒๔๒๓. “สา มทฺที นาคมารุหิ, นาติพทฺธํว กุญฺชรํ;
สตฺติกฺขมํ สรกฺขมํ, อีสาทนฺตํ อุรูฬฺหวํ”ฯ

๒๔๒๔. “สพฺพมฺหิ ตํอรญฺญมฺหิ, ยาวนฺตตฺถ มิคา อหุํ;
เวสฺสนฺตรสฺส เตเชน, นญฺญมญฺญํ วิเหฐยุํฯ

๒๔๒๕. “สพฺพมฺหิ ตํอรญฺญมฺหิ, ยาวนฺตตฺถ ทิชา อหุํ;
เวสฺสนฺตรสฺส เตเชน, นญฺญมญฺญํ วิเหฐยุํฯ

๒๔๒๖. “สพฺพมฺหิ ตํอรญฺญมฺหิ, ยาวนฺตตฺถ มิคา อหุํ;
เอกชฺฌํ สนฺนิปาตึสุ, เวสฺสนฺตเร ปยาตมฺหิ;
สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒเนฯ

๒๔๒๗. “สพฺพมฺหิ ตํอรญฺญมฺหิ, ยาวนฺตตฺถ ทิชา อหุํ;
เอกชฺฌํ สนฺนิปาตึสุ, เวสฺสนฺตเร ปยาตมฺหิ;
สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒเนฯ

๒๔๒๘. “สพฺพมฺหิ ตํอรญฺญมฺหิ, ยาวนฺตตฺถ มิคา อหุํ;
นาสฺสุ มญฺชู นิกูชึสุ, เวสฺสนฺตเร ปยาตมฺหิ;
สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒเนฯ

๒๔๒๙. “สพฺพมฺหิ ตํอรญฺญมฺหิ, ยาวนฺตตฺถ ทิชา อหุํ;
นาสฺสุ มญฺชู นิกูชึสุ, เวสฺสนฺตเร ปยาตมฺหิ;

สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒเนฯ

๒๔๓๐. “ปฏิยโตฺต ราชมโคฺค, วิจิโตฺต ปุปฺผสนฺถโต;
วสิ เวสฺสนฺตโร ยตฺถ, ยาวตาว เชตุตฺตราฯ

๒๔๓๑. “ตโต สฏฺฐิสหสฺสานิ, โยธิโน จารุทสฺสนา;
สมนฺตา ปริกิรึสุ, เวสฺสนฺตเร ปยาตมฺหิ;
สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒเนฯ

๒๔๓๒. “โอโรธา จ กุมารา จ, เวสิยานา จ พฺราหฺมณา;
สมนฺตา ปริกิรึสุ, เวสฺสนฺตเร ปยาตมฺหิ;
สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒเนฯ

๒๔๓๓. “หตฺถาโรหา อนีกฏฺฐา, รถิกา ปตฺติการกา;
สมนฺตา ปริกิรึสุ, เวสฺสนฺตเร ปยาตมฺหิ;
สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒเนฯ

๒๔๓๔. “สมาคตา ชานปทา, เนคมา จ สมาคตา;
สมนฺตา ปริกิรึสุ, เวสฺสนฺตเร ปยาตมฺหิ;
สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒเนฯ

๒๔๓๕. “กโรฏิยา จมฺมธรา, อิลฺลีหตฺถา [อินฺทิหตฺถา (สฺยา. ก.), ขคฺคหตฺถา (สี. ปี.)] สุวมฺมิโน;
ปุรโต ปฏิปชฺชึสุ, เวสฺสนฺตเร ปยาตมฺหิ;
สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒเนฯ

๒๔๓๖. “เต ปาวิสุํ ปุรํ รมฺมํ, มหาปาการโตรณํ;
อุเปตํ อนฺนปาเนหิ, นจฺจคีเตหิ จูภยํฯ

๒๔๓๗. “วิตฺตา ชานปทา อาสุํ, เนคมา จ สมาคตา;
อนุปฺปเตฺต กุมารมฺหิ, สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒเนฯ

๒๔๓๘. “เจลุเกฺขโป อวตฺติตฺถ, อาคเต ธนทายเก;
นนฺทิํ ปเวสิ [นนฺทิ-ปฺปเวสิ (สี. สฺยา. ปี.)] นคเร, พนฺธนา โมโกฺข อโฆสถฯ

๒๔๓๙. “ชาตรูปมยํ วสฺสํ, เทโว ปาวสฺสิ ตาวเท;
เวสฺสนฺตเร ปวิฏฺฐมฺหิ, สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒเนฯ

๒๔๔๐. “ตโต เวสฺสนฺตโร ราชา, ทานํ ทตฺวาน ขตฺติโย;
กายสฺส เภทา สปฺปโญฺญ, สคฺคํ โส อุปปชฺชถา”ติฯ

เวสฺสนฺตรชาตกํ ทสมํฯ

มหานิปาต นิฏฺฐิตาฯ

ชาตกปาฬิ นิฏฺฐิตาฯ